

فلسفه و عرفان ایران، ج. ۲.

شرح

کتاب النعوت و الصفات البصيرة

تأليف

ابو ابراهيم محمد بن ابي طالب

محمد بن ابي طالب النخعي

تصحیح و ترتیب

حسن مسیحیور

استاد دانشگاه تهران

انشارات مآذ فرنگ ایران

۲۲۰

OVER

3 1142 01207 9722

DATE DUE

DATE DUE	

Handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher but appears to be in Arabic script.

به فرمان
شاهنشاه آریامهر

مجلس
مجلس
مجلس

بنیاد فرهنگ ایران

ریاست انجمن

علی‌احمد فرح‌پهلوی شهبانوی ایران

نیابت ریاست

والا حضرت شاه‌دخت اشرف‌پهلوی

تاریخ کنگرہ ہند

جلد اول

تاریخ ہندوستان

جلد دوم

تاریخ ہندوستان

از جمله آثار محترم ذهن اندیشه ایرانی فلسفه و عرفان است. سهم بزرگی که ایرانیان در تاریخ فلسفه اسلامی داشته
براهل تحقیق پوشیده نیست. در این باب بسیاری از دانشمندان و محققان ایرانی و غیر ایرانی مطالب و مقالات
فراوان نوشته اند. اما شاید هنوز حق این معنی چنانکه باید دانسته باشد. بشیر حکیمان و عارفان بزرگ ایرانی اندیشه های خود
را به زبان فرنگی زمان خود، یعنی عربی نوشته اند و باین سبب غالباً به خطا، از جمله متفکران عرب شمرده شده اند
بسیاری از آثار این بزرگان که بزبان فارسی نوشته شده نیز هنوز صورت چاپ و انتشار نیافته است. و تحقیق دقیق درباره
خصوصیات اندیشه ایشان آنچه در فرهنگ جهان اسلامی خاص ایرانیان بوده است نیز هنوز از جمله کارهای مانده است
باین سبب بنیاد فرهنگ ایران می شود که تا می شود آثار متفکران ایران را از حکیم و عارف، آنچه بفارسی است و بیشتر
نسخه یا نسخه کامل و دقیقی از آنها فراهم نیاید است با دقتی هر چه بیشتر تصحیح کند و در دسترس پژوهندگان بگذارد، و درباره آنچه
به زبان عربی است، اگر لازم باشد متن را بفارسی نقل کند، یا درباره حال اندیشه های ایشان خدمتی که بساخت هستی و
جهان کرده اند تحقیق دقیق انجام دهد و در دسترس فارسی زبانان بگذارد. سلسله کتاب های (فلسفه و عرفان ایران)

دیرکل بنیاد فرهنگ ایران
دکتر پرویز خانلری

باین منظور موجود آمده است.

"Bukhārī, Ismā'īl

/Sharḥ kitāb al-ta'arruf

li-madhhab **شرح** al-taṣawwuf /

فلسفه و عرفان ایران

کتاب النعروف و ما ذهب اليه التصوف

تأليف

أبو إبراهيم محمد بن اسمعيل بن محمد بن

عبدالله السني بن الخليل

مؤلف في سنة ٤٣٠ هـ

باصحح و تحية

حسن مينوچهر

استاد دانشگاه طهران

تاریخ تصوف اسلامی، سیر عقاید و آراء اسلامی در ایران

تفسیر متون کلامی و فلسفی، تاریخ ادبیات ایران

آشناسات بنیاد فرهنگ ایران

Oversize

BP

189

.K14

B93

1967

c. 1

از این کتاب یک هزار نسخه

آبانماه ۱۳۴۶

در چاپخانه‌ی دانشگاه طهران

چاپ شد

شرح

كِتَابُ النُّعْرُونِ وَالْذُّهَبِ الْبَصِيرِ

تأليف

أَبُو إِسْحَاقَ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي هدانا لهذا
هذا كنا لنهتدي لهدى
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

جزء اول

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be organized into several paragraphs or sections, but the characters are too light to transcribe accurately.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبِهِ نَسْتَعِينُ .

۳ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْقَاهِرِ الْعَلِيِّ ، الْقَادِرِ الْقَوِيِّ ، الْمَدِيكِ الْغَنِيِّ ، الْأَوَّلِ الْأَزَلِيِّ ، الْآخِرِ الْأَبَدِيِّ . نَحْمَدُهُ
وَنَسْتَعِينُهُ ، وَنُؤْمِنُ بِهِ ، وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ . وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ . الْعَلِيُّ شَأْنُهُ ،
الدَّائِمُ سُلْطَانُهُ ، الظَّاهِرُ بَرَهَانُهُ . وَنَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ الْقَرِيبُ ، وَرَسُولُهُ النَّجِيبُ ، وَنَبِيُّهُ
۶ الْعَجِيبُ ، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ ، وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا .

۶ إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، رَحِمَهُ اللَّهُ ، كَفَتْ : اصحاب من از من درخواستند ، تا کتابی
جمع کنم ، مشتمل بر دیانات و معاملات ، و حقایق و مشاهدات و اشارات ، به پارسی ، تا فهم ایشان
مر آن را اندر یابد ، و به عبارت غلط نکنند ، که غلط اندر توحید کفر باشد . اجابت کردم به

۲ - ما : وبه نستعين . يو : رب اختم بخير . حر : به نستعين رب يسر وتم بالخير . كر : تم بالخير . تا : وبه نستعين وتم بالخير
يا كريم . قل : يا : ندارد .

۳ - ما ، قل ، حر : الملك . تا : الملك .

۴ - ما ، قل ، تا : ونؤمن به . حر : ونؤمنه .

۵ - ما : وسلم تسليما . قل : وسلم تسليما وحسبي الله وكفى . حر : اما بعد . تا : وسلم تسليما كثيرا .

۶ - ما : اسمعيل . حر : اسمعيل . قل : خواجه فقيه عالم ابو ابراهيم اسمعيل . تا : چنين ميگويد خواجه امام اجل زاهد
وفقيه عالم ابو ابراهيم بن اسمعيل . ما : رحمه الله . قل : رضی الله عنه . تا : المستملى البخارى رضی الله عنه . ما ، تا :
درخواستند . تا ، قل : اندرخواستند . حر : درخواستند که .

۷ - ما ، قل ، حر : جمع کنم . تا : جمع کنم بفارسی . ما ، قل : و اشارات بپارسی . حر : و رموز و اشارات بپارسی . تا :
و رموز و اشارات .

۸ - ما ، قل : مر آنرا اندر یابد و بعبارت . حر : آنرا دریابد و بعبادت . تا : آن را دریابد و در عبادات . ما ، حر ، تا :
غلط نکنند که غلط . قل : غلط نکنند که غلط . ما ، حر : کفر باشد . قل : کفرست . تا : کفر بود بحسب . ما :

۹ - ما ، قل : اجابت کردم بحسب طاقت ، قل : اجابت کردم بحسب . حر : اجابت کردم بحسب . تا : ندارد .

حَسَبِ طَاقَتِ، وَبِنَا كَرْدَم بَر كِتَابِي كِه شَيْخِ مَا، أَبُو بَكْرٍ بِنُ أَبِي إِسْحَاقَ، مُحَمَّدُ بِنُ إِبْرَاهِيمَ بِنِ يَعْقُوبَ
 الْبُخَارِيِّ الْكَلَابَاذِيِّ، رَحِمَهُ اللهُ، تَأَلِيفُ كَرْدِه اسْت. نَامِ وَي، كِتَابُ التَّعْرِفِ لِمَذْهَبِ التَّصَوُّفِ.
 ٣ وَمِنْ آن كِتَابِ رَا بِه شَرْحِ كَرْدَم، تَا بِه سَخْنِ پِيرَانِ مُتَقَدِّمَانِ تَبَرُّكُ كَرْدِه بَاشَم، وَنِيْزِ مُقْتَدِي بَاشَم نِه
 مُبْتَدِي، تَا كَسْ بَر مَن عَيْبِي نَكَنْد. وَهَرَجِ كَفْتَم مَوْكَدِ كَرْدَم بِه آيْتِي اَز كِتَابِ خُدَايِ، عَزَّ وَجَلَّ، يَابِه
 خَبْرِي اَز رَسُولِ، صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ، يَابِه مَسْأَلَةُ اَز فُقَه. وَانْدِرَايْنِ كِتَابِ يَادِ كَرْدَم، اِعْتِقَادِ
 ٦ دَر تَوْحِيدِ وَدِيَانَاتِ وَاحْوَالِ وَمَقَامَاتِ وَحَقَائِقِ وَمَشَاهِدَاتِ وَرُمُوزِ وَاِشَارَاتِ، وَسَخْنِ مَشَايِخِ
 وَحِكَايَاتِ، بَر طَرِيقِ سُنَّتِ وَجَمَاعَتِ. وَأَنَا أَشْكُرُ اللهُ، تَعَالَى، عَلَى الْحَقِّ وَالصَّوَابِ. وَأَسْتَغْفِرُ اللهُ،
 تَعَالَى، مِنْ الْخَطَايَا وَالزَّلَلِ، وَمَا يُوجِبُ الْعِقَابَ.
 ٩ قَالَ الشَّيْخُ أَبُو بَكْرٍ، رَحِمَهُ اللهُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُحْتَجِّ بِكَبِيرِ يَأْتِيهِ عَنْ دَرَكِ الْعُيُونِ - سِپَاسِ
 مَر آن خُدَايِ رَا كِه مُحْتَجِّبِ اسْت بِه بَزْر كُوَارِي خُوِيْشِ اَز انْدِرِ يَافْتَنِ چِشْمِ هَا.

- ١ - ما، تا: ابوبکر بن ابی اسحق محمد بن ابرهیم بن یعقوب. قل: ابوبکر بن ابی اسحاق بن محمد بن ابرهیم بن یعقوب. حر: ابوبکر اسحق.
- ٢ - ما: رحمه الله. قل: رحمه الله عليه. تا: رحمه الله رحمة واسعه. حر: ندارد.
- ٣ - ما: ومن ان کتاب را بشرح. قل: ومن این کتاب را شرح. حر: ومن ان کتاب را شرح. تا: است وان کتاب را شرح. ما، قل: پیران. تا: پیران و. حر: ندارد. ما، قل، تا: تبرک. حر: تبرکی.
- ٤ - ما: تا کس بر من عیبی نکند وهرج. قل: تا کس را بر من عیب نیاید وهرج. حر: تا کسی بر من عیب نتواند کردن وهرجه. تا: تا کسی بر من عیب نیابد وهرجه.
- ٥ - ما: صلوات الله عليه واله یا. قل: صلی الله عليه وآله وسلم یا. حر، تا: علیه السلام یا. ما، قل: از فقه. حر: از فقه و نام کردم این کتاب را نور المریدین وفضیحة المدعیین (در نسخه حر: المدعیین، آمده است.) وقع المبتدعین و حجة لاهل السنة والمؤمنین. تا: فقهی. ما: واندرین. قل: واندرین. حر، تا: ودرین. ما، قل، حر: یاد کردم. تا: ندارد.
- ٦ - ما، تا: در توحید. قل: اندر توحید. حر: اهل توحید.
- ٧ - ما، قل، تا: وحکایات. حر: وحکایت. ما، تا: سنت وجماعت. قل: سنه وجماعت. حر: سنت وجماعات.
- ٨ - ما، قل، تا: تعالی. حر: عزوجل. ما: واستغفر والله من. قل: واستغفر الله جل وعز من. حر: واستغفر عن. تا: واستغفر الله سبحانه من. در چهار نسخه از نسخ خطی شرح تعرف، که در چاپ این متن از آنها استفاده شده، به صورت مقدمه شرحی آمده، که در متن حاضر با تفاوت هائی که در هر یک دیده می شود، از سطر ٣ صفحه ٥، تا سطر ٩ صفحه ٦، چاپ شده است. در نسخه های: یو، پا، کر، این مقدمه نیامده است.
- ٩ - ما: قال الشيخ ابوبکر رحمه الله الحمد. قل: قال الشيخ الامام الحمد. تا: چنین میگوید شیخ ابوبکر رضی الله عنه الحمد. یو، حر، پا، کر: الحمد.
- ١٠ - ما، قل: مران خدای را که محتجب است ببرز کواری خویش از اندر یافتن. یو: مران خدای را است که محتجب است ←

مُحْتَجِبٌ وَمَحْجُوبٌ، ہر دو آن باشد کہ مر اورا نبینند۔ ولکن مرخدای، تعالیٰ را، مُحْتَجِبٌ شاید گفتن، و محجوب نشاید گفتن۔ از بہرِ آنک، محجوب آن باشد کہ حجاب دیدارِ وی را از کس ہا باز دارد، و مُحْتَجِبٌ آن باشد کہ خویشتن را بہ کس نہاید۔ پس محجوب مقہور باشد، ۳
وَمُحْتَجِبٌ قَاهِرٌ۔ خدای، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، قاہر است و مقہور نیست، وی از خَلْقٌ محجوب نیست، و خَلْقٌ از وی محجوب اند۔

و کِبْرِيَا، بزرگی و بزرگواری باشد، یعنی از آن بزرگتر است کہ کسی اورا بتواند دیدن ۶
تا وی نخواهد۔

و معنی دَرَكُ الْعَيُونِ، بہ دو وجہ باشد، شاید کہ مراد از وی دیدار باشد، زیرا کہ دیدارِ چشم را

← بزرگواری خود از دریافتن۔ حر: ان خدایرا کہ محتجب است بزرگی و بزرگواری خویش از دریافتن۔ پا: مرخدایراست کہ محتجبست بزرگواری خویش از دریافتن۔ کر: مران خدایراست کہ محتجبست بہ بزرگواری خویش از دریافتن۔ تا: آن خدای را کہ محتجب بہ بزرگواری خویش از دریافتن۔

۱ — ما: و محتجب۔ یو، قل، حر، پا، کر، تا: محتجب۔ ما، قل، پا، کر: باشد کہ مر اورا۔ یو، حر: باشد کہ اورا۔ تا: باشند کہ اورا۔ ما: ولکن مرخدای تعالیٰ را۔ یو: ولکن خدایرا تعالیٰ۔ قل، حر: بس خدایرا عزوجل۔ پا، کر: پس خدای عزوجل۔ تا: و خدای را جل و تقدس۔

۲ — ما، یو، قل، پا، کر: و محجوب نشاید گفتن۔ تا: اما محجوب نشاید گفتن۔ حر: ندارد۔ ما: وی را از کسہا باز دارد۔ یو، قل: وی از کسہا باز دارد۔ حر: وی از کسہا باز دارند۔ پا، کر: وی از کسی باز دارند۔ تا: اورا از خلق باز دارد۔ ۳ — ما: ان باشد کہ خویشتن را۔ یو: انک خود را۔ قل، حر: ان بود کہ خویشتن را۔ پا، کر، تا: ان باشد کہ خود را۔ ما، قل، حر، پا، کر، تا: مقہور باشد۔ یو: مقہور بود۔

۴ — ما: خدای سجانہ و تعالیٰ۔ قل، حر: خدای (و خدای) عزوجل۔ یو، پا، کر: خدای۔ تا: و خدای تعالیٰ۔ ما، یو، قل، پا، کر، تا: و مقہور۔ حر: مقہور۔ ما، یو، قل، حر، پا، کر: وی از۔ تا: واز۔ ۵ — ما، قل، حر: و خلق۔ یو، پا، کر، تا: خلق۔

۶ — ما، قل: و کبریا بزرگی و بزرگواری باشد۔ یو: کبریا بزرگی و بزرگواری بود۔ حر: و کبریا بزرگی باشد و بزرگواری۔ پا، کر: کبریا بزرگواری باشد۔ تا: و کبر بزرگواری و بزرگی باشد۔ ما، یو، قل: یعنی ازان بزرگتر۔ حر، تا: یعنی ازان بزرگوارتر۔ پا، کر: یعنی ازان بزرگتر۔ تا: یعنی خدای ازان بزرگوارتر۔ ما، قل: کہ کسی اورا بتواند۔ یو: کہ کس ویرا بتواند۔ حر: کہ کس اورا بتواند۔ پا، کر: کہ کس ویرا بتواند۔ تا: کہ چشم اورا بتواند۔

۷ — ما، یو، قل، پا، کر: تا وی نخواهد۔ حر: یا بتواند دریافتن تا وی نخواهد۔ تا: تا او نخواهد۔

۸ — ما، قل، حر: و معنی دَرَكُ الْعَيُونِ۔ یو، پا: معنی دَرَكُ الْعَيُونِ۔ کر: معنی ادراك العيون۔ تا: و معنی دَرَكُ الْعَيُونِ۔ ما، قل: بدو۔ یو، حر، کر، پا، تا: بردو۔ ما، یو، قل، حر، پا، کر: شاید کہ مراد۔ تا: یکک وجہ انست کہ روا باشد کہ مراد۔ ما، یو، حر، پا، کر: زیرا کہ۔ قل: ازیرا کی۔ تا: از بہر انکہ۔

إِدْرَاكِ بَصَرَ كَوَيْنِد ، وَشَنِيْدِنِ كُوش رَا إِدْرَاكِ سَمْعَ كَوَيْنِد . اِگَر مَرَاد اَز دَرَكُ الْعُيُونِ اَيْنِ اِسْت ، اَيْنِ اَنْدِر دُنْيَا خَوَاهِد نِه اَنْدِر اٰخِرَت ، اَز بَهْرِ اَنْك ، خَلَقُ اَنْدِر دُنْيَا خَدَاي رَا نَبِيْنِد ، وَ مُؤْمِنَانِ اَنْدِر اٰخِرَتِ بَبِيْنِد ، چنانك گفْت : « وَجُوهُ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ . اِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ . » . وَ دِيْگَر مَعْنِي دَرَكُ الْعُيُونِ ، اَنْدِر يَافْتِنِ بَاشَد اَز پَسِ دِيْدَار ، اِگَر مُرَا اَيْنِ اِسْت ، اَنْدِر اِهْر دُو جِهَانِ نَشَايِد ، رُؤْيَتِ رَوَا بُوَد ، وَ اِدْرَاكُ رَوَا نَبُوَد . زِيْرَا كِه رُؤْيَتِ بَر مَوْجُوْد اَفْتَد ، وَ خَدَاي ، عَزَّ وَجَلَّ ، مَوْجُوْد اِسْت ، شَايِد كِه وَي رَا بَبِيْنِد ،

ما - ۱

- ۱ - ما ، يو ، قل ، حر ، كر : ادراك . پا ، تا : درك . ما ، قل ، حر ، تا : درك العيون . يو ، پا ، كر : درك عيون .
- ۲ - ما ، يو ، پا ، كر : اندر . قل : اين اندر . حر ، كر : در . ما ، قل ، پا ، كر : اندر آخرت (اخرة) . يو ، حر ، تا : در آخرت . ما ، حر ، كر ، تا : خدای را (خدای) . قل : خدا را عزوجل . يو : خدا را تعالی . پا : خدا را . ما ، قل ، پا ، كر : ومؤمنان اندر آخرت (آخرة) . حر : ودر آخرت . يو ، تا : ومؤمنان در آخرت .
- ۳ - ما ، يو ، حر ، پا ، كر : كفت . قل : خدای عزوجل كفت . تا : ميگويد . وجوه . . . دو آيه ۲۲ و ۲۳ ، سورة ۷۵ (سورة القيامة) . ما : وديكر معني ادراك العيون اندر يافتن . يو ، حر : ديكر وجه درك العيون در يافتن . قل : وديكر وجه درك العيون معني اندر يافتن . پا : ديكر وجه درك العيون اندر يافت حقيقت . كر : ديكر وجه معني درك العيون اندر يافت . تا : وديكر وجه معني درك العيون در يافتن .
- ۴ - ما ، يو ، قل ، حر ، تا : اكر . پا ، كر : پس اكر . ما ، كر : اين است اندر هر دو . يو ، حر : اينست در هر دو . قل : اين است اندر هر دو . پا : اينست اندر اين . تا : اين است و اين در دو . ما ، يو ، قل : رؤيت . حر : يعني رؤيت . پا ، كر : ورؤية . تا : ورؤيت . ما ، يو ، قل ، حر ، پا ، كر : وادراك . تا : ادراك .
- ۵ - ما ، يو ، قل ، حر ، پا ، كر : بر موجود . تا : بوجود . ما ، حر : و خدای عزوجل . يو ، تا : و خدای تعالی . قل : خدای عزوجل . پا : و خدا . كر : و خدای . ما : شايد كه ويرا ببينند و ادراك بر كيفيت افتد ويرا كيفيت نيست نشايد كه ويرا اندر يابند ديدار اندر عقبي برابر معرفت است اندر دنيا شناسند و اندر نيابند و اندر عقبي بينند و در نيابند و اين موافق است مرقول خدای تعالی را . يو : شايد كه ويرا ببينند و ادراك بر كيفيت افتد و مرورا كيفيت نيست نشايد كه ويرا در يابند ديدار اندر عقبي برابر معرفت است اندر دنيا شناسند و اندر نيابند و اندر عقبي بينند و اندر نيابند اين موافقت قول خدا را جل جلاله . قل : شايد كه او را ببينند و ادراك بر كيفيت افتد و مرورا كيفيه نيست نشايد كه او را اندر يابند ديدار اندر عقبي برابر معرفت است اندر دنيا شناسند و اندر نيابند و اندر عقبي بينند و اندر نيابند و اين موافق است قول خدای عزوجل را . حر : شايد كه او را ببينند و ادراك بر كيفيت افتد و نشايد ويرا اندر يابند زيرا كه ويرا كيفيت نيست و ديدار در عقبي برابر معرفت است در دنيا در دنيا شناسند در نيابند و در عقبي نيز به بينند و در نيابند و اين موافق قول خدا است عزوجل . پا : شايد كه ويرا به بينند و مرورا كيفيت نيست نشايد كه ويرا اندر يابند ديدار اندر عقبي برابر معرفت است اندر دنيا شناسند و اندر نيابند و اندر عقبي به بينند و مرورا كيفيت نيست نشايد كه ويرا اندر يابند ديدار اندر عقبي برابر معرفت است اندر دنيا شناسند و اندر نيابند چگونگي و اندر عقبي به بينند و اندر نيابند اين موافقت قول خدا را عزوجل . تا : روا باشد كه او را ببينند و ادراك بر كيفيت افتد و خدای را كيفيت نيست و نشايد كه او را در يابند در دنيا شناسند و در نيابند و در عقبي بينند اما در نيابند و ديدار در عقبي برابر معرفت است در دنيا و اين موافق است

و ادراك بر کیفیت افتد، وی را کیفیت نیست، نشاید که وی را اندر نیابند. دیدار اندر عقی^۱ برابر معرفت است اندر دنیا، اندر دنیا شناسند و اندر نیابند، و اندر عقی^۱ بینند و اندر نیابند. و این موافق است مرقول خدای، تعالی را: «لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ»، تفسیر^۳ این آیت بر این دو وجه است که یاد کردیم. قوله:

الْمُتَعَزِّزُ بِجَلَالِهِ وَجَبَرُوتِهِ عَنْ لَوْ أَحَقِ الظُّنُونِ - عزیز است به بزرگواری خویش و به

جباری خویش از اندر یافتن گمانی ها.

متعزز، متفعل بود از عزت، یعنی به خود عزیز است نه به غیر، زیرا که همه عزیزان به چیزی عزیز اند، که چون آن چیز، برایشان به زوال آید، ذلیل گردند. و خدای، سبحانه و تعالی،

← قول خدای را که در حاشیه نسخه پا، صفحه ۳۰۲: در تفسیر کواشی مذکور است که معتقد رؤیت الهی بچشم سرمرغیر آنحضرت را صلی الله علیه وسلم غیر مسلم است و اردبیلی در انوار آورده هر که گوید که من عیاناً خدای تعالی را در دنیا بچشم سرمرغیر کافر کردم من قال فی الدنيا براه بعینه فذلک زندیق طغا و تمردا انتهی از تکمیل. و هومرئی للمؤمنین يوم القيمة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انکم سترون ربکم يوم القيمة كما ترون القمر ليلة البدر چون شارع بدان خبر داده اعتقاد آن واجب بود کیفیت آنرا جز خدای تعالی کس نداند. در بعضی کتب مذکور است که ملائکه را دیدار نباشد الا جبرئیل علیه السلام را از شیخ جلال سیوطی است که این سخن صحیح نیست زیرا که امام ابو الحسن اشعری تصریح کرده که ملائکه را در بهشت دیدار بود بیقی نیز بدان تنصیص کرده و بعضی از متأخرین نیز ذکر کرده اند اما جن را اگر منع کنند جای آن دارد و فضل او تعالی واسع است که در بعضی اوقات باین نعمت فایز گردند چنانکه زنان را گناه گناه سیوطی گفته که این تخصیصات بعد از در آمدن به بهشت است در موقف کافر و منافق را شر بود اما بصفة قهر و جلال بعد از آن محجوب شوند و در دیدار بچشم سر در دنیا قول صحیح عدم جواز است سواي آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در شب معراج بوده اولیا را حاصل نیست و در تعرف گوید که هیچ یکی از مشایخ ندیدم که ادعاء آن کرده باشد مگر مجاهیل. شیخ علاء الدین در شرح تعرف گفته که اگر از کسی معتبر نقل آن بصحت رسد تا ویش باید کرد. بشیخ عبد.. له این ابیات نسبت کرده اند: تاحق بدو چشم سر نبینم هر دم، از پای طلب می ننشینم هر دم. گویند خدا بچشم سر نتوان دید، ان ایشانند و من چنینم هر دم. نقل از سفینه الاولیاد ارا، ح.

۳ - لا تدركه... آیه ۱۰۳، سوره ۶ (سورة الانعام). لا تدركه الابصار وهو يدرك الابصار وهو اللطيف الخبير.

۴ - ما، یو، قل، حر، تا: این آیت. پا، کر: آیه. ما، یو، قل، کر، تا: یاد کردیم. حر: گفتیم. پا: یاد کردم.

۵، ۶ - ما: بزرگواری خویش و بجزاری خویش از اندر یافتن گمانها. یو: بزرگی خویش و بجزاری خویش از اندر یافتن گمانها.

کمانها. قل: بزرگی خویش و جباری از اندر یافتن گمانها. حر: بزرگی خویش و بجزاری خویش از در یافتن گمانها.

پا، کر: بزرگی خویش و جباری از اندر یافتن گمانها. تا: به بزرگی و جباری خویش از در یافتن گمانها.

۷ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: بود. حر: باشد. ما، یو، قل، پا، کر: نه بغیر زیرا که. حر: نه بغیر زیرا که. تا:

نه بغیری زیرا که.

عزیزی است به خود، نه به کس دیگر، عزیزی وُرا زوال نیابد. و دیگر معنی آن بُود، که همه عزیزان به وی عزیزاند، هر که را بنوازد عزیز گردد، و هر که را براند خوار گردد، هر که را وی عزیز کرد، کس وی را خوار نتواند کرد، و هر که را خوار کرد، کس وُرا عزیز نتواند کرد، چنانک گفت: «... وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ»، و نیز گفت: «... وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ»، و باز وی به کس عزیز نیست، که وجودِ خلقِ وی را عزیز بنماید، و عدمِ خلقِ وی را عزیز نکاهد.

← ۸ — ما، یو: عزیزاند که ان چیز از ایشان زوال اید. قل: عزیزاند که چون آن چیز بریشان زوال اید. حر: عزیزاند چون ان چیز بریشان بزوال اید. پا: عزیز بوند که چون آن چیز ازیشان زوال آید. کر: عزیز بوند چون آن چیز از ایشان بزوال آید. تا: عزیزند که چون آن چیز بریشان بزوال آید. ما: و خدای سبحانه تعالی عزیزی است بخونده بکس دیگر عزیزی ورا زوال نیابد و دیگر. یو: و خدای عزوجل بخود عزیزست نه بچیزی دیگر عز ورا زوال نیابد دیگر. قل: و خدای تعالی عزیزاست بخود نه بکسی دیگر یا بچیزی دیگر عز ورا زوال نیابد و دیگر. حر: و خدای عزوجل عزیزست بخود نه بکسی که عز ورا زوال بیاید و دیگر. پا: و خدای عزیزاست هر کرا بنوازد عزیز گردد و هر کرا براند خوار گردد وی تعالی بخود عزیزاست نه بچیز دیگر عز را زوال نیابد دیگر. کر: و خدای تعالی بخود عزیزاست نه بچیز دیگر عز او را زوال نیابد دیگر. تا: و خدای تعالی بخود عزیزاست نه بکسی یا بچیزی و عز او را زوال نیابد و دیگر.

۱ — ما، یو، حر، کر، پا: ان بود. قل، تا: انست.

۲ — ما، یو: بوی عزیزاند. قل: بدو عزیزاند. حر: بدو عزیزند. پا، کر: بوی عزیزند و خدای عزوجل بخود عزیز است هر کرا بنوازد عزیز گردد و هر کرا براند خوار گردد. تا: باو عزیزند هر که را بنوازد عزیز گردد و هر که را براند خوار گردد. ما: هر کرا وی عزیز کرد کس ورا خوار نتواند کرد و هر کرا خوار کرد کس ورا عزیز نتواند کرد چنانک گفت. یو: عزیز وی را کس خوار نتواند کرد و خوار کوی ورا کس عزیز نتواند کرد. قل: هر کرا وی عزیز کند کس ورا خوار نتواند کردن و هر کرا خوار کند کس ورا عزیز نتواند کردن چنانک گفت. حر: کس او را عزیز نتواند کرد و هر کرا او عزیز کرد کس او را خوار نتواند کردن چنانک گفت. پا، کر: هر کرا وی عزیز کرد کس ورا خوار نتواند کردن و هر کرا خوار کرد کس ورا عزیز نتواند کردن چنانکه گفت. تا: و هر که را خدای تعالی عزیز کرد کسی او را خوار نتواند کردن و هر که را خوار کرد کسی او را عزیز نتواند کردن چنانکه می گوید.

۴ — تعز... آیه ۲۶، سوره ۳ (سوره آل عمران). قل اللهم مالك الملك تؤتي الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير انك على كل شيء قدير. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و نیز. یو: و. و من... آیه ۱۸، سوره ۲۲ (سوره الحج). الم تر ان الله يسجد له من في السموات ومن في الارض والشمس والقمر والنجوم والجبال والشجر والدواب وكثير من الناس وكثير حق عليه العذاب ومن يهن الله فما له من مكرم ان الله يفعل ما يشاء.

۵ — ما، قل، پا، کر: و باز وی بکس عزیز نیست. حر: وی بکس عزیز نیست. تا: اما حق سبحانه و تعالی ←

وتفسیر عزت بہ کلام عرب، شدت بود وقوت. ومعنی عزیز، کینہ آہنج بود از دشمنان خویش، وسخت گیرندہ بود، چنانک گفت: «... وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ .»، ونیز گفت: «إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ». و دیگر معنی عزیز آن بود، کہ چون وی، دیگری نباشد. پس ہمہ چیزها را بدل است، ۳ و خدای، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ رَا، بدل نیست. درست شد کہ عزیز وی است، و جز وی، کس عزیز نیست. کسی کہ خدای، تعالیٰ را، بیابد، فواتِ ہمہ خلق وُرا زیان ندارد، و اگر خدای را نیابد، وجودِ ہمہ خلق وی را سود ندارد. اگر ہر دو جهان وُرا بود بی خدای، عزیز نیست، و اگر خدای وُرا بود بی ہر دو ۶ جهان، عزیز است. درست شد، کہ عزیز وی است، غیر وی عزیز نیست.

← بکس عزیز نیست. یو: ندارد. ما: کہ وجود. یو، قل، پا، کر: وجود. حر، تا: و وجود. ما، یو، قل، حر: ویرا. پا، کر: ورا. تا: اورا. ما، یو: بنفزايد. قل، حر، پا، کر، تا: نیفزايد. ما، یو، قل، حر، پا، کر: ویرا عز نکاھد. تا: عز اورا نکاھاند.

۱ — ما، حر، تا: وتفسیر عزت. یو: تفسیر عزت. قل: وعزت. پا، کر: تفسیر عز. ما، قل، حر، تا: بود. یو، پا، کر: باشد. ما، قل، حر، تا: ومعنی عزیز. یو: معنی عزیز. پا، کر: معنی عز. در حاشیہ نسخہ کر: کینہ آہنج، انتقام گیرندہ. ما، قل، حر، تا: خویش وسخت گیرندہ بود (بوذ). یو: وسخت گیرندہ. پا، کر: خود وسخت گیرندہ بود.

۲ — ما، یو، حر، پا، کر، تا: کفت. قل: فرمود. واللہ... آیہ ۴، سورہ ۳ (سورہ آل عمران). من قبل ہدی للناس و انزل الفرقان ان الدین کفر و ابايات اللہ لم عذاب شدید واللہ عزیز ذوانتقام. ما، حر، پا، کر، تا: ونیز کفت. یو: وکفت. قل: ونیز فرمود. ان بطش... آیہ ۱۲، سورہ ۸۵ (سورہ البروج).

۳ — ما: عزیزان بود کہ جز وی دیگر جون وی نباشد بس. یو: ان بود کہ جون او دیگر نیابند کہ. قل: عزیزان بود کی جون وی دیگری نباشد بس. حر: عزیزان بود کہ جون وی دیگری نیابند. پا، کر: عز ان بود کہ چون وی دیگر نیابند پس. تا: عزیزان بود کہ جون او دیگری نباشد بس. ما: بدل است و خدای سبحانہ و تعالیٰ را. یو: بدلست خدایرا. قل، پا، کر: بدلست و خدایرا عزوجل. حر: بدلست و خدایرا. تا: بدلی است و خدایرا.

۴ — ما، قل، حر: و جز وی کس عزیز نیست. یو: و جز وی عزیز نیست. پا، کر: و غیر وی عزیز نیست. تا: ندارد.

۵ — ما: کسی کہ خدای تعالیٰ را. یو: و کر کسی حق را جل ذکرہ. قل: کسی کہ مر خدایرا عزوجل. حر: کسی کہ خدایرا. پا: و کر کسی خدایرا. کر، تا: و اگر کسی خدایرا. ما، حر: ورا زیان. یو، قل: ویرا زیان. پا: مر ورا زیان. کر: مر اورا زیان. تا: اورا زیان. ما: کر: و کر خدای ورا. یو: و کرش. قل: و اگر خدایرا عزوجل. حر، پا، تا: و اگر خدایرا.

۶ — ما، تا: ورا سود. یو، پا: مر ورا سود. قل: ویرا سود. حر: ویرا سوذ. کر: مر اورا سود. ما، قل: ورا بود بی خدای. یو، پا، کر: مر ورا بود بی خدای. حر: ویرا بود بی خدای. تا: اورا بود بی حق. ما، یو: و کر خدای ورا بود بی ہر دو جهان عزیز است درست شد کہ عزیز وی است غیر وی عزیز نیست. حر: و اگر خدای

وَجَلال، بزرگی بُود، یعنی سلطان و قهر و غلبه. چنان که هر که امر وی نافذتر باشد و حکم وی روان تر باشد، و پادشاهی وی بیش تر باشد، گویند فلان جلیل است.

۳ گویند، فلان جبار است. و معنی جبروت از جبر گرفته اند. و جبر بر دو گونه بُود، یکی قهر کردن بُود، و قهر خدای راست، بدین معنی وُرا جبار گویند، چنانک گفت: « وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ، » و نیز گفت: « ... الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ، ». پس جبار است بدان معنی که همه آن باشد

← ورا بود بی هر دو جهان عزیزست درست شد که عزیز وی است جز وی عزیز نیست. پا: و خدای مرورا بود بی هر دو جهان عزیزست درست شد که عزیز ویست غیر وی عزیز نیست. کر: و کر خدای مرورا بود بی هر دو جهان عزیزست درست شد که عزیز ویست جز وی عزیز نیست. تا: و اگر حق او را بود بر هر دو جهان عزیز است پس درست شد که عزیز اوست و غیر او کسی دیگر عزیز نیست. قل: ندارد.

۱ - ما، یو: یعنی. قل، حر، تا: بمعنی. پا، کر: و معنی. ما، یو، قل، حر، کر: سلطان و قهر. پا: سلطان قهر. تا: قهر و سلطنت. ما: چنان که هر که امر وی نافذتر باشد و حکم وی روان تر باشد پادشاهی وی بیشتر باشد. یو: چنانک امر وی نافذتر و حکم وی روان تر باشد و پادشاهی وی بیشتر. قل: چنانک امر وی بنفادتر باشد حکم وی روان تر باشد پادشاهی وی بیشتر باشد. حر: چنانک هر که امر وی نافذتر باشد و حکم وی روان تر با دنیاوی بیشتر بود. پا: چنان که امر وی نافذتر باشد حکم وی روان تر باشد پادشاهی وی بیشتر باشد. کر: چنان که امر وی نافذتر باشد حکم وی روان تر باشد پادشاهی وی بیشتر باشد. تا: چنانکه از هر که امر او نافذتر بود و حکم او روان تر باشد و پادشاهی او بیشتر باشد.

۲ - یو، قل، حر، پا، کر، تا: گویند فلان جلیل است. ما: ندارد.

۳ - ما: گویند فلان جبارست و معنی جبروت از جبر گرفته اند. یو: و معنی جبروت از جبر گرفتست. قل: و معنی جبروت از جبر گرفته است. حر، پا، کر، تا: و معنی جبروت از جبر گرفته اند. ما، یو، پا، کر، تا: بر دو گونه بود. قل: بر دو گونه بود. حر: از دو گونه باشد.

۴ - ما، یو، قل، حر، کر، تا: کردن بود. حر: کردن باشد. ما، قل، تا: و قهر خدای راست. یو: و قهر کردن خدای راست. حر: و قهر کننده خدایست. پا: و قهر کردن خدای راست عزوجل. کر: و قهر خدای راست عزوجل. ما، پا، کر: ورا. یو، حر: ویرا. قل: او را. تا: خدای. ما، حر، پا، کر: چنانک (چنانکه) گفت. قل: چنانک فرمود. تا: چنانکه میگوید. یو: ندارد. و هو القاهر... آیه ۱۸، سوره ۶ (سوره الانعام). و هو القاهر فوق عباده و هو الحکیم الخبیر. تا: و هو القاهر العلی.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر: و نیز گفت. یو: و گفت. تا: و نیز میگوید. العزیز... آیه ۲۳، سوره ۵۹ (سوره الحشر). و هو الله الذی لا اله الا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر سبحان الله عما يشركون. ما، قل، حر، پا، کر: الجبار. یو، تا: الجبار المتكبر. ما، قل، پا، کر، تا: پس. حر: او. یو: ندارد. ما، قل، حر، تا: بدان (بدان). یو، پا، کر: بدین. ما: ان باشد. یو: ان بود. قل، حر، پا، کر: چنان باشد. تا: چنان بود.

که وی خواهد، و کس خواست و را خلاف نتواند کردن، و وی آن کند که خواهد، به خواست کس کار نکند، همه مشیت‌ها از پس مشیت وی است، و همه مرادها تبع ارادت وی است، چنانکه گفت: «وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ»، و اجماع خلق بر آن است، | مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ. و دیگر معنی جبر شکسته بستن بود، و شکسته بند را به زبان عرب جبار گویند، از این معنی، خدای عزوجل را، جبار گفتند. معنی وی آن باشد، که همه شکسته‌های مردمان، وی درست کند، و تقصیرهای مطیعان، وی راست کند، و گناهان عاصیان، وی آمرزد، و تباهی‌ها را، وی به صلاح آورد. بدین معنی وی را جبار خوانند.

۲ - ما

- ۱ - ما : و را خلاف نتواند کردن و وی . یو ، پا : و را خلاف نتواند کرد وی . قل ، حر : و را خلاف نتواند کردن وی . کر : و ی باخلاف نتواند کرد وی . تا : او را خلاف نتواند کرد و او . ما : خواهد بخواست کس کار نکند . یو : خود خواهد . قل ، حر : خود خواهد بخواست خلق کار نکند . پا ، کر : خود خواهد بخواست کس کار نکند . تا : خواهد و بخواست خلق کار نکند .
- ۲ - ما ، یو : از پس . قل ، حر ، پا ، کر ، تا : اسیر . ما ، حر : و همه مرادها تبع ارادت وی است چنانکه گفت . یو : و همه مرادها تبع ارادت وی است . قل : و همه مرادها تبع مراد و بست چنانکه گفت . پا : چنانکه . کر : چنانکه گفت . تا : و همه مرادها تبع مراد او است چنانکه میگوید .
- ۳ - و ما... آیه ۳۰، سوره ۷۶ (سوره الانسان) . و ما تشاءون الا ان يشاء الله ان الله كان عليا حكما . آیه ۲۹، سوره ۸۱ (سوره التکویر) . و ما تشاءون الا ان يشاء الله رب العالمين . ما : بران است . یو : است برانکه گوید . قل : است بدانکه همی گویند . حر : است بدان که گویند . پا ، کر : است برانکه گویند . تا : بران است که گویند .
- ۴ - ما : و معنی جبر شکسته بند باشد و . یو ، تا : دیگر معنی جبر شکسته بستن باشد . قل : و دیگر معنی جبر شکسته بستن بود . حر : و دیگر معنی جبر شکسته بستن بود و درست کردن . پا : دیگر معنی شکسته بستن باشد . کر : دیگر معنی جبر شکسته بستن باشد . ما ، یو ، پا ، کر ، تا : بزبان . قل ، حر : بزبان . ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : جبار . تا : جبار و مجبر . ما : ازین معنی خدای عزوجل را جبار گفتند معنی وی آن باشد که . یو : ازین جبارش گفتند که . قل : و مجبر خوانند ازین معنی خدای را جبار گفتند و معنی آن باشد که . حر : ازین معنی خدای را عزوجل جبار گفتند و معنی آن باشد که . پا : ازین معنی خدای را جبار گفتند معنی وی آنکه باشد . کر : ازین معنی خدای را جبار گفتند معنی وی آن باشد که . تا : ازین معنی خدای را جبار گفتند معنی جبار آن باشد که .
- ۵ - ما : همه شکستهای مردمان . یو ، پا ، کر : همه شکستهای بندگان . قل : همه شکستهای بندگان . حر : شکستهای بندگان . تا : همه شکستهای بندگان .
- ۶ - ما ، قل : و تقصیر هاء . یو ، پا ، کر : تقصیر . حر : و تقصیر . تا : و تقصیر های . در نسخه تا : همه جا، او، بجای، وی، آمده است . ما : و گناهان . یو : گناه . قل ، پا ، کر ، تا : و گناه . حر : و معصیت . ما ، قل ، حر ، پا ، کر : وی آمرزد . یو : بیامرزد . تا : او آمرزد . ما ، قل ، تا : و تباهیها را . یو : گناهها را . حر : و تباهیهای . پا ، کر : تباهیها را .

وبازگفت : عَنْ لَوْاحِقِ الظُّنُونِ - از اندر یافتن گمانی ها.

شاید که معنی این آن باشد که وی را به ظن نتوان شناختن ، ولکن به یقین توان شناختن .
 ۳ یقین ، آن باشد که بدانی هر آینه که هست . و ظن ، آن باشد که به گمان باشی به هستی وی . و معرفت
 بی یقین درست نیاید . پس ظن را دو طرف باشد ، یک طرف شك ، و دیگر طرف یقین . و شك را
 دو طرف باشد ، یک طرف جهل ، و یک طرف ظن . و معرفت به یقین درست باشد . و دیگر معنی
 ۶ آن باشد که ظن ها او را در نیاید ، یعنی اگر معرفت خویش خلق را کرامت نکردی ، به گمان خلق
 نگذشتی که او را بتوان شناختن . زیرا که هر که او را بشناسد ، به شناسا کردن وی شناسد ، چنانکه
 گفت : « وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ، » و « مَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، » . پس باراه نمودن

← ۷ - ما ، قل ، حر : بدین معنی ویرا جبار خوانند و بازگفت . پا ، کر : بدین معنی ورا جبار خوانند . تا : و باین
 معنی او را جبار خوانند پس گفت . یو : ندارد .

- ۱ - ما ، پا ، کر ، تا : از اندر یافتن گمانها . یو ، قل : از اندر یافتن گمانها . حر : از دریافتن گمانها .
- ۲ - ما ، حر : شاید که معنی این ان . یو ، پا : شاید که معنی ان . قل : شاید که معنی ان . کر : نیاید که وی را بظن . تا : روا
 باشد که معنی این . ما ، یو ، حر : نتوان شناختن ولکن . قل ، پا ، کر : نتوان شناختن ولیکن . تا : نتواند شناختن .
- ۳، ۲ - ما ، قل ، تا : توان شناختن و یقین . یو ، حر : بتوان شناختن یقین . پا ، کر : توان شناختن یقین .
- ۳ - ما : که بدانی هر آینه که . یو : که دانی که هر آینه که . قل ، حر : که بدانی که هر آینه . پا ، کر : که هر آینه . تا :
 که هر آینه بدانی که . ما ، قل ، تا ، پا ، کر : ان باشد که . یو : انکه . حر : ان که . ما ، یو ، قل ، حر ، پا ،
 کر : بهستی وی . تا : در هستی او . ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، تا : و معرفت . کر : معرفت .
- ۴ - ما : نیاید . یو ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : نباشد . ما : طرف باشد . یو ، حر ، پا ، کر ، تا : طرف بود . قل : طرفت .
 ما ، یو ، حر ، پا ، کر : یک . قل ، تا : یکی . ما ، یو ، تا : و دیگر . قل ، پا ، کر : و یک . حر : و یکی .
- ۶ - ما ، یو : ظنها او را در نیاید . قل : ظنها او را در نیاید . حر : خلفای او را در نیاید . پا : ظنها ویرا در نیاید . کر : ظنها
 ویرا در نیابند . تا : ظنها او را در نیابند . ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : معرفت خویش . تا : حق تعالی معرفت خود .
- ۷ - ما ، پا : نکذشتی که ورا . یو ، حر : نکذشتی که ویرا . قل : نکذشتی کورا . کر : نکذشتی که وی را . تا :
 نکذشتی او را . ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، تا : بتوان . کر : نتوان . ما : زیرا که هر که ورا . یو : زیرا هر که
 ویرا . قل ، حر : زیرا که هر کی ویرا . پا : زیرا که بهر که ورا . کر : زیرا که هر که او را . تا : از بهر آنکه هر که او را .
 ما ، یو ، قل ، حر ، پا : شناسد . کر ، تا : بشناسد .
- ۸ - ومن ... آیه ۳۷ ، سوره ۳۹ (سورة الزمر) . ومن يهد الله فما له من مضل اليس الله بعزیز ذی انتقام . و من
 يضلل ... آیه ۱۸۶ ، سوره ۷ (سورة الاعراف) . من يضلل الله فلا هادى له وينذرهم في طغيانهم يعمهون . ما ، پا :
 پس براه نمودن . یو : باراه نمودن . قل ، حر ، کر ، تا : پس باراه نمودن .

وی کس گم راه نماند، و باز گم راه گردانیدن وی کس راه نیابد. پس درست گشت که کس وی را نشناخت، و لکن وی شناسا گردانید، و کس وی را گم نکرد، وی گم راه گردانید. مر اوراد و صفت است، صفت فضل و صفت عدل. به صفت فضل با مؤمنان، و به صفت عدل با کافران است. ۳ مؤمن مرا بشناخت، چه صفت فضل من بود که ورا شناسا گردانید. و کافر به من منکر بگشت، چه صفت عدل من بود که اورا به جُحود و نکرّت آورد. پس صفت من یکی را به اقرار آورد، و یکی را به انکار آورد و به دوگفتن آورد، و من همان یکی خدای. قَوْلُهُ: ۶

الْمُتَفَرِّدِ بِذَاتِهِ عَنْ شِبْهِ ذَوَاتِ الْمَخْلُوقِينَ - یگانه است به ذات خویش از مانندگی به ذات های مخلوقان.

و مُتَفَرِّدٌ، مُتَفَعِّلٌ بُودَ از فَرَدٌ، و فَرَدٌ یگانه بُود، آنک با وی دیگری نبُود به هر معنی که باشد. پس خدای، سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى، یگانه است به ذات خویش. و ذات، هستی بُود هم چون موجود و شیء، و تفسیر این همه، عبارت از هستی بُود. و باز هستی وی به هستی کس نماند، زیرا که ۱ - ما، یو، قل، حر، پا، کر، تا: نماند. قل: نکرد. ما: و باز کم راه. یو: و با کم راه. قل، حر، پا، کر: و با کم. تا: و با کم راه. ما، حر: بس درست کشت که کس ویرا. یو: درست کشت که کس ویرا. قل: درست شود که اورا. پا، کر: درست شود که کس ورا. تا: پس درست کشت که کس اورا. ۲ - ما، یو، حر، پا، کر: و لکن. قل: ولیکن. تا: لیکن. در سه نسخه یو، پا، کر: از، و کس وی را کم نکرد، تا، المتفرد بذاته، نیامده است. ما: و کس ویرا. قل: و کس مرورا. حر، تا: و کس اورا. ما، قل: وی کم راه. حر: لکن وی کم. تا: ولیکن او کم راه. در نسخه ما: از، مرورا دو صفت است، تا، المتفرد بذاته، نیامده است. قل: مرورا. حر: مرا. تا: حق سبحانه و تعالی میگوید مرا. ۳ - قل: با مؤمنان. حر: با مؤمنان ام. تا: با مؤمنان م. قل: کافر است. حر، تا: کافران. ۴ - در نسخه حر: از، مؤمن مرا بشناخت، تا، المتفرد بذاته، نیامده است. قل: بشناخت چه. تا: شناخت. قل: ورا شناسا گردانید. تا: اورا شناسا گردانیدم، قل: بکشت چه. تا: کشت. ۵ - قل: اورا. تا: که اورا. ۶ - قل: بانکار آورد. تا: بانکار دهد. قل: خدای. تا: خدایم. ۷ - ما، یو، پا، کر، تا: المتفرد. قل: و قوله المتفرد. حر: باز گفت المتفرد. ما: از مانندگی ذات. یو: از مانندگی بذاتها. قل، پا: از مانندگی ذاتها. حر: از مانند بودن بذات. کر، تا: از مانندگی (مانندگی) ذاتهای. ۹ - ما: و فرد یگانه بود آنک با وی دیگری نبود بهر معنی که باشد بس خدای سبحانه و تعالی. پا، کر: ندارد. ما، قل، حر، تا: و فرد. یو: ندارد. ما، قل: آنک با وی. یو: که با وی. حر: و یگانه آنکه با وی. تا: با او. ما: سبحانه و تعالی. قل، حر: عزوجل. تا: تعالی. یو: ندارد.

۱۱، ۱۰ - ما، یو، قل، حر: همچون موجود و شیء. پا: همچو موجود و شیء. کر: همچون موجود و هستی. تا:

←

چنانکه موجود و شیء و نفس.

همه هست ها جسم اند یا جوهر، وهستی خدای، عزوجل، جسم و جوهر نیست. و همه ذات ها اندر مکان اند و اندر زمان، وذات خدای تعالی، اندر مکان و زمان نیست. همه ذات ها را ابتدا است و انتها، ۳ وذات خدای را، عزوجل، ابتدا و انتها نه. این است معنی قول علی بن ابی طالب، علیه السلام، که او را پرسیدند که توحید چیست؟ گفت: آنک بدانی، که هر چه بر سر تو بگذرد که چنان است، خدای، عزوجل، جز آن است. و جنید را، رحمه الله علیه، پرسیدند از توحید، گفت: التوحید ۶ إفراد القدم عن الحدّث. گفتا، توحید، یگانه داشتن است قدیم را از حدّث.

← ۱۱ - ما: و تفسیر این همه عبارت از هستی بود و باز هستی وی بهستی کس. یو: و نفس این همه عبارات از هستی بود و هستی وی بهستی کس. قل: و نفس این عبارت است از هستی پس هستی وی بهستی کس. حر: و نفس این همه عبارت از هستی و باز هستی وی بهستی کس. پا، کر: و نفس اینهمه عبارة (عبارت) از هستی بود و پس هستی وی بهستی کسی. تا: و این همه عبارات از هستی بود پس هستی او بهستی کس.

۱ - ما، یو، قل، کر: هستها جسم اند. حر: هستها یا جسم اند و یا. پا: هستها جسم اند یا. تا: هستها یا جسم اند یا. ما، قل: وهستی خدای عزوجل. یو: وهستی حق تعالی. حر: وهستی خدای تعالی. پا، کر: هستی خدای. تا: وهستی حق سبحانه و تعالی. ما: و همه ذاتها اندر مکان آمد و اندر زمان. یو: و همه ذاتها یا اندر مکان است یا اندر زمان. قل: و همه ذاتها اندر مکان اند و اندر زمان. حر: و همه ذاتها یا در مکان اند و یا در زمان. پا، کر: و همه ذاتها اندر مکان اند یا اندر زمان. تا: ندارد.

۲ - ما: وذات خدای تعالی اندر. یو: ذات خدای در. در نسخه قل: از، وذات خدای، تا، و ذات خدای را. نیامده است. حر: وذات خدای در. پا: ذات خدای تعالی اندر. کر: ذات خدای اندر. تا: وذات خدای تعالی در. ما: ابتدا است و انتها. یو: ابتدا است و انتهاست. حر، پا، کر، تا: ابتداء و انتهاست.

۳ - ما، قل: را عزوجل. یو، حر، پا، کر: را. تا: تعالی را. ما: انتها نه. یو، قل، حر، پا، کر، تا: انتها نیست. در نسخه ما: از، معنی قول، تا، و جنید را، نیامده است. یو، حر، پا، کر، تا: معنی. قل: ندارد. یو، پا: علی رضی الله عنه. قل، حر: علی بن ابی طالب رضی الله عنه. کر: علی علیه السلام. تا: امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه.

۴ - یو: بر رسیدندش. قل، پا، کر، تا: کی (که) او را بر رسیدند. حر: که او را بر رسیدند. یو: آنک هر چه. قل: آنک بدانی که هر چه. حر، پا، کر، تا: آنکه بدانی که (بدانیکه) هر چه. قل، تا: که چنان است. یو، حر، پا، کر: ندارد. در نسخه تا: از، گفت آنک بدانی، تا، التوحید، نیامده است.

۵ - یو، قل، پا، کر: عزوجل. حر، تا: تعالی. ما: و بزرگی را. یو، قل، حر، پا، کر، تا: و جنید را. قل: رحمة الله علیه. ما، یو، حر، کر، پا: ندارد. ما، حر: که توحید چیست. قل: از توحید. پا، کر: توحید چیست. یو: ندارد. قل، تا: التوحید. یو، حر، پا، کر: ندارد.

۶ - قل: گفتا توحید یگانه داشتنست قدیم را از حدّث. تا: توحید یگانه داشتن قدم است از حدّث. ما، یو، حر، پا، کر: ندارد.

قَوْلُهُ: الْمُتَنَزَّهِ بِصِفَاتِهِ عَنِ صِفَاتِ الْمُحَدَّثِينَ - گفت ، پاک است به صفات خویش
از صفاتهای مُحدثان .

۳ مُتَنَزَّهٌ، مُتَفَعَّلٌ بود از نَزَاهَتٌ . معنیش آن بود که به خود پاک است نه به چیزی دیگر . پس وی
پاک تر از آن است که هیچ صفت وی به صفتِ مُحدثان ماند . زیرا که صفتِ مُحدثان عَرَضٌ است ،
و صفتِ خدای ، عَزَّوَجَلَّ ، عَرَضٌ نیست . ولکن وی قدیم است ، زیرا که ذاتِ وی | قدیم است ،
و صفتِ قدیمِ قدیم بود . و باز غیر وی مُحدث اند ، و صفتِ مُحدثِ مُحدث بود ، پس صفاتِ ۶
مُحدثان همه أعراض اند ، و بر عرض بقاروا نبُود . و صفتِ خدای قدیم است ، و بر قدیم فنا روا
نبُود . و صفتِ خدای ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ، واجبُ البقا است مُمتنعُ الفنا . و صفاتِ مُحدثان ،

۳ - ما

۱ - ما ، یو ، قل ، پا ، کر : کفت . حر ، تا : ندارد . . ما : خویش از صفاتِ . یو ، حر : خویش از صفات . قل ، پا :
خویش از صفاتِ . کر : خویش از صفاتِ . تا : خود از صفاتِ .

۳ - ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : متزه متفعل بود . تا : و متزه متفعل . . ما : معنیش آن بود . یو ، تا : و معنی آن بود .
قل : و معنیش آن بود . حر : معنی آن بود . پا ، کر : معنیش آن باشد . . ما ، تا : پاک است نه بجیزی دیگر بس . یو :
پاک بود نه بجیزی که . قل ، حر ، پا ، کر : پاک بود نه بجیزی دیگر بس . در نسخه تا : همه جا به جای ، وی ، او ،
آمده است .

۴ - ما : محدثات ماند زیرا که . یو : محدثان ماند که . قل ، حر ، پا ، کر ، تا : محدثان ماند زیرا کی (که) . . ما ، قل ،
حر ، پا ، کر : صفتِ محدثان . یو : صفتِ محدث . تا : صفاتِ محدثان .

۵ - ما ، قل ، کر : و صفتِ خدای عزوجل . یو : و صفاتِ حق . پا : و صفاتِ خدای عزوجل . حر : و صفتِ خدای .
تا : و صفاتِ خدای تعالی . . ما : ولکن وی . یو : لیکن . قل : ولیکن . پا ، کر : ولکن . در نسخه حر : ولکن وی
قدیم است ، نیامده است . تا : ندارد . . ما ، پا ، کر ، تا : زیرا که ذات . یو : که ذات . قل : زیرا کی ذات . حر : زیرا که .

۶ - ما : و باز غیر وی محدث اند . یو ، پا ، کر : و غیر وی همه محدث اند . قل : و غیر وی همه محدث است . حر : و باز غیر
وی همه محدث اند . تا : و غیر او همه محدث اند .

۶ ، ۷ - ما : صفتِ محدثات همه أعراض اند . یو : صفاتِ محدثان أعراض است . قل : صفاتِ محدثات همه أعراض اند .
حر : صفاتِ محدثان همه عرض اند . پا ، کر : صفاتِ محدثان همه أعراض اند . تا : صفاتِ محدثان همه أعراض .

۷ - ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : و بر عرض . تا : و بر أعراض . . ما : و صفتِ خدای قدیم . یو ، حر : و صفاتِ خدای
قدیم . قل : و صفتِ خدای عزوجل قدیم . پا ، کر : صفاتِ خدای تعالی قدیم . تا : و صفتِ خدای تعالی قدیم . . ما ، یو ،
قل ، حر ، پا ، کر : و بر قدیم . تا : و بر قدیم .

۸ - ما : نبود و صفتِ خدای سبحانه و تعالی . یو : نبود صفاتِ حق . قل : نبود بس صفاتِ خدای عزوجل . پا ، کر :
نبود صفاتِ خدای تعالی . حر : نباشد صفاتِ خدای . تا : نبود بس صفتِ خدای تعالی . ما ، قل : واجب البقا است
ممتنع الفنا و صفاتِ محدثات واجب الفنا است ممتنع البقا هرگز مانند کی باشد چیزی را که (قل : چیزی که) . یو :
واجب البقا است ممتنع الفنا هرگز مانند کی بود چیزی که . حر : واجب البقاء ممتنع الفنا و صفاتِ محدثان واجب الفناء ←

وَاجِبُ الْفَنَاءِ اسْتِ مُمْتَنِعُ الْبَقَا . هرگز مانندگی باشد چیزی را که واجبُ الْبَقَا بُود مُمْتَنِعُ الْفَنَاءِ ،
مر چیزی را که مُمْتَنِعُ الْبَقَا بُود واجبُ الْفَنَاءِ ؟ قَوْلُهُ :

۳ الْقَدِيمِ الَّذِي لَمْ يَزَلْ - قَدِيمٌ بُود هَمَوَارَه .

زیرا که لَمْ يَزَلْ بر ماضی افتد . و قدیم بر دو گونه بُود ، یک قدیم آن بُود که مُتَقَدِّمٌ بُود
اندر وجود ، چنانک گویند ، شَيْخٌ قَدِيمٌ وَ دَارٌ قَدِيمَةٌ ، و یک قدیم آن بُود که وی را اَوَّلٌ نباشد ،
۶ چون خدای ، عَزَّ وَجَلَّ ، و صفاتِ وی . و لفظِ قَدِيمٌ به اطلاق آن جا گویند که وُرا اَوَّلٌ نباشد ،
آنچ وُرا اَوَّلٌ باشد مُقَيَّدٌ گویند . پس چون قدیم بر دو وجه آمد در کلامِ عرب ، لَمْ يَزَلْ گفت ،
تا بدانند که خدای ، عَزَّ وَجَلَّ ، قدیم است ، که وُرا اَوَّلٌ نیست . قَوْلُهُ :

← ممتنع البقاء صفات محدثان بدین سان است هرگز مانند کی باشد چیزی که . پا : واجب البقا است ممتنع الفنا هرگز مانند
کی باشد چیزی را . کر : واجب البقا است ممتنع البقا هرگز مانند کی باشد چیزی را که . تا : واجب البقاء ممتنع الفناء است
و هرگز مانند کی باشد چیزی که او .

۱ - ما ، حر : واجب البقا بود ممتنع الفنا . یو : واجب البقا باشد و ممتنع الفنا . قل ، پا : واجب البقا باشد ممتنع الفنا . کر :
واجب البقا باشد . تا : او واجب البقاء ممتنع الفنا باشد .

۲ - ما : مر چیزی را ممتنع البقا بود واجب الفنا . یو : مر چیزی را ممتنع البقا و واجب الفنا بود . قل : مر چیزی را ممتنع
البقا باشد واجب الفنا و قوله . حر : انجیزی که واجب الفنا بود و ممتنع البقاء . پا : چیزی را که ممتنع البقا باشد و واجب
الفنا . کر : هر چیزی که ممتنع البقا باشد واجب الفنا باشد . تا : بجزیکه او واجب الفناء ممتنع البقا بود .

۳ - ما ، حر : همواره . یو ، قل ، پا ، کر : همارا . تا : همیشه .

۴ - ما ، یو ، حر : یکک قدیم . قل ، پا ، کر ، تا : یکی قدیم .

۵ - ما : اندر وجود چنانک گویند شیخ قدیم و دار قدیمه و یکک قدیم آن بود که او را اول . یو : اندر وجود یکی انک
او را اول . قل : چنانک گویند شیخ قدیم و دار قدیمه و یکی قدیم آن بود کی ورا اول . حر : در وجود چنانک گویند
شیخ قدیم و دار قدیمه ای متقدمه و دیگر قدیم آن بود که او را اول . در دو نسخه پا و کر : از ، که متقدم بود ، تا ،
آن بود ، نیامده است . پا ، کر : ان بود که او را اول . تا : در وجود چنانکه گویند شیخ قدیم و دار قدیمه یعنی قدیم
آن بود که او را اول .

۶ - ما : چون خدای عزوجل . یو : چنانک حق را جل جلاله . قل : چنان چون خدای عزوجل . حر ، تا : چنان که
(چنانکه) خدای تعالی . پا : چنانکه چون خدای عزوجل . کر : چنانکه خدای عزوجل . ما : انجا گویند که ورا
اول نباشد . یو : انجا بکار کند که او را اول نبود . قل ، کر ، تا : انجا کار بندند که او را اول نباشد . حر : آن بود که
او را اول نبود . پا : انجا کار بندد که ورا اول نباشد .

۷ - ما : باشد مقید گویند . یو : بود انرا مقید گویند . قل : باشد مقید گویند فلان چیز قدیم . حر : بود مقید گویند .

پا ، کر : باشد ورا مقید گویند . تا : بود مقید گویند فلان خبر قدیم است . ما : بر دو وجه اند در کلام عرب . ←

وَأَلْبَاقِي أَلْدِي لَأَيَزَالُ - باقی بود همارا.

- از بهر آنک، لایزال، بر مُسْتَقْبَلِ افتد. و باقی، بردو گونه باشد، یکی آنک وی را به وقت ثانی بقا باشد، و یکی آنک ورا نهایت نباشد. گفت: لایزال، تا بداند که حق، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، ۳ باقی است که ورا آخر نیست. و جمله سخن اندر این آن است: که اَزَلْ عبارت است از ابتدای وقت، و اَبَدْ عبارت است از انتهای وقت. و وقت، گشتنِ فَلَکِ است. آن گاه که فَلَکْ به جنبش آمد به جنبانیدنِ حَقِّ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، آنرا ازل خوانند، و آنرا ابتدا است، و هر چه را ۶ ابتدا است، نامِ قدیمِ بَرَوِی مجاز است. پس قدم به حقیقتِ حَقِّ است، که بود پیش از ابتدای اوقات. زیرا که آفریدگارِ وقتِ وی است، و فاعل پیش از فعل باشد لا محالَه. و اَبَدْ، عبارت است ← یو: در کلام عرب بردو وجه آمد. قل، حر، پا، کر: بردو وجه آمد (آمد) بکلام عرب. تا: در کلام عرب بردو وجه آمد.
- ۸ - ما، یو، قل، پا، کر: خدای عزوجل. حر، تا: خدای. ما: که ورا. یو، قل، حر، تا: که ورا. پا، کر: که ورا.
- ۱ - ما، یو، حر، پا، کر، تا: الباقی. قل: وقوله والباقی. ما، قل، پا، کر: باقی باشد همارا. یو: باقی بود همارا. حر: باقی باشد همواره. تا: باقی باشد همیشه.
- ۲ - ما، قل، حر، تا: دو گونه باشد. یو، پا، کر: دو گونه بود. ما، یو، قل، حر، پا، کر: یکی آنک (آنکه) ویرا. تا: یکی آنکه.
- ۳ - ما، قل، حر، کر: بقا باشد. یو، پا: بقا بود. تا: او را بقا باشد. ما: ویکی آنک ورا. یو: دیگر آنک ویرا. قل، تا: ویکی آنک (آنکه) او را. حر، پا: یکی آنک (آنکه) ویرا. کر: یکی آنکه ورا. ما، یو، حر، پا، کر: گفت. قل: وجودش بر دوام باشد گفت. تا: و وجود او بر دوام باشد گفت. ما: سبحانه و تعالی. یو، قل، پا، کر: عزوجل. تا: تعالی. حر: ندارد.
- ۴ - ما: که ورا. یو، پا، کر: که مرورا. قل، تا: که او را. حر: ویرا. ما: و جمله سخن اندرین. یو، قل، پا، کر: و جمله اندرین. حر: حکمت درین. تا: و جمله سخن درین. ما، یو، قل، حر، پا، کر: که ازل. تا: ازل.
- ۵ - ما، یو، قل، حر، کر: وابد. تا: ابد. ما، یو، قل، پا، کر، تا: انتهاء وقت و. حر: انتها. ما: جنبش. یو، قل، حر، پا، کر، تا: کشتن. ما، قل، تا: انگاه که: یو، حر، پا: آنکه که. کر: آنکه.
- ۶ - ما، یو، قل، حر، پا، تا: آمد. کر: اید. ما: ابتدا خوانند. یو، قل، حر، پا، کر، تا: ازل خوانند. ما، یو، قل: و انرا ابتدا است. حر: و ان ابتدا است. کر: و انرا فلک ابتدا آنست. تا: انرا ابتدا است. پا: و انرا ابتدا آنست.
- ۶، ۷ - ما: و هر چه را ابتدا است. یو: و هر چه را ابتدا است. قل، حر، پا، کر: و هر چه را ابتدا باشد. تا: و هر چیزیکه آنرا ابتدا باشد.
- ۷ - ما، قل، پا، تا: قدیم. یو، حر: قدیمی. کر: قدیم. ما، یو، پا، تا: مجاز است. قل، حر: مجاز باشد. کر: مجاز است. ما، حر، تا: حق است. یو، قل: حقست (حق است) عزوجل. پا: حقست جل و عز. کر: حقست جل و عز ازل عبارتست از لا ابتدا و وقت و ابد عبارتست از لا انتها و وقت. ما، یو، قل، پا، کر، تا: پیش از. حر: پیش. ←

از آن وقت که فلک از گشتن باز استد به باز داشتن حق، پس بقایِ وُرا نهایت است، و آنک
 بقایِ وُرا نهایت بود، باقی به مجاز باشد نه به حقیقت. و باقی، به حقیقت خدای است که مر بقایِ
 ۳ وُرا نهایت نیست. زیرا که نیست کننده اوقات وی است، و نیست کننده از پس نیست کرده
 باقی بماند لا محاله. و اوّل مکان عرش است و آخر مکان ثری. و از عرش برتر، مکان نیست،
 و از ثری فروتر، مکان نیست. و از عرش تا ثری مر حق را مکان نیست، زیرا که آفریدگار مکان
 ۶ وی است. پس وقتی بود که مکان نبود و آفریدگار مکان بود. زیرا که آفریدگار پیش از آفریدن
 بوده باشد. که مکان نباشد و حق باشد. زیرا که نیست کننده مکان وی است، و نیست کننده
 چیز باقی ماند از پس نیست کردنِ چیز، لا محاله. قَوْلُهُ:

← ۸ - ما، یو، قل، پا، کر: وی است. حر، تا: اوست. ما، قل، حر، تا: فعل باشد. یو، پا، کر: فعل باید.

۱ - ما: از گشتن باز استد. یو: گشتن بیستد. قل، حر، پا، کر: گشتن بایستد. تا: جنبش بایستد. ما، حر: حق.
 یو، پا، کر: حق عزوجل. قل، تا: حق تعالی. ما، پا: بقاء ورا نهایت است. قل: بقاء ویرا نهایت است. یو:
 مر بقاء ویرا نهایتست. حر، تا: بقاء او را نهایت است. کر: بقاء ورا نهایت نیست.

۲ - ما: نهایت بود مجاز. یو: نهایت بود باقی بمجاز. قل، حر، پا، کر: نهایت باشد باقی بمجاز. تا: نهایت باشد باقی باشد
 بمجازیت. ما، قل، حر، پا، کر: باقی. یو، تا: و باقی.

۲، ۳ - ما: خدای است که مر بقاء ورا. یو: خدای است جل ذکره که مر بقاء ورا. قل: خدایست عزوجل که مر بقاء
 ویرا. حر: خدایست تعالی بقاء ویرا. پا، کر: خدایست عزوجل که مر بقاء ورا. تا: خدایست که بقاء او را.

۳ - ما، یو، قل، پا، کر: ویست. حر، تا: اوست.
 ۳، ۴ - ما، قل، حر: از پس نیست کردن باقی بماند. یو: از پس نیست کرده باقی باید. پا، کر: از پس نیست کرده
 باقی ماند. تا: پس از نیست کردن بی شک باقی ماند.

۴ - ما، حر، پا، کر: و آخر مکان ثری. یو: و آخر ثری. قل، تا: و آخر مکان ثری است.
 ۵ - ما، یو، قل، حر، تا: و از عرش. پا، کر: عرش. ما، مر حق را. یو: مر حق را جل ذکره. قل، پا، کر:
 مر حق را عزوجل. حر، تا: حق را.

۵، ۶ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: زیرا که (کی) افریدگار (افریده کار) مکان ویست. تا: زیرا که حق افریده کار مکان اوست.
 ۶ - در نسخه یو: زیرا که افریده کار بیش از مکان بود و باشد که مکان نباشد و نباشد که حق نباشد. ما، پا، کر: پس
 بود. قل: پس وقتی بود که. حر: پس حق بود که. تا: پس خدای بود. یو، قل، پا، کر، تا: و افریدگار.
 حر: و او افریدگار.

۶، ۷ - ما: افریدن بوذد باشد که مکان. قل، تا: افریده باشد و باشد که مکان. حر: مکان باشد و باشد که مکان.
 پا، کر: افریده بوده باشد که مکان.

۷ - ما، یو، حر، تا: و حق باشد. قل: و حق عزوجل باشد. پا، کر: و نباشد که حق نباشد. ما، یو، قل، حر، ←

الْمُتَعَالَى عَنِ الْأَشْبَاهِ وَالْأَضْدَادِ وَالْأَشْكَالِ - برتر است از آنک وُرا شِبْهٌ بُودِیا ضِدُّ | یا شِکْلِ .
 پس خدای را ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ، شِبْهٌ نِیْسَتْ ، از بهرِ آنک ، شِبْهَیْنِ آن باشند که مُشَارِکِ
 بُونَد اندر حکم ، از آن روی که شِبْهٌ باشند . اگر مر اورا شبیه بودی ، یا به کُلِّ وَجُوهِ بودی یا ۳
 به بعضِ وجوه ، اگر به کُلِّ وَجُوهِ مر اورا شبیه بودی به کُلِّ وَجُوهِ إله بودی ، آن گاه إلهَیْنِ
 لازم آمدی ، وَالْهَیْنِ مُحَالٌ است ، چنانک از این پس یاد کنیم ، و اگر شبیه بودی به بعضی وجوه ،
 از آن وجهِ إله بایستی ، و این نیز هم مُحَالٌ است ، زیرا که چون إلهَیْتِ مر غیرِ وی را جایز نیست ۶

← کر: نیست کننده مکان وی است (ویست) . تا: نسبت کننده مکان اوست .

۸ - ما ، پا ، کر: چیز باقی ماند از بس نیست کردن چیز لامحاله . یو: از بس آن چیز باقی باید لامحاله . قل: چیزها باقی
 بماند از بس نیست کردن چیزها لامحال و قوله . حر: چیز باقی بماند بعد از آن نیست کردن چیز لامحاله . تا: چیز
 لامحاله باقی ماند از بس نیست کردن چیز .

۱ - ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر: برتر است از آنک . تا: بزرگوارتر از آن است که . ما: ورا شبه بود یا ضد یا شکل . یو:
 مرورا شبیه بود یا ضد یا شکل . قل ، پا ، کر: ویرا (مرورا) شبه بود یا ضد بود یا شکل بود . حر: ویرا شبه باشد یا
 ضد یا شکل . تا: اورا شبیه یا ضد یا شکل بود .

۲ - ما: بس خدای را سبحانه و تعالی شبه . یو: بس خدای را تعالی شبیه . قل: بس خدای را عزوجل شبه . حر: بس خداوند را
 جل جلاله شبه . پا ، کر: پس خدای را عزوجل شبیه . تا: خدای را جل و عز شبه . ما: از بهر آنک شبیهی آن بودند
 که مشارک بودند . یو: که شبیه مشارک بود . قل: از بهر آنکه شبیهی آن بودند که مشارک بودند . حر: از بهر آنک
 شبیهی آن باشند که مشارک بودند . پا ، کر: از بهر آنکه شبیهی (کر: شبیهی) آن بود که مشابه بودند . تا: از بهر آنکه
 شبیهی آن باشند که مشارک باشند .

۳ - ما: روی که شبه باشند . یو: روکه شبیه باشد . قل ، پا ، کر: روی (رو) که شبیه باشند . حر: روی که شبه باشند .
 تا: وجه که شبه باشند . ما ، یو ، قل ، حر: اگر مرورا شبیه . پا ، کر: از مرورا شبیه . تا: و اگر خدای را شبه .
 ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر: بودی . تا: شبه بودی .

۴ - ما ، قل ، پا ، کر: مرورا (مرورا) شبیه بودی . یو: بود که . حر ، تا: اورا شبه بودی . ما ، قل ، حر ، تا: انگاه .
 یو ، پا ، کر: آنکه .

۵ - ما: ازین بس یاد کنیم . یو: بس ازین یاد کنیم . قل ، پا ، کر: از بس یاد کنیم . حر: بعد ازین یاد کنیم . تا: بعد ازین
 یاد کنیم انشاء الله تعالی . ما ، یو ، قل: و اگر شبیه بودی ببعضی (یو ، قل: ببعض) وجوه . حر ، تا: و اگر شبه
 بودی ببعضی (ببعض) از وجوه . پا ، کر: و شبیه بودی ببعضی وجوه از وجه (کر: از وجه) .

۶ - ما ، قل: و این نیز هم محالست . یو: و این همه محال بود . حر ، تا: و این نیز محالست . پا ، کر: و این نیز محال بود .
 ما ، پا ، کر: زیرا که چون الهیت مر غیر ویرا (پا ، کر: ویرا) . یو: زیرا که چون الهیت غیر ویرا . قل: زیرا که چون
 الهیت مر غیر ویرا . حر: زیرا که چون غیر ویرا الهیت . تا: از بهر آنکه چون الهیت غیر ویرا .

به کُلُّ وُجوه، هم جایز نیست به بعضی وجوه. از بهر آنک، فسادى که به کُلُّ وُجوه لازم آید، هم آن فساد به بعضی وُجوه لازم آید.

۳ و نیز وُرا ضد نیست، از بهر آنک، حقیقتِ ضِدِّین آن باشد که مُتَنَافِیِّین باشد، و مُتَنَافِیِّین، لَا یَجْتَمِعَانِ فِی مَكَانٍ وَاحِدٍ وَلَا فِی زَمَانٍ وَاحِدٍ. چون، حَرَكَتِ بَاسْکُون، و بیداری با خواب، و مَوْتِ بَاحِیَات، و آنچه بدین ماند. پس اگر مرحق را ضد بودی، نشایستی وُجودِ خَلْقِ بَا وُجودِ حَقِّ به یک وقت. ۶ و اگر بشایستی وُجودِ خَلْقِ بَا ضِدِّی، فنایِ حق لازم آمدی. از بهر آنک، هر ضِدِّی که موجود آید، مَرَضِدٌ خَوِیْش رَا نَفِی کُنْد لَا مَحَالَّةً. چون خَلْقٌ مَوْجُودٌ آمَدَنْد، و حَقُّ بَاقِی است، دُرُست شد که خَلْقٌ مَرْحَقٌ رَا ضِدٌّ نِیست. و نیز دیگر معنی آن است، که اگر ضِدُّ رَوَا بَاشَد مِثْلُ رَوَا بَاشَد، زیرا که،

۱ - ما، قل، حر: هم. یو، کر، پا، تا: هم جنان (همجنان). . ما، حر: بعضی. یو، قل، پا، کر: بعض. تا: اورا بکل. . ما، یو، قل، حر: از بهر آنک. پا، کر: از بهر آنکه. تا: لازم آید همان. . ما، یو، کر، پا: فسادى که. تا: فسادی که. قل: ان فسادی کی. حر: همان فساد که. . ما، تا: لازم آید همان فساد. قل، کر، پا: لازم آید هم ان فساد. یو: لازم آمدی هم ان فساد. حر: لازم آید.

۲ - ما، حر: بعضی. یو، قل، کر، پا، تا: بعض.

۳ - ما: و نیز وُرا. یو، کر، پا: و نیز وُرا. قل: و نیز هم وُرا. حر: واکر ویرا شبیه بودی بعض وجوه از آن وجه الهه بایستی و ازان وجه که شبیه نبودى الهه نبودى آنکه لازم آمدى یک چیز هم الهه و هم نه الهه و این محالست و نیز ویرا. تا: واکر اورا شبه بودى بعض وجوه ازان وجه الهه بایستی و ازان وجه که شبه نبودى نه الهه بودى انگاه لازم آمدى یک شیء هم الهه و هم نه الهه و این محال است و نیز وُرا. . ما، یو، قل، حر، تا: ضدین ان. کر، پا: ضدبران. . ما: که متنافین باشد و متنافین. یو: که متنافین بوند و متنافین. قل: که متنافین بوند و متنافین بوند. حر: که متناقض بوند و متناقضین. کر، پا: که متنافین بوند و متنافیان. تا: که متنافین و متنافین باشند.

۴ - ما، کر، پا: جون: یو، حر: جنانک. قل: جنان جون. تا: جنانکه.

۵ - ما، یو، حر: باحیوة. قل: باحیات و نور باظلمت. کر: باحیوت. پا: باحیات. تا: بحیوة و نور باظلمت. . ما، یو: و آنچه بدین. قل، کر، پا، تا: و آنچه بدین. حر: و آنچه باین. . ما، قل، پا: مرحق را ضد بودى. یو، کر: مرحق را ضد رَوَا بودى. حر، تا: حق را ضد بودى. . ما، قل، حر، تا: حق. یو، کر، پا: حق عزوجل.

۶ - ما، یو، قل، کر، پا: واکر بشایستی. حر: واکر شایستی. تا: نشایستی واکر شایستی. . ما: با ضدى حق. یو: با ضدى وی. قل، پا، کر: باضدى. حر: با ضدى. تا: با ضد. . ما، یو، قل: از بهر آنک. حر: ازان که. کر، پا، تا: از بهر آنکه. . ما، قل، تا: هر ضدى که موجود آید مر. (تا: آید). یو: هر ضده که موجود آید مر. حر، کر، پا: هر ضدى که بوجود آید. (کر: آید مر. پا: آمد مر).

۷ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: لامحالة. تا: ناچار. . ما: جون. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بس جون. . ما، یو، قل، تا: موجود آمدند. حر، کر، پا: بوجود آمدند. . ما، یو، حر، پا، کر، تا: وحق. قل: وحق عزوجل.

۸، ۷ - ما: درست شد که مرحق را ضد. یو، پا، کر: درست شد که خلق مرحق را ضد. قل: درست شود کی ←

هر دو چیزی که ضدین باشند، این مر آن را مثل باشد از رویِ ضدی، و آن مر این را مثل باشد از رویِ ضدی، زیرا که این ضد آن باشد، و آن ضد این باشد. پس درست شد که اندر اثباتِ ضدین اثباتِ مثلین لازم آید، و ما درست کردیم که مر او را مثل روا نیست، به همان دلیل درست شد که ۳ مر او را ضد روا نیست، و معنی شکل هم به معنی مثل باشد. آنچه اندر مثل یاد کردیم، جواب اندر شکل همان است. قوله:

أَلَدَّالٌ لِّلْخَلْقِ عَلٰی وَحْدَانِيَّتِهِ بِأَعْلَامِهِ وَآيَاتِهِ - راه نماینده است مر خلقِ خویش را بر یگانگی ۶
خویش به نشانی‌ها و حجّت‌های خویش.

اندر این سخن، بیان آن است، که راه نماینده خدای است، نه آیات و علامات. از بهر آنکه،

← خلق مر حق را ضد. حر: درست شد که خلق حق را ضد. تا: پس درست گشت که حق ضد خلق.

۸ - ما، قل، حر، تا: ضد روا باشد مثل روا باشد. یو، پا، کر: ضد روا بودی مثل روا بودی. ما، یو، قل، پا، کر: زیرا که (زیرا که) هر دو چیزی. حر: زیرا که هر چیزی. تا: از بهر آنکه دو چیز.

۱ - ما، یو، قل، پا، کر: این مر آنرا مثل باشد. حر: این آنرا مثل باشند. تا: ان این را مثل باشد.

۲ - ما: از رویِ ضدی زیرا که این ضد ان باشد و ان ضد این باشد پس درست شد که اندر اثبات. یو: و ان ضد این درست شد که اثبات. قل: از رویِ ضدی و ان مر این را مثل باشد از رویِ ضدی زیرا که این ضد ان باشد و ان ضد این باشد پس درست شود که باثبات. حر: از رویِ ضدی و آن این را ضد باشد از رویِ ضدی زیرا که این ضد آن باشد و ان ضد این پس درست شد که باثبات. پا، کر: و ان مثل این پس درست شد که اثبات. تا: از رویِ ضدی و این ان را مثل باشد از رویِ ضدی زیرا که این ضد ان باشد و ان ضد این پس درست شد که باثبات.

۳ - ما: و ما درست کردیم که مر او را مثل روا. یو، پا، کر: و ما درست کردیم که ویرا (ورا) مثل روا. حر: و ما درست کردیم که ویرا مثل. قل: و چون شود کورا مثل روا. تا: و ما درست کردیم که خدای را مثل. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بهمان. تا: هم بان. ما، یو: درست شد که مرورا. قل، تا: درست شود کورا (که اورا). حر: درست شد که مثلین لازم آید اورا. پا: درست شد که اورا. کر: درست شد که ورا.

۴ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: و معنی. حر: و نیز. ما، حر: بمعنی. یو، قل، پا، تا: معنی. کر: بشی. نسخه بدل: بدل، مشعر. ما، حر: آنچه اندر مثل. یو: آنچه در مثل. قل، پا، کر: آنچه اندر مثل. تا: و آنچه در مثل.

۴، ۵ - ما، قل، پا، کر: جواب اندر شکل همانست. یو: جواب در شکل همانست. حر: جواب در شکل همان باشد. تا: در شکل جواب همانست.

۶ - ما، یو، حر، پا، کر، تا: الدال. قل: قوله الدال. ما، قل، حر، تا: راه. یو، پا، کر: ره. ما، یو، قل، حر، پا، کر: خویش را بر یگانگی. تا: خود را بیکانگی.

۷ - ما: بنشانها و حجتها. یو: بنشانها و حجتها. قل: بنشانها و حجتها. حر، پا، کر: بنشانها و حجتها. تا: بنشانها و حجته‌های.

۸ - ما، یو، قل، تا: اندرین (تا: درین) سخن بیان است. حر: درین سخن بسیارست. پا: اندرین سخن بیانست. ←

اگر آیات و علامات راه نماینده بودی، هَرُكْ، آیات و علامات دیدی راه یافتی. پس، چون کافر آیات و علامات همی بیند هم چنانک مؤمن، و مؤمن راه می یابد و کافر نه، درست شد که نفس آیات و علامات راه نماینده نه اند، که سبب اند مر راه یافتن را، و راه نماینده، خدای، عَزَّ وَجَلَّ است. این است معنی قولِ خدای، عَزَّ وَجَلَّ: «... وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ.»، و نیز گفت: «وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ»، پس درست شد که عِلَّتِ هِدَايَتِ مَشِيَّتِ خدای است، تا وی نخواهد، بنده به راه باز نیاید، و تا ننماید راه نبیند. و این آیات و علامات که سبب اند راه یافتن بنده را، و جَهْ آن است: چون بنده بنگرد اندر چیزها و اندر تغییرِ حالِ ایشان، دلیل گردد وُرا بر حَدَثِ ایشان.

ما - ۵

← در نسخه کر: از، اندر این سخن، تا، راه نماینده، نیامده است. • ما، تا: راه نماینده خدای (تا: خدای) است. یو: راه نماینده خداوندست جل ذکره. قل، پا: راه نماینده خداست عزوجل. حر: راه نماینده خلق خداست عزوجل.

۱ - ما: بودی هَرُكْ. یو، پا، کر، تا: بودندی هرکه. قل: بودندی هرکی. در نسخه حر: از، راه نماینده بودی، تا، راه یافتی، نیامده است. • ما: دیدی. یو، قل، پا، کر، تا: بدیدی.

۲ - ما: همی بیند همچنانک جون مومن. یو: می بیند مومن. حر: می بیند همچنانک مؤمن. پا، کر: همی بیند همچنان مومن. تا: می بیند همچنانکه مومن. • ما، یو، حر، پا، کر، تا: درست شد. قل: درست شود.

۳ - ما: نه اند که سبب اند مر راه یافتن را. یو: نیست و لکن سبب اند. قل: نیست چه سبب اند مر راه یافتن را. حر: نیست که ایشان سبب اند راه یافتن را. پا، کر: نیند و لکن سبب اند مر راه یافتن را. تا: نیستند سبب اند راه یافتن را. • ما: خدای عزوجل است. یو: حق است جل جلاله. قل: خداست عزوجل. پا، کر، تا: خداست جل و عز.

۴ - ما، قل: خدای عزوجل. حر: خدای تعالی. پا، کر: ایزد عزوجل. تا: خدای تعالی که. یو: ندارد. • و ما تغنی... آیه ۱۰۱، سوره ۱۰ (سوره یونس). قل انظروا ما ذا فی السموات والارض وما تغنی الآيات والنذر عن قوم لا یؤمنون. • ما، قل، حر، پا، کر، تا: و نیز گفت. یو: و گفت.

۵ - ولو اننا... آیه ۱۱۱، سوره ۶ (سوره الانعام). ولو اننا نزلنا الیه الملائکة وکلمهم الموتی وحشرنا علیهم کل شیء قبالا ما کانوا لیؤمنوا الا ان یشاء الله و لکن اکثرهم یجهلون. در نسخه حر: از، و کلمهم، تا، ان یشاء الله، نیامده است.

۶ - ما، قل، پا، کر، تا: بس درست شد. یو: درست شد. حر: بس درست شود. • ما، یو، قل، حر: علت هدایت مشیت خدای است (یو: خدای است جل ذکره) (خداست). پا: علت هدایت مشیت خدایست عزوجل. کر: علت هدایت (نسخه بدل: راه نمودن) خداست عزوجل. تا: علت هدایت مشیت خداوندست.

۷ - ما، قل، پا: بر راه باز نیاید و تا ننماید راه. حر: راه نیابد و تا او راه ننماید راه. کر: باز نیاید و تا ننماید راه. تا: بر راه باز نیاید و تا راه ننماید. در نسخه یو: از، و تا ننماید، تا، وجه، نیامده است. • ما، قل، حر، تا: و این. پا، کر: و.

• ما: سبب اند. قل، پا، کر: کی (که) سبب اند (سببند). حر، تا: سبب. • ما، قل، پا، کر، تا: راه (مر راه) یافتن بنده را. حر: راه یافتن اند. ←

از بہر آنک، تغیر دلیلِ حدّث است، و بر قدیم تغیر روا نیست. چون تغیر دلیل گشت بر مُحدّثی این جواهر و اجسام، باز از آن جا بگذرد، و دلیل کند بر آنک مرایشان را مُحدّثی است. از بہر آنک، مُحدّث مفعول بُود، و مفعول را از فاعل چاره نیست، و مصنوع را از صانع چاره نیست، و مُحدّث را از مُحدّث چاره نیست. ۳ پس چون دُرُست گشت کہ عالم را صانع است، از آن جا بگذرد، و دلیل کند بر یگانگی صانع. و آن إتّفاق تدبیر است کہ عالم بر یک نہاد می باشد، از آن حد کہ نہادند ہی نگذرد، دُرُست شد کہ صانع و مُدبّر یکی است، از بہر آنک، چون مُدبّران بسیار گردند. اندر تدبیر اختلاف افتد، و چون ۶ مختلف افتد، خلل اندر مُدبّران آید. و چنانک منافع آسمان با منافع زمین مُتّصل است، اگر صانع دو بودندی، منفعت آسمان با منفعت زمین مُتّصل نگشتی، بل کہ منقطع گشتی، و خلل بہ مُملک

← ۸، ۷ — ما: وجہ انست. یو، پا، کر: وجہ اینست کہ. قل، تا: وجہ انست کی (کہ). حر: و وجہ دیگر انست کہ. ۸ — ما، یو، قل، پا، کر: اندر. قل، تا: در. ما: تغیر حال. یو: تغیر احوال. قل، حر، پا، کر، تا: تغیر احوال. ما، تا: دلیل کردد ورا (اورا) بر. یو: دلیل کردد اورا از. قل: دلیل کند ورا بر. حر: دلیل کردد ورا بر. پا، کر: دلیل کردد اورا (ورا) این.

- ۱ — ما، قل، تا: تغیر. یو، حر، پا، کر: تغیر. ما، یو، قل، پا، کر، تا: حدّث. حر: حدیث. ما، حر: و بر قدیم تغیر. یو: زیرا کہ بر قدیم تغیر. قل: از بہر آنک بر قدیم تغیر. پا، کر: از بہر آنکہ بر قدیم تغیر (تغیر). تا: و از جہت آنکہ تغیر بر قدیم.
- ۲ — ما، حر، پا، کر، تا: از اینجا. یو، قل: از اینجا. ما، کر: دلیل. یو، قل، حر، پا، تا: و دلیل. ما، قل، پا، کر: مرایشان را مُحدّث است. یو، حر: مرایشان را (ایشان را) مُحدّثی است. تا: ایشان را مُحدّث است.
- ۳ — ما، قل، پا، کر، تا: از صانع چاره نیست و مُحدّث را از مُحدّث (مُحدّثی) چاره نیست، یو: از صانع و مُحدّث را از مُحدّث. حر: از مُحدّث چاره نیست.
- ۴ — ما، یو، قل، پا، کر: بس چون. حر، تا: چون. ما، یو، قل، حر، پا، کر: کشت. تا: باشد. ما، تا: از اینجا. یو، قل، حر، پا، کر: از اینجا. ما: دلیل. یو، قل، حر، پا، کر، تا: و دلیل.
- ۵ — ما: مدبر است (نسخه بدل ما: تدبیر است) کہ عالم. یو، حر، پا، کر: تدبیر است کہ همه عالم. قل: تدبیر است کی عالم. تا: تدبیر است کہ. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بر یک. تا: بر یک حد. ما، یو، پا، کر، تا: می باشد (میباشد). قل: ہی باشد. حر: است. ما، یو، قل، حر، پا، تا: حد. تا: حد و قاعده. ما: نہادند ہی نکذرد. یو: نہادند ہی نکذرد. قل، پا، کر: نہادند ہی نکردد. حر: نہادند ہی نکذرد. تا: کہ نہادند ہی نکردد.
- ۶ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: کہ صانع. حر: صانع. ما، یو، قل، حر، کر، تا: یکی است (یکیست). پا: یکی بود. ما، یو، قل، پا، کر: اندر. حر، تا: در. ما، قل، حر: اختلاف افتد. یو، پا، کر، تا: خلاف افتد.
- ۷ — ما: مختلف افتد. یو، قل، حر، پا، کر: مختلف کردد. تا: مختلف کشت. ما: اندر مدبران آید. یو: اندر مدبران اندر آید. قل: اندر مدبرات آید. حر: در مدبرات افتد. پا، کر: اندر مدبرات اندر آید. تا: در مدبرات در آید. ←

اندر آمدی . پس ، چون فلک همی گردد بر نهادِ خویش ، نه فزاید و نه کاهد ، و روز را حدی است که از وی نگذرد ، و شب را هم چنین ، و سال و ماه هم چنین ، دُرُست شد که مُدبّرِ عالم یکی است .
 ۳ بیان این آن است : که مردی به بیابانی بگذرد ، و او را تَمَنَّا افتد که بایستی که این خاکِ خشت گشتی و بر هم نشستی ، تا دیوار گشتی ، تا اندر این بیابانِ رِباطی گشتی ، بی آنک کسی وُرا بانی بودی ، این مرد از شمارِ دیوانگان بُود ، و مر او را از عقل نصیب نباشد . پس اَعجوبه اندر نهادِ زمین و آسمان از آن رِباط بیش تر ، و اَعجوبه اندر آفرینشِ آدمی از این همه بیش تر . چون ، همی روا نباشد رِباطی بی بانی ، مُحال باشد آسمان و زمین بی صانع ، یا آدمی ، با چندین تدبیر لطیف

← ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : بامناف . تا : بمنافع .

۸،۷ — ما : اگر صانع دو بودندی منفعت آسمان بامنفعت زمین متصل نکشتی بل که منقطع کشتی و خلل . یو : اگر صانع دو بودی بامنفعت زمین منقطع کشتی و خرابی . قل ، تا : اگر (واکر) صانع دو بودندی (بودی) بامنفعت آسمان یا منفعت زمین منقطع کشتی و خرابی . حر : اگر صانع دو بودی بامنفعت آسمان بامنفعت منقطع کشتی و خلل . پا ، کر : واکر صانع دو بودی منفعت آسمان بامنفعت زمین منقطع کشتی و خرابی .

۱ — ما ، یو ، قل ، پا ، کر : اندر آمدی . حر ، تا : در آمدی (در آمدی) . ما ، یو ، قل ، پا ، کر : همی گردد . حر ، تا : می گردد . ما : نکاهد و نغزاید روز . یو ، حر ، پا ، کر : نه فزاید و نکاهد (نه کاهد) و روز . قل : نه فزاید و نه کاهد روز . تا : و نغزاید و نکاهد و روز . ما ، یو ، قل ، پا ، کر : حدی است (حدیست) . حر : حد ایست . تا : حدست .
 ۲ — ما ، تا : نکذرد . یو ، قل : اندر نکذرد . حر ، پا ، کر : در نکذرد . ما ، یو ، قل ، پا ، کر : همچنین . حر : حدیست که از وی در نکذرد . تا : انچنین . ما ، قل ، حر : و ماه . یو ، تا : و ماه را . پا ، کر : و مه . ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : درست شد . تا : درست کشت .

۳ — ما : بیان این . یو : بیان . قل ، حر ، پا ، کر ، تا : بیان این . ما : که مردی . یو ، قل ، کر ، تا : که اگر مردی . حر ، پا : اگر مردی . ما ، حر ، تا : و او را تمنی (تمنا) . یو ، قل : مرورا تمنی . پا ، کر : و مرورا تمنی .

۴ — ما ، قل ، تا : و بر هم نشستی تا دیوار کشتی تا اندرین (تا : یادرین) . یو : تا اندرین . حر : و بر هم نشستی تا درین . پا ، کر : تا اندر این . ما ، یو ، قل ، پا ، کر ، تا : رِباطی . حر : رِباط . ما ، کسی ورا . یو : کسی مرورا . قل ، حر : کسی او را . پا ، کر : مرورا . تا : کس او را . در نسخه تا ، همه جا ، بجای ، وی ، او ، آمده است .

۵ — ما : دیوانگان بود . یو ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : دیوانگان (دیوانه کان) باشد . ما ، یو ، قل ، حر : نصیب نباشد . پا ، کر : نصیبی نباشد . تا : هیچ نصیب نبود . ما ، قل ، پا ، کر : اندر نهاد . یو : از نهاد . قل : بر . تا : در نهاد .

۶ — ما ، یو ، قل ، پا ، کر : از آن رِباط بیشتر . حر : بیشتر از رِباطیست . در نسخه حر : بجای اندر ، همه جا ، در ، آمده است . تا : از آن بیشتر است . ما ، یو ، قل ، حر ، پا : از این همه (اینهمه) . کر ، تا : ازین هم .

۷ — ما ، یو ، قل ، پا ، کر : همی روا نباشد . حر : روا نباشد . تا : روا نبود . ما ، قل ، حر ، تا : رِباطی . یو : دنیا . پا ، کر : بنایی . ما ، یو ، قل ، پا ، کر : محال باشد . حر ، تا : محال بود . ما ، حر ، تا : یا آدمی با چندین . یو : یا آدمی ←

اندر وی، بی مدبر. باز از آنجا بگذرد، دلیل کند بر بی چگونگی صانع. از بهر آنک، چون دلیل
 قایم گشت بر آنک همه مصنوع اند و مفعول اند، و هیچ صنوع به صانع نماند، درست شود بی چونی
 صانع، چون، بنا به بانی نماند، و محیط به حیاط نماند، و مصنوع به صانع نماند. باز از آنجا بگذرد،
 دلیل کند بر علم صانع به اتفاق تدبیر. از بهر آنک، هر صانعی که عالم نباشد، تدبیر وی متفق
 نباشد، بل که مختلف افتد، باز دلیل کند بر قدرت صانع، و آن، محکمی تدبیرهای وی است،
 زیرا که فعل محکم و متقن موجود نیاید مگر از فاعل عالم قادر، این است معنی قول قایل:

وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهٗ آيَةٌ تَدُلُّ عَلٰٓى اَنَّهُ وَاٰحِدٌ

قَوْلُهُ: اَلْمُتَعَرِّفِ اِلٰى اَوْلِيَآئِهٖ بِاَسْمَائِهٖ وَنَعُوْتِهٖ وَصِفَاتِهٖ - گفت، شناخته گردانیده است

خویشان را به دوستان خویش به نامها و نعتها و صفتهای خویش.

← باجندان. قل: با آدمی باجندین. پا: و آدمی باجندین. کر: تا آدمی باجندین.

۱ - ما، قل، تا: بی مدبر. یو: بی مدبری اولی تر که محال بود. حر، پا، کر: بی مدبر اولیتر. (اولی تر) که محال باشد.
 • ما: باز از اینجا. یو، قل، حر، کر: و باز (باز) از اینجا. پا: باز از اینجا. تا: پس از اینجا. • ما، حر، تا: دلیل. یو،
 قل، پا، کر: و دلیل. • ما، یو، حر، پا، کر: بر بی چگونگی (بیچگونگی). قل، تا: بر بی چونی. • در سه نسخه یو،
 پا، کر: از، از بهر آنک، تا، چون بنا، نیامده است.

۲ - ما، یو، قل، تا: و مفعول اند (مفعولند). حر: و مفعول. • ما، یو، قل: شود بی چونی. حر: شود بی چگونگی. تا: شد بی چونی.

۳ - ما: چون بنا. قل: جنان چون بنا. حر: چنانک بنا. پا، کر: چنانکه بنا. تا: و چنانکه بنا. • ما: و محیط بحاطت.
 یو، قل، حر، پا، کر، تا: و محیط (محیط) بخیط. • ما، یو، پا، کر، تا: و مصنوع بصانع. قل: و مصبوغ بصایغ.
 حر: مصنوع بصانع. • ما: باز از اینجا. یو، پا: باز از اینجا. قل، حر: و باز از اینجا. کر: از اینجا. تا: و چون از اینجا.

۴ - ما، حر، پا، کر: باتفاق. یو، قل، تا: باتفاق. • ما، یو، قل، حر، تا: هر صانعی که. پا، کر: صانع اکر. • ما، یو،
 قل، حر، پا، کر: نباشد. تا: نباشد تدبیر را.

۵، ۴ - ما، حر، پا، کر: متفق نباشد. یو: متقن نباشد. قل، تا: متفق نیاید.

۵ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: افتد. حر: باشد. • ما، قل، حر: باز دلیل کند بر. یو، پا، کر: باز دلیل. تا: و دلیل.
 • ما، یو، قل، حر، پا، تا: صانع. کر: صانع کند. • ما، یو، قل، پا، کر: وان محکمی. حر: وان محکم. تا: وان محکمی.

۶ - ما، قل، حر: زیرا که. یو: از بهر آنک. پا، کر، تا: از بهر آنکه. • ما: محکم و متقن موجود نیاید. یو، پا: محکم متقن
 نیاید. قل، تا: محکم متقن موجود نیاید. حر: محکم متفق متقن بوجود نیاید. کر: محکم متفق نیاید. • ما، کر، تا:
 فاعل عالم قادر. یو، پا: فاعل عالم. قل: فاعلی حی عالم قادر. حر: فاعل عالم وقادر. • ما، یو، حر، کر، تا: این است
 (اینست). قل: آنست. • ما، یو، پا، کر: قول قایل. قل، تا، حر: قایل (قول قایل) که چنین گوید (می گوید):
 یا (ایا) عجباً کیف بعضی الاله ام کیف یجده الجاحد و فی کل شیء له ایه تدل علی انه واحد. ←

وَنَعْتُ وَصِفْتُ هِرْدُوكِي بِأَسْمَائِهِ وَفَائِدَةُ أَيْنِ سَخْنِ أَنْ أَسْتُ ، كَهْمِرِ أَوْرَا كَه دُوسْتَانِ بِشِنَاخْتِنْدِ ،
 بَدَانِ شِنَاخْتِنْدِ ، كَه خُويشْتِن رَا بِه دُوسْتَانِ شِنَاخْتِه كَر دَانِيد ، تَا عَلَّتِ مَعْرِفَتِ خَلْقِ دَاذَنْ وِي بِأَسْمَائِهِ ،
 ۳ نَه طَلَبِ كَر دِنِ خَلْقِ . چُنَانِكِ خُدَايِ ، عَزَّ وَجَلَّ ، كَفْت : « ... وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِي لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ، »
 ۶- ما | وَبِغَامِبِرِ ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، كَفْت : « وَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا أَهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا ، » .
 بَاَزْ كَفْت : بِأَسْمَائِهِ وَنُعُوتِهِ وَصِفَاتِهِ . خُويشْتِن رَا بِه ايشَانِ ، بِه نَامِ هَا وَنَعْتِ هَا وَصِفَتِ هَايِ

← ۷ - ما : دليل . يو ، قل ، حر ، پا ، كر ، تا : تدل .

۸ - ما ، قل : وقوله المعترف . يو ، حر ، پا ، كر ، تا : المتعرف . ما ، يو ، قل ، پا ، كر ، تا : باسمائه (باسمائه) ونعوته وصفاته .
 حر : ندارد . ما ، يو ، حر : كفت . تا : و . قل ، پا ، كر : ندارد . ما ، كر داننده . يو ، قل ، پا ، كر ، تا : كر داننده .
 حر : كر داننده .

۹ - ما ، يو ، قل ، پا ، كر : خويشتن را . حر : خويشتن . تا : خود را . ما ، يو ، قل ، پا ، كر ، تا : ونعتها . حر : ونعتها .
 ما ، يو ، قل ، حر ، پا : وصفتهای . كر ، تا : وصفتهای (نسخه بدل كر : صفتهاء خويش) .

۱ - ما : كه مرورا دوستان كه شناختند بان . يو ، پا : كه مرورا كه دوستان بشناختند بدان . قل ، حر : كه مرورا (كه اورا)
 دوستان كه بشناختند بدان (حر : بدان ، ندارد) . كر : كه مرورا دوستان بشناختند بدان . تا : كه دوستانكه اورا
 بشناخته اند بدان .

۲ - ما ، يو ، قل ، پا ، كر : شناختند كه . تا : بشناخته اند كه . حر : ندارد . ما ، حر : كه خويشتن را بدوستان . يو ، تا :
 كه خود را بدیشان (برایشان) . قل : كي خويشتن را بايشان . پا ، كر : كه خويشتن را بدیشان . ما ، حر : داذَنْ وِي
 باشد . در حاشيه نسخه ما ، چنين آمده است . يعنى شناسا كر دانيدن وِي باشد . يو ، قل ، كر ، پا ، تا : شناسا كر دانيدن
 وِي (او) باشد .

۳ - ما ، قل ، پا ، كر : جنانك (چنانكه) خدای عزوجل كفت . يو : جنانك كفت جل ذكره . حر : كفت . تا : جنانكه
 ميگويد . ما كنا ... آيه ۴۳ ، سورة ۷ (سورة الاعراف) . و نزعنا ما في صدورهم من غل تجري من تحتهم الانهار
 وقالوا الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا ان هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق ونودوا ان تلسم الجنة
 اورثتموها بما كنتم تعملون .

۴ - ما : وياران بيغامبر صلوات الله عليه وسلم كفتند واله (در حاشيه نسخه ما : وفي نسخه بيغامبر كفت) . يو ، قل : وبيغامبر
 صلى الله عليه وسلم فرمود (كفت) واله . حر : وبيغامبر كفت عليه السلام واله . پا ، كر : وبيغامبر كفت صلى الله عليه
 وسلم . تا : وبيغامبر عليه السلام ميگويد واله .

۵ - ما ، يو ، حر ، پا ، كر : باز . قل : و باز . تا : پس . ما : خويشتن را بايشان بنامها ونعتها وصفتهای خويش شناسا كر دانيد .
 يو ، حر : خويشتن را بدیشان (برایشان) شناخته كر دانيد بنامها ونعتها وصفتهاء خويش . قل : خويشتن را كي بايشان
 شناخته كر دانيد بنامها ونعتها وصفتهاء خويش كر دانيد . پا ، كر : خويشتن را كه بدیشان شناخته كر دانيد بنامها ونعتها
 وصفتهای خويش كر دانيد . تا : خود را كه بايشان شناخته كر دانيد بنامها ونعتها وصفتهای خود كر دانيد .

خویش شناسا گردانید. و بدان قبل به **أَوَّلٌ**، گفت: **بِأَعْلَامِهِ وَأَيَاتِهِ**. و اعلام و آیات مرعام را باشد. و اسما و نُعُوت و صفات مرخاص را باشد. زیرا که اعلام و آیات فعل اند، و از آیات برفاعل دلیل کردن مرعام را است، و از اسم و نعت و صفت بر مُسَمَّی و منعوت و موصوف دلیل کردن^۳ مرخاص را است. و دیگر معنی آن است، که درجه **أَوَّلٌ** از فعل برفاعل دلیل کردن است، و درجه **ثانی** از صفت بر موصوف دلیل کردن است. و معنی شناختن به اسم و نعت و صفت آن است که چون دانستند کمالِ قدرتِ وی و عجزِ خلق، از وی بترسیدند، و از غیر وی نترسیدند. و چون دانستند کمالِ علمِ وی و قُصُورِ علمِ خلق، هیبت از وی داشتند نه از غیر وی. و چون دانستند کمالِ غنایِ وی و فقرِ خلق، طمع به وی داشتند نه به غیر وی. و چون دانستند بسیاریِ منتِ وی و فضلِ وی، شرم از وی داشتند نه از غیر وی. و چون دانستند که از وی بی نیازی نیست، و از غیر وی بی نیازی است،^۶

- ۱ — ما: و بدان قبل باول گفت. یو: در فصل اول گفت. قل، حر، پا، کر: و بدان (بدان) فصل اول گفت. تا: و دران فصل اول گفت. ما، یو، حر، پا، کر، تا: باعلامه. قل: باعلامه. ما: و ایات مرعام. یو، تا: و اعلام و ایات عام. قل، پا، کر: و اعلام و ایات مرعام (عامه). حر: و ایات عام.
- ۲ — ما: اسما. یو، قل، حر، پا، کر، تا: و اسما. ما، یو، قل، پا، کر: مرخاص. حر، تا: خاص. ما، حر: را باشد زیرا کی (که). یو: را بود از انک. قل: راست زیرا کی. پا، کر، تا: زیرا که. ما: فعل است و از ایات بر فاعل. یو، قل، پا، کر: فعل اند و از فعل بفاعل (برفاعل). حر: فعلست و از فعل بر فاعل. تا: فعل باشد و از فعل بر فاعل.
- ۳ — ما، قل: مرعام. یو، حر، پا، کر، تا: عام.
- ۴ — ما، قل، پا، کر: مرخاص را است (ست) و (پا: و او، ندارد). یو، حر، تا: خاص را است. ما، قل، حر، پا، کر، تا: انست که درجه. یو: درجه. ما، یو، قل، حر، پا، کر: ثانی. تا: ثانیه.
- ۵ — ما، قل، تا: بر موصوف. یو، حر، پا، کر: بموصوف.
- ۶ — ما، قل، حر، پا، کر: دانستند کمال قدرت وی. یو: دانستند که کمال قدرت وی. تا: کمال قدرت او دانستند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: خلق از وی. تا: خلق بدیدند از او. ما، قل، حر، پا، کر، تا: بترسیدند (ترسیدند) و از غیر وی (او). یو: ترسیدند و از غیر. پا: ترسیدند و چون از غیر وی. ما، یو، قل، حر، پا، کر، تا: نترسیدند. پا: ترسیدند. ما، قل، حر، پا، کر: و چون دانستند. یو، تا: و چون.
- ۷ — ما، قل، حر، پا، کر: خلق. یو، تا: خلق دانستند. ما، یو، قل، حر، پا، تا: داشتند. کر: دانستند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: دانستند کمال. تا: کمال.
- ۸ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: خلق، تا: خلق دانستند (در نسخه تا: همه جا بجای وی، او، آمده است). ما، یو، قل، حر، پا، کر: دانستند بسیاری. تا: بسیاری. ما، یو: منت وی. قل، حر، پا، کر، تا: منت. ما، یو، قل، حر، پا، کر: فضل وی. تا: فضل او دانستند.
- ۹، ۸ — ما، یو، قل، پا، کر: شرم از وی داشتند نه از غیر وی. حر: منت از وی داشتند. تا: از و شرم داشتند نه از غیر او. ←

بر در وی ملازم بودند نه بر در غیر وی. و بدین معنی همه اسمارا بتوان گفتن. زیرا که همه اسمی به دو معانی اشارت کند، یا به لطف، یا به هیبت. و مقتضای لطف رجا است، و مقتضای هیبت خوف. ۳ و حقیقت رجا مشغول بودن به طاعت است، و حقیقت خوف ترک معصیت است. هر چند رجا قوی تر، بنده مطیع تر، و هر چند خوف قوی تر، بنده از معصیت دور تر. قوله:

الْمُقَرَّبِ أَسْرَارَهُمْ مِنْهُ - نَزْدِيكَ كُنْنَدَةُ سِرِّهَايِ دُوسْتَانِ خُويشِ بِه خُويشِ .

۶ این سخن، اشارت است بدانکه، عَلَّتِ قُرْبِ خَلْقِ بِه حَقِّ، تقریب حق است مرایشان را، نه به قرب ایشان به وی. از بهر آنکه، همه خلق مرورا همی جویند، ولکن آن همی یاود که وی

← ۹ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: از وی بی نیازی. تا: از و کزیر. ما، یو: بی نیازی است. قل، حر، پا، کر: بی نیازیست. تا: کزیرست.

۱ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: ملازم بودند. حر: ملازم شدند. ما، یو: و بدین معنی. قل، حر، پا، کر، تا: و برین معنی. ما، پا، کر: اسمارا بتوان گفتن زیرا که همه اسمی بدو (بر دو) معانی (معنی). یو: اسمارا بتوان گفت که اسما بر دو معنی. قل، تا: اسما (اسمارا) بتوان گفتن زیرا کی (که) همه اسمی بحقیقت بر دو (بدو) معنی. حر: اسمارا توان گفتن زیرا که همه اسما بر دو معنی.

۲ - ما: و مقتضای لطف. یو: و مقتضای لطف. قل: و مقتضای لطیف. حر، تا: و مقتضای لطف. پا، کر: و مقتضای لطف. ما، حر: هیبت خوف. یو: عین هیبت خوف. قل، پا، کر، تا: هیبت خوف است.

۳ - ما، قل، حر، تا: و حقیقت رجا. یو: و مقتضای رجا. پا، کر: و مقتضای رجا. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بوذن (بودن) بطاعت است. تا: بودن است بطاعت. ما، یو، قل، حر، پا، کر: هر چند. تا: و هر چند.

۴ - ما، قل، حر، تا: بنده از. یو، پا، کر: از. ما: و قوله. قل: قوله. یو، حر، پا، کر، تا: ندارد.

۵ - ما، یو، حر، پا، کر، تا: کننده است. قل: کننده. ما: دوستان خویش بخویش (نسخه بدل: وی بخود). یو، پا، کر: دوستان بخویشتن. قل: دوستان را بخویشتن. حر: بندکان بخویشتن. تا: دوستان را بخود. - حاشیه نسخه پا: اسرار جمع سراسر است بمعنی راز و ممکن است که اینجا مراد بتوجه و معامله عرفا باشد بحضرت قدس یا مراد خلاصه قلب که عبارتست از روح و نفس ناطقه و چون جاذبه ازلی سابق الانعام است هیچ توجه و اقبال هر کس بی سابقه وی صورت نه بندد هر چند در حدیث قدسی که من تقرب الی شبرا تقرب الیه باعا ابتداء قربت بعبد نسبت فرموده باعتبار ظاهر تواند بود و بحقیقت مشیه و جاذبه ازلی سابق مشیتها و جذبات انسانیت و ماتشا که مبدی نعم قبل استحقاق اوست جل شانہ.

۶ - ما: این. یو، پا، کر، تا: و این سخن. قل، حر: این سخن. ما، قل: بدانکه. یو، پا، کر: بدانکه (بدانکه). حر، تا: بآن که. ما، یو، قل: مرایشانرا نه بقرب. حر: ایشانرا نه تقرب. پا، کر: مرایشانرا نه تقرب. تا: ایشانرا نه بقرب.

۷ - ما، قل، حر: از بهر آنکه. یو: که. پا، کر: از آنکه. تا: از بهر آنکه. ما: خلق مرورا همی جویند. یو، قل، پا، کر: خلق و راهمی جویند. حر: و بر خلق همی جویند. تا: خلق اورا همی جویند. ما، یو، حر، پا، کر: ولکن. ←

راه دهد. پس چون نزدیک گرداند نزدیک شوند. بدان مقدار که به وی نزدیکی افزاید، از غیر وی دوری افزاید. و را بر همه بدل آرند، کس را بروی بدل نیارند. تا به خدمت وی راه یابند، به خدمت غیر وی مشغول نگردند. تا روزگار ذکر وی یا وند، غیر وی را یاد نکنند. و تا از وی توانند اندیشیدن، از غیر وی نه اندیشند. زیرا که با وی غیر وی یاد آوردن محال است. و غیر وی را بروی بدل آوردن محال تر. زیرا که علامت صحّت معرفت آن است، که عزیز را بر ذلیل بدل نیارند، و غنی را بر فقیر. پس هرگاه که فقیر را بر غنی بدل آرند، و ذلیل را بر عزیز، دلیل آن است که آنجا معرفت نیست. پس بدان مقدار که حق، سبحانه و تعالی، دوستان را به خویشتن نزدیک می گرداند،

← قل: ولیکن. تا: لیکن. ما، حر: می یابند که وی (ویرا). یو: همی یاود که وی. قل، پا: همی یابد که وی. کر: همی یابد که وی. تا: می یابد که او.

۱ — ما، یو، حر، پا، کر، تا: راه دهد. قل: راه همی دهد. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بس چون. تا: و چون. ما، یو: نزدیک شوند بدان مقدار. یو: نزدیک شود بدان مقدار. قل، پا، کر: نزدیک شوند بدان مقدار. تا: نزدیک شوند و بآنقدر. ما: بوی نزدیکی افزاید. یو: بوی نزدیکی افزاید. قل: بوی نزدیکی افزایند. حر: بوی نزدیکی افزایند. پا، کر: با وی نزدیکی افزاید. تا: با او نزدیکی افزایند.

۲ — ما، قل، پا، کر: ورا بر همه. حر: ویرا بر همه. یو: و بر همه کس: و او را بر همه. ما: کس را بروی. یو: و کس را بوی. قل، حر، پا، کر، تا: و کس را بروی (برو). ما، قل، حر، پا، کر، تا: راه یابند. یو: راه یابند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بخدمت. تا: و بخدمت.

۳ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: تا: تا: و تا. ما، قل، پا، کر: وی یابند غیر ویرا (ورا). یو: وی یابند غیر او را. حر: او یابند غیر او را. تا: او یابند غیر او را. ما، قل: یاد نکنند و تا از وی. یو، حر، پا، کر: یاد نکنند تا از وی. تا: یاد نیابند و تا از وی. ۳، ۴ — ما، قل، حر، تا: توانند اندیشیدن. یو، پا، کر: توانند اندیشید.

۴ — ما، قل، حر، پا، کر: با وی غیر وی (ورا). یو: با غیر او را. تا: او غیر او را. ما، یو، حر، پا، کر، تا: محالست. قل: محال باشد.

۴، ۵ — ما: و علامه. یو: و غیر ویرا بروی بدل آوردن محالست زیرا که علامت. قل، حر: و غیر ویرا (اورا) بروی بدل آوردن محال تر زیرا کی (که) علامت. پا، کر: و غیر ورا بدل آوردن محال تراست (تر) زیرا که علامت. تا: با و غیر او را برو بدل آوردن محال زیرا که علامت.

۵ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: عزیز را بر ذلیل. یو: عزیزان را بر ذلیلان. ما: نیارند. یو، حر، پا، کر: آرند. قل، تا: آرد.

۶ — ما: بر فقیر. یو، پا، کر: بر فقیر بدل آرند. قل، تا: بر فقیر بدل آرد. حر: بر فقیر بدل گیرند. ما، یو، پا: پس هرگاه که. قل: بس هرچه او. حر: هر یکجا. کر: بس هرگاه. تا: و هرگاه که. ما، یو، پا، کر، تا: بدل آرد. قل، حر: بدل آرند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بر عزیز. تا: بر عزیز بدل آرد علامت. ما، یو، قل، حر، کر، تا: دلیل آنست که. پا: دلیل است که.

از غیر خویش دور می گرداند. و بدان مقدار که از خلق بُراند به خویشتن پیوندداند، و بدان مقدار که از خلق بیگانه گرداند به خویشتن آشنا گرداند. چون از خلق بُراند، به ظاهر بی گس اند، و به حقیقت با گس ایشان اند. و چون از همه چیزها روی بگردانند، به ظاهر درویش اند، و به حقیقت توانگر ایشان اند. زیرا که توانگر آن است، که خدای، عزوجل را دارد، نه آنک چیز دارد. و عزیز آن است که با خدای است، نه آنک با خلق است. پس فقیر با خدای غنی است، و غنی با غیر خدای فقیر است. و ذلیل با خدای عزیز است، و عزیز بی خدای ذلیل است. قَوْلُهُ:

۷- ما

الْعَاطِفِ بِقُلُوبِهِمْ عَلَيْهِ - گرایاننده است دل های ایشان را به خویشتن.

معنی این سخن آن است، که دل هاسوی خدای گرایند، بدان گرایند، که وی ایشان را سوی

← ۷ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بدان مقدار. تا: با تقدیر. ما: حق سبحانه و تعالی. یو: حق تعالی. پا، کر: حق جل و عز. قل، تا: حق. حر: ندارد. ما، قل، پا، کر: بخویشتن. یو، حر، تا: بخود.

۱ - ما، قل، کر: خویش دور می (همی) گرداند. یو، حر، پا، تا: خود دور همی (می) گرداند.

۲، ۱ - ما: براند بخویشتن نزدیک و آشنا گرداند. یو، قل، پا، کر، تا: براند (براند) بخویشتن (بخود) بیوندداند (بیوندداند) و بدان مقدار که از خلق بیگانه گرداند بخویشتن آشنا گرداند. حر: بیگانه کند بخود آشنا گرداند.

۲ - ما: از خلق بُرند. یو، پا، کر: از همه خلق بریدند (بریدند). قل، حر: از خلق بریدند. تا: تا از خلق بظاهر بریدند. ما: بیگس سوی اند. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بی گس اند (بیگسند).

۳ - ما، یو، قل، کر، تا: وجون. حر، پا: جون. ما، یو، قل، حر، پا، کر: چیزها. تا: چیزها بظاهر. ما: بگردانند. یو، حر، کر، تا: گردانیدند. قل: بگردانیدند. پا: گردانید. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بظاهر. تا: ندارد.

۳، ۴ - ما، قل، حر، تا: و بحقیقت توانگر ایشان اند (نند). یو: و بیاطن توانگران اند. پا، کر: و بیاطن توانگر ایشانند.

۴ - ما: کی خدای عزوجل را. یو، پا، کر، تا: که خدای را (خدای را). قل: کی خدای. حر: خدای. ما، قل، حر، پا، کر: چیز. یو: چیزی را. تا: چیزی.

۵ - ما: و غنی است که با خدای است نه آنک با خلق است. یو، پا، کر: و عزیز (عزیز) است که با حق است (حقست) نه با خلق. قل، تا: و عزیز است کی (که) با خدای است (خدای است) نه آنک با خلق است. حر: و عزیز است که با خدای بماند.

۶ - ما، قل، حر: با غیر خدای. یو، پا، کر: بی خدای (بیخدای). تا: بغیر خدای بی خدای. ما: ذلیل است و قوله. یو، حر، پا، کر: ذلیل. قل: ذلیل قوله. تا: عزوجل ذلیل.

۷ - ما: گرایاننده است دلها ایشان بخویشتن. یو: گرایاننده است دلها ایشانرا بخویشتن. قل: کی باز گرداننده است دلها ایشانرا بخویشتن. حر: گرداننده است دلها ایشانرا بخویشتن. پا، کر: گرداننده است دلها ایشان بخویشتن. تا: گرایاننده است دلهای ایشان را بخود.

۸ - ما، قل: معنی. یو، حر، پا، کر، تا: و معنی. ما: که دلها سوی خدای گرایند بدان گرایند که وی ایشانرا سوی خود گرایاند. یو: که دلها که سوی خدای گرایند بدان گرایند که وی ایشانرا سوی خویشتن گرداند. قل: کی ←

خود گرایانند. و آن گراییدن به دو معنی بود. یا با هر چه بسازند بلا گردانند، تا بگریزند و بدو باز آیند، چون آدم، که با بهشت آرام گرفت، بروی محنت کشت، تا از بهشت و رازوال آمد، و آدم با یادِ مولى بماند. و چون یعقوب، با یوسف آرام گرفت، فراق آمد، تا با یعقوب با یادِ مولى بماند. و چون ۳ مُصطفی، صلوات الله علیه، طمع افکند به مکیان، که مرا بنوازید، و به من ایمان آرید، و به من باز گردید، و مرا نصرت کنید، ایشان را بروی بیرون آورد، تا طمع از ایشان ببرد، و مجرد دل بر خدای بست، آن گاه بر مکیان نصرت کردش. يك و وجه این بود، که با هر چه بخوانند آرامیدن، ۶

← دلها که سوی خدای گردانید بدان گردانید که وی ایشانرا سوی خویش گرداند. حر: که دلها سوی خدای گردانیدند او گردانید که وی ایشانرا بسوی خویش گرداند. پا، کر: که دلهای که (دلهای که) سوی خدای گردانید بدان گردانید کوئی که ایشان را سوی خویش گرداند. تا: که دلها یکی که سوی خداوند گرایند بآن گراینده کی او ایشانرا سوی خود گرداند.

- ۱ — ما: وان گراییدن بدو. یو: وان گردانیدن وی بردو. قل، حر، تا، کر: وان (و این) گردانیدن بردو. پا: وان گردانید بردو. ما، حر: یا با هر چه (هر چه). یو: تا بهر چه. قل: با هر چه. پا، کر: یا بهر چه. تا: که با هر چه. ما، یو، قل، تا: بلا. حر: ان برایشان بلا. پا، کر: باز. ما، یو، قل: و بدو. حر، پا، کر، تا: و بدر.
- ۲ — ما: چون آدم که. یو، قل، پا، کر: جنان چون آدم علیه السلام که. حر: چنانکه آدم. تا: چنانکه آدم علیه السلام چون. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بروی. تا: برو. ما: تا از بهشت و رازوال. یو، حر، پا: تا بهشت بروی زوال. قل: تا بهشت زوال. کر: یا بهشت بروی زوال. تا: تا بهشت بروی زوال. ما، یو، حر، پا، کر: و آدم. قل، تا: و آدم علیه السلام. در نسخه تا: از، و چون یعقوب، تا، و چون مصطفی، نیامده است.
- ۳ — ما، حر: یوسف. یو، قل، پا، کر: یوسف علیها السلام. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و چون. تا: و چنانکه.
- ۴ — ما، قل، حر، تا: صلوات الله علیه (علیه السلام) طمع افکند بمکیان. یو، پا، کر: صلی الله علیه وسلم بمکیان طمع افکند. ما، یو: که مرا بنوازید. قل، حر، پا، کر: که مرا بنوازند. تا: تا او را بنوازند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و بمن. تا: و با او. ما: ارید و بمن باز گردید. یو: ارید و با من باز گردید. قل، حر، تا: ارند و با من (با او) باز کردند. پا، کر: آرند و بمن باز کردند.
- ۵ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: مرا. تا: او را. ما، یو: کنید. قل، حر، پا، کر، تا: کنند. ما، یو، پا، کر: بروی. قل، حر: بوی. تا: ندارد. ما، یو، حر، پا، کر، تا: ببرد. قل: ببرد.
- ۶ — ما: بر خدای بست. یو: در خدای بست عزوجل. قل: بخدای عزوجل بست. حر: در خدای بست. پا، کر: با خدای بست عزوجل. تا: را در خدای بست. ما: انگاه بیکیان بی مکیان نصرت کردش. یو، پا، کر: انگاه بی مکیان نصرت کردش. قل: انگاه بی مکیان بیکیان نصرت کرد بس. حر: انکه بیکیان نصرت دادش. تا: انگاه به بیکیان نصرت کرد و چنانکه یعقوب علیه السلام با یوسف علیه السلام آرام گرفت فراق آمد تا یعقوب علیه السلام با یاد مولى بماند. ما، قل: این بود که با هر چه (هر چه). یو: ان بود که با هر چه. حر: ←

بلاگرداند، تا جز با وی نیارامند. و دیگر وجه آن بود، که آن چیز از پیش بردارد، یا خواهند یا نخواهند، باید باز آیند. و سه دیگر وجه آن بود، که هر جا که نیکویی امید دارند، حق از آن نیکوتر کند با ایشان، تا از شرم این جا باز آیند. این دلیل آن است، که هر که بر در حق است، نه به اختیار خویشتن است، چه بسته بند حق است، اگر بند خویش از ایشان بردارد، يك تن بردر نباشد. قوله:

۶ أَلْمُقْبِلُ عَلَيْهِمْ بِلُطْفِهِ وَالْجَازِبُ لَهُمْ إِلَيْهِ - اقبال کننده است بر دوستان خویش به مهر بانی خویش، و کشنده است مرایشان را سوی خویش.

← اینست که با هر چه. پا، کر: این بود که با هر که. تا: این بود که هر چه. ما، یو، قل، پا، کر، تا: ارامیدن. حر: آرمیدن.

- ۱ - ما، قل: تا جز با وی (باو) نیارامند. یو، پا، کر: تا با جز وی نیارامد (نیارامند). حر: تا جز وی نیارامند. تا: تا جز باو نیارامند و بدر او باز آیند. در نسخه تا: از، و دیگر وجه، تا، هر جا که نیکویی، نیامده است. ما، پا، کر: ان بود (این بود) که ان چیز از پیش بردارد. یو: ان بود که از پیش بردارد. قل: ان بود ان چیز از پیش بردارند. حر: این بود که ان چیز از پیش ایشان بردارد. ما: یا خواهند یا نخواهند باید. یو، حر: تا اگر خواهند و کر (حر: و) نخواهند بدو. قل: تا خواهند یا نخواهند بدو. پا، کر: تا اگر خواهند و نخواهند بدو.
- ۲ - ما، تا: و دیگر وجه ان بود (ما: ان نه) که هر جای (هرجا) که. یو، پا، کر: و دیگر وجه ان بود که هر جا. قل، حر: و سه دیگر وجه ان بود که هر جا. ما، پا، کر: حق از ان نیکوتر کند (بکند) با ایشان از (تا از) شرم اینجا. یو: حق تعالی با ایشان نیکوتر از ان بکند تا شرم دارند اینجا. قل: حق عزوجل از ان به بر کند با ایشان تا از شرم اینجا. حر: حق از ان نیکوتر بکند تا ایشان از شرم از اینجا. تا: حق سبحانه از ان نیکوتر بدهد تا ایشان از شرم بدرگاه.
- ۳ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: این. تا: و این.
- ۴ - ما: خویشتن است چه. یو، قل، پا، کر: خویش است چه. حر: خویش است که. تا: خودست. ما، حر: حق است (حقست). یو: حق است عزوجل. قل، پا: حق است کی (که). کر: حقست عزوجل که. تا: حق است که اگر حق سبحانه. ما، یو، قل، پا، کر: بند خویش. حر: آن بند خویش. تا: بند خود. ما: یک تن. یو، قل، حر، پا، کر، تا: یکی.
- ۵ - ما: نباشد و قوله. یو، پا، کر: نباشد. قل: نباشند قوله. حر، تا: نباشند.
- ۶ - ما، قل، حر: بردوستان خویش. یو، پا، کر: بردوستان خویش. تا: بردوستان خود. ما، یو، قل، پا، کر: بمهر بانی خویش. تا: بمهر بانی خود. حر: ندارد.
- ۷ - ما، قل، حر: و کشنده است. یو: کشنده. پا، کر، تا: کشنده است. ما، یو، قل، پا، کر: سوی خویش. حر: بسوی خویش. تا: سوی خود.

إقبال، به پارسی، روی آوردن باشد نه به معنی جارحة: چه به معنی تیار داشتن و نیکویی کردن، و چه بدانچه نیکو باشد، راه نمودن، و از آنچه زشت باشد، نگاه داشتن. و این چنان است که گویند: فلان روی به فلان آورده است، و اقبال به وی کرده است، یعنی، همی سازد کار وی را، ۳ و دوست داری همی نماید به کار وی. و نیز گویند: روی به فلان کار آورده است، چون صلاح آن کار طلب کند، و فسادها از آن کار دور کند، تا نظام گیرد. پس بدین معنی که یاد کردیم، اقبال حق به اولیای خویشان، دوست داشتن باشد مرایشان را، و توفیق دادن بدانچه ایشان را نیک آید، ۶ و معصوم کردن از آنچه ایشان را بد آید، و نگاه داشتن بر کاری که بدان ستوده گردند، و دور داشتن

۱ - ما، یو، قل، حر: بیارسی. پا، کر، تا: بفارسی. ما، یو، قل، پا، کر، تا: باشد. حر: بود. ما: جارحه چه بمعنی تیار داشتن و نیکویی کردن و بدانچه نیکو باشد راه نمودن. یو: جارحت چه بمعنی رعایت و نکه داشتن و نیکویی کردن و بیکویی ره نمودن. قل، پا، کر، تا: جارحه جی (چه) بمعنی تیار داشتن و نگاه داشتن و نیکویی (نیکویی) کردن و با نچ (بدانچه - وانچه) نیکو باشد راه نمودن (ره نمودن). حر: جارحه چه بمعنی تیار داشتن بود و نیکویی کردن. - در حاشیه نسخه پا: تخصیص اولیا باقبال حضرت الهیت بجهة تشریف ایشانست والا اولیا و اعدا بل جمیع ذرات اکوان مر بوب اویند جلت نعمائه.

۲ - ما، قل، پا، کر، تا: و از انج (انچه) زشت باشد نگاه داشتن و این. یو: و از انج زشت بود نکه داشتن و این. حر: و بدانچه راه زشت بود نگاه داشتن و این.

۳ - ما، یو، قل، حر: پا، کر: که کویند. تا: که کویند که. ما، قل، حر، پا، کر: روی بفلان آورده است (اور دست). یو: بفلان روی اور دست. تا: روی بفلان شخص آورده است. ما، قل، حر، پا، کر: بوی کرده است (کرد دست). یو: کرده. تا: باو کرده است. ما: همی سازد کار ویرا. حر: کار او را می سازد. یو: بسازد کار ویرا. قل، پا، کر: همی بسازد کار او را (ورا). تا: کار او ساخته میدارد.

۴ - ما، قل، کر: دوست داری (قل: و دوست داری) همی نماید بکار وی و نیز. یو: و دوستاری همی نماید و. حر: و دوست داری می نماید بجای وی و نیز. پا: و دوست داری هم نماید بکاری و نیز. تا: و در کار او دوستداری مینماید و نیز. ما، یو، قل، پا، کر: روی. حر، تا: فلان روی. ما، قل، حر، کر: آورده است. یو: آورد. پا، کر: آورد دست. ما، یو، قل، پا، کر، تا: چون. حر: یعنی جز.

۵ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: کند. حر: نکند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و فسادها. تا: و فساد.

۶ - ما: حق با اولیا خویشان. یو: حق عزوجل با اولیا خود. قل: عزوجل با اولیا خویش. حر: حق با اولیا خویش. پا، کر: حق عزوجل با اولیای خویش. تا: حق با اولیای خود. ما، یو، قل، پا، کر: باشد مر. حر: بود. تا: باشد. ما، یو، قل، حر، تا: توفیق. پا، کر: بتوفیق. ما، یو: بدانچه. قل: بدانچه مر. حر، پا، کر: بدانچه. تا: برآنچه.

۷ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: و معصوم کردن. تا: و معصوم گردانیدن. ما: ستوده کردند. یو، قل، حر، پا، کر: بدان ستوده کردند. تا: بآن کار ستوده کردند. ما، قل، حر، پا، کر: و دور داشتن از کاری که بدان نکوهیده کردند. یو: و دور داشتن از کاری که بدان نکوهیده شوند. تا: و نگاه داشتن کاریکه بآن کار نکوهیده کردند.

از کاری که بدان نکوهیده گردند . تا به اقبالِ حق اندر دو جهان نیک نام گردند ، و از بدنامی دور گردند .

۳ باز گفت : بِلُطْفِهِ . اقبال بر ایشان لُطْفِ خویش کرد . یعنی ، لُطْفِ او بود که اقبال واجب کرد ، نه هُنْرِ ایشان .

۸-۴ باز گفت : وَ اَلْجَازِبُ لَهُمْ اِلَيْهِ . چون به ایشان اقبال کرد ، ایشان را به خود کشید ، تا ایشان نیز اقبال به وی کردند . به باطن به مَحَبَّتْ ، و به ظاهر به خدمت . اقبالِ حق ، تعالی ، به بنده ، رُبُوبِيَّتْ است ، و اقبالِ بنده ، به حق ، تعالی ، عُبُودِيَّتْ است . چون از حق ، عَزَّوَجَلَّ ، به خویشتن اقبال دیدند ، ایشان نیز به حق اقبال آوردند . و هر چ ایشان را از حق بپرید ، از آن چیز بپریدند ، و هر چ ایشان را به حق رسانید ، دَسْتْ به وی در زدند . تا به حدی که به ظاهر خِلاَف

۱ — ما ، قل ، پا ، کر : حق اندر . یو ، حر : حق در . تا : حق تعالی در . ما ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : نیک نام کردند . یو : نیک نام شوند . ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : و از . تا : از .

۲ — ما ، یو ، قل ، پا ، کر ، تا : دور کردند . حر : دور کردند که بدان بنکوهیده گردند .

۳ — ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : باز گفت . تا : پس گفت . ما : برایشان لطف خویش . یو : بلطف خود . قل ، حر ، پا ، کر : بایشان (برایشان) بلطف خویش . تا : برایشان بلطف خود . ما ، قل ، حر ، کر ، تا : لطف او (وی) بود که اقبال . یو : لطف وی اقبال . پا : لطف وی بود که اقبال .

۴ — ما ، یو ، پا ، کر ، تا : نه هنر . قل : نه بهتر . حر : نه بهتر .

۵ — ما ، یو ، قل ، حر ، پا ، کر : باز گفت . تا : پس گفت . ما ، قل ، تا : چون بایشان (برایشان) اقبال . یو ، پا ، کر : چون با ایشان اقبال . حر : چون اقبال بایشان . ما ، یو ، حر ، تا : ایشانرا بخود کشید . قل : مرایشانرا بخویشتن کشید . پا : ایشانرا بخویشتن کشند . کر : ایشانرا بخویشتن کشید .

۶ — ما : اقبال حق تعالی . یو : اقبال حق جل ذکروه . قل ، پا ، کر : اقبال حق عزوجل . حر : اقبال حق . تا : اقبال حق .

۷ — ما : ربوبیت است . یو ، قل ، کر : ربوبیت . حر : بر ربوبیت . پا : بحق ربوبیت . تا : ربوبیت باشد . ما : بحق تعالی عبودیت است . یو ، قل ، پا ، کر : بحق عبودیت . حر : بحق عبودیت . تا : بحق عبودیت باشد . ما : از حق عزوجل بخویشتن . یو ، قل ، پا ، کر : از حق بخویشتن . حر : ایشان از حق بخویشتن . تا : از حق بخود .

۸ — ما ، یو ، حر ، پا ، کر ، تا : ایشان . قل : ایشان . ما : و هر ج . یو ، قل ، حر ، پا ، کر : هر چه . تا : و هر چه . ما : بپرید از آن چیز . یو : بپرید ایشان از وی . حر ، قل ، پا : بپرید از وی . کر : برآید ایشان از وی . تا : بپرید از وی .

۹ — ما : و هر ج . یو ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : و هر چه . ما : دست بوی در زدند تا بحدی که بظاهر . یو ، قل ، پا ، کر : جنک بوی اندر (در) زدند تا بظاهر . حر : جنک دران زدند تا بظاهر . تا : دست در وی زدند تا بظاهر . در نسخه حر : از ، و به باطن ، تا ، در سر خویش ، نیامده است .

نکردند، و به باطنِ خلاف ناندیشیدند. قدم از حدِ امر بیرون نهادند، و جز با حق، تعالی، صحبت نداشتند، و در سیرِ خویش جز او را راه ندادند، و سزاوار این بودند، از بهر آنکه ایشان بیافتند، آنچه بسیار خلق بجستند و نیافتند.

۳ و در این سخن که گفت: **وَالْجَازِبُ لَهُمْ إِلَيْهِ**، اشارت است که ایشان چون به حق رسیدند، نه به آمدنِ خود رسیدند، چه بر بودنِ حق رسیدند. چون حق، تعالی، کسی را به خویشتن جذب کرد، چون تواند که نیاید، و که تواند که او را باز دارد؟ که حق، تعالی، غالب است و مغلوب نیست، و قاهر است و مقهور نیست. و اقبال کردن به دوستان به لطف، صفتِ حق است، و صفاتِ حق ربوبیت است. و باز آمدنِ بنده به حق، صفتِ بنده است، و صفتِ بنده عبودیت است، و عبودیت تأثیرِ ربوبیت است، نه ربوبیت تأثیرِ عبودیت. و صفتِ حق، تعالی، حقیقت است، و صفتِ ۹

۱ — ما، تا: ناندیشیدند. قل: نه اندیشیدند. یو، پا، کر: نیندیشیدند. ما، یو، پا، کر: قدم. قل، تا: و قدم. ما، قل، تا: و جز با حق تعالی (حق) صحبت نداشتند (نکردند). یو: با جز حق تعالی صحبت نکردند. پا، کر: جز با حق عزوجل صحبت نکردند.

۲ — ما، قل، تا: و در. یو، پا، کر: و اندر. ما، تا: جز او را. یو: جز ویرا. قل: جز حق را. پا، کر: جز او را. حر: ندارد. ما، یو، قل، حر، تا: و سزاوار این بودند. پا، کر: ندارد. ما: بیافتند آنکس. یو: بیافتند آنچه. قل، حر، پا، کر، تا: بیافتند آنچه.

۳ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: بجستند و نیافتند. تا: بجستن و نیافتن.

۴ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و درین (و اندر این - درین) سخن که گفت. یو: ندارد. ما، یو، قل: الجاذب. حر، پا، کر، تا: و الجاذب. ۴، ۵ — ما، یو: رسیدند نه بآمدن خود رسیدند (رسیدند). قل، کر: رسیدند نه بآمدن خویش رسیدند. حر: رسیدند بآمدن خویش رسیدند. پا: رسیدند بآمدن خویش رسیدند. تا: رسیدن نه بآمدن خود رسیدن.

۵ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: چه بر. تا: بر. ما، یو، قل، حر، پا، کر: رسیدند. تا: رسیدن. ما: چون حق تعالی. یو، حر: و چون حق تعالی. قل، پا، کر: و چون حق عزوجل. تا: و چون حق. ما: بخویشتن جذب کرد چون تواند که نیاید و که تواند که او را. یو، حر: بخود جذب کند کسی تواند که نیاید و که تواند (تواند کردن) که ویرا. قل: بخویشتن جذب کرد کسی تواند که نیاید بوی و که تواند که ویرا. پا، کر، تا: بخود (بخویشتن) جذب کرد کسی تواند که نیاید و که تواند که ویرا (او را).

۶ — ما، یو، تا: که حق تعالی. قل، حر، پا، کر: کی (که) حق.

۷ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: قاهر. تا: قاهر. ما، قل، پا، کر، تا: و مقهور. یو، حر: مقهور. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بدوستان. تا: بردوستان. ما، قل، تا: و صفات حق ربوبیت. یو، پا، کر: و صفات حق عزوجل ربوبیت. حر: و صفات حق ربوبیت.

۸ — ما، یو، قل، پا، کر: بنده. حر: خلق. تا: ندارد.

خلق، مجاز، و مجاز را بر حقیقت راه نیست. ولکن، چون حقیقت بر مجاز مستولی گردد، مجاز را جذب کند، صفتش صفت حقیقت گرداند. و این چنان است: که چون آتش پلیدی را بسوزاند
 ۳ خاکسترش پاک گردد، و مُردار چون در نمک سار افتد و بگدازد و نمک گردد، پاک گردد. پس سلطان مخلوقی که بر مخلوقی غلبه گرفت، او را از صفت او جدا کرد و به صفت خویش گرداند، پس سلطان حق چون بر مخلوقی غلبه گیرد او را به صفت او کی باز گذارد؟ از صفات بشریت، و از رعونات نفس، و از شهوات طبع، و از وساوس شیطان، و از ریای خلق، او را برهنه گرداند، و به صفات حقیقت او را بیاراید، تا در باطنش جز محبت حق، تعالی، نماند، و برزباننش بجز یاد حق نماند، و بردلش هم چنین، و بر آرائش جز خدمت حق نماند. هر چه خلق را به وی آنس
 ← ۹ — ما، یو، قل، تا: تاثیر عبودیت. حر، پا، کر: تاثیر عبودیت است (یتست). ما: حق تعالی حقیقت است. یو: حق تعالی حقیقت. قل، تا: حق حقیقت است. حر: عزوجل حقیقتست. پا، کر: حق جل و عز حقیقت.

- ۱ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: خلق. تا: بنده. ما، یو، حر، پا، کر: ولکن. قل: ولیکن. تا: لکن. ما، یو، قل، حر، تا: بر مجاز مستولی گردد. پا، کر: مستولی گردد بر مجاز.
- ۲ — ما، یو، قل، پا، کر: صفتش. حر، تا: و صفتش. ما، قل: که چون. یو، قل، پا، کر، تا: که (کی). ما، یو، پا، کر، تا: بلیدی را بسوزاند. قل: بلیدی بسوزد. حر: بلیدی را بسوزد.
- ۳ — ما، یو، حر، پا، کر، تا: پاک گردد. قل: پاک. ما: چون در نمکسار افتد و. یو، تا: در نمک افتد و. قل، پا، کر: در نمک افتد (افتد). حر: در نمک زار افتد. ما، حر، تا: و نمک. یو، قل، پا، کر: نمک. ما، قل، پا، کر، تا: پاک (و پاک) گردد. یو، حر: پاک شود. ما، قل: بس سلطان مخلوقی که بر مخلوقی غلبه گرفت و او را (ویرا) از صفت او (وی) جدا کرد. یو: بس سلطان انست بر مخلوقی غلبه کرد و او را از صفت وی جدا کرد. حر: بس سلطان مخلوقی که بر مخلوقی غلبه گرفت او را از صفت جدا کند. پا، کر: بس سلطان مخلوقی غلبه گرفت و او را از صفت وی جدا کرد. تا: بس سلطنت مخلوقی که بر مخلوقی غلبه گرفت او را از صفت خود جدا گرداند.
- ۴ — ما، قل، حر: و بصف (بصفت) خویش گرداند. یو، پا، کر، تا: بصف (و بصف) خویش گردانید.
- ۴، ۵ — ما، یو، پا، کر: بس سلطان حق چون بر مخلوقی (بر مخلوق). قل: بس سلطان حق بر مخلوقی. حر: سلطانی حق چون بر مخلوقی. تا: سلطنت حق چون بر مخلوقی.
- ۵ — ما، تا: او را بصف او کی باز گذارد (نسخه بدل ما: نارماند). یو، قل، حر، پا، کر: او را (او را) بصف وی کی ماند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: از. تا: او را از.
- ۶ — ما، یو، قل، کر، تا: و از وساوس. حر، پا: و از وساوس. ما، یو، قل، پا، کر: او را برهنه. حر: ویرا برهنه. تا: برهنه.
- ۷ — ما، قل، حر، تا: و بصفات (بصفات) حقیقت او را (ویرا) بیاراید. یو، پا، کر: بصف حقیقت ویرا بیاراید (ویرا بیاراید). ما: حق تعالی. یو، قل، حر، پا، کر، تا: حق. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و برزباننش. حر: و برزباننش. ما: بجز یاد حق نماند و بردلش همچین و بر آرائش. یو: بجز یاد خدای نماند و بر آرائش. ←

بُود، اورا از آن چیز و حُشْت باشد و از او گریزان بُود. و هرچ خَلْق بجویند او از آن چیز گریزان گردد و ترسان، تا به خاطر وی ذکر غیر حق نکذرد، از بیم آنک، در آن ساعت از حق بُریده گردد. و صفت او مخالف صفات خَلْق گردد، تا هرچ خَلْق به وی قُرب جویند، او از آن بُعد جوید، ۳ و هرچ خَلْق را از آن شادی بُود، اورا از آن غم بُود، و غم خَلْق اورا شادی گردد، و بلائی خَلْق اورا نِعمت گردد، و نِعمت خَلْق اورا بلا گردد، و راندن خَلْق اورا نواختن گردد، و نواختن خَلْق اورا راندن گردد. از خَلْق فانی گردد، و به حق باقی ماند. چون حق اقبال کند و بنده را جذب کند ۶

← قل: جز یاد حق نماند و برار کانش. حر: جز یاد کرد حق نماند و برار کانش. پا، کر: جز یاد حق جل و عز نماند و برار کانش. تا: جز یاد حق نماند و بردلش جز ذکر حق نرود و برار کانش.

۸ — ما: هر ج. یو، قل، حر، پا، کر: هر ج. تا: و هر ج. ما، تا: بوی انس بود اورا. یو، حر، پا، کر: بوی انس باشد ویرا (اورا). قل: بدو انس باشد وی.

۹-ما

- ۱ — ما، تا: ازان چیز وحشت باشد و از او گریزان بود و هر ج (و هر ج). یو: اورا ازان چیز وحشت بود و هر ج. قل: ازان چیز وحشت کبر و هر ج. حر: ازان جز وحشت نباشد و هر ج. پا، کر: ویرا ازان چیز وحشت باشد و هر ج. ما: بجویند او ازان چیز گریزان گردد و ترسان. یو: وی ازان ترسان و گریزان گردد. قل: جویند چیزی کردند وی ازان چیز ترسان و گریزان گردد. حر: بجویند از دنیاوی ازان گریزان و ترسان گردد. پا، کر: بجویند وی ازان چیز ترسان و گریزان گردد. تا: جویند او ازان چیز گریزان و ترسان گردد.
- ۲ — ما، قل: تا بخاطر وی ذکر غیر حق نکذرد. یو: تا بخاطر وی ذکر غیر حق تعالی نکردد. حر: تا بخاطر وی دیگر غیر حق نکذرد. پا، کر: تا بخاطر وی ذکر غیر حق جل و عز نکردد. تا: تا بر خاطر او غیر از ذکر حق نکذرد. ما، تا: آنک (آنکه) در آن ساعت از حق. یو، قل: آنک ان (بدان) ساعت از حق عز و جل. حر: آنکه در آن ساعت از حق عز و جل. پا، کر: آنکه بدان ساعت از حق جل و عز.
- ۳ — ما، تا: و صفت او. یو، قل، حر، پا، کر: صفت وی. ما، یو، قل، حر، پا، کر: صفات خلق. تا: صفات حق. ما: او ازان. یو: وی ازان. قل، حر، پا، کر، تا: وی (او) از انجا.
- ۴ — ما، تا: ازان شادی. یو، قل، حر، پا، کر: از انجا شادی. ما: اورا ازان غم بود و غم خلق اورا. یو: ورا غم بود و هر ج خلق را غم بود ورا. قل: ورا غم کرد و غم خلق ورا. حر: ویرا ازان غم بود و هر ج خلق بوی قربت جویند وی از انجا بعد جوید هر ج خلق را غم کرد و ویرا. پا، کر: ورا غم کرد و هر ج خلق با غم بود ورا. تا: اورا غم کرد و غم خلق اورا.
- ۵، ۴ — ما، حر، تا: اورا نِعمت. یو، قل، پا، کر: ورا (ویرا) نِعمت. ما، حر، تا: اورا. یو، قل، پا، کر: ورا بلا. در چهار نسخه یو، قل، پا، کر: همه جا، ورا، آمده است. در نسخه حر: همه جا، ویرا، آمده است. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و نواختن خلق. حر: و نواختن.
- ۶ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: از خلق فانی گردد. تا: و از خلق فانی ماند. ما، قل، پا، کر: باقی ماند. یو، حر، تا: باقی گردد. ما، یو، حر، پا، کر: چون حق. قل: چون حق عز و جل. تا: و چون حق سبحانه.

صفاتش این باشد، و هر که را صفت این است، امید اقبال حق است، و هر که را صفت غیر این است، مخاطره اعراض حق است. از بهر آنکه، چون مخلوق کسی را دوست دارد و به وی اقبال کند، نخواهد که او را با کسی بیند، و چون دشمن گیرد اعراض کند، هر گجا باشد و با هر که باشد روا دارد. پس حق، تعالی، بدین صفت اولی تر که مخلوق، که صفت مخلوق رسم است و مجاز، و صفت حق، تعالی، حق است و حقیقت. چون، صفت رسمی و مجازی، این واجب کند که یاد کردیم، صفت حق و حقیقت اولی تر، زیرا که حق، تعالی، از رسم قوی تر، و حقیقت از مجاز قاهر تر. قوله:

طَهَّرَ عَنْ أَذْنَانِ النَّفُوسِ أَسْرَارَهُمْ - پاک گردانید از پلیدی های تن ها سرهای ایشان را. معنی این سخن آن است: که سرهای خود را به چیزی مشغول نگردانند که مراد نفس است،

۱ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: این باشد. تا: ان باشد. ما، قل، تا: و هر کرا (و هر که را). یو، حر، پا، کر: هر کرا. ما، یو، قل، حر، پا، کر: اینست. تا: ان است.

۲ - ما، قل: مخاطره. یو: مخاطری. حر، پا، کر، تا: مخاطره. ما، قل: از بهر آنکه چون مخلوق. یو، حر: از بهر آنکه چون مخلوق. پا، کر: از بهر آنکه چون مخلوق. تا: از بهر آنکه چون مخلوق. ما، قل، حر، پا، کر: و بوی اقبال. یو: بوی اقبال. تا: و برو اقبال.

۳ - ما، قل، پا، کر: او را (ورا) با کسی. یو: ورا کسی. حر: ویرا کسی. تا: نخواهد او را با کسی دیگر. ما، قل، پا، کر، تا: دشمن گیرد اعراض (واعراض). یو: دشمن گردد اعراض. حر: ویرا دشمن گیرد اعراض. ما، قل، حر، پا، کر: هر گجا باشد و با (ویا) هر که (هرک) باشد. یو: هر گجا بود و با هر که بود. تا: هر جای که باشد و با هر که باشد. ۴ - ما: بس حق تعالی بدین صفت اولی تر که مخلوق که. یو: بس چون حق جل و عز دوست دارد بدین صفت اولی تر که. قل: بس حق عز وجل اولی تر صفت از مخلوق چه. حر: بس حق عز وجل اولی تر صفت از مخلوق که. پا، کر: پس چون حق عز وجل اولی تر بدین صفت از مخلوق که. تا: پس چون حق باین صفت اولی تر از مخلوق که. ما، پا، تا: رسم است (رسمت) و مجاز و صفت. یو: رسم و مجازست و صفت. قل: رسم است و مجاز و صفت. حر: رسم و مجاز و صفت. کر: رسمیت و مجاز و صفت.

۴، ۵ - ما، یو، تا: حق تعالی. قل، حر: حق. پا، کر: حق جل و عز. ما، قل، پا، کر، تا: که یاد کردیم صفت حق و حقیقت اولی تر زیرا که (زیرا کی) حق تعالی (حق - حق جل و عز). یو: صفت حق اولی تر که حق. حر: یاد کردیم صفت حق که حقیقت است اولی تر زیرا که حق.

۶ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: قویتر (قوی تر). تا: اولی تر. ما، قل: قوله طهر. یو، حر، پا، کر: طهر. تا: و طهر. ۷ - ما، یو، قل، پا: از پلیدیها (پلیدیها) تنها سرها (سرها) ایشان را. حر: از پلیدیها نفسها سر ایشان را. کر: از پلیدیها تنها سرهای ایشان را. تا: از پلیدیهای نفسها سرهای ایشان را.

۸ - ما: معنی این سخن آنست که سرها خود را بچیزی مشغول نگردانند که مراد نفس است و لکن همواره سرخویش را مشغول دارند بدانکه موافقت و مراقبت حق است زیرا که نفس جز بدی نفرماید چنانکه خدای تعالی از یوسف بیغامبر علیه الصلاة والسلام خبر داد ان النفس. یو: سرها خویش را مشغول نگردانند بمراد نفس لکن مشغول دارند ←

ولكن همواره سرّ خویش را مشغول دارند بدانچه موافقت و مراقبتِ حقّ است. زیرا که، نفس جز بدی نفرماید، چنانکه خدای، تعالی، از یوسف پیغام بر، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، خبر داد: « وَمَا أْبْرَىٰ نَفْسِي إِلَّا النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ »، پس چون پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، از نفس^۳ خویش چنین خبر کرد، پس که را از نفسِ خویش ایمنی ماند؟ و خبر است از پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، که گفت: « مَنْ مَقَّتْ نَفْسَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ، آمَنَهُ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ». و نیز گفت، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: « أَعْدَىٰ عَدُوِّ ابْنِ آدَمَ، نَفْسُهُ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْهِ ». و نیز گفت،^۶

← بدان موافق حق است که نفس بد فرمایست چنانکه فرمود و ما ابری نفسی ان النفس. قل: معنی این سخن آنست که مر سره‌اء خویش را بجیزی مشغول نکر دانند که مراد نفس است ولیکن هم‌اگر سرخویش را مشغول دارد بانچه موافقت و مراقبت حق است زیرا که نفس جز بدی نفرماید چنانکه مولى خبر داد از یوسف علیه السلام و ما ابری نفسی ان النفس. حر: معنی این سخن آنست که سره‌اء خویش را بجیزی مشغول نکر دانند که مراد نفس است لکن همواره سرخویش را مشغول دارند بدانچه موافقت حق است زیرا که نفس جز بدی نفرماید چنانکه خدای تعالی خبر می‌کند از یوسف گفت و ما ابری نفسی ان النفس. پا، کر: معنی (و معنی) این سخن آنست که سره‌اء خویش مشغول نکر دانند بجیزی که مراد نفس است و لکن هم‌اگر (نسخه بدل: همواره) سرخویش را مشغول دارند بانچه موافق حقست (حق است) زیرا که نفس جز بدی نفرماید چنانکه خدای گفت خبر از یوسف علیه السلام و ما ابری نفسی ان النفس. تا: و معنی این سخن آنست که سره‌اء ایشانرا بجیزی مشغول نکر دانند که مراد نفس است لیکن همیشه سرخود را مشغول دارند با آنی که موافقت و مراقبت حق است زیرا که نفس جز بدی نفرماید چنانکه خدای تعالی از یوسف علیه السلام خبر میدهد که و ما ابری نفسی ان النفس.

۳ — و ما ابری... آیه ۵۳، سوره ۱۲ (سوره یوسف). و ما ابری نفسی ان النفس لامارة بالسوء الا ما رحم ربی ان ربی غفور رحیم. ما: بس چون بیغامبر صلی الله علیه وسلم. یو: چون یوسف بیغامبر. قل: چون بیغامبرانرا علیهم السلام. حر: چون بیغامبری از انبیا. پا، کر: چون بیغامبری. تا: چون یوسف علیه السلام. در حاشیه نسخه کر: خبر از یوسف علیه السلام.

۴ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: خویش. یو: خود. ما: خبر کرد پس کرا از نفس خویش ایمنی ماند. یو: کوید مرترا از مکر نفس چه ایمنی ماند. قل: خبر کنند مری را از نفس ایمنی ماند. حر: خبر کند کرا از مکر نفس ایمنی ماند. پا، کر: و بدین صفت خبر دهد مرترا از مکر نفس ایمنی چه ماند. تا: خبر چنین داد که از نفس ماند. ما، تا: و خبرست از بیغامبر (بیغمبر) صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) که گفت. یو: و بیغامبر صلی الله علیه وسلم گفت. قل: و در خبرست از بیغامبر صلی الله علیه وسلم. حر: و خبر بیغامبرست صم که گفت. پا، کر: و خبر بیغامبر صلی الله علیه وسلم.

۵ — ما: من مقت (نسخه بدل: من مات). در حاشیه نسخه ما: هر که دشمن گرفت نفس خود را در راه خدای ایمن کرد خدای تعالی آن بنده را روز قیامت از عذاب خود. ما، پا، کر: فی ذات الله تعالی. یو، قل، حر، تا: فی ذات الله. ما: من عذابه. یو، قل، حر، پا، کر، تا: من عذاب.

عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ، يَعْنِي، مُجَاهَدَةَ النَّفْسِ». «
 پس جهادِ کافر را جهادِ خردترین خوانند، و جهادِ نفس را جهادِ بزرگ‌ترین خوانند. از بهر آنکه
 ۳ کافر را از خود به شمشیر دور توان کردن، و دیورا به یادِ خدای، عزوجل، از خویشتن دور توان
 کردن، و نفس را از خویشتن دور کردن، روی نیست، و از شر او ایمنی نیست، مگر از خدای، تعالی،
 یاری خواهی. و خدای، تعالی، یافتِ بهشت را در خلافِ نفس نهاد، چنانکه گفت: «... وَنَهَى
 ۶ النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ. فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ». و بزرگان چنین گفته‌اند در معنی قولِ پیغام‌بر،

← ۶، ۵ - ما: و نیز گفت علیه الصلوة والسلام اعدا عدو. قل: و نیز بیغامبر علیه السلام گفت اعدا عدو. تا: و نیز
 گفت علیه السلام اعدی عدوا. در نسخ یو، حر، پا، کر: از، نیز گفت، تا، بین جنبیه، نیامده است.
 ۶ - ما، قل، حر: و نیز گفت علیه (علیه الصلوة) السلام. یو: و گفت صلی الله علیه. پا، کر: و نیز گفت صلی الله علیه وسلم.
 تا: و نیز گفت.

- ۱ - ما، یو، قل، حر، کر، تا: من الجهاد. پا: من جهاد. ما، حر، تا: یعنی. کر: وهو. یو، قل، پا: ندارد.
- ۲ - ما، یو: خردترین. قل، حر: خردتر. پا، کر، تا: خردترین. ما، تا: بزرگترین (بزرگ‌ترین) خوانند از بهر آنکه (انکه)
 کافر را از خود بشمشیر. یو: بزرگترین کافر را بشمشیر از خود. قل: بزرگتر زیرا که کافران را از خویشتن بشمشیر. حر:
 بزرگتر خوانند از بهر آنکه کافر را بشمشیر از خویشتن. پا، کر: بزرگترین خوانند که (زیرا که) مر کافر را بشمشیر از خویشتن.
- ۳ - ما، قل، پا: توان کردن. یو، حر، کر: توان کرد. تا: میکنند. ما، قل: بیاد خدای (خدای) عزوجل از خویشتن
 دور توان کردن. یو: بیاد خدای از خود دور توان کرد. حر: بیاد خدای قهر توان کرد. پا، کر: از خویشتن بیاد
 خدای (خدا) دور توان کردن. تا: بیاد خدای از خویشتن دور توان کرد.
- ۴ - ما، قل، پا، کر، تا: و نفس را از خویشتن (خویشتن) دور کردن روی نیست. یو: و نفس را دور کردن روی نیست.
 حر: و نفس از خویشتن دور کردن روا نیست. ما، قل، حر: و از شر او (وی) ایمنی نیست. یو، پا، کر: و از شر
 وی ایمنی نه (نی). تا: و از شر او ایمنی نیست مگر بخدای پناهی و. ما، یو، حر: از خدای تعالی. قل: از خداوند
 عزوجل. پا، کر، تا: از خدای.
- ۵ - ما: و خدای تعالی یافت بهشت. یو: و چون یافت بهشت. قل، پا، کر، تا: و خدای عزوجل (جل و عز) یافتن
 (یافت) بهشت. حر: و نیز خدای عزوجل بهشت یافتن. ما: در خلاف نفس نهاد چنانکه گفت. یو: اندر
 مخالفت نفس نهاد که. قل: اندر خلاف نفس نهاده است چنانکه گفت. حر: در خلاف نفس نهاد گفت. پا، کر،
 تا: اندر (در) خلاف نفس نهاد چنانکه گفت. و نهی... دو آیه ۴۰ و ۴۱، سوره ۷۹ (سورة النازعات). و اما
 من خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى. فان الجنة هي المأوى.
- ۶ - ما، پا، کر: چنین گفته‌اند در (که) معنی قول بیغامبر صلی الله علیه وسلم که. یو: گفته‌اند معنی قول سید صلی الله علیه
 وسلم که. قل: چنین گفته‌اند که معنی قول بیغامبر علیه السلام کی. حر: چنین گفته‌اند که معنی قول بیغامبر علیه السلام که
 گفت. تا: چنین گفته‌اند که در معنی قول بیغامبر علیه السلام.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : که دشمن ترین دشمنان فرزند آدم را ، نفس است . معنی این آن است : که
 باهر دشمنی که بسازی ، از شر او ایمن گردی ، و چون با نفس بسازی تو را هلاک کند ، و هر که را
 نیکو داری به قیامت شکر گوید ، و چون بدداری شکایت کند ، و حال نفس برضد این است ، ۳
 چون او را بدین سر نیکو داری بدان سر خصمی کند ، و چون بد داری بدان سر شکر گوید .
 و در حکایت آورده اند از خواجه بایزید بسطامی ، قَدَسَ اللَّهُ رُوحَهُ ، که او گفت : اگر خدای ، تعالی ،
 بدان جهان مرا گوید آرزوی بخواه پس از آمرزیدن ، آن خواهم که دستوری دهد تا به دوزخ درآیم ، ۶
 و این | نفس دشمن را بر آتش یکی غوطه دهم ، که اندر دنیا از بلای وی بسیار پیچیدم ، و بزرگان

ما - ۱۰

- ۱ - ما ، یو ، قل ، تا : دشمنان . حر : دشمنی . پا ، کر : دشمنی مر . ما ، قل ، پا ، تا : معنی (و معنی) این است که (کی) با .
 یو : با . حر : معنی همین گفته اند که با . کر : معنی ان اینست که با .
- ۲ - ما ، قل ، حر ، تا : از شر او (وی) ایمن کردی . یو : از مکروی ایمن باشی . پا ، کر : از مکروی ایمن کردی . ما ،
 تا : و چون با نفس (نفس را) بسازی ترا هلاک کند و هر کرا . یو : و چون با نفس بسازی هلاکت کند و هر کرا . قل ،
 پا ، کر : و با نفس چون بسازی ترا هلاک کند و هر کرا . حر : و باز با نفس چون بسازی ترا هلاک کند و هر کرا .
- ۳ - ما ، یو : شکر گوید . (نسخه بدل ما : از توشکر گوید) . تا : مثل نسخه بدل ما . قل ، حر ، پا ، کر : از توشکر کند .
 ما ، یو ، تا : شکایت کند . قل ، پا ، کر : کله کند . حر : از تو کله کند . ما ، یو ، قل ، پا ، کر ، تا : و حال نفس
 برضد . حر : مکر نفس را که حال وی بضد . ما ، یو ، حر ، پا ، کر ، تا : اینست . قل : اینست .
- ۴ - ما : چون او را بدین سر نیکو داری بدان سر خصمی کند و چون بدداری بدان سر شکر گوید . در نسخه یو : از ، چون
 او را بدین سر . تا ، از خواجه بایزید بسطامی ، نیامده است . قل : چون ویرا بدین سر بدداری بدان سر شکر کند
 و چون بدین سر نیکو داری بدان سر خصمی کند . حر : چون او را بدین سرا بدداری بدان سرا شکر کند و چون بدین سرا
 نیکو اداری بان سرا خصمی کند . پا ، کر : چون ویرا بدین سرا بدداری بدان سرا نیکو داری بدان شکر کند و چون
 بدین سرا نیکو داری بدان سرا خصمی کند . تا : چون او را درین جهان نیکو داری دران جهان خصمی کند و چون
 درین جهان بدداری دران جهان شکر گوید .
- ۵ - ما : و در حکایت آورده اند از خواجه بایزید بسطامی قدس الله روحه که او گفت اگر خدای تعالی . یو : از بویزید
 نقل کرده اند که اگر خدای تعالی . قل : و از بویزید خطاب آورده اند که وی گفت اگر خدای عزوجل . حر ، پا ، کر ،
 تا : و از بویزید حکایت (حکایتی) آورده اند که وی (او) گفت اگر خداوند (خدای) عزوجل (تعالی) .
- ۶ - ما ، حر ، پا ، کر ، تا : بدان (دران) جهان مرا گوید . یو : بدان جهان گوید . قل : مرا بدان سر گوید . ما ، یو ، پا ،
 کر ، تا : آرزوی (آرزو - آرزوی) بخواه پس از (آز پس) آمرزیدن . قل : که آرزو بخواه از بس امرزش . حر : که آرزوی
 بخواه بعد از آمرزیدن . ما ، تا : که دستوری دهد . یو ، کر : تا دستوری دهد . قل : که دستوری دهی . حر : که
 خدای که مرا دستوری دهد . پا : تا دستوری دهد تا . ما ، یو ، حر ، تا : درایم . قل ، پا ، کر : اندر ایم .
- ۷ - ما : و این نفس را غوطه دهم باتش بسیاری که در دنیا ازو بسیاری مقاساة چشیده ام و بزرگان چنین گفته اند که
 (نسخه بدل : و این نفس را باتش یکی غوطه دهم که اندر دنیا ازوی بسیار پیچیده ام تابس بسیاری که در دنیا ازو ←

چنین گفته‌اند: که النَّفْسُ مُرَائِيَةٌ فِي الْأَحْوَالِ كُلِّهَا، مُنَافِقَةٌ فِي أَكْثَرِ أَحْوَالِهَا، مُشْرِكَةٌ فِي بَعْضِ أَحْوَالِهَا. چون صفتِ نَفْسِ این بود، حق، تعالیٰ، پاک گردانید سِرَّ اولیای خود را از پلیدی های نَفْسِ. و پلیدی های نَفْسِ ألوان است: یکی با دُنیا آرام گرفتن است، و دیگر به مَعْصِيَتِ شتافتن است، و مَعْصِيَتِ را خُرْد داشتن است، و از مَعْصِيَتِ نااندیشیدن است، و به طاعت کاهلی کردن است، و عَجَب آوردن است، و ریای خَلْقِ جُسْتِن است، و از حق، تعالیٰ، پاک نداشتن است، و آنچه بدین ماند. و هریک از این خَصَلَتِ ها آن است: که چون بنده باوی بیار آمد، بیمِ زوالِ ایمان بود. پس خدای، تعالیٰ، سِرهای ایشان از این خَصَلَتِ ها نگاه دارد، تا در طاعتِ مَنّتِ حق بینند

← رنجیدم و بسیاری مقاساة چشیده‌ام و بزرگان جنین گفته‌اند که). یو، پا، کر: و این نفس دشمن را براتش یکی غوطه دهم که اندر دنیا از بلاء وی بسیار بیجیدم و گفته بزرگانست (و بزرگان جنین گفته‌اند). قل: و این نفس دشمن را باتش یکی غرقه دهم کی اندر دنیا از بلای وی بسیار بیجیدم و نیز بزرگان گفته‌اند. حر: و این نفس را باتش غوطه دهم که در دنیا از وی بلاء بسیار چشیده‌ام و بزرگان جنین گفته‌اند. تا: و این نفس را یک بار باتش غوطه دهم که در دنیا از وی بسیار رنجها دیده‌ام و بزرگان جنین گفته‌اند که.

۱ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: فی الاحوال كلها. حر: فی جميع احوالها. ما، یو، قل، پا، کر، تا: فی اکثر احوالها. حر: فی كل احوالها.

۲ — ما، یو، حر، پا، کر: جون صفت. قل: وجون وصف. تا: وجون صفت. ما، حر: حق تعالی. یو، قل، پا، کر: حق عزوجل (جل وعز). تا: حق سبحانه وتعالی. ما، قل، حر، تا: سر اولیاء (اولیای) خود را (خویش). یو، پا، کر: سرهائ (سرهائ) اولیاء خود را.

۳ — ما، پا، کر: و پلیدیها (و پلیدیها - پلیدیهای) نفس الوانست. یو: و این پلیدی الوانست. قل: الوانست. حر: و پلیدیها نفس الوانست. تا: پلیدیهای نفس انواع است. ما، یو، قل، پا، کر، تا: گرفتن است. حر: گرفتن.

۴ — ما، یو، قل، پا، کر: شتافتن است (شتافتنست). حر، تا: شتافتن. ما، یو، قل: و مَعْصِيَتِ را خُرْد داشتن است. حر: و مَعْصِيَتِ را خُرْد داشتن. پا، کر: و مَعْصِيَتِ خُرْد داشتن است. تا: و مَعْصِيَتِ را خورد داشتن. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و از. پا، از. ما، حر، تا: نااندیشیدن. یو، قل، پا، کر: نااندیشیدنست (نااندیشیدن است).

۵ — ما، حر، تا: کاهلی کردن و عجب آوردن. یو، قل، پا، کر: کاهلی کردنت (کردن است) و عجب آوردنت (آوردن است). ما: جستن و از حق تعالی. یو، قل، پا، کر: جستن است و از خدای تعالی (عزوجل). حر: جستن و از خدای عزوجل. تا: جستن و از خدای. ما، حر، تا: نداشتن و آنچه (آنچه) بدین (باین) ماند. یو: نداشتن است. قل، پا، کر: نداشتن (نداشتن) است و آنچه بدین ماند.

۶ — ما، یو، تا: و هریک ازین. قل: و هریکی ازین. حر: و هریکی ازین. پا، کر: و هریکی ازین. ما، قل: باوی بیار آمد. یو: باوی ار امید. حر، پا، کر: باوی بیار امید (بیار امید). تا: بآن بیار آمد.

۷، ۶ — ما، قل، حر، تا: ایمان بود (باشد). یو، پا، کر: باشد. ←

نه طاعت، و در جفا بُزرگیِ حق بینند نه خردیِ جفا. و خود را در خدمت مُقَصِّر بینند، تا عجب نیارند. و دنیا را به چشمِ فنا بینند، تا باوی نیار آمدند. و خلق را به چشمِ عاجزی بینند، تا ریا نیارند. و نفس را دشمن دارند، تا باوی موافقت نکنند. و چون خویشان را بنده دانند، دانند که ۳ بنده را اختیار نبود و مراد نباشد، پای از حد بندگی بیرون نهند. و اگر در معنی نفس هیچ چیز نیستی، مگر آنچه پیغام بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت: «إِنَّ اللَّهَ، تَعَالَى، لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَلَا إِلَى أَعْمَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ.»، گفت، حق، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، به دل نگرَد و به نفس ۶ ننگرد. و نگرستن تأثیر محبت است، و ننگرستن تأثیر عداوت. اگر بر نفس عداوت نبودی، آن جا نظر بودی، چنانکه به دل. پس اگر از نفس چندین بلا نیستی که ما یاد کردیم، مگر آنک

← ۷- ما، یو: خدای تعالی. قل، حر: خدای عزوجل. پا، کر: چون خداوند عزوجل. تا: خدای. ما، قل: سرهائ ایشان ازین خصلتها نگاه دارد. یو: سرهائ ایشان ازین نکه دارد. حر: سر اولیا خویش را ازین خصلتها نگاه دارد. پا، کر: سرهائ (سرهائی) ایشانرا ازین چیزها نگاهدارد. تا: سرهائی ایشان را ازین خصلتها نگاه دارد. ما، قل: در طاعت منت حق. یو، پا، کر، تا: در (اندر) طاعت منت. حر: در طاعت منت خداوند.

۱- ما، حر، تا: و در جفا. یو، قل، پا، کر: و اندر جفا. ما، یو، قل، حر، پا، کر: خردی. تا: خوردی. ما، تا، حر: در خدمت. یو: بخدمت. قل، پا، کر: اندر خدمت.

۲- ما، قل، حر، تا: فنا بینند. یو، پا، کر: فنا نکرند.

۳- ما، قل، حر، پا، کر، تا: دشمن دارند (دانند) تا باوی (وباوی) موافقت. یو: دشمن دانند تا موافقت وی. ما، قل، حر: و چون خویشان را بنده دانند (ودانند). یو، پا، کر: و خود را (و خویشان- خویشان) بنده دانند. تا: و خویشان را بنده دانند و دانند.

۴- ما، حر: نبود و مراد نباشد تا قدم (تا پای) از حد بندگی. یو: نبود و مراد نبود پای از حد بندگی. قل، پا: نباشد و مراد نباشد پای از حد بندگی. کر: نبود و مراد نباشد پای از حد بندگی. تا: و مراد نباشد پای از حد بنده کی. ما، حر، پا، کر، تا: و اگر در معنی نفس هیچ چیز نیستی مگر آنچه (انچه - انکه) بیغامبر صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) گفت ان الله تعالی (ان الله). یو: و اگر در نفس هیچ چیز نیامد مگر آنک فرمود صلی الله علیه وسلم ان الله. قل: و اندر معنی نفس اگر هیچ چیز نیستی مگر آنک بیغامبر علیه السلام گفت ان الله.

۵، ۶- ما، قل، حر، کر، تا: و لا الی اعمالکم و لکن ینظر. یو: و لکن ینظر. پا: و لا الی اعمالکم و لا ینظر.

۶- ما: کفت حق سبحانه و تعالی. یو، قل، حر، پا، کر، تا: کفت. ما، یو، حر، پا، کر، تا: بدل نکرد و بنفس ننکرد. قل: بنفس ننکرد و بدل نکرد.

۷- ما، قل، حر: و نگرستن. یو، پا، کر، تا: و نگرستن. ما، قل، حر، پا، کر: و ننگرستن. یو، تا: و ننگرستن. ما، یو، حر، پا، کر، تا: عداوت است. ما، یو، قل، کر، تا: بر نفس. حر: بانفس. پا: ندارد.

۸- ما، یو، تا: چنانکه (چنانکه) بدل. قل، حر، پا، کر: چنان چون بدل. ما، قل، حر، پا، کر: من (که من) ←

حق، تعالی، گفت، من بدو ننگرم، واجبستی بر آن کس که دعوی محبت حق کند، که بدو ننگریدی، موافقت دوست را، که کم تر درجه در محبت موافقت است. و نگرستن بدانک دوست ۳ ننگرد محال است، و دوستی کردن با آنک دوست او را دشمن دارد محال است. قوله:

وَأَجَلٌ عَنْ مُوَافَقَةِ الرُّسُومِ أَقْدَارُهُمْ - بزرگ گردانید از موافقت کردن رسم ها قدر ایشان را. یعنی: قدر ایشان از آن بزرگ تر است به نزدیک حق، تعالی، که ایشان را بر نهاد خلق ۶ دارد، و رسم نهاد بود. و نهاد خلق بر آن است، که ستایش خلق طلب کنند، و از نکوهش خلق بترسند. و نهاد این بزرگان بر آن است، که از ستایش خلق بترسند، و نکوهش خلق به آرزو خواهند. از بهر آنک، چون خلق را قبول کنند، از حق بازمانند، و چون خلق را از دل بیرون نهند،

← بدو ننگرم واجبستی (واجب استی) بر آن کس (بر آنکس - بر آن کسی) که دعوی محبت حق کند. یو: بدو ننگرم واجب است بر آنک دعوی محبت حق می بکنند. تا: من باو ننگرم واجب هستی بر آن کسی که دعوی محبت کند.

۲، ۱ - ما، یو، پا، کر: که بدو ننگریدی. قل: که بدو ننگردی. حر: بوی ننگریدی. تا: که باو ننگرد.
۳، ۲ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: دوست را که کمتر درجه. حر: حق را که کمتر درجتی. ما، حر، تا: در محبت. یو، قل، پا، کر: اندر محبت. ما: و نگرستن بدانک دوست ننگرد محالست و دوستی کردن با آنک دوست او را دشمن دارد محالست قوله. یو: محالست دوستی کردن با آنک دوست ویرا دشمن دارد. قل: نا نگرستن بدانک دوست بنکرد محالست و دوستی کردن با آنکس که او را دشمن دارد محالست. حر: نگرستن بانک دوست نکرد که بانکس که دوست بنکرد نگرستن محالست و دوستی کردن بانک دوست او را دشمن دارد محال. پا، کر: نگرستن بدان که دوست ننگرد محالست دوستی کردن با آن که دوست ویرا دشمن دارد. تا: و نگرستن بانکه دوست ننگرد محال است و دوستی کردن با آنکه دوست دشمن دارد محال است.

۴ - ما، یو، قل، پا، تا: اقدار هم بزرگ (و بزرگ) گردانید. حر: اقدار هم گفت بزرگ گردانید. کر: اقدار هم بزرگ گردانید. ما، قل، حر: از موافقت کردن رسمها (قل: رسمها) قدر ایشان را. یو، پا، کر: از موافقت رسمها قدر ایشان. تا: از موافقت کردن رسمها قدرهای ایشان را.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: از آن بزرگتر است. (بزرگتر است - بزرگتر است). یو: بزرگتر از آنست. ما، یو، حر: بنزدیک حق تعالی. قل، پا، کر: بنزدیک حق عزوجل. تا: نزدیک حق تعالی.

۶ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: و رسم نهاد بود. حر: و رسم. ما، قل، تا: ستایش خلق. یو، حر، پا، کر: ستایش. ما، یو، حر، پا، کر، تا: و از. قل: وز.

۷ - ما: و نهاد این بزرگان بر آنست که. یو: و نهاد بزرگان آنک. قل، حر، پا، کر، تا: و نهاد بزرگان آنست (بر آنست) که. ما، یو، قل، حر، کر، تا: بترسند. پا: ترسند. ما، حر: خلق بارز و خواهند. یو، قل، پا، کر: خلق را بارز و جویند.

← تا: خلق ارزو جویند.

صُحِبَتْ حَقِّ رَافِرَاغٍ يَابَنْدِ. و نیز رسمِ خَلْقِ آن است، که با خَلْقِ اُنْسِ گیرند، و از فِرَاقِ خَلْقِ وَحْشَتِ گیرند. باز عَارِفَانِ به صُحِبَتْ خَلْقِ وَحْشَتِ گیرند، و به فِرَاقِ خَلْقِ اُنْسِ یابند. و رسمِ خَلْقِ آن است، که با نِعْمَتِ بِيَارِ اَمَنْدِ، و از بِلَا بَگَرِيزَنْدِ. و باز بَزُرْگَانِ با بِلَا بِيَارِ اَمَنْدِ، و از نِعْمَتِ بِيَرَهِيْزَنْدِ. ۳ و نیز رسمِ خَلْقِ آن است، که دُنْيَا جَمْعِ کنند، و از خَلْقِ مَنَعِ کنند، و این |بَزُرْگَانِ آنچِ دارند ایشار کنند، و آنچِ ندارند طَلَبِ نکنند. و نیز رسمِ خَلْقِ آن است، که رَاحَتِ و آرزو و مُرَادِ نَفْسِ جویند، و این بَزُرْگَانِ نَفْسِ را خِلَافِ کنند و عُمُرِ بَکْذَرِ اَنْدِ و قَدَمِ بَرِ پِي يَكِ مُرَادِ نَهِنْدِ. قَوْلُهُ: ۶
 اِصْطَفَىٰ مَنْ شَاءَ مِنْهُمْ، لِرِسَالَتِهِ — بَکْزِيْدِ از ايشان آن را که خواست از بهر پيغام بَرِي.

ما-۱۱

← ۸ — ما: از بهر آنکه چون خلق را قبول کنند از حق بازمانند و چون خلق را از دل بیرون نهند. یو، قل، پا، کر: از بهر آنکه (از بهر آنکه) چون خلق قبول کنند از حق بمانند و چون خلق رد کنند (بیرون دهند). حر: از بهر آنکه چون خلق قبول کنند ایشان از حق بمانند و چون خلق را از دل بیرون دهند. تا: از بهر آنکه اگر خلق را قبول کنند.

۱ — ما، یو، حر، پا، کر: صحبت حق را. قل: صحبت حق را عزوجل. تا خدمت حق را. ما، یو، پا، کر: آنست که با خلق. قل: اینست که با خلق. حر: ندارد.

۲ — ما، قل، حر، پا، کر: باز عارفان. یو: و باز عارفان. تا: اما عارفان. ما، یو، قل، پا، کر، تا: بصحبت خلق. حر: بصحبت. ما، یو، حر، پا، کر، تا: انس یابند. قل: انس گیرند. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و رسم خلق آنست که. یو: و خلق.

۳ — ما، حر، پا، کر: و باز (باز) بزرگان. یو، قل، تا: و بزرگان. ما، تا: بپرهیزند. یو، پا، کر: بکریزند. قل، حر: بترسند. ۴ — ما، قل، حر، پا، کر: و نیز رسم خلق آنست که (کی) دنیا. یو: و خلق دنیا. در نسخه تا، از، و نیز رسم خلق آنست، تا، و نیز رسم خلق آنست، نیامده است. ما، یو، قل، پا، کر: و از خلق. حر: و دنیا از خلق. ما: و این بزرگان آنچه دارند. یو: و بزرگان. قل، حر، پا، کر: و بزرگان آنچه دارند.

۵ — ما، یو، قل، پا، کر: و آنچه (آنچه) ندارند. حر: ندارد. — در حاشیه نسخه پا: و ازینجاست که ایشان گویند مصایب نعم است. ما: و نیز رسم خلق آنست که راحت و آرزو. یو: و رسم خلقست که راحت و آرزو بجویند. قل: و نیز رسم خلق آنست که راحت و آرزو بجویند. حر، پا، کر: و نیز رسم خلق آنست که راحت نفس و آرزو بجویند (بجویند). تا: و نیز رسم خلق آنست که راحت و آرزوی.

۶ — ما، یو، پا، کر، تا: جویند. قل: بجویند. حر: طلب کنند. ما: و این بزرگان نفس را. یو، قل، حر، پا، کر، تا: و بزرگان نفس را (مرنفس را). ما: و عمر بکذرانند و قدم بر پی یکم مراد نهند قوله. یو: همه عمر بکذرانند که بر یکم مراد قدم نهند. قل: و عمر بکذرانند و بر یکم مراد قدم نهند قوله. حر، پا، کر: عمر بکذرانند (بکذرانند) و بر یکم مراد قدم نهند. تا: عمر بکذرانند و قدم بر یکی مراد نهند.

۷ — ما، یو، پا، تا: لرسالته. قل: برسالته. حر: لرسالته و انتخاب من اراد لوحیه و سفارته. کر: لرسالته. ما: بکزیید از ایشان انرا کی خواست از بهر پیغامبری. یو، پا، کر: بکزیید مرانرا که خواست مر پیغامبری را. قل: بکزیید ←

وَأَنْتَخَبَ مَنْ أَرَادَ، لِيُخَيِّبَهُ وَسَفَارَتِهِ - و بگزید آن را که خواست، مروحی خود را و آشتی افکندن را. -
 که سفیر، آن بود که میان دوتن آشتی افکند.

۳ پس گفت: از جمله اولیا بگزید پیغام بران را، عَلَيْهِمُ السَّلَام. از بهر آنکه همه پیغام بران
 ولی باشند، لیکن هر ولی پیغام بر نبود. و پیغام بر فرستادن حق است، و پیغام بران همه حق بودند.
 از بهر آنکه، چون خدای تعالی، خلق را بیافرید، و از جمله ایشان، آدمیان را مخصوص کرد
 ۶ به گونه گونه گرامت ها - چنانکه گفت: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ»، - برایشان برمنت بسیار
 واجب گشت. و شکر منعم در عقل واجب است. و لکن شناختن کیفیت شکر پوشیده است.

← از ایشان آنرا که خواست مر پیغامبری را. حر: کفت بگزید از ایشان آنرا که خواست بیغامبری خویش را بگزید
 آنرا که خواست وحی خویش را و آشتی افکندن را. تا: برگزید از ایشان آنرا که خواست از بهر پیغامبری.

۱ - ما: و انتخب (نسخه بدل: و انتخب). یو، قل، پا، کر، تا: و انتخب. - در نسخه حر: از، من انتخب، تا،
 که سفیر، نیامده است. به نسخه بدل های قبلی مراجعه شود. ما: مروحی خود را. یو: مروحی را. قل، کر:
 مروحی خویش را. حر: وحی خویش را. پا: مروحی خویش. تا: از بهر وحی خود. ما، یو، حر، پا، کر،
 تا: آشتی افکندن. قل: آشتی افکندن.

۲ - ما، قل، حر، تا: که سفیر. یو، پا، کر: و سفیر. ما، یو، حر، پا، کر، تا: آشتی افکند. قل: آشتی افکند.
 ۳ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بس گفت. تا: میکوید. ما، یو، قل: بگزید. حر: برگزیدم. پا، کر: بگزیدم.
 تا: برگزید. ما، حر، پا، کر، تا: بیغامبران را (بیغامبران). یو، قل: مر بیغامبران را.

۴ - ما، یو، تا: لیکن (ولکن) هر ولی بیغامبر (بیغمبر) نبود. قل، حر، پا، کر: و لکن نه هر ولی بیغامبر باشد. ما، قل،
 تا: و بیغامبر فرستادن حق است (حقست). یو، کر: بیغامبر فرستادن حقست. حر: بیغامبر فرستادن حق باشد. پا:
 پیغامبر فرستاده حقست. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و بیغامبران (پیغام بران) همه. تا: و همه بیغامبران. ما،
 یو، قل: حق بودند از بهر آنکه. حر: فرستاده حقست و همه حق اند. پا، کر: حق بودند از بهر آنکه. تا: فرستاده
 حق بودند از بهر آنکه.

۵ - ما، تا: تعالی خلق را. یو: تعالی مر خلق را. قل، پا، کر: عزوجل مر خلق را. حر: خلق. ما، قل، تا: آدمیان را.
 یو، پا، کر: مراد میان را (مرآدمیان را). حر: آدمی را.

۶ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بگونه گونه. تا: بانواع. ما، یو، قل، حر: چنانکه کفت. پا، کر: چنانکه کفت.
 تا: چنانکه میکوید. ولقد... آیه ۷۰، سوره ۱۷ (سوره الإسراء). ولقد کر منا بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر
 و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیر مما خلقنا تفضیلا. ما، یو: بریشان بر منت بسیار. قل: بریشان منت.
 حر، پا، کر، تا: بریشان (برایشان) منت بسیار.

۷ - ما، حر، تا: در عقل. یو، قل، پا، کر: اندر عقل. ما، ولیکن. یو، قل، حر، پا، کر، تا: ولیکن (ولیکن - لکن) شناختن.

پیغمبران بایستند، تا بیان کنند وجوه شکر، تا خلق بدانند که شکر منعم چگونه باید کردن. و نیز راه طاعت پدید کنند، تا مستوجب ثواب گردند. و راه معصیت پدید کنند، تا مستوجب عقوبت نگردند. این همه غایت کرم است. ۳

و نیز در فرستادن پیغمبران، علیهم السلام، حکمتی دیگر است، و آن به آشتی خواندن است بندگان را. و در این، تمامی فضل است و تمامی کرم. که بنده نیازمند به جفا مشغول گردد، و خداوند بی نیاز آشتی جوید. و بر مقتضای عقل خلق آن است، که چون نیازمند بی نیاز را بیازارد، به بسیار شفیعان این بی نیاز با او آشتی نکند. باز حکم کرم خلاف حکم عقل آمد، که جفا، نیازمند کرد، و رسول، بی نیاز فرستاد و به آشتی خواند.

و دیگر معنی آن است: که این از شفقت و رحمت آمد. که اگر تو را به جای بگذاشتی، ۹

۱ — ما: بیغمبران بایستند تا بیان کنند وجوه شکر. یو، حر، کر، پا: بیغمبران (بیغمبران) بایستند تا بیان کنند وجوه شکر را. قل: بیغمبران علیهم السلام بایستند تا بیان کنند وجوه شکر. تا: بیغمبران میباشند تا وجوه شکر منعم بیان کنند. ما، یو، حر، پا، کر، تا: بدانند. قل: بدانند. ما: باید کردن. یو، قل، کر: باید آوردن. حر: باید گزاردن. پا: باید کرد. تا: میباید کردن.

۲ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و نیز راه طاعت. یو: و طاعت نیز. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و راه معصیت. حر: و نیز راه معصیت.

۳ — ما، قل، حر، تا: نکر دند (نکردند) این (و این) همه. یو: نشوند این. پا، کر: نکر دند این. ما، یو، پا، تا: غایت کرم است (کرمست). قل: غایت کرامت کرم است. حر: عنایت و کرم است. کر: غایت.

۴ — ما، تا: در فرستادن بیغمبران علیهم السلام. یو، قل، پا، کر: اندر فرستادن بیغمبران علیهم السلام. حر: در فرستادن بیغمبر. ما، یو، حر، پا، کر، تا: دیگرست (دیگر است). قل: دیگرانست.

۵ — ما، تا: بندگان (بندهگان) را و درین. یو، پا، کر: مر بندگانرا (بندگان را) و اندرین. قل: مر بندهگانرا و اندرین. حر: بندگانرا و این. ما، قل، حر، پا، کر: و خداوند. تا: و خداوند عز اسمه. در نسخه یو: از، و خداوند بی نیاز، تا، بی نیاز را بیازارد، نیامده است.

۶ — ما، تا: و بر مقتضای. قل: و بمقتضاء. حر: بمقتضی. پا، کر: بمقتضای. ما، تا: خلق انست که چون نیازمند بی نیاز را بیازارد بسیار (به بسیاری) شفیعان این بی نیاز با او آشتی نکند. یو: خداوند بی نیاز را بیازارد بسیار شفیعان ارد تا آن بی نیاز با وی آشتی کند یا نی. قل: خلق انست کی نیازمند بی نیاز را بیازارد بسیار شفیعان این بی نیاز با وی آشتی نکند. حر: جنان واجبست که چون نیازمندی بی نیاز را بیازارد به بسیار شفیعان بان بی نیاز با وی آشتی نکند. پا، کر: آنست که چون نیازمند بی نیاز را بیازارد (بیازارد) بسیار شفیعان آرد تا این بی نیاز با وی آشتی کند یا نی.

۷ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: باز حکم. تا: پس حکم. ما، قل، حر، تا: حکم عقل. یو، پا، کر: عقل. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و با آشتی. تا: و با آشتی.

۹ — ما، قل، تا: که (کی این) از شفقت و رحمت (مرحمت) آمد. یو، پا، کر: که این از شفقت امد و رحمت (ورحمة). حر: ←

ورسول نفرستادی، وراه پدید نگریدی، از تو همه آن آمدی که عذاب و هلاک واجب کردی. رسول را فرستاد، تاراه پدید کند، تا گم نگریدی. چنان است که گویی پدید می کند، که اگر تو را بر خویشتن رحمت نیست، ما را بر تو رحمت است. مثال این آن است: که اگر نگه داشت مادر و پدر نباشد، کودک، خویشتن را هلاک کند. این است معنی قول خدای، عَزَّوَجَلَّ: «... وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا». و جای دیگر گفت: «... وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ». گفت، خویشتن را هلاک مکنید به بدی، لیکن نیکویی کنید تا نجات

← این از شفقت آمد و از رحمت. ما: بجای بگذاشتی و رسول. یو، قل، حر، پا، کر: بجاء (بجای) ماندی. تا: بجائی بگذاشتی و رسل.

- ۱ - ما، پا، کر: از تو همان آمدی. یو، قل، حر: از تو همه آن آمدی (آمدی). تا: از تو همه همان آمدی. ما، حر، تا: واجب کردی رسول را (رسول). یو، قل، پا، کر: واجب کشتی رسول.
- ۲ - ما: تا کم نکردی. یو: تا کم نشوی و هلاک نکردی. قل، حر، پا، کر، تا: تا کم (کراه) نکردی و هلاک نشوی.
- ۳، ۲ - ما، تا: چنانست که کویی بدید می کند که اگر ترا بر خویشتن رحمت نیست ما را. یو: چنانست کویی بدید کندی که اگر ترا بر خود رحمت نیست ما را. قل، پا، کر: چنانست که وی بدید کندی که اگر ترا بر خویشتن (خویش) رحمت نیست ما را. حر: چنانست که بدید می کند که اگر ترا بر خویشتن رحم نیست مرا.
- ۳ - ما، حر، تا: مثال (ومثال) این. یو، قل، پا، کر: مثل (ومثل) این. ما: نکه داشت. یو، قل، حر، پا، کر، تا: نگاه داشت (نگاهداشت).
- ۴ - ما، حر، کر، تا: کودک خویشتن را. یو: کودک خود را. قل، پا: فرزند (کودک) خویشتن. ما، قل، تا: اینست (این است) معنی قول خدای عزوجل (تعالی که). یو: معنی قول خداوند تعالی. حر: همچنین اگر عصمت حق نباشد بنده همه آن کند که مستوجب هلاک شود اینک معنی قول خدا عزوجل. پا، کر: معنی قول خدای عزوجل. «... وَلَا تَقْتُلُوا... آیه ۲۹، سوره ۴ (سوره النساء). یا ایها الذین ءامنوا لا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم ولا تقتلوا انفسکم ان الله کان بکم رحیمًا».
- ۵ - ما، قل، حر: وجای (وجاء) دیگر گفت. یو، پا، کر: دیگر گفت. تا: وجای دیگر میگوید. «... ولا تلقوا... آیه ۱۹۵، سوره دوم (سوره البقرة). وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بايديکم الى التهلكة واحسنوا ان الله یحب المحسنين».
- ۶ - ما: گفت خویشتن را هلاک مکنید ببندی لیکن نیکویی کنید تا نجات یابید که من نیکو کاران را. یو: خود را ببندی هلاک مکن ولیکن نیکویی کن تا نجات که من نیکو کرداران را. قل: گفت خویشتن را هلاک کن. در نسخه قل: از، گفت خویشتن را هلاک کن، تا: و ترسایان بعضی را منکر کشتند، نیامده است. از صفحه ۵۰ سطر ۶ تا صفحه ۶۵ سطر ۷. حر: خویشتن هلاک مکن ببندی کردن ولیکن نیکویی کن تا نجات یابی که من نیکو کاران را. پا، کر: خویشتن هلاک مکن ببندی ولیکن نیکویی کن تا نجات یابی که من نیکو کرداران را. تا: میگوید خویشتن را هلاک می کنید به بدی لیکن نیکویی کنید تا نجات یابید که من نیکو کاران را.

یاوید، که من نیکوکاران را دوست دارم. و معنی این آن است: که چون بد کنی، تو هلاک گردی نه من، و من دشمن دارم هلاک تو، و چون نیکویی کنی، تو را نیک باشد نه مرا، و من دوست دارم نیک آمدن تو.

۳

و نیز حکمت در فرستادن پیغمبران، عَلَيْهِمُ السَّلَام، دوست کردن است. از بهر آنکه، پیغمبران، به ایمان و طاعت خوانند، و ایمان و طاعت، سبب دوستی است. و از کفر و معصیت باز دارند، و کفر و معصیت سبب دشمنی است. چنانستی به معنی گویی: که حق، تعالی، با بزرگوارِ خویش، دوستی بنده می جوید. ندانم که کدام عجب تر است، بنده ضعیف عاجز فقیر گریزان، یا خداوند قوی قادر غنی کریم آشتی او را جویند؟ این است حکمت های پیغمبران فرستادن که یاد کردیم. و مراتب خلق بر آن است: که مقام عامه مؤمنان برتر از مقام کافران است، و مقام اولیا برتر از مقام عامه مؤمنان است، و مقام شهیدان برتر از مقام اولیا است، و مقام صدیقان برتر از مقام شهیدان است، و مقام انبیا، عَلَيْهِمُ السَّلَام، برتر از مقام صدیقان است، و مقام رسل

۱۲- ما

- ۱ - ما، تا: و معنی این. یو، پا، کر: و معنی. حر: و من رحمت سزای نیکوکاران گردانیده ام معنی این سخن. ما، پا، کر، تا: تو هلاک کردی. یو: هلاک کردی تو. حر: ترا بد آید تو هلاک کردی.
- ۲ - ما، حر، کر، تا: و چون. یو: چون. پا: و. ما، یو، پا، کر: ترا نیک باشد. حر: ترا نیک آید. تا: نیک باشد ترا.
- ۳ - ما، یو، پا، کر: نیک آمدن تو. حر: تا: نیک آمد (آمد) تو.
- ۴ - ما: در فرستادن پیغمبران علیهم السلام دوست کردن است. یو: اندر فرستادن پیغمبران. حر: در فرستادن پیغمبران دوستی کردن است. پا، کر، تا: اندر (در) فرستادن پیغمبران دوست کردن است (کردن است). ما، یو، حر: از بهر آنکه. پا، کر، تا: از بهر آنکه.
- ۵ - ما، یو، حر، پا، کر: سبب. تا: ندارد.
- ۶ - ما: چنانستی بمعنی کویی که حق تعالی. یو: چنانستی بمعنی کویی حق عزوجل. حر: چنانستی بمعنی که خدای عزوجل. پا، کر: چنانستی بمعنی که حق عزوجل. تا: و چنان استی کویی بمعنی که.
- ۷ - ما: بنده می جوید. یو: بنده بجویدی. حر: بنده را بجویدی. پا: بجویدی. کر: بجویدی. تا: بنده میجویدی. ما: که کدام عجب تر است. یو، تا: کدام عجب تر است. حر: کدام عجب تر است. پا: کدام عجب تر است. کر: کدام عجزیست. ما، حر، تا: فقیر گریزان (حر: گریزان تر). یو، پا، کر: گریزان تر.
- ۸ - ما: غنی کریم آشتی او را جویند. یو، حر، پا، کر: غنی آشتی جویند تر. تا: غنی جویند. ما، پا، کر: حکمتها (حکمتهای) پیغمبران فرستادن. یو: حکمتها پیغمبران فرستادن. حر: حکمتها در فرستادن پیغمبران. تا: حکمت در فرستادن پیغمبران.
- ۹ - ما، یو، حر، تا: و مراتب. پا، کر: مراتب. ما، حر، تا: عامه. یو، پا، کر: عام. در هر دو عبارت همین طور است. ←

برتر از مقام انبیا است، و مقام اولوا العزم برتر از مقام رسل است، و مقام مصطفی، صلی الله علیه وسلم، برتر از همه مقامها است. پس نهایت حال کافران بدایت مقام مؤمنان است، و نهایت مقام مؤمنان بدایت مقام اولیا است، و نهایت مقام اولیا بدایت مقام شهیدان است، و نهایت مقام شهیدان بدایت مقام صدیقان است، و نهایت مقام صدیقان بدایت مقام انبیا است، و نهایت مقام انبیا بدایت مقام رسل است، و نهایت مقام رسل بدایت مقام اولوا العزم است، و نهایت مقام اولوا العزم بدایت مقام مصطفی است، صلی الله علیه وسلم، و مقام مصطفی را نهایت نیست، جز حق، سبحانه و تعالی، نهایت مقام او نداند. و در ازل مقام ارواح ایشان هم

← ۱۱ - ما، پا، کر، تا: شهیدان است (شهیدانست). یو: شهیدان. در نسخه حر: از، و مقام صدیقان، تا، و مقام اولوا العزم، نیامده است. ما: انبیا علیهم السلام. یو، پا، کر، تا: انبیا.

۱ - ما: عامه انبیا است. یو، پا، کر: رسل است (رسلست). تا: عامه رسولان است. ما، پا، کر: مصطفی صلی الله علیه وسلم. یو: مصطفی. حر: مصطفی علیه السلام.

۲ - ما، یو، پا، کر، تا: برتر از همه مقامها است (مقامهاست). ما: مقام کافران بدایت. یو، کر: حال کافر بدایت. حر، تا: حال کافران بدایت. پا: حال کافران بدایت. در حاشیه نسخه پا: از کفر هزار مومن و مسلمان شدن.

۶ - ما: مصطفی را نهایت نیست جز حق سبحانه و تعالی. یو: مصطفی را صلی الله علیه نهایت پیدا نیست جز حق تعالی. پا، کر، تا: مصطفی را صلی الله علیه وسلم نهایت (نهایت پیدا) نیست جز حق عز و جل (و جز حق تعالی).

۷، تا سطر ۸ صفحه بعد - ما: نهایت مقام او نداند و در ازل مقام ارواح ایشان هم برین مراتب بود که یاد کردیم و روز اخذ میثاق هم

برین مراتب بودند و در دنیا بطاعت هم برین مراتب اند و در قیامت هم برین مراتب باشد و درجات ایشان در بهشت هم

برین مراتب میباشد و اسرار ایشان در محبت حق سبحانه و تعالی هم برین مراتب باشد و سرانگ بمقام فرو ترست بر سرانگ

بمقام برتر است مطلع نیست و انگ بمقام برتر است مطلعست بر سرانگ فرو ترست بر همین ترتیب که یاد کردیم تا آنجا

که بمصطفی رسد پس مصطفی صلی الله علیه وسلم بر سر همه مطلعست و کس بر سر مصطفی صلی الله علیه مطلع نیست

مگر حق سبحانه و تعالی قوله. یو: نهایت مقام او نداند در ازل مقام ارواح ایشان برین مراتب بود و روز اخذ میثاق هم

برین مراتب بود و در دنیا در طاعت برین مراتب اند و اسرارشان در صحبت حق هم برین مراتب باشد پس انگ بمقام

فرو ترست هم برین ترتیب که یاد کردیم تا آنجا که بمصطفی رسد صلی الله علیه وسلم بر سر همه مطلع و کس بر سر وی

مطلع نه مگر حق جل ذکره. حر: کسی نداند و در ازل مقام ارواح ایشان بدین مراتب بود و روز اخذ میثاق هم

برین مراتب بود و در دنیا بطاعت هم برین مراتب آمد و در قیامت هم برین مراتب باشند و درجات ایشان در بهشت هم

برین مراتب باشد و اسرار ایشان در محبت حق هم برین مراتب باشد پس انگ بمقام وی فرو ترست نرسد. آنجا که

سر انگس است که بمقام برترست و انگ بمقام برتر است مطلع است بر سر انگ فرو ترست بر همین ترتیب که یاد

کردیم تا آنجا که بمصطفی رسد پس مصطفی بر سر همه مطلع است و کس بر سر مصطفی مطلع نه مگر حق جل و علا.

پا، کر: کس مقام او نداند در ازل ارواح ایشان برین مراتب بود که یاد کردیم و روز اخذ میثاق هم برین مراتب ←

براین مراتب بود که یاد کردیم، و روزِ آخِذِ میثاقِ هم بر این مراتب بودند، و در دُنیا به طاعتِ هم بر این مراتب اند، و در قیامتِ هم بر این مراتب باشند، و در جاتِ ایشان در بهشتِ هم بر این مراتب باشد، و اسرارِ ایشان در حُبِّ حق، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، هم بر این مراتب باشد، و سِرِّ آنک به مقامِ ۳ فروتر است، بر سِرِّ آنک به مقامِ برتر است، مُطَّلِعِ نیست، و آنک به مقامِ برتر است، مُطَّلِعِ است بر سِرِّ آنک فروتر است، بر همین ترتیب که یاد کردیم، تا آن جا که به مُصْطَفَى رسد، پس مُصْطَفَى، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بر سِرِّ همه مُطَّلِعِ است، و کَسِ بر سِرِّ مُصْطَفَى، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مُطَّلِعِ نیست، ۶ مَكْرَحِقْ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى. قَوْلُهُ:

أَنْزَلَ عَلَيْهِمْ كُتُبًا، أَمْرٌ فِيهَا وَنَهْيٌ، وَوَعْدٌ مِنْ أَطَاعَ، وَوَعْدٌ مَنْ عَصَى - فَرَوْفَرِ اسْتَادِبِرِ إِيشَانِ
کتابها، اندر آن جا امر کرد و نهی کرد، و وعده کرد آن را که طاعت دارد، و وعید کرد آن را که ۹ عاصی شود.

و کتابها که از آسمان آمدند، بیانِ شریعت را آمدند، به هر اُمّتی در خورِ ایشان، بایکی

← بودند و اندرین دنیا بطاعتِ هم برین (هم برین) مراتب باشد و در جاتشان در بهشتِ هم برین (هم برین) مراتب باشد و اسرارشان اندر صحبتِ حق هم برین (هم برین) مراتب باشد پس مراتب (پس) آنکه بمقامِ فروتر است هم برین ترتیب که یاد کردیم تا آنجا که بمصطفی (مصطفی) صلی الله علیه و سلم رسد و مصطفی صلی الله علیه و سلم بر سر همه (نسخه بدل: همه بوحی) مطلع است و کس بر سر مصطفی صلی الله علیه و سلم مطلع نیست مگر حق عزوجل. تا: کس نهایت مقام او نداند و در ازل مقام ارواح ایشان بدین مراتب بود که یاد کردیم و روزِ اخذِ میثاقِ هم بدین مراتب بوده اند و در دنیا بطاعتِ هم بدین مراتب اند و در قیامتِ هم برین مراتب باشند و درجاتِ ایشان در بهشتِ هم برین مراتب باشد و اسرارِ ایشان در صحبتِ حق هم برین مراتب باشند و سِرِّ آنکه بمقامِ فروتر است بر سِرِّ آنکس نرسد که بمقامِ برتر است و آنکه بمقامِ برتر است مطلع است بر سِرِّ آنکس که بمقامِ فروتر است و هم برین ترتیب که یاد کردیم تا آنجا که بمصطفی علیه السلام رسد پس مصطفی علیه السلام بر سر همه مطلع است و کس بر سر مصطفی علیه السلام مطلع نیست مگر حق سبحانه و تعالی.

۸ - ما، حر، تا: انزل. یو، پا، کر: و انزل. ما، یو، حر، کر: امر. پا: و امر. تا: امر. ما: من عصا. یو، پا، کر، تا: من عصی. حر: من عصی گفت.

۹ - ما، حر: کتابها اندر (کتابهای که در) انجا امر کرد و نهی کرد و وعده (و وعده) کرد آنرا. یو: امر کرد در انجا و نهی کرد و وعده کرد مران را. پا، کر: کتابهایی که اندر انجا امر کرد و نهی کرد و وعده کرد مرانرا. تا: کتابها و در انجا امر و نهی کرد و وعده کرد آنرا. ما، یو، پا، کر، تا: طاعت دارد. حر: طاعت کند. ما، حر، تا: انرا که عاصی. یو، پا، کر: مران را (مرانرا) که عاصی.

آسان‌تر، و با یکی دشوارتر، در خورِ مصلحتِ ایشان، تا خلق مهمل نباشد. و از جمله خلق، پیغام بر نبود، مگر از آدمیان و فرشتگان. و کتاب نیامد، مگر بر آدمیان. و این گرامتی بود ۱۳- ما
 ۳ خاص آدمیان را، تابعی از مفسران گفته اند در قولِ خدای، تعالی: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ»، «يَعْنِي، بِإِنزَالِ الْكُتُبِ عَلَيْهِمْ، وَإِرْسَالِ الرُّسُلِ إِلَيْهِمْ». به کس رسول نفرستاد مگر به آدمیان، و بر کس کتاب فرو نفرستاد مگر بر آدمیان. و این، دلیل باشد بر خصوص ایشان، که تا کسی را ۶ با ملکی در محبت خاصیت نباشد، به وی کتاب و رسول نیاید.

و نیز در کتاب فرستادن تا امر و نهی بیان کند، آراستن است و از عیب دور کردن. امر،

← ۱۱ - ما: آمدند بیان شریعت را آمدند. یو، پا، کر، تا: آمد بیان شریعت را آمد. حر: آماز برابر بیان شریعت آمد. ما، حر، تا: در خور. یو، پا، کر: اندر خور. ما، یو، پا، کر، تا: با یکی. حر: بیکی. در حاشیه نسخه پا: بانکه بقوم حضرت موسی علیه السلام فرمود که توبه ایشان قتل نفس و قطع موضع نجاسة از بدن و جامه بودی.

۱ - ما، یو، پا، کر، تا: مهمل نباشد (نباشند). حر: مهمل نمانند.

۲ - ما، پا، کر، تا: بیغامبر (هیچ بیغامبر) نبود مگر از آدمیان و فرشتگان. یو: بیغامبر نبود مگر آدمیان و فرشتگان. حر: بیغامبران بودند مگر از آدمیان نه فرشتگان و نه دیگر مخلوقات. در حاشیه نسخه پا: بچن وانس به بیغامبران علیهم السلام. ما، یو، حر، پا، کر: بر آدمیان. تا: بادمیان. ما، یو، پا، کر، تا: و این. حر: بس این. ۳ - ما، حر، تا: آدمیان را (ادمیان را). یو، پا، کر: مراد میان را (ادمیان را). ما، یو، حر، کر: تابعی. پا: با بعضی. تا: بعض. ما، حر: گفته اند در قول خدای (خدای) تعالی. یو، کر: گفتند اندر قول خدای عز و جل. پا: گفته اند اندر قول خدای عز و جل. تا: در قول خدای گفته اند. ولقد کررنا... آیه ۷۰، سوره ۱۷ (سورة الإسراء). ولقد کررنا بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلا. ما، یو، پا، کر، تا: بنی آدم. حر: بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر.

۴ - ما: بانزال. یو، حر، پا، کر، تا: یعنی بانزال. ما: بکس رسول نفرستادم مگر بادمیان و بر کس. یو، پا، کر: بس رسول نفرستاد مگر بر آدمیان و بر کس. حر: بهیچ کس رسول نفرستاد مگر بایشان و بکس. تا: میکوید بکس رسول نفرستادم مگر بادمیان و بکس.

۵ - ما: فرو نفرستاد مگر بر آدمیان. یو، حر، پا، کر: نفرستاد مگر بر آدمیان (بادمیان) تا: فرو نفرستادم مگر بادمیان. ما، حر، تا: دلیل باشد. یو، پا، کر: دلیل بود. ما: ایشان و تا کسی را با ملکی در محبت خاصیت نباشد. یو: ایشان که تا کسی را با ملکی اندر محبت خاصیت نباشد. حر: آدمیان تا کسی با ملکی در محبت خاص نباشد. پا، کر: ایشان که تا کسی را بر ملکی اندر محبت خاصیت نباشد. تا: ایشان و تا کسی را با ملکی در محبت خصوص نباشد. ۶ - ما، یو، پا، کر: کتاب و رسول. حر: رسول و کتاب. تا: کتاب.

۷ - ما، پا، کر، تا: و نیز در (اندر) کتاب فرستادن تا امر. یو: و در کتاب فرستادن امر. حر: و نیز حکمت در فرستادن بیغامبران و کتاب آنست تا امر. ما، یو، پا، کر، تا: آراستن است (آراستنست). حر: و بدید کردن امر و نهی ←

تزیین است، ونهی، از عیب هانگه داشتن است. و این، نیز هم دلیل محبت است، تا ایشان پاک باشند و به عیبی آلوده نگردند. و نیز الزام حجت است، تا حجت خدای، تعالی، بر خلق درست گردد، و کس را بر خدای، تعالی، حجت نماند، چنانکه گفت: «... لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ ۳ بَعْدَ الرُّسُلِ،». و بزرگان چنین گفته اند: که امر ونهی بند است مر بنده را، و بنده در بند نیکوتر. و نیز مؤمن در دنیا در زندان است، و پیرایه زندانی بند است، و عزیزان را به بند ببندند تا نگرینند. پس امر، بند است تا بر بساط قرب پایند، ونهی، بند است تا در بعد نیفتند. ۶ آن گاه این امر ونهی را مطلق به جا نگذاشت، لکن بروفا و وعد کرد و برخلاف و عید کرد، تا زیادت کرم باشد بر کرم، و زیادت حجت باشد بر حجت. و این، وعد و وعید، عام را

← آراستن است. ما، پا، کر، تا: دور کردن. یو، حر: دور کردنست. در نسخه یو: از، امر تزیین است، تا، و این نیز هم دلیل، نیامده است.

۱ — ما: از عیبها نکه داشتن است. حر: از عیبها نگاه داشتن است. پا، کر: از عیبها نگاه داشتن است از عیبها. ما، یو، حر، تا: و این نیز هم. پا، کر: و این نیز.

۲، ۱ — ما، حر، پا، کر، تا: پاک باشند و بعیبی (و بعیب). یو: بعیبی.

۲ — ما، حر: خدای تعالی بر خلق. یو: خداوند تعالی. پا، کر: خداوند عزوجل. تا: خدای بر خلق.

۳ — ما: بر خدای تعالی حجت نماند چنانکه گفت. یو: بروی حجت نماند. حر: برحق تعالی حجت نباشد چنانکه گفت. پا، کر: بر خدای حجت نماند چنانکه خبر میدهد. «... لئلا... آیه» ۱۶۵، سوره ۴ (سورة النساء). رسلا مبشرین و منذرین لئلا یكون للناس علی الله حجة بعد الرسل و كان الله عزیزا حکیمًا.

۴ — ما، پا، کر، تا: و بزرگان چنین گفته اند که. یو: و بزرگان گفتند. حر: و نیز بزرگان چنین گفتند که. ما: مر بنده را و بنده. یو، پا، کر: بنده. حر، تا: و بنده.

۵ — ما: و نیز مؤمن در دنیا در زندان است. یو، پا، کر: و نیز مؤمن اندر زندانست. حر: مؤمن در دنیا زندانست. تا: مؤمن را دنیا در زندان است. ما، حر، تا: و عزیزانرا. یو، پا، کر: مر عزیزان را (عزیزانرا).

۶ — ما: قرب پایند. یو: قرب بیباشند. حر: قرب نباشند. پا، کر: قرب باشند. تا: قرب بمانند. ما، حر: تا در بعد نیفتند انکه (انگاه) این امر. یو، پا، کر: تا اندر بند (پا، کر: بعد) نیفتند انگاه مرین امر را. تا: تا در بعد نیفتند انگاه این امر.

۷ — ما: بجای نگذاشت لکن. یو، حر: نماند بجای و لکن. پا، کر: بجای نماند و لکن. تا: بجای بگذاشت لکن. ما، یو، حر: وعد کرد. پا، کر، تا: وعده کرد. ما، یو، حر، کر: کرد تا زیادت کرم. پا: کرد تا زیادت کرم. تا: تا زیادت کرم.

۸ — ما، یو، پا، کر، تا: و زیادت حجت (حجة). حر: و حجت. ۸، و سطر ۱ صفحه بعد — ما: عام را ←

بایست، که با حق، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، صُحْبَتُ بِهِ طَمَعٌ وَخَوْفٌ کردند، چنانکه خدای، تَعَالَى گفت: «... وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا». تا به بهشت وعده نکرد به طاعت نیامدند، و تا به دوزخ بیم نکرد از معصیت دور نبودند. و این، صفت لثیمان است، که بی طَمَعٌ، با خدای، تَعَالَى، صُحْبَتُ نَکُنْد، و بی بیم، خدای را حُرْمَتُ نَدَارَنْد. تا از یحیی بن مُعَاذِ حَکَايَتِ آورده اند، که چنین گفت: که کَرَمِ خُدَايِ، تَعَالَى، در آفریدن دوزخ ظاهر تر از آن است که در آفریدن بهشت. از بهر آنکه، اگر چه به بهشت امید داد، اگر بیم دوزخ نیستی، يَك تَنْ اَزْ خَلْقِ بَه طَاعَتِ نَبَاشَدِي، که صفت

← بایست که با حق سبحانه و تعالی. یو: مرعام را بایست که با حق عزوجل. حر: عام را بایست که با حق عزوجل. پا، کر: مرعام را بایستی با حق عزوجل. تا: عام را میبایست که با حق. ما، یو: جنانک (جنان که) خدای تعالی گفت. حر: جنانک گفت. پا: جنانک خدای گفت عزوجل. کر: جنانکه خدای عزوجل گفت. تا: جنانکه خدای تعالی میگوید.

۲ — ویدعوننا... آیه ۹۰، سوره ۲۱ (سورة الانبياء). فاستجبنا له ووهبنا له یحیی واصلحنا له زوجته انهم كانوا یسارعون فی الخیرات ویدعوننا رغبا ورهبا وکانوا لنا خاشعین. — ما، حر، تا: ویدعوننا. یو، پا، کر: یدعوننا. ما، یو، حر، پا، کر: تابہشت. تا: و تا بہشت. ما، حر: و تا بدوزخ. یو، پا، کر: و نیز تا از دوزخ. تا: و تا از دوزخ. ۳ — ما، تا: دور نبودند و این. یو: دور نباشند و این. حر: دور نشدند و این. پا، کر: دور نباشیدند و این (این). ما، حر: صفت لیمان است (لثیمانست). یو: صفت اساسست. پا، کر: صفت ایشانست. — در حاشیه نسخه پا: الہی زاهد از تو حور میخواهد قصورش بین. تا: صفت عام است. ما، حر: با خدای تعالی. یو، پا، کر: با خداوند. تا: با خدای.

۴ — ما، تا: نکنند و بی بیم خدای را (خدای را). یو: نکنند و بی بیم خداوند را عزوجل. حر: نکنند و بی بیم خدای تعالی. پا، کر: نکنند (نکنند) و بیم خداوند را عزوجل. ما، یو، حر، پا، کر: حرمت ندارند. تا: خدمت ندارند. ما: تا از یحیی بن معاذ حکایت آورده اند که چنین گفت که. یو: تا از یحیی بن معاذ الرازی حکایت است گفت. حر: تا از یحیی بن معاذ حکایت آورده اند که گفت. پا، کر: تا از یحیی بن معاذ الرازی حکایت آورده اند که چنین گفت. تا: از یحیی بن معاذ رضی اللہ عنہ حکایت آورده اند که چنین گفت که.

۵ — ما، حر: خدای (خدای) تعالی در آفریدن. یو: خداوند تعالی اندر آفریدن. پا، کر: خدای عزوجل اندر آفریدن. تا: خدای در آفریدن. ما، یو، پا، کر: ظاهر تر از آنست. حر: بیش از آنست. تا: ظاهر از آن است. ما، حر، تا: در آفریدن. یو، پا، کر: اندر آفریدن. ما: از بهر آنکه اگر چه بہشت امید داد. یو: از بهر آنکه هر چند بہشت امید کرد. حر: از بهر آنکه هر چند کہ بہشت امید داد. پا، کر: از بهر آنکه هر چند بہشت امید کرد. تا: از بهر آنکه اگر چه بہشت امید کرد.

۶ — ما: بطاعت نباشدی کی صفت عام اینست که یاد کردیم فاما خاص را. یو: در طاعت نباشدی صفت عام اینست اما خاص. حر: طاعت نداشتی این صفت عامست که یاد کردیم فاما صفت خاص. پا، کر، تا: بر طاعت نباشیدی صفت عام اینست که یاد کردیم فاما خاص (اما خاص را).

عام این است که یاد کردیم. فَأَمَّا آخِصَّ رَا، چون، امر دانستند وَعَد بکار نیاید، و چون، نَهی دانستند وَعَیْد بکار نیاید. از بهر آنک، حُکْم بندگانِ جُز فرمان برداری و جُز گردن نهادن نیست، و جُز مُرَادهایِ خویش را زیر قدم آوردن نیست، و جُز اِخْتِیَارِ خویش به یک سو نهادن نیست، و جُز ذُلّ کشیدن نیست. هر که را مُرَاد و اختیار است، و طلب کردنِ عَزَّ است، نه بنده است. از بهر آنک، نامِ عَبد را اِشْتِیَاق از ذُلّ گرفته اند، و عَرَب گوید: طَرِيقٌ مُعَبَّدٌ، یَعْنِی، مُدَلَّلٌ بِكَثْرَةِ الْوَطْئِ، و شُتْرِي که پیر گشته بود و از بسیاریِ کار کردن، نزار گشته و از کار باز مانده، عَرَبٌ اَوْ رَا بَعِیرٌ ۶ مُعَبَّدٌ گوید. پس بنده را با مُرَاد کار نیست، و صفتِ بندگانِ، اِخْتِیَارِ نیست. نه بینی، که

۱ — ما: امر دانستند و عد بکار نیاید. یو، پا، کر: امر دانستند و عد بکار نیامد. حر: امر دانستند و عد بکار نیامد. تا: امر دانستن و عد بکار نیاید. ما، یو، حر، پا، کر: نَهی دانستند. تا: نَهی را دانستن.

۲، ۳ — ما: از بهر آنک حکم بندگانِ جُز فرمان برداری و جُز گردن نهادن نیست و جُز مرادها و خویش را زیر قدم آوردن نیست. یو، پا، کر: از بهر آنک (از بهر آنکه) حکم بندگانِ جُز طاعت داشتن مر خداوند را نیست هر که قدم از طاعت بیرون نهاد خود را (خویشتن) از بندگی بیرون همی برد و بندگی جُز فرمان (فرمان برداری) نیست. حر: از بهر آنک حکم بندگانِ جُز طاعت خداوند داشتن نیست هر که قدم از طاعت بیرون نهاد خویشتن را از حد بندگی بیرون برد و بندگی جُز فرمان برداری نیست و جُز گردن نهادن نیست و جُز مرادها و خویش را زیر قدم آوردن نیست. تا: از بهر آنکه حکم بنده کی جُز طاعت داشتن خداوند نیست هر که قدم از طاعت بیرون نهاد خویشتن را از بنده کی بیرون میبرد و بنده کی جُز فرمان برداری و جُز گردن نهادن نیست و جُز مرادها و خویش را زیر قدم آوردن نیست.

۳ — ما: بیکسو نهادن. یو: بیکسوی نهادن نیست. حر، پا، کر: بیکسو نهادن نیست. تا: با یکسو نهادن نیست.

۴ — ما، تا: هر کرا (و هر کرا) مراد و اختیار است (است). یو، کر: هر کرا مراد اختیار است. حر: و هر کرا مراد است و اختیار است. پا: و هر کرا مراد اختیار است.

۴، ۵ — ما: نه بنده است از بهر آنک نام عَبد را. یو: نه بنده است از بهر آنک نام عَبد. حر: از بهر آنک نام عَبد را. پا، کر، تا: نه بنده است از بهر آنکه نام عَبد را.

۵ — ما، تا: گرفته اند و عرب گوید. یو، حر: گرفته اند عرب گوید. پا، کر: گرفته عرب گوید. ما، یو، پا، کر: یعنی. حر، تا: ای. در هر شش نسخه: بکثرة الوطی، آمده است.

۶، ۷ — ما، تا: و شتری که (و شتریکه) پیر گشته بود و از (از) بسیاری کار کردن نزار گشته و از کار باز مانده عرب او را بعیر معبد گوید (کویند) بس بنده را. یو، پا، کر: و شتری (اشتری) که پیر گشته بود از بسیاری کار کردن و نزار گشته بود و از کار مانده (مانده بود) عرب مرورا (اورا) بعیر معبد (پا: بعیره معبد) کویند بس بندگانرا (بنده را). حر: و اشتری که پیر شده باشد و از بسیاری کار نزار گشته و از کار باز مانده باشد عرب او را بعیر معبد کویند بس بنده را.

۷ — ما، حر، تا: و صفتِ بندگانِ (بنده کی) اختیار نیست. یو، پا، کر: و صفتِ بنده بی اختیار است. ما: بینی که در شریعت اگر خداوند بنده را بفروشد اگر چه بنده. یو، حر، پا، کر: نه بینی حکم (که بحکم) شریعت خداوند بنده را (بنده) بفروشد هر چند. تا: نه بینی که در حکم شریعت خداوند بنده را بفروشد اگر چه بنده.

در شریعت، خداوند، بنده را بفروشد، اگر چه بنده نخواهد، و بخرَد، اگر چه بنده نخواهد، و چنان دارد او را که خداوند خواهد، نه چنانکه | بنده خواهد، و اگر خواهد، تا روز مرگ او را ۱۴- ما ۱۴ در حکم بندگی بدارد، و اگر خواهد، آزاد کند، و اگر خواهد به سفر بیرون آید با بنده. به نیت خداوند بنده مسافر گردد، اگر چه بنده را مراد سفر نباشد، و اگر خداوند نیت اقامت کند بنده مقیم گردد، و بنده را خود از نیت خداوند خبر نه. این است نشان آن کس که بنده مخلوقان است، ۶ پس دعوی بندگی حق کردن، و به خلاف این وصف بودن محال است. و نیز بندگی اسیر بودن است، از بهر آنکه بسته اسیر بود. مثل امر ونهی، مثل بندی است با دو حلقه بر هر دو پای نهاده، آن را که بند بر پای نهادند، جز هر دو پای راست داشتن روی نیست، نه قدمی از قدمی پیش تواند نهادن نه از پس. اسیر چنانکه بدارندش بو، نه چنانکه خواهد. پس اگر وعده و وعید نبودی،

۲ — ما: او را که خداوند. یو، حر، پا، کر: که خداوند. تا: که خواهد. ما، یو، حر: نه چنانکه. پا: چنان که. کر، تا: نه چنانکه. ما، تا: و اگر خواهد تا روز مرگ او را در حکم بندگی بدارد (بنده کی میدارد) و اگر خواهد. یو: اگر خواهد تا مرگ بدارد و اگر خواهد. حر، پا: و اگر خواهد (و خواهد) تا مرگ در (اندر) حکم بندگی بدارد و اگر خواهد (و خواهد). کر: و تا خواهد تا مرگ اندر حکم بندگی دارد و خواهد.

۳، ۴ — ما: و اگر خواهد بسفر بیرون آید با بنده بنیت خداوند بنده مسافر گردد اگر چه. یو، حر، پا، کر: و اگر خداوند بسفر بیرون آید با بنده (پا، کر: تا بنده) (حر: با بنده، ندارد) بنیت (کر: به نیت) خداوند مسافر گردد هر چند. تا: و اگر خواهد بسفر بیرون رود با بنده بنیت خواهد بنده مسافر گردد اگر چه.

۴ — ما، تا: سفر نباشد. یو، حر، پا، کر: سفر نبود. ما، یو، حر، پا، کر: و اگر خداوند. تا: اگر خواهد. ما، حر، تا: اقامت کند. یو: اقامت کرد. پا، کر: اقامت کرده.

۵ — ما، تا: و بنده را خود. یو، پا، کر: و بنده را. حر: و بنده. ما، یو، حر: خداوند خبر نه. پا، کر: خداوند خبر نی. تا: خواهد خبر نه. ما، حر، پا، کر، تا: اینست (تا: اینک) نشان انکس (پا، کر: آنکسی) که بنده مخلوقانست (مخلوقان است). یو: این نشان بنده مخلوقانست.

۶ — ما، یو، پا، کر، تا: و بخلاف. حر: و برخلاف.

۷ — ما: از بهر آنکه بسته اسیر بود. یو: از بهر آنکه بنده اسیر بود. حر: از بهر آنکه اسیر بسته بود. پا، کر، تا: از بهر آنکه بسته اسیر بود. ما، یو، پا، کر، تا: مثل بندی است (بندیست). حر: بند است.

۷، ۸ — ما، تا: بر هر دو پای نهاده انرا (و انرا) که بند بر پای نهادند (تا: نهادن). یو: بهر دو پای بر نهاده انک و را بند بر نهادند. حر: بر هر دو پای نهاده انک و بر ایند بهر دو پای نهاده بود. پا، کر: بهر دو پای بر نهاده اند انکه او را بند بر نهاده اند (نهادند).

۸، ۹ — ما، یو، پا، کر، تا: نه قدمی. حر: که قدمی. ما: پیش توان نهادن نه از پس اسیر چنانکه بدارندش بو (نسخه بدل: باشد). یو، پا، کر: پیش تواند نهاد نه پس (پا، کر: تواند نهادن نه از پس) اسیر چنان باشد که دارندش. حر: پیش تواند نهادن پس اسیر چنان باشد که دارندش. تا: پیش تواند نهادن نه از پس و اسیر چنان بود که دارندش. —

به حکم بندگی این واجب آمدی که یاد کردیم. و با این همه، و عهد و وعید کرد، و طاعت بنده را مُزد پدید کرد، و عام، بر این و عهد و وعید بترسیدند، و خاص، چون امر و نهی بشنیدند و عهد و وعید را گوش باز نداشتند، تا چون بنده بدی اصل نباشند که بی زخم فرمان خداوند نکنند. و اگر هرگز ۳ و عهد و وعید نبود، بر بنده، خود، جز وفا چه واجب آمدی؟

تاروژی پیش شبلی، رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، ذِكْرِ بهشت و دوزخ می رفت. گفت: اَللَّهُمَّ اٰخِبِيَّ اَلْجَنَّةَ وَالنَّارَ فِيْ خَبَايَا غَيْبِكَ، حَتَّى تُعْبَدَ بِغَيْرِ وَاَسِطَةٍ، گفت، یا رَبِّ، بهشت و دوزخ را پنهان کن، تا تو را بی واسطه پرستند.

بزرگان چنین گفته اند: خدمت کردن به طمع و خوف، خویشتن پرستیدن است نه حق پرستیدن. اگر، هرگز بهشت نبود، و همه خلق را در دوزخ کردی، و بفرمودی که مرا مُطیع ۶

← ۹ - ما، یو: نه چنانکه. حر: نجان که. پا: نچنانکه. کر: نه چنانکه. تا: نه چنانکه او. ما، حر، کر، تا: بس اکر. یو، پا: بس ار.

۱ - ما، یو، حر، پا، کر: واجب آمدی. تا: واجب می آمد. ما، تا: و با این همه. یو، حر، کر: با همین. پا: و با همین. ما، یو، تا: کرد و طاعت (یو: و مرطاعت) بنده را مزد پدید کرد. حر: که کرد طاعت بنده را مزد پیدا کرد. پا، کر: مرطاعت بنده را مزد پدید کرد.

۲ - ما، یو، حر، تا: و عام. پا، کر: عام. ما: بترسیدند. یو، حر، پا، کر: برستیدند (پرستیدند). تا: او را پرستیدند. ما، تا: بشنیدند. یو: شنید. حر: شنیدند. پا، کر: شنیدند.

۳ - ما: گوش باز نداشتند. یو: بکار نیامد. حر، پا، کر: نباستند. تا: انتظام نکردند. ما: تا چون بنده بدی اصل نباشند که. یو: تا چون بنده بی اصل نباشند که. حر: تا چون بنده بدی اصل نباشند که. پا، کر: تا چون بنده بی اصل و بد باشد. تا: تا همچون بنده بدی اصل نباشند که. ما، حر، پا، کر: فرمان خداوند نکنند (نکنند). یو: فرمان نکنند. تا: فرمان خواجه نبرد. ما، حر، پا، کر، تا: و اکر (و کر) هرگز. یو: و اکر.

۴ - ما، حر: بر بنده خود. یو، پا، کر، تا: بر بنده.

۵ - ما: شبلی رحمه الله علیه. یو، پا، کر: شبلی. حر: شبلی رحمه الله. تا: شبلی رضی الله عنه. ما، حر، پا، کر، تا: می رفت (میرفت). یو: همی رفت. ما، یو: اللهم اخبا. حر، پا، کر، تا: اللهم اخبا.

۶ - ما، یو، حر: غیبک حتی تعبد. پا، کر: عینک حتی تعبد. تا: غیبک حتی تعبدوا. ما، حر، پا، کر: گفت یارب. یو: یارب. تا: میگوید خداوند. ما، یو، تا: و دوزخ را. حر: و دوزخ. پا، کر: را و دوزخ را.

۸ - ما، پا، کر: جنین گفته اند (گفته اند که) خدمت کردن به طمع و خوف. یو: گفتند برستیدن بخوف و طمع. حر: جنین گفته اند که بندگی کردن به طمع و خوف. تا: چنین گفته اند که خدمت کردن از بهر طمع و بیم خوف. ما، یو، حر، پا، کر: خویشتن پرستیدن است (پرستیدنست). تا: خویشتن پرستیدن باشد.

باشید، جز طاعت چه روی بودی؟ بزرگان، این بدیدند، قدم در موافقت بفشردند، و طمع از میان برداشتند. و نیز چون دعوی محبت کردند، آرزومند بودند که سببی یابند که بدان سبب به دوست رسند. و آن سبب وصال نبود مگر امر ونهی. محب، چون وصال حبیب یافت، طمع دیگر محال است. و چون دیدند به عین حقیقت، که چون او دیگر نیست، چون در او بیافتند، خویشان را بر در او بیفکنند، چنانکه به شاهد دیده باشی، که بچه را مادر و پدر بیرون کنند، بر آستانه در بچسبند، که جز شما دیگر ندارم، گجا روم؟ و کسی که عاشق باشد، معشوق او را جفا گوید و بزند، عاشق، پیش او در خاک می غلتد. محبت مخلوقان را نشان این است. دعوی محبت

← ۹ — ما، یو، حر: اگر هر کز بهشت نبودی. پا، کر: و اگر هر کز بهشت را نیافریدی. تا: و اگر بهشت هر کز نبود. ما، تا: و همه خلق را در. یو: همه را در. حر، پا، کر: و همه را اندر. ما، یو، تا: که مرا مطیع باشید. حر: مرا مطیع باشید. پا، کر: که مرا مطیع باشی.

۱ — ما، یو، پا، کر، تا: جز. حر: بجز. ما، یو، حر، پا، کر: بزرگان. تا: و بزرگان چون. ما: قدم در موافقت بفشردند. یو، حر، پا، کر: قدم بر طاعت بفشاردند (بفشار دهند). تا: قدم بر موافقت بیفشردندی.

۲ — ما، یو، حر، پا، کر: محبت کردند آرزومند بودند. تا: محبت کردن آرزومند بوده اند. ما، یو، پا، کر: که بدان. حر، تا: که بآن.

۳ — ما، یو، تا: و آن سبب وصال نبود. حر: آن سبب وصال نبود. پا، کر: و آن سبب وصال بود و آن نبود. ما، یو، حر، پا، کر: محب. تا: و محب.

۴ — ما، یو، پا، کر: و چون دیدند بعین حقیقت. حر: و چون بدید بعین حقیقت. تا: و چون بعین حقیقت دیده اند. ما، یو، پا، کر، تا: که چون او دیگر (دیگری) نیست. حر: که جز وی دیگر نیست با وی آر میزند.

۴، ۵ — ما: چون در او بیافتند خویشان را بر در او بیفکنند. یو، حر، پا، کر: جز (چون) در وی نیافتند خود را (خویشان) بر در وی بیفکنند. تا: و در او بیافتند خویشان را بدرگاه او ملازم گردانیدند.

۵ — ما، یو، حر: چنانکه بشاهد. پا، کر: چنانکه بشاهد. تا: چنانچه در شاهد.

۵، ۶ — ما: که بچه را مادر و پدر بیرون کنند بر آستانه بچسبند که جز شما دیگر. یو: که بچه را مادر و پدر از در بیرون فکنند بر وی آستانه در بچسبند کوید جز شما دیگر. پا، کر: که مادر و پدر بچه از در بیرون کنند بر آستانه در بچسبند (بچسپد) که جز شما دیگر. تا: که مادر و پدر بچه را بدر بیرون کنند او بر آستانه بچسبند که جز شما دیگری.

۶ — ما، یو، حر، پا، تا: و کسی که (و کسیکه). کر: و کسی. ما، حر، تا: معشوق (و معشوق) او را (ویرا). یو، پا، کر: معشوق.

۷ — ما: عاشق پیش او در خاک می غلتد. یو: او در خاک می غلتد. حر: عاشق پیش وی بخاک اندر می غلتد. پا، کر: او بخاک اندر می غلطد. تا: عاشق در پیش او در خاک می غلطد. ما، حر، پا، کر، تا: مخلوقانرا (مخلوقان را). یو: ←

حَقُّ كَرْدَنْ، وَيَكُ نَفْسٍ خِلَافِ كَرْدَنْ، يَا يَكُ قَدَمِ اَز پَسِ نِهَادَنْ، نَشَانِ دَرُوغِ زَنِي اَسْت. وَاز اَيْنِ نِيكُوتَرِ نِيضِ هَسْت. وَاَنْ اَنْ اَسْت: كِه چُونِ بَدِيدَنْدِ كِه مَارَا اَمْرُ كَرْدِ وَنَهِي كَرْدِ، بَدَانَسْتَنْدِ كِه اَكْرُ مَاشَايَسْتَه صَحْبَتِ وَيْ نَبُودِمَانِي، اَز مِيانِ هِجْدَه هِزَارِ خَلْقِ عَالَمِ، بِه مَارَسُولِ نَفْرَسْتَادِي، كِه ۳ رَسُولِ بِنَابَايَسْتِگَانِ نَفْرَسْتَنْدِ، وَا مَارَا نَخْوَانْدِي، كِه نَاشَايَسْتِگَانِ رَا نَخْوَانْدِ، وَا مَارَا كَارِي نَفْرَمُودِي، كِه نَابَايَسْتِگَانِ رَا | وَا نَپَسَنْدِيدِ گَانِ رَا، مَلِكُ كَارُ نَفْرَمَايِدِ. چُونِ بَدِيدَنْدِ كِه مَا هَمِي بِشَايِمِ صَحْبَتِ مَلِكِ رَا، جَانِ هَا بَر مِيانِ بَسْتَنْدِ خَدْمَتِ رَا، وَا كَفْتَنْدِ: مَارَا خُوْدُ اَنْ فَاخْرِ بَسَنْدِه اَسْت، ۶ كِه مَا اَمْرِ تَوْرَا بِشَايَسْتِمِ، چِيْزِي دِيْگَرُ دَر مِيانِه بَكَارِ نَمِي آيِدِ. قَوْلُهُ:

۱۵-۱۰

← مخلوق را . ما، حر، تا: دعوی (حر: بس دعوی) محبت حق کردن و . یو: دعوی محبت حق . پا، کر: دعوی محبت حق کردن .

۱ - ما، حر: یا یک قدم از پس نهادن نشان . یو: و یا یک قدم از پس نهادن . پا: و یا یک قدم از پس نهادن نشان . کر: و یا یک قدم از پس نهادن . تا: تا یک قدم با پس نهادن نشان .

۱، ۲ - ما، تا: و ازین نیکوتر نیز هست . یو: و ازین نیکوتر است . حر: و نیز ازین نیکوتر هست . پا، کر: و ازین نیکوتر (نیکوتر) است . ما: که ما را امر کرد و نهی کرد بدانستند . یو، پا، کر: که ما را امر کرد و نهی کرد دانستند . حر: که ما را امر کرد و نهی کرد اندیشه کردند . تا: که ایشان را امر و نهی کرد گفتند .

۳ - ما: نبودمانی از میان هجده هزار خلق عالم بمسار رسول نفرستادی . یو: نبودمانی از میان هجده هزار خلق عالم بمسار رسول نفرستادی . حر: نبودمانی از میان هجده هزار عالم بمسار رسول نفرستادی . پا، کر: نبودمانی از میان هجده هزار عالم خلق بمسار رسول نفرستادی . تا: نبودمانی از میان هجده هزار عالم بمسار رسول نفرستادی .

۴ - ما: بنابایستگان نفرستند . یو، حر، پا، کر، تا: بنابایستگان نفرستند (نفرستند) .

۴، ۵ - ما: و ما را کاری نفرمودی که نابایستگان را و ناپسندیدگان را ملک کار نفرماید . یو: و ما را کار نفرمودی که ناپسندیدگان را ملک کار نفرماید . حر: و ما را نندی که ناپسندیدگان را نخوانند و ما کار نفرمودی که ناپسندیدگان را کار نفرمایند . پا، کر: و ما را کار نفرمودی که ناپسندیدگان (که ناپسندیدگان) ملک کار نفرماید . تا: و ما را کاری نفرمودی که خداوند ناپسندیدگان و ناپسندیدگان را کاری نفرماید .

۵، ۶ - ما، حر: جون (وجون) بدیدند که ماهمی بشایم (ما می شایم) صحبت ملک را . یو، پا، کر: و بدیدند که ماهمی بشایم صحبت ملک را . تا: و چون دیدند که صحبت ملک را بنمیشایم .

۶ - ما، یو، حر، پا، کر: بستند . تا: بسته اند . ما، حر: خدمه (خدمت) را و گفتند . یو، کر: مرخدمت را و گفتند . پا: مرخدمت او را و گفتند . تا: خدمت را و گفته اند . ما: بسنده است که ما امر تو را بشایستیم چیزی دیگر در میانه بکار نمی آید قوله . یو: بسنده است که مر ترا بشایستیم چیزی دیگر اندر میانه چه بکار است . حر: بس است که ما ترا بشایستیم چیزی دیگر در میانه چه کار است . پا، کر: بسنده است که مر ترا بشایستیم و خدمت ترا بشایستیم چیزی دیگر اندر میانه چه بکار . تا: بسنده است که اخذ امر ترا بشایستیم در میانه چیز دیگر بکار نمی آید .

أَبَانَ فَضْلَهُمْ عَلَىٰ جَمِيعِ الْبَشَرِ، وَرَفَعَ دَرَجَاتِهِمْ، أَنْ يَبْلُغَهَا قَدْرُ ذِي خَطَرٍ - وپیدا کرد فضل ایشان بر همه خلق، و برداشت پایگاه‌های ایشان را، از آنک بر سیدی به وی مقدار هیچ با خطری.

و مراد از این سخن آن است: که به‌ترین خلق پیغام بران اند، عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ. و محلّ ایشان به نزدیک خداوند، برترین همه محل‌ها است. و در این که ایشان فاضل‌ترین همه آدمیان اند خلاف نیست. از بهر آنک، ایشان داعیان خلق اند و مقتدی اند دیگران را، و بر دیگران واجب است بدیشان اقتدا کردن. پس هم چندان ثواب که اُمت را بود ایشان را باشد، و ثواب ایشان خود برجای بود، چنانک پیغام بر گفت، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «مَنْ سَنَّ سَنَةً حَسَنَةً، كَانَ لَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْوَرِهِمْ شَيْئًا. وَمَنْ سَنَّ سَنَةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وَزْرُهَا، وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ

۱ - ما، تا: ابان. یو، پا، کر: و بان. حر: و ابان. ما، حر، تا: ان (تا: من ان) یبلغها قدر ذی خطر. یو، پا، کر: عن ان (عن) یبلغها قدر ذی قدر (پا: ذی خطر). ما، یو، پا، کر، تا: و یبدا (و پیدا) کرد. حر: گفت پیدا کرد.
۲ - ما، یو: بایکاهه‌ها ایشانرا از آنک بر سیدی بوی (بدو) مقدار هیچ با خطری. حر: بایکاه ایشان از ان که بر سیدی بوی هیچ مقداری با خطری. پا، کر: پایکاه‌های (پایکاه‌های) ایشانرا از آنکه بر سیدی بدو مقدار هیچ با خطری. تا: پایکاه‌های ایشان از آنکه بر سیدی بآن مقدار هیچ با خطری.

۴ - ما، حر، تا: ازین سخن. یو، پا، کر: این سخن. ما: بیغامبران اند علیهم الصلوة والسلام. یو، حر، کر، تا: بیغامبران اند (بیغامبرانند - بیمبرانند). - در نسخه پا: از، خلق، تا، به نزدیک، نیامده است.
۵ - ما، تا: بنزدیک خداوند برترین همه (همه). یو، کر: نزدیک خدای عزوجل برتر (برترین) همه. حر: بنزدیک خدای عزوجل برترین. پا: خدای عزوجل برترین همه.

۶، ۵ - ما، پا، کر، تا: و درین که (پا: و اندران که) ایشان فاضل‌ترین همه آدمیان اند (آدمانند) خلاف نیست از بهر آنک (از بهر آنکه). یو: و اندرانک ایشان فاضل‌تر آدمیانند خلاف نیست از بهر آنک. حر: و دران که ایشان فاضل‌ترین همه خلق اند خلاف نیست از بهر آنک.

۶ - ما: و مقتدی اند دیگران را. یو، حر، پا، کر: و مقتدا اند. تا: و مقتدا اند دیگران را.
۷ - ما: بدیشان. یو، حر، پا، کر: بایشان. تا: برایشان. ما، یو، حر، پا، کر: هم چندان. تا: هر چندان. ما، تا: که امت را بود ایشانرا باشد (بباشد). یو، حر، پا، کر: که همه امت را باشد مرایشانرا (ایشانرا) باشد.
۸ - ما: برجای بود چنانک بیغامبر گفت علیه الصلوة والسلام. یو: بر جاء چنانک گفت صلی الله علیه وسلم. حر، پا، کر: برجای چنانک بیغامبر علیه السلام (بیغامبر صلی الله علیه وسلم) گفت. تا: برجاست چنانکه بیغامبر علیه السلام میگوید.
۹ - ما، حر، تا: کان له. یو، پا، کر: فله. ما: ان ینتقص من اجورهم شیء. یو، حر، پا، کر: ان ینتقص من اجورهم شیئا. تا: ان ینتقص من اجورهم شیء.

أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا. « . پس چون وحی به پیغام بران آرند، و ایشان آن را قبول کنند، ثواب بیابند، و از پس آن، هر که بر آن کار کند، هم چندان ثواب که این کار کننده را باشد، پیغمبر را باشد. پس او فاضل ترین همه گردد. و از بهر آن گفتند اهل سنت و جماعت: که صدیق اکبر، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، ۳ فاضل ترین همه اُمت است. از بهر آنکه، نخستین کس که به پیغام بر، عَلَيْهِ السَّلَام، ایمان آورد، او بود، و این سنت نیکو بنهاد. و هر که بر این سنت برفت، تا قیامت هم چندان مُزد که ابوبکر را بود، او را نیز باشد. تا پیغام بر گفت، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ بَعْدَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ، عَلَى ذِي لَهْجَةٍ، أَفْضَلَ مِنْ أَبِي بَكْرٍ. « . بدین خبر درست گشت، که

← ۱۰ — ما، تا: کان علیه . یو، پا، کر: فله . حر: کان له. . ما، تا: ان ینتقص من اوزارهم شیئ . یو، حر، پا، کر: ان ینقص من اوزارهم شیئا.

۱ — ما، تا: بس چون وحی بیغامبران ارند و ایشان (ایشان) انرا قبول کنند ثواب (ثواب آن) بیابند . یو: بس چون بیغامبران وحی بیابد ایشان قبول کنند ثواب ان بیابند . حر: بس چون بیغامبران وحی نیاید انرا قبول کنند و ثواب آن بیابند . پا، کر: پس چون بر پیغامبران وحی بیاید ایشان مر انرا قبول کنند ثواب آن بیابند.

۲ — ما: و از بس ان . یو، پا، کر: و از بس (پس) ایشان . حر: و بعد از ایشان . تا: و از پس آن . ما، تا: بران . یو، پا، کر: بدان . حر: بآن . ما، تا: هم چندان ثواب که (ثوابیکه) این کار کننده را باشد بیغمبر (بیغامبر) را باشد . یو، پا، کر: هم چندان ثواب که مرین (مراین) کار کننده را باشد بیغامبران را (پا: بیغمبرانرا) باشد . حر: هم چندان ثواب که این کار کننده را باشد آن بیغامبر را باشد .

۳ — ما، تا: بس (پس) او . یو، حر، پا، کر: بس وی . ما، یو، پا، کر، تا: همه گردد . حر: همه خلق گردد . ما، یو، حر، کر، تا: و از بهر ان (این) گفتند . پا: و از بهر این گفته اند . ما، تا: که صدیق اکبر (اکبر رضی الله عنه) . یو: که ابوبکر صدیق . حر: که ابوبکر صدیق رضی الله عنه . پا، کر: که ابوبکر صدیق رضی الله عنه .

۴ — ما، یو، کر، پا: همه امت است (امتست) . حر، تا: امتست (امت است) . ما، تا: از بهر آنکه (از بهر آنکه) نخستین کس که بیغامبر علیه السلام ایمان آورد او بود . یو: از بهر آنکه نخست کس که بیغامبر آورد وی بود . حر: از بهر آنکه نخستین کس که از بیغامبران ایمان آورد وی بود . پا، کر: از بهر آنکه نخستین کس که بیغامبران ایمان آورد وی آورد .

۵ — ما: بنهاد . یو، تا: او نهاد . حر: راوی نهاد . پا، کر: فرو نهاد . ما، یو، حر، تا: برین . پا، کر: بدین . ۶، ۵ — ما: تا قیامت ثواب و مزد ابوبکر صدیق را باشد او را نیز باشد . یو: تا قیامت هم چندان مزد وی بود رضی الله عنه . حر: تا قیامت هم چندان مزد که ابوبکر را بود دو برابر بود . پا، کر: تا قیامت هم چندان مزد ابوبکر صدیق را باشد رضی الله عنه . تا: تا قیامت هم چندان مزد که آنکس را باشد ابوبکر صدیق رضی الله عنه را باشد او را نیز باشد .

۶ — ما، یو: تا بیغامبر گفت صلی الله علیه وسلم . حر: بیغامبر علیه . پا، کر، تا: تا بیغامبر صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) گفت .

۷ — ما، یو، تا: ذی لهجه . حر، پا، کر: ذی لهجه . ما، حر: من ابی بکر . یو، پا، کر: من ابی بکر رضی الله عنه ←

پیغام بران فاضل ترین همه خلق اند. و از پس پیغام بران ابوبکر صدیق فاضل ترین همه خلق است. و در ترتیب خلق سُخُنْ یاد کردیم پیش از این. قَوْلُهُ:

۳ خَتَمَهُمْ بِمُحَمَّدٍ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - گفت: ختم کرد پیغام بران را، عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ.

چنانک خدای، تعالی، گفت: «... وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ،». چون خاتم به نصب خوانی، مهر پیغام بران باشد و آخر پیغام بران، عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ. و چون خاتم به کسر خوانی، مهر کننده باشد و آخر کننده. و نیز پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، امیر المؤمنین علی را، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، گفت: «أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي.»

← (رضی الله). تا: من ابی بکر صدیق. ما، یو، پا، کر: بدین خبر. حر، تا: باین خبر.

۱ - ما، یو، حر، پا، کر: که بیغام بران. تا: که بیغام بران علیهم السلام. ما، پا، کر، تا: و از بس. یو: و از بعد. حر: بعد از. ما، تا: ابوبکر صدیق (رضی الله عنه) فاضل ترین همه خلق است و در. یو: ابوبکر فاضل ترست از همه و اندر. حر: ابوبکر رضی الله عنه از همه خلق فاضل ترست و در. پا، کر: ابوبکر الصدیق فاضل ترست از همه خلق و اندر. - حاشیه نسخه پا: آورده اند که اول کسی که ایمان آورد از مردان حضرت صدیق اکبر بود و از زنان حضرت ام المؤمنین خدیجه و از صبیان حضرت امیر المؤمنین علی رضی الله عنهم.

۲ - ما: سخن یاد کردیم پیش ازین قوله. یو: یاد کرده ایم پیش این. حر، تا: سخن یاد کردیم پیش ازین. پا، کر: یاد کردیم پیش ازین.

۳ - ما: ختمهم بمحمد علیه السلام (نسخه بدل ما: صلی الله علیه وسلم) گفت. یو، پا، کر: ختم بمحمد صلی الله علیه وسلم. حر: ختمهم بمحمد صلی الله علیه گفت. تا: ختمهم الله بمحمد علیه السلام اله (نسخه بدل: بمحمد علیه سلام الله). ما: بیغام برانرا علیهم الصلوة والسلام. یو، حر، پا، کر: بیغام بران را (بیغام برانرا) صلوات الله علیهم بمحمد صلی الله علیه (حر: علیه السلام. پا: علیه وسلم). تا: بیغام بران را علیهم السلام.

۵ - ما، یو: چنانک خدای تعالی گفت. حر: چنانک گفت خدای عزوجل. پا، کر: چنانکه خدا (خدای) گفت عزوجل. - در حاشیه نسخه پا، بالای کلمه بنصب: یعنی بفتح تا. تا: چنانکه خدای گفت. ولکن... آیه ۴۰، سوره الاحزاب). ما کان محمد ابا احد من رجالکم ولکن رسول الله وخاتم النبیین وکان الله بکل شیء علیما.

۶ - ما، یو، پا، کر: مهر. حر: این مهر. تا: مهر. ما، حر، پا، تا: باشد و آخر بیغام بران. یو: بود و آخر بیغام بران. کر: باشد. ما، حر: علیهم الصلوة والسلام و چون خاتم (حر: خاتم، ندارد). یو: واکر. پا، کر، تا: و چون خاتم (خاتم).

۷ - ما، حر، پا، کر، تا: مهر کننده باشد. یو: مهر کننده بود.

۷، ۸ - ما: و نیز بیغام بر صلی الله علیه وسلم امیر المؤمنین علی را رضی الله عنه گفت. یو: و بیغام بر گفت مر علی را رضی الله عنه. حر: و نیز بیغام بر گفت علیه السلام علی را. پا، کر: و نیز بیغام بر صلی الله علیه وسلم گفت مر علی را رضی الله عنه. تا: و نیز گفت بیغام بر سلام الله علیه علی را کرم الله وجهه.

۸ - ما، یو، حر، تا: بعدی. پا، کر: من بعدی.

و نیز گفت: «أَنَا الْحَاشِرُ، يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَيَّ عَقَبِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ، لَأَنْبِيَّ بَعْدِي، وَأَنَا الْمَاحِي، يَمْحُو اللَّهُ تَعَالَى بِي الْكُفْرَ». قَوْلُهُ:

وَأَمَرَ بِالْإِيمَانِ بِهِ وَبِهِمْ وَالْإِسْلَامِ - وبفرمود ایمان آوردن به وی و به ایشان و اسلام آوردن. ۳
معنی این سخن آن است: که به همه پیغامبران ایمان باید آوردن. اگر به یکی ایمان نیارَد به همه
کافر گردد، چنانکه خدای تعالی، گفت در ستایش این امت: «... لَأَنْفُرُقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ»،
و گفت: «أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَاهُمْ أَقْتَدِهِ»، و چون جهودان گروهی را منکر گشتند - ۶
و آن عیسی و محمد بود، عَلَيْهِمَا السَّلَام - و ترسایان بعضی را منکر گشتند - و آن محمد بود، صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ - خدای تعالی، ایشان را کفر ثابت کرد، و دشمن خویش خواند، چنانکه گفت:

ما - ۱۶

۱ - ما، یو، پا، کر، تا: بعدی. حر: من بعدی.

۲ - ما: بمحو الله تعالى بي. یو، حر، پا، کر: بمحو الله بي. تا: يحو الله به. ما: قوله وامرنا. یو، کر: وامرنا. حر، پا، تا: وامر.

۳ - ما، یو، حر، پا، کر: ایمان آوردن بوی. تا: ایمان بوی. ما، یو، حر، پا، کر: و اسلام آوردن. تا: و باسلام آوردن.

۴ - ما، حر، تا: معنی (و معنی) این سخن. یو: معنی. پا، کر: معنی این. ما، حر، پا، کر، تا: ایمان باید آوردن. یو: ایمان

باید آورد. ما، یو، حر، پا، کر: اکر. تا: و اکر.

۵ - ما: چنانکه خدای تعالی گفت در ستایش این امت لانفرق بین احد من رسله و گفت اولئك الذين هدى الله فبهديهم

اقتده. یو، پا، کر: چنانکه (چنانکه) خدای عز وجل گفته (خدای گفت - خدای گفت عز وجل) اولئك الذين

هدى الله فبهديهم اقتده (واقته) و بستایش این امت گفت لانفرق بین احد من رسله. حر: ونعوذ بالله چنانکه خدای

تعالی گفت بستایش این امت لانفرق بین احد من رسله و نیز گفت اولئك الذين هدى الله فبهديهم اقتده. تا: چنانکه

خدای تعالی در ستایش این امت میگوید لانفرق بین احد من رسله و نیز گفت اولئك الذين هدى الله فبهديهم اقتده.

• لانفرق... آیه ۲۸۵، سوره دوم (سورة البقرة). امن الرسول بما نزل اليه من ربه والمؤمنون كل امن بالله وملائكته

وكتبه ورسله لانفرق بين احد من رسله وقالوا سمعنا واطعنا غفرانك ربنا واليك المصير.

۶ - اولئك... آیه ۹۰، سوره ۶ (سورة الانعام). اولئك الذين هدى الله فبهدهم اقتده قل لاسالكم عليه اجرا ان هو الا

ذكرى للعالمين. ما: کروهی را. یو، تا: بکروهی. حر: لعنهم الله بعضی را. پا، کر: لعنهم الله بکروهی. ما، یو،

حر، پا، کر: منکر گشتند. تا: منکر گشته اند.

۷ - ما: وان عيسى ومحمد بود علیهما السلام و ترسایان بعضی را منکر گشتند وان محمد بود صلى الله عليه واله وسلم خدای

تعالی ایشانرا. یو، پا، کر: وان محمد بود صلى الله عليه وسلم خداوند تعالی (عز وجل) مرا ایشانرا. قل: علیه السلام و محمد

صلى الله عليه وسلم و ترسایان بعضی را منکر گشتند وان محمد بود صلى الله عليه وسلم خداوند عز وجل مرا ایشان. حر:

وآن عیسی بود و محمد باز ترسایان بعضی را منکر گشتند و آن محمد بود علیه السلام خداوند عز وجل ایشانرا. تا: و آن

عیسی علیه السلام و محمد علیه السلام بودند و ترسایان نیز بعضی را منکر گشته اند و آن محمد بود علیه السلام خدای ایشانرا.

۸ - ما، یو، قل، حر، پا، تا: کفر ثابت کرد. کر: کفر ثابت کرد. ما، یو، قل، پا، تا: و دشمن خویش. حر: و دشمن

کر: و دشمن خویش بخویش. ما، قل، حر، پا، کر، تا: چنانکه (چنانکه) گفت. یو: ندارد.

« مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ». معنی در این آیت آن است: که دو ذات که به معنی مُتَّفِقْ گردند، به حکم شریک باشند. پس، چون ایمان آوردن به یک پیغمبر واجب گشت از بهر نبوت او، به سایر انبیا، عَلَيْهِمُ السَّلَام، هم این واجب آید. و آنک یکی را مُنْكَر شود، هم را مُنْكَر باشد، از بهر آنک، هم پیغام بران یک دیگر را مُصَدِّق بودند. چون به یک پیغام بر ایمان آوردی، واجب شود که او را اُستوار داری به آنچه گفت. چون دیگری را مُنْكَر گردی، این را که به بوی ایمان آورده ای دُرُوغ زَن کردی، پس به هیچ پیغام بر ایمان نیاورده ای. و این، خود دو چیز است: جَمْع و تَفْرِيق. هر چه را جُدا باید داشتن در شرط ایمان، چون بیامیزی، کُفْر گردد. چنانک، خدا را یکی باید دانستن ناماننده به خلق، هم به ذات و هم به صفات، چون کسی را با او

۱ — من کان ... آیه ۹۸، سوره دوم (سورة البقرة). ما: و کتبه و رسله و جبریل و میکایل. یو: و رسله و جبریل و میکایل. قل: و رسله و جبریل و میکایل. حر: و کتبه و رسله و جبرائیل و میکائیل. پا، کر: و رسله و جبریل (و جبرئیل) و میکال. تا: و رسله و جبرئیل و میکیل. ما، تا: معنی (و معنی) درین آیت آنست که دو ذات. یو، پا، کر: معنی (و معنی) اندرین آنست که (کی) هر دو ذاتی. حر: و معنی این آیت آنست که هر دو ذاتی.

۲ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: بحکم: تا: در حکم.

۳ — ما، یو، پا، کر، تا: نبوت او. قل، حر: نبوت وی. ما: انبیا علیهم السلام هم این. یو، پا، کر، تا: انبیا هم این. انبیا همین. حر: انبیا همچنین. ما، یو، قل، حر، پا، کر: واجب آید. تا: واجب کند.

۴ — ما، حر، تا: یکی را. یو، قل، پا، کر: مریکی را. ما، قل، تا: هم را منکر باشد. یو، پا، کر: مرهمه را منکر باشد. قل: هم را منکر شود. ما، تا: از بهر آن که (از بهر آنکه) همه پیغام بران یکدیگر را (یکدیگر را) (یکدیگر را). یو، حر: از بهر آنک بیغام بران مریک دیگر را (یکدیگر را). قل: از بهر آنک همه بیغام بران یکدیگر را. پا، کر: از بهر آنکه بیغام بران مریکدیگر را.

۵ — ما، یو، قل، حر، پا، تا: ایمان آوردی. کر: آوردی. ما، قل، پا، کر، تا: او را استوار داری بانچه (قل: بانچه). پا: بدان. کر: بدانکه. تا: وانچه). یو، حر: ویرا استوار داری بدانک (بانک).

۶ — ما، حر، تا: این را که بوی ایمان آورده ای (اورده). یو، قل، پا، کر: مرین (مرا این) را که بوی ایمان آوردی. ما، یو، قل، حر، پا، کر: کر: کردی. تا: کردانیدی. ما: نیاورده ای. یو، پا، کر: نیاورده. قل، حر، تا: نیاوردی.

۷ — ما، تا: جمع و تفریق هر چه را (و هر چه را) جدا. یو، پا، کر: جمع است و تفریق و هر چه را جدا (جدا). قل، حر: جمع و تفریق هر چه (هر چه را) جدا. ما، حر: داشتن در شرط. یو، قل، پا، کر: داشتن اندر شرط. تا: دانستن در شرط. ما، یو، قل، پا، کر، تا: چون بیامیزی کفر کردد. حر: جدا داری و هم را بیغام بر باید دانستن چون همه را بیغام بر داری و یکی نداری نیز کفر کردد. در نسخه قل: از جنانک، تا، باز ایمان آوردن، نیامده است.

۸ — ما: جنانک خدا را. یو، پا، کر: جنانک (جنانکه) خدای عزوجل. حر: جنانک خدا را عزوجل. تا: جنانکه خدای را. ما، یو، تا: دانستن ناماننده (ناماننده) بخلق. حر: ناماننده خلق. پا، کر: داشتن ناماننده خلق. ما، تا: با او. یو، پا، کر: با وی. حر: بوی.

شريك كنى كُفِرَ كَرَّدَ. باز ايمان آوردن به پيغام بران، عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، از بهر نُبُوتِ ايشان است. و ايشان در معنی نُبُوتِ مُجْتَمِعِ اند، چون تفریق كنى كُفِرَ كَرَّدَ. و خدای، تَعَالَى، عَيْبِ كَرْدِ آن كسان را كه میان پيغام بران تفریق كردند، گفت: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا». و باز ثنا كرد و وعده نيكو داد آن كسان را كه میان ايشان تفریق نكرد، گفت: «وَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرَهُمُ». قَوْلُهُ: ۶
فَدِينُهُ خَيْرٌ مِنَ الْأَدْيَانِ - گفت: دين او به ترين همه دين ها است.

شاید كه معنی به ترين آن باشد، كه آسان تر است. و هر چ آسان تر بود آن را به تر گویند. و خدای، تَعَالَى، با این اُمَّتْ هیچ تنگی نكرده است، چنانك گفت: «... وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي ۹

۱ - ما، یو، حر: كُفِرَ كَرَّدَ باز. قل: كُفِرَ كَرَّدَ و باز. پا، كر: كُفِرَ كَرَّدَ و باز. تا: كُفِرَ كَرَّدَ بس. ما: بپیغامبران علیهم الصلوة والسلام. یو، حر، پا، كر، تا: بپیغامبران (به پیغامبران. به پیغامبران). قل: بپیغامبران علیهم السلام.
۲ - ما، قل، حر، تا: در (اندر) معنی نبوت. یو، پا، كر: اندر معنی. ما: و خدای تعالی. یو، قل، حر، پا، كر: و خداوند (و خدای) عز و جل. تا: و خدای. ما، حر، تا: ان كسانرا كه. یو: مران كسهارا كه. قل: مرین كسهارا كی. پا، كر: مرانكسانرا كه.

۳ - ما، یو، قل، پا، تا: بپیغامبران تفریق كردند. حر: تفریق كردند. كر: بپیغامبران كردند. ان الذين... آیه ۱۵۰، سوره ۴ (سورة النساء). در نسخه یو: از، بین الله، تا، ذلك سببلا، نیامده است. در نسخه حر: و رسله الایة. تا: سببلا اولئك هم الكافرون حقا.

۵ - ما، یو، قل، حر، پا، كر: و باز. تا: بس. ما، تا: نيكو دادان كسانرا (انكسان را). یو، پا، كر: نيكو كرد مران كس (آنكس) را. قل: كرد مران كسهارا. حر: داد هر چه نيكوترانكس را. ما، یو، حر، پا، كر: كه میان ايشان تفریق نكرد گفت. قل: كی میان ايشان تفریق نكردند و گفت. تا: كه میان رسل تفریق نكردند و گفت.

۶، ۵ - والذين ءامنوا... آیه ۱۵۲، سوره ۴ (سورة النساء). والذين ءامنوا بالله ورسوله ولم يفرقوا بين احد منهم اولئك سوف يؤتوهم اجرهم وكان الله غفورا رحيما. در نسخه حر: از، بین احد منهم، تا، اخر آیه، نیامده است. ما، قل: اجرهم قوله. یو: اجرهم وكان الله غفورا رحيما. پا، كر، تا: اجرهم.

۷ - ما: گفت دين او بهترين همه. یو، قل، پا، كر: گفت (گفتا) دين وی بهترين همه. حر: دين وی بهترين. تا: دين او بهترين همه.

۸ - ما، یو، قل، حر، پا، كر: شاید. تا: روا باشد. ما، تا: بهترين ان باشد كه اسان تر است (آسانتر است) و هر چ اسان تر بود (و هر چه اسانتر باشد) انرا بهتر گویند و خدای تعالی (و خدای). یو: بهتر اسان تر بود كه اسان تر را بهتر بگویند و خدای عز و جل. در نسخه یو، پا، كر: از، چنانك گفت و ما جعل عليكم. تا: چنانك گفت و يضع عنهم، نیامده است. قل، پا، كر: بهترين ان بود (بود) كه اسانتر است و هر چه اسان تر بود ان بهترين (آنرا بهتر) گویند. و خدای عز و جل.

الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ، «، وهمه آسانی کرده است، چنانک گفت: «... يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ»، وبرايشان بارگران نهاده است، چنانک گفت: «وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ»، ودر ۳ اخبار آمده است: که مردی پيش پيغمبر، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام، چنين گفت، يَا رَسُولَ اللَّهِ چه باشدى، اگر خداى، تعالى، توبه ما هم چنان كندى كه توبه بنى اسراييل؟ پيغام بررا، عَلَيْهِ السَّلَام، خشم آمد، ودر روى مبارك او اثر كرد، وگفت: يَا رَبِّ نَخَوَاهِم، يَا رَبِّ نَخَوَاهِم، يَا رَبِّ نَخَوَاهِم.

← ۹ - ما، يو، قل، حر، يا، تا: هيچ تنكى نكرده است (نكر دست - نكر داست). كر: هيچ نيكي نكر داست. ما، حر: جنانك گفت. قل: جنانك مولى عزوجل گفت. تا: جنانكه ميگويد. وما جعل... آيه ۷۸، سوره ۲۲ (سوره الحج). وجاهدوا في الله حق جهاده هو اجتباكم وما جعل عليكم في الدين من حرج ملة ابيكم ابراهيم هو سماكم المسلمين من قبل وفي هذا ليكون الرسول شهيدا عليكم وتكونوا شهداء على الناس فاقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة واعتمضوا بالله هو مولاكم فنعم المولى ونعم النصير.

۱ - ما، تا: وهمه آسانی کرده است. قل: وهمه آسانی کرد دست. حر: وهمه آسانی کرد است. ما، قل، حر: جنانك گفت. تا: جنانكه ميگويد. - يريد الله... آيه ۱۸۵، سوره دوم (سوره البقرة). شهر رمضان الذى انزل فيه القران هدى للناس وبينات من الهدى والفرقان فمن شهد منكم الشهر فليصمه ومن كان مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر ولتكملوا العدة ولتكبروا الله على ما هداكم ولعلكم تشكرون.

۲ - ما: وبرايشان. قل، تا: وبرايشان. حر: وازيشان. ما: نهاده است. قل: نهاده است. تا: نهاده است. ويضع... آيه ۱۵۷، سوره ۷ (سوره الاعراف). الذين يتبعون الرسول النبي الامى الذى يجذونه مكتوبا عندهم في التوراة والانجيل يامرهم بالمعروف وينهاهم عن المنكر ويحل لهم الطيبات ويحرم عليهم الخبائث ويضع عنهم اصرهم والاغلال التي كانت عليهم فالذين امنوا به وعزروه ونصروه واتبعوا النور الذى انزل معه اولئك هم المفلحون. - ما، يو، حر، يا، كر، تا: اصرهم. قل: اصرهم والاغلال التي كانت عليهم.

۳، ۲ - ما، تا: ودر اخبار آمده است (آمد دست). يو: وباخبار آمد دست. قل، حر، يا، كر: وباخبارها آمده (آمده) است. ۳ - ما، قل: بيغمبر عليه الصلوة والسلام (صلى الله عليه) جنين گفت. يو: بيغمبر امد صلى الله عليه وسلم گفت. حر: بيغمبر عليه السلام جنين گفت. يا، كر: بيغمبر صلى الله عليه وسلم آمد جنين گفت. تا: بيغمبر عليه السلام گفت.

۴ - ما، تا: چه باشدى اگر خداى تعالى. يو: چه باشدى اگر. قل، حر: چه باشد اگر خداى عزوجل. يا، كر: جياشدى كه. ما، تا: كندى كه توبه بنى اسرايل (كنديكه توبه بنى اسرايل). يو، حر، يا، كر: كندى كه توبه (توبه) بنى اسرايل بوذ (بود). قل: كندى جون كى توبه بنى اسرايل. ما، قل: را عليه السلام. يو، يا، كر: را صلى الله عليه وسلم. حر، تا: عليه السلام را.

۵ - ما، تا: ودر روى مبارك او. يو، يا، كر: واندر روى وى. قل: وخشم اندر روى وى. حر: ودر روى. ما، قل: يارب نحواهيم يارب نحواهيم يارب نحواهيم. يو: يارب نحواهيم. حر: يارب نحواهيم نحواهيم يارب سه بار بكفت. يا، كر، تا: يارب نحواهيم يارب (يارب) نحواهيم.

نخواهیم . از بیمِ آنک مگر بر موافقتِ آن مردِ وحی آید، و کار بر اُمت سخت گردد. باز گفت :
 اُمتان | پیشین را چنان بود، که اگر کسی گناهی کردی، بامداد چون برخاستی، آن گناه بر درِ
 خانه او نبسته بودی، و عُقوبتِ باوی به هم نبسته، اگر آن را فرمان کردی، بدین جهان رُسوا^۳
 گشتی، و اگر فرمان نکردی، بدان جهان رُسوا گشتی . باشما بهتر از این کرد، و شمارا یکی دُعا داد،
 که به هر دو جهان گناه را بپوشاند، «... رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا
 عَذَابَ النَّارِ .»^۶

۱۷-۱۰

و شاید که این دین بهتر باشد، بدان معنی است که ثوابِ بیش تر باشد این اُمت را، چنانکه
 خدای، تعالی، گفت: «لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ .» . چون پیغمبر، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ،

۱ - ما: از بیمِ آنک نباید که بر موافقت . یو، قل: از بیمِ آنک مکر بر موافقت . حر: از بیمِ آنک بموافقت . پا، کر: از بیمِ
 آنکه مکرر (مکرر) موافقت . تا: از بهر آنکه نباید بر موافقت . ما: وحی اید و کار بر امت . یو، پا، کر: وحی اید
 کار بر امت . قل، حر: وحی اید و کار بر امت وی . تا: وی آید و کار بر امت . ما، یو، قل، پا، کر: سخت کرد
 باز گفت . حر: سخت اید باز گفت . تا: سخت کرد و پس گفت .

۲ - ما، قل، حر، تا: جنان بود . یو، پا، کر: جنان بودی . ما، تا: بامداد چون برخاستی (برخواستی) . یو، قل: بامداد.
 حر، پا، کر: بامداد برخاستی .

۳، ۲ - ما، تا: آن گناه بر در خانه او نبسته (بر در خانه نوشته) بودی . یو: آن گناه بر در وی نبسته بودی . قل: بر در خانه وی نبسته
 بودی آن گناه . حر: بر در خانه وی آن گناه نبسته بودی . پا: بر در خانه وی نبسته بودی . کر: بر در خانه نبسته بودی .

۳ - ما: باوی بهم نبسته . یو، قل، حر، پا، کر: باوی نبسته (نبسته) . تا: با او هم بهم نبسته . ما، قل: اگر آنرا فرمان کردی
 بدین جهان . یو، پا، کر: اگر کسی آنرا فرمان کردی بدین جهان . حر: اگر آن فرمان کردی بدین جهان . تا: اگر
 فرمان آن کس بجای آوردی درین جهان . - در نسخه تا، این جمله: و اگر فرمان نکردی بدان جهان رُسوا گشتی، نیامده است .

۴ - ما، یو، قل، پا، کر: بدان جهان رُسوا گشتی . حر: بهر دو جهان رُسوا شدی . ما، حر، تا: باشما بهتر ازین . یو، پا،
 کر: باشما به ازین . قل: و باشما به ازین . ما، یو، پا: دعا داد که بهر . حر: دعا کرامت کرد بهر . قل: دعا داد که
 بهر . کر: دعا داد بهر . تا: دعاء روزی کرد در هر .

۵ - ما، یو، قل، تا: گناه را . حر، پا، کر: گناه . ربنا... آیه ۲۰۱، سوره دوم (سورة البقرة) . ومنهم من يقول ربنا
 اتنا فی الدنيا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار . - ما، یو، قل، پا، کر: ربنا . حر، تا: گفت (و گفت) ربنا .

۷ - ما، یو: و شاید که این دین بهتر باشد بدان معنی . قل، پا، کر: و شاید که (که) این دین بهتر باشد بدان معنی که . حر: شاید
 که این دین بهترین دینها باشد بان معنی که . تا: و روا باشد که این دین بهتر باشد بان معنی که . ما: بیشتر باشد . یو، قل،
 پا، کر: بیشتر بود (باشد) مرین امت را . حر، تا: بیشتر باشد این امت را .

۸، ۷ - ما، حر: چنانکه خدای تعالی گفت . یو، پا، کر: چنانکه (چنانکه) خدای عزوجل گفت . قل: چنانکه گفت
 خدای عزوجل . تا: چنانکه خدای تعالی میگوید .

۸ - ما، تا: پیغمبر علیه الصلوة والسلام (علیه السلام) یاران را (یارانرا) . یو، قل، پا، کر: پیغمبر صلی الله علیه وسلم ←

یاران را خبر داد، که در بنی اسرائیل مردی بود که هزار ماه به روز روزه داشت، و به شب نخفت، و شمشیر از گردن فرو نهاد، و جهاد می کرد، یاران غم ناک گشتند، که در بنی اسرائیل چنین مردی ۳ باشد و در امت ما نباشد، آیت آمد: «لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ». «در این یک شب طاعت کردن، شمارا ثواب دهم به تر از آن هزار ماه.

و شاید که به ترین دین ها بدان معنی باشد، که خداوند، عزوجل، اندر این دین و شریعت، ۶ چیزها کرامت کرد مر این امت را، که دیگران را نکرد. چنانکه هیچ امت را نماز آدینه نبود، جز این امت را، و هیچ امت را صفت های جماعت نبود، مگر این امت را، و هیچ امت را جمعه ها عید نبود، مگر این امت را، و چون تیمم که کس را نبود مگر این امت را، و سوره فاتحه هیچ امت را نبود، مگر این امت را.

← (علیه السلام) مریاران را (مریارانرا). حر: بیغامبر یارانرا.

۱ - ما، حر: خبر داد که در یو، قل، پا، کر: خبر داد که اندر. تا: خبر داد یکبار در. ما، یو، قل، حر، پا، تا: و شب. کر: و شب.
 ۲ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: از کردن فرو نهاد و جهاد می کرد (همی کرد - می کرد). یو: فرو نهاد و جهاد کرد. ما، قل، حر، پا، کر، تا: غمناک گشتند که در (کی اندر). یو: غمناک شدند که اندر. ما، قل، حر، تا: چنین مردی باشد و در امت ما نباشد. یو: مردی بود چنین. پا، کر: مردی باشد چنین و اندر میان ما نباشد.
 ۳ - ما، قل، حر، تا: ایت ایت آمد (ایت آمد که - ایت آمد که) لیلۃ القدر خیر من الف شهر درین (بدین - باین) یک شب طاعت کردن شمارا (مر شمارا) ثواب دهم (تا: ثواب دهم شمارا) بهتر از آن (تا: بهتر از) هزار ماه. یو: ایت آمد که شمارا طاعت کردن این شب بهتر از هزار ماه. پا، کر: ایت آمد لیلۃ القدر خیر من الف شهر بدین شب طاعت کردن مر شمارا بهتر از آن هزار ماه.

۵، تا، ۸ - ما: و شاید که بهترین دینها بدان معنی باشد که خداوند عزوجل اندرین دین و شریعت چیزها کرامت کرد مرین امت را که دیگران را نکرد چنانکه هیچ امت را نماز آدینه نبود جزین امت را و نیز بسیارست جون تیمم که کس را نبود جزین امت و سوره فاتحه هیچ کس را نبود جز این امت و غنیمت نبود جز این امت را و هیچ امه را صفها جماعت نبود مگر این امه را و هیچ امه را جمعها عید نبود مگر این امه را. یو: و شاید که بدان معنی بهتر بود که این امت را عطاء کرد خداوند که دیگران را نبود جون ادینه و صفوف جماعات و عیدین و تیمم و سوره فاتحه. قل: و شاید کی بهترین دینها ان معنی بود که خدای عزوجل اندر دین و شریعت چیزهای عطا کرد مرین امت را کی دیگران را نبود هیچ امت را نماز آدینه نبود جز این امت را و هیچ امت را صفها جماعت نبود مگر این امت را و هیچ امت را جمعها عید نبود مگر این امت را و چون تیمم که کس را نبود مگر این امت را و سوره فاتحه هیچ امت را نبود مگر این امت را. حر: و شاید که بهترین دینها بدان معنی باشد که خداوند عزوجل درین شریعت چیزها کرامت کرد این امت را که دیگران را نبود هیچ امت را نماز آدینه نبود جز این امت را و هیچ امت را صفها جماعت نبود مگر این امت و هیچ امت جمعها عید نبود مگر این امت را و سوره فاتحه کس را نبود مگر این امت را و هیچ امت را ماه رمضان نبود مگر این امت را. پا، کر: و شاید که بهترین دینها بدان معنی باشد و خداوند جل جلاله (که خداوند عزوجل جل جلاله) اندرین دین و شریعت ←

و شاید که به‌ترین دین‌ها بدان معنی باشد، که همه شریعت‌ها بدین شریعت منسوخ کرد،
و این شریعت را منسوخ نکرد. و منسوخ کردن بدل آوردن است، و کامل را بر ناقص بدل آرند
و به‌تر را بر بتر، هرگز بتر را بر به‌تر بدل نیارند، و ناقص را بر کامل بدل نیارند. ^۳ قَوْلُهُ:
وَأُمَّتُهُ خَيْرُ الْأُمَمِ - أُمَّتٍ أَوْ بِهٖ تَرِينِ أُمَّتَانِ اُنْدِ .
از بهر آنک، خدای، تعالی، گفت: « كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ »، این اُمَّت را
به‌ترین اُمَّت‌ان خواند. ^۶

وَعُلَمَاءِ مُسْلِمَانَانَ دَر مَعْنِي كُنْتُمْ اِخْتِلَافِ كَرْدِه اُنْدِ . بَعْضِي كَفْتِه اُنْدِ : كِه مَعْنِي كُنْتُمْ ، صِرْتُمْ اِسْتِ ،

← چیزها عطا کرد مر این امت را که دیگران را نبودی (نبود) هیچ امت را نماز آدینه نبود جز این امت را صفها (و هیچ
امت را صفها) جماعت نبود مگر این امت را و هیچ امت را جمعها (جمعها) عیدین نبود مگر این امت را و نیز بسیارست
چون تیمم که کسی را نبود مگر این امت را و سوره فاتحه هیچ امت را نبود مگر این امت را. تا: و روا باشد که بهترین
دینها با معنی باشد که خدای تعالی درین دین شریعت چیزها عطا کرد این امت را که دیگران را نبود و هیچ امت را نماز
آدینه نبود جز این امت را و هیچ امت را صفهای جماعت نبود جز این امت را و هیچ امت را جمعها و عید نبود مگر
این امت را و نیز امثال این بسیار است چنانکه تیمم که هیچ کس را نبود مگر این امت را و سوره فاتحه الکتاب که
هیچ امت را نبود مگر این امت را.

۱ - ما: شاید. قل، حر، پا، کر: و شاید. تا: و روا باشد. در نسخه یو: بجای، و شاید، تا، قوله، چنین آمده است: و شاید
که بهتر از آن بود که همه شرایع بدین شرع منسوخ کرد و این را نسخ نیست و کامل بر ناقص بدل آرند و بهترین را بر بتر.
• ما، حر، پا: دینها بدان معنی. قل: دینها بدان. کر: دینان بدان معنی. تا: دینها بآن معنی. • ما، قل، حر: شریعتها
بدین. پا، کر: شریعتها را بدین. تا: شریعتها باین.

۲، ۱ - ما، پا، کر، تا: منسوخ کرد (تا: منسوخ کشت) و این شریعت را منسوخ نکرد. قل: منسوخ کرد و این شریعت را
تا روز قیامت منسوخ نکرد. حر: منسوخ کرد و این شریعت منسوخ نکرد.

۲ - ما، قل، حر، تا: و کامل. پا، کر: کامل.

۳ - ما: و بهتر بر بتر هرگز بتر را. قل: و بهتر را بر بتر و هرگز بتر را. حر: و بهتر را بر بتر بدل آرند بتر هرگز. پا، کر: و بهتر را
بر بتر هرگز (و هرگز) بدتر. تا: و بهتر را بر بدتر و هرگز بدتر را. • ما، قل: بدل نیارند قوله. حر، پا، کر، تا: بدل
نیارند. تا: ندارد.

۴ - ما: امت او بهترین. یو، حر، پا، کر: امت وی بهترین. قل: و امت او بهترین. تا: و امت محمد علیه السلام بهترین همه.

۵ - ما، تا: از بهر آنکه (از بهر آنکه) خدای تعالی گفت. یو: چنانکه گفت. قل، حر، پا، کر: و این (این) از بهر آن گفت
کی (که) خدای عزوجل گفت. • کتّم... آیه ۱۱۰، سوره ۳ (سوره ال عمران). کتّم خیر امة اخرجت للناس
تامرون بالمعروف و تنهون عن المنکر و تؤمنون بالله و لولا امن اهل الکتاب لکان خیرا لهم منهم المؤمنون و اکثرهم الفاسقون.
۶، ۵، ۷ - ما، پا، کر، تا: این امت را بهترین امتان خواند (خوانند) و علماء مسلمانان در (بر) معنی کتّم اختلاف ←

یعنی شما بهترین امتان گشتید بدین چیزها که یاد کردیم. «... تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ»، یعنی: شما بهترین، بدین شرطها گشتید که این فعلها بجای آوردید و دیگران نیاوردند.

و گروهی دیگر گفتند: این اُمَّتْ که بهترین امتان گشتند، بدان گشتند، که بر ایمان ثبات کردند. و خَلَقُوا را ایمان فرمودند، تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ آن باشد، یعنی: بِالْإِيمَانِ. و از کُفْرُ بازداشتند، وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، یعنی: عَنِ الْكُفْرِ. و دیگر امتان را حال جز این بود، که ایشان از پس مرگ پیغامبران خویش، عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، زود مُرْتَدَّ گشتند، و این اُمَّتْ بردین

← (تا: خلاف) کرده اند (کردند) بعضی گفته اند که (گفتند) معنی کنتم صرتم است یعنی (کر: یعنی که) شما بهترین امتان گشتید بدین چیزها (تا: باین معنی) که یاد کردیم (یاد کرد). یو: و بعضی علما گفتند کنتم صرتم یعنی شما بهترین امتان گشتید بدین چیزها که یاد کرد. قل: این امت را بهترین امت خواند و علماء اسلام اندرین معنی که خدای عزوجل گفت کنتم اختلاف کردند و بمعنی گفتند کنتم صرتم است یعنی شما بهترین امتان گشتید بدین چیزها کی یاد کرد. حر: این امت را بهتر امت خواند و علما را در معنی کنتم خیر امه اختلافست بعضی گفتند معنی کنتم صرتم است یعنی شما بهترین امتان گشتی باین چیزها که یاد کرد.

۱ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: یعنی شما. یو: یعنی.

۲ - ما، یو: بدین شرطها گشتید که این فعلها. حر: باین شرطها گشتی که شما این فعلها. قل: بدین شرطها گشتید که شما. پا: بدین چیزها شرطها گشتید که بدین شما این فعلها. کر: بدین شرطها گشتید که شما این فعلها. تا: باین شرطها گشتید که این فعلها را. ما، قل، حر، پا، کر، تا: آوردید. یو: ارید. ما، یو، قل، حر، پا، کر: نیاوردند. تا: نیاورده اند.

۴ - ما، قل، تا: و گروهی دیگر گفتند این (کی این) امت که بهترین امتان گشتند بدان (بان) گشتند که (کی). یو: و بعضی گفتند از آن بهتر گشتند که. حر: و گروه دیگر گفتند این امت که بهترین امتان گشتند. پا، کر: گروهی دیگر گفتند این امت بهترین امتان گشتند بدان گشتند که.

۵ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: کردند. تا: کرده اند. ما، قل، حر، پا، کر: ایمان فرمودند (فرمودند). یو: با ایمان فرمود. تا: با ایمان فرموده اند. ما: ان باشد. یو، حر: این بود. پا، کر: بود. تا: این باشد. قل: ندارد. ما، یو، قل، حر، پا: و از کفر باز داشتند. کر: از کفر باز داشتند. تا: ندارد.

۶ - ما، یو: و سهون. قل، پا، کر، تا: و تنهون. حر: وینهون. ما، قل، پا، کر: یعنی عن الکفر. یو: ای عن الکفر. تا: یعنی من الکفر. حر: ندارد. در نسخه یو، بجای، و دیگر امتان، تا، جنانک بیغام بر گفت، چنین آمده است: و امتان دیگر بعد از مرگ پیغامبران خود مرتد شدند و این امت دین نگاه داشتند تا قیامت جنانک گفت صلی الله علیه وسلم. ما، پا، کر، تا: جز این. قل: جزین. حر: بجزین.

۶، ۷ - ما، پا: که ایشان از بس. قل: ایشان از بس. حر: که ایشان بعد از. کر: که ایشان بس. تا: که ایشان پس از.

۷ - ما: خویش علیهم الصلوة والسلام. قل، حر، تا: خویش. پا، کر: خویشتن صلوات الله علیهم. ما، قل، حر، پا، کر: گشتند. تا: میشده اند.

ثبات کردند، و این دین را نصرت کردند، و تاقیامت این دین را نگاه داشتند، چنانکه پیغام بر گفت، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ، حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ.»

و اگر کُنْتُمْ را بر ماضی برانی - از بهر آن که کلمه کان ماضی را بود در وضع لغت - این را ۳ تاویل ها باشد. يك تاویل آن باشد: که شما به ترین اُمتان بودید اندر ذکر من، من شمارا پیش پیغام بران دیگر، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، و اُمتان ایشان، رَحِمَهُمُ اللَّهُ، یاد کردم. چنانکه، به انجیل یاد کرد اُمت احمد را: «حُلَمَاءُ رُحَمَاءُ عُلَمَاءُ، كَانَتْهُمْ مِنَ الْفِقْهِ أَنْبِيَاءُ.»، و چنانکه، اندرز زبور یاد کرد اُمت احمد را: «لَا يَصْلُونَ بِالطَّنَابِيرِ وَلَا يَقْدُسُونَ بِالْأَوْتَارِ.»، و نیز در اخبار آمده است بدین اُمت، که خدای تعالی، گفت: «وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ

ما- ۱۸

۱ - ما: کردند و این دین را نصرت کردند. قل، پا، کر: کردند و دین را نصرت کردند. تا: کرده اند و دین را نصرت کردند. حر: کردند. ما، قل، پا، کر، تا: این دین را. حر: این دین.

۲ - ما: گفت صلی الله علیه وسلم لایزال (یو: لارال). قل: گفت علیه السلام لایزال. حر: علیه السلام گفت لایزال. حر: علیه السلام گفت لایزال. پا، کر: صلی الله علیه وسلم گفت لایزال. تا: علیه السلام میگوید که لایزال. ما، یو، قل، حر، تا: علی الحق. پا، کر: قائمه علی الحق.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: واکر. یو: وکر. ما، تا: برانی از بهر آن که (از بهر آنکه). یو، پا، کر: رانی از بهر آنکه (از بهر آنکه). قل: برانی از بهر آن. حر: برانی شاید از بهر آنکه. ما، تا: ماضی را بود در (و در) وضع لغت. یو، پا، کر: ماضی را بود بحق گفت. قل: بر ماضی بود بحق لغت. حر: بر ماضی افتد بحق لغت. ما: و این را. یو، قل، حر، پا، کر، تا: این را.

۴ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: یک تاویل آن باشد که (کی) شما. یو: یکی از آنکه شما. ما، تا: بودید در ذکر من شما را پیش از پیغامبران (پیغمبران) دیگر و امتان ایشان چنانکه (چنانکه). یو، قل: بودید اندر ذکر من من شمارا پیش پیغامبران دیگر صلوات الله علیهم اجمعین (صلی الله علیهم) و امتان ایشان رحمهم الله یاد کردم. قل: یاد کرد - رحمهم الله، ندارد) چنانکه. حر: بودی در ذکر من که من شمارا یاد کردم پیش پیغامبران دیگر و امتان ایشان چنانکه. پا، کر: بودید اندر ذکر من شمارا پیش پیغامبران دیگر صلوات الله علیهم و امتان ایشان یاد کردم چنانکه.

۶ - ما، حر، تا: در انجیل. یو، قل، پا، کر: بانجیل. ما، قل، تا: احمد. یو، پا، کر: احمد را. در نسخه حر، از، و چنانکه، تا، لایصلون، نیامده است.

۶، ۷ - ما: چنانکه در زبور. یو، قل، پا، کر: و چنانکه (چنانکه) اندر زبور. تا: و چنانچه در زبور.

۷ - ما، قل، تا: احمد. یو، پا، کر: احمد را. ما، یو، قل، تا: لایصلون بالطنابیر. حر: لایصلون بالطنابیر. پا: لایصلون بالطنابیر. کر: لایصلون بالطنابیر.

۷، ۸ - ما: و نیز در اخبار آمده است بدین امت. یو: و نیز باخبار آمدست بدین امت. قل، حر، پا، کر: و نیز باخبارها آمده است (آمدست) بدین (باین) ایت. تا: و نیز در اخبار آمده است در معنی این آیت.

۸ - ما، تا: که خدای تعالی گفت (میگوید). یو: که خداوند تعالی گفت. قل، حر، پا، کر: که خدای (خدای) عزوجل گفت. و ما کنت... آیه ۴۶، سوره ۲۸ (سوره القصص). و ما کنت بجانب الطور اذ نادینا و لکن رحمة من ربک لتنذر قوم ما اناهم من نذیر من قبلک لعلهم یتذکرون.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ، « . مُفَسِّرَانِ چُنین گفته اند: که صد و چهارده بار موسی را ندا آمد، که یا مُوسَى! هر باری چُنین می پنداشت که مگر حدیثِ اُمّتِ موسی می کند، و ایشان را می ستاید پیاپی، در آن ۳ ثنا که حق، تعالی، گفت: « تِلْكَ اُمَّةٌ اَحْمَدَ . »، هر باری ثنای این اُمّت یاد کرد، تا کار بدان جا رسید، که موسی، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام، هر باری چُنین گُفتی: « اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا اُمَّتِي . »، ندا آمدی: « تِلْكَ اُمَّةٌ اَحْمَدَ . »، تا موسی گفت: « اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ اُمَّةٍ اَحْمَدَ . »، تا ندا آمد، ۶ یا مُوسَى! مِنْ اُمَّتِ تَوْرَا اَمْرِي كَرَدَم، سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا كَفْتُنَد، وهرچ اُمّتِ احمد را گویم، سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا گویند، این را با آن چگونه برابر کنم؟ و کدام شرف بود از آن بزرگتر، که پیغام بری را چون موسی، عَلَيْهِ السَّلَام، آرزو کند که از این اُمّت باشد. پس خدای موسی را خبر داد، که بدیشان

۱ - ما، یو، حر، پا، کر: جنین گفته اند. قل: جنین گفتند. تا: گفته اند. ما، حر: که صد و چهارده بار. یو، قل، پا، کر: که صد بار و چهارده بار. تا: که صد و چهارده بار. ما: یا موسی علیه السلام. یو، قل، پا، کر، تا: یا موسی. حر: تا موسی. در نسخه یو، از، هر باری، تا، هر باری، نیامده است.

۲ - ما، یو: هر باری جنین می پنداشت. قل، پا، کر: هر باری ایذون دانست. حر: هر باری جنین دانست. تا: هر باری جنین پنداشت موسی علیه السلام. ما: امت موسی می کند. قل، پا، کر: امت من می کند (می کند). حر: امت وی کند. تا: امت او می کند. ۳، ۲ - ما، تا: وایشانرا می ستاید سانی (به پیاپی) در آن ثنا که حق تعالی گفت (که می گفت) جنین یاد کرد تلک. قل: و مرایشانرا همی بایستاید دمام ان ثنا کی گفت ایذون یاد کرد تلک. حر: و امت ویرا بستانید بآن ثنا که گفت تا گفت تلک. پا، کر: و مرایشانرا همی ستاید (بستانید) دمام از ثنا که گفت ایذون یاد کرد تلک.

۳ - ما، یو، قل، حر: هر باری ثناء. پا، کر: باثناء. تا: هر بار ثنای. ما: یاد کرد تا کار بدانجا رسید. یو: یاد کرد تا بدانجا رسید. قل: یاد کرد تا بدانجا رسید. حر: یاد کردی تا بدانجا رسید. پا، کر: کرد تا بدانجا رسید. تا: یاد کرد تا کار بآنجا رسید.

۴ - ما: که موسی علیه الصلوة والسلام هر باری. یو، قل، کر: که موسی علیه السلام (السلام) هر باری. پا: که موسی علیه السلام بهر باری. حر: که موسی هر باری. تا: که موسی علیه السلام هر بار. ما، یو، قل، حر، کر، تا: اللهم اجعلها. پا: اللهم اجعلنا. ۵، ۴ - ما، قل: ندا آمدی. یو، تا: ندا آمدی که (امدی که). حر: ندا آمد. پا، کر: ندا آمد که.

۵ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: احمد. حر: احمد یا موسی. ما، تا: تا موسی (موسی علیه السلام) گفت اللهم اجعلني من امة احمد تا ندا آمد (آمد) که. یو، قل: تا ندا آمد که. حر: تا ندا آمد. پا، کر: تا موسی گفت اللهم اجعلني من امة (امت) محمد تا ندا آمد که.

۶ - ما، قل، تا: من امت ترا امری کردم. یو: امت ترا امری کردم. حر: من امت ترا امر کردم. پا، کر: من امة (مرامة) ترا امری کردم. ما، یو، حر، پا، کر، تا: سمعنا وعصينا كفتند. قل: كفتند سمعنا وعصينا. ما: وهرج. یو، قل، حر، پا، کر، تا: وهرجه. ما، قل، حر، تا: کویم. یو، پا، کر: بکویم.

۷ - ما، یو، قل، حر، تا: کویند. پا، کر: بکویند. ما، تا: بان چگونه برابر کنم. یو، پا، کر: بان چگونه برابر کنیم. قل: برابران چگونه کنم. حر: بان چگونه برابر کنم یا موسی گفت اللهم اجعلني من امة محمد. ما، یو، قل، تا: ←

نرسی. لکن اگر می‌خواهی، تا آواز ایشان تورا بشنوام. گفت: خواهی. حق، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، ندا کرد: يَا أُمَّةَ أَحْمَدَ، جواب دادند: لَبَّيْكَ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ، وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ. جواب آمد: يَا أُمَّةَ أَحْمَدَ، أَجَبْتِكُمْ قَبْلَ أَنْ تَدْعُونِي، وَأَعْطَيْتِكُمْ قَبْلَ أَنْ تَسْأَلُونِي، وَغَفَرْتُ لَكُمْ قَبْلَ أَنْ تَسْتَغْفِرُونِي. فَمَنْ لَقِينِي مِنْكُمْ بِقِرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئَةً، وَهُوَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، غَفَرْتُهَا لَهُ وَلَا أَبَالِي.

وگروهی گفتند: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ يَوْمَ الْمِيثَاقِ. وگروهی گفتند: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ حِينَ كُتِبَ ذِكْرُ الْأُمَمِ فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ. تا اندر خبر آمده است، که چون خدای، تعالی، قلم را فرمود، تا ذکر اُمَّتَانِ پیشین در لوح محفوظ بنوشت، چون به ذکر این اُمَّتِ آمد، مداد نور

← و کدام شرف بود. حر، پا، کر: و کدام (و کدام) شرفی باشد.

۸، ۷ — ما، قل: که بیغامبری را (بیغامبری) چون موسی علیه السلام (السلام). یو: که بیغامبری جو موسی را. حر، پا، کر: که بیغامبری را (که بیغامبری). تا: که بیغامبری چون موسی را علیه السلام.
۸ — ما، حر، کر: بس خدای (خدای عزوجل) موسی را. یو، قل، حر: بس خداوند (خدای) عزوجل مرموسی را (موسی را علیه السلام). تا: بس خدای تعالی موسی علیه السلام را. ما، یو، پا، کر: که بدیشان. قل، حر، تا: کی (که) بایشان.

۱ — ما: لکن اگر می‌خواهی تا آواز ایشان ترا. یو، حر: ولکن اگر خواهی تا آواز ایشان ترا. قل: ولیکن اگر خواهی آواز ایشان ترا. پا، کر: ولکن اگر خواهی تا آواز ایشان. تا: اما اگر خواهی تا آواز ایشان ترا. ما، تا: حق سبحانه و تعالی (حق تعالی) ندا کرد که. یو، قل، حر، پا، کر: حق عزوجل (جل وعز) ندا کرد.

۲ — ما، تا: جواب دادند که. یو: ندا دادند. قل، پا، کر: جواب دادند. حر: جواب آمد. ما، حر: لا شریک لک لیبیک. یو، پا، کر، تا: لیبیک لا شریک لک. قل: لیبیک لا شریک لک لیبیک.

۳ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: و الملک. تا: و الملک لک. ما، پا، کر، تا: یا امت احمد. یو، قل، حر: یا امة احمد.

۴ — ما، یو، قل، حر، تا: قبل ان تستغفرونی. پا، کر: ان تستغفرونی. ما: ومن. یو، قل، حر، پا، کر، تا: فن.

۵ — ما، یو، قل، حر، تا: وهو. پا، کر: وهوان. ما، یو، حر، پا، کر: غفرتها له. قل، تا: غفرتها.

۶ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: گفتند. تا: گفته‌اند.

۷، ۶ — ما: حین ذکر الامم. یو، قل، پا، کر، تا: حین کتب ذکر الامم. حر: حین کتب ذکر الامم السالفة.

۷ — ما، تا: تا اندر (تادر) خبر آمده است که چون خدای تعالی. یو، پا، کر: تا اندر خبرها (کر: اخبارها. نسخه بدل: خبرها) آمدست (آمده است که) ایزد تعالی. قل: تا اندر خبرها آمده است چون خداوند عزوجل. حر: تادر خبرها آمده است که خدای عزوجل.

۸ — ما: در لوح محفوظ بنوشت. یو، قل، حر: اندر (در) لوح بنیشت (بنوشت). پا، کر، تا: اندر (در) لوح نبشت.

گشت - تا ذکر اُمَّتَانِ پیشین سیاه است در لَوْح، و ذکرِ این اُمَّتِ روشن است - قلم را فرمان آمد که بنویس: که این اُمَّتِ دوچندان گناه کنند که اُمَّتَانِ دیگر، بنوشت. باز امر آمد: بنویس، که من با این اُمَّتِ دوچندان کَرَم و بِرِّ بکار بندم که با اُمَّتَانِ دیگر، بنوشت. دیگر بار امر آمد که بنویس، که این اُمَّتِ کَلَوِیِ فرزندِ پیغام بر خویش، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ببرند، هم چنانکه قَصَابِ کَلَوِیِ کُوسَفَنَدُ بُرْدُ - قلم بلرزید و بایستاد از هیبت، فرمان آمد به هیبت: که برو، از این هیبتِ سَرِ او بشکافت، و سنت گشت قلم را سر بشکافتن، از آن روز باز، تانشکافی ننویسد - پس بنوشت. باز امر آمد، که زیر آن بنویس، که اُمَّةٌ مُذْنِبَةٌ، وَ رَبٌّ غَفُورٌ. قلم سجده کرد خدای را، عَزَّوَجَلَّ، شُکْرِ آن را که خدای، تَعَالَى، با اُمَّتِ اِحْمَدِ این نیکویی کرد،

۱ - ما، حر، تا: سیاه است (سیاهست) در لوح. یو، قل، پا، کر: سیاهیست (سیاهست) اندر لوح.

۲ - ما، یو، قل، حر، کر: که این امت. پا: این. تا: این امت. ما، یو، قل، کر، تا: گناه کنند که امتان دیگر بنوشت (بنبشت - نبشت). حر: جفا کنند که امتان پیشین. پا: گناه کنند امتان دیگر بنبشت. ما، یو، پا، کر: باز امر آمد (آمد) که. حر: و باز امر آمد که. قل: باز امر آمد. تا: بس امر آمد که. در دو نسخه ما، یو: از، من با این امت، تا، که این امت کَلَوِیِ، نیامده است، سطر ۳ و ۴.

۳ - قل، حر: که من با این امت. پا، کر: که با این امت. تا: که این امت را. قل: کرم و بربر کار بندم کی. حر: رحمت و کرم و احسان کنم که. پا، کر: کرم و برکنند بکار بندم که. تا: برو کرم کار بندم که. ما، یو، قل، حر، پا، کر: با امتان. تا: با امتان. قل: بنوشت دیگر بار امر آمد کی بنویس که. حر: ننویست باز امر آمد که. پا، کر: باز امر آمد که بنویس که. تا: بس امر آمد که بنویس که.

۴ - ما: کَلَوِیِ فرزند پیغام بر خویش صلی الله علیه و سلم ببرند. یو، قل، پا، کر، تا: کَلَوِیِ (کَلَوِیِ) فرزند پیغام بر (پیغمبر) خویش ببرند (قل: ببرند). حر: کَلَوِیِ فرزند خویش را ببرند.

۵ - ما، تا: هم چنانکه (چنانکه) قصاب کَلَوِیِ کُوسَفَنَدُ بُرْدُ (برَد). یو: هم چنانکه قصاب کَلَوِیِ کُوسَفَنَدُ بُرْدُ. قل: ان جنان چون قصاب کَلَوِیِ کُوسَفَنَدُ بُرْدُ. حر: چنانکه قصاب بُرْدُ کَلَوِیِ کُوسَفَنَدُ رَا، پا، کر: هم چنانکه قصاب کَلَوِیِ کُوسَفَنَدُ بُرْدُ.

۶، ۵ - ما، یو، قل، پا، کر: قلم بلرزید و بایستاد (یو، پا: بیستاد) از هیبت (قل: هیبت) فرمان آمد بهیبت که بروی (یو، پا، کر: که برو. قل: کی برو) ازین (یو، قل، پا، کر: از بهر) هیبت سراو (قل: سروی) بشکافت و سنت (یو، پا، کر: سنت. قل: سنت) کشت قلم را سر بشکافتن (یو، قل، پا، کر: سرشکافتن) از آن روز باز تانشکافی ننویسد (پا: نه ننویسد. کر: نه ننویسد) بس (یو، پا، قل، کر: ندارد) بنوشت (یو، پا: بنبشت. کر: نبشت). حر: قلم از هیبت امر خداوند عزوجل سست کشت قلم را سرشکافتن از آن روز باز بود که بشکافی ننویسد. تا: قلم بلرزید و باستاد از هیبت فرمان آمد که برو از جهت هیبت سر قلم بشکافت و سنت کشت قلم را سرشکافتن از آن روز باز تانشکافی ننویسد بنبشت.

۷ - ما: که زیران. یو، قل، حر، پا، کر: که (کی) زیروی. تا: که زیر او. ما، یو، قل، پا، کر: که امة. حر، تا: امة.

۸ - ما، یو، قل، پا، تا: خدای را (مرخدا را). مرخدا را. مرخدا را. حر: خدای عزوجل. کر: خدای را عزوجل. ←

وگفت: یارب، اگر من دانستمی که تورا با این اُمت چندین فضل است، باک نداشتمی که جفای اُمتان دیگر نیز بر ایشان نبشتمی. تابدانی که کار به عنایت است نه خدمت. اندکی عنایت به تراز بسیار خدمت. جنایت | با عنایت خدمت گردد، و خدمت بی عنایت جنایت گردد، و گفته اند: ۳
 الْعِنَايَةُ تَهْدِمُ الْجَنَايَةَ. و، الْعِنَايَةُ تُوجِبُ الْوِلَايَةَ. و، الْعِنَايَةُ تُوجِبُ الْهَدَايَةَ.
 و گروهی گفته اند: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ فِي عِلْمِنَا وَمَشِيَّتِنَا، شما به ترین اُمتان بودید در علم و مشیّت ما. از این معنی بود که به ترین رسولان را بدین اُمت فرستاد و کرامت کرد. از بهر آنکه، ۶
 رسول عزیزترین، به نزدیک دوست عزیزترین فرستند. و خدای، تعالی، هر چه نزدیک او عزیزتر

۱۹-ما

← ما: شکر آنرا که خدای تعالی با امت. یو: شکر آن کرد که خدای عزوجل با امت. قل، حر، پا، کر: شکر آنرا کی (که) خدای (خداوند) عزوجل با امت. تا: شکر آنرا که خدای با امت. ما، یو، حر، تا: این نیکویی (نیکوی) کرد. قل، پا، کر: این نیکوی (نیکویی) بکرد.

۱ - ما، یو، قل، پا، کر: و گفت یارب. حر: گفت یارب. تا: و گفت خداوندا.

۲، ۱ - ما: اگر من دانستمی که ترا با این امت چندین فضلست باک نداشتمی که جفای امتان دیگر نیز بر ایشان نبشتمی. یو: اگر بدانستمی که ترا با این امت چندین فضلست باک نداشتمی که جفای امتان دیگر برین امت نبشتمی. قل: اگر بدانستمی که ترا برین امت چندین فضل است باک نداشتمی که جفای آن دیگر امتان بریشان بنوشتمی. حر: اگر من بدانستمی که ترا برین امت چندین فضل هست باک نداشتمی که جفای امتان دیگر بریشان نبشتمی. پا، کر: اگر دانستمی که ترا با این امت چندین فضلست (فضل است) باک نداشتمی که جفای (جفای) آن امتان دیگر نیز بدین (برین) امت نبشتمی. تا: اگر من دانسته‌ام که ترا با این امت چندانی فضیلت است باک نداشتمی که جفای امتان دیگر نیز برایشان بنوشتمی.

۲ - ما: خدمت. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بخدمت. در نسخه یو: از، اندکی، تا، و گفته اند، نیامده است.

۳، ۲ - ما، یو، حر، تا: اندکی عنایت بهتر از بسیار خدمت (تا: بسیاری خدمت). قل: اندک عنایت به از بسیار خدمت. حر: اندکی عنایت بهتر است از بسیاری خدمت. پا، کر: اندکی عنایت به از بسیار.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر: و گفته اند. یو: گفته اند. تا: و گفتند.

۴ - ما، یو، حر، پا: العنایة. قل، کر، تا: العنایت. در دو نسخه قل و تا، همه جاء العنایت و الجنایت و الولایت و الهدایت، باتای بلند آمده است. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و العنایة (و العنایت) توجب الهدایة (الهدایت). تا: و تورت الهدایت.

۵ - ما، تا: و گروهی (گروهی) گفته اند. یو، قل، حر، پا، کر: گروهی (و گروهی) گفتند. ما، قل، پا، کر، تا: شما بهترین. یو: بهترین. حر: گفت بهترین. ما، یو، تا: بودید در علم. قل، پا، کر: بودید اندر علم. حر: بودی در علم ما.

۶ - ما: ازین معنی. یو، قل، حر، پا، کر، تا: و ازین معنی. ما، یو، پا، کر: رسولان بدین. قل، حر: رسولان بدین (باین). تا: رسولان را باین. ما: فرستاد از بهر آنکه. حاشیه نسخه ما: و کرامت کرد. یو، قل، پا، کر، تا: کرامت کرد از بهر آنکه (از بهر آنکه). حر: فرستاد از بهر آنکه.

۷ - ما، پا، کر، تا: رسول عزیزترین بنزدیک (بسوی) دوست. یو، قل: رسول عزیزترین را بسوی (سوی) دوست. ←

بود بدین اُمت داد. چون کعبه، که عزیزترین بقاع بود، قبله ایشان کرد، و چون مؤمنان، که عزیزترین خلق بودند، برادران ایشان کرد، و چون آدینه، که عزیزترین روزها بود، عید ایشان کرد، و چون ماه رمضان، که عزیزترین ماهها بود، ماه ایشان کرد، چنانکه، پیغامبر، علیه الصلوة والسلام، گفت: « رَجَبُ شَهْرُ اللَّهِ، وَ شَعْبَانُ شَهْرِي، وَ رَمَضَانُ شَهْرُ أُمَّتِي. »، و چون قرآن، عزیزترین کتابها بود، منشور ایشان کرد، و چون محمد، رسول الله، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عزیزترین پیغامبران بود، در دنیا، او را هادی ایشان کرد، و در عقبی، شفیع ایشان کرد. و از این بزرگ تر آن است، که ایشان را به خود مضاف کرد، و گفت: « يَا عِبَادِي

← حر: رسول عزیزترسوی دوست عزیزتر. ما، یو، قل، حر، پا، کر: فرستند. تا: پرستند. ما: و خدای تعالی هرج نزدیک او. یو، قل، پا، کر، تا: و خدای (و خداوند) عزوجل هر چه نزدیک وی (او). حر: و خداوند عزوجل.

۱ — ما، یو، قل، پا، کر: بدین امت. حر، تا: باین امت. ما، یو، قل، حر، پا: چون کعبه. کر: چون کعبه. تا: چنانکه کعبه. ما، تا: که عزیزترین بقاع بود. یو، قل، پا، کر: عزیزترین بقاع بود. حر: عزیزتر بود از بقاع. ما، تا: و چون (و چنانکه) مؤمنان که. یو، قل، حر، پا، کر: و چون مؤمنان.

۲ — ما، قل، پا، کر، تا: برادران. یو، حر: برادران. ما، حر، تا: و چون (تا: و چنانکه) آدینه که (حر: که، ندارد) عزیزترین روزها بود عید ایشان کرد. یو: و روز آدینه عزیزترین روزها عید ایشان کرد. قل: و چون آدینه عزیزترین روزها بود عید ایشان کرد چنانکه پیغامبر علیه السلام گفت الجمعة عید المؤمنین. پا، کر: و چون روز آدینه عزیزترین روزها (کر: روزها بود) عید ایشان کرد.

۳ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و چون (تا: و چنانکه) ماه (حر، پا، کر: ماه، ندارد) رمضان که (قل، پا، کر: که، ندارد) عزیزترین ماهها بود. یو: و رمضان عزیزترین ماهها. ما، قل، حر: کر: (حر: کر: دانی) چنانکه پیغامبر علیه الصلوة والسلام (علیه السلام) گفت. یو: چنانکه پیغامبر گفت صلی الله علیه وسلم. پا، کر: چنانکه پیغامبر (پیغامبر) صلی الله علیه وسلم گفت. تا: چنانکه پیغامبر علیه السلام میگوید.

۴، ۵ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و چون (تا: و چنانکه) قرآن (تا: قرآن که) عزیزترین کتابها بود. یو: و قرآن عزیزتر کتابها بود.

۵، ۶ — ما: و چون محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم عزیزترین پیغامبران بود در دنیا او را هادی ایشان کرد و در عقبی. یو: و محمد عزیزتر پیغامبران بود اندر دنیا هادی و در عقبی. حر: و چون محمد عزیزترین پیغامبران بود پیغامبران او در دنیا هادی ایشان کرد و در عقبی. پا، کر: و چون محمد صلی الله علیه وسلم (و چون مصطفی صلی الله) عزیزترین پیغامبران بود اندر دنیا هادی ایشان کرد و اندر عقبی. تا: و چنانکه محمد علیه السلام عزیزترین پیغامبران بود در دنیا او را هادی ایشان کرد و در عقبی.

۶ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: ایشان کرد. تا: ایشان کرد.

۷ — ما، حر: آنست که ایشانرا بخود مضاف. یو، قل: ایشانرا (کی ایشانرا) بخویشتن مضاف. پا، کر: که ایشانرا مضاف بخویشتن. تا: هست و آن آنست که ایشانرا بخود مضاف. ما، قل، پا، کر: و گفت (گفت) یا عبادی. یو: ←

الَّذِينَ اسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ ، « ، و نیز گفت : « قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ ، » ،
و نیز گفت : « ... فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ، » ، و نیز گفت : « يَا عِبَادِ
لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ . » . اگر یک بار بیش از صفت نکردی ، قطیعت روا نبودی . ۳
پس با چندین اضافه قطیعت کی روا بود ؟

و از این بزرگ تر آن است ، که خود را به ایشان مضاف کرد ، و گفت : « رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ ، » ،
و نیز گفت : « رَبُّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفَلَكَ فِي الْبَحْرِ ، » ، و نیز گفت : « فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ ، » ، ۶
و نیز گفت : « وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ » ، و نظایر این در قرآن بسیار است . از این بزرگ تر چه باشد که

← یاعبادی . حر : قل یاعبادی . تا : و گفت قل یاعبادی . - یا عبادی ... آیه ۵۳ ، سوره ۳۹ (سوره الزمر) . قل یاعبادی
الذین اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم .

۱ - ما ، حر ، پا ، کر : علی انفسهم و نیز گفت . یو : علی انفسهم و گفت . قل ، تا : علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله و نیز گفت .
« قل لعبادی ... آیه ۳۱ ، سوره ۱۴ (سوره ابراهیم) . قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوة وینفقوا مما رزقناهم سرا
وعلانية من قبل ان یأتی یوم لا ینبع فیہ ولا ینخلل .

۲ - ما ، قل ، پا ، کر : و نیز گفت فبشر عبادی (پا : عبادنا . کر : عیبادینا) . یو : فبشر عبادی . حر : و نیز گفت عبادی . -
فبشر عباد ... دو آیه ۱۷ و ۱۸ ، سوره ۳۹ (سوره الزمر) . والذین اجتنبوا الطاغوت ان یعبدوها وانا بوا الی الله لم
البشری فبشر عباد . الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه او لئک الذین هداهم الله واولئک هم اولوا الالباب . ما ،
پا ، کر ، تا : القول فیتبعون احسنه . یو ، قل ، حر : القول . ما ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : و نیز گفت یاعبادی . یو : و گفت
یاعبادی . - یاعباد ... آیه ۶۸ ، سوره ۴۳ (سوره الزخرف) .

۳ - ما ، تا : اکریک بار بیش اضافه نکردی قطیعت (قطیعت هم) روا نبودی . یو ، قل : و اکریک بار (اکریکباره)
اضافت کردی بیش قطیعت روا نبودی . حر : و اکریک بار اضافه کردی بی شک قطیعه روا نبودی . پا ، کر : و ر
یکبار اضافه کردی بیش قطیعه روا نبود (روا نبودی) .

۴ - ما ، یو ، تا : کی روا بود . قل ، حر ، پا ، کر : کی روا باشد .

۵ - ما ، یو ، حر ، تا : کی (که) خود را با ایشان . قل ، پا ، کر : کی (که) خویشان را با ایشان (با ایشان) . ما ، قل ، پا ، کر ، تا :
و گفت (گفت) ربکم اعلم بکم و نیز گفت . یو : گفت ربکم اعلم و گفت . حر : و گفت . - ربکم ... آیه ۵۴ ، سوره ۱۷
(سوره الاسراء) . ربکم اعلم بکم ان یشأ یرحمکم او ان یشأ یعذبکم وما ارسلناک علیهم وکیلا .

۶ - ربکم الذی ... آیه ۶۶ ، سوره ۱۷ (سوره الاسراء) . ربکم الذی یزجی لکم الفلک فی البحر لتبتغوا من فضله انه کان
بکم رحیما . ما ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : لکم الفلک فی البحر (لکم الفلک) و نیز گفت . یو : لکم و گفت . « فذلکم الله ...
آیه ۳۲ ، سوره ۱۰ (سوره یونس) . فذلکم الله ربکم الحق فاذا بعد الحق الا الضلال فأتی تصرفون . - ما ، یو ، قل ،
حر ، پا ، کر : فذلکم (فذلکم) . تا : ذالکم .

۷ - ما ، قل ، تا : و نیز گفت والهکم الله واحد . حر : والهکم الله واحد ، یو ، پا ، کر : ندارد . - والهکم ... آیه ۱۶۳ ، ←

خداوند هفت آسمان و هفت زمین بنده ضعیف بی چاره را گوید، تو آن منی و من آن تو؟
و فایده اضافه کردن ایشان به خود، طمع دشمن بریدن است از ایشان، و زبان بدگویان
۳ از ایشان کوتاه کردن است.

و فایده خود را به ایشان مضاف کردن آن است، که چون از ایشان جنایت آید نوبت میدن گردند، که
مگر حق، تعالی، از ما بدین جفا نبرد. و دلیل این سخن آن است، که پیغام بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،
۶ گفت: «مَنْ أُعْطِيَ الْقُرْآنَ، فَكَأَنَّمَا أُدْرِجَتْ النُّبُوَّةُ بَيْنَ جَنْبَيْهِ، إِلَّا أَنَّهُ لَا يُوحَىٰ إِلَيْهِ.»،
و نیز گفت: «عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَالْأَنْبِيَاءِ، إِلَّا أَنَّهُ لَا يُوحَىٰ إِلَيْهِمْ.» ایشان را محل پیغام بران نهاد،
و دیو را بر هیچ پیغمبر دست نبود، که او را از خدای بتوانستی بریدن، و نه نیز هیچ پیغام بر را

← سوره دوم (سورة البقرة). والهمك اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحيم . ما، یو، قل، تا: در قرآن (در قرآن) بسیارست .
حر: بسیارست در قرآن. پا، کر: بقرآن بسیارست. ما، یو، قل، حر، پا، کر: ازین. تا: و ازین.

۱ — ما، قل، تا: و هفت زمین. یو، حر، پا، کر: و زمین. ما، یو، حر، پا، کر، تا: بنده (بنده) ضعیف. قل: بنده.
ما، یو، قل، حر، پا، کر: گوید. تا: گوید که. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و من (من) ان تو. حر: و من آن تو.
۲ — ما: ایشان بخود طمع دشمن بریدن است از ایشان. یو: ایشان بخود طمع داشتن از ایشان بریدنست. قل: ایشان بخود
طمع دیو از ایشان بریدنست. حر، پا، کر، تا: ایشان بخود (حر: بخود) طمع دشمن از ایشان بریدنست (پا: بریدنست.
تا: بریدن است).

۳ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: کوتاه کردنست (کردن است). حر: کوتاه کردن.

۴ — ما، حر، تا: و فایده خود را (خود). یو: و فایده خویش. قل، پا، کر: و فایده خویشتن. ما، یو، قل، حر، پا،
کر: کردن است کی (که). تا: کردن بایشان آنست که.

۴، ۵ — ما: نو مید نکر دند که مگر حق تعالی از ما بدین جفا نبرد و دلیل. یو: نو مید کردند مگر از ما بدین جفا نبری دلیل.
قل: نو مید نکر دند کی مگر از ما بدین جفا نبری دلیل. حر، پا، کر: نو مید (نو مید) نکر دند که مگر از ما باین (بدین)
جفا نبرد (ببرد) دلیل. تا: نو مید نکر دند و کویند مگر حق از ما بدین جفا برد دلیل.

۵ — ما، یو، پا، کر: صلی الله علیه وسلم. قل، حر، تا: علیه السلام.

۷ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و نیز گفت. یو: و گفت صلی الله علیه وسلم. ما: علماء امتی. یو، قل، حر، پا، کر، تا: امتی.
ما، یو، قل، حر، تا: الا انه لا. پا: الا لا. کر: الا الامم. ما، یو، حر، پا، کر: محل بیغامبران (بیغمبران). قل:
محل بیامبران. تا: درجه و محل بیغمبران.

۸ — ما، تا: و دیو را بر هیچ بیغمبر (بیغمبری) دست نبود که او را از خدای (از خدا) بتوانستی بریدن و نه نیز. یو: و مرد دیو را
بر هیچ بیغامبر دست نیست که او را از خدای تعالی بتواند بریدن و نیز. قل: و مرد دیو را بر هیچ بیامبری دست نبود
کی و را از خدا بتوانستی بریدن و نه. حر: و دیو را بر هیچ بیغامبر دست نبوده است که او را از خدای عزوجل ←

بِمِ قَطِيعَتِ بُوَد اَز خدای، تَعَالَى . حَكْمَتِ «عِبَادِي» ، و «رَبُّكُمْ» ، اَيْنَ بَاشَد كِه يَاد كَر دِيم . قَوْلُهُ :
لَا نَسْخَ لَشَرِيْعَتِهِ - شَرِيْعَتِ اَوْرَا نَسْخَ نِيْسْت .

وَنَسْخَ ، بَدَل كَر دَن بُوَد ، چُنَانَك كَوِي : نَسَخَتُ الْكِتَابَ ، چُون اَز جَاي بَه جَاي بَغَر دَانِي . ۳
وَنِيْز عَرَب كَوِيْد : نَسَخَتِ الشَّمْسُ الظَّلَّ ، اَفْتَابُ سَايَه رَا بَغَر دَانِيْد . پَس مَعْنِي اَيْنَ اَن بَاشَد ،
كِه مَر اَيْنَ شَرِيْعَت رَا كَر دَانِيْدَن نِيْسْت . اَز بَر اَنك ، شَرِيْعَت بَر دَسْتِ پِيْغَام بَر اَن بَاشَد . وِيَاد كَر دِيم ،
اَز پَسِ پِيْغَمْبَرِ مَاحْمَد ، صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ ، هِيْجِ پِيْغَمْبَرِ نِيْسْت . وُدَر نَسْخِ شَرِيْعَتِ مَر دُمَانِ رَا سَخْنُ ۶
بَسِيَار اَسْت . جَهُوْدَانِ دَر اَصْل ، خُود ، نَسْخِ شَرِيْعَتِ رَوَانْدَا رِنْد . چُنِيْن كَوِيْنْد : كِه چُون چِيْزِي بَفَر مَآيْد

ما- ۲۰

← بتوانستی بریدن و نیز. پا، کر: و مردیورا بر هیچ بیغمبر دست نیست که او را از خدای تواند بریدن نیز. ما، قل،
حر، تا: بیغمبری را (بیغمبری را - بیغمبر را) بم قطعیت بود (حر: نبوذ). یو: بیغمبر را قطعیت نبود. پا، کر:
بیغمبری را قطعیت (قطعیت) نبود.

۱ - ما، یو، تا: تعالی. قل، حر، پا، کر: عزوجل. ما: عبادی ربکم. یو، قل، حر، پا، کر: عبادی وربکم. تا: عباد وربکم.
ما، قل: که (کی) یاد کردیم و قوله (قوله). یو: والله اعلم. حر: که یاد کردیم. پا، کر: که یاد کردیم والله اعلم. تا:
که یاد کردیم والله اعلم بوجه الصواب فیه.

۲ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: لانسخ. تا: ولانسخ. ما، تا: شریعت (و شریعت) او را نسخ نیست. یو، قل، پا: مر شریعت
را (قل: ویرا. پا: او را) نسخ نیست. حر: کفت شریعت ویرا نسخ نیست. کر: مر شریعت او را نسخ نبود.

۳ - ما، قل: و نسخ بدل کردن بود. یو، حر، پا، کر: نسخ بدل کردن بود. تا: بدل نسخ کردن بود. ما، یو، حر، تا:
چنانکه (چنانکه) کویی. قل: چنانکه چون کویی. پا، کر: چنانکه کویید.

۳، ۴ - ما، قل، حر: از جای بجای بگردانی (گردانی) و نیز عرب کویید. یو: از جاء بجاء گردانی و عرب کویید. پا: از جای
بجای دیگر دانی و نیز کویید عرب. کر: از جای بجائی بگردانی و نیز کویید عرب. تا: از جای بجائی گردانی و نیز عرب کویید.

۴ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: الظل. حر: ظلها. ما، حر، کر، تا: افتاب سایه را (سایه) بگردانید. یو: افتاب سایه بگردانی.
قل: سایه را بگردانید. پا: افتاب بگردانید.

۵ - ما، یو، قل، پا، کر: که (کی) مر این (مرین). حر، تا: که این.

۵، ۶ - ما: ویاد کردیم از بس بیغمبر ما محمد صلوات الله علیه. یو، تا: ویاد کردیم که از بس (بس) محمد مصطفی صلی الله. قل:
کی از بس محمد صلی الله. حر: ویاد کردیم که بعد از محمد نیز، پا، کر: ویاد کردیم که از بس محمد صلی الله.

۶ - ما: هیچ بیغمبر نیست. یو، قل، پا، کر، تا: بیغمبر نیست. حر: بیغمبر نباشد. ما، حر: و در نسخ شریعت مردمان را.
یو، قل، پا، کر: و اندر نسخ شریعت مردمان را (مردمان را). تا: و مردم را در نسخ شریعت.

۷ - ما: در اصل خود. یو، حر، پا، کر: باصل خود (خوذ). قل: لعنهم الله خود باصل. تا: خود در اصل. ما، یو، حر: جنین
کویند که. قل، پا، کر: و جنین (جنین) کویند. تا: و جنین کویید که.

←

و دیگر باز باز دارد، پشیمانی باشد، و بر خدای، تعالی، پشیمانی روا نیست. از بهر آنک، پشیمانی، صفت کسی باشد که عاقبت کارند اند، و خدای، تعالی، عاقبت کارها، همه، داند، و بروی پشیمانی روا نباشد. ۳ پس محال باشد که چیزی فرماید و پس باز دارد. و اهل اسلام گفته اند: نسخ شریعت روا باشد و پشیمانی نباشد. از بهر آنک، پشیمانی، صفت کسی باشد که چیزی نهد دوام را، باز پدید آید او را که صلاح دیگر است، و همان را بردارد، پشیمانی باشد. فاما، چون کسی چیزی سازد بر آنک سالی آن را بدارد دو باز بگرداند، سالی ۶ بداشت و بگردانید، این، پشیمانی نباشد. و خدای، تعالی، چون شریعتی بفرماید خلق را، داند که

← ۷ و سطر اول صفحه ۸۲. ما، قل: چیزی بفرماید و دیگر بار (و باز) باز دارد پشیمانی باشد. یو: چیزی بفرماید باز باز دارند پشیمانی بود. حر: چیزی بفرماید باز از آن باز دارد پشیمانی بود. پا، کر: چیزی بفرماید و باز باز دارد پشیمانی باشد. تا: حق سبحانه و تعالی چیزی فرماید و دیگر بار باز دارد پشیمانی باشد.

- ۱ — ما، یو: و بر خدای تعالی پشیمانی روا. قل، پا، کر: و بر خدای عز و جل پشیمانی روا. حر: و پشیمانی بر خدای عز و جل روا. تا: و بر خدای پشیمانی. ما، یو، قل، حر: از بهر آنک. پا، کر، تا: از بهر آنکه.
- ۲ — ما، تا: و خدای تعالی. یو، قل، حر، پا، کر: و خداوند (و خدای) عز و جل. ما، قل، پا، کر، تا: کارها (کار) همه داند. یو: کارها داند. حر: همه کارها. ما، یو، قل، پا، تا: و بروی (و بر او) پشیمانی (پشیمانی) روا نباشد. حر: و بروی پوشیده نکرده. کر: و بروی پشیمانی روا شد.
- ۳ — ما، تا: که چیزی فرماید و پس باز دارد و اهل اسلام (اهل الاسلام) گفته اند. یو: چیزی بفرماید باز باز دارد اهل الاسلام گفتند. قل، پا، کر: کی (که) چیزی بفرماید. و باز باز دارد و اهل (اهل) اسلام گفتند کی (که). حر: که چیزی بفرماید باز از آن باز دارد و اهل اسلام گفتند. ما، قل، پا، کر، تا: روا باشد و پشیمانی نباشد. یو: روا باشد و پشیمانی نبود. حر: رواست و پشیمانی نباشد پس محال نباشد.
- ۴ — ما، یو، قل، حر: از بهر آنک. پا، کر، تا: از بهر آنکه. ما، حر، تا: نهد دوام را. یو، قل، کر: نهد (نهد) مردوام را. پا: مردوام را. ما، یو، قل، حر، کر: باز پدید آید (پدید آید). پا: باز پدید آمد. تا: پس پدید آید. ما، حر، پا، کر، تا: او را. یو، قل: و را.
- ۵ — ما، قل، پا، کر: و همان را (قل: همان. حر: همانرا) بردارد پشیمانی (پشیمانی) باشد فاما (حر: اما). یو: همان بردارد پشیمانی بود فاما. تا: آنکار همان را بردارد پشیمانی باشد اما. ما، قل: بر آنک سالی آنرا بدارد و باز. یو: بدان که سالی بدارد باز. حر: برای آنک آنرا سالی بدارد باز. پا، کر: بدانکه (بدان که) سالی آن بدارد باز. تا: از بهر آنکه سالی بدارد و پس آن را.
- ۶، ۵ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: سالی بداشت و بگردانید. حر: سالی داشت باز بگردانید.
- ۶ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: این پشیمانی (پشیمانی) نباشد. یو: ان پشیمانی نبود. ما: و خدای تعالی چون شریعتی بفرماید خلق را. قل: و خدای عز و جل شریعتی بفرماید مر خلق را. تا: و خدای تعالی چون خلق را شریعتی بفرماید. - در چهار نسخه، یو، حر، پا، کر: از، و خدای تعالی، تا، و نیز شریعت نهادن، نیامده است.

صَلاَحِ اَیْنِ شَرِیْعَتٍ تَا کَیْ اَسْتُ، چوَنَ وُقُوتٍ بَیْأَیْدٍ بَر دَارِدُ، اَیْنِ، پِشِیْمَانِی نَبَاشِدُ. و نِیْزِ شَرِیْعَتِ نَهَادُنْ
 صَلاَحِ بِنْدِ گَانِ جُستَنِ اَسْتُ. و بِنْدِ گَانِ مُخْتَلِفِ، و اَوْقَاتِ مُخْتَلِفِ، مُسْتَحِیْلُ بَاشِدُ شَرِیْعَتِ بَرِیْکِ
 سَانِ. لَکِنِ خُدَایِ، تَعَالِیْ، صَلاَحِ هَر وُقُوتِ، و صَلاَحِ هَر گُرُوهِی دَانَدُ. بَه هَر وُقُوتِ، هَر گُرُوهِی رَا، ۳
 دَر خَوْرِ صَلاَحِ اَیْشَانِ کَارُ فَر مَایَدُ. اَیْنِ چُنَانِ اَسْتُ: کَه طَبِیْبِی کَه عَالِمُ بَاشِدُ بَه دَارُوِی بَیْمَارَانِ،
 هَمَهْرَا، یَکِی دَار و نَفَر مَایَدُ، کَه خَطَابَاشِدُ، لَکِنِ هَر بَیْمَارِی رَا دَر خَوْرِ عِلْمَتِ او دَار و فَر مَایَدُ، تَا صَوَابُ
 آید. و نَسْخِ شَرِیْعَتِ، خَوْدِ، نَبَاشِدُ، مَکَرَّ بَه دُو زَمَانِ یَا بَه دُو مَکَانِ یَا بَه دُو قَوْمِ. فَأَمَّا یَکِ تَن رَا ۶
 بَه یَکِ زَمَانِ و بَه یَکِ مَکَانِ، کَفتَنِ، کَه کُن و مَکُنْ، مُحَالِ اَسْتُ. دُرُست شُدُ، کَه نَسْخُ بَر مَعْنِی مَصْلَحَتِ
 دِیْدَنِ اَسْتُ. و اِگَر تَبْدِیْلِ اَمْرِی بَه اَمْرِی پِشِیْمَانِی بَاشِدُ، تَبْدِیْلِ فِعْلِی بَه فِعْلِی، هَم، پِشِیْمَانِی بَاشِدُ. پَسْ
 چوَنَ خُدَایِ، تَعَالِیْ، فِعْلِ هَا رَا بَه فِعْلِ هَا بَدَلِ مِی کُنَدُ، هَم چوَنَ حَیَاتِ بَه مَوْتِ، و مَوْتِ بَه حَیَاتِ، و بَیْدَارِی ۹

۱ — ما، قل، بیاید. تا: براید.

۲ — ما، یو، حر، قل، تا: و بندگان (حر: بندگان. تا: و بندهگان) مختلف و اوقات مختلف. پا، کر: و بندگان مختلف.

۳، ۲ — ما، حر، پا، کر: مستحیل باشد شریعت بریک سان (بریکسان). قل: مستحیل نباشد شریعت بریک سان. تا:
 شریعت بریکسان مستحل باشد.

۳ — ما، تا: لکن خدای تعالی. یو، پا، کر: لکن خداوند عزوجل. قل، حر: ولیکن (ولکن) خدای (خدای) عزوجل.
 • ما: هر دو گروهی داند بهر وقتی هر گروهی را درخور. یو، قل، کر، تا: هر گروهی داند بهر وقتی هر گروهی را
 در (قل: اندر) خور. حر: هر گروهی داند درخور. پا: هر گروهی را درخور.

۴ — ما، تا: این (و این) جنانست که طیبی. یو: ان جنانست چون طیبی. قل، حر، پا، کر: این جنان است (جنانست)
 چون طیبی (طیبی).

۵، ۴ — ما: بدار و همه بیمارانی یکی دار و نفر ماید. یو: دار و بیمارانی همه را یکی نفر ماید. قل: بداروی بیمارانی همه را یکی دار و
 نفر ماید. حر: بدار و همه بیمارانی را یکی دار و ندهد. پا، کر: داروی (داروی) بیمارانی همه را یکی نفر ماید. تا: بداروی
 بیمارانی همه را یک دار و نفر ماید.

۵ — ما: لکن. یو، قل، حر، پا، کر: ولکن (ولیکن). تا: لیکن. • ما، قل: در (اندر) خور علت او. یو، حر، پا، کر:
 اندر (در) خور علت وی. تا: درخور بیماری او. • ما، یو، حر، پا، کر، تا: تا صواب. قل: تا صواب.

۶ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: خود نباشد. تا: نباشد.

۷ — ما، یو، حر، پا، تا: کفتن که کن. قل، کر: کفتن کن. • ما، قل، پا، کر، تا: درست شد که نسخ بر معنی (معنی). یو:
 درست شد که معنی نسخ. حر: خاصه که امر عالم الغیب بود درست شد که نسخ بر معنی.

۸ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و اگر (ور) تبدیل امری. یو: و اگر تبدیل امری. • ما، قل، حر، پا، کر: تبدیل (کر: تبدیلی)
 فعلی بفعلی هم. یو: تبدیل فعل بفعلی هم. تا: تبدیل فعلی هم بفعلی.

۹، ۸ — ما، تا: پس چون خدای تعالی فعلها را بفعلا بدل می کند همچون (چنانکه). یو، کر: چون خداوند فعلها ←

به خواب، و خواب به بیداری، و روز به شب، و شب به روز، و آنچه بدین ماند، و در این پشیمانی نیست، لکن مصلحت دیدن است، امر به امر بدل کردن، هم، چنین باشد.

۳ و دیگر، سخن با معتزلیان است، که اگر خدای، تعالی، امری بفرماید، و پیش از آن که بندگان آن را کار بندند، آن را منسوخ کند، اهل سنت و جماعت روادارند، معتزلیان روادارند، و چنین گویند: که امر از بهر کار بستن است، چون امری بفرماید، پس باز دارد هنوز کار نایسته، ۶ فایده نباشد، و این امر هذیان باشد، و از خدای، تعالی، کار بی فایده محال باشد، که او حکیم است، و هر چه حکیم کند و گوید، آن را فایده باید. و این خطا است. از بهر آنکه، بی فایده نباشد، چون

← بفعلها بدل همی کند هم (کر: همچون). قل، حر: بس چون خداوند عزوجل فعلها بفعلها بدل همی کند (می کند) همچون (هم). پا: چون خداوند فعلها بفعلها هم پشیمانی یا بدل همیکند همچون.
۹ - ما، یو، حر، پا، تا: حیوة. قل: حیات را. کر: حیوات. ما، یو، پا، کر، تا: وموت. قل: وموت را. حر: وهم موت. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و بیداری. حر: بیداری.

- ۱ - ما، یو: وانج بدین. قل، پا، کر: وانجه (و آنچه) بدین. حر: و آنچه باین. تا: و آنچه برین. ما، حر، تا: و درین. یو، قل، پا، کر: اندرین (و اندرین).
۲ - ما، تا: لکن. یو، قل، حر، پا، کر: ولکن (ولیکن). ما، قل، حر، تا: همچنین (نیز همچنین) باشد. یو، پا، کر: هم چنین (همچنین) است.
۳ - ما، قل، حر، تا: بامعتزلیان است (بامعتزلیانست) یو: معتزلیان. پا، کر: معتزلیانست. ما، حر، تا: تعالی. یو، قل، پا، کر: عزوجل.
۴، ۳ - ما: و پیش از آن که بندگان امر را. یو: پیش از آن که بندگان امران را. قل: و پیش از آنکه بندگان امران را. حر: پیش از آنکه بندگان امر را. پا، کر: پیش از آنکه بندگان امران را. تا: پیش از آن که بنده کان امران را.
۴ - ما، یو، قل، حر، پا، تا: کند. کر: کرداند (نسخه بدل: کند). ما، یو، قل، حر، پا، کر: و جماعت آنرا. ما: معتزلیان. یو، قل، حر، پا، کر: و معتزلیان. تا: و معتزلیان آنرا. ما، تا: ندارند و چنین. حر: ندارد چنین. یو، قل، پا، کر: ندارند چنین.
۵ - ما، یو، حر، تا: که امر. قل، پا، کر: امر. ما، قل، حر، تا: کار بستن است. یو، پا، کر: کار بستن راست. ما، یو، قل، حر، پا، کر: چون. تا: و چون. ما، تا: بس باز دارد. یو، قل، پا، کر: باز باز دارد. حر: و باز دارد.
۶ - ما: فایده نباشد و این امر هذیان باشد. یو، کر: فایده نباشد این امر هذیان باشد. قل، تا: فایده نباشد و این امر هذیان (هزیان) باشد. حر: این امر را فایده نباشد و این امر هذیان باشد. پا: فایده نباشد این امر هذیان. ما، تا: و از خدای. یو، قل، حر، پا، کر: و از خداوند (خدای) عزوجل. ما: محال باشد که او حکیم است و هر چه. یو: روان بود هر چه. قل: محال باشد هر چه. حر: روا نباشد هر چه. پا، کر: محال باشد که وی حکیم است روان بود و هر چه. تا: محال باشد که خدای حکیم است و کزاف کار و کزاف کوی نیست و هر چه.
۷ - ما: آنرا فایده باید. یو، حر، پا، کر: فایده باید (باید). قل: فایده باشد. تا: آنرا فایده نباشد. ما، یو، ←

۲۱- ما امری فرمود، از قبول یا از ردّ چاره نیست، و قبول ایمان است، و ردّ کفر. | و کار بستن طاعت، و ترك امر معصیت. و کفر و ایمان مهم تر از طاعت و معصیت اند. پس چون امری فرمود بندگان را، هر کس قبول کرد مؤمن آمد، و هر کس باز زد کافر آمد. پس فایده حاصل آمد. قوله: ۳
وَلَا أُمَّةَ بَعْدَ أُمَّتِهِ - وَأُمَّتُ نِيَسْتِ پَسِ أُمَّتِ اُو.

از بهر آنک، یاد کردیم تاقیامت پیغمبری دیگر نیست، و این شریعت را نسخ نیست، و در حکمت این، سخن گفته اند. و گروهی چنین گفتند: که از پس این اُمتِ اُمّتی دیگر نیست. ۶
از بهر آنک، تا همه اُمتان در گور منتظر ایشان باشند، و این اُمت منتظر کس نباشد، و همیشه، که تران را در بند می تران کنند، و می تران را در بند که تران نکنند. و نیز گفته اند: حکمت در این
← کر: از بهر آنک (از بهر آنکه) بی فایده نباشد. قل: یا: از بهر آنک (از بهر آنکه) بی فایده نباشد. حر: از بهر آنک امر بی فایده نباشد. تا: از بهر آنکه بی فایده نیست.

۱ - ما، یو، قل، تا: از قبول. حر: یا از قبول. پا، کر: از قبول. و. ما، یو، قل، پا، کر: طاعت. حر، تا: طاعت است.

۲ - ما، تا: و ترک امر. یو، حر، پا، کر: و ترک کار. ما، قل، پا، کر، تا: و معصیت اند. یو: و معصیت. حر: معصیت آید. ما: بس چون امری فرمود بندگان را هر کس. یو: بس چون فرمود هر که. قل، پا، کر: بس چون (چون) فرمود امری مر (بر) بندگان را هر کس (هر که). حر، تا: بس چون بندگان (بندگانه) را امری (امر) فرمود هر که (هر که آنرا).

۳ - ما: و هر کس باز زد. یو: هر که باز زد. قل: هر کس باز زد. حر: و هر که رد کرد. پا، کر: و هر که باز زد کرد. تا: و هر که باز زد. ما: بس فایده حاصل آمد و قوله. یو، قل، تا: فایده (فایده) حاصل آمد. حر: فایده بجای آمد. پا، کر: ندارد.

۴ - ما، تا: و امت نیست بس (بس از) امت او. یو، قل، پا، کر: و امت نیست از بس امت وی. حر: گفت و بعد از امت وی هیچ امت نیست.

۵ - ما، یو: از بهر آنک یاد کردیم. قل، حر، پا، کر، تا: از بهر آنک (از بهر آنکه) یاد کردیم کی (که). ما، پا، کر: تاقیامت پیغمبری دیگر نیست. یو، قل: تاقیامت پیغمبری دیگر نیست. حر: تاقیامت پیغمبری دیگر نباشد. تا: تا تاقیامت پیغمبر دیگر نیست.

۶ - ما: و در حکمت این سخن گفته اند و گروهی چنین گفتند که از بس. یو، قل: و اندر حکمت این سخن گفته اند گروهی چنین گفته اند که (کی) از بس. حر: و در حکمت سخن گفتند گروهی چنین گفتند از بهر آن بعد از. پا، کر: و اندر حکمت این سخن گروهی چنین گفته اند که از (از) بس. تا: و در حکمت این سخن گفته اند که بس. ما: امتی دیگر نیست. یو، قل، حر، پا، کر، تا: امت نیست.

۷ - ما، تا: از بهر آنک (از بهر آنکه) تا همه امتان در کور (در کوری) منتظر ایشان باشند و این امت منتظر کس نباشد (نباشند). یو: از بهر آنک تا امتان دیگر در کور این امت را بایند و این امت کس را نباید. قل، پا، کر: ←

آن است، تا عیب همه امتان این امت بدانند، و عیب ایشان کس بدانند، و شکایت بیگانگان بادوستان کنند، و شکایت دوستان با بیگانگان نکنند. و نیز گفته اند: حکمت در این آن است، که کار به آخر آسان تر باشد، خواست تا با ایشان آسان کاری کند، چنانکه پیغام بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت: «نَحْنُ أَقْلُ عَمَلًا وَ أَكْثَرُ أَجْرًا.» - وَ هَذَا وَجْهٌ ضَعِيفٌ - و نیز در خبری آمده است، که پیغام بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت: «إِنَّمَا مَثَلُنَا وَمَثَلُ أَهْلِ الْكِتَابَيْنِ، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا، فَاسْتَأْجَرَ أَجِيرًا إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ بِقِيرَاطٍ، ثُمَّ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ

← از بهر آنکه (از بهر آن) تا همه امتان اندر کور پاینده ایشان (پا، کر: ایشانند) باشند و این امت پاینده کس (کسی) نباشد. حر: تا همه امتان دیگر در کور پاینده ایشان باشند و این امت پاینده کس نباشد.

۸، ۷ - ما، تا: و همیشه کهتران را (کهتران) در. یو: کهتران در. قل، پا: همارا کی (همارا) کهترانرا اندر. حر: از بهر آنکه همیشه کهتران را در. کر: همانرا کهترانرا.

۸ - ما، یو، قل، پا، کر: کنند. حر: تا: دارند. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و مهترانرا در بند کهتران نکنند (حر، تا: ندارند). یو: ندارد. ما، تا: و نیز گفته اند حکمت درین است. یو: و نیز گفتند. قل، حر، پا، کر: و نیز گفتند (گفتند که) حکمت این است.

۱ - ما، حر، پا، کر، تا: همه امتان (امتانرا) این امت. یو: امتان این امت. قل: همه امتان این امتان. ما: و عیب ایشان کس بدانند و شکایت بیگانگان. یو: و هیچ امت عیب این امت نداند کله بیگانگان. قل: و عیب ایشان هیچ کس نداند و کله بیگانگان را. حر: و عیب این امت کس نداند که کله بیگانگانرا. پا، کر: و عیب این امت را کس نداند کله بیگانگان. تا: و عیب ایشان کس نداند و کله بیگانگان.

۲ - ما: و شکایت دوستان. یو، قل، حر، پا، کر، تا: و کله دوستان. ما، یو، قل، حر، پا، کر: با بیگانگان. تا: با بیگانگان. ما، پا، کر، تا: و نیز گفته اند حکمت (که حکمت) درین (اندرین) است. یو: و گفته اند. قل: و نیز گفته اند کی حکمت اندرین است و هذا ضعیف. حر: و نیز گفت حکمت آنست.

۳ - ما، قل، پا، کر: تا با ایشان (با ایشان - که با ایشان). یو: که با ایشان سازگاری کند. حر: تا با ایشان آسان کار کند. تا: که برایشان کار آسان قرار گیرد. - در نسخه یو: از، نحن اقل، تا، کفت انما مثلنا، نیامده است.

۴، ۳ - ما، پا، کر: بیغامبر (بیغامبر) صلی الله علیه وسلم گفت. یو، قل: بیغامبر علیه السلام گفت. حر: بیغامبر گفت علیه السلام. تا: بیغامبر علیه السلام میگوید.

۵، ۴ - ما: و هذا وجه ضعیف و نیز در خبری آمده است کی بیغامبر صلی الله علیه وسلم. قل: و نیز خبری بیامد کی بیغامبر علیه السلام. حر: و نیز خبری آمده است که بیغامبر علیه السلام. پا، کر: و نیز چیزی بیاید که بیغامبر صلی الله علیه وسلم. تا: و در خبر دیگر آمده است که بیغامبر علیه السلام.

۵ - ما، یو، قل، حر، پا، کر، تا: انما مثلنا و مثل. پا: انماشان و مثل.

۶ - ما، یو، قل، حر، پا، تا: اجیرا. کر: همه جا، اجرا. ما: بقیراط. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بقیراط ثم استاجر اجیرا الی وقت العصر بقیراط.

بِقَيْرِاطٍ، ثُمَّ اسْتَجَرَ أَجِيرًا إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ بِقَيْرِاطِينَ، فَقَالَ الْأَوْلَانِ، مَا بَالُنَا أَكْثَرُ عَمَلًا
وَأَقَلُّ أَجْرًا، فَقَالَ صَاحِبُ الدَّارِ، هَلْ نَقَصْتُمْ مِنْ أَجُورِكُمْ شَيْئًا، قَالُوا لَا، قَالَ فَذَلِكَ فَضْلِي
أُوتِيهِ مَنْ أَشَاءَ . . .»

۳

و نیز گفته اند: حکمت در این آن است، که چون به دنیا آخر باشند به قیامت سابق باشد.
از بهر آنکه، چون سپاه برگردد، مقدمه ساقه گردد، و ساقه مقدمه گردد. این است معنی قول پیغمبر،
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ . . .»، چنانستی که می گویدی: بدین ۶
جهان آخر باشید، تا کار آن کنید که از دیگران ماند، و بدان جهان اول باشید، تا دیگران رحمت
آن یابند که از شما ماند، و دلیل این قول پیغمبر است، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْجَنَّةَ حَرَامٌ عَلَى
الْخَلْقِ كُلِّهِمْ، حَتَّىٰ أَدْخُلَهَا أَنَا وَأُمَّتِي . . .»

۹

- ۱ — ما، یو، قل، پا، تا: بقیراطین. حر، کر: بقیراطین. ما، تا: ما بالنا نحن. یو، قل، پا، کر: ما بالنا. حر: ما ذالنا نحن.
- ۲ — ما، قل، حر، تا: من اجورکم شیئا. یو، پا، کر: من اجورکم.
- ۳ — ما، یو، قل، حر، تا: اوتیه. پا، کر: اوتیه.
- ۴ — ما، تا: و نیز گفته اند حکمت درین. یو، قل، پا، کر: و نیز گفتند حکمت اندرین. حر: و نیز گفتند حکمت. ما: ما: اخر باشد. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بدنیا اخر باشند. ما: سابق باشد. یو، قل، حر، پا، کر، تا: سابق باشند.
- ۵ — ما، قل، حر: از بهر آنکه چون سپاه برگردد مقدمه ساقه کردد (حر: کردد، ندارد) و ساقه مقدمه کردد. یو، پا، کر: از بهر آنکه (از بهر آنکه) سپاه (سپاه که) برگردد ساقه (ساقه) لشکر مقدم (مقدمه) کردد. تا: از بهر آنکه سپاه برگردد مقدمه ساقه کردد و ساقه مقدمه. ما، یو، تا: اینست (این است). قل، پا، کر: این است (آنست). حر: این.
- ۶، ۵ — ما، یو، پا، کر: بیغمبر (بیغمبر - پیغمبر) صلی الله علیه وسلم. قل: بیغمبر علیه السلام. حر: بیغمبر است علیه السلام. تا: پیغمبر علیه السلام که.
- ۶ — ما، تا: چنانستی که می گویدی (میگویدی) بدین (باین). یو، پا، کر: چنانستی که (که وی) گویدی بدین. قل: چنانستی که وی گویدی بدین. حر: چنانستی که می گوید باین.
- ۷ — ما، قل: باشید تا کاران کنید. یو: باشید تا آن کنید کار. حر: باشی تا کاران کنی. پا، کر: باشند تا کار آن کنند. تا: باشید تا کار آن کنید. ما، یو، قل، پا، کر، تا: که (کی) ار (از) دیگران ماند و بدان (وبان). حر: که از دیگران بماند و بان. ما، یو، قل، پا، کر، تا: اول باشید. حر: اول باشی.
- ۸ — ما: یابند که از شما ماند و دلیل این قول بیغمبرست صلی الله علیه وسلم. یو: یابند که از شما ماند دلیل این قول بیغمبر صلی الله علیه وسلم. قل: یابند که از شما ماند دلیل این قول بیغمبر است علیه السلام. حر: یابند که از شما ماند دلیل این قول بیغمبر علیه السلام. پا، کر: یابند که از شما ماند دلیل این قول بیغمبر است (کر: است، ندارد) صلی الله علیه وسلم. تا: یابند که از شما باز ماند و دلیل این سخن قول بیغمبر است صلی الله علیه وسلم که میگوید.

و نیز گفته اند: نسخ کردن بدل آوردن است، و از پس این امت امتی دیگر نیارد، تا ایشان را بر همه بدل آرد، و بر ایشان بدل نیارند. همواره، عزیز تران را بر خوار تران بدل آرند. قَوْلُهُ:

جَعَلَ فِيهِمْ صَفْوَةً وَأَخْيَارًا أَوْ نُجَبَاءَ أَبْرَارًا - در این امت، پاکان نهاد و گزیدگان و نیکوکاران. این امت هرگز خالی نگردند، از آنک، در میان ایشان گزیدگان باشند، تا خدای تعالی، به دعای امتان و برکت ایشان، از دیگران بلا بگرداند. و خبیر پیغمبر است، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ، لَا يُدْرِي أَوَّلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ. قَوْلُهُ:

سَبَقَتْ لَهُمْ مِنْهُ الْحُسْنَى - پیش رفته است ایشان را از او نیکویی.

۱ - ما، یو، حر، پا، کر: گفته اند. قل: گفته اند کی. تا: گفتند. ما، تا: و از پس این. یو، قل: از پس این. حر: بعد ازین. پا: ز پس این. کر: از این (نسخه بدل: از پس این). ما، یو، حر، پا، کر، تا: نیارد تا ایشانرا (ایشان را). قل: نیارند تا ایشانرا.

۲ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: آرد. حر: آرند. ما: و بر ایشان بدل نیارند همواره عزیزانرا بر خوار تران بدل آرند. یو: و بر ایشان کس را بدل نیارد عزیزانرا بر ذلیل بدل آرند. قل: و بر ایشان کس را بدل نیارند همواره عزیز ترانرا بر خوار تران بدل آرند و خوار ترانرا بر عزیز تران بدل نیارند. حر: و کس را بر ایشان بدل نیارند همواره عزیز تر بدل آرند. نه خوار تر را بر عزیز. پا، کر: و بر ایشان (و بر ایشان) کس را بدل نیارد (نیارد همارا) عزیز ترانرا بر ذلیل تر بدل آرند. تا: و بر ایشان بدل نیارد و همیشه عزیزانرا بر ذلیلان بدل آرند و ذلیلان را بر عزیزان بدل نیارند.

۳ - ما: و اخیاراً و نُجَبَاءَ اَبْرَارًا درین امت باکان نهاد و گزیدگان و نیکوکاران. یو: و اخیاراً و نُجَبَاءَ اَبْرَارًا اندرین امت باکان نهاد و گزیدگان و نیکوکاران. قل: و اخیاراً و نُجَبَاءَ اَبْرَارًا اندرین امت باکان نهاد و گزیدگان و نیکوکاران. حر: و اخیاراً و نُجَبَاءَ اَبْرَارًا کفایت نهاد در ایشان پاکان و گزیدگان و نیکان و نیکوکاران. پا، کر: و اخیاراً و نُجَبَاءَ اَبْرَارًا اندرین امت پاکان (پاکان نهاد) و گزیدگان و نیکوان و نیکوکاران. تا: و اخیاراً و نُجَبَاءَ اَبْرَارًا و درین امت پاکان و گزیدگان و نیکوکاران نهاد.

۴ - ما، تا: این (و این) امت هرگز خالی نکردند از آنکه (از آنکه) در. یو: این امت هرگز خالی نکردد از آنکه در. قل: این امت هرگز خالی نکردند از آن کی اندر. حر: تا هرگز این امت خالی نباشد از آنکه. پا، کر: این امت هرگز خالی نکردد از آن که اندر. ما، یو، قل، پا، کر، تا: گزیدگان باشند: حر: گزیدگان باشند.

۵، ۴ - ما: تا خدای تعالی بدعای امتان و برکت ایشان از دیگران بلا. یو: تا خدای عز و جل بدعای ایشان از دیگران بلا. قل: تا خدای عز و جل بدعای ایشان و برکت ایشان از دیگران بلا. حر: تا خدای عز و جل بدعای ایشان و برکت ایشان از دیگران بلا. پا، کر: تا خدای تعالی بدعای ایشان از دیگران بلا. تا: تا خدای تعالی بدعا و به برکت ایشان از دیگران بلا.

۵ - ما: و خبیر پیغمبر است صلی الله علیه. یو، پا، کر: و خبیر پیغمبر (پیغمبر) صلی الله علیه وسلم. قل: و خبیر پیغمبر است علیه السلام. حر: و نیز خبیر پیغمبر است علیه السلام که گفت. تا: و خبیر پیغمبر علیه سلام الله.

۶ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: مثل المطر. حر: کالمطر. ما، قل: اخوه قوله. یو، حر، پا، کر، تا: اخره.

۷ - ما، حر، تا: لهم منه الحسنی. یو: لهم الحسنی. قل، پا، کر: لهم منا الحسنی. ما: پیش رفته است ایشانرا از او نیکویی. ←

یعنی، این اُمت را از خدای، تعالیٰ. و این، موافق است قول خدای را، عَزَّوَجَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ». «علت نجات خلق در کثرت خدمت نهاد، در سبقت عنایت نهاد. نگفت، هرک ما را مطیع تر، او از عذاب دورتر، چه گفت، هر که را از ما ۳ به سابق نیکویی رفته است، او از عذاب دورتر، تا آزاد کرده فضل ما باشد، نه آزاد کرده هنر خویش. قوله:»

۲۲-ما

وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ - وَالزَّامُ كَرَدُ إِيشَانِ رَا كَلِمَةَ تَقْوَىٰ.^۶
و کَلِمَةَ تَقْوَىٰ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ است. و آن را کَلِمَةَ تَقْوَىٰ بدان معنی خواند، که هر کس که

← یو: بیش رفتن است ایشانرا از نیکویی. قل، تا: بیش (پس) رفته است مرایشان را از وی نیکوی. حر: کفت بیش رفته است ایشانرا از وی نیکویی. پا، کر: بیش رفتست مرایشانرا از وی نیکویی.

۱ - ما، حر: این امت را از خدای تعالیٰ (از خدای عزوجل). یو، قل، پا، کر: مرین (مراین) امت را از خدای عزوجل. تا: امت را از خدای نیکوی. ما، قل: و این موافقت (موافق است) قول خدای را (خدایرا) عزوجل. یو: و این موافقت قول خداوندست جل ذکره. حر: و این موافق قول خدایست عزوجل. پا، کر: و این (باین) موافقت قول خدای عزوجل است. تا: و این موافق قول خدای تعالیٰ است که میگوید.

۲، ۱ - ان الذين... آیه ۱۰۱، سوره ۲۱ (سورة الانبیاء). - ما، یو، قل، حر، پا، کر: منا الحسنی. تا: من الحسنی.

۲ - ما، حر، تا: در کثرت. یو، قل، پا، کر: اندر کثرت.

۳ - ما، حر، تا: در (که در) سبقت. یو، قل، پا، کر: که (جه) اندر سبقت. ما، قل، کر، تا: نکفت هرک (هرکی - هرکه) مارا. یو: نه کفت هرکه مارا. حر، پا: نکفت هرکه مارا (مارا). ما، تا: او از عذاب. یو، قل: وی از عذاب. حر، پا، کر: از عذاب.

۳، ۴ - ما، قل: جه کفت هر کرا (هرکی ورا) از ما بسابق. یو: کفت هر که مارا دارد در سابق. حر: کفت هر کرا از ما سبق. پا، کر: کفت هر که ورا سابق (از سابق). تا: کفت هر که او را از ما در سابق.

۴ - ما: رفتست او. یو، پا، کر: رفتست وی. قل، حر، تا: رفته است وی (او). ما، یو، حر، پا، کر، تا: دورتر. قل: دورترست.

۵ - ما: خویش قوله رحمه الله. یو: خویش والله اعلم. قل: خویش قوله. حر، تا: خویش. پا، کر: خویش باشد.

۶ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: و الزم منهم. تا: و الزم منهم. ما، حر: الزام کرد ایشانرا (ایشان را) کلمه. یو، پا، کر: الزام کرد مرایشانرا (ایشانرا) بکلمه. قل، تا: و الزم کرد مرایشان را (ایشان را) کلمه (کلمه).

۷ - ما: لا. یو، پا، کر: که لا. قل، تا: و کلمه تقوی لا. حر: و کلمه تقوی نهادان لا.

۷ و سطر اول صفحه ۹۰ - ما: و انرا کلمه تقوی بدان معنی خواند که هر کس که این کلمه را بیاورد خود را در وقایه کرد درین. یو، پا، کر: ورا (اورا) کلمه (کلمه) تقوی خوانند بدان معنی (بدان معنی) که هر کس (کس) که این کلمه را آورد خویشتن (خویشتن را) اندر حصار کرد اندرین. قل: ورا کلمه تقوی خواند بران معنی کی هر کس که این کلمه را آورد خویشتن را ←

این کلمه را بیاورد خود را در وقایه کرد، در این جهان از شمشیر رست، و از شر گزیت رست، و از کفر رست، و اهل و فرزند وی از اسیری رستند، و اموال او از استیغنام رست. کدام وقایه، باشد ۳ از این بزرگتر؟ این تأثیر شهادت است در دنیا. تا تأثیر عقبی در او بیابد. و اگر تضدیق با این قول یار بود، در آن جهان اگر به حق این کلمه تقصیر نکرده باشد، خویشتن را از عذاب وقایه کرد، و اگر تقصیر کرده باشد، خویشتن را از خلود دوزخ وقایه کرد، زیرا که مؤمن در دوزخ جاودانه نماند. بدین معنی آن را کلمه تقوی خوانند. پس خبر کرد که ایشان را این کلمه الزام کرد.

← اندر وقایت کرد اندرین. حر: ویرا کلمه تقوی خواند بان معنی که کسی که این کلمه را آورد خویشتن را در وقایه کرد درین. تا: و آن را کلمه تقوی بان معنی خوانده که هر کسی که این کلمه را از صدق بیاورد خود را وقایه کرد و درین.

۱ - ما، قل: رست و از شر کزیت رست و از کفر رست. یو: برست و از کزیت و کفر رست. حر: و از جزیه و از کفر برست. پا، کر: رست (رست) و از کزیت رست (رست) و از کفر رست (رست). تا: و از هر کزیت و از کزیت رست و از تأثیر کفر رست.

۲ - ما: و فرزند وی از اسیری (نسخه بدل: سبی) رستند. یو، پا، کر: و فرزند (و فرزند) وی از اسیری. قل: و فرزند وی از سبی رست. حر: و فرزند وی از غارت و اسر. تا: و فرزند او از سبی رستن. ما، تا: و اموال او. یو، قل، پا، کر: و اموال وی. حر: و اموال. ما، تا: رست کدام وقایه باشد. یو: رست کدام حصار بود. قل: رست کدام وقایت یابد. حر: برست کدام وقایه باشد. پا، کر: رست کدام حصار باشد.

۳ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: این (و این) تأثیر. تا: این. ما: در دنیا تا تأثیر عقبی در وی یابد. یو، قل: اندر دنیا تا تأثیر (تأثیر) وی اندر عقبی بیابد. حر: در دنیا تا تأثیر وی در عقبی بیابد. پا، کر: اندر دنیا تا تأثیر وی اندر عقبی بیابد (بیابد). تا: در دنیا باش تا تأثیر عقبی در وی بیابد. ما، یو، قل، حر، تا: با این. پا، کر: بان.

۴ - ما: در آن جهان اگر. یو، قل، حر، پا، کر: اندر آن جهان اگر. تا: و. ما، پا، کر: نکرده باشد خویشتن را. یو: نکرده بود خویشتن را. قل، حر: نکرده باشد خویشتن. تا: نکرده باشد اندر جهان خویشتن را. ۴، ۵ - ما، حر، تا: وقایه کرد. یو، پا، کر: حصار کرد. قل: وقایت کرد.

۵ - ما، قل، تا: کرده باشد خویشتن را از خلود دوزخ وقایه (وقایت) کرد زیرا که (کی هیچ - که هیچ). یو: کرده بود از خلود خود را حصار کرد که هیچ. حر: کرده باشد خویشتن را از خلود ایمن کرد که هیچ. پا، کر: کرده بود خویشتن را از خلود حصار کرد که هیچ.

۵، ۶ - ما، حر، تا: در دوزخ جاودانه نماند. یو، قل، پا، کر: اندر دوزخ جاوید (جاودان) نماند.

۶ - ما، حر، تا: بدین (باین) معنی انرا (ورا) کلمه تقوی خوانند. یو، پا، کر: بدین (باین) معنی ورا کلمه تقوی خوانند. قل: بدین معنی ورا کلمه تقوی. ما، حر، پا، کر، تا: بس خبر کرد (داد) که ایشانرا این کلمه الزام کردم (الزام کرد). یو: بس خبر کرد که این کلمه ایشانرا الزام کرد. قل: بس اخبار کرد که من ایشانرا کلمه تقوی الزام کردم.

و الزام، آن باشد، که چیزی در گردن کسی کنی، چنانکه قاضی مسلمانان بر کسی حکمی کند، گوید: **الزمتُهُ كَذَا**. و فایده این سخن آن است، که بیان می کند که ما ایشان را الزام کردیم، تا ما را بخواستند، و اگر الزام مانبودی، کس ما را نخواستی. پس، هر کس ما را به الزام ما خواهد، ۳ نه او ما را خواسته باشد، ما او را خواسته باشیم. و معنی این الزام هدایت بود، یا توفیق باشد، یا قضای سابق بود، یا مشیت ازلی بود، یا علم قدیم. تا مانند استیم، نخواستیم و قضا نکردیم و توفیق ندادیم و بهره نیاوردیم و هدی ندادیم. ما را نخواستید، پس، منت ما را است بر تو، نه تورا بر ما. ۶ این همه کردیم، و ما را به تو نیاز نه، تا یک بار به در ما آمدی با نیاز مندی خویش. نظیر این آن است، که گفت: «... وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبٌ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَزَيْنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَتْ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ». پس گفت: ایمان را دوست تو، من گردانیدم، و در دلت من آراستم، و کفر و فسوق ۹

- ۱ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: ان باشد. یو: ان بود. ما، یو، حر، تا: در (اندر) کردن کسی کنی. پا، کر: را در کردن کسی لازم کنی. قل: اندر کردن. ما، یو، قل، حر، پا، کر: چنانکه (چنانکه) قاضی. تا: چنانکه قاضی از قضاة.
- ۱، ۲ - ما، یو، قل، پا، کر: بر کسی حکمی کند. حر: بر کسی حکم کند. تا: اگر بر کسی حکم کند.
- ۲ - ما، پا، کر: الزمت کذا. یو: الزمت کذا. قل، حر: الزمت کذا. تا: الزمت کذا. ما: فایده سخن آنست که بیان می کند که ما. یو: فایده این سخن بیان همی کند ما. قل، پا، کر: فایده این سخن آنست که (که) همی بیان کند کی (که) ما مر (که ما). حر، تا: فایده این سخن آنست که بیان می کند که من (که ما).
- ۲، ۳ - ما، یو، قل، پا، کر: الزام کردیم تا ما را بخواستند. حر: الزام کردم تا ما را بخواستند. تا: الزام کردیم تا ما را بخواستند.
- ۳ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: کس ما را. یو: کسی ما را. ما، قل، تا: پس هر کس (هر که) ما را با الزام ما خواهد نه او (نه وی). یو، حر، پا، کر: پس هر که ما را خواست (بخواست) با الزام ما خواست نه وی (نه او).
- ۴ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: خواسته باشد. حر: خواسته بود. ما: ما او را. یو، پا، کر: ما او را. قل: ما او را. حر: چه ما او را. تا: و ما او را. ما، پا: الزام. یو، قل، حر، کر، تا: این الزام.
- ۴، ۵ - ما، قل: یا توفیق باشد (بود) یا قضا سابق بود یا مشیت (مشیه) ازلی بود یا علم قدیم (قدیم بود). یو، پا، کر: یا مشیت ازلی بود یا علم قدیم بود. حر، تا: یا توفیق یا قضا سابق یا مشیت (مشیه) ازلی با (یا) علم قدیم (قدیم و).
- ۵ - ما، یو، حر، پا، کر، تا: نخواستیم. قل: و نخواستیم.
- ۵، ۶ - ما، قل، حر، پا، کر: و توفیق ندادیم و بهره نیاوردیم و هدی ندادیم (و هدی ندادیم و بهره نیاوردیم) ما را نخواستید (نخواستی). یو: و توفیق و هدی ندادیم و بهره نیاوردیم ما را نخواستی. تا: و توفیق ندادیم و بهره نیاوردیم و هدایت ندادیم ما را نخواستی.
- ۶ - ما، قل، حر، تا: نه ترا. یو، پا، کر: نه تراست.
- ۷ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: این همه. تا: و این همه. ما، یو، قل، حر: نیاز نه تا. پا، کر: نیازی یا. تا: حاجت نه تا. ما، یو، قل، پا، کر: بدر ما آمدی با نیاز مندی. حر: کی بدر ما باز آمدی با نیاز مندی. تا: بدر گاه ما آمدی با احتیاج. ←

وَعَصِيَانٌ، بَرَدِلْتِ دَشْمَنُ مِنْ كَرْدَمِ، تَابِدَانِي، كَه هَمَه، مِنْ كَرْدَمِ، وَآنِچ دَارِي اَز مَنْ دَارِي. بَارُ
بَاتُو هَمِين فَضْلُ كَرْدَمِ وَخَوِي شْتَن رَانَسْتُو دَمِ، هَمَه، تَوْرَا سْتُو دَمِ، وَكَفْتَمِ: «... أَوْلَيْكَ هُمْ الرَّاشِدُونَ». ۳
نظيرِ اَيْنِ آن اَسْت، كَه كَفْتَمِ: «... أَوْلَيْكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَآيَدَهُمْ بِرُوحٍ مِّنْهُ»،
كَفْتَمِ: دَر دِلِ مُؤْمِنَانِ اِيْمَانُ مِنْ نَبِشْتَمِ، كَه اِكْر تُو بِنُوشْتِي، هَمِ تُو بَه جَفَا مَحُو كَرْدِي، وَ اِكْر مَخْلُوقِ
نَبِشْتِي، هَمِ مَخْلُوقِ پَاك كَرْدِي، لَكِنْ خُوذْ نَبِشْتَمِ، تَا كَسْ نَبِشْتَهْ مَرَا پَاك نَتَوَانْد كَرْدَن. نَبِشْتَهْ مَا

← ۸ - ما، يو، قل، حر، پا، كر: كه كفت. تا: كه ميگويد.

۸، ۹ - ولكن الله... آية ۷، سورة ۴۹ (سورة الحجرات). واعلموا ان فيكم رسول الله لويطيحكم في كثير من الامر لعنتم
ولكن الله حبب اليكم الايمان وزينه في قلوبكم وكره اليكم الكفر والفسوق والعصيان اولئك هم الراشدون. - ما، يو،
قل، پا، كر، تا: الكفر والفسوق والعصيان. حر: الكفر الآيه.

۹ - ما: بس كفت ايمان را دوست تو من كردانيدم و در دلت من ارستم. يو، قل: كفت ايمان بتو دوست من كردم و اندر
دل تو (و اندر دلت) من ارستم. حر: بس كفت ايمان بتو من دوست كردم و در دل تو من ارستم. پا، كر: بس كفت
ايمان بتو دوست من كردم و اندر دل من ارستم. تا: بس كفت ايمانرا بتو دوست مند كردم و در دلت من ارستم.

۱ - ما، قل، پا، كر: دشمن من كردم. يو، حر: من دشمن كردم. تا: من دشمن كردانيدم.

۱، ۲ - ما: وانچ داري از من داري باز باتو همين فضل كردم و خويشتن رانستودم. يو: وانچ داري زان منست باز با همين فضل
كه كردم خويشتن رانستودم. قل: و هرج داري از ان من داري باز با همين فضل كردم و خويشتن رانستودم. حر: وانچه داري
از من داري و باز با اين همه فضل كردم و خود را نستودم. پا، كر: وانچه داري از ان من داري باز با همين فضل كه كردم
خويشتم نه ستودم (خويشتن راستودم). تا: و آنچه داري از ان من داري بس باتو همين فضل كردم و خويشتن رانستودم.
۲ - ما، قل، تا: همه ترا (و ترا) ستودم و كفتم. يو: چه ترا ستودم. حر: چه ترا بستودم و كفتم. پا: ترا ستودم ترا ستودم
كفتم. كر: ترا ستودم كفتم. - در نسخه: يو: از، و كفتم اولئك، تا، كه كفت اولئك، نيامده است.

۳ - ما، حر، پا، كر: نظير. قل، تا: و نظير. اولئك كتب... آية ۲۲، سورة ۵۸ (سورة المجادلة). لا تجد قوما يؤمنون
بالله واليوم الآخر يوادون من حاد الله ورسوله ولو كانوا آباءهم او ابناهم او اخوانهم او عشيرتهم اولئك كتب في
قلوبهم الايمان وايدهم بروح منه ويدخلهم جنات تجري من تحتها الانهار خالدين فيها رضي الله عنهم ورضوا عنه اولئك
حزب الله الا ان حزب الله هم المفلحون. - ما، يو، قل، پا، كر، تا: وايدهم. حر: وايدهم.

۴ - ما، قل، حر: كفت در (اندر) دل. يو، پا، كر: اندر دل. تا: ميگويد در دل. ما، تا: نبشتم كه اكر تُو بِنُوشْتِي (نبشْتِي).
يو، قل، حر: نبشتم اكر (چه اكر) تُو نبشْتِي. پا، كر: نوشتم اكر تُو نبشْتِي. ما: تُو بِنُوشْتِي مَحُو كَرْدِي. يو: تُو بِنُوشْتِي تُو بَاك
كَرْدِي. قل، حر: تُو بِنُوشْتِي بَاك كَرْدِي. پا، كر، تا: بِنُوشْتِي بَاك كَرْدِي. ما، يو، پا، كر: و اكر مَخْلُوقِ. قل، حر، تا:
و اكر مَخْلُوقِ.

۵ - ما، يو، قل، پا، كر: هم مَخْلُوقِ. حر، تا: هم مَخْلُوقِ. ما، تا: لَكِنْ. يو، قل، حر، پا، كر: وَلَكِنْ. ما: تَا كَسْ نَبِشْتَه
مَرَا بَاك نَتَوَانْد كَرْدَن. يو، قل، حر، پا، كر: تَا نَبِشْتَه (نَبِشْتَه) مِنْ كَسْ بَاك نَتَوَانْد كَرْدَن (كَرْدَن). تا: وَ كَسْ نَبِشْتَه
مَا پَاك نَتَوَانْد كَرْدُو.

دواست: یکی در آسمان، و آن لَوْح است، دیگر در زمین، و آن دِلِ مُؤْمِنان است. هم چنانک خَلَق عاجزاند از پاک کردنِ کتابتِ لَوْح، عاجزاند از پاک کردنِ کتابتِ قَلب. و از این لطیف تر آن است، که چون در لَوْح قضا و قدر نبشتم، قَلَم را فرمودم، و چون در دِلِ ايمان نبشتم، خود نبشتم. ۳ و معنی به خود اضافه کردن، واسطه از میان برداشتن است. و چون بهشت را بیاراستم، رضوان را فرمودم، و چون دِلِ مُؤْمِنان را بیاراستم، خود آراستم، و کس را نفرمودم. باز لَوْح به اسرافیل سپردم، و دوزخ به مالِک سپردم، و بهشت به رضوان سپردم، و دِلِ مُؤْمِنان به کس نسپردم. آنک اورا رضوان ۶ نگاه می دارد، و آنک مالِک اورا نگاه می دارد، و آنک اورا اسرافیل نگاه می دارد، به امر من دارد، و ایشان مخلوقانند، کس را بر آن چیزها دست نیست. پس، دِلِ مُؤْمِنان را که من نگاه می دارم،

ما - ۲۳

- ۱ - ما، حر، تا: در آسمان. یو، قل، پا، کر: اندر آسمان. ما: لوحست دیگر در زمین. یو، قل، پا، کر: لوحست (لوح است) دیگر اندر زمین. حر: لوح محفوظ است و یکی در زمین. تا: لوح است و دیگر در زمین. ما، یو، حر، پا، کر: همجنانک (همجنانکه). قل: جنانک. تا: و همجنین که.
- ۲ - ما: کتابت قلب. یو: کتابت لوح عاجزاند از پاک کردن کتابت قلم. قل: کتاب لوح عاجزاند از پاک کردن کتاب قلب. حر، پا، کر: کتابت لوح نیز عاجزاند (عاجزاند) از پاک کردن کتابت قلب. تا: لوح عاجزاند از پاک کردن کتابت قلب.
- ۳ - ما، تا: که چون در لوح. یو، قل، حر، پا، کر: که چون (چون) اندر لوح. ما، یو، قل، حر، پا، کر: نبشتم. تا: نبشتم. ما، تا: در دل. یو، قل، پا، کر: اندر دل. حر: در دلت. - در سه نسخه یو، پا، کر: از، و معنی، تا، و چون، نیامده است.
- ۴ - ما، تا: برداشتن است. قل، حر: برداشتن بود (بود). ما، یو، قل، پا، کر، تا: بیاراستم. حر: بیافریدم بیاراستم.
- ۵ - ما، یو: مومنان را. قل: مومن. حر، پا، کر، تا: مؤمنان. ما، قل، حر، پا، کر، تا: آراستم و کس را (کس را) نفرمودم. یو: آراستم. ما، یو، قل، پا، کر، تا: باسرافیل سپردم. حر: باسرافیل.
- ۶ - ما، یو، قل، حر، تا: و بهشت. پا، کر: بهشت. ما، قل، تا: و دل مومن (مومن را). یو، حر، پا، کر: دل مومن. ما، تا: آنک (آنکه) اورا. یو، قل، حر، پا، کر: آنک (آنکه) ورا.
- ۷ - ما: نکه می دارد (در نسخه ما، همه جا، نکه، و در سایر نسخه ها، همه جا، نگاه، آمده است). یو، قل، تا: نگاه می دارد (میدارد). حر: نگاه دارد. پا، کر: می نگاهدارد (نگاه دارد). ما، یو، تا: اورا (ورا) اسرافیل نکه (نگاه) می دارد. قل: و راهمی اسرافیل نگاه دارد. حر: ویرا اسرافیل نگاه دارد. ما: با امر من دارد. یو، قل، پا، کر، تا: با امر من. حر: همه دارند با امر من.
- ۸ - ما، یو، قل، پا، کر: مخلوقانند. حر: مخلوق اند. تا: مخلوقند. ما، قل، حر، تا: بران چیزها. یو، پا، کر: بدان چیزها. ما، حر، تا: پس دل مومنانرا (مومن - مومن را) که من نکه (نگاه) می دارم. یو: دل را که من نکه می دارم. قل: پس دلت را کی من همی نگاه دارم. پا، کر: پس دل را که من همی نگاهدارم (نگاه دارم).

که را بر او پادشاهی باشد؟ چون ظاهر صورتت بیاراستم، خود را ستودم، گفتم: «... فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ». و چون دلت را بیاراستم، تو را ستودم، گفتم: «... أَوْلَيْكَ هُمْ الرَّاشِدُونَ». «... وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا»، چه اگر تو را نستودی و خود را ستودی، بترسیدی که آن را تباه کنم، چنانکه ظاهر صورتت را به موت پس تو را ستودم، تادانی که تباه نکنم به جفای تو، که اگر خواستی بریدن، تو را نستودی. چه، ستایش من ازلی است، و چیزی که خود ستودم، ستوده خوراکی تباه کنم؟ و من ستودگان خود را ننکوهم.

اکنون باز گردیم به معنی الزام، و گوئیم: که او الزام کرد، و هر چه حق کند حقیقت بود، و الزامی که آن به حق باشد باز افکندن آن الزام روا نبود. نبینی که اگر حاکم مسلمانان الزامی کند

- ۱ - ما، حر، پا، کر، تا: کرا برو (بروی) پادشاهی (پادشاهی) باشد. یو: کرا بروی پادشاهی بود. قل: کی را بروی پادشاهی باشد. - در نسخه قل: از، چون ظاهر صورتت، تا، اکنون باز گردیم، نیامده است. ما، یو، تا: صورتت. حر: صورتت را. پا، کر: صورت را. ما، یو، پا، کر، تا: ستودم کفتم (و کفتم). حر: ستوده کفتم کفتم.
- ۲: ۱ - فتبارك الله... آیه ۱۴، سوره ۲۳ (سوره المؤمنون). ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاما فكسونا العظام لحما ثم انشأناه خلقا اخر فتبارك الله احسن الخالقين.
- ۲ - ما: جون. یو، حر، پا، کر، تا: وجون. ما، یو، حر، پا، کر: کفتم. تا: و کفتم.
- ۳ - وکانوا... آیه ۲۶، سوره ۴۸ (سوره الفتح). اذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحمية حمية الجاهلية فانزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين والزهم كلمة التقوى وکانوا احق بها واهلها وکان الله بكل شئ علیما. ما، حر: چه اگر (اگر) ترا نستودی (نستودی) و خود را ستودی (بترسیدی) که یو: چه اگر نستودی بترسیدی که. پا، کر: چه اگر ترا نستودی بترسیدی که. تا: چه اگر ترا نستودی و خود را ستودی و خود را ستودی بترسیدی که.
- ۴ - ما، حر، تا: چنانکه (تا: همچنانکه) ظاهر صورتت را. یو، پا، کر: چنان چون ظاهر صورتت (پا، کر: صورت). ما، یو، پا، کر: ستودم (پا، کر: بستودی) تادانی که تباه نکنم (نخواهم کرد - نخواهم کردن). حر: ستودم تادانی که تباه نخواهم کرد. تا: ستودم تادانیکه تباه نخواهم کرد.
- ۵ - ما: که اگر خواستی بریدن ترا. یو، پا: چه اگر خواستی بریدن ترا. حر: که خواستی تباه کردن و بریدن ترا. کر: چه اگر خواستی برید. تا: که اگر نخواستی بریدن ترا. ما، تا: ستایش. یو، حر، پا، کر: چه ستایش. ما، حر، تا: و چیزی (و چیزی را) که خود ستودم. یو: چیزی که من ستودم. پا، کر: و چیزی را که من بستودم.
- ۶ - ما، یو، تا: ستودگان (تا: ستوده کان) خود را ننکوهم. حر: ستودگان خویش نه ننکوهم. پا، کر: ستودگان خویش را نه ننکویم.
- ۷ - ما: و کوئیم که او. یو، پا، کر: کفتم وی. قل، حر: کفتم که وی. تا: و کوئیم که او. ما، یو: و هر چه حق. قل، حر، پا، کر: و هر چه حق. تا: و هر چه.
- ۸ - ما، تا: که ان بحق باشد. یو، قل، حر: که ان (ان) بحق بود. پا، کر: که از حق بود. ما، یو، تا: روانو دینی که ←

به حق، پس خواهد که الزام خود را باز افکند، نتواند؟ پس از کرم مولى كى روا باشد، که چیزی الزام کند به حق، و آن را باز افکند.

و دیگر معنی آن است، که هرگاه که قاضی حکمی الزام کند، و قاضی دیگر خواهد که آن را باز افکند، و هر دو مجتهد و هر دو مثل يك دیگر، نتواند فسخ کردن حکم قاضی اول. پس حکمی که حق، تعالی، الزام کند، شیطان کى تواند که آن را فسخ کند؟ مگر که حاکم اول خطا کند، پس ثانی به صواب حکم او را فسخ کند. پس هرگز صواب را به خطا فسخ نکنند، و حق را به باطل فسخ نکنند، چه، باطل را به حق فسخ کنند، و خطا را به صواب. و آنچه حق، تعالی، کند حق و صواب بود، و آنچه شیطان کند خطا و باطل باشد.

← اگر حاکم مسلمانان الزام کند بحق. قل، یا، کر: روا نباشد نبینی که (نه بینی که) اگر حاکم مسلمانان الزام کند بحق. حر: نه بینی اگر حاکم مسلمانان حکمی الزام کند بحق.

۱ - ما: بس خواهد که الزام خود را باز افکند. یو، قل، یا، کر: باز خواهد که الزام خویش را باز افکند (قل: باز افکندن). حر: باز خواهم که آن الزام خویش را باز افکند. تا: بس خواهد که الزام خویش را باطل کردند.

۱، ۲ - ما، قل، تا: مولى كى روا باشد که چیزی الزام کند بحق و انرا (تا: انگاه انرا) باز افکند (تا: باطل کردند). یو: مولى عز وجل كى روا بود که چیزی قاضی الزام کند و انرا باز افکند. حر، یا، کر: مولى عز وجل (جل و عز) كى روا باشد که چیزی الزام کند باز انرا (و انرا) باز افکند.

۳ - ما، یو، یا، کر، تا: انست که هرگاه که (تا: که هرگاه که). قل: انست هرگاه. حر: آنست که هر کرا. ما: قاضی حکمی الزام کند و قاضی دیگر. یو: قاضی حکم کند الزام را قاضی دیگر. قل: قاضی حکم الزام کند و دیگری. حر، تا: قاضی حکمی الزام کند و دیگری قاضی (و قاضی دیگر). یا، کر: قاضی حکم الزام کند دیگر قاضی.

۴ - ما، یو، قل، حر، یا، کر: باز افکند. تا: باطل کند. ما، یو، قل، حر، یا، کر: مجتهد و هر دو. تا: مجتهد باشند. ما: یکدیگر باشند. یو، قل، حر، یا، کر، تا: یکدیگر (یکدیگر). ما، یو، قل، حر، تا: نتواند فسخ کردن. یا، کر: فسخ نتواند کردن. ما: قاضی اول. یو، قل، حر، یا، کر، تا: حکم قاضی اول (حر: اول را).

۵ - ما، قل، حر، یا، کر: حق تعالی (عز وجل - جل و عز). یو: حق عز و علا. تا: حق سبحانه. ما، یو، حر، یا، کر، تا: کى تواند. قل: کى بتواند. ما، تا: مکر که. یو، قل، حر، یا، کر: مکر.

۶ - ما: بس ثانی. یو، قل، حر، یا، کر: ثانی. تا: و حاکم ثانی. ما، قل، حر، تا: حکم او را (ویرا). یو: حکم را. یا، کر: حکم. ما، یو، قل، یا، کر: بس هرگز. تا: و هرگز.

۶، ۷ - ما، قل، تا: و حق را بیاطل فسخ نکنند چه باطل را (تا: باطل را) بحق فسخ کنند و خطا را بصواب (قل: بصواب فسخ کنند). یو، یا، کر: و خطا را بصواب فسخ کنند. در نسخه حر: از، بس هرگز، تا، انج حق، نیامده است.

۷، ۸ - ما: و انج حق تعالی کند حق و صواب بود. یو: و انج حق تعالی کند حق بود و صواب بود. قل، حر: و انج حق کند ←

و نیز گفته اند، معنی دیگر آن است، که قوی تواند که کرد ضعیف را تباه کند، و ضعیف نتواند که کرد قوی را تباه کند. قوت، صفت حق است، و ضعف، صفت خلق. و قدرت، صفت حق است، و عجز، صفت خلق. محال باشد که قادری قوی حکمی کند، که ضعیف عاجز آن را باز افکند. آن گاه چون این منت یاد کرد، دانست که بترسند، که او را چون به الزام او یافتیم، نباید که هم او ما را از خود دور کند، دل ایشان خوش کرد و گفت: «... وَ كَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا». ۶ ایشان سزای این بودند، و از دیگران سزا تر بودند. چنان است که گویی بیان می کند، که ما سزا به سزا دادیم. چون سزا به سزا دهند، شکافتن روان باشد. چون زنان خویشان را به ناکفود دهند،

ما - ۲۴

← عزوجل حق کند و صواب کند (حق و صواب بود). پا، کر: و آنچه حق کند جل و عز همه حق بود و صواب بود. تا: و آنچه حق کند حق و صواب باشد.

۸ - ما: خطا و باطل باشد. یو، حر، پا، کر: باطل و خطا بود. قل: باطل بود و خطا بود. تا: باطل و خطا باشد.

۱ - ما، تا: و نیز گفته اند (و گفته اند) معنی دیگر است که قوی تواند که کرده (که کرد). یو، قل: و دیگر معنی (و نیز دیگر معنی) است که قوی تواند که کرده (که قوی تواند که کرد). حر: و نیز معنی دیگر است که قوی تواند که کرده. پا، کر: و نیز دیگر معنی قوی تواند که.

۲ - ما، قل، تا: نتواند که کرد (کرد) قوی را تباه کند. یو، پا، کر: نتواند که قوی را تباه کند. حر: نتواند که کرد قوی تباه کرداند. ما، یو، حر، کر: قوت. قل، پا، تا: و قوت (وقوة). ما: و عجز. یو، قل، حر، پا، کر: ضعف. تا: و ضعف و عجز. در نسخه تا: از، و قدرت، تا، محال، نیامده است. ما: و قدرت. یو، قل، حر، پا، کر: قدرت (قدرة). ۳ - ما: و ضعف. یو، قل، حر، پا، کر: و عجز. ما، یو، قل، حر، پا، کر: محال. تا: و محال. ما: که قادری. یو، قل، حر، پا، کر، تا: که (کی) قادر. ما، قل، حر، تا: حکمی کند که (حکمی کند - حکمی کندو). یو، پا، کر: حکم کند (پا: کندو).

۴ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: باز افکند. تا: باطل کرداند. ما، یو، قل، حر، پا، تا: این منت. کر: این منت را. ما، یو، قل، حر، کر، تا: که (کی) بترسند. پا: که برسند. ما: که او را چون بالزام او. یو، قل، حر، پا، کر: که چون (حر: که چون ما) ویرا (قل: ویرا) بالزام وی. تا: و گویند چون او را بالزام او.

۵ - ما، حر، تا: کی هم او (که هم وی) ما را از خود دور (جدا). یو، قل، پا، کر: که هم وی ما را از خویشان جدا (دور). ما، حر، تا: دل ایشان. یو، قل، پا، کر: دل (ودل) ایشان را.

۶ - ما، قل: بودند و آن (واز) دیگران سزا تر بودند. یو: بودند و این دیگران سزا بودند. حر: بودند و دیگران سزای آن. پا، کر: بودند و این دیگران سزا نبودند. تا: بوده اند و از دیگران سزاوارتر بوده اند. ما، حر: که گویی (که وی) بیان می کند که. یو، قل، پا، کر: گویی (که وی - گویی) بیان کنی که. تا: که گویی بیان می کنی که.

۷ - ما، قل، حر، پا، تا: بسزا دادیم. یو: بسزا دهیم. کر: دادیم. ما، یو، حر، پا، کر: چون. قل، تا: و چون. ما، یو، قل، پا، کر: شکافتن روا. حر: باز شکافتن روی. تا: فسخ روا. ما: چون زنان خویشان را بنا کفو ←

اولیابشکافند، چون به کفو دهند اولیارا شکافتن نرسد. و در این سخن معنی لطیف است، و آن آن است، که بنده ضعیف عاجز را، لئیم عاصی مقصر مخطی را، می گوید: تو سزای ما بودی و شایسته صحبت ما بودی. کدام شادی از این برتر باشد، و کدام ملک از این بزرگتر باشد، ۳ که ملک هفت آسمان و هفت زمین، بانی نیازی خویش، بنده ضعیف نیازمند را، سزای صحبت خود گرداند. شاید، اگر عارفان بدین بنازند و دل های ایشان بپرد. دون همت، بنده باشد که حق، تعالی، او را رقم زند که تو صحبت ما را شانی، و از همه کون، او با چیزی دیگر صحبت کند. قوله: ۶

← دهند. یو: وجون زن خویشان را بنا کفوی دهد. قل، حر، پا، کر، تا: جون (وجون) زن خویشان (خویشان را - خود را) بنا کفو دهد.

۱ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بشکافند. تا: نکاح را فسخ کنند. ما: جون بکفو دهند اولیا را شکافتن نرسد و در این سخن. یو: وجون بکفو دهد شکافتن اولیا را نرسد و اندرین سخن. قل: وجون بکفو دهد اولیا را شکافتن نرسد چون ظاهر صورت را بیار استیم خود را بستودم کفتم قبارک الله احسن الخالقین وجون دلت را بستودم ترا بستودم کفتم اولیک هم الراشدون و كانوا احق بها و اهلها جه اکر ترا نستودی خود را بستودی شایستی که خود تباہ کردی جون صوره را بمرک بس ترا بستودم تادانی که ارایش دلت را تباہ نخواهم کردن و اکر نه ارستن دلت خود را بستودی بترسیدی که مکر بجفاها از تو ببرم بس خود ارستم و باز ترا بستودم تادانی که بجفا از تو ببرم که اکر خواستمی از تو بریدن ترا بستودی جه ستایش من ترا ازلی و ابدیست و من ستودکان خویش را نه نکوهم و اندرین سخن. حر، پا، کر، تا: وجون بکفو دهد اولیا را شکافتن (تا: فسخ) نرسد و درین (و اندرین) سخن.

۲ - ما: عاجز را. یو: عاجز لئیم را. قل، تا: عاجز را لئیم (عاصی را). حر، پا، کر: عاجز لئیم. ما، تا: می گوید (میگوید) تو سزاء (سزای) ما بودی. یو، قل، کر: می گوید سزای ما بودی تو. حر، پا: کوئی (کویند) سزای (سزاء) ما بودی تو.

۳ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: برتر باشد. حر: بزرگتر.

۴ - ما، تا: و هفت زمین. یو، قل، حر، پا، کر: وزمین.

۴، ۵ - ما: بنده ضعیف نیازمند را سزاء صحبت خود. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بنده (بنده) ضعیف را (ضعیف) عاجز (تا: عاجز، ندارد) نیازمند را سزاء (سزای) صحبت خویش.

۵ - ما، یو، قل، حر: شاید اکر. پا، کر: بس (پس). تا: اکر. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بدین بنازند. تا: باین بنازند شاید. ما، حر، تا: ودلها (ودلها - ودلها) ایشان. یو، پا، کر: ودلهاشان (ودلهاشان). قل: ودلهاشان بدین.

۵، ۶ - ما: که حق تعالی او را. یو، قل، حر، پا، کر: که (کی) حق عزوجل (جل و عز) مرورا (ویرا). تا: که حق سبحانه و تعالی او را.

۶ - ما، تا: شانی. یو، کر: بشانی. قل: شای. حر، پا: بشائی. ما، قل: و از همه کون او (کون) با چیزی دیگر صحبت کند قوله و عزف بنفوسهم. یو، پا، کر: و او از همه کون با چیزی صحبت کند عزف (عزف) بنفوسهم. حر: ←

وَعَزَفَ بِنُفُوسِهِمْ عَنِ الدُّنْيَا - دور کرد تن های ایشان را از دنیا .
 و دوری از دنیا نه آن باشد که از دنیا بیرون شوند ، لکن آن باشد که با دنیا نیار آمدند ، و مراد
 ۳ دنیا نجویند ، که هر که چیزی را طالب بود ، اگر چه او غایب باشد ، با آن چیز باشد ، و هر که چیزی را
 ناخواهان باشد ، بی وی باشد ، اگر چه آن چیز یافته باشد . و این موافق آن است که در خبر آمده است
 از پیغام بر ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، که حارثه را گفت : « كَيْفَ أَصْبَحْتَ ؟ » - چون خاستی ؟
 ۶ « قَالَ أَصْبَحْتُ مُؤْمِنًا حَقًّا . » - گفت خاستم مؤمنی به راستی . قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : « إِنَّ

← او از همه کون با چیزی دیگر صحبت کند و عزف بنفوسهم . تا : و از همه کون و پرا سازی صحبت کرده بنده با چیزی
 صحبت کند و عرف بنفوسهم .

- ۱ - ما ، یو ، کر ، تا : دور کرد تنها (تنهای) . قل ، حر : گفتا (گفت) دور کرد تنها . پا : دور کرد تنها .
- ۲ - ما ، یو ، قل ، حر ، تا : دوری . پا ، کر : دوری (و دوری) وی . ما ، قل ، تا : بیرون شوند لکن (ولیکن) . یو ، حر ،
 پا ، کر : بیرون روند و لکن .
- ۳ ، ۲ - ما ، حر ، تا : نیار آمدند و مراد دنیا . یو ، پا ، کر : نیار آمدند و مراد دنیا (و مراد دنیا) . قل : نیامیزند و مراد دنیا .
- ۳ - ما : که هر که چیزی را طالب بود اگر چه او غایب باشد با آن چیز باشد . یو : که هر که چیزی را طالب باشند هر چند
 از وی غایب باشد با وی باشد . قل : چه هر کی مر چیزی را طالب باشد هر چند از وی غایب شود با وی باشد . حر : هر که
 چیزی را طالب باشد هر چه از وی غایب باشد با وی باشند . پا ، کر : که هر که مر چیزی را طالب باشد هر چند از وی
 غایب باشد با وی باشد . تا : که هر که طالب چیزی بود اگر چه از او غایب باشد با او باشد .
- ۳ ، ۴ - ما : و هر که چیزی را ناخواهان باشد بی وی باشد اگر چه آن چیز یافته باشد . یو ، پا ، کر : و هر که چیزی را (مر چیزی
 را) ناخواهان باشد بی وی باشد هر چند مر آن چیز یافته باشد . قل : و هر کی مر چیزی را ناخواهان باشد بی وی باشد
 هر چند مر آن چیز یافته باشد . حر : و هر که چیز را ناخواهان باشد هر چند نیافته بود با وی باشد و انکس که چیزی
 نخواهد بی وی باشد هر چند آن چیزی یافته بود . تا : و هر که چیزی را ناخواهان نباشد بی او باشد اگر چه آنچه را
 یافته باشد .
- ۴ ، ۵ - ما ، قل ، تا : و این موافق است که (انست کی - ان است که) در خبر آمده است (آمده است) از پیغامبر (رسول - پیغمبر)
 صلی الله علیه و سلم (علیه السلام) که (تا : که ، ندارد) حارثه را (مر حارثه را) . یو ، پا ، کر : و این موافقت (موافقت)
 که بخبر آمدست از پیغامبر (پیغمبر) صلی الله علیه و سلم که مر حارثه را . حر : و این موافق خبر پیغامبرست علیه السلام
 که حارثه را .
- ۵ - ما ، یو ، حر ، پا ، کر ، تا : اصبحت . قل : اصبحت یا حارثه . ما ، یو ، قل ، پا ، کر : چون خاستی . حر : چون برخاستی .
 تا : بامداد چون خواستی .
- ۶ - ما ، قل ، حر : مومنی . یو : مومن . پا ، کر : مومنی را . تا : مومنی خواستم . ما : قال صلی الله علیه . یو ، قل ، حر ،
 پا ، کر ، تا : قال .

لِكُلِّ حَقِّ حَقِيْقَةٍ ، فَمَا حَقِيْقَةُ اِيْمَانِكَ ؟ - گفت : هر راستی را نشانی است ، نشانِ راستی تو چیست ؟ - قَالَ : « عَزَفْتُ نَفْسِي عَنِ الدُّنْيَا . » - گفت : دور کردم تنِ خویش را از این جهان . « فَاَسْهَرْتُ لَيْلِي . » - بیدار گردانیدم شبِ خویش را . « وَ اَظْمَأْتُ نَهَارِي . » - ۳ و تشنه گردانیدم روزِ خویش را . « وَ اَسْتَوَىٰ عِنْدِي حَجْرٌ هَاوٍ مَدْرَهَا وَ ذَهَبٌ هَاوٍ فَضَّتْهَا . » - گفت : يك سان گشت نزد يك من سنگ و كلوخ و سیم و زراو . « وَ كَانَتِي اَنْظُرُ اِلَىٰ عَرْشِ رَبِّي بَارِزًا . » - چنان است که گویی می بینم عرشِ خدا و ندی خویش را آشکارا . « وَ كَانَتِي اَنْظُرُ اِلَىٰ كُلِّ اُمَّةٍ جَائِيَةً ، ۶ كُلِّ اُمَّةٍ تُدْعَىٰ اِلَىٰ كِتَابِهَا . » - چنانستی که گویی می نگرَم به هر اُمّتی که او را به نامه خواندن می خوانند . « وَ كَانَتِي اَنْظُرُ اِلَىٰ اَهْلِ الْجَنَّةِ يَتَزَاوَرُونَ . » - پنداری می نگرَم در بهشتیان ، که يك دیگر را زیارت می کنند . « وَ كَانَتِي اَنْظُرُ اِلَىٰ اَهْلِ النَّارِ يَتَعَاوَنُونَ . » - پنداری می نگرَم به دوزخیان ، که بانگ ۹

۱ - ما ، حر ، تا : هر راستی را . یو ، قل ، پا ، کر : مر هر راستی را .

۲ - ما ، یو ، قل ، پا ، کر : قال . حر ، تا : کفت . ما ، یو ، قل ، پا ، کر ، تا : کفت دور کردم . حر : دور کردم .

۳ - ما ، حر ، تا : ازین جهان فاسهت (واسهت) . یو ، قل ، پا ، کر : از دنیا و اسهت (فاسهت) . ما ، یو ، قل ، پا ، کر :

بیدار گردانیدم شب (پا : شب) . حر : و بیدار کردم شب . تا : بیدارم گردانیدم شب .

۴ - ما ، حر : و تشنه گردانیدم . یو ، قل ، پا ، کر : تشنه گردانیدم . تا : و تشنه گردانیدم من .

۵ ، ۴ - ما : کفت یکسان . یو ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : یکسان (ویکسان) .

۵ - ما ، قل ، حر : نزدیک (بزدیک) من سنک و کلوخ (و کلوخ وی) و سیم و زراو (وی) . یو : نزد من سنک وی

و کلوخ وی و زرو سیم وی . پا ، کر : نزدیک من سنک وی و کلوخ وی و زرو وی و سیم وی . تا : بر من نزدیک من سنک و کلوخ او و سیم و زراو .

۶ ، ۵ - ما : بارزا چنانست که کوی می بینم عرش . یو : باز چنانستی کوی من بینم عرش . قل : بارزا و چنانستی کوی که

بینم عرش . حر : بارزا چنانست کوی که می نگرَم بعرش . پا ، کر : بارزا چنانستی کوی بینم عرش . تا : بارزا

و چنانست که کوی می بینم .

۶ - ما ، یو ، پا ، کر ، خویش را . قل : من . حر ، تا : خویش .

۷ - ما ، قل ، حر ، تا : کل امة تدعی . یو ، پا ، کر : تدعی . ما ، یو ، قل ، پا ، کر ، تا : الی کتابها . حر : الی کتابها الیوم .

ما ، پا ، تا : چنانستی که (چنانستی) کوی می نگرَم (من نگرَم - مینگرَم) . یو ، حر ، کر : چنانستی (چنانست)

کوی (کوی) می نگرَم . ما ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : که اورا . یو : اورا . ما ، حر : می خوانند . یو ، قل ، پا ، کر ، تا :

همی خوانند (همیخوانند) .

۸ - ما ، قل : بنداری می (همی) نگرَم در (اندر) بهشتیان . یو ، پا ، کر : نیز بدل (بدل نیز) بنداری (بنداری که) همی

نگرَم اندر بهشتیان . حر : بنداری که می نگرَم بهشتیان . تا : بنداری که بهشتیان مینگرَم . ما ، حر ، پا ، کر ، تا : که

یکدیگر را (که یکدیگر را) . یو ، قل : یکدیگر را (یکدیگر را) .

۹ - ما ، یو ، حر ، تا : می کنند (میکنند) . قل ، پا ، کر : همی کنند . ما ، یو ، قل : بتعاون (بتعاون) . حر : بتعاونون فیها . ←

می کنند چون بانگِ سگ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَبْصَرْتُ فَالْزَمَ». «وَرُويَ: «أَصْبَتَ فَالْزَمَ». — گفت: دیدی استوار باش. اینک حارثه دعوی حقیقتِ ایمان کرد، و مصطفیٰ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، از او دلیل طلب کرد، تا بدانی که به دعوی هیچ چیز ندهند، تا با دعوی معنی نبود. حارثه نشانِ دُرستی دعوی خویش آن کرد که گفت: از دنیا دور گشته ام. و دوری او از دنیا آن بود که از دنیا رفته بود، لکن مراد دنیا از دل بیرون کرده بود. زیرا که، از دنیا مراد دنیاجویان را راحت و نعمت باید. و او، بَدَلِ خُفْتَنِ بیداری اختیار کرده بود، و بَدَلِ خُورْدَنِ گرسنگی. و دِلِ از مَحَبَّتِ

← پا، کر: بتعادون. تا: بتعادون. ما: بنداری می نکریم بدوزخیان که بانک می کنند چون بانک سگ قال صلی الله علیه وسلم ابصرت فالزم وروی اصبت فالزم. یو: بنداری همی نکریم بدوزخیان همی بانک کنند قال ابصرت فالزم. قل: بنداری همی نکریم بدوزخیان کی همی بانک کنند چون بانک سگ قال ابصرت فالزم. حر: بنداری می نکریم بدوزخیان که بانک می کنند چون بانک سگ قال ابصرت فالزم او قال اصبت فالزم. پا، کر: بنداری همی نکریم بدوزخیان که همی بانک کنند قال ابصرت اصبت (کنند ابصرت قال اصبت) فالزم. تا: و کوییکه می نکریم بدوزخیانکه بانک میدارند چنانکه سگ قال ابصرت اصبت فالزم.

۲ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: کفت دیدی استوار (حر: استواری) باش. تا: کفت یافته ملازمت نمای. ما، قل، حر، تا: اینک حارثه. یو: حارثه چون. پا، کر: این که حارثه.

۲، ۳ — ما، تا: و مصطفیٰ (مصطفیٰ) صلی الله علیه وسلم از او دلیل طلب کرد. یو، کر: و مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم معنی از وی طلب کرد. قل، حر: مصطفیٰ (و مصطفیٰ) علیه السلام از وی دلیل طلب کرد. پا: و مصطفیٰ معنی از وی طلب کرد.

۳ — ما، تا: تا با دعوی (بدعوی) معنی نبود (نبود و). یو، قل، پا، کر: تا با دعوی (بدعوی) معنی نباشد. حر: تابان معنی نباشد.

۴ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: دعوی خویش. حر: ایمان خویش. ما، حر، تا: کی (که) کفت (تا: کفت، ندارد) از دنیا دور گشته ام و دوری او (وی) از دنیا نه ان بود که از دنیا رفته بود (بیرون رفته بود). یو، پا، کر: کفت از دنیا دور شدم و دوری دنیاوی نه ان بود که از دنیا بیرون رفته بود. قل: که کفت از این دنیا دور گشته ام و دوری وی از دنیا نه ان بود که از دنیا بیرون رفته بودی.

۵ — ما، یو، پا، کر: لکن (ولکن) مراد دنیا از دل بیرون کرده بود. قل: ولیکن مراد از دل بیرون کردن دنیا بود. حر: ولیکن مراد ان بود که حب دنیا از دل بیرون کرده بود. تا: ندارد. ما، یو، قل، حر، کر، تا: زیرا که از دنیا. پا: زیرا که.

۶ — ما، یو، قل، حر، کر، تا: باید. پا: رسد. ما: و او بدل خفتن بیداری طلب کرده بود (نسخه بدل: اختیار کرده بود). یو، قل، حر، پا، کر، تا: وی (تا: و او) بدل خوفتن (خفتن) بیداری اختیار کرده بود (تا: کرده). ما، قل، تا: کرسنگی. یو، حر، پا، کر: کرسنگی اختیار کرده بود.

دُنیا خالی کرده بود، | تا چون به دُنیا اورا طَمَع نمانده بود، سیم وزرُ اورا باخاک و سنگِ یك سان گشته بود.

۳ و ناخواستنِ بزرگانِ دُنیا را، یك معنی آن است، که چون خدای، تَعالیٰ، بر زبانِ مُصطَفیٰ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، خَبَر کرده بود: «إِنَّ اللَّهَ، تَعَالَى، مُنْذُ خَلَقَ الدُّنْيَا، لَمْ يَنْظُرْ إِلَيْهَا، بَغْضًا لَهَا.» — گفت: خدای، تَعالیٰ، تا دُنیا را بیافرید، به وی ننگرِ ست، از دشمنی اورا. و نَظَر، رحمت باشد. اگر به حُکمِ بندگیِ خویش نگاه کردید، نِگَرِ ستنْ به چیزی که خداوند ننگرِ دُ مُحال است. ۶ و اگر به حُکمِ دوستی نگاه کردید، نِگَرِ ستنْ به چیزی که دوست ننگرِ دُ مُحال است. و دوست داشتنِ چیزی را که دوست آن را دشمن دارد مُحال است، از بهرِ آنک، کمترین مقامی در محبَّت

۱ — ما، قل، حر، تا: خالی کرده بود. یو: فارغ کرده بود. پا، کر: فارغ و خالی کرده بود. ما، قل، حر: بدنیا اورا طمع. یو، پا، کر: بدنیا ورا طمع. تا: اورا بدنیا طمع. ما، تا: اورا باخاک و سنگ. یو: باخاک. قل، حر، کر: ورا (وی را) باخاک. پا: ورا خاک.

۳ — ما، حر، پا، تا: دنیا را یکک (یکی) معنی آنست (تا: معنی راست). یو، کر: مردنی (دنیا) را یکک معنی آنست. قل: مردنی را آنست. ما، حر، تا: که چون خدای (خداوند) تَعالیٰ. یو، قل، پا، کر: چون (کی چون - که چون) خداوند عزوجل.

۳، ۴ — ما، یو، پا، کر: بر زبانِ مُصطَفیٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قل، حر: بر زبان (بر زبان) مُصطَفیٰ عَلَيْهِ السَّلَام. تا: بر زبانِ مُصطَفیٰ عَلَيْهِ السَّلَام. بیان.

۴ — ما، تا: خَبَر کرده بود. یو، حر، پا، کر: خَبَر کرده. قل: خَبَر کرده. ما، یو، قل، حر، پا، کر: ان الله تَعَالَى. تا: ان الله تبارک و تَعَالَى و تَقَدَّسَ. ما، یو، قل، حر، کر، تا: بَغْضًا لَهَا. پا: بَغْضًا لَهَا.

۵ — ما: کَفْت خدای تَعَالَى. یو، قل، پا، کر: خدای عزوجل (تَعَالَى). حر: خداوند عزوجل. تا: و خدای. ما: بوی ننگرِ ست از دشمنی اورا. یو، قل، پا، کر: بوی ننگرِ ست (ننگرِ ست). حر: بوی ننگرِ ست. تا: با و ننگرِ ست از دشمنی او. ما: و نَظَرِ رحمت باشد. یو، قل: و نَظَرِ رحمت بود از دشمنی (وِرا). حر: و نَظَرِ رحمت بود از دشمنی اورا. پا، کر: بَنظَرِ رحمت از دشمنی مَر وِرا. تا: و نَظَرِ رحمت باشد و نَظَرِ رحمت از و باز داشت دشمنی آورد.

۶ — ما: اکر بِحُکْمِ بندگیِ خویش نگاه کردید نکرِ ستنِ بچیزی که خداوند ننگرِ دُ مُحال است. یو: و اکر بِحُکْمِ بندگیِ نگاه کردن نکرِ ستی بچیزی که خداوند بدو ننگرِ دُ مُحال است. قل: اکر بِحُکْمِ بندگیِ خویش نگاه کردند نکرِ ستنِ بچیزی که خداوند عزوجل ننگرِ دُ مُحال است. حر: بِحُکْمِ بندگیِ نگاه کنند بدانند که نکرِ ستنِ بچیزی که خداوند ننگرِ دُ مُحال است. پا، کر: بِحُکْمِ بندگیِ نگاه کردن بچیزی که خداوند بدو ننگرِ دُ مُحال است. تا: اکر بِحُکْمِ بنده کی خویش نگاه کرده اند نکرِ ستنِ بچیزی که خداوند بدان ننگرِ دُ مُحال است.

۷ — ما: و اکر بِحُکْمِ دوستی نگاه کردید نکرِ ستنِ بچیزی که دوست ننگرِ دُ مُحال است. یو، قل، حر، پا، کر، تا: ندارد.

۸ — ما: چیزی را که دوست اِزِرا. یو، پا، کر: مَرِ چیزی را که دوست وِرا با (وِرا). قل: مَرِ چیزی را کی دوست. ←

موافقت است. پس بادعوی محبت مخالفت کردن محال است. و آنک قدم بر موافقت فشارد،
اورا هزار خطر است، مخالفت را چه امید ماند؟

۳ و دیگر معنی آن است، که چون دانستند که حق، تعالی، به دنیا نظر نمی کند، و او را از دنیا
هیچ زیان نیست، لکن دوستان او را از او مشغول می گردانند، گفتند: ما اولی تر که به دنیا
ننگریم، تا ما را از او مشغول نگردانند، که ما را نیاز به او است، نه او را به ما. چون او از بهر ما
۶ دنیا را دشمن می دارد، ما اولی تر که دشمن داریم. چون دشمن گرفتند، با او صحبت نکردند،
و بر او اقبال نکردند. از بهر آنک، صحبت کردن با دشمن سخت است، و اقبال کردن

← حر، تا: چیزی را که (چیزیکه) خداوند. ما، یو، قل، حر: از بهر آنک. پا، کر: از بهر آنکه. تا: و اگر بحکم دوستی
نگاه کرده اند نکرستن بچیزیکه دوست نکرده محال است و دوست داشتن چیزی را که دوست او را دشمن دارد
محال است از بهر آنکه. ما، حر، تا: در محبت. یو، قل، پا، کر: اندر محبت.

- ۱ — ما، تا: فشارد (افشارد) او را. یو، قل، حر، پا، کر: بفشارد مرو را (او را).
- ۲ — ما: مخالفت را چه او امید ماند. یو: بر مخالفت چه امید ماند. قل، پا، کر، تا: مر مخالف (مر مخالفت - مخالف) را چه
امید ماند. حر: بس مخالفت را چه امید ماند.
- ۳ — ما، قل، حر، تا: که (کی) جون. یو، پا، کر: جون. ما، یو، قل، حر، پا، کر: دانستند که. تا: ندارد. ما، حر،
تا: حق تعالی (سبحانه و تعالی) بدنیا نظر نمی کند و او را. یو، قل، پا، کر: حق عزوجل (جل و عز) بدنیا همی ننکرد
(همی نکنند) و مرو را.
- ۴ — ما، تا: لکن. یو، حر، پا، کر: ولکن (ولیکن). ما، حر، تا: او را از او (ویرا از روی - را از او) مشغول می گرداند.
یو، قل: ویرا (ویرا) از وی همی مشغول گرداند. پا، کر: ویرا از وی همی که مشغول گرداند. ما، یو، قل، پا، کر، تا: گفتند
(تا: گفتن) ما اولیتر که (اولی تر که - اولیتر) بدنیا. حر: گفتند ما اولیتریم که بوی.
- ۵ — ما: تا ما را از او. یو، قل، حر، پا، کر: تا ما را از خدای تعالی. ما، یو، قل، پا، کر، تا: که (کی)
ما را. حر: چه ما را. ما: باوست نه او را بما. یو، قل، پا، کر: بوی است (بویست) نه او را بما. حر: باوی بدست نه
ویرا بما. تا: باوست نه او با ما. ما، پا، کر: جون او (جون) از بهر ما. یو: جون وی از بهر ما. قل: وی از بهر ما. حر:
جون وی از بهر نیک آمد ما. تا: و جون خدای از بهر ما.
- ۶ — ما، حر، تا: دشمن می دارد (حر: دارد - تا: میدارد و) ما اولیتر که. یو، قل، کر: دشمن دارد ما اولی تر (اولیتر) که.
پا: می دشمن دارد ما اولیتر که. ما: با او صحبت نکردند. یو، قل، حر، پا، کر: با وی صحبت نکردند. تا:
با او صحبت نکردند.
- ۷ — ما: و برو. یو، قل، پا، کر: و بروی. حر: و بوی. تا: و برو. ما، یو، قل، حر، پا، کر: از بهر آنک (یو: از بهر آن که -
کر: از بهر آنکه) صحبت کردن (داشتن) با دشمن سخت است (سختست). پا: از بهر آنکه صحبت با دشمن داشتن سختست.
تا: از بهر آنکه با دشمن صحبت کردن صعب است.

بر دشمن دشوار است. همه عالم، دنیا، جویان گشتند، و چون بیافتند نگاه داشتند. و ایشان، از دنیا، گریزان گشتند، و چون بیافتند به جای بگذاشتند. همه خلق، عزیز خویش در وجود دنیا دیدند، و ایشان در ترك دنیا دیدند. همه خلق، از زوال دنیا ترسیدند، و ایشان از وجود دنیا ترسیدند. ۳ تا صفت ایشان ضد صفت خلق گشت، عزیز خلق ایشان را ذل گشت، و ذل خلق ایشان را عزیز گشت، و غنای خلق ایشان را فقر گشت، و فقر خلق ایشان را غنا گشت، و انس خلق ایشان را وحشت گشت، و وحشت خلق ایشان را انس گشت. از بهر آنک، طالب گشتند به تر چیزی را. ۶ تا ترك نکردند کم تر را، به بیش تر نرسیدند، و تا از بتر اعراض نکردند، به به تر نرسیدند. باز آمدم به حدیث حارثه. گفت: چون خویشان را از دنیا دور کردم، قیامت و احوال قیامت مرا معاینه گشت، تا بدانی، که دنیا حجاب عقبی است، تا این حجاب حاضر ۹

- ۱ - ما: بردشمن دشوار است. یو، قل، تا: بردشمن دشوار است. حر: بردشمن دشوار. پا، کر: بادشمن دشوار تر. ما، تا: جویان دنیا کشتند (کشتند و). یو، قل، پا، کر: دنیا جویان کشتند (کشتند و). حر: دنیا را جویان کشتند و.
- ۲ - ما، تا: بجاء (بجای) بگذاشتند (بگذاشتند و). یو، قل: بجاء ماندند و (ماندند). حر، پا، کر: بجای ماندند و. ما، حر: در وجود دنیا دیدند. یو، قل، پا، کر، تا: اندر وجود دنیا دیدند (تا: دیده اند).
- ۳ - ما، یو، حر: و ایشان در. قل: و ایشان عزیز خویش اندر. پا، کر، تا: و ایشان اندر. ما، قل، حر: دیدند. یو، پا، کر: دیدند و. تا: دیده اند و. ما، یو، حر، پا، کر، تا: از زوال دنیا ترسیدند (تا: ترسیده اند). قل: اندر زوال دنیا ترسیدند. ما، یو، قل، حر، کر، تا: و ایشان از وجود دنیا ترسیدند (حر: بترسیدند - تا: ترسیده اند). پا: ندارد.
- ۴ - ما، حر: تا صفت ایشان ضد صفت. یو، قل، پا، کر، تا: تا صفت (قل، تا: تا صفت) ایشان ضد صفت. ما، یو، قل، حر، پا، کر: عز. تا: وعز. ما، حر، تا: ایشان را. در این سه نسخه، همه جا، ایشان را، آمده است. یو، قل، پا، کر: مریشانرا (مرایشان را). در این چهار نسخه، همه جا، مریشانرا، آمده است.
- ۵ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: فقر گشت. یو: فقر شد. ما، یو، قل، حر، پا، کر: تا: و فقر خویش خلق.
- ۶ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: و وحشت. تا: وحشت.
- ۷، ۶ - ما، تا: از بهر آنکه (از بهر آنکه) طالب کشتند بهتر چیزی را تا (وتا) ترك نکردند کمتر را. یو: از بهر آنکه طالب شدند مر چیزی را بهتر تا ترك نیاوردند مر کمتر را. قل، پا، کر: از بهر آنکه (از بهر آنکه) طالب کشتند مر چیزی بهتر تا ترك نیاوردند کمتر را (مر کمتر را). حر: از بهر آنکه طالب کشتند چیزی را که بهتر بود تا بتر چیزی کمتر بود نکفتند.
- ۸ - ما، یو، قل: کفت. حر، پا، کر: که کفت. تا: میگوید. ما، قل، حر، تا: خویشان را از دنیا دور کردم. یو، پا، کر: خویشان دور کردم (کردیم) از دنیا.
- ۹، ۸ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: و احوال قیامت را. حر: و احوال وی.
- ۹ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: عقبی است. تا: عقبی بست. ما، یو، قل، حر، پا، تا: تا (تا: و تا) این حجاب. کر: این حجاب.

از پیش برنخیزد، غایب حاضر نگردد، تانفس را از دنیا فراق نیاید به عقبی نرسد. هم چنین تادلت از دنیا جدا نگردد، عقبی نبیند. همیشه، نزدیک تر حجاب دور تر است، چون آن حجاب برداری ۳ به دور تر رسی. پس عقبی جوی با دنیا نیار آمد، زیرا که دنیا سرای سفر است، چون مسافر به منزل مقیم گردد، هرگز به مراد نرسد. آن کس که ذره ای از دنیا در بینایی ظاهر نهد، بیناییش چنان کور گردد که نیز هیچ چیز نبیند. پس آن کس که محبت دنیا در دل نهد، در آن دل ۶ حقیقت کی ماند؟ امیرالمؤمنین علی، رضی الله عنه، گفت: اگر دنیا از زرستی و عقبی از خاک، بایستی که این زر را که فانی است به جای بگذاشتندی، از بهر خاک باقی، که خاک باقی به تر از زر فانی.

۲۶- ما

- ۱ - ما، قل، حر، تا: از پیش برنخیزد. یو، پا، کر: از پیش نداری (پا، کر: برنداری). ما، یو، پا، کر، تا: تا (تا: و تا) نفس را. قل، حر: تانفس. ما، یو، حر، پا، کر، تا: نیاید. قل: نیابد. ما: نرسد همچنین تا ذات (نسخه بدل: نرسد همچنین تادلت). یو: نرسد تا هم چنین دلت. قل، حر، پا، کر، تا: نرسد (حر: نرسند) همچنین تا دلت.
- ۲ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: عقبی نبیند (نه بیند). حر: باولی نرسند. ما، قل، حر، پا، کر، تا: همیشه (تا: و همیشه) نزدیک تر (ز نزدیکتر) حجاب دور ترست (است). یو: همیشه حجاب نزدیکتر حجاب دور ترست. ما، قل، حر، پا، کر، تا: ان (قل: این حجاب). یو: حجاب نزدیک.
- ۳ - ما، قل، تا: بدور تر رسی (قل: برسی) بس عقبی جوی با دنیا نیار آمد (قل: نیار آمد). یو: بدور تر رسی بس عقبی چون با دنیا ار امید. حر: بدو برسی عقبی جوی با دنیا نیار آمد. پا، کر: بدور تر برسی پس عقبی جوی چون با دنیا آر آمد.
- ۴ - ما: انکس که ذره ای از دنیا در بینایی ظاهر نهد بیناییش چنان کور گردد که نیز هیچ نبیند. یو: انکس ذره از دنیا در بینایی ظاهر نهد هیچ نه بیند. قل: انکسی که از دنیا ذره در بینا ظاهر نهد بینایش چنان کور گردد که بیش هیچ چیز نبیند. حر: انکس که زمره از دنیا اندر بصر ظاهرش افتد بینایش چنان کور گردد که نیز هیچ نه بیند. پا، کر: انکسی که ذره از دنیا اندر بینائی ظاهر نهد از بینائی چنان کور گردد که بیش هیچ چیز نه بیند. تا: و انکس که ذره از دنیا بر بینائی ظاهر نهد بینایش چنان کور گردد که نیز هیچ چیز نه بیند.
- ۵، ۶ - ما: بس ان کس که محبت دنیا در دل نهد در ان دل حقیقت کی ماند. یو: بس انکس محبت دنیا در دل نهد اندران دل بینائی حقیقت کی ماند. قل: بس انکس که محبت دنیا اندر چشم نهاد اندران دل بینای حقیقت کی ماند. حر: نه انکس که محبت دنیا اندر دل دارذ بینا حقیقت کی باشد. پا، کر: بس انکسی که محبت دنیا اندر دل (اندر دنیا) نهاد اندران دل بینائی حقیقت کی ماند. تا: بس آنکس که محبت دنیا در دل نهد در ان دل بینائی حقیقت کی مان.
- ۶ - ما، تا: امیرالمؤمنین (وامیرالمؤمنین) علی رضی الله عنه گفت (میگوید). قل، حر: و (تا) علی بن ابی طالب رضی الله عنه گوید که. یو، پا، کر: علی بن ابی طالب کرم الله وجهه گوید (گوید کرم الله وجهه).
- ۷ - ما، یو: بایستی (باید) که این زر را که فانی است بجاء بگذاشتندی (بجاء ماندی) از بهر خاک باقی که خاک باقی بهتر از زرفانی. قل: بایستی که این زر را که فانی است بجاء ماندندی از بهر خاک باقی که خاک باقی به از زرفانی. حر: بایستی که این زر را که فانیست برخاک که باقیست اختیار نکردندی از بهر انکس خاک باقی به از زرفانی. پا، کر: بایستی که ←

بَسْ عَجَبِ كَارِي اسْتِ كِه چَنگَك بَه خَاكِ فَاَنِ دَر زَدِه اَنَد، وَزَرِ بَاقِي رَا بَه جَايِ بَكْدَاشْتَه .
 پَسْ چَوْنِ حَارِثَه اَز فَاَنِ اِعْرَاضِ كَرْد، بَاقِي اَوْرَا ظَاهَرِ گِشْت، وَچَوْنِ مَوْجُودِ رَا مَعْدُومِ كَرْد، مَعْدُومِ
 اَوْرَا مَوْجُودِ گِشْت، وَچَوْنِ خَوِيشْتَن رَا اَز حَاضِرِ دُورِ دَاشْت، غَايِبِ اَوْرَا حَاضِرِ گِشْت . چَوْنِ حَالِ ۳
 بِنْدَه اَيْنِ حَالِ گَرْدَد، دَر دِلِ اَو بِيَشِ اَز دُنْيَا اَثَرِ نَمَانَد . اَز بَهَرِ اَنَكِ، بَا دُنْيَا صُحْبَتِ اَن رَا اسْت
 كِه اَز عُقْبِي خَبَرِ نَدَارَد . اَنَكِ اَوْرَا عُقْبِي حَقِيقَتِ گِشْت، اَز اَو بَه دُنْيَا بَا زَا مَدَنِ مُحَالِ اسْت . اَز بَهَرِ اَنَكِ،
 هَمَه اَرِبَابِ دُنْيَا مُشْتَاقِ عُقْبِي اَنَد . مُحَالِ بَاشَد كِه وَاجِدِ عُقْبِي بَه دُنْيَا بَا زَا آيَد . اَيْنِ خُودِ صِفَتِ ۶
 دُنْيَا وَعُقْبِي اسْت، كِه يَادِ كَرْدِيم، وَهَر دُو نَصِيبِ نَفْسِ اَنَد . تَا اَن گَاه كِه كِتَابِ رَا فَرُوتَر رُويِم،

← اَيْنِ زَرِ رَا كِه فَاَنِ اسْت بَجَايِ مَانَدِي اَز بَهَرِ خَاكِ بَاقِي خَاكِ بَاقِي بَه اَز زَرِ فَاَنِ . تَا: بَايَسْتِيكِه اَيْنِ زَرِ رَا كِه فَاَنِ اسْت بَجَايِ
 بَكْدَاشْتَندي اَز بَهَرِ خَاكِ بَاقِي كِه خَاكِ بَاقِي بَهْتَرِ اَز زَرِ فَاَنِ اسْت بَجَايِ بَكْدَاشْتَندي اَز بَهَرِ خَاكِ بَاقِي كِه خَاكِ بَاقِي بَهْتَرِ اَز زَرِ فَاَنِ .

۱ - ما: بَسْ عَجَبِ كَارِي اسْت كِه جَنكَكِ بَخَاكِ فَاَنِ دَر زَدِه اَنَد وَزَرِ بَاقِي رَا بَجَاءِ بَكْدَاشْتَه . يُو: بَسْ عَجَبِ كَارِي كِه جَنكَكِ
 اَنَد رَا خَاكِ فَاَنِ زَدِه اَنَد وَزَرِ بَاقِي بَجَاءِ مَانَدَه . قَل، حَر: بَسْ عَجَبِ كَارِي اسْت (كَارِ اسْت) كِه جَنكَكِ بَخَاكِ فَاَنِ اَنَد رَا زَدِه اَنَد
 وَزَرِ بَاقِي بَجَاءِ (بَجَايِ) مَانَدَه . پَا، كَر: بَسْ عَجَبِ كَارِي اسْت چَنكَكِ (جَنكَكِ) اَنَد رَا خَاكِ فَاَنِ زَدِه اَنَد وَزَرِ بَاقِي بَجَاءِ مَانَدَه .
 تَا: وَعَجَبِ كَارِي اسْت كِه دَسْتِ دَر خَاكِ فَاَنِ زَدِه اَنَد وَزَرِ بَاقِي رَا بَجَايِ بَكْدَاشْتَه .

۲ - ما، حَر، تَا: بَاقِي اَوْرَا . يُو، قَل، پَا، كَر: بَاقِي مَرُورَا (مَرُورَا) . مَ، قَل، حَر، تَا: وَچَوْنِ مَوْجُودِ رَا . يُو، پَا، كَر:
 وَچَوْنِ مَوْجُودِ .

۲، ۳ - ما، قَل، حَر، پَا، كَر، تَا: مَعْدُومِ اَوْرَا (مَرُورَا) . يُو: مَعْدُومِ وِرَا .

۳ - ما: وَچَوْنِ خَوِيشْتَن رَا اَز حَاضِرِ دُورِ دَاشْتِ غَايِبِ اَوْرَا . يُو: وَچَوْنِ اَز حَاضِرِ جِشْمِ بَخُوبَانِيدِ غَايِبِ مَرُورَا . قَل: جَوْنِ
 خَوِيشْتَن رَا اَز حَاضِرِ جِشْمِ بَخُوبَانِيدِنْدِ غَايِبِ مَرُورَا . حَر، پَا، كَر: وَچَوْنِ خَوِيشْتَن رَا اَز حَاضِرِ (پَا: اَز ظَاهَرِ) جِشْمِ
 بَخُوبَانِيدِ غَايِبِ اَوْرَا (مَرُورَا) . تَا: وَچَوْنِ اَز حَاضِرِ جِشْمِ بَرَهْمِ نَهَادِ .

۳، ۴ - ما، قَل: جَوْنِ حَالِ بِنْدَه اَيْنِ حَالِ . يُو، حَر، پَا، كَر: جَوْنِ بِنْدَه رَا اَيْنِ حَالِ . تَا: وَچَوْنِ حَالِ بِنْدَه اَيْنِ جَنِينِ حَالِ .

۴ - ما: دَر دِلِ اَو بِيَشِ اَز دُنْيَا . يُو: اَنَد رَا دِلِ وِي بِيَشِ اَز دُنْيَا . قَل: اَنَد رَا دِلِ وِي اَز دُنْيَا بِيَشِ . حَر، پَا، كَر: دَر (اَنَد رَا) دِلِ وِي
 اَز دُنْيَا . تَا: دَر دِلِ اَو نِيَزِ اَز دُنْيَا . مَ، قَل، حَر، پَا، كَر، تَا: بَا دُنْيَا صُحْبَتِ اِنْرَا اسْت (مَرَا اِنْرَا اسْت - اِنْرَا اسْت) . يُو: صُحْبَتِ
 بَا دُنْيَا مَرَا اِنْرَا اسْت .

۵ - ما، يُو، قَل، حَر، پَا، كَر: خَبَرِ نَدَارَد . تَا: اَثَرِ نَدَارَد . مَ، قَل، حَر، پَا، كَر: اَنَكَكِ (كَر: اَن كِه) اَوْرَا (مَرُورَا) عُقْبِي . يُو،
 حَر، تَا: اَنَكَكِ (تَا: وَاَنَكَكِ) عُقْبِي مَرُورَا (اَوْرَا) . پَا: اَن مَرُورَا عُقْبِي . مَ، تَا: اَز وِي بَدِنْيَا بَا زَا مَدَنِ . يُو، قَل، حَر: اَز وِي
 بَدِنْيَا بَا زَا مَدَنِ . پَا، كَر: اَز وِي بَا زَا بَدِنْيَا آ مَدَنِ .

۶ - ما، پَا، كَر: مُحَالِ بَاشَد كِه وَاجِدِ عُقْبِي بَدِنْيَا . يُو، قَل: مُحَالِ بَاشَد كِه وَاجِدِ عُقْبِي بَا زَا بَدِنْيَا . حَر: مُحَالِ بَاشَد كِه وَاجِدِ
 عُقْبِي بَا دُنْيَا . تَا: وَ مُحَالِ بَاشَد كِه وَاجِدِ دُنْيَا بَعُقْبِي . مَ، يُو، قَل، حَر، كَر: اَيْنِ خُودِ . پَا: اَيْنِ . تَا: وَ اَيْنِ خُودِ .

۷ - ما، يُو، قَل، پَا، كَر: وَعُقْبِي اسْت . حَر: وَعُقْبِي جَوِيَانِ اسْت . تَا: وَعُقْبِي اسْت . مَ، يُو، قَل، پَا، كَر، تَا:
 وَهَر دُو . حَر: اَيْنِ هَر دُو . مَ: نَفْسِ اَنَد تَا اَنَكِه كِه كِتَابِ رَا فَرُوتَر رُويِم . يُو، قَل: نَفْسِ اَنَد تَا اَنَكِه كِه كِتَابِ رَا ←

صفتِ آن کسانِ یاد کنیم، که هر دو را تارک اند. پس چون حارثه نشان داد از حقیقتِ آنچه دعوی کرد، مُصطَفی، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، گفت: دیدی سخت باش، یعنی، دیده‌ای و هنوز نرسیده‌ای. و آن کس که ندیده باشد و نیابد، او را چندان حسرت نبود، که کسی را که ببیند و بگذارد. و آن کس که نبیند و برهاند و ترک کند، چندان حسرت نباشد او را، که آن کس را که یافته باشد و گم کند. اینک طرفی یاد کردیم، که دور بودن از دنیا، چگونه بود عارفان را. قوله:

← فرو تر رویم. حر: نفس آمد تا نگاه که کتاب را فرو تر بریم. پا، کر: نفس اند تا آنکه کتاب را فرو تر رویم. تا: نفسند تا نگاه که از کتاب فرو تر رویم.

۱ - ما، یو، تا: و صفت ان کسان (انکسها - انکسان) یاد کنیم کی (که) هر دو را تارک اند. قل: صفت انکسها یاد کنیم کی تارک هر دو اند. حر: صفت ان کسانی یاد کنیم که هر دو را تارک اند. پا، کر: و صفت آنکسان باز کنیم که هر دو را تارک اند (آمد). ما، یو: ایچ. قل، حر، پا، کر، تا: ایچ (آنچه).

۲ - ما، یو، پا، کر: صلی الله علیه وسلم. قل، حر، تا: علیه السلام. ما، قل، حر: سخت باش. یو، پا، کر: سخت دار. تا: نگاه دار.

۳، ۲ - ما: دیده‌ای و هنوز نرسیده‌ای. یو: دیده‌ای و هنوز نرسیده‌ای. قل، حر، پا، کر، تا: دیده‌ای و هنوز (هنوز) نرسیده‌ای. ۳ - ما: وانکس که ندیده باشد و نیابد. یو، پا، کر: وانکسی که ندیده باشد. قل، حر، تا: وانکس (انکس) که نه دیده (ندیده - ندیده) باشد.

۳، ۴ - ما: او را چندان حسرت نبود که کسی را که ببیند و بگذارد و وانکس که نبیند و برهاند و ترک کند چندان حسرت نباشد او را که ان کس را که یافته باشد و گم کند. یو، پا، کر: مرورا چندان خطر نیست که انکس که (که انکس) دیده باشد هر که نعمتی ندیده باشد و نیابد چندان حسرت نباشد مرورا که مران کس را که (که مرانکس را) ببیند (ببیند - به بیند) و یله کند و انکه (انکس که) نبیند (نه بیند - به بیند) و یله کند چندان حسرت نباشد مرورا که کسی (کسی که - که) بیافته باشد و گم کند. قل: مرورا چندان خطر نیست کی انکس را کی دیده باشد و هر کی نعمتی ندیده باشد و نیابد چندان حسرت نباشد مرورا کی انرا که بیند و برهاند و انکس که ببیند و برهاند چندان حسرت مرورا کی مر کسی را که بیافته باشد و گم کند. حر: او را چندان خطر نیست که انکس را که دیده باشند که هر کی نعمتی ندیده باشد و برهاند او را چندان حسرت نباشد که انکس را که دیده باشد و برهاند و انکس که ببیند و برهاند او را چندان حسرت نباشد که یافته باشد گم کند. تا: او را چندان خطر نباشد انکس را که دیده باشد و هر که نعمتی ندیده باشد و ندارد و ندارد او را چندان حسرت نباشد که کسی را که ببیند و بگذارد و انکس که ببیند و بگذارد چندان حسرت نباشد او را که انکس که یافته باشد و گم کند.

۵ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: طرفی. تا: بعضی. ما، قل: که دور بودن از دنیا چگونه بود عارفانرا (مرعارفانرا) قوله. یو: که دور بودن از دنیا چگونه بود مرعارفانرا اله اعلم. حر: که دور بودن از دنیا چگونه باشد انکس را که معرفت صافی کرد. پا، کر: که دور بودن از دنیا چگونه باشد مرعارفانرا. تا: که عارفانرا دور بودن از دنیا چگونه بود.

صَدَقَتْ مُجَاهِدَتُهُمْ ، فَتَالُوا عُلُومَ الدِّرَاسَةِ - بر راستی بود جهد ایشان ، تا بیافتند علم
درس کردن.

یعنی ، در آموختن جهد کردند به راستی . و راستی ، در آموختن آن باشد که از بهر خدای^۳
آموزد ، و از بهر آن جهان ، و از بهر عزّ مسلمانان ، نه از بهر جاه و ریاست و دنیا طلب کردن . چون
چنین کنند ، از علم برخوردار یابند ، و برکت علم به وی رسد . و علم در است علم شریعت است ،
که به درس کردن و جهد کردن توان آموخت . و هر کس که علم چنین آموزد که یاد کردیم ، ثوابش^۶
ثواب پیغام بران بود ، عَلَيْهِمُ السَّلَام . که این صفت پیغام بران است ، که در خبر آورده اند ، که
پیغام بر ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، گفت : « مَنْ زَارَ عَالِمًا فَكَانَ مَنَّا زَارًا نَبِيًّا . » و در خبری دیگر : « مَنْ

۱ - ما ، یو ، قل ، حر ، تا : مجاهدتہم فنالوا علوم الدراسة . پا ، کر : مجاهدتہم فنالوا علم الدراستہ . ما ، یو ، پا ، کر ، تا :
بر راستی . قل : بر راستی . حر : کفّت بر راستی . ما ، قل ، پا ، تا : جهد ایشان تا بیافتند (بیافتند) علم . یو : مجاہدہء ایشان
جهد ایشان بیافتنہ علم . حر : مجاہدات ایشان تا بیافتند علوم . کر : جهد ایشان بپاشد علم .

۳ - ما ، قل ، حر ، تا : در (اندر) آموختن جهد کردند بر راستی . یو ، پا ، کر : اندر آموخت (آموختن) جهد کردند بر راستی .
ما ، حر ، تا : در آموختن . یو ، قل ، پا ، کر : اندر آموختن .

۳ ، ۴ - ما ، قل ، حر : خدای (خدای عزوجل - خدا) آموزد . یو ، پا ، کر : خدای عزوجل آموزی . تا : خدا آموزی .

۴ - ما ، یو ، پا ، کر : ان جهان (انجهان) . قل ، حر : ان جهانرا . تا : اخرت . ما ، پا ، کر ، تا : مسلمانان . یو ، قل ، حر : مسلمانانرا .
ما ، یو ، قل ، حر ، تا : نه از بهر . پا ، کر : نه از برای . ما : و ریاست و دنیا طلب کردن . یو : و ریاست را و دنیا کرد کردنرا .
قل ، پا ، کر : و ریاست و دنیا کرد کردن . حر : و ریاست و طلب دنیا کردنرا . تا : و ریاست و طلب کردن دنیا که .
۵ - ما ، تا : و برکت (و برکت) علم بوی (باو) رسد . یو ، قل : یاود (یابد) و برکت علم بوی رسد . حر : بیابد و برکت علم وی
برسد و اگر جز این بود از علم و برا برخوردار بود . پا ، کر : بیابد و برکت علم بوی برسد . ما ، یو : و علم دواست
(دوست) . قل ، حر ، پا ، کر ، تا : و علم دراست .

۵ ، ۶ - ما ، قل ، حر ، پا ، کر ، تا : علم شریعت است که بدرس کردن و جهد (پا ، کر : و بجهد) کردن توان آموخت و هر کس که
(قل ، پا ، کر : آموختن هر کسی که - حر : شاید آموخت و هر که - آموخت و هر کسکه) . یو : علم شریعت که بجهد
توان آموختن و بدرس کردن هر که .

۷ - ما ، یو : بیغامبران بود علیہم السلام . قل : بیغامبران کردد . حر : بیغامبران بود . پا ، کر ، تا : بیغامبران کرد (تا : بود) .
ما ، قل ، حر ، تا : که این . یو ، پا ، کر : و این . ما ، تا : که در خبر آورده اند که . یو ، پا ، کر : که بخبر آورده اند که .
قل : که بخبر روایت کرده اند از . حر : که .

۸ - ما ، یو ، پا ، کر : صلی اللہ علیہ وسلم . قل : صلی اللہ علیہ کہ . حر ، تا : علیہ السلام . ما ، قل ، تا : و در خبری (قل : و بخبری .
تا : و در خبر) دیگر . یو ، پا ، کر : و بخبر دیگر . حر : و بخبری دیگر آمده است . در نسخه یو : از ، فکانمازار العلم ومن
زار العلم ، افتاده است .

زَارَ عَالِمًا، فَكَانَ مَا زَارَ الْعِلْمَ. وَمَنْ زَارَ اللَّهَ، تَعَالَى. وَمَنْ زَارَ اللَّهَ، حَرَمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ. و نیز روایت کرده اند از پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، که گفت: «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، جَمَعَ اللَّهُ الْعُلَمَاءَ، فَقَالَ عُلَمَائِي! أَنَا لَمْ أَضِعْ عِلْمِي فِيكُمْ إِلَّا لِعِلْمِي بِكُمْ، وَأَنَا لَمْ أَضِعْ عِلْمِي فِيكُمْ، وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُعَذِّبَكُمْ، إِرْجِعُوا، فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ. فَيَقُولُونَ، نَحْنُ وَمُحِبُّونَا، فَيَقُولُ، أَنْتُمْ وَمُحِبُّوكُمْ.» و اگر علم را هیچ فضل نیست: مگر آنک خداى، تَعَالَى، چون آدم را، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، علم کرامت کرد بی عبادت، و ملائکه را عبادت کرامت کرد بی علم، و بفرمود تا آدم را، عَلَيْهِ السَّلَام، سُجُود کردند، تا بدانند که عالم نا عابد به تر از عابد نا عالم. و علم آدم به اسمای چیزها بود، چندین فضل یافت، آن کس که علم او به شریعت بود، فضل او که داند؟ و اگر علم را هیچ فضل نیستی - مگر آنک سگک پلید چون علم بیاموزد، صید او حلال می گردد.

۲۷-۱۸

- ۱ - ما: تا: الله تعالى. قل، حر، پا، کر: اله. ما، قل، حر، تا: الله على. پا، کر: الله تعالى على.
- ۲ - ما: تا: روایت کرده اند. قل، پا، کر: روایت آورده اند. حر: بروایتی آورده اند. ما، قل، پا، کر: صلى الله عليه وسلم که گفت. حر: عليه السلام. تا: عليه السلام که گفت.
- ۳ - ما، قل: فقال علمای. حر: قال علمائی. پا، کر، تا: فقال علمائی. ما، قل، حر، پا، کر: لعلمی بكم. تا: بعلمی بكم.
- ۴ - ما، قل، پا، کر، تا: وانا ارید. حر: وانی ارید. ما، قل، حر، پا، تا: ارجعوا. کر: ارجو.
- ۴، ۵ - ما، تا: نحن و محبونا فيقول انتم و محبوكم (در حاشیه ما و تا: و محبوا - محبو - محبيكم). قل، حر: نحن و محبونا فيقول انتم و محبوكم و محبوكم و محبوكم و محبوكم. پا: نحن محبونا فيقول انتم و محبوكم. کر: نحن محبونا فيقول انتم و محبوكم.
- ۵ - ما: و اگر علم را هیچ فضل نیست. قل، حر: و اگر علم را هیچ فضل نیستی. پا، کر: و اگر هیچ فضلی نیستی علم را. تا: و اگر علم را هیچ شرفی و فضلی نیست. ما: مگر آنک خداى تعالى چون آدم را. قل، حر، پا، کر: مگر آنک (مگر آنکه) خداوند عز و جل چون آدم را. تا: مگر آنکه چون خداى تعالى آدم را.
- ۶ - ما: صلى الله عليه وسلم علم. قل: صلوات الله عليه علم. حر، پا، کر، تا: علم. ما، حر، پا، کر، تا: عبادت. قل: صلوات الله عليهم عبادت.
- ۶، ۷ - ما: و بفرمود تا آدم را عليه السلام سجود کردند. قل، پا، کر: و فرمود (فرمود) تا امر آدم را سجود کردند. حر: فرمود تا آدم را سجود کردند. تا: فرمود تا آدم را سجده کردند داند.
- ۷ - ما، تا: بدانند (بدانید) که عالم نا عابد بهتر از عابد نا عالم. قل، پا، کر: بدانند کی (که) عالم نا عابد به از عابد نا عالم. حر: بدانند که عالم بی عبادت به از عابد بی علم.
- ۸ - ما، قل، حر: باسماء (باسماء). پا، کر: که باسماء. تا: عليه السلام باسماء. ما، قل، پا، کر، تا: انكس که علم او (وی) بشریعت بود. حر: انكس وی علم شریعت داند. ما، تا: فضل او. قل، حر، پا، کر: فضل وی.
- ۹ - ما، حر، پا، کر: هیچ فضل. قل، تا: هیچ فضلی. ما، تا: مگر آنک (مگر آنکه) سگک پلید (پلید). قل: مگر آنک سگک ببند. حر، پا، کر: مگر آنک (مگر آنکه) سگک پلید. ما: علم بیاموزد صید او حلال می گردد. قل: علم ←

وگشتار او، چنانکه آن مؤمن مؤحدمی گردد - خود بسنده استی. دین و دنیا را هر دو به علم توان یافتن. این محل کسی باشد، که چنان آموزد که ما یاد کردیم. هر که غیر آن آموزد که ما یاد کردیم، علم بر او وبال گردد، و نعوذ بالله من ذلك. قوله:

وخلصت علیها معاملاتهم، فمنحوا علوم الوراثة - خالص گشت بر آن علم معاملات ایشان، تا بدادند مرایشان را علم وراثت.

یعنی، آن علم را که بیاموختند، به اخلاص کار بستند، تا علم سیر بیافتند. علم دراست ۶ علم ظاهر است، و علم وراثت علم باطن. هر که علم ظاهر بیاموزد و آن را به اخلاص کار نبندد،

← صید می آموزد و صید وی می حلال گردد. حر: علم صید بیاموزد صید وی حلال گردد. پا، کر: علم صید می بیاموزد صید وی حلال میگرد. تا: علم صید بیاموزد صید او حلال میگرد.

۱ - ما: وگشتار او چنانکه آن مؤمن. قل، پا، کر: وگشتار وی همچون گشتار مؤمن. حر: وگشته وی همچون گشته مؤمن تا: وگشتار او چنانکه گشتار مؤمن. ما، حر، تا: خود بسنده استی. قل: خود بسندستی. پا، کر: ندارد. ما، قل، حر: و دنیا را. پا، کر، تا: دنیا. ما، حر، پا، کر: توان یافتن. قل، تا: توان یافت.

۲ - ما: این محل کسی باشد که چنان آموزد که ما. قل، پا، کر: این محل آن کسی باشد که چنان (پا: چنان) آموزد که. حر: این محل آنکس را باشد که چنان آموزد که. تا: و این درجه کسی باشد که چنان آموزد که ما. ما، تا: هر که غیر آن آموزد که ما یاد کردیم. قل، پا: هر که (هر که) غیر این را (غیر آن) آموزد که یاد کردیم. حر: و هر که غیر این آموزد. کر: علم هر که غیر آن آموزد که یاد کردیم.

۳ - ما، تا: علم برو وبال گردد. قل: علم بروی وبال گردد. حر: علم وی وبال گردد. پا، کر: علم وی بروی وبال. ما، قل، پا، کر، تا: و نعوذ (نعوذ) بالله من ذلك. حر: والله اعلم. ما، حر، پا، کر، تا: وخلصت (خلصت). قل: قوله وخلصت.

۴ - ما، حر: فنحوا علوم. قل، تا: فنالوا علوم. پا، کر: فنحوا علم. ما، قل، پا، کر، تا: خالص. حر: کفت خالص. ما، قل، حر، تا: بران. پا، کر: بدان.

۴، ۵ - ما، قل، حر، پا، کر: معاملات ایشان. تا: معاملاتشان.

۵ - ما، حر: تا بدادند مر. قل، پا، کر: بدادند مر. تا: و بدادند.

۶ - ما، حر، تا: آن علم را که. قل، پا، کر: مران علم را کی (که). ما، قل، حر، تا: بیاموختند. پا، کر: بیاموختند. ما، تا: بیافتند. قل، حر، پا، کر: بیافتند. ما: علم دواست. قل، کر، تا: علم (تا: و علم) دراست. حر: علم وراثت علم دواست. پا: دراست.

۷ - ما، قل، تا: هر که (هر که) علم ظاهر بیاموزد و آنرا با اخلاص کار نبندد (تا: نه بندد) علم باطن نیابد و علم ظاهر برو (بروی) وبال گردد و هر که (هر که). حر: هر که علم دراست بیاموزد و آنرا کار بندد با اخلاص علم باطن ←

عِلْمِ بَاطِنِ نِيَابِدِ، وَعِلْمِ ظَاهِرِ بَرَاوِ وَبَالِ گَرَدَد. وَهَرَكِ عِلْمِ ظَاهِرِ بِيَا مَوْزَدِ، وَآن رَا كَار بِنَدَدِ،
 عِلْمِ ظَاهِرِ حُجَّتِ او گَرَدَد، وَعِلْمِ بَاطِنِ عَطَا يَابِدِ، چُنَانَكِ دَر خَبَرِ آمَدِه اسْت: «مَنْ عَمِلَ بِمَا عِلْمَ،
 ۳ وَرِثَهُ اللهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ». از بَهِرِ آنَكِ، اِكْرُ عَمَلُ نَبَايَسْتِي، از آسْمَانِ عِلْمِ نِيَا مَدِي، وَ پِيغَمْبَرِي
 نِيَا مَدِي. وَ پِيغَمْبَرَانِ رَا، عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، كِه فَرَسْتَا دَنَدِ، وَعِلْمُ كِه از آسْمَانِ آمَدِ، از بَهِرِ
 عَمَلِ آمَدِ. هَر كِه عِلْمِ رَا كَار بَسْتِ، شُكْرِ نَعْمَتِ بِه جَايِ آوَرَدِ، وَ مُسْتَحَقِّ زِيَادَتِ كَشْتِ، وَ بَرَكَّتِ
 ۶ زِيَادَتِ دَر سِرِّ او پَدِيدِ آمَدِ، وَ هَر كِه كَار نَبَسْتِ، آن نَعْمَتِ نِيْزِ بَرَاوِ زَوَالِ آمَدِ، وَ مُسْتَوْجِبِ عَذَابِ
 كَشْتِ. وَ اَيْنِ مَعْنِي چُنَانِ اسْت كِه خُدَايِ، تَعَالَى، كَفْت: «... لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ

← بِيَا بَدِ وَعِلْمِ ظَاهِرِ بَرَوِي وَبَالِ نَكْرَدَد وَ هَر كِه. پَا، كَر: هَر كِه عِلْمِ ظَاهِرِ بِيَا مَوْزَدِ وَ اِنْرَا بَا خِلَاصِ كَار بِنَدَدِ عِلْمِ بَاطِنِ بِيَا بَدِ
 وَ عِلْمِ بَاطِنِ بَرَوِي وَبَالِ نَكْرَدَد وَ هَر كِه.

- ۱ - مَ، قَل، حَر، تَا: عِلْمِ ظَاهِرِ. پَا، كَر: عِلْمِ. مَ، تَا: وَ اِنْرَا كَار بِنَدَدِ. قَل، پَا، كَر: وَ مَر اِنْرَا كَار بِنَدَدِ. حَر: وَ اِنْرَا كَار بِنَدَدِ.
- ۲ - مَ، تَا: حِجَّتِ (حِجَّة) او. قَل، حَر، پَا، كَر: حِجَّتِ (حِجَّة) وِي. مَ، قَل، پَا، كَر، تَا: عَطَا يَابِدِ. حَر: عَطَا نِيَا بَدِ.
 مَ، قَل: چُنَانَكِ دَر خَبَرِ آمَدِه اسْت. حَر، پَا، كَر: چُنَانَكِ (چُنَانَكِه) بَخْبَرِ آمَدِه اسْت. تَا: چُنَانَكِه دَر خَبَرِ آمَدِه اسْت كِه.
- ۲، ۳ - مَ، قَل، كَر، تَا: بِيَا عِلْمِ وَرِثَةِ اللهِ. حَر: بِلَا عِلْمِ وَرِثَةِ اللهِ. پَا: بِيَا عِلْمِ وَرِثَةِ اللهِ.
- ۳، ۴ - مَ: وَ بِيغَمْبَرِي نِيَا مَدِي وَ بِيغَمْبَرَانِ رَا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ كِه فَرَسْتَا دَنَدِ. قَل، پَا، كَر: وَ بِيَا مَبَرِ (وَ بِيغَمْبَرِ) نِيَا مَدِي
 بِيغَمْبَرَانِ كِه بَايَسْتَنَدِ. حَر: وَ بِيغَمْبَرَانِ نِيَا مَدِنْدِي از بَهِرِ آنَكِ بِيغَمْبَرَانِ كِه بَايَسْتَنَدِ. تَا: وَ بِيغَمْبَرِ نِيَا مَدِي بِيغَمْبَرَانِ كِه
 فَرَسْتَا دِه اِنْدِ بَايَسْتَنَدِ دَانَسْتِيمُ كِه عِلْمِ بِيَا بَدِ.
- ۴ - مَ، حَر، پَا، كَر، تَا: آسْمَانِ آمَدِ. قَل: آسْمَانِ بِيَا مَدِ.

۶، ۷، ۵ - مَ: هَر كِه عِلْمِ رَا كَار بَسْتِ شُكْرِ نَعْمَتِ بِيچَا آوَرَدِ وَ مُسْتَحَقِّ زِيَادَتِ كَشْتِ وَ بَرَكَّةُ زِيَادَتِ دَر سِرِّ او بَدِيدِ اَمَدِ
 وَ هَر كِه كَار نَبَسْتِ اِن نَعْمَتِ نِيْزِ بَرَوِي زَوَالِ اَمَدِ وَ مُسْتَوْجِبِ عَذَابِ كَشْتِ وَ اَيْنِ مَعْنِي چُنَانِ اسْت كِه خُدَايِ تَعَالَى كَفْت. قَل:
 هَر كِي عَمَلِ رَا كَار نَبَسْتِ حَقِّ عِلْمِ رَا ضَايِعِ كَرْدِ وَ عِلْمِ بَرَوِي حِجَّتِ كَشْتِ وَ بِيكَار نَابَسْتِنِ كَفْرَانِ نَعْمَتِ آوَرْدِ اِن نَعْمَتِ
 بَرَوِي زَوَالِ اَمَدِ وَ مُسْتَوْجِبِ عَذَابِ كَشْتِ وَ هَر كِي مَر عِلْمِ رَا كَار بَسْتِ شُكْرِ نَعْمَتِ بِيچَا آوَرْدِ مُسْتَحَقِّ زِيَادَتِ كَشْتِ وَ بَرَكَاتِ
 زِيَادَتِ اِنْدَر سِرِّ او بَدِيدِ اَمَدِ چُنَانَكِ خُدَايِ عَزَّ وَجَلَّ كَفْت. حَر: هَر كِه عِلْمِ رَا كَار بِنَدَدِ حَقِّ عِلْمِ ضَايِعِ كَرْدِه بَاشَدِ وَ عِلْمِ
 بَرَوِي حِجَّتِ كَرْدِ وَ كَار نَابَسْتِنِ كَفْرَانِ نَعْمَتِ وَ چُونِ كَفْرَانِ آوَرْدِنِ اِن نَعْمَتِ بَرَوِي زَوَالِ اَمَدِ وَ مُسْتَوْجِبِ عَذَابِ كَشْتِ
 وَ هَر كِه عِلْمِ رَا كَار بَسْتِ شُكْرِ نَعْمَتِ بِيچَا آوَرْدِ وَ مُسْتَوْجِبِ زِيَادَتِ كَشْتِ وَ بَرَكَاتِ زِيَادَتِ دَر سِرِّ او بَدِيدِ اَمَدِ چُنَانَكِ
 خُدَايِ عَزَّ وَجَلَّ كَفْت. پَا، كَر: هَر كِه عِلْمِ رَا كَار بِنَدِنْدِي حَقِّ عِلْمِ ضَايِعِ كَرْدِ وَ عِلْمِ بَرَوِي حِجَّة (حِجَّتِ) كَشْتِ وَ بِيكَار نَابَسْتِنِ
 كَفْرَانِ نَعْمَتِ آوَرْدِ اِن نَعْمَتِ بَرَوِي زَوَالِ اَمَدِ وَ مُسْتَوْجِبِ عَقُوبَةِ (عَقُوبَتِ) كَشْتِ وَ هَر كِه مَر عِلْمِ (عِلْمِ رَا) كَار بَسْتِ شُكْرِ
 نَعْمَتِ بِيچَا (بِيچَايِ) آوَرْدِ مُسْتَحَقِّ زِيَادَتِ (زِيَادَةِ) كَشْتِ وَ بَرَكَاتِ وَ زِيَادَةِ اِنْدَر سِرِّ او بَدِيدِ اَمَدِ چُنَانَكِ كَفْت. تَا: وَ هَر كِه عِلْمِ رَا
 كَار نَبَسْتِ حَقِّ عِلْمِ ضَايِعِ كَرْدِ وَ عِلْمِ بَرَوِي حِجَّتِ كَشْتِ وَ هَر كِه عِلْمِ رَا كَار بَسْتِ شُكْرِ نَعْمَتِ بِيچَا آوَرْدِ وَ مُسْتَحَقِّ زِيَادَتِ كَشْتِ
 وَ بَرَكَّتِ زِيَادَتِ دَر سِرِّ او پَدِيدِ اَمَدِ وَ هَر كِه كَار نَبَسْتِ اِن نَعْمَتِ نِيْزِ بَرَوِي زَوَالِ اَمَدِ وَ مُسْتَوْجِبِ عَذَابِ كَشْتِ ←

إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ. «دلیل این سُخُنْ آن است، که خدای، تعالی، گفت: «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا، «مجاهده، ظاهر را است، وهدایت، باطن را. گفت: تو به ظاهر جهد کن، به باطن من خود راه نمایم. ودر اخبار روایت کرده اند: «فُضُولُ الْعِلْمِ، أَكْثَرُ ضَرَرًا مِنْ ۳ فُضُولِ الْمَالِ. «- عِلْمِ فِزُونِي، زِيَانِ بِيْش دَارِدْ اَزْ مَالِ فِزُونِي - اَزْ بِيْهِرِ اَنْكَ، مَالِ فِزُونِي، بِرْ تَوْ حُجَّتْ نَكْرَدْد، وَعِلْمِ فِزُونِي، بِرْ تَوْ حُجَّتْ كَرْدْد. و نادان را بدان صعبی نگیرند، که دانارا بگیرند، اَزْ بِيْهِرِ اَنْكَ، دَانَا رَهْرَجْ بِيْهْ دَانَشْ كُنْد، ثَوَابْ بِيْشْ تَرْ بُوْد، وَچون تقصیر کند، عُقُوبَتْ سَخْتْ تَر ۶ بُوْد. زیرا که، عُقُوبَاتْ بِرْ اَثَرِ مَثُوبَاتِ اسْت. نَبِيْنِي، که چون طاعت در ماهِ رَمَضَانَ بُزْرُگْ تَر

← و این معنی چنان است که خدای گفت.

۷ - لئن شكرتم... آیه ۷، سوره ۱۴ (سوره ابراهیم). واذ تاذن ربکم لئن شكرتم لازیدنکم ولئن كفرتم ان عذابی لشدید.

۱ - ما: که خدای تعالی. قل، حر، پا، کر: که خدای عزوجل. تا: که خدای.

۲، ۱ - والذین... آیه ۹۶، سوره ۲۹ (سوره العنکبوت). والذین جاهدوا فینا لنهیدینهم سبلنا وان الله لمع المحسنین.

۲ - ما، حر: مجاهده (و مجاهده) ظاهر را است (راست) و هدایت. قل، پا، کر: مجاهدت (و مجاهده) مر ظاهر راست و هدایت (و هدایه). تا: مجاهدت ظاهر راست و هدایت. ما، قل، حر، پا، کر: گفت تو. تا: میکوید که.

۳ - ما: بیاطن من خود راه. قل: تا بیاطن من خود راه. حر: تا من بیاطن خود را. پا، کر: من خود راه. تا: که من خود بیاطن راه. ما، تا: و در اخبار روایت کرده اند که (کرده اند). قل: و بخبرها روایت آورده اند. حر: و باخبار آمده است که. پا، کر: بخبرها روایه (روایت) آورده اند. ما: اکثر ضراً (نسخه بدل: اکثر ضرا را). قل، حر، پا، کر، تا: اکثر ضراً.

۴ - ما، قل، تا: زیان بیش دارد از (که). حر: بیشتر زیان دارد از. پا: زیان بیشتر از. کر: زیان بیشتر دارد از. ما، حر، کر، تا: مال فزونی. قل: مال افزونی. پا: فزونی.

۵ - ما، قل، پا، کر، تا: و علم فزونی بر توحجت کرد و نادان را (مر نادان را - مر نادانرا). حر: و جاهلانرا. ما، قل، حر: بدان (حر: بدان) صعبی. پا، کر: بدان معنی (بدان معنی). تا: بآن صعبی. ما، تا: که دانارا. قل: که مردانارا. حر: که دانان آن را. پا، کر: که مردانایانرا.

۶ - ما، تا: دانارا هرج (هرچه). قل: دانا هرج. حر: هرجه. پا، کر: دانا هرجه. ما، تا: بیشتر بود. قل، پا، کر: بیشتر یابد. حر: بیش یابد و.

۷، ۶ - ما، پا، کر، تا: سخت تر بود (یابد) زیرا که. قل: سخت باشد زیرا کی. حر: سخت یابد از بهر آنکه.

۷ - ما: بر اثر مَثُوبَاتِ اسْت. قل: بر اثر مَثُوبَاتِ اسْت. حر: برابر مَثُوبَاتِ آید. پا، کر، تا: برابر مَثُوبَاتِ اسْت (مَثُوبَاتِ اسْت). ما، حر، تا: در ماه. قل، پا، کر: اندر ماه.

آمد، معصیت نیز هم بزرگتر آمد. و نبینی، که چون زنان پیغمبر را، علیه السلام، به طاعت ثواب بیش تر آمد، به معصیت عقاب سخت تر آمد. چنانکه خدای، تعالی، گفت: «يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ»، «عذاب ایشان را، دوچندان دیگران آمد، اگر فاحشه کنند. از بهر آنکه، به طاعت ایشان را ثواب هم چنین آمد. چنانکه خدای، تعالی، گفت: «وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِيهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ»، «پس، عالم چون به علم کار کند، بر خلق حجت گردد. و چون به علم کار نکند، علم بر او حجت گردد. چند فرق است میان آنکه او حجت باشد بر دیگران، و میان آنکه حجت بود بروی. و از این معنی بود که در خبر آمد: «إِنَّ الْعَالِمَ إِذَا زَلَّ، هَلَكَ بِزَلَّتِهِ الْعَالِمُ». —

ما - ۲۸

۱ - ما، قل، پا، کر، تا: بزرگتر آمد (آمد) معصیت نیز هم (نیز) بزرگتر آمد. حر: بزرگ آمد ثواب نیز هم بزرگ آمد و معصیت نیز بزرگتر است. ما، حر، پا، کر، تا: و نبینی (ونه بینی). قل: نبینی. ما، حر: علیه السلام (السلام). قل، پا، کر: صلی الله علیه و سلم (علیه و سلم) و رضی عنهن. تا: علیه السلام و علیهن الرضوان. ما، قل، پا، کر، تا: بطاعت. حر: بر طاعت.

۲ - ما، پا، کر، تا: بمعصیت عقاب سخت تر آمد (پا: آمد). قل: بمعصیت هم عقاب بیشتر آمد. حر: و سخت تر. ما، پا، کر: چنانکه (چنانکه) خدای تعالی (خدای تعالی). قل، حر: چنانکه خدای عزوجل. تا: چنانکه خدای.

۳، ۲ - یا نساء... آیه ۳۰، سوره ۳۳ (سوره الاحزاب). یا نساء النبی من یات منکن بفاحشه مبینة یضاعف لها العذاب ضعفین و کان ذلک علی الله یسیرا. ما، حر، پا، کر، تا: یضاعف لها العذاب ضعفین. قل: الایه.

۳، ۴، ۵ - ما: ایشان را دوچندان دیگران آمد اگر فاحشه کند از بهر آنکه طاعت ایشان را ثواب همچین آمد چنانکه خدای تعالی گفت. قل: ایشان دوچندان دیگران آمد اگر فاحشه کنند از بهر آنکه بطاعت ثواب همچین آمد چنانکه خدای عزوجل گفت. حر: ایشان دوچند دیگر آن آمد اگر فاحشه کنند از بهر آنکه بطاعت ثواب همچین آمد چنانکه خدای عزوجل گفت. پا، کر: ایشان را دوچندان دیگر آمد که فاحشه کنند از بهر آنکه بطاعت ثواب همچین آمد چنانکه خدای عزوجل گفت. تا: ایشان دوچندان دوچندان آید که آن دیگران اگر فاحشه کنند از بهر آنکه ایشان را بطاعت ثواب دوچندان است (نسخه بدل: همچین آمد) چنانکه خدای میگوید.

۵ - و من یقنت... آیه ۳۱، سوره ۳۳ (سوره الاحزاب). و من یقنت منکن لله ورسوله و تعمل صالحا نؤتیها اجرها مرتین و اعتدنا لها رزقا کریمًا.

۶ - ما، حر، پا، کر: بس عالم چون بعلم. قل: بس عالم اگر بعلم. تا: و چون عالم بعلم.

۷ - ما، تا: علم بروی. قل، حر: علم بروی. پا، کر: بروی. ما، قل، پا، کر: جند (چند) فرق است (فرق است). حر: جند فرق باشد. تا: بنکر که چند فرق است. ما، تا: او حجت. قل، حر: وی حجت. پا، کر: خود حجت.

۸ - ما: حجت بود بروی. قل، پا، کر: حجت بروی اید (آید - آمد). حر: حجت بروی باشد. تا: برو حجت بود. ما: و ازین معنی بود که در خبر آمد. قل: و ازین در خبر آمد. حر: و این بخبر آمده است. پا، کر: و اندرین معنی ←

و به روایتی دیگر، زَلَّ بِزَلَّتِهِ عَالَمٌ. - فَسَادِ جَاهِلٍ خَاصٍّ أَوْ رَابُودٍ، وَفَسَادِ عَالِمٍ عَالَمِي رَا هَلَاكٍ كُنْد. و چون عالم علم را کار بست، بَرَكَاتِ عَمَلِي او، در خَلْقِ بَرَكَاتِ پدید آرد. و نیک آمد او در خَلْقِ بَرَكَاتِ پدید آرد به نیک آمدن ایشان، و در سِرِّ او چیزها نهد حق، تعالی، که آن را ۳ به تَعَلُّمِ نیابد. عِلْمِ وِرَائَتْ اَيْنُ باشد، و این را نتوان یافت مگر به صِدْقِ و مُجَاهَدَةِ و إِخْلَاصِ مُعَامَلَتِ. قَوْلُهُ:

وَ صَفَتْ أَسْرَارُهُمْ، فَأَكْرَمُوا بِصِدْقِ الْفِرَاسَةِ. - صَافِي گشت سِرِّ هَايِ ايشان، تا كَرَامَتِ ۶
یافتند به راستی فِرَاسَتِ.

و به فِرَاسَتِ سخن گفتن روا بود. از بهر آنک، پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت:

← (و اندرین معنی) آمد بخبر. تا: ازین معنی بود که در خبر آمده است. • ما، قل، حر، پا، کر: اذا زل. تا: اذا ذل. • ما، تا: بزله عالم (نسخه بدل ما: بزله العالم) و بروایتی (و در روایت) دیگر زل بزله عالم. قل، حر: بزله العالم. پا: بزله عالم. کر: بزله.

۱ - ما، تا: خاص او را بود. قل: خاصه ورا باشد. حر: خاص ویرا باشد. پا، کر: ورا باشد خاصه. • ما، قل، حر: عالمی را. پا، کر: عالم را. تا: عالمی.

۲ - ما، تا: و چون (و چون). قل، حر، پا، کر: چون. • ما، قل، تا: علم را. حر: عمل را. پا، کر: علم. • ما، تا: بَرَكَاتِ (بَرَكَاتِ) عمل او در. قل: بَرَكَاتِ عمل وی اندر. حر: از بَرَكَاتِ علم و عمل وی. پا، کر: بَرَكَاتِ علم وی اندر. • ما، قل، پا، کر: بدید آرد (بدید آرد). حر، تا: بدید آید (بدید آید).

۳، ۲ - ما: و نیک آمد او در خَلْقِ بَرَكَاتِ بدید آرد بَنِيكَ آمدن ایشان و در سرا و چیزها نهد حق تعالی که انرا بتعلم نیابد. قل: و نیک آمد خَلْقِ اندروی بَرَكَاتِ بدید آرد و اندر سر وی چیزها نهد حق عز و جل که ان بتعلم بیاید. حر: و به نیک آمد خَلْقِ بروی بَرَكَاتِ بدید آید و در سر وی حق تعالی چیزها نهد که ان بتعلم نیابد. پا، کر: و نیک آمد خَلْقِ اندر وی بَرَكَاتِ پدید آرد سر وی (و اندر سر وی) چیزها نهد حق عز و جل که آن بتعلم نیامد (نیاید). تا: و نیک آمد او در خَلْقِ بَرَكَاتِ پدید آرد به نیک آمدن ایشان و حق در سرا و چیزها نهد که بتعلم او را نتوان یافت.

۴ - ما، حر، تا: و این را (و این) نتوان یافت. قل، پا، کر: و این را (و این) نتوان یافتن. • ما، قل، حر، پا، کر: مکر. تا: الا. ۵، ۴ - ما: و مجاهده و اخلاص معاشرت قوله. قل: مجاهده قوله. حر: مجاهدت و اخلاص معاشرت. پا، کر: مجاهدات. تا: و مجاهدت.

۶ - ما، قل، پا، کر، تا: صافی. حر: گفت صافی. • ما، قل: کرامت. حر: تا کرامت. پا، کر، تا: پس کرامت.

۷ - ما، قل، حر، تا: براستی. پا، کر: راستی.

۸ - ما، تا: سخن گفتن روا بود. قل، پا، کر: سخن گفتن روا باشد. حر: سخن گفتند و این روا باشد. • ما، پا، کر: صلی الله علیه وسلم گفت. قل: گفت علیه السلام. حر: علیه السلام گفت. تا: علیه السلام میگوید.

«إِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ». و ابو بکر صدیق، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، در آخرِ عمرِ چُنین گفت: «إِنَّ ذَابِطْنَ بِنْتِ خَارِجَةَ جَارِيَةً». گفت، در دلِ من چُنین می آید، که این بچه ۳ که در شکمِ زنِ من است دُختر است، و کَانَ کَمَا تَفَرَّسَ، و از پسِ مرگِ او دُختر آمد. پس هر که را سِرِّ صافی تر، فِرَاسَتِ او دُرُست تر. و پاکیِ سِرِّ و روشنیِ آن به لُقْمَةُ حَلَالِ تُوَان یافت. و مَثَلِ فِرَاسَتِ دِلِ چُونِ دیدارِ چشم است، هر چند چشم روشن تر، دور تر و نیکوتر و راست تر بیند، ۶ و سِرِّ هر چند صافی تر بود، فِرَاسَتِ او نیز دُرُست تر آید، و هر چند چشم تیره تر، کم تر و بتر بیند، سِرِّ نیز هر چند تیره تر، فِرَاسَتِ او نادرست تر. چشم را دیدارِ مُعاینه است، و سِرِّ را دیدارِ غیب است. آنچه مُشاهده و مُعاینه است، بَرِیکِ حال است، لَکِنِ چُونِ حالِ چشمِ مُخْتَلِفِ گردد، دیدارِ نیز مُخْتَلِفِ ۹ گردد. غُیُوبِ نیز راست است و بَرِیکِ حال است، لَکِنِ چُونِ حالِ سِرِّ مُخْتَلِفِ گردد، فِرَاسَتِ

- ۱ - ما: بنور الله تعالى. قل، حر، پا، کر، تا: بنور الله. ما، تا: و ابو بکر (ابو بکر) صدیق رضی الله عنه. قل: و ابو بکر رضی الله عنه. حر: و ابو بکر صدیق. پا، کر: و ابو بکر صدیق. ما، تا: در آخر. قل، حر، پا، کر: باخر.
- ۲ - ما، قل، تا: ان ذابطن بنت خارجة جارية. حر، پا، کر: ندارد. ما، تا: کف در دل من. قل، حر، پا، کر: بدل من.
- ۳ - ما، حر، پا، کر، تا: در شکم. قل: اندر شکم. ما، قل، تا: و کان (تا: فکان) کما تفرس. حر، پا، کر: ندارد. ما، تا: و از پس (و از پس) مرگ او. قل، پا، کر: از پس (ز پس) مرگ وی. حر: بعد از مرگ وی.
- ۴، ۳ - ما، قل، حر، پا، کر: بس (پس) هر که را. تا: و هر که را.
- ۴ - ما، تا: فراست او. قل، حر، پا، کر: فراست وی. ما، حر، پا، تا: و باکی (و پاکی) سر و روشنی آن (وی). قل: و باکی سر و روشنی وی. کر: و پاکی سر و روشنی وی. ما، تا: تُوَان یافت. قل، حر، پا، کر: تُوَان یافتن.
- ۵ - ما، قل، حر، پا، کر: فراست. تا: فِرَاسَةُ. ما، تا: جون. قل، حر، پا، کر: همچون (همچون). ما، قل، حر، تا: چشم است. پا، کر: چشم باشد. ما، قل، حر، پا، کر: هر چند (هر چند). تا: هر چند که. ما، قل، تا: دور تر و نیکوتر و راست تر بیند. حر: نیکوتر بیند. پا، کر: دور تر و راست تر (و راست تر) بیند.
- ۶ - ما: و سر هر چند صافی تر بود فراست او نیز درست تر آید و هر چند چشم تیره تر کمتر و بتر و جتر بیند سر نیز هر چند تیره تر فراست او نادرست تر. قل، پا، کر: سر (سر نیز) هر چند صافی تر (صافیتر) فراست وی نیز درست تر آید (درست تر) و هر چند چشم تیره تر کمتر و بتر (و تیره) بیند سر نیز هر چند تیره تر فراست وی نادرست تر (نادرستر). حر: و هر چند چشم تیره تر کمتر بیند سر نیز هر چند صافی تر فراست او درست تر آید و هر چند تیره تر فراست وی نادرست تر. تا: و سر هر چند صافی تر فراست او راست تر و درست تر و چشم هر چند تیره تر کمتر و بدتر و کزتر بیند و سر نیز هر چند تیره تر فراست او نادرست تر و.
- ۷ - ما، قل، حر، تا: معاینه. پا، کر: از معاینه. ما: غیب است آنچه. قل، حر، تا: غیب آنچه (آنچه). پا، کر: از غیب آنچه.
- ۸ - ما، حر، پا، کر، تا: لکن (ولکن). قل: ولیکن.
- ۹ - ما، قل، حر، تا: غیوب (و غیوب) نیز راست است (راستست) و بَرِیکِ حالست (حال است) لکن (ولیکن). ←

نیز مختلف گردد. مثال این هوا است و آب. زیر آب روشن، چیزی خرد بتوان دید، وزیر آب تیره، چیزی بزرگ نتوان دید. و چون هوا صافی گردد، ذره بتوان دیدن، و چون هوا تیره گردد، آفتاب نتوان دیدن. همه سال صفوت سبب دیدار است، و کدورت سبب حجاب. پس دلی ۳ صافی باید تا بتوان دیدن. و صفوت دل آن باشد که از کدورت رعونات او را پاک گرداند. و کدورات و رعونات مختلف اند، چون حُب دُنیا، و طلب ریاست، و شهوت طبع، و ریای خلق، و عجب نفس، و آنچه بدین مانند. هر دلی که در او از این چیزها چیزی قرار گیرد تیره گردد، و از دیدار بازماند. چون از این همه خالی گشت روشن گردد و همه چیزها بیند، و آنچه بیند راست بیند، از بهر آنکه پیغام بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت: «... فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ.»، و نور خدا خطا نکند،

← (لکن) جون. پا، کر: عیون نیز هر چه بیند راست بیند جون (و جون).

۲، ۱ — ما، تا: مثال (ومثل) این هوا است (هواست) و آب زیر آب روشن چیزی (جیز) خرد بتوان دید (دیدن) و زیر آب تیره چیزی (جیز) بزرگ نتوان دید (دیدن) و جون هوا صافی کرد ذره (ذره) بتوان دیدن (دیدن) و جون هوا تیره کرد آفتاب نتوان دیدن (دیدن) همه سال صفوت (بس صفوة). قل: مثل این هواست و آب زیر آب روشن خرد بتوان دیدن و زیر آب تیره بزرگ نتوان دیدن و جون هوا صافی کرد ذره بتوان دیدن و جون هوا تیره کرد آفتاب نتوان دیدن همه ساله صفوة. حر: و مثل این جون هوا و آبست که جون آب صافی و روشن بود همه چیزها در زیر آب بتوان دید و جون هوا صافی کرد ذره بتوان دید و جون تیره کرد قرص آفتاب نتوان دید همه ساله صفوت. پا، کر: مثل این هواست و آب زیر آب روشن خورد (خود) بتوان دیدن و چون هوا صافی کرد ذره (ذره) بتوان دیدن و چون هوا تاریک کرد آفتاب نیز نتوان دیدن همه ساله صفوة.

۳ — ما، حر، تا: حجاب. قل، پا، کر: حجاب است (حجابست).

۴، ۳ — ما: دلی صافی. قل، حر، پا، کر، تا: دل صافی.

۴ — ما، قل، پا، کر، تا: تا بتوان. حر: تا بتواند. ما: ان باشد که از کدورت رعونات. قل، پا، کر: ان بود که از کدورات و رعونات. حر، تا: ان باشد که از کدورات و از رعونات (ورعونات).

۵ — ما، قل، تا: و کدورات و رعونات. حر: و کدورات و رعونات نفس. پا، کر: و کدورات. ما، قل، حر، تا: و طلب ریاست و شهوت (وشهوة) طبع. پا، کر: و ریاست و شهرة (وشهرة) و طمع.

۶ — ما: و آنچه بدین. قل، پا، کر: و آنچه بدین. حر، تا: و آنچه باین. ما، قل، پا، کر: درو (اندروی) از این چیزها چیزی حر: از اینها یکی دروی. تا: درو از این چیزها.

۷، ۶ — ما، تا: و از دیدار (دیدار) بازماند جون (و جون). قل، پا، کر: از دیدار بماند و جون (چون). حر: و از دیدن فروماند جون.

۷ — ما، تا: و همه چیزها بیند. قل، حر، پا، کر: همه چیزها بیند (بینید - بینند).

و نور خدا را هیچ چیز حجاب نکند. و دلیل بر آنک شاید که دل تیره گردد، خبر مصطفی است، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، که گفت: «إِنَّ لِلْقُلُوبِ صَدَأً كَصَدَأِ النُّحَاسِ. قِيلَ: فَمَا جَلَاءُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: جَلَاءُهَا الْإِسْتِغْفَارُ». وخلق در فراست مختلف اند بر مرتبت اختلاف اسرار. هر چند صفوت
 ۳ بیشتر، ضیا و روشنی بیشتر تر، و هر چند ضیا بیشتر تر، دل بیناتر، و هر چند دل بیناتر، فراست او
 ۴ درست تر. و ابو عبد الله الانطاکی گوید: إِذَا جَالَسْتُمْ أَهْلَ الصِّدْقِ، فَجَالَسُوهُمْ بِالصِّدْقِ. فَإِنَّهُمْ
 ۵ جَوَاسِيسُ الْقُلُوبِ، يَدْخُلُونَ فِيهِمْ هِمَمِكُمْ، وَيَخْرُجُونَ مِنْ أَسْرَارِكُمْ. قَوْلُهُ:
 ۶ ثَبَّتَتْ أَقْدَامُهُمْ - استوار شد قدم های ایشان.

از این جا مراد نه قدم ظاهر است، لکن مراد قدم باطن خواهد، یعنی، آنچه یافتند

← ۸ - ما، قل، پا، کر: صلی الله علیه وسلم. حر: علیه السلام. تا: علیه سلام الله. ما: فانه ينظر بنور الله تعالى ونور خدا. قل، تا: فانه ينظر بنور الله ونور خدای. حر: فانه ينظر بنور الله ونور خدای عز وجل. پا، کر: المؤمن (المؤمن) ينظر بنور الله ونور خدای عز وجل.

۱ - ما، تا: ونور خدا را (خدای را) هیچ چیز. قل، پا، کر: ونور خدای عز وجل هیچ چیز (هیچ چیز). حر: ونور خدا را عز وجل هیچ چیزی. ما، قل: ودلیل (دلیل) بر آنک. حر: دلیل برین که. تا: ودلیل بر آنکه. در دو نسخه پا و کر: از، ودلیل، تا، وخلق در فراست، نیامده است.

۱، ۲ - ما: خبر مصطفی است صلی الله علیه وسلم که گفت. قل، حر: خبر رسول علیه السلام کی (که) گفت. تا: خبر رسول است علیه السلام که میگوید.

۲ - ما، قل، حر: ان للقلوب صداء كصداء النحاس قيل فما جلاوها يا رسول الله قال جلاوها الاستغفار. تا: ان هذه القلوب تصدء كما تصدء الحديد قيل يا رسول الله فما جلاها قال ذكر الموت و تلاوت القرآن.

۳ - ما، حر، تا: در فراست. قل، پا، کر: اندر فراست. ما: بر مرتبت اختلاف. قل: بر مرتبه اختلاف. حر: و در مرتبه اختلاف. پا، کر: بر مرتبه اختلاف (اختلاف است). تا: بر مراتب اختلاف. ما، قل، حر، پا، کر: هر چند صفوت (صفوة). تا: هر چند که صفوت.

۴ - ما، قل، تا: ضیا و روشنی. حر، پا، کر: ضیاء (ضیا). ما، قل، حر، تا: و هر چند دل بیناتر فراست او (فراست وی - فراست). پا، کر: فراست.

۵ - ما، تا: و ابو عبد الله الانطاکی گوید (میگوید). قل: و ابو عبد الله انطاکی گوید. حر، پا، کر: ابو عبد الله الانطاکی جنین گوید. ما، حر، پا، کر، تا: بالصدق. قل: بصدق.

۶ - ما، قل: من اسرارکم قوله. حر، تا: من اسرارکم. پا، کر: ما فی اسرارکم.

۷ - ما، پا: ثبتت. قل، کر: ثبت. حر: وثبت. تا: ثباتت. ما، قل، پا، کر، تا: استوار شد. حر: گفت استوار شد.

۸ - ما: ازینجا مراد ازین. قل، حر: ازینجا مراد. پا، کر: ازینجا. تا: و مراد ازین. ما، قل: ظاهرست لکن ←

از آن جا برنگشتند. از بهر آنک، همه خلُق در جهدِ آنند که آن یابند که ایشان یافته اند، و آن جا رسند که ایشان رسیده اند، و آن بینند که ایشان دیده اند. مُحال باشد که ایشان یافته را به جای بگذارند، یا از رسیده باز گردند، یا از دیدار چشم بخوابانند. که برگشتن از دو بیرون نیست: ۳
یا علامتِ مَلال است، و مَلالِ صِفَتِ مُحِبَّانِ نیست، یا از آن معنی است که به تر از آنک یافته اند چیزی یابند، یافته را بر او بدل آرند، و از حقّ عزیزتر هیچ چیز نیابند تا برگردند. که وایابند که با ایشان چندان بر کُند که حقّ، تعالی، کند، یا چندان جفا که در گذارد، یا چندان لُطف که کار بندد، که حقّ، تعالی، بندد؟ تا بزرگان چنین گفته اند: که هرک بازگشت از راه بازگشت،

← (ولیکن). حر، پا، کر: ظاهر خواهد (خواهد) ولکن. تا: ظاهر خواهد. ما، قل، حر، تا: باطن خواهد. پا، کر: باطنست (باطن است).

- ۱ — ما، قل، حر، پا، کر: از انجا. تا: از آن. ما، حر، تا: در جهد. قل، پا، کر: اندر جهد. ما، قل، تا: یافته اند. حر، پا، کر: یافتند.
- ۲ — ما، قل، پا، کر، تا: دیده اند. حر: دیدند.
- ۳، ۲ — ما، تا: یافته را بجای (بجای) بگذارند یا از رسیده (رسیده) باز گردند. قل: یافته باشند بجای مانند یا رسیده باز گردند. حر: یافته باشند بجای مانند یا از رسیده باز گردند. پا، کر: یافته بجای مانند یا رسیده باز گردند.
- ۳ — ما، قل، حر، پا، کر: از دیدار. تا: از دیدن. ما، قل، کر: بخوابانند. حر: خوابانند. پا: خوابانند. تا: بر هم نهند. ما، قل، حر، تا: بیرون نیست. پا، کر: بیرون نبود.
- ۴ — ما، قل، پا، کر: صفت محبان نیست. حر: صفات محبان نیست. تا: نیست.
- ۵، ۴ — ما، حر، پا، کر: یا از آن معنی است که بهتر از آنک (که از آنچه - که به از آنچه) یافته اند چیزی. قل: یا از آن معنی که به از آنچه یافته اند چیزی. تا: یا از آن معنی است که از آنکه یافته اند بهتر چیزی.
- ۵ — ما، قل، پا، کر، تا: یافته (ویافته) را برو (بدو) بدل آرند. حر: به از آن که یافته را بدان بدل آرند.
- ۶، ۵ — ما: و از حقّ عزیزتر هیچ چیز نیابند تا برگردند که وایابند که. قل: و از حقّ عزوجل عزیزتر هیچ چیز نیست تا برگردند کی یابند کی. حر: و از حقّ چیزی عزیزتر نیست چه چیز یابند از وی عزیزتر و کرایابند. پا، کر: و از حقّ عزیزتر چیزی نباشد تا برگردند و که (که) یابند که. تا: و از حقّ عزیزتر چیزی نیابند که برگردند و کرایابند که.
- ۶ — ما، قل، حر، تا: چندان بر کنند. پا: ترکند. کر: بر کنند. ما: که حق تعالی کند. قل: کی حق عزوجل کند. حر: که حق کند عزوجل. پا، کر، تا: که حق کند. ما: یا چندان جفا که در گذارد. قل: یا چندان جفا گذارد که حق گذارد عزوجل. حر: یا چندان جفا در گذارد که حق گذارد و. پا، کر: یا چندان جفا گذارد که (که حق) گذارد. تا: یا چندان جفا کند در گذارد که حق گذارد و.
- ۷ — ما: که کار بندد که حق تعالی بندد. قل، حر، تا: کار بندد که حق بندد. پا، کر: کار بندد که حق بندد عزوجل و عز. ما، قل، حر، پا، کر: تا بزرگان. تا: و که بزرگان. ما، پا، کر، تا: که هرک (که هرکه). قل، حر: هرکی (هرکه). ←

فَأَمَّا أَنْكَ رَسِيدٌ، هِرْكَزٌ بَازَنْكَرِدِدٌ، وَ إِنْكَرُ بَخَوَاسْتِي كَذَاشْتِنِ ائِشَانِ رَا تَابَازْكَرْدِنْدِ، خَوْدُ رَاهِ
نَدَادِي. قَوْلُهُ:

۳ وَذَكَتْ أَفْهَامُهُمْ - وَتِيْزْ شَدِ فَهْمِ هَايِ ائِشَانِ.

از بهر آنک، کندی فهم از تیرگی سِرُّ باشد، و سِرُّ ایشان صافی است، و هر چند سِرُّ صافی تر،
فهم تیزتر.

۶ وَ دِيْكَرُ مَعْنَى اَنْ اَسْتُ، كِهْ كُنْدِي فَهْمٌ اَزْ پَرَا كُنْدِ كِيْ هَمَّتْ بَاشَدِ، وَ ائِشَانِ رَا هَمَّتْ يَكِي
گشته است، و آن همت حق است، از این معنی فهم ایشان تیز باشد.

۹ وَ دِيْكَرُ مَعْنَى اَنْ اَسْتُ، كِهْ ائِشَانِ هِرْجْ كِيْرِنْدُ اَزْ حَقُّ كِيْرِنْدِ، وَ اَنْچِهْ اَزْ حَقُّ كِيْرِيْ خَطَا
نیفتد، و خطا نیفتادن نشان تیز فهمی باشد.

وَ دِيْكَرُ مَعْنَى اَنْ اَسْتُ، كِهْ حَقُّ، سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى، اَوَّلِيَايِ خَوْدِ رَا اَزْ اَلُوْدْ كِيْ هَا نِگَاهِ دَارَدِ،

← . ما، قل، حر، تا: از راه. پا، کر: از ره.

۱ - ما، قل: فاما انك. حر، تا: اما انك (انكه). پا، کر: واما آنکه. . ما، قل، حر، پا، تا: رسید. کر: رسید (نسخه
بدل: رسید). . ما، قل، پا، کر، تا: باز نکرده. حر: باز نکشت و نکرده. . ما: واکر بخواستی گذاشتن ایشان را تا. قل،
حر: واکر بخواستندی ماندن مرایشانرا (ایشانرا) تا. پا، کر: واکر بخواستی وی ایشانرا ماندن تا. تا: واکر ایشانرا
بخواستی گذاشتن که .

۲، ۱ - ما: راه ندادی قوله. قل: راه ندادندی و الله اعلم قوله. حر: راه ندادندی. پا، کر، تا: راه ندادی .

۳ - ما، قل، حر، پا، تا: و ذکت (و ذکت). کر: و دقت. . ما، حر، پا، کر: تیز شد. قل: تیز شود. تا: و تیز شد.

۴ - ما، قل، کر: کندی فهم از تیرگی سِرُّ (سِرُّ) باشد. حر: کندی فهمی از تیرگی سِرُّ باشد. پا: کندی فهم از پراکندگی همت
تیرگی سِرُّ باشد. تا: کندی فهم از تیرهگی سِرُّ باشند. . ما، حر، پا، کر، تا: و هر چند . قل: هر چند .

۶ - ما، قل، حر، کر، تا: و دیگر معنی. پا: و معنی. . ما، حر، پا، کر، تا: از برا کندی. قل: از برا کندی. . ما، قل، پا،
کر: همت باشد. حر: همت بر باشد. تا: سراسر است .

۷ - ما، حر، پا، کر، تا: همت حق است (همه حقست). قل: همت حق است عز وجل. . ما: تیز باشد. قل: تیز گشته است.
حر، پا، کر، تا: تیز گشت .

۸ - قل، حر، تا: و دیگر معنی است که ایشان هر ج (هر چه) کیرند از حق کیرند و آنچه از حق کیری خطا نیفتد و خطا
نیفتادن (خطانا افتادن) نشان تیز فهمی باشد (بود). . ما، پا، کر: ندارد.

۱۰ - ما، تا: که حق سبحانه و تعالی (سبحانه) اولیا (اولیاء) خود را از الودکیها (الودکیها) نکه (نکاه) دارد. قل، کر:
کی حق (حق) عز وجل (جل و عز) اولیاء خویش را از الودکیها (آلودکیها) نگاه دارد. حر: حق عز وجل اولیاء
خویش از آلودکی نگاه دارد. پا: که حق تعالی اولیاء خویش را الودکیها نگاه دارد .

و نپسندد که به سِرِّ ایشان در، جُز آن نماید که باشد، و سِرِّ ایشان آنچه گیرد، از حقِّ، تعالیٰ، گیرد، و زبانِ ایشان آنچه عبارت کند، از سِرِّ کند، و زبانشان با سِرِّ راست باشد، و سِرِّ با حقِّ، تعالیٰ، راست. هر چه پدید آید، همه صواب پدید آید، و این نشانِ تیزی فهم باشد. قَوْلُهُ: ۳

وَأَنَارَتْ أَعْلَامُهُمْ - و روشن گشت علامت‌های ایشان.

شاید که معنی این آن باشد، که از میان خَلْق پیدا باشد، که ایشان خاصه گانِ حقّ اند، از بهر آنکه، بر ایشان چیزی نرود که در آن مخالفتِ حقّ باشد. و پاکی ظاهر نشانِ دُرستی باطن ۶ است، چنانکه آلودگی ظاهر نشانِ ویرانی باطن است. پس به پاکی ظاهر ایشان دلیل توان کردن بر دُرستی باطن. و باطنِ دُرست نباشد مگر اولیایا.

و دیگر معنی آن است، که علامت‌های ایشان روشن است در هفت آسمان، و اهل آسمان ۹ ایشان را بشناسند به پاکی طاعت، و به نیازمندی دَعْوَت، و به روشنی سِرِّ. چون اهل آسمان این چیزها را بینند، دانند که ایشان اولیایِ حقِّ، تعالیٰ اند. قَوْلُهُ:

۱ - ما: و نپسندد که بسر ایشان در. قل: نپسندد که بسر ایشان. حر: پا: نپسندد (نپسندد) که سر ایشان. کر: نه پسندد که سِرِّ ایشان. تا: و نکذارد که سر ایشان. ما: از حق تعالی. قل، حر، پا، کر، تا: از حق.

۲ - ما، قل، حر، پا، کر: عبارت (عبارت) کند. تا: عبارت. ما: و زبانشان. قل، حر: زبان. پا، کر، تا: و زبان. ما: با حق تعالی. قل، حر، تا: با حق. پا، کر: با حق عزوجل.

۳ - ما، قل، حر، تا: همه صواب بدید آید. پا، کر: همه راست پدید آید همه صواب پدید آید. ما، قل، حر، پا، کر: و این. تا: این. ما: تیزی فهم باشد قوله. قل: تیزی فهمی باشد قوله. حر، پا، کر، تا: تیزی فهمی باشد.

۴ - ما، تا: و روشن. قل، پا، کر: روشن. حر: کفت روشن.

۵ - ما: شاید که معنی این. قل، حر، پا، کر: شاید که (که) معنی این سخن. تا: روا باشد که معنی این سخن. ما، تا: که از میان خلق پیدا باشد (باشند). قل، حر: کی (که) میان خلق پیدا باشند. پا، کر: که چنان پیدا باشد سوی خلق. ما، قل، تا: خاصکان (خاصه کان) حق اند. حر: خاصکیان حق اند. پا، کر: خاصکان حق اند عزوجل.

۶ - ما، حر، تا: نرود (بنرود) که در آن. قل، پا، کر: نرود که اندران. ما: حق باشند. قل: حق باشد عزوجل. حر، تا: حق باشد. پا، کر: حق بود. ما، حر، پا، تا: ظاهر نشان. قل، کر: ظاهر ایشان.

۷ - ما، حر، تا: نشان ویرانی (ویرانی) باطن است. قل: نشان الودکی باطنست. پا: نشان تیرکی باطنست. کر: ایشان تیرکی باطنست.

۸، ۷ - ما، قل، پا، کر، تا: توان کردن بر دُرستی باطن. حر: توان کرد بدرستی باطن ایشان.

۹ - ما، تا: در هفت آسمان و اهل. قل، پا، کر: اندر هفت آسمان اهل. حر: در هفت آسمان و زمین اهل.

۱۰ - ما، قل، پا، کر، تا: و بنیازمندی (و به نیازمندی). حر: و نیازمندی.

فَهْمُوا عَنِ اللَّهِ - فهم کردند از خدای، تعالی.

معنی این آن است، که خدای، تعالی، هر چیزی را که بیافریده است، در او حکمتی نهاده است. ایشان چون در آن جا ننگرند، به سِرِّ صافی ببینند. مُرادِ خدای، تعالی، در آن چیز دیدن ایشان را، فهم کردن است از خدای، تعالی.

ما-۳۰

و معنی دیگر آن است، که هر حالی که حق، تعالی، برایشان پدید آرد، بدانند که مُرادِ حق در آن چیست؟ اگر لطف باشد، نظاره منت کنند، به شکر مشغول گردند، و اگر عقوبت باشد، نظاره زلفت خویش کنند، به عُذر مشغول گردند، و اگر عتاب باشد، نظاره محبت کنند، به تملق مشغول گردند. فهم کردن از حق، تعالی، بدین معنی بود که یاد کردیم. قوله:

← ۱۱، ۱۰ - ما، پا، کر، تا: این چیزها را ببینند (به ببینند). قل: این چیزها ببینند. حر: این چیز ببینند.

۱۱ - ما: اولیاء حق تعالی امد قوله. قل: اولیا حق اند قوله. حر، تا: اولیا (اولیاء) حق اند. پا، کر: اولیاء حق اند جل و عز.

۱ - ما: فهم کردند از خدای تعالی. قل، پا، کر: فهم کردند از خدای عز وجل. حر: کفتم فهم کردند از خدای تعالی. تا: سبحانه فهم کردند از خدای.

۲ - ما، کر: معنی این. قل، تا: و معنی این. حر: معنی این سخن. پا: معنی. ما: که خدای تعالی هر چیزی را که بیافریده است در او حکمتی نهاده است. قل، پا، کر: کی (که) خداوند عز وجل (جل و عز) هر چیزی که (هر چیزیکه) آفریده است اندروی حکمی (حکمتی) نهاده است. حر: که خدای عز وجل هر چیزی که آفریده است برای حکمتی نهاده. تا: که خدای هر چیزی که آفریده است در او حکمتی نهاده است.

۳ - ما: چون در انجا بنکرند بسر. قل، پا، کر: چون اندر انجا بنکرند بسر (سرهاء - سرهای) حر: چون انجا نکرند بسر. تا: چون در ان نکرند بسر. ما، حر، کر: ببینند (به ببینند). قل: نبینند. پا: ببینند. تا: ندارد.

۴، ۳ - ما: خدای تعالی در ان چیز دیدن ایشانرا. قل: خدای عز وجل اندران چیز دیدن ایشانرا. حر: حق عز وجل در آن چیزی دیدن ایشان ان چیزرا. پا، کر: خدای عز وجل (جل و عز) اندران چیزی دیدن ایشان مرا. تا: حق تعالی در ان چیز ببینند و دیدن ایشان آنرا.

۴ - ما، تا: از خدای تعالی. قل: از خدای. حر، پا، کر: از خداوند (از خدای) عز وجل.

۵ - ما: و معنی دیگر. قل، حر، پا، کر، تا: و دیگر معنی. ما: که هر جا که حق تعالی. قل، حر، پا، کر: که هر حالی که حق عز وجل (جل و عز). تا: که هر حالیکه حق تعالی.

۶ - ما، حر، تا: حق (حق عز وجل) در ان. قل: حق تعالی اندرین. پا، کر: حق جل و عز ازین. ما، قل، حر، تا: کنند (کنند و) بشکر مشغول گردند. پا، کر: کند بشکر مشغول گردد (کردند).

۷ - ما، پا: نظاره زلفت. قل، حر، کر، تا: نظاره زلفت. ما، قل، حر، پا، کر: بعدر. تا: و بعدر. ما، قل، پا، کر: و اگر عتاب. حر: و اگر عنایت. تا: و اگر عتاب.

←

وَسَارُوا إِلَى اللَّهِ - بَرَفْتَنَدُ سَوِي خدای، تَعَالَى.

واین رفتن نہ بہ اقدام باشد۔ کہ رفتن بہ اقدام سوی کسی باشد کہ او در مکان باشد، یا قُرب او بہ ملازمت باشد و بعد او بہ مسافت، و حق، تَعَالَى، از این صفات پاک است۔ پس رفتن سوی او بہ اقدام نباشد، لکن بہ سر باشد۔ و آن چنان است، کہ ابراهیم خلیل، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام، گفت: «... إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي سَيِّهْدِينِ.» «من سوی خدای خویش خواہم رفتن، بہ ظاہر بہ خدمت، اورا پُرستم و غیر اورا نپُرستم، و بہ دل محبت اورا خواہم و غیر اورا نخواہم، و بہ سر بہ مشاہدت، اورا بینم و غیر اورا نبینم۔ شاید کہ رفتن بہ سوی خدای، تَعَالَى، بدین معنی بود۔»

← ۸ - ما، حر، پا، کر، تا: بتملق (و بتملق) مشغول کردند (شوند). قل: بتمقل مشغول باشند. ما: از حق تعالی بدین معنی بود کہ یاد کردیم قولہ. قل: از حق عزوجل برین باشد کہ یاد کردیم قولہ. حر، تا: از حق باین معنی باشد (بود) کہ یاد کردیم. پا، کر: از حق جل و عز بدین معنی (بدین معنی) باشد کہ یاد کردیم.

۱ - ما، قل: برفتنند. حر: کفت برفتنند. پا، کر: و رفتند. تا: تعالی برفتندی. ما، تا: خدای تعالی. قل، حر، پا، کر: خدای (خدا) عزوجل.

۲ - ما، حر، پا، کر، تا: نہ باقدا م باشد کہ (باشد). قل: نباقدم باشد کہ. ما، تا: کہ اودر. قل، حر، پا، کر: کہ وی اندر (در).

۳ - ما، تا: یا قُرب او. قل، حر، پا، کر: یا قُرب وی. ما، حر، کر: باشد و بعد او (وی) بمسافت و حق تعالی (جل و عز). قل، پا: باشد و بعد وی بمسافت باشد و حق عزوجل. تا: و بعد او بمسافت و حق سبحانہ. ما: صفات پاکست. قل، پا، کر، تا: صفت پاکست (پاک است). حر: صفت پاکست و ازین معانی منزہ.

۴ - ما، تا: سوی او. قل، حر، پا، کر: سوی (سوی) وی. ما، کر: لکن بسر (بسر). قل، حر: ولیکن (ولکن) بسر. پا، تا: بسر (بہ سر). ما: وان جنانست کہ ابرہیم. قل، پا، کر: و این جنان است (چنانست) کی ابرہیم (کہ ابرہیم). حر: و آنجنانست کہ. تا: همچنین است کہ ابرہیم.

۴، ۵ - ما: علیه الصلوة والسلام کفت. قل: علیه السلام کفت. حر: علیه السلام. پا، کر: کفت علیه السلام. تا: صلوات اللہ علیہ کفت.

۵ - انی ذاہب... آیہ ۹۹، سورہ ۳۷ (سورۃ الصافات). وقال انی ذاہب الی ربی سیہدین. ما، حر، پا، کر، تا: الی ربی سیہدین. قل: الی ربی. ما: من سوی خدای. قل، حر، پا، کر: من سوی (حر: سوی) خداوند. تا: من بحضورت خدای.

۶ - ما: بخدمہ اورا برستم و غیر اورا نبرستم. قل: بخدمت ورا برستم و غیر ورا نبرستم. حر: بخدمت اورا برستم و غیر ورا نبرستم و بزبان ثنا اورا بستایم و غیر اورا نستایم. پا، کر: اورا بخدمت پرستم و غیر اورا نپرستم و بزبان بشنای (بہ شنای) او کشایم و غیر اورا نستایم. تا: بخدمت اورا پرستم و غیر اورا نہ پرستم و بزبان کویا اورا ستایم و غیر اورا نہ ستایم. ما، حر، کر، تا: محبت اورا خواہم و غیر اورا. قل، پا: محبت ورا خواہم (اورا ہم) و غیر ورا.

۷ - ما، حر، پا، کر، تا: بمشاهدت (مشاہدت) بمشاہدہ ہمہ - و بمشاہدہ ہمہ - بمشاهدات (اورا بینم و غیر (وجز) ←

و شاید که رفتن به سوی خدای، تعالی، به معنی دیگر باشد، و آن آن است: که هر چه بینند با آن چیز نیارامند، و از آن چیز بگریزند، و نظاره صنع او کنند، و هر چه ایشان را از حق، تعالی، بخواهد بریدن، با آن چیز نیارامند، چنانکه خدای، تعالی، گفت: «فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ»، و شاید که معنی این آن باشد: که نظاره صنع او کنند، و چون از صنع او بگذرند، نظاره صفات او کنند، باز از صفات بگذرند، و نظاره ذات کنند، فعلی بینند بی غایت، و صفاتی بینند بی نهایت، و ذاتی بینند بی مثل و بی شبهه، و این چنان است، که مُصْطَفَى، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت: «أَعُوذُ بِعَفْوِكَ مِنْ عِقَابِكَ»، «أَوَّلُ نِظَارَةٍ فِعْلٌ كَرَدٌ، بَارِزٌ كَقَوْلِهِ: «... وَأَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ»، «از نظاره فعل به نظاره صفات رفت، باز گفت: «... وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ»، «از نظاره صفت به نظاره ذات رفت، باز گفت: «... لِأَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ»، «خویشتن را از صفات

← اورا. قل: ورا بینم و غیر ورا. • ما، قل، حر: شاید. پا، کر: و شاید. تا: و روا باشد. • ما: بسوی خدای تعالی بدین معنی بود. قل، پا، کر: سوی خدای (بسوی خداوند) عز و جل بمعنی دیگر بود. حر: سوی خداوند تم بدین معنی باشد. تا: بخدای باین معنی بود.

- ۱ - ما، قل: و شاید که رفتن بسوی خدای تعالی بمعنی دیگر باشد. حر: و نیز شاید که بهتر ازین باشد. تا: و روا باشد که رفتن بخدای بمعنی دیگر باشد. پا، کر: ندارد.
- ۲ - ما، حر، پا، کر: با آن چیز. قل: با آن چیز. تا: با آن. • ما، تا: و از آن چیز. قل: چه از آن چیز. حر: چه از آن. پا، کر: که از آن چیز. • ما، پا، کر، تا: و نظاره صنع (پا، کر: صانع). قل، حر: نظاره صنع.
- ۲، ۳ - ما: از حق تعالی. قل: از حق عز و جل. حر، پا، کر، تا: از حق.
- ۳ - ما، قل، حر، پا، کر: با آن چیز نیارامند. تا: با آن چیز نیارامد. • ما: خدای تعالی گفت. قل، حر، پا، کر، تا: خدای عز و جل گفت (تا: میگوید). • ففر و... آیه ۵۰، سوره ۵۱ (سوره الذاریات). ففر و الی الله انی لکم منه نذیر مبین.
- ۴ - ما، قل، پا، کر: و شاید که (کی) معنی این. حر: و شاید که معنی این سخن. تا: و روا باشد که معنی این. • ما، قل، تا: صنع او. حر، پا، کر: صنع وی. • ما، تا: و چون از صنع او بگذرند نظاره صفات او. قل، حر: باز از صنع بگذرند نظاره (و نظاره) صفات وی. پا، کر: باز از آن صنع بگذرند صفات (نظاره صفات) وی.
- ۵ - ما، قل، حر، پا، کر: باز از صفات. تا: و چون از صفات وی. • ما: و صفاتی. قل، پا، کر: صفات. حر، تا: صفاتی.
- ۶ - ما: و ذاتی. قل، پا، کر: ذات. حر، تا: ذاتی. • ما، قل، تا: بی مثل و بی شبهه. حر: بی مثل و بی شکل و بی شبهه و بی کیف. پا، کر: بی مثل (بی مثل) بی شکل. • ما، پا، کر، تا: صلی الله علیه وسلم. قل، حر: علیه السلام.
- ۷ - ما، پا، کر: باز گفت اعدو برضاک. قل، حر: باز گفت و اعدو برضاک. تا: پس گفت اعدو برضاک.
- ۸ - ما، قل، حر، پا، کر: باز گفت اعدو بکک. تا: پس گفت اعدو بکک.
- ۸، ۹ - ما، تا: از نظاره (نظاره) صفت. قل، پا، کر: از صفت. حر: از نظاره صفات.

خویش مُجَرَّد کرد، باز گفت: «...أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ.»، فردا نیتِ او یاد کرد. اوّل
مقامِ استدلال است، دیگر مقامِ افتقار است، سه دیگر مقامِ مشاهده است، چهارم مقامِ
حیرت است، پنجم مقامِ فنا. اینک رفتنِ سویِ خدایِ چنین باشد. قَوْلُهُ: ۳
وَأَعْرَضُوا عَمَّا سِوَى اللَّهِ - وروی بگردانیدند از جز خدای، تعالی.

معنی این آن است: که با هر چه مشغول گشتند جز حق، به تر از آن چیز از ایشان فایت
گشت، و آن حق است، عَزَّوَجَلَّ. و از بیمِ فِرَاقِ حَقِّ به هیچ چیز نگه نیارند کرد، ترسند که ۶
با آن چیز بمانند و نیز به حق راه نیابند. تایکی را از بزرگان پرسیدند، كَيْفَ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ؟

← ۹ - ما، قل، حر، پا، کر: باز گفت لاحصی. تا: پس گفت لاحصی.

۹ و سطر اول این صفحه - ما، قل، پا: خویشتن را از صفات خویش مجرد کرد. حر: خویشتن از صفات خویش محو کرد.
کر: خویشتن را مجرد کرد. تا: خود را از صفات خویش مجرد کردانید.

۱ - ما، قل، حر، کر: باز گفت انت کما اثنت علیک. تا: پس گفت انت کما اثنت. ما:
فردانیت او. قل، حر، پا، کر، تا: فردانیت (فردانیه) ورا (ویرا - اورا).

۲ - ما، قل، پا، کر: دیگر (قل: و دیگر) مقام افتقارست (افتقار است). حر: دوم مقام افتقار. تا: دوم مقام افتقار است.
ما: سدیکر مقام مشاهده است. قل: و سه دیگر مقام مشاهده است. حر: سوم مقام مشاهده. پا، کر: سیوم مقام
مشاهدتست. تا: سیوم مقام مشاهدات است. ما، حر، پا، کر، تا: چهارم. قل: و چهارم.

۳ - ما، تا: پنجم مقام فنا. قل، حر: و پنجم (پنجم) مقام فناست. پا، کر: پنجم مقام اثنا (ثنا). ما، قل، پا، کر، تا: اینک.
حر: این. ما، تا: خدای. قل، پا، کر: حق عزوجل. حر: خدای عزوجل. ما: قوله واعرضوا عما. قل، کر: قوله
واعرضوا عما. حر: واعرضوا عما. پا: وقوله اعرضوا عما. تا: واعرضوا عن ما.

۴ - ما، پا، کر: روی بگردانیدند از جز خدای تعالی (عزوجل). قل: و روی بگردانیدند از جز خدای عزوجل. حر:
گفت روی بگردانیدند از انک جز خدایست عزوجل. تا: و روی بگردانیدند از آنچه جز خدای است.

۵ - ما، قل، کر: معنی این. حر، تا: معنی این سخن. پا: معنی. ما، قل، حر، پا، کر: که با هر چه (هر چه) مشغول گشتند
جز حق. تا: که با هر چیز که بیار امیدن جز حق.

۶، ۵ - ما، حر، پا، کر، تا: بهتر (به) از آن چیز از ایشان فایت (تا: فوت) کشت (شد). قل: به از آن چیز فایته کشت.

۶ - ما، قل، حر: عزوجل. پا، کر: جل و عز. تا: عز اسمه.

۷، ۶ - ما: و از بیم فراق حق بهیچ چیز نکه نیارند کرد ترسند که با آن چیز بمانند و نیز بحق راه نیابند. قل: از بیم فوات

حق نیارند بهیچیز نگاه کردن ترسند کی نباید که با آن چیز بمانیم پس بحق عزوجل راه نیابیم. حر: از بیم فوات حق
با چیزی صحبت نیارستند کردن و بهیچ چیزی نظاره نکریدند ترسند که نباید که با آن چیز بمانیم بحق ترسیم. پا،
کر: که از بیم فوات حق نیارند بهیچ چیز نگاه کردن ترسند (ترسیدند) که نباید که با آن چیز بمانیم پیش حق راه
نیابیم. تا: و از فوات حق بهیچ چیز نگاه نیارند کز و ترسند که نباید که با آن چیز بمانند و نیز بحق راه نیابند. ←

قَالَ عَطْفَتَيْنِ وَقَدْ وَصَلْتَ - گفتند راه به خدا چگونه باید بُرد؟ گفت دوبار برگرد و به خدای رسیدی - يك بار از دنیا برگرد، و ديگر از عقیبی، که دنیا و عقیبی هر دو نصیب نفس اند. نفس پرستان را با حق، تعالی، صحبت نبود، نبینی که حق، تعالی، در صفت مصطفی، علیه السلام، چنین یاد کرد: « مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى. » گفتند: مَا زَاغَ فِي الدُّنْيَا، وَمَا طَغَى فِي الْعُقْبَى. اگر چشم از دنیا نخواهی بانی، پیش از مرگ به عقیبی نرسیدی، و اگر چشم از عقیبی نخواهی بانی، به قَابِ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى نرسیدی. از همه اعراض کرد، تا همه بیافت. هر که به غیر حق اقبال کند، حق را برهاند، و آن که به وی اقبال کرده است با وی نماند. و هر که از غیر حق اعراض کند و به حق اقبال کند، با حق بماند، و آنچه از او اعراض کرد به خیر مر او را مُسَخَّرٌ گردد. و هر که به مُلْكَ مشغول

۳۱-۴

← ۷ - ما، قل، پا، کر، تا: تا یکی را. حر: تا یکی. ما، قل، پا، کر، تا: کیف الطريق الى الله (الله تعالی). حر: این الطريق الى الحق.

۱ - ما، تا: قال عطفتين. قل: قال اعطف عطفتين. حر، پا، کر: فقال (قال) خطوتين. ما، حر: بخدا چگونه باید برد. قل، پا، کر: بخدای (بخدا) چگونه (چگونه) باید بردن. تا: چگونه باید بردند. ما، قل، حر: دوبار برگرد. پا، کر: دو کام بردار. تا: دوبار کام برگرد.

۲، ۱ - ما، قل، پا، کر، تا: و بخدای رسیدی. حر: و رسیدی.

۲ - ما، تا: یکبار. قل: یکی بار. حر، پا، یکی. کر: ندارد. ما، قل، حر، تا: برگرد. پا، کر: برگرد. ما، قل، حر: و دیگر. پا، کر: و یکی (یکی). تا: و یکبار. ما، حر، تا: که دنیا. قل، پا، کر: دنیا. ما، قل، حر، تا: هر دو نصیب نفس اند (حر: نفس است). پا، کر: نصیب نفس باشد (آمد).

۲، ۳ - ما، تا: نفس (و نفس) پرستان را با حق تعالی (با خدای) صحبت نبود. قل، حر، پا: و نفس (نفس) پرستان را با حق عزوجل (با حق) صحبت نباشد. کر: نفس پرستان را صحبت با حق نباشد.

۳ - ما: که حق تعالی در. قل، حر، پا، کر: که حق عزوجل (جل و عز) در (اندر). تا: که حق در.

۳، ۴ - ما، قل، تا: مصطفی علیه السلام (علیه السلام) چنین (چنین). حر: مصطفی. پا، کر: مصطفی صلی الله علیه و سلم چنین. ۴ - ما زَاغَ... آیه ۱۷، سوره ۵۳ (سورة النجم).

۵، ۶ - ما: اگر چشم از دنیا برهم نهادی بقاب قوسین او ادنی. قل، حر، پا، کر: اگر چشم (چشم) از دنیا نخواهی بانی (پا: نخواهی بانی) بیش از مرگ بعقیبی نرسیدی (نرسیدی) و اگر چشم (چشم) از عقیبی نخواهی بانی (حر: نخواهی بانی) بیش از مرگ - پا: نخواهی بانی) بقاب قوسین او ادنی (حر: بقاب قوسین).

۶ - ما، حر، پا، کر، تا: هر که (هر که) بغیر حق. قل: هر که بغیر حق عزوجل.

۷ - ما، قل: حق را برهاند. حر، تا: حق (حق را) بگذارد. پا، کر: حق را بگذارد. ما: و آن که بوی اقبال کرد دست با وی نماند. قل، حر، پا، کر، تا: و آنچه (و آنکه) بدو (بوی - برو) اقبال کرده است با او (با وی - باو) نماند (نماند). ←

گردد، مَلِك را برهاند، وهرک به مَلِك مشغول گردد، چون مَلِك او را گشت، مَلِك خود او را گردد. قَوْلُهُ:

۳ خَرَقَ الْحُجْبَ أَنْوَارُهُمْ - بدرانید حجابها را نورهای ایشان.
 شاید که معنی این آن باشد، که هرچ ایشان را از حق، تعالی، حجاب کند، آنرا از پیش سر برداشته باشند، تانور سر ایشان جز به حق ننگردد. و حجابها چهار است: دُنیا، و نَفْس، و خَلْق، و شیطان. دُنیا حجاب عقبی است، هرک با دُنیا بیارامد عقبی را برهاند. و خَلْق، حجاب طاعت است، هرک به ریای خَلْق مشغول گردد طاعت را برهاند. و شیطان، حجاب دین است، هرک موافقت شیطان کند دین را برهاند. و نَفْس، حجاب حق است، هرک به هوای نَفْس روڈ

← ۸ - - ما، حر، پا: اقبال کند با حق. قل: اقبال کند با حق عزوجل. کر: اقبال کند بحق. تا: اقبال با حق. ما: وانج از و اعراض کرد. قل، حر، پا، کر: وانجه از وی اعراض کرد. تا: و آنچه از و اعراض کند. ما: بخیر او مسخر کرد. قل: بخیر مرورا مسخر کرد. حر: آن چیز ویرا باشد و مسخروی کرد. پا، کر: بخیر (همه چیز) ورا مسخر کرد. تا: او را مسخر کرد.

۸ وسطراول این صفحه - ما، تا: وهرک (وهرکه) بملک مشغول گردد ملک را برهاند (بگذارد). قل: وهرکی مشغول شود ملک برهاند. حر: هرکی به ملک مشغول گشت مَلِك برهاند. پا، کر: هرکه بملک مشغول گردد ملک یله کرد.

۲۰۱ - ما، تا: مشغول گردد چون ملک او را کشت ملک خود او را کردد قوله (او را کردد). قل: مشغول گردد حق مَلِك ورا کشت خود ملک ورا کردد قوله. حر: بملک مشغول چون ملک وراست ملک خود او راست. پا، کر: مشغول گردد چون ملک ورا کشت خود ملک ورا کردد.

۳ - ما، قل، حر، پا، تا: خرق الحجب. کر: خرق للحجب. ما: بدرانید حجابها نورها ایشانرا. قل، پا، کر: بدرانید مر حجابها را نورها (نورها) ایشان. حر، تا: کفت بدرانید حجابها را انوار (نورهای) ایشان.

۴ - ما، پا، کر: شاید که معنی این. قل، حر: شاید کی (که) معنی. تا: چون روا باشد که معنی این. ما، حر، پا، کر، تا: ایشانرا (مرا ایشانرا) از حق تعالی (از حق - از حق سبحانه) حجاب کند. قل: مرا ایشانرا از حق عزوجل باز دارد. ما، قل، حر، تا: انرا. پا، کر: آن.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر: برداشته باشند. تا: برداشته باشد. ما، تا: و حجابها چهارست (چهار است) قل، حر، پا، کر: و حجابها (که حجابها) چهارند (چهاراند). در حاشیه نسخه کر: حجابها چهاراند.

۶ - ما: بیارامد عقبی را برهاند. قل، حر: بیارامد عقبی برهاند. پا، کر: بیارامد عقبی را یله کرد. تا: بیارامد عقبی را بگذارد.

۷ - ما، حر، پا، کر، تا: طاعتست (طاعت است). قل: طاعت اند. ما، قل، تا: هرک بریا (هرکی بریای - هرکه بریای) خلق. حر، پا، کر: هرکه بخلق (باخلق). ما: طاعت را برهاند. قل، حر: طاعت برهاند. پا، کر: طاعت را یله کرد. تا: طاعت را بگذارد.

←

خدای را برهاند، چنانک خدای، تعالی، گفت: «أَفْرَعَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ»، و آن کس که بر هوایِ نفسِ خویش رفت، گفت: هوایِ خویش را خدایِ خویش گرفته است. تا این چهار حجاب از پیشِ دل برنخیزد، نورِ معرفت در دل راه نیابد.

و شاید که معنی این آن باشد، که نورِ سیرِ ایشان از حجابِ هایِ عرش در گذشته است، از بهر آنک، عارفِ امروز به سیرِ همان بیند که فردا به مُعاینه خواهد دیدن. و اگر عارفان را به قیامت به نظاره حُجُبِ مشغول کنند، طاقت ندارند، و امروز نیز اگر دل ایشان را به جُز حَقِّ، تعالی، مشغول گردانند، طاقت ندارند و فریاد بر آرند. از بایزیدِ بسطامی، قَدَسَ اللهُ رُوحَهُ الْعَزِيزِ، حکایت

← ۸، ۷ - ما، قل، حر، تا: و شیطان حجاب دینست (دین است) هرک (هر که) موافقت شیطان کند دین را (دین) برهاند (بگذارد). پا، کر: ندارد.

۸ - ما، قل، پا، کر: حقست (حق است). حر: خدایست. در نسخه: تا: از، و نفس، تا، چنانک، نیامده است.

۱ - ما: خدایا برهاند. قل: خدای تعالی برهاند. حر: خدایا برهاند. پا، کر: حق را یله کرد. ما، قل، پا: چنانک خدای تعالی (خدای) گفت. حر: که خدای عزوجل گفت. کر: چنانکه گفت خدای عزوجل. تا: چنانکه خدای میگوید. افرعیت... آیه ۲۳، سوره ۴۵ (سوره الجاثیه). افرعیت من اتخذ الهه هواه و اضله الله علی علم و ختم علی سمعه و قلبه و جعل علی بصره غشاوة فن یهدیه من بعد الله افلاتن کرون.

۲، ۱ - ما، تا: وانکس (آنکس) که بر هوایِ نفسِ خویش رفت گفت (گفت او). قل: انکسی که بر هوایِ نفسِ خویش رفت گفت وی. پا، کر: انکسی که به هوایِ نفسِ خویش رفت وی.

۲ - ما، قل، حر، تا: خدایِ خویش گرفته است (گرفت است). پا: بخدائی گرفتست. کر: بخدائی گرفتست شیطان حجاب دین است هر که موافقت شیطان کند دین یله کرد. ما، تا: تا این (و تا این) چهار. قل، حر، پا، کر: تا این هر چهار (چهار).

۳ - ما، حر، تا: در دل. قل، پا، کر: اندر دل.

۴ - ما، قل، حر، پا، کر: و شاید. تا: و روا باشد. ما، پا، کر، تا: این ان باشد (بود). قل، حر: ان بود (آن بود). ما، حر، تا: در گذشته است. قل: اندر گذشته است. پا، کر: اندر گذشته است.

۵ - ما، حر، پا، کر، تا: بسر (بسر). قل: سر. ما، قل، پا، کر، تا: بمعاینه (معاینه) خواهد دیدن. حر: بمعاینه خواهد دید. ما، قل، حر، تا: عارفانرا (عارفان را). پا، کر: مر عارفانرا.

۶ - ما، قل، کر، تا: بنظاره (بنظاره) حجب مشغول کنند (کنند). حر: بنظاره بهشت مشغول کنند. پا: بنظاره حجب مشغول گردانند. ما، تا: و امروز. قل، حر: امروز. پا، کر: و فریاد سازند امروز. ما، قل، پا، کر، تا: دل ایشانرا (ایشان را). حر: دلرا.

۷، ۶ - ما، قل: حق تعالی مشغول گردانند. حر، کر، تا: حق (حق تعالی) مشغول گردانند. پا: حق مشغول کنند.

۷ - ما، حر، تا: و فریاد برارند از بایزید (از بویزید). قل، پا، کر: و فریاد سازند از بویزید (از بویزید). ما: قدس الله روحه العزیز حکایت. قل: رحمة الله حکایت. حر: حکایت. پا، کر، تا: رحمة الله علیه حکایت.

آورده‌اند، که او گفت: اگر حق، تعالی، مرا در بهشت طَرْفَةَ الْعَيْنِ از دیدارِ خودِ محبوب کند، چندان فریاد کنم و بنالم، که دوزخیان را بر من رَحْمُ آید.

۳ و جمله سخن در حجاب آن است، که هر چه بنده را از حق مشغول گرداند حجاب است، و هر چه به حق رساند حجاب نیست. و نور معرفت قوی‌ترین همه نورهاست، هر چیزی که خواهد که عارف را از حق محبوب کند، نور معرفت آن را بسوزاند و بگذرد. و اگر نور معرفت در سیر پنهان نیستی و آشکاراستی، زمین و آسمان با او طاقت نداردی. قَوْلُهُ:

۶ وَجَالَتْ حَوْلَ الْعَرْشِ أَسْرَارُهُمْ - جَوْلَانِ می‌کند و می‌گردد عرش سیرهای ایشان.
و عرش، قبله دل‌هاست در آسمان، چنانکه کعبه، قبله تن‌هاست در زمین. تن به خدمت قصد کعبه کند و مراد نه کعبه، بل که خداوند کعبه. دل به قربت قصد عرش کند و مراد

۱ - ما، تا: که او گفت (که گفت) اگر حق تعالی مرا در. قل، حر، پا، کر: کی (که) اگر حق عزوجل مرا اندر.

۲، ۱ - ما، پا، کر، تا: از دیدار خود (خویش) محبوب کند چندان (چندان). قل، حر: از دیدار خویش (از دیدار) محبوب گرداند چندان.

۲ - ما، قل، حر، تا: که (کی) دوزخیان را بر من رحم آید (رحمت آید). پا، کر: که دوزخیان بر من رحمة (رحمت) آرند.

۳ - ما، حر، تا: در حجاب. قل، پا، کر: اندر حجاب. ما، تا: که هر چه (که هر چه) بنده را از حق مشغول گرداند حجاب است (حجاب است). قل، حر: که هر چه بنده را (بنده) از حق عزوجل (از حق) مشغول گرداند (کند) همه حجاب است. پا، کر: که هر چه (که هر چه) بنده را از حق مشغول گرداند همه حجاب است.

۴ - ما، قل، حر، پا، تا: قوی‌ترین. کر: قوی تر.

۵، ۴ - ما، حر، تا: هر چیزی که (هر چیزی که) خواهد (خواهد) که عارف را از حق. قل: هر چیزی که خواهد که مر عارف را از حق عزوجل. پا، کر: هر چیزی که (هر چیزی که) خواهد که عارف را از خود.

۵ - ما: ائرا بسوزاند و بگذرد. قل، پا، کر: مرا ائرا بسوزد و بگذرد. حر، تا: ائرا بسوزد و بگذرد. ما، تا: در سر. قل، پا، کر: اندر سر. حر: از سرها.

۶ - ما، تا: و آشکاراستی. قل، پا، کر: چه (چه) آشکاراستی. حر: ندارد. ما، قل، حر، پا، کر: زمین. تا: زمین را. ما، تا: با او. قل، حر، پا، کر: با وی. ما، قل: نداردی و قوله (قوله). حر، تا: نداردی (نداردی). پا، کر: نیاوردی.

۷ - ما، قل، تا: و جالت. حر، پا، کر: و حالت. ما، قل، تا: جولان می‌کند و می‌گردد (می‌گردد در). حر: گفت می‌گردد. پا، کر: همی‌گردد.

۸ - ما، حر، پا، کر، تا: و عرش. قل: عرش. ما، حر، تا: در آسمان چنانکه (چنانکه). قل، پا، کر: اندر آسمان چون (چون - چنان چون). ما، حر، تا: در زمین. قل، پا، کر: اندر زمین.

۹ - ما: و مراد نه کعبه بل که. قل: مراد نه کعبه است چه. حر، پا، کر: مراد نه کعبه چه (چه). تا: و مراد نه کعبه. ما، حر، پا، تا: دل: قل، کر: و دل.

نه عرش، که خداوند عرش. و خداوند کعبه در کعبه نه، و خداوند عرش بر عرش نه. چون تن به کعبه رسد گرد کعبه طواف بیارد، از شوق خداوند کعبه متحیر بماند، نیابد و باز گردد. دل ۳ تا عرش برود، از شوق خداوند عرش گرد عرش طواف سازد، و خداوند عرش را نیابد، هم آن جا بایستد و باز نگردد. اگر دل از عرش باز گردد چنانک تن باز گردد، از کعبه هرگز بیش راه نیابد. نفس ظاهر، و کعبه ظاهر، ظاهر را به ظاهر مشغول کرده اند. دل غیب، و عرش غیب، غیب را به غیب مشغول کرده اند. بسیار تکلف و مدت باید تا تن به کعبه رسد، و دل را تکلف و مدت نباید تا به عرش رسد.

۳۲-۱۰

و گروهی چنین گفته اند: که کعبه، قبله آدمیان است، و عرش، قبله فرشتگان است، چون آدمیان به خدمت در آیند روی به کعبه آرند، و چون فرشتگان به خدمت آیند روی به عرش آرند.

← ۹، و سطر اول این صفحه — ما: و مراد نه عرش جه. قل: مراد نه عرش است جه. حر، پا، کر: مراد نه عرش جه (چه). تا: و مراد نه عرش و لکن.

- ۱ — ما، تا: و خداوند کعبه در کعبه نه و خداوند (خداوند) عرش بر عرش نه. قل: و خداوند عرش و کعبه اندر کعبه نه و اندر عرش نه. حر، پا، کر: و خداوند کعبه در (اندر) کعبه فی خداوند عرش نیز بر (و خداوند عرش اندر) عرش فی.
- ۱، ۲ — ما، حر: چون تن بکعبه رسد. قل: تن بکعبه رسد. پا، کر، تا: تن (و تن) چون بکعبه رسید (رسد).
- ۲ — ما: طواف بیارد. قل، حر، پا، کر، تا: طواف سازد. ما، قل، حر، پا، کر: نیابد. تا: راه نیابد. ما، قل، حر، پا، کر: دل. تا: و دل.
- ۳ — ما، قل، حر، تا: برود. پا، کر: بدود (بدوَد). ما، قل، حر، پا، کر: خداوند عرش. تا: خدای عرش. ما: و خداوند. قل، حر، پا، کر، تا: خداوند.
- ۴ — ما، قل، پا، کر: بایستد. حر: باشد. تا: باستد. ما: از عرش باز کردد چنانک تن باز کردد. قل، پا، کر: باز کردد از عرش چنانک (چنانکه) تن باز کردد. حر: باز کردد از عرش همچنانک تن. تا: از عرش باز کردد چنانکه تن.
- ۵ — ما، قل، پا، کر: ظاهر را. حر، تا: ظاهر. ما، حر، تا: مشغول کرده اند. قل: مشغول کرداند. پا، کر: مشغول کردند. ما، قل، حر، تا: دل غیب. پا، کر: دل اندر غیب.
- ۶ — ما، قل، حر: و مدت باید. پا، کر: باید و مدت باید. تا: و مدت بیايد. ما، قل، حر، تا: و دل را. پا، کر: و مر دل را.
- ۸ — ما، قل، حر، کر، تا: قبله آدمیانست (آدمیان است). پا: قبله مؤمنانست. ما، تا: فرشتگان است (ست) قل: فرشتگان است. حر، پا، کر: فرشتگان.
- ۹ — ما: بخدمه در آیند. قل، پا، کر: بخدمت اندر آیند. حر، تا: بخدمت آیند. ما، قل، حر، پا، کر، تا: روی بکعبه آرند (آرند). پا: روی بکعبه اندر. قل: و چون فرشتگان بخدمت اندر آیند و روی بعرض آرند. حر، تا: و فرشتگان چون (و چون فرشتگان) بخدمت آیند روی بعرض آرند. ما، پا، کر: ندارد.

- زمینیان به کعبه در مانده، و آسمانیان به عرش در مانده، نه زمینیان را مُراد کعبه، و نه آسمانیان را مُراد عرش، مُتَحیر گشته از دریافتن خداوند عرش و کعبه.
- و گروهی چنین گفته‌اند: **إِنَّ اللَّهَ، تَعَالَى، خَلَقَ الْعَرْشَ إِظْهَارًا لِعَظَمَتِهِ، لَا مَكَانًا لِدَاتِهِ.** ۳
 عرش را بیافرید، تا بزرگی خود به آفریدن او خلق را بنماید، تا سر همه خلق در بزرگی عرش که مخلوق است چنان متحیر گردد که از عظمت خدای نیارند اندیشیدن. و در صفات عرش سخن بسیار است. و در بعضی اخبار چنین آمده است: که عرش را به عدد همه خلایق زبان است، به هر زبانی خداوند را تسبیح می‌کند، به لغتی، که این زبان آن نداند، و آن زبان این در نیابد، و حق، تعالی، همه بشنود و داند. و در اخبار چنین آمده است، که اسرافیل، علیه السلام، تمنا کرد که کاشکی من عظمت خداوند را بدانم! خدای تعالی، چندان قوت که همه خلق آسمان را داده ۹

۱ — ما، تا: بکعبه در مانده. قل، پا، کر: بکعبه اندر مانده. حر: بکعبه در مانده متحیر. ما، تا: بعرش در مانده. قل، پا، کر: بعرش اندر مانده اند (اندر مانده). حر: بعرش در مانده متحیر. ما، قل، تا: و نه. حر، پا، کر: نه.

۲ — ما، حر، تا: متحیر (همه متحیر) کشته از دریافتن. قل، پا، کر: متحیر کشته اند اندر یافتن.

۳ — ما، قل، حر: و گروهی چنین. پا، کر، تا: و گروهی. ما، قل، حر: ان الله تعالی. پا، کر، تا: ان الله.

۴ — ما، قل، پا، کر: عرش را. حر: کفت عرش را. تا: عرش مرا. ما، حر: تا بزرگی خود بافریدن او خلق را (بیافریدن وی بخلق) نماید. قل، پا، کر: تا بزرگی خویش بافریدن (بافریدن وی) بخلق نماید. تا: تا بزرگی خواری خود بافریدن عرش باخلق نماید. ما، حر، تا: در بزرگی. قل، پا، کر: اندر بزرگی.

۵ — ما، تا: متحیر گردد. قل: عاجز گشته. حر، پا، کر: عاجز گردد (کردند). ما، کر، تا: خدای عزوجل - (حق) نیارند اندیشیدن. قل، پا: خدای عزوجل خود نیارند اندیشیدن. حر: خدای عزوجل نیارد اندیشد. ما، حر، تا: و در صفات. قل، پا، کر: و اندر صفات.

۶ — ما، تا: و در بعضی (و در بعض) اخبار چنین (چنین) آمده است. قل، پا، کر: ببعضی (وببعضی) خبرها (اخبارها) چنین (چنین) آمده است. حر: ببعضی خبرها چنین آورده اند. ما، تا: که عرش را بعدد همه (جمله) خلایق زبان است. قل، حر، پا، کر: کی مر (که) عرش را بعدد همه خلق زبانست (زبانست که).

۷، ۶ — ما، حر: بهر زبانی خداوند را تسبیح می‌کند. قل: بهر زبانی خدای را عزوجل تسبیح همی‌کند. پا، کر: بهر زبانی مر خداوند (مر خداوند را) عزوجل تسبیح همی‌کند. تا: بهر زبانه خدای را تسبیح می‌کویید.

۷ — ما، قل، پا، کر: بلغتی. حر: بلغات مختلفه. تا: ندارد. ما، تا: زبان این در نیابد. قل، حر، پا، کر: زبان این نداند.

۸، ۷ — ما، تا: و حق تعالی همه (و حق همه را) بشنود و داند و در اخبار چنین (چنین) آمده است. قل: حق عزوجل همه همی شنود و می‌داند و بجزرها چنین آمده است. حر: و حق همه شنود و می‌داند و بجزرها چنین آمده. پا، کر: و حق میداند (می‌داند) و میشنود (می‌شنود) و بجزرها چنین آمده است.

بود اورا بداد ، وبفرمود تا بپرد ، پنج هزار سال بپرید به سال آن جهان ، سه یکی پایه عرش
 نتوانست پریدن ، هم چندان نیروی اوزیادت کرد ، ده هزار سال دیگر بپرید ، به نیمه ساق عرش
 ۳ نتوانست رسیدن ، عاجز فرماید ، درخواست تاحق ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ، اورا به جای گاه خود باز
 آرد ، كُنْ فَيَكُونُ ، هم آن جا بُردش که بود ، گفت : سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى ، نخستین کس که این
 کلمه گفت او گفت . آن کس که عَظَمْتَ خَلْقِي از خَلْقِ او چنین باشد ، عَظَمْتَ اورا که دریابد ؟
 ۶ و بعضی گفته اند ، که کعبه در زمین و عرش در آسمان نشانی است و دلیلی که راه نماید بنده

← ۹ - ما : که کاشکی من عظمت خداوند را بدانمی . قل : کاشکی من عظمت خداوند را عزوجل بدانستمی . حر :
 که کاشکی من عظمت عرش خداوند عزوجل بدانمی . پا ، کر : گفت کاشکی من عظمتی عرش خداوند را بدانستمی .
 تا : که کاشکی عظمت و بزرگواری عرش خداوند بدانمی .

۹ و سطر اول این صفحه - ما ، تا : خدای (حق) تعالی جندان قوت (قوة) که همه خلق اسمانرا داده بود اورا بداد . قل :
 خدای تعالی جندانک نیروی همه خلق آسمان ویرا نیرو داد . حر : خداوند عزوجل چند نیروی خلق هفت اسمان وزمین
 ویرا بداد . پا ، کر : خدای عزوجل چند همه خلق آسمان ویرا نیرو داد (ویرا پر داد) .

۱ - ما : سیکی پایه . قل : سه یکی پایه . پا ، کر : سه یک پایه (سه یک پایه) . تا : سه یکی از پایه .
 ۲ - ما : هم چندان نیروی او زیادت کرد . قل : هم چندان نیروش زیادت کرد . حر : هم چندان دیگر نیرو زیادت کردش .
 پا ، کر : هم چندان نیرو (پراو) زیاده کرد . تا : هم چندان قوه زیادت کرد . ما ، قل ، کر : بپرید (پرید) بنیمه (به نیمه) .
 حر : بپرید بسال آن جهان بنیمه . پا : بپرید نیمه . تا : می پرید نیمه .
 ۳ - ما ، قل ، تا : نتوانست رسیدن . حر : نتوانست بریدن عاجز فرماید چندان دیگر نیرو زیادت کرد هزار سال دیگر بپرید
 بنیمه ساق عرش نتوانست رسیدن . پا : نتوانست بریدن . کر : نتوانست پریدن . ما ، قل ، حر ، پا ، کر : عاجز تا : عاجز و .
 ۴ ، ۳ - ما : درخواست تاحق سبحانه و تعالی اورا بجایگاه خود بازارد کن . قل : اندرخواست تاخدای عزوجل وی را
 بجایگاه وی بازارد کن . حر : درخواست تاخدای عزوجل اورا بجایگاه خویش بازبرد بکن . پا ، کر : اندرخواست
 ازخدای عزوجل تا ویرا بجایگاه خویش باز آرد و کن . تا : از حق تعالی بدعا درخواست تاحق او را بجای خود
 باز آرد بکن .

۴ - ما ، قل ، حر ، پا ، کر : بردش . تا : برد . ما ، قل ، حر ، پا ، کر : گفت . تا : تا گفت . ما ، حر : نخستین کس . قل ، پا ،
 کر : تا : نخستین (ونخستین) کسی .

۵ - ما ، تا : او گفت . قل ، پا ، کر : وی گفت . حر : وی بود . ما ، حر : انکس که عظمت خلقی از خلق او (وی) چنین باشد
 (بود) عظمت اورا (ویرا) که دریابد . قل : انکسی که عظمت خلقی از خلق وی چنین بود عظمت وی را کی اندر
 یابد . پا ، کر : آن کسی که عظمت خلق (عظمت خلقی) وی چنین بود عظمتی (عظمت) ویرا که اندر یابد . تا : آن
 خداوند که عظمت خلقی از خلق او چنین باشد عظمت اورا که دریابد .

۶ - ما ، پا ، کر ، تا : گفته اند . قل ، حر : گفتند . ما ، حر ، تا : در زمین . قل ، پا ، کر : اندر زمین . ما : در اسمان ←

را به حقّ. چون کعبه قبله است در زمین و عرش در آسمان، هر دو، همه، روی اند، هیچ قفانه. از هر کدام سوی که روی بدیشان آری مقصود بحاصل آید. جهانیان را بنمود، که مخلوقی که به ما مضاف است، از هر کجا که قصد او کردی درست آمد، خداوند عرش و کعبه اولی تر که ۳ از هر جای که بنده قصد او کند به وی رسد. قوله:

وَجَلَّتْ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ الْأَخْطَارُ هُمْ - بزرگ گشت به نزدیک خداوند عرش خطرهای ایشان.

بزرگ گشتن خطر بنده به نزدیک خدای، تعالی، به بزرگ داشتن امر خداوند باشد. ۶ هر چند بنده خداوند را با حرمت تر و امر او را بزرگ دارتر، نزدیک خدای، تعالی، با مقدار تر. و هر کس که او را به نزدیک خدای، تعالی، مقدار بزرگ گردد، در دل او حق را تعظیمی افتد،

ما-۳۳

← نشانست و دلیلی که راه نماید بنده را بحق. قل: اندر آسمان نشانه است و دلیل که راه نماید بنده را بحق. حر: در آسمان نشانی و دلیلست که راه نمایند بنده را بحق. پا، کر: اندر آسمان نشانست دلیل (نشانی است و دلیل) که راه نمایند بنده را بحق. تا: در آسمان نشانست و دلیل که بنده را راه نماید بحق جل و علا.

۱ - ما، قل، حر، پا، کر: چون (چون). تا: و چون. ما، حر، تا: در زمین و عرش در آسمان. قل، پا، کر: اندر زمین و عرش اندر آسمان. ما، قل، پا، کر، تا: هیچ (و هیچ) قفانه. حر: و هیچ قفانی.

۱، ۲ - ما، قل: از هر کدام سوی که روی بدیشان آری. حر، پا، کر: از هر کدام سوی روی بایشان آری (آری). تا: از هر سوئی که بایشان روی آری.

۲ - ما، قل، حر، کر: بحاصل آید. پا: بحاصل آمد. تا: حاصل آید. ما، قل، پا، کر، تا: جهانیان را بنمود. حر: تا جهانیان بدانند.

۳ - ما، قل، پا، کر، تا: از هر کجا (از هر جا) که قصد او (وی) کردی درست آمد (آمد). حر: از هر کجا قصد وی کنند راست آید.

۳، ۴ - ما، تا: که از هر جای (از هر جا که) بنده قصد او. قل، حر، پا، کر: کی (که) از هر کجا (کجا که) بنده قصد وی. ۴، ۵ - ما، قل: قوله وجلت. حر، پا، کر، تا: وجلت.

۵ - ما، قل، پا، کر، تا: بزرگ گشت بنزدیک (نزدیک). حر: کفت بزرگ گشت نزدیک.

۶ - ما، قل، حر، پا، تا: خطر بنده. کر: خطر بنده. ما: خدای تعالی. قل، حر، پا، کر: خداوند (خدای) عز وجل. تا: خدای. ما، حر، تا: امر خداوند (خدای) باشد. قل: امر خداوند عز وجل باشد. پا، کر: امر خداوند باشد عز وجل.

۷ - ما، حر، پا، کر، تا: هر چند (و هر چه) بنده خداوند (مر خداوند) را. قل: تا هر چند بنده مر خداوند را عز وجل. ما، قل، تا: با حرمت تر. حر: با خدمت تر. پا، کر: با حرمت تر. ما، قل، تا: و امر او را بزرگ دارتر (و را بزرگ دارتر). حر، پا، کر: و امر او را (امر او) بزرگ دارنده تر (بزرگ دارنده تر). ما: نزدیک خدای تعالی. قل: نزدیک خداوند عز وجل. حر: نزدیک خداوند. پا، کر: نزدیک خداوند جل و عز. تا: نزدیک خدای.

←

کہ دونِ حق را بہ نزدیکِ او مقدارِ نماند. و بزرگیِ خطرِ بنده بہ نزدیکِ خدا، معنیِ وی آن باشد، کہ از او بہ خلقِ آزادی کند. چنانک بہ خبرِ آمدہ است از پیغامبر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَقُولُ اللهُ، تَعَالَى، مَنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ، ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَمَنْ ذَكَرَنِي فِي مَالٍ، ذَكَرْتُهُ فِي مَالِي خَيْرٌ مِنْهُمْ» .

و دیگر معنی آن باشد، کہ حق، تعالیٰ، ورا دوست گیرد، و چون دوست گرفت بہ دلِ خلقِ دوست گرداند، چنانک بہ خبرِ آمدہ است، از پیغامبر، عَلَيْهِ السَّلَام: «إِنَّ اللَّهَ، تَعَالَى، إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا أَمَرَ جِبْرِيلَ، فَقَالَ: إِنِّي أَحْبَبْتُ فَلَانًا فَأَحْبَبْتُهُ، فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ. ثُمَّ يُنَادِي فِي السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ، تَعَالَى، أَحَبَّ فَلَانًا فَأَحْبَبُوهُ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ. ثُمَّ يُلْقِي مَحَبَّتَهُ عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ، فَلَا يَشْرَبُهُ

← ۸ - ما، قل: و هر کس کہ (هر کسی کہ) او را بنزدیکِ خدای تعالی مقدار بزرگ کردد. حر: و کسی کہ ویرا بنزدیک خداوند مقدار بزرگ کردد. پا، کر: و هر کسی کہ ورا نزدیکِ خداوند عزوجل مقدار بزرگ کردد. تا: و هر کس کہ قدر او بنزدیکِ خدای بزرگتر کردد. ما، تا: در دل او حق را تعظیمی. قل، پا، کر: اندر دل وی مرحق را عزوجل تعظیمی (مرحق را تعظیم). حر: و در دل وی حق تعالی را تعظیم.

۱ - ما، تا: کہ دونِ حق را بنزدیکِ او. قل، حر: کی (کہ) دونِ حق را بنزدیکِ وی. پا، کر: کہ دونِ ورا بنزدیکِ وی. ما: و بزرگیِ خطرِ بنده بنزدیکِ خدا معنیِ وی ان باشد کہ از او. قل: و بزرگیِ خطرِ بنده بنزدیکِ خدای عزوجل معنیِ وی آنست کی از وی. حر: و بزرگیِ خطرِ بنده بنزدیکِ خداوند معنیِ ان باشد کہ از وی. پا، کر: و معنیِ بزرگیِ و خطرِ بنده (و معنیِ بزرگیِ خطرِ بنده) بنزدیکِ خدای عزوجل آن باشد کہ از وی. تا: و بزرگیِ خطرِ بنده بہ نزدیکِ خدای تعالی معنیِش آن باشد کہ او را.

۲ - ما، قل، حر، پا، کر: بخلقِ آزادی کند. تا: بخیر یاد کند.

۳، ۲ - ما: بخبرِ آمدہ است از پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم. قل: در خبرِ آمدہ است از پیغامبر علیہ السلام. حر: بخبرِ آمدہ از پیغامبر علیہ السلام. پا: از پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم. - در نسخہٴ پا: از، يقول اللہ تعالیٰ من ذکرنی، تا، ان اللہ تعالیٰ اذا احبَّ عبدا، نیامدہ است. کر: از پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم خبرِ آمدہ است. تا: از پیغامبر علیہ السلام گفت.

۵ - ما، تا: و دیگر معنی. قل، کر: دیگر معنی. حر: و دیگر. ما: کہ حق تعالی ورا دوست گیرد. قل، حر، پا: کی حق عزوجل (حق عزوجل - کہ حق) او را دوست گیرد و چون (جون) دوست گرفت بدل (او را بدل) خلقِ دوست گرداند. تا: کہ حق او را بدوستی گیرد و چون دوست گرفت در دلِ خلقِ او را دوست گرداند.

۶ - ما، حر، پا، بخبر. قل، تا: در خبر. ما، حر، تا: پیغامبر (پیغامبر) علیہ السلام (السلام - السلام کہ) قل: پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم. کر: پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم. ما، قل، حر، تا: ان اللہ تعالیٰ. پا، کر: ان اللہ.

۷ - ما، قل: جبریل. حر، پا، کر، تا: جبرئیل. ما، قل، حر، پا، کر: فقال انی. تا: فقال. ما، قل: فیحبہ جبریل. حر، پا، کر: فیحب (فیحبہ) جبرئیل.

بَرَّأَوْفَاجِرٍ إِلَّا أَحَبَّهُ. وَإِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ، تَعَالَى، عَبْدًا، أَمَرَ جِبْرِيلَ، فَقَالَ: إِنِّي أَبْغَضْتُ فَلَانًا فَأَبْغَضُهُ، فَيَبْغِضُهُ جِبْرِيلُ، عَلَيْهِ السَّلَامُ. ثُمَّ ينادِي فِي السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ، تَعَالَى، أَبْغَضَ فَلَانًا فَأَبْغِضُوهُ، فَيَبْغِضُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ. ثُمَّ يُوَضَّعُ لَهُ الْبُغْضُ عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ، فَلَا يَشْرَبُهُ بَرَّأَوْفَاجِرٍ إِلَّا أَبْغَضَهُ. ۳

و دیگر معنی آن بُود، که خدای، تعالی، دعای ایشان مُستجاب گرداند، چنانک پیغام بر گفت، عَلَيْهِ السَّلَامُ: «رُبَّ ذِي طَمْرِينٍ، أَشَعْتَ أَغْبَرَ لَا يُؤْبَهُ لَهُ - وَلَا يُزَوِّجُ لَهُ الْمُنْعَمَاتُ، وَلَا يَفْتَحُ لَهُ السُّدُودَ - لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَةٍ. و از این بزرگ تر محل چه باشد مربنده را، که به جای گاهی ۶ رسد که خدای، تعالی، سوگند اورا نخواهد که تباه کند، و هر چه وی مُراد کند همان کند. و اندر

← ۷، ۸ - ما، قل، حر: ان الله تعالى . پا، تا: ان الله. کر: ان .

۸ - ما، قل، حر، کر، تا: ثم يلقى . پا: ثم يلقى . ما: على وجه السماء. قل، پا، کر، تا: على وجه الماء . حر: في الماء .

۱ - ما: بر او فاجرا. قل، تا: بَرَّأَوْفَاجِرٍ (بر او فاجر) حر، پا، کر: برّ (بر) و لا فاجر . ما: و اذا ابغض الله تعالى . قل، حر، کر، تا: و اذا ابغض . پا: و اذا ابغضه . در نسخه پا: از، عبدا امر جبریل، تا، و دیگر معنی، نیامده است. ما، قل، کر، تا: امر جبریل (جبرئیل - جبرئیل). حر: امر جبرائیل . در نسخه کر: از، علیه السلام ثم، تا، فی بغضه اهل السماء، نیامده است.

۲ - ما، تا: جبریل (جبرئیل) علیه السلام (السلام). قل، حر: جبرئیل (جبرئیل).

۳ - ما، پا: بر او فاجرا. قل: بَرَّأَوْفَاجِرٍ. حر، تا: برّ (بر) و لا فاجر.

۴ - ما: ان بود که دعای تعالی. قل، حر: انست (آن باد) که خداوند (خداوند) عزوجل . پا، کر: آن بود که خداوند عزوجل. تا: آن باشد که خدای. ما، حر، پا، کر، تا: دعا (دعاء - دعای) ایشان. قل: دعا ایشانرا. ما، قل، حر، پا، کر: کر داند. تا: کند.

۵ - ما، حر: گفت علیه السلام. قل: صلی الله علیه و سلم گفت. تا: علیه السلام میگوید. ما، قل، حر، کر، تا: ذی طمرین. پا: ذی طمرین. ما: لا یؤبه له و لا یزوج له. قل: لا توبة له و لا یزوج. حر: لا یؤبه له و لا یزوج. پا: لا یویاء به و لا یزوج. کر: لا یؤبه و لا یزوج. تا: لا یؤوی له و لا یزوج.

۶ - ما، قل، حر، پا، تا: السدود. کر: السدود. ما، قل، پا، کر: لا بره. حر، تا: لا بره منهم البراء ابن مالک (البراء بن مالک). ما، قل، حر، پا، کر: و ازین بزرگتر محلی (محل) چه باشد مربنده را (مربنده را - مرچند بنده را). تا: و بنده را بزرگترین ازین درجه تواند بود.

۷، ۶ - ما، قل، پا، کر: کی (که) بجایکاهی رسد (رسد) کی (که) خداوند (خدای تعالی - خداوند عزوجل) سو کند و را (اورا) نخواهد کی (که) تباه کند و هر چه (و هر چه) وی مراد کند. حر: بجائی رسد خدای عزوجل نخواهد سو کند و را دروغ بگرداند و هر چه و بر امر ادب بود. تا: که بمحلی رسد که نخواهد که سو کند و را باطل کند و هر چه اورا آرزو باشد.

۷ - ما: وی همان کند. قل، حر، پا، کر: همان کند. تا: ان کند.

این لفظ که پیغام بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ، گفت: «... لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبْرَهُ.» - اگر سوگند خورد
بر خدای، عَزَّوَجَلَّ، راست گوی گرداندش - دلیل است که این بنده، خود، این نکند، که اگر
۳ بگردی، گفتی: که اگر چنین کند فایده نبود. پس هر چند اولیا را محل بیش تر گردد نزدیک
حق، عَزَّوَجَلَّ، ایشان را با حرمت تر گرداند. و هر چه حرمت بیش گردد، حشمت بیش گردد،
و هر چند حشمت بیش گردد، انبساط کم گردد. چه کثرت انبساط نشان بعداست، هر که قریب تر
۶ با حشمت تر. چنانکه فضیل عیاض گوید: جوانی را دیدم در عرفات، که اندروی فراست خیر
بُردم، همه دعای کردند، وی خاموش، فراز رفتم، گفتم، لَوْ سَأَلْتَ اللهُ شَيْئًا، لَعَلَّ اللهُ، تَعَالَى،

← ۷ و سطر اول این صفحه - ما، قل، کر: و اندرین لفظ. حر، تا: و درین لفظ. پا: و اندر لفظ.

- ۱ - ما، حر: کی بیغمبر (که بیغمبر) گفت علیه السلام. قل: کی بیغمبر صلی الله علیه گفت. پا، کر: که پیغمبر صلی الله علیه
وسلم (وسلم گفت). تا: که پیغمبر علیه السلام میگوید.
- ۲، ۱ - ما، قل، پا، کر: اگر سو کند خورد بر خدای عزوجل (بر خدای) راست گوی گرداندش. حر: اگر سو کند
خورد بر خدای راست گردانید. تا: خود دلیل آن است که سو کند بر خدای ندهند و ابر دلیل است که اگر سو کند
بر خدای دهند و یا بندی و معنی آنست که اگر سو کند دهد بر خدای راست گوی گرداندش.
- ۲ - ما، قل، حر: دلیل است (دلیل است) که این بنده خود این نکند. پا، کر: دلیل (دلیل آنست) که خود این بنده این
نکند. تا: و دلیل است که بنده خود این نکند.
- ۳، ۲ - ما، حر: کی (چه) اگر بگردی گفتی که اگر چنین کند فایده نبود. قل، پا، کر: چه اگر (پا: چه اگر این) بگردی
گفتن اگر چنین کند فایده نبود. تا: ندارد.
- ۳ - ما، قل، حر، پا، کر: بس (پس). تا: و. ما، حر، پا، کر، تا: اولیا را. قل: مر اولیا را. ما، قل، حر، پا، کر: محل.
تا: درجه و محل.
- ۴، ۳ - ما، قل، پا، کر، تا: نزدیک (بزدیک) (حق). حر: بنزدیک خدای.
- ۴ - ما، تا: ایشان با حرمت تر گرداند و هر چه حرمت بیش کرد حشمت بیش گردد. قل، پا، کر: ایشان با حرمت تر
کردند و هر چند (و هر چند که) حرمت بیشتر کرد حشمت بیشتر گردد. حر: حشمت بیش گردد.
- ۵ - ما: و هر چند حرمت بیش گردد. قل، حر، پا، تا: و هر چند (هر چند) حشمت بیشتر (بیش) گردد. کر: ندارد. ما،
قل، تا: انبساط کم گردد. حر، پا، کر: انبساط کمتر گردد. ما، قل، حر، پا، کر: چه (چه). تا: از بهر آنکه. ما،
قل، تا: نشان بعدست (بعداست). حر، پا، کر: بعداست.
- ۶، ۵ - ما، قل، پا، کر: هر که (هر کی - هر که) قریب تر با حشمت تر چنانکه (چنانکه). حر: هر که قریب تر است با
حشمت تر است که. تا: و هر که قریب تر باشد با حشمت تر چنانکه.
- ۶ - ما، حر: فضل (فضیل) بن عیاض گوید. قل، پا، کر: فضل عیاض گوید رحمة الله علیه. تا: فضل عیاض رحمة الله
میگوید. ما، تا: جوانی را دیدم (دیدم) در عرفات که. قل، حر، پا، کر: جوانی دیدم بعرفات کی (که). ←

يَرْحَمُ هَوْلًا بِبَرَكَهٍ دُعَائِكَ . قَالَ إِنِّي إِذَا لَمُحْتَشِمٌ؟ قُلْتُ لَا بُدَّ، فَإِنَّ الْوَقْتَ قَدَفَاتٍ . فَأَخْرَجَ
 يَدَيْهِ مِنْ عِبَائَتِهِ كَالْمُحْتَشِمِ، كُلَّمَا أَرَادَ أَنْ يَرْفَعَ يَدَيْهِ، اسْتَرْخَتْ يَدَاهُ، حَتَّى رَفَعَهُمَا بَعْدَ مُدَّةٍ،
 فَقَالَ يَا رَبِّ! فَقَبِلْ أَنْ يَصِلَ الرَّءَاءُ بِالْبَاءِ، سَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَحَرَّ كَتُّهُ، فَإِذَا هُوَ مَيِّتٌ. فَقُلْتُ ۳
 عَمِلْتُ فِي دَمِكَ يَا سَيِّدِي. این در عرفِ خَلْقِ خود همه ظاهر است، که هر که به مُلُوكِ نزدیک تر
 با حُرْمَتِ تَرُوبَا حَشْمَتِ تَرُ، وهر که دور تر گُستَاخِ تَرُ و بی آدَبِ تَرُ. زیرا که دورانِ اَزِسِرِّ مُلُوكِ
 خَبَرِ نِدَارِ نَد، گُستَاخِ اِیْشَانِ اَزِ جَهْلِ بُودِ، و نزدیکانِ اَزِسِرِّ خَبَرِ دَارِ نَد، گُستَاخِ نِیَارِ نَدِ کَرْدَنِ. ۶
 و دیگر معنی آن باشد، که چون ایشان را به نزدیکِ حَقِّ، تَعَالَى، مِقْدَارِ بُزْرُكِ شُودِ، هِیْبَتِ

← ۷، ۶ - ما: اندر وی فراست خبر بردم. قل، پا، کر: اندر وی فراست خبر بردم (بردم). حر: در و فراستِ خیر
 دیدم. تا: در فراستِ خبر بردم.

۷ - ما، قل، حر، پا، کر: همه دعا. تا: و همه خلق دعا. ما، قل، پا، کر: وی (و وی) خاموش فراز (فراوی) رفتم کفتم.
 حر: و وی خاموش بود و مرا کفتم. تا: و او خاموش بود کفتم. ما، حر، پا، کر، تا: لعل الله. قل: لعل الله تعالی.

۱ - ما، قل، حر، پا، تا: بپرکه (ببرکت) دعا یک (دعائک). ما: قال اذا المحدثم قلت. قل، حر، پا، کر، تا: قال انی
 اذا المحدثم (اذا المحدثم - اذا المحدثم) قلت (فقلت).

۲ - ما، قل، تا: یدِه من عِبَائَتِه (عِبَائَتِه). حر، پا، کر: یدِه من عِبَائَتِه (عِبَائِه). ما: انی یرفَع یدِه. قل، حر، کر، تا: ان یرفَع یدِه.
 پا: یرفَع یدِه. ما، قل، حر، تا: اسْتَرْخَتْ. پا، کر: اسْتَرْخَجَتْ. ما، قل، تا: حَتَّى رَفَعَهُمَا. حر، پا، کر: حَتَّى رَفَعَهُمَا.

۳ - ما: انی یصل. قل، حر، پا، کر، تا: ان یصل. ما، قل، حر، پا، کر: مَغْشِيَا عَلَيْهِ. تا: مَغْشِيَا.

۴ - ما، قل، پا، کر، تا: عَمِلْتُ (عَلِمْتُ) فِي دَمِكَ يَا سَيِّدِي. حر: يَا سَيِّدِي عَمِلْتُ فِي دَمِكَ. ما: این در عرفِ خَلْقِ خود
 همه ظاهر است. قل، حر، کر: این خود اندر (در) عرفِ خَلْقِ ظَاهِرِ سَتِ (ظَاهِرِ اسْت). پا: این خود آمدنِ عرفِ خَلْقِ
 ظَاهِرِ اسْت. تا: و این در عرفِ مِیَانِ خَلْقِ ظَاهِرِ اسْت. ما، قل، حر: کی هر که (که هر که) بملوک. پا، کر: که
 هر که بملوک. تا: که بملوک.

۵ - ما، قل، حر، تا: با حُرْمَتِ تَرُوبَا حَشْمَتِ تَرُ. پا، کر: با حُرْمَتِ و حَشْمَتِ تَرُ. ما، قل: و هر که (و هر کی) دور تر. حر،
 پا، کر، تا: و هر که دور تر.

۶ - ما، تا: کُستَاخِ اِیْشَانِ. قل: کُستَاخِ. حر: کُستَاخِ کَرْدَنِ اِیْشَانِ. پا، کر: کُستَاخِشَانِ. ما، تا: اَزِسِرِ (اَزِسِرِ
 مُلُوكِ) خَبَرِ دَارِ نَدِ کُستَاخِ نِیَارِ نَدِ کَرْدَنِ. قل، حر: اَزِسِرِ مُلُوكِ خَبَرِ دَارِ نَدِ نِیَارِ نَدِ کُستَاخِ کَرْدَنِ. پا، کر: اَزِسِرِ
 خَبَرِ دَارِ نَدِ نِیَارِ نَدِ کُستَاخِ کَرْدَنِ (کَرْدَنِ).

۷ - ما، تا: و دِیْکَرِ مَعْنَى اَنْ بَاشِدْ کِه (بَاشِدْ). قل، پا، کر: و دِیْکَرِ (دِیْکَرِ) مَعْنَى اَنْ بَودِ. حر: مَعْنَى دِیْکَرِ اَنْ بَودِ کِه.
 ما: بِنَزْدِیْکِ حَقِّ تَعَالَى. قل، پا، کر: بِنَزْدِیْکِ حَقِّ عَزْوَ جَلِ (جَلِ و عَزْ). حر: نَزْدِیْکِ حَقِّ جَلِ و عِلَا. تا:
 بِنَزْدِیْکِ حَقِّ. ما، قل، حر، پا، کر: بزرگ شود. تا: بزرگ کرد.

ایشان در خَلْق بُزْرُك شُود، تا خَلْقُ از ایشان می ترسند، و ایشان را خود از خَلْقِ خَبْر نباشد. و در حکایت آورده اند، که پیری بگذشت بجایی، کود کان بازی همی کردند، پیران آن جا نشسته بودند، گفت از این پیران شرم نمی دارند، کود کی جواب داد: اگر خداوند را نزدیک ایشان ۳ حرمت بودی، ایشان را نیز به نزدیک ما هیبت بودی. پس هم بدان مقدار که بنده خدای را بُزْرُك دارد. خَلْقُ او را بُزْرُك دارند، و بدان مقدار که از خدای خود بترسند، خَلْقُ از ایشان بترسند، و بدان مقدار که امر خدای را سُبُك دارند، خدای، تعالی، ایشان را به چشم خَلْقِ سُبُك دارد. وَقِيلَ لِلنَّبِيِّ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، هَلْ يَعْرِفُ الْعَبْدُ مَنْزِلَتَهُ عِنْدَ رَبِّهِ؟ قَالَ يَعْرِفُ. أَنْظِرْ مَا مَنْزِلَةَ اللَّهِ عِنْدَكَ. قَوْلُهُ:

- ۱ - ما: در خلق. قل، حر، پا، کر: اندر (در) دل خلق. تا: در میان خلق. ما، حر، تا: می ترسند. قل، پا، کر: همی ترسند.
- ۱، ۲ - ما، تا: خبر نباشد و در حکایت آورده اند (اور دند). قل، حر، پا، کر: خبر نه و حکایتی (و حکایت) آورده اند.
- ۲، ۳ - ما، تا: بگذشت جای (بجای گاهی بگذشت) کود کان بازی می کردند و پیر (و پیران) آنجا نشسته گفت از این پیران. قل: بگذشت بجای کود کان بازی همی کردند پیران آنجا نشسته بودند گفت از این پیران. حر: بجایی بگذشت کود کان بازی می کردند و پیری آنجا نشسته بود این پیر گفت ای کود کان از این پیر. پا، کر: بگذشت (گذشت) بجایی که کود کان بازی همی کردند پیران آنجا (کردند آنجا) نشسته گفت از پیران.
- ۳ - ما: نمی دارند. قل: همی ندارند. حر، تا: نمی دارید. پا، کر: ندارید. ما، قل، حر، کر، تا: کود کی. پا: کود کان. ما، پا، کر: اگر خداوند را نزدیک (بندیک) قل: اگر خداوند را تعالی بنزدیک. حر: که اگر ایشان را بیش خدا عزوجل. تا: که اگر خدای را بنزدیک.
- ۴ - ما، قل، پا، کر، تا: ایشانرا (ایشانرا نیز) بنزدیک ما هیبت بودی. حر: ما نیز ایشانرا حرمت داشتیمانی.
- ۴، ۵ - ما: بس هم بدان مقدار کی بنده خدای را بزرگ. قل، پا، کر: بس بهمان مقدار کی (که) بنده خداوند را عزوجل بزرگ. حر: که هر که خداوند عزوجل را حرمت دارد و بزرگ. تا: بس هم بمقدار آنکه خدای را بنده بزرگ دارد.
- ۵ - ما، حر، پا، کر، تا: خلق او را (مراورا). قل: خلق ورا.
- ۵، ۶، ۷ - ما: و بدان مقدار که از خدای خود بترسد خلق از ایشان بترسند و بدان مقدار که امر خدای را سبک دارند خدای تعالی ایشانرا بچشم خلق سبک دارد. قل: و بهمان مقدار که از خداوند عزوجل بترسد خلق از وی بترسد و بهمان مقدار که امر خداوند را عزوجل سبک دارد خداوند عزوجل او را بچشم خلق سبک کرداند. حر: که هر که خداوند عزوجل را حرمت دارد و بزرگ دارد خلق او را بزرگ دارند و بهمان مقدار که امر خداوند را سبک دارد خداوند عزوجل او را بچشم خلق سبک کرداند. پا، کر: و بهمان مقدار که از خداوند بترسد خلق از وی بترسند و بهمان مقدار که امر خداوند را سبک دارد خداوند عزوجل او را بچشم خلق سبک کرداند. تا: و بآنمقدار که از خدای خویش بترسد خلق از ایشان بترسند و بقدر آنکه امر خدای را سبک دارد خدای او را در چشم خلق سبک کرداند.
- ۷، ۸ - ما، قل: وقیل (قیل) للنبی صلی الله علیه وسلم (صلی الله علیه) هل یعرف العبد منزلته عند ربه قال یعرف ←

وَعَمِيَّتْ عَمَّادُونَ الْعَرْشِ أَبْصَارُهُمْ - نابینا گشت از هر چه فرود عرش است بینایی های ایشان.
 معنی این آن است، که به هیچ چیز باز ننگرند دون حق، تعالی. از این نابینایی، مراد
 ننگرستن است نه حقیقت نابینایی، و از این بَصْرٌ بَصْرٍ باطن خواهد نه بَصْرٍ ظاهر. یعنی، سِرٌّ^۳
 خود را به هیچ چیز مشغول نگردانند از جمله مخلوقان. از بهر آنکه شُغْلٍ حق، تعالی، ایشان را
 چنان گردانیده است که به هیچ چیز نپردازند. و اگر قُوَّتِ هَمَّةٍ خَلْقٍ يَكُ تَنِّ را بُود، و به گزارد
 حَقِّ خدای، تعالی، مشغول گرداند، حَقِّ خدا افزون آید و او عاجز آید. پس يَكُ تَنِّ ضَعِيفٌ از حق،^۶
 تعالی، چگونه فراغت یابد تا به غیر وی پردازد؟

← انظر ما منزلة الله عندك و قوله (قوله). تا: وسئل عن النبي عليه السلام هل يعلم العبد ما منزلته عند الله قال نعم ينظر
 ما منزلة الله عنده فان الله تعالى سبحانه ينزل عبده حيث ينزله عبده بقدر آنکه بنده خدای را بزرگ دارد بزرگی یابد
 و بقدر آنکه خدای را تعظیم نکند خاری یابد و ذلیل گردد. حر، پا، کر: ندارد.

۱ - ما، قل، پا، کر، تا: نابینا گشت. حر: کفت نابینا گشت. ما، قل، حر، تا: از هر چه (از هر چه) فرود (فرود) عرش
 است بیناییها (بیناییهای) ایشان. پا، کر: از هر چه فرود عرش نابیناییها (نابیناییها) ایشانرا.

۲ - ما، قل: معنی این. حر، تا: معنی (و معنی) این سخن. پا، کر: معنی. ما، حر، پا، کر: که به هیچ چیز باز ننکرند دون حق
 تعالی (حق عزوجل - حق جل و عز). قل: کی به هیچ چیز باز ننکرند دون حق عزوجل. تا: که به هیچ چیز باز ننکرند
 جز بحق تعالی.

۳، ۲ - ما، حر، پا، کر: از این نابینایی (نابینایی) مراد ننکرستن (نانکرستن - نانکرستن) است به حقیقت (پا: نه حقیقت)
 نابینایی (نابینایی). قل: از این نابینایی مراد نانکرستن است نه بحقیقت نابینایی. تا: و مراد از این نابیناییها نانکرستن است
 نه حقیقت نابینایی.

۳ - ما، قل، پا، کر: و از این بصر بصر باطن خواهد. حر: و از این بصر مراد بصر باطنست. تا: و از این سخن بصر مراد بصر
 باطن خواهد بود.

۳، ۴ - ما: یعنی سر خود را به هیچ چیز مشغول نکر داند. حر: یعنی سر خویش به هیچ چیزی نپردازند. قل: یعنی سر خویش
 را به هیچ چیز مشغول نکر داند. پا، کر، تا: یعنی سر خویش به هیچ (به هیچ چیز) مشغول نکر داند (نکر داند). - در نسخه*
 حر: از، از جمله مخلوقان، تا، و اگر، نیامده است.

۴ - ما، قل: مخلوقان. پا، کر، تا: مخلوقات. ما، تا: شغل حق تعالی (حق) ایشانرا. قل: شغل حق عزوجل ایشانرا. پا،
 کر: ایشانرا حق جل و عز.

۵ - ما، قل، حر، کر، تا: قوت همه خلق. پا: قوه خلق.

۵، ۶ - ما، تا: و بگذارد حق خدای تعالی (خدای) مشغول گرداند (کردد) حق خدا (خدای) افزون. قل، پا، کر:
 و بگذارد (و بگذاردن) حق خداوند (خداوند عزوجل) مشغول گرداند حق خداوند عزوجل (خداوند) افزون.
 حر: و بگذاردن حق خداوند مشغول گرداند افزون.

و شاید که این را معنی آن باشد، که از بزرگی حق که در سیر ایشان افتاده است، غیر حق را به نزدیک ایشان چندان مقدار نمانده است که به وی باز نگردند. و همواره به چیزی نظر کردن، غفلت باشد از غیر آن چیز. و بنده، یا از همه کون غافل باید، تا به حق، تعالی، نظر تواند کردن، یا از حق، تعالی، غافل باید، تا به غیر او نظر تواند کردن.

و شاید که معنی این آن باشد، که ایشان نظر سیر بدان یافته اند، که از غیر حق اعراض کرده اند، بترسند که اگر طرفه العینی به غیر حق اقبال کنند، از حق اعراض کنند، و هم در آن اعراض بمانند و بیش راه نیابند. یکی از بزرگان چنین گفته است: مَنْ غَمَّضَ عَنِ اللَّهِ

← ۶ — ما، تا: واو (او). قل، حر، پا، کر: ووی.

۶، ۷ — ما، تا: از حق تعالی (از حق). قل: از حق عزوجل. حر: از حق حق. پا، کر: از حق خداوند عزوجل (جل و عز).

۷ — ما، قل، حر، پا، کر: بغیر وی. تا: بغیر او.

۱ — ما: و شاید که این را معنی آن باشد که از بزرگی حق که در. قل: و شاید که این را معنی آن بود که از بزرگی حق عزوجل که اندر. حر: و شاید که معنی آن باشد که از بزرگی حق عزوجل که در. پا، کر: و شاید که معنی این آن بود که از بزرگی حق عزوجل (جل و عز) که اندر. تا: و روا باشد که معنی این سخن آن باشد که از عظمت حق که در. ما، قل، حر: تا: افتاده است. پا، کر: افتاد است. ما، حر، پا، کر، تا: غیر حق را. قل: غیر حق.

۲ — ما، قل، حر، تا: نزدیک. پا، کر: نزدیک. ما، قل، حر، پا، کر: چندان مقدار. تا: چندانی قدر. ما، قل، حر، تا: نمانده است. پا، کر: نماند است. ما، حر: همواره. قل، پا، و همواره. کر: و همواره. تا: همیشه.

۳ — ما، قل، پا، کر، تا: غفلت باشد از غیر آن چیز (آنچیز). حر: غفلتست از غیر آن چیزی. ما، تا: و بنده یا از همه کون غافل باید تا بحق تعالی (تا بحق) نظر تواند کردن. قل: از همه کون بنده غافل آید تا بحق عزوجل نظر تواند کردن. حر: بنده از همه کون غافل باید تا بحق نظر تواند کرد. پا، کر: از همه کون بنده غافل باید تا بغیر وی نظر نتواند کردن. در دو نسخه پا و کر: از، یا از حق، تا، و شاید، نیامده است.

۴ — ما: از حق تعالی. قل، حر، تا: از حق. ما، تا: بغیر او نظر تواند کردن. قل، حر: تا بغیر وی نظر تواند کردن (کرد).

۵ — ما: و شاید که معنی این آن باشد. قل، پا، کر: و شاید که معنی این آن بود. حر: و شاید که معنی آن بود. تا: و روا باشد که معنی این باشد. ما، حر، پا، کر، تا: بدان (بآن) یافته اند. قل: بدان یافتند. ما، حر، پا، کر: که از غیر از حق. قل: کی از غیر حق عزوجل. تا: که از غیر حق.

۶ — ما، قل، حر، پا، کر: بترسند. تا: و ترسند. ما، قل، پا، کر، تا: طرفه العینی. حر: بطرفه العینی.

۶، ۷ — ما، حر، تا: بغیر حق اقبال کنند از حق اعراض کنند (افتد) و هم در آن (و در همان) اعراض بمانند و بیش. قل،

پا، کر: باز بغیر حق عزوجل (حق) اقبال کنند از حق عزوجل (از حق) اعراض افتد و اندر همان اعراض بمانند

(بماند) بیش.

←

طَرْفَةَ عَيْنٍ، لَمْ يَهْتَدِ إِلَيْهِ أَبَدًا. پس آن کس که در همه عمر خویش طَرْفَةَ الْعَيْنِ چشم از حق، تعالی، برهم نهد، هرگز به وی راه نیابد، آن کس که به همه عمر خویش روی سوی حق، تعالی، نیاورده باشد، راه چگونه یابد؟

۳

و شاید که معنی این آن باشد، که از عرش تا ثری، همه، مُشْتَى عاجز اند، به دست ایشان هیچ چیز نیست، مُسَخَّرَان و اسیران اند، از ایشان مَنْفَعَتِي و مَضَرَّتِي نه، چنانکه خدای، تعالی، گفت: «وَأِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ»، ۶ از این معنی به ایشان بازنگرند. نبینی که خلیل، عَلَيْهِ السَّلَام، گفت: «... إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي

← ۷ - ما، قل، حر، کر، تا: راه نیابند. پا: راه نیابد. ما، قل، حر، پا، کر: یکی از بزرگان (حر: ازین بزرگان) چنین گفته است (حر: گفته است که). تا: ویکی از بزرگان میکوید. ما، قل، حر، پا، کر: من نمحض. تا: من نمحض بصره.

۱ - ما، قل، حر، پا، کر: طرفه عین. تا: طرفه العین. ما، حر: لم تهتد. قل، پا، کر، تا: لم يهتد. ما، تا: بس ان کس (انکس) که در همه عمر خویش. قل: بس انکسی که به همه عمر خویش. حر: بس انکس که به همه عمر. - در دو نسخه پا و کر: از، پس ان کس، تا، ان کس، نیامده است.

۲، ۱ - ما، حر، تا: از حق تعالی (از حق) برهم نهد (از حق بخواباند) هرگز بوی راه نیابد. قل: از حق عزوجل همی بخواباند هرگز بدو راه می نیابد.

۲ - ما، تا: ان کس (انکس) که به همه (در همه). قل، حر: انکس که وی به همه (همه). پا، کر: پس کسی به همه.

۳، ۲ - ما، حر: سوی حق تعالی (حق) نیاورده باشد راه چگونه یابد. قل: سوی حق عزوجل نیاورده بود راه چگونه یابد. پا، کر: سوی حق نیارد (سوی نیارد) چگونه یابد راه بدو. تا: بحق نیاورده باشد راه چگونه یابد.

۴ - ما: و شاید که معنی این آن باشد. قل، پا: و شاید که معنی این آن بود. حر: و شاید که معنی آن باشد. کر: و شاید که معنی این بود. تا: روا باشد که معنی این سخن آن باشد. ما، حر: که از عرش تا ثری. قل: که دانند کان از عرش تا ثری. پا، کر، تا: که دانند که از (کز) عرش تا ثری. ما، قل، تا: همه مشتی عاجز اند (عاجزند). حر: همه عاجزند. پا، کر: همه مشتی عاجز اند.

۴، ۵ - ما، قل، پا، کر، تا: بدست (و بدست) ایشان هیچ چیز (هیچیز). حر: و بدست ایشان هیچ.

۵ - ما، تا: مسخران و اسیران اند (اسیرانند). قل: مسخرند و اسیرند. حر، پا، کر: که همه (همه) مسخرند و اسیرند. ما: منفعتی و مضرتی نه. قل، پا، کر: منفعتی نه (نی) و مضرتی نه (نی). حر: مضرتی و منفعتی نیابد. تا: نه منفعتی آید و نه مضرتی. - در دو نسخه پا و کر: از، چنانکه، تا، از این معنی، نیامده است.

۵، ۶ - ما: خدای تعالی گفت. قل: مولی گفت عزوجل. حر: حق تعالی گفت. تا: خدای خبر میدهد.

۶ - وان... آیه ۱۰۷، سوره ۱۰، (سوره یونس). وان یمسکک الله بضر فلا کاشف له الا هو وان یردک بخیر فلا راد لفضلہ یصیب به من یشاء من عباده وهو الغفور الرحیم. - ما: ان. قل، حر، تا: وان.

۷ - ما، قل، حر، پا، کر: ازین معنی (ازین معنی). تا: باین سبب. ما، قل، پا، کر، تا: باز ننکرند. حر: ننکرند. ←

سَيَهْدِينِ. « رفتنِ اوسویِ خدای، تعالیٰ، نه از جای به جای انتقال کردن بود، لکن از خَلْقِ اعراض کردن بود. و در هوا جبریل را، عَلَيْهِ السَّلَامُ، گفت: «أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا.»، گفت: به تو حاجت ندارم، که تو مرا بی او نگاه نتوانی داشتن، و مرا او بس، که بی تو نگاه تواند داشتن. و ابویزید بسطامی، رَحِمَهُ اللَّهُ گوید: چهل سال روی به خَلْق آوردم و ایشان را به حق خواندم، کس مرا اجابت نکرد، روی از ایشان بگردانیدم و قصدِ حضرت کردم، همه را پیش از خویشتن آن جا یافتم. قَوْلُهُ:

فَهُمْ أَجْسَامٌ رُوحَانِيُونَ - ایشان کالبدها اند روحانی.

و به روحانیان شان مانده کرد، و روحانیان فرشتگان اند، از بهر آنکه، اگر چه به خلقت

← . ما، پا، کر، تا: خلیل (تا: خلیل الله) علیه السلام (السلام) گفت. قل: خلیل صلوات الله علیه گفت. حر: خلیل گفت علیه السلام.

۷ وسطر اول این صفحه - انی... آیه ۹۹، سوره ۳۷ (سورة الصافات). وقال انی ذاهب الی ربی سیهدین. - ما، قل، حر، پا، کر: الی ربی. تا: الی رب. ما، حر، تا: سیهدین. قل، پا، کر: ندارد.

۱ - ما، قل، حر: نه از جای بجای انتقال کردن. پا، کر: نه از جای بجای انتقال کردن. تا: نه از جای بجای رفتن. ما، حر، پا، کر، تا: لکن (ولکن). قل: ولیکن.

۲ - ما: و در هوا جبریل را علیه السلام گفت. قل: و اندر هوا مر جبریل را گفت علیه السلام. حر: تا در هوای جبریل را گفت. پا، کر: و اندر هوا جبریل را گفت علیها السلام. تا: و جبریل را در هوا گفت. ما، قل، پا، کر: گفت بتو. حر: بتو. تا: بتو هیچ.

۳ - ما، حر: مرا بی او. قل، حر، پا: مرا بی وی. تا: بی او مرا. ما: نکه. قل، حر، پا، کر، تا: نگاه. ما، تا: و مرا او بس که بی تو. قل: و مراوی بس که بی تو. حر: مراوی بس که بی تو وی بس که. پا، کر: مراوی بس که بی تو مرا. ما، قل، حر، پا، کر: تواند داشتن. تا: تواند داشت.

۴ - ما، تا: رحمه الله. قل: رحمه الله علیه. حر، پا، کر: ندارد. ما، قل، حر، پا، کر: آوردم. تا: آورده بودم. ما، قل: بحق خواندم. حر: بحق خوندم. پا، کر: بحق خواندم جل و عز. تا: بخدای میخواندم. ما، حر، پا، کر، تا: کس مرا. قل: کس مرا.

۵ - ما، قل، تا: و قصد. حر، پا، کر: قصد. ما، قل، حر، پا، کر: همه را پیش از خویشتن انجا. تا: پیش از خویشتن همه را آنجا.

۶ - ما، قل: قَوْلُهُ فهم. حر، پا، کر، تا: فهم.

۷ - ما، پا، کر، تا: ایشان کالبدها اند. قل: ایشان کالبدهای اند. حر: گفت ایشان کالبدها ماند.

۸ - ما، تا: و بروحانیان شان (بروحانیان شان) مانده کرد و روحانیان فرشتگانند. قل: بروحانیان شان مانند کرد ←

بَشْرَانِد ، صفاتِ روحانیانِ دارند . بر موافقتِ قَدَمِ فشاردن ، و از مخالفتِ دور بودن ، و بہ شہوتِ باز ننگرستن ، و خدمتِ بی طمع کردن ، این ہمہ ، صفتِ ملایکہ است . ایشان از طاعتِ نیاسایند ، و امرِ او را خِلافِ ننگند ، و ایشان را خودِ ہوا و شہوتِ نیست ، و با کثرتِ خدمتِ ایشان را خودِ ۳ ثوابِ نیست ، و باراستیِ ایشانِ خَوْفِ ایشانِ از ہمہ خلقِ بیش تر است . ہر کہ خویشتن را بدین صفتِ گردانید ، روحانی گشت بہ معنی و صفت ، ہر چند بہ ظاہرِ خلقتِ بَشْر است .

و شاید کہ معنیِ اینِ آن باشد ، کہ ایشانِ روحانی اند بہ معنیِ لُطْف . از بہرِ آنک ، روحِ ۶ لطیف ترینِ ہمہ مخلوقات است ، و از لُطْفِ او است کہ کسِ او را در نمی یابد کہ چیست . پسِ ایشانِ ہم چنانِ لطیف گشتند ، چون روحِ نامِ روحانیان گرفتند .

← و روحانیان فرشتگان باشند . حر : بروحانی ایشانرا مانده کرد و روحانیان فرشتگانند . پا ، کر : ایشانرا بروحانیان مانده کرد و روحانیان فرشتگانند (فرشتگان اند) . ما ، تا : اگر جہ . قل ، حر ، پا ، کر : ہر چند .

۱ — ما : بر موافقتِ قدمِ فشاردن . قل ، پا ، کر : بر موافقتِ قدمِ فشاردن . تا : و قدم بر موافقتِ فشاردن .

۲ — ما ، حر : باز ننگرستن . قل ، پا ، کر : باز ننگرستن . تا : باز ننگرستن . ما ، قل ، حر ، پا ، کر : و خدمتِ بی طمع کردن . تا : و بی طمع خدمت کردن . ما ، تا : این ہمہ (اینہمہ) . قل ، حر ، پا ، کر : این . ما ، پا ، کر : ایشان . قل ، حر ، تا : کی (کہ) ایشان .

۳ — ما ، حر : و امرِ او را (ویرا) خِلافِ ننگند . قل ، پا ، کر : و امرِ او را خِلافِ ننگند . تا : و امرِ خدای را مخالفتِ ننگند یسبحون اللیل والنہار ولایفترون . ما : و با کثرتِ خدمتِ ایشانرا خود . قل : و با کثرتِ خدمتشان . حر ، پا ، کر : و با کثرتِ (کثرة) خدمتشان . تا : و با کثرتِ خدمتِ خودِ ایشان را توقع .

۴ — ما ، قل ، پا ، کر ، تا : و باراستیِ ایشانِ خوفِ ایشانِ از ہمہ خلقِ بیشترست (بیشتر است - بیشتر است از ہمہ خلق) . حر : و باز خوفِ ایشان از ہمہ خلقِ عالیترست .

۵ ، ۴ — ما ، قل ، حر ، پا ، کر : ہر کہ (ہر کی) خویشتن را بدین صفتِ گردانید (قل : کر داند) . تا : و ہر کہ خود را باین صفتِ گردانید .

۵ — ما ، قل ، حر ، پا ، کر : ہر چند (ہر چند) . تا : اگر جہ . ما ، حر ، پا ، کر ، تا : خلقتِ (خلق) بشرست (بشر است) . قل : خلقتِ بشریتست .

۶ — ما ، قل ، پا ، کر : و شاید کہ معنیِ این . حر : و شاید معنی . تا : و روا باشد کہ معنیِ این . ما ، قل ، حر : بمعنیِ لطف . پا ، کر : بمعنیِ لفظ . تا : بمعنیِ لطیف .

۷ — ما ، قل ، پا ، کر ، تا : ہمہ مخلوقاتست (مخلوقات است) . حر : مخلوقاتست . ما ، تا : اوست کہ کسِ او را در نمی یابد (نمی یابد) . قل ، حر ، پا ، کر : ویست کہ کسِ ویرا (او را) در نمی یابد (در نیابد - اندر نمی یابد) . ←

و شاید که معنی آن باشد، که روح اصل همه نورها است. نبینی که حیات به وی ثابت شود، و سمع و بصر و دیگر حواسها به وی منور گردند. پس چون ایشان همه نور گشتند، به صدق ۳ معاملات و به اخلاص سریرت، نام روحانی گرفتند. قوله:

وَفِي الْأَرْضِ سَمَاوِيُونَ - و اندر زمین آسمانیان اند.

یعنی، به صفت آسمانیان اند چنانکه در پیش یاد کردیم.

۶ و شاید که معنی این آن باشد، که به تن در زمین اند، و به دل آسمانی اند. خلق ایشان را می بینند، پندارند که با ما اند و ایشان غایب. سر ایشان در ملکوت طواف و جولان می کنند، و تن ایشان در زمین خدمت می کند. اهل زمین در پاکی خدمت ایشان متحیر، و اهل آسمان در علو همت ۹ ایشان متحیر. قوله:

← ۸ - ما، قل، پا، کر، تا: همچنان (همچنان). حر: همه. ما: چون روح نام روحانیان. قل، حر، پا، کر: چون روح نام روحانی. تا: که روح و نام روحانی.

۱ - ما، حر: و شاید که معنی آن باشد. قل، پا، کر: و شاید (شاید) که معنی این آن باشد. تا: و روا باشد.

۱، ۲ - ما، قل، پا، کر: بوی ثابت شود. حر: بوی ثابت کرد. تا: با و ثابت میشود.

۲ - ما، قل، حر، پا، کر: حواسها. تا: حواس. ما، حر: بوی منور کردند. قل، پا، کر: بوی منور کرد. تا: با و منور می کردند. ما، قل، پا، کر، تا: بس چون ایشان همه نور گشتند. حر: بس ایشان همه چون نور گشتند.

۳ - ما: معاملات. قل، پا، کر: معامله. حر: مقالت و معاملات. تا: معاملات. ما: گرفتند و قوله. قل: گرفتند قوله. حر: یافتند. پا، کر، تا: گرفتند.

۴ - ما: در زمین آسمانی اند. قل، پا، کر: و اندر (اندر) زمین آسمانیانند. حر: کفایت در زمین آسمانیان اند. تا: و در زمین و آسمان نیانند.

۵ - ما، حر: در پیش. قل، پا، کر: اندر پیش. تا: پیش ازین.

۶ - ما، قل، پا، کر: و شاید که معنی این. حر: و شاید که معنی. تا: و روا باشد که معنی این. ما، حر، تا: که بتن در (بر) زمین اند. قل: که بتن بر زمین باشند. پا، کر: بتن بر زمین اند. ما، قل، تا: آسمانی اند. حر: با آسمانیانند.

۶، ۷ - ما، حر، پا، کر: خلق ایشانرا (مرا ایشانرا) می بینند پندارند که با ما اند. قل: خلق مرا ایشانرا همی بینند پندارند با ما اند. تا: و خلق چون ایشان را بینند پندارند که با ایشانند.

۷ - ما، تا: در ملکوت طواف و جولان می کند. قل: اندر ملکوت جولان همی کند و طواف همی کنند. حر، پا، کر: در (اندر) ملکوت طواف می کند (همی کند).

۸ - ما، حر، تا: در زمین خدمت می کند (تا: میکند و). قل، پا، کر: اندر زمین خدمت همی کند (همی کنند). ما، حر، تا: در پاکی. قل، پا، کر: اندر پاکی (پاکی). ما، حر، تا: در علو. قل، پا، کر: اندر علو (کر: علو).

۹ - ما: متحیر و قوله. قل: متحیر و قوله. حر، پا، کر، تا: متحیر.

وَمَعَ الْخَلْقِ رَبَّانِيُونَ - و با خَلْقِ خدایان اند.

یعنی به ظاهر با خَلْقِ هم چون خَلْقِ می گردند، و سِرّاً ایشان با حقّ، تَعَالَى. طَرَفَةَ الْعَيْنِ از او جدا نگرَدَد. به عِشْرَتِ با خَلْقِ، و به حَقِیْقَتِ با حقّ. با خَلْقِ مُعَامَلَتِ می کنند چنانک حُکْمِ ۳ شریعت است به ظاهر، و با حقّ صُحْبَتِ همی کنند به باطن چنانک حُکْمِ حَقِیْقَتِ است. و شاید که معنی رَبَّانِیِ آن باشد، که با خَلْقِ صُحْبَتِ چنان کنند که حقّ، تَعَالَى، کند: به جَفَایِ خَلْقِ در گذاشتن، و به مِکَافَاتِ مشغول ناگشتن، و خَلْقِ را نیکو خواستن، و بار نانهادن ۶ و بار کشیدن. چون دیدند که حقّ، تَعَالَى، با خَلْقِ مُعَامَلَتِ از این سان می کند که ما یاد کردیم، ایشان نیز با خَلْقِ به موافقتِ حقّ، تَعَالَى، صُحْبَتِ کردند. رَبَّانِی، بدین معنی بودند.

۱ - ما: و با خلق خدای مانند. قل: و با خلق خدایانند. حر: و با خلق ربانانند. پا: و با خلق خدا بیایید. کر: تا: و بیاطن خدایانند.

۲ - ما، حر، تا: می کردند (میکردند). قل، پا، کر: همی کردند. ما، پا، کر: با حق تعالی (جل و عز). قل، حر: بارب عز وجل. تا: بارب العزت باشد و.

۳، ۲ - ما، پا، کر، تا: از و جدا (جدا) نکردد. قل، حر: از وی جدا نکردند.

۳ - ما، قل، تا: با خلق. حر: با خلق اند. پا، کر: بخلق. ما: با حق. قل، حر، کر: بارب جل و عز (تعالی). پا: یارب جل و عز. تا: بارب. ما، حر: معاملت می کنند. قل، پا، کر: معامله همی کنند (همی کند). تا: معامله میکنند بظاهر.

۴ - ما، قل، تا: و با حق صحبت همی کنند (می کنند) بیاطن. حر: و بیاطن با حق صحبت کنند. پا، کر: و با حق عز وجل صحبت همی کنند (کنند) بیاطن.

۵ - ما، قل، پا، کر: و شاید که. حر: و شاید. تا: و روا باشد که. ما، قل، پا، کر، تا: که (کی) با خلق. حر: با خلق. ما: جنان کنند که حق تعالی کند. قل، پا، کر: جنان کنند (همچنان کنند) که رب عز وجل. حر: جنان کنند که حق عز وجل. تا: چنان کنند که رب کند.

۶ - ما، تا: بچفا خلق (از جفای خلق) در گذاشتن. قل، حر، پا، کر: بچفا (بجفای) خلق گذاشتن. ما، قل، حر، تا: مشغول ناگشتن. پا، کر: مشغول ناشدن. ما، قل، تا: نیکو (تا: نیکو) خواستن. حر: نیکویی خواستن. پا، کر: نیکو گفتن و خواستن.

۷، ۶ - ما، حر، پا، کر: و بار نانهادن (کر: و بار نانهادن) و بار کشیدن. قل: و بار نانهادن و بار خلق کشیدن. تا: و بار بر خلق نانهادن و بار خلق کشیدن.

۷ - ما: که حق تعالی با خلق معاملت از این سان. قل، حر، پا، کر، تا: که حق عز وجل (تا: جل و تقدس) بایند کان خویش (تا: خود) معامله این اسان (حر: معاملت از این سان. پا، تا: معامله ازینسان - معامله ازین سان). ما، حر، تا: که ما یاد کردیم. قل، پا، کر: که یاد کردیم.

۸ - ما: حق تعالی. قل، حر، پا، کر: حق عز وجل (جل و عز). تا: حق با خلق. ما، قل، پا، کر: ربانی بدین (باین) —

و شاید که معنی این آن باشد که خدایان اند ، بدان معنی که چون رضای حق ، تعالی ، یافتند ، از سَخَطِ خَلْقِ بَاکِ ندارند ، و چون موافقتِ حق یافتند ، از ملامتِ خَلْقِ ناندیشند ، ۳ و چون حق ، تعالی ، ایشان را باشد ، همه خَلْقِ برایشان باشند ، نترسند . | قَوْلُهُ :
سُكُوتٌ نُظَّارٌ - خاموشانِ نَظَّارَه اند .

ما - ۳۶

یعنی ، دانند لیکن نگویند . خاموشی ایشان نه از نادانستن است . معنی این سخن آن است ، که به خَلْقِ نَظَّارَه می کنند ، و ظاهر و باطنِ خَلْقِ می بینند ، لیکن سخن نگویند . و ناگفتن را بادیدن معنی آن است ، که در گفتن پرده دریدن است ، و در خاموشی پرده پوشیدن . و طریقت

← معنی بودند . حر : ربانی ازین معنی گفتند ایشانرا . تا : تا باین معنی ربانی کشتند .

۱ - ما ، قل ، حر ، پا ، کر : و شاید که معنی این (معنی) ان باشد (پا : آن بود) . تا : و روا باشد که معنی این ان باشد . ما : که خدای مانند . قل : کی خدایانند . حر : که ربانیانند . پا ، کر ، تا : که خدایان اند (که خدایانند) . ما ، حر ، پا ، کر ، تا : بدان (تا : بآن) معنی . قل : بران معنی .

۱ ، ۲ - ما ، قل : حق تعالی یافتند . حر : حق یافتند . پا ، کر : حق جل و عز یافتند . تا : حق یافته اند .

۲ - ما ، حر ، کر ، تا : موافقت حق (تا : حق سبحانه) یافتند . قل : موافقت حق تعالی یافتند . پا : موافقت یافتند . ما ، قل ، تا : نه اندیشد (تا : ناندیشند) . حر : نه اندیشیدند . پا ، کر : نیندیشیدند .

۳ - ما : و چون حق تعالی ایشانرا باشد همه . قل ، حر ، پا ، کر : و چون حق عز وجل (جل و عز) مرایشانرا باشد (ایشانرا بود) و همه (پا ، کر : و همه ، ندارد) . تا : و چون حق با ایشان باشد و همه . در دو نسخه پا و کر : این جمله ، همه خلق برایشان باشند ، نیامده است . ما : باشند نترسند و قوله . قل : باشند نترسند و باک ندارند . پا ، کر : نترسند . تا : باشد باک ندارند و نترسند .

۴ - ما : خاموشان و نظاره اند . قل ، حر : خامشان (گفت خامشان) نظاره اند . پا ، کر : خاموشان نظارند . تا : خاموشان و نظاره کیانند .

۵ - ما : لیکن نکویند خاموشی ایشان نه از نادانستن است . قل : ولیکن نکویند خاموشی شان نه از نادانستن است . حر : ولیکن بنکویند خاموشی ایشان نه از نادانستن . پا ، کر : ولیکن نکویند خاموشی شان نه از نادانستن است . تا : و بینند اما نکویند و خاموشی ایشان نه از نادانستن است .

۵ ، ۶ - ما ، قل ، حر ، تا : معنی این سخن . پا ، کر : معنی این . در دو نسخه پا و کر : از ، که به خلق ، تا ، که در گفتن ، نیامده است .

۶ - ما ، حر ، تا : می بینند لکن (ولکن) . قل : همی بینند ولیکن .

۶ ، ۷ - ما ، تا : و ناگفتن را بادیدن . قل : و ناگفتن بادیدن درین . حر : و در ناگفتن .

۷ - ما ، حر ، تا : در گفتن . قل ، پا ، کر : اندر گفتن . ما ، حر ، کر ، تا : و در (واندر) خاموشی برده پوشیدن . قل ، پا : و اندر خاموشی (خاموشی) برده پوشیدن است (پوشیدنست) .

←

- عارفان پرده دریدن نیست. آنک به آشکارا کردن سر مشغول خواهند گشتن، شفقت کنند و به دعا مشغول گردند.
- ۳ و دیگر معنی آن است، که تا از خویشتن نپردازند به کسی دیگر مشغول نگردند. و به نزدیکی ایشان معیوب ترین کسی تن ایشان است، پس به خلق نیکو گمان باشند و به خویشتن بدگمان. چون کسی خود را از دیگران معیوب تر داند، محال باشد که به دیگران مشغول گردد.
- ۶ و دیگر معنی آن است، که اگر در کسی خیر بینند به تن خویش مشغول گردند، تا آن خیر خود را حاصل کنند، و اگر شر بینند به تن خویش مشغول گردند، تا خود را از آن شر نگاهدارند. پیوسته در خویشتن مانده باشند و به غیر نپردازند.
- ۹ دیگر معنی آن است، که خلق را اسیر قدرت حق بینند و مجرای قضای حق. چون بدین معنی

← ۷ وسطر اول این صفحه - ما، قل، پا، کر، تا: و طریقت (با: و طریقه) عارفان. حر: طریق عارفان.

- ۱ - ما، قل، حر، کر: انک (آنکه) باشکارا کردن. قل: آنکه باشکارا کردن. تا: و آنکه باشکارا کردن. ما، حر، تا: خواهند کشتن. قل: خواهند شدن. پا، کر: خواهند کشتن. ما، قل، حر، پا، کر: شفقت کنند و بدعا. تا: شفقت ورزند و بدعا خیر.
- ۳ - ما، قل، حر، تا: و دیگر. پا، کر: دیگر. ما: و بنزدیک. قل، حر، پا، تا: و نزدیک. کر: و نزدیکی.
- ۴ - ما، قل، حر، پا، کر: معیوب ترین. تا: بدترین معیوب ترین. ما: بس بخلق. قل، حر، پا، کر، تا: بخلق. ما، حر، پا، کر، تا: بدگمان. قل: بدگمان باشند.
- ۵ - ما، قل، پا، کر، تا: جون (وجون). حر: بس جون. ما، تا: خود را (خود را) از دیگران معیوب تر داند. قل، پا، کر: خویشتن را معیوب تر از دیگران بیند (داند). حر: خویشتن معیوب تر از دیگران داند. ما، قل، پا، کر، تا: محال باشد که. حر: محال باشد که بغیب.
- ۶ - ما، قل، حر، تا: انست. پا، کر: آن باشد. ما، حر، تا: که اگر در کسی. قل، پا، کر: کی (که) اگر اندر کسی. ما، قل، حر، پا: خیر. کر، تا: خیری. ما، تا: تا ان خیر خود را. قل: تا ان خیر خویشتن را. حر: تا خویشتن آن. پا، کر: تا مر خویشتن را.
- ۷ - ما، تا: بتن خویش (خود) مشغول گردند تا خود را از ان شر. قل: مشغول تن خویشتن گردند تا مر خویشتن را از ان شر. حر: بدعا مشغول گردند تا خویشتن از آن. پا، کر: مشغول تن خویشتن گردند تا مر خویشتن از ان شر.
- ۸ - ما، حر، تا: پیوسته در خویش (بس پیوسته در خویشتن. پس پیوسته بخویشتن) مانده باشند. قل: بس پیوسته اندر تن خویش مشغول مانده باشند. پا، کر: پیوسته اندر خویشتن مانده باشند. ما، قل، حر، پا، کر: و بغیر. تا: و بغیری.
- ۹ - ما: دیگر. قل، حر، پا، کر، تا: و دیگر. ما، حر، تا: که خلق را. قل: که مر خلق را. پا، کر: که همه خلق را. ما، حر، پا: و مجری قضاء حق (حق جل و عز). قل: و مجری قضاء حق عز و جل بینند. کر: و مجرای قضاء ←

نظاره کنند سخن گفتن نماند، زیرا که، اسیر را ملامت کردن محال است، و بر خدای، تعالی، اعتراض کردن کُفر است، پس جز خاموشی روی نیست.

۳ و دیگر معنی آن است، که هر جزوی از ایشان به خدمتی از آن حق، تعالی، مشغول است، و همه اوقات ایشان در مراعات رضای حق، سبحانه و تعالی، مُستغرق است، نه از ایشان جزوی فارغ است شغل غیر حق را، و نه از اوقات ایشان ساعتی ضایع است خصوصت خلق را. بزرگی را چنین گفتند: که خدای را دوست داری؟ گفت دارم. گفتند: دشمن او ابلیس را دشمن داری؟ گفت من از محبت او فراغت می نیابم تا به عداوت غیر او مشغول شوم. قوله: غیب حُضار - غایبان حاضر اند.

۹ معنی این آن است، که به تن با خلق حاضر اند، و به دل از ایشان غایب اند، چنانکه مصطفی،

← حق جل و عز. تا: و مجرای قدرت حق. . ما، حر، پا، کر، تا: بدین معنی (باین معنی - بدین معنی). قل: برین معنی.

۱ - ما، قل، پا، کر، تا: بچین گفتن. حر: بیش سخن گفتن. . ما، حر، تا: زیرا که اسیر را. قل، پا، کر: زیرا که (که) مر اسیر را. . ما، تا: و بر خدای تعالی. قل، حر، پا، کر: و بر خداوند عز و جل (و بر خداوند).

۲ - ما: روی نیست. قل، حر: جهر و بیست. پا، کر: چه سود است. تا: هیچ روی نیست.

۳ - ما، قل، تا: که هر جزوی. حر: که هر یک جزوی. پا، کر: که هر که وی. . ما، قل، حر: بخدمتی. پا، کر، تا: بخدمت. . ما، حر، تا: حق تعالی (حق). قل، پا، کر: حق عز و جل.

۴ - ما: ایشان در مراعات رضای حق سبحانه و تعالی. قل: اندر مراعات حق. حر، پا، کر، تا: ایشان در (اندر) مراعات حق.

۵ - ما، پا، کر، تا: شغل غیر حق را و. قل: شغل خلق را و. حر: بجز حق شغل را. . ما، قل، پا، کر، تا: خلق را. خلق را الی کانه. . ما، پا، کر، تا: چنین گفتند که (گفتند). قل: برسیدند. حر: گفتند که.

۶ - ما، قل، پا، کر، تا: خدای را دوست داری (خدا را دوست داری). حر: خدا را عز و جل دوست می داری. . ما، قل، پا، کر، تا: گفت دارم. حر: گفت من دارم. . ما، قل، پا، کر: دشمن او (اورا) ابلیس را (ابلیس) دشمن داری. حر: دشمن ویرا که ابلیس است دشمن می داری. تا: ابلیس را که دشمن خدای است دشمن داری.

۷ - ما، حر، تا: گفت من. قل: گفت. پا، کر: گفتا. . ما: او فراغت می نیابم. قل، حر، پا، کر: وی فراغت نمی یابم. تا: خدای فراغت نمی یابم. . ما، تا: غیر او. قل، حر، پا، کر: غیر وی. . ما، قل: شوم قوله غیب. حر، تا: شوم غیب. پا، کر: کردم غیب.

۸ - ما، حر: و گفت (گفت) غایبان. قل، پا، کر: گفتا غایبان. تا: غایبان.

۹ - ما، قل، پا، کر: معنی این. حر، تا: معنی این سخن. . ما، قل، پا، کر، تا: با خلق. حر: با ایشان. . ما، پا، کر: چنانکه (چنان چون) مصطفی صلی الله علیه وسلم گفت. قل، تا: چنان چون (چنانکه) مصطفی علیه السلام گفت. حر: چنانکه مصطفی گفت علیه السلام.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت: «... إِنِّي أَظَلُّ عِنْدَ رَبِّي يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي.»، و نیز گفت: «... إِنِّي أَيْتُ عِنْدَ رَبِّي»، گفت: «من همه شب و روز نزدیک خداوند خویشم. و این بودن او به حضرت به سر بود، فاما ظاهر شخص او میان یاران و اهل بود. و به شخص با خلق بودی گزاردن شریعت را، ۳ و به سر با حق بودی غلبات محبت را. چون محبت غلبه گیرد محبت از محبوب هرگز جدا نگردد. و دیگر معنی آن است، که به سر حاضرند به نزدیک حق، و به نفس غایب اند از حضرت. یعنی، هر چند به سر نزدیک تر شوند خویشان را دورتر دانند. از بهر آنکه، هر که خود را به حق، ۶ تعالی، نزدیک تر داند دورتر گردد، و هر که خویشان را دورتر داند نزدیک تر گردد. و دیگر معنی آن است، که خلق ایشان را حاضر دانند و ایشان غایبان اند، و خلق پندارند که بامانند و ایشان با خلق نباشند. ابویزید بسطامی، رَحِمَهُ اللَّهُ، | گوید: چهل سال است تا من ۹ با خلق سخن نگفتم، چه هر چه با حق گفتم، و هر چه شنیده‌ام از حق شنیده‌ام.

۳۷-۱۰

- ۱ - ما، قل، تا: عند ربی يطعمنی و یسقینی. حر، پا، کر: عند ربی.
- ۲ - ما، قل، حر، پا، کر: گفت. تا: و گفت. ما، قل، تا: همه شب و روز نزدیک. حر: همه شب و همه روز نزد. پا، کر: شب و روز نزدیک. ما، تا: و این بودن او. قل، حر، پا، کر: و این بودن.
- ۳ - ما، پا، تا: بسر بود. قل: سر بود. حر: بسر بود نه بشخص. کر: بسر است (نسخه بدل: بسر بود). ما، قل، پا، کر: فاما ظاهر شخص او (وی) میان. حر: اما بظاهر شخص وی میان. تا: فاما ظاهر شخص او در میان. ما، حر: یاران (یاران) و اهل بود (بود). قل، پا، کر: یاران و اهل وی بود. تا: یاران بود. ما: و شخص با خلق بود کز اردن. قل، پا، کر: بشخص با خلق بودی (بود) کز اردن (کذاردن). حر، تا: بشخص با خلق بود کز اردن (کذاردن).
- ۴ - ما: و سر با خلق بود. قل، حر، کر: و بسر با حق بودی (بود). پا: و بسر با خلق بود. تا: و سر با حق بود. ما، قل، حر، تا: هرگز. پا، کر: ندارد.
- ۵ - ما، قل، پا، کر، تا: که بسر. حر: بسر. ما، تا: بنزدیک (نزدیک) حق. قل، حر: بنزدیک حق عزوجل. پا، کر: نزدیک حق جل و عز.
- ۶ - ما، قل، پا، کر، تا: هر چند. حر: هر چند که. ما، تا: هر که خود را بحق تعالی (بحق). قل: هر که خویشان بحق. حر: هر که خویشان را بحق. پا، کر: هر که خویشان را.
- ۷ - ما، قل، حر، کر، تا: دورتر کرد. پا: دورتر باشد. ما، قل، حر، کر، تا: و هر که (و هر که) خویشان را. پا: و هر که.
- ۸ - ما، قل، پا، کر، تا: که (کی) خلق. حر: خلق. ما، تا: غایبانند. قل، پا، کر: غایب (غائب) اند. حر: غایبند.
- ۹ - ما، تا: که بامانند و ایشان با خلق نباشند. قل، حر، پا، کر: بامانند و ایشان نه با خلق اند (نه با خلق). ما، تا: رحمه الله کوید (میگوید). قل: رحمه الله علیه کوید. حر: کوید که. پا: کوید. کر: کوید رحمه الله علیه. ما، قل، پا، کر: تا من با خلق. حر: تا من خلق. تا: که من با خلق.
- ۱۰ - ما، حر: چه هر چه (که هر چه) گفتم. قل: هر چه گفتم همه. پا، کر: و من هر چه گفته (گفتم). تا: ←

و دیگر معنی آن است - که غایبان حاضر اند - بدان معنی ، که به هر مقامی که بزرگان حاضر گشته اند حاضر شوند ، لکن در آن مقام نیارامند پیش تر روند ، تا عین ایشان حضرت غیب گردد .
 ۳ ساکن جنبان باشند ، خاموش گویا باشند . اگر به خویشان نگرند جز جستن روی نه ، و اگر به حق نگرند جز آرام روی نه . آرامیدن ، حکم بندگی است ، که بنده را جز تسلیم کردن روی نیست ، واضطراب ، حکم محبت است ، که محب را جز تک و پوی روی نیست . به حکم بندگی حاضر اند و به حکم محبتی غایبان و دوران اند . قوله :

مُلُوكُ تَحْتَ اَطْمَارٍ - مَلِكًا نَدِ زِيْرٍ جَامِهَائِي خُلُقَان .

ایشان را از بهر آن ملک گفت ، که نشان ملکی بی نیازی است . همه را به ملک نیاز باشد ،

← یعنی هر چه گفته ام . . ما ، قل ، حر ، تا : و هر چه (و هر چه) شنیده ام از (همه از) حق شنیده ام (شنیده ام) . پا ، کر : و هر چه شنیدم از حق شنیدم (شنیده ام) .

- ۱ - ما ، قل : بدان معنی که بهر مقامی که . حر : بان معنی که بهر مقامی که . پا ، کر : ازان معنی که هر مقامی که . تا : با معنی که بهر مقام .
- ۲ - ما ، تا : حاضر شوند لکن در آن . قل ، حر ، کر : ایشان حاضر شوند ولیکن (ولکن) اندران (دران) . پا : ایشان حاضر گشته اند شوند ولیکن اندران . . ما ، قل ، حر ، پا ، کر : بیشتر . تا : و بیشتر . . ما ، قل ، تا : حضرت ایشان غیبت (غیبه) گردد . حر : حضرت ایشانرا غیبت گردد . پا ، کر : حضرت ایشان غیبت نکردد .
- ۳ - ما ، تا : خاموش (و خاموش) گویا . قل ، حر ، پا ، کر : خامش (خاموش) گویان . . ما ، قل ، پا ، کر : اگر بخویشان . حر : چون بخویشان . تا : اگر بخود . . ما ، پا ، کر ، تا : جز جستن . قل : بجز جستن . حر : جز جنبش . . ما ، قل ، پا ، کر ، تا : و اگر بحق . حر : و چون بحق .
- ۴ - ما ، حر ، پا ، کر ، تا : جز آرام روی نه . قل : جز آرام نه . . ما ، قل ، حر : آرامیدن . پا ، کر ، تا : آرامیدن (و آرامیدن) . . ما ، حر ، تا : روی نیست . قل ، پا ، کر : روی نه .
- ۵ - ما ، قل ، تا : واضطراب حکم محبت است که (که و) . حر : واضطراب کنند بحکم محبت که . - در دو نسخه پا و کر : از ، واضطراب ، تا ، بحکم بندگی ، نیامده است . . ما ، حر ، تا : جز تک و بوی روی نیست . قل : جز تکابوی روی نه . . ما : بحکم بندگی حاضر و بحکم محبتی ددان قوله . قل : بحکم بندگی حاضرند و بحکم محبتی غایبان و دورانند قوله . حر ، پا ، کر : بحکم بندگی حاضرند و بحکم محبتی غایبان (دوران اند) . تا : بحکم بنده کی حاضر و بحکم محبتی دوان .
- ۷ - ما : اظمار ملکاتند زیر جامه های خُلُقَان . قل : اظمار ملکاتند زیر جامه های خُلُقَان . حر : اظمار کفت ملکاتند زیر جامه های خُلُقَان . پا ، کر : اظمار ملوکاتند زیر جامه (جامه) خُلُقَان . تا : اظمار ملکاتند زیر جامه های خُلُقَان (زیر خُلُقَان : کوهنه) .
- ۸ - ما ، قل ، پا ، کر : ملک کفت . حر : ملوک کفت . تا : ملک کفتند . . ما ، تا : نیاز باشد . قل ، حر ، پا ، کر : نیاز بود (بود) .

- وَمَلِكٍ رَا بَه كَسْ نِيَاز نَبَاشَد . پَس همه كَسْ بَه دُعَايِ ايشان نِيَاز مَنَد ، تا بِلَاها از خَلْقْ بَه دُعَايِ ايشان باز گر دد ، و خَيْر و بَرَكَاتِ خَلْقْ دَر دُعَايِ ايشان اَنَدَر بَاشَد ، و اَسبابِ خَلْقْ ، دِني و دُنْيَايِ ، بَه بَرَكَتِ دُعَايِ ايشان نِظَامْ گير د . صِفَتِ مَلِكِ اَيْن بُوَد ، كه كارهاي رِعِيَّتْ بَد و نِظَامْ گير د ، و چُون ۳ مَلِكِ نَبَاشَد خَلْقْ ضَايِعْ مَانَد ، و فِسادْ ظَاهَرْ گر دد ، و خرابي بَسِيَارْ گر دد . و هَم چُنِينْ اِگَر بَرَكَتِ دُعَايِ اُولِيَا نَبُوَد ، از آسَمَانْ عَذَابْ آيَد و خَلْقْ هَلَاكْ گر دند . بَدِينْ مَعْنِي ، ايشان مَلِكَانْ اَنَد .
- و ديگر مَعْنِي آن اَسْت ، كه ايشان را هِيچ چيز بَكَار نِيَايَد . پَس مَلِكَانْ بَه مَلِكِ مَلِكِ اَنَد ، ۶ و ايشان بِي مَلِكِ مَلِكِ اَنَد . مَلِكَانْ را چُون مَلِكِ بَر و د نام مَلِكِي ز وَا ل آيَد ، بَه عِلَّتِ مَلِكِ نَام مَلِكِي گيرند ، و عَارْفَانْ بِي مَلِكِ نَام مَلِكِي گيرند . بِي آنك هِيچ چيز دارند ، همه ، ايشان دارند .
- و شايد كه مَلِكِ بَدَانْ مَعْنِي بَاشَنَد ، كه بَزُرْگِ هَمْتَانْ اَنَد ، و بَزُرْگِ هَمْتِي ، نِشَانِ مَلِكَانْ اَسْت . ۹

- ۱ — ما ، تا : همه كس بدعاء (بدعای) ايشان نياز مند (نياز منداند) . قل : همه خلق را بدعاء ايشان نياز بود . حر ، پا ، كر ، همه خلق بدعاء ايشان نياز مندند .
- ۲ ، ۱ — ما ، قل ، پا ، تا : از خلق بدعاء (بدعآ) ايشان . حر : بدعاء ايشان از خلق . كر : بدعاء ايشان .
- ۲ — ما : در دعای ايشان اندر . قل : بدعا ايشان اندر . حر ، پا ، كر ، تا : بدعای (اندر دعای — در دعای) ايشان .
 • ما ، قل ، پا ، كر ، تا : و اسباب خلق دینی و دنیایی (دینی و دنیایی — تا : دینی و دنیوی) . حر : و اسباب دنیا و دینی خلق .
- ۳ — ما ، قل ، حر ، پا ، كر : نِظَامْ گير د . تا : بِنِظَامْ آيَد . • ما ، حر ، پا ، كر : صِفَتِ . قل : و چُون . تا : و صِفَتِ . ما ، تا : بَد و (باو) نِظَامْ . قل ، حر ، پا ، كر : بوي نِظَامْ .
- ۴ — ما : نَبَاشَنَد . قل ، حر ، پا ، كر : نَبُوَد . تا : نَبَاشَد . • ما ، قل ، پا ، كر ، تا : ضَايِعْ مَانَد . حر : ضَايِعْ مَانَد . • ما ، قل ، پا ، كر ، تا : بَسِيَارْ گر دد . حر : بَسِيَارْ شُود .
- ۵ ، ۴ — ما ، قل ، پا ، كر ، تا : و هَمچِين (و هَمچِين) اِگَر بَرَكه (پا ، كر : بَرَكَاتِ — قل ، تا : بَرَكَتِ) دُعَا (پا ، تا : دُعَايِ) اُولِيَا (پا ، كر : اُولِيَا — تا : ايشان) نَبُوَد (نَبَاشَد) از آسَمَانْ (آسَمَانْ) عَذَابْ اِيذْ (آيَد) و خَلْقْ . حر : و هَمچِين بَرَكَتِ دُعَا و اُولِيَا از آسَمَانْ باران آيَد و از زمين نبات رويد و اِگَر بَرَكَتِ ايشان نَبَاشَد . ۵ — ما : ايشان مَلِكَانْد . قل ، حر ، پا ، كر ، تا : مَلِكَانْد .
- ۶ — ما ، قل ، پا ، كر ، تا : و ديگر . حر : ديگر . • ما ، حر ، پا ، كر ، تا : كه ايشان را (كه ايشان را) هِيچ چيز (حر : هِيچ) . قل : كي ايشان را هِيچ چيز .
- ۷ — ما ، قل ، حر ، تا : و ايشان بِي مَلِكِ مَلِكِ اَنَد (مَلِكِ اَنَد — مَلِكَنْد) . پا ، كر : نَدَارَد . • ما ، قل ، پا ، كر ، تا : مَلِكَانْ را (تا : و مَلِكَانْ را) . حر : همه مَلِكَانْ را . • ما ، قل ، پا ، كر : ز وَا ل آيَد . حر : بَز وَا ل آيَد كه . تا : ايشان را ز وَا ل آيَد .
- ۸ — ما ، پا ، كر : گيرند (دارند) بِي اِنك (بِي اِنك) هِيچ چيز دارند . قل ، حر : دارند بِي اِنك (هِيچ چيزي) هِيچ چيزي دارند . تا : دارند و بِي اِنك هِيچ چيزي دارند .
- ۹ — ما ، قل ، پا ، كر : و شايد كه (كي) مَلِكِ بَدَانْ مَعْنِي . حر : و شايد كه بَدَانْ مَعْنِي . تا : و ر و ا بَاشَد كه مَلِكِ بَا مَعْنِي .
 • ما ، حر ، پا ، كر ، تا : بَاشَد (بَاشَد) . قل : بَاشَنَد . • ما ، قل ، پا ، كر ، تا : كه (كي) بَزُرْگِ هَمْتَانْد (هَمْتَانْ اَنَد) . ←

مَلِکَانُ، به چیزِ حقیرِ باز ننگرند، و این طایفه، از حقارتِ دنیا به همه دنیا باز ننگرند. هَمَّتِ اِیْشَانُ
بَرْتَرِ از هَمَّتِ مَلِکَانُ آمد. پس اِیْشَانُ بدین نامِ اَوَّلِی تَرَانَد.

۳ و شاید که معنی این آن باشد، که اِیْشَانُ صُحْبَتِ باحق می کنند، و صُحْبَتِ مَلِکِ را مَلِکَانُ
شایند، که اگر اِیْشَانُ بدونِ حقّ، تَعَالِی، به چیزی باز ننگرند، صُحْبَتِ حق را برهانند. از بیمِ زوالِ
این مقام اگر هر دو کون پیش اِیْشَانُ بنهی نیارند نگرستن. و بدین سخن شاگردِ مُصْطَفِی اَنَد، صَلَّى اللهُ
۶ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ، که چون او را امر آمد: «تَخْتَارُ اَنْ تَكُونَ عَبْدًا نَبِیًّا اَوْ مَلِکًا نَبِیًّا؟ قَالَ بَلْ اَكُونُ عَبْدًا
نَبِیًّا، اَجُوعُ یَوْمًا وَاَشْبَعُ یَوْمًا، اِذَا جُعْتُ صَبِرْتُ وَاِذَا شَبِعْتُ شُكِرْتُ.»، بندگی بر مَلِکِ اختیار
کرد. از بهر آنک، مَلِکِ را اِعْتِمَادِ بِرِخِزَانَهُ خود بُود، و بنده را اِعْتِمَادِ بِرِخِزَانَهُ خُداوندِ خویش باشد.

← حر: که بزرگ همتان باشند. • ما، قل، پا، کر، تا: ملکانت (تا: ملکانت است و). حر: ملکیت.

- ۱ - ما، قل، حر، تا: باز ننگرند. پا، کر: ننگرند.
- ۲، ۱ - ما، قل، پا، کر، تا: همت (تا: لاجرم همت) اِیْشَانُ برتر از (پا، کر: برتر) همت ملکانت آمد (آمد). حر: و دیگر
چون ملک باشند آنچه بایشان کنی بر خویشان منت بشناسند و چون بنده باشند آنچه بایشان کنی بر خود منت نشناسند
ایشان بهمت از همه ملکانت برترند.
- ۲ - ما، تا: بس اِیْشَانُ بدین (باین). قل، حر، پا، کر: اِیْشَانُ بدین (باین). • ما، پا، کر، تا: اولیتر اند (اولیترند).
حر: اولیتر آمدند.
- ۳ - ما، قل، حر، پا، کر: و شاید. تا: وروا باشد. • ما، قل، پا، کر، تا: این ان باشد که (کی). حر: آن باشد. • ما، تا:
صحبت باحق می کنند (کنند) و. قل: صحبت همی باحق کنند. حر، پا، کر: باحق صحبت می کنند (همی کنند). • ما، قل،
حر: ملک را. پا، کر: ملکانت را. تا: ملک ملکانت را.
- ۴ - ما، تا: که اگر. قل، حر، پا، کر: اگر. • ما: حق تعالی. قل، حر، پا، کر، تا: حق. • ما، قل، حر، کر، تا: باز
ننگرند. پا: باز ننگردند. • ما: حق را برهانند. قل، حر: حق برهانند. پا، کر: یاد کنند. تا: حق را بگذارند.
- ۵ - ما، قل: اگر هر دو کون پیش اِیْشَانُ بنهی (نهی) نیارند نگرستن و بدین. حر: اگر هر دو کون پیش اِیْشَانُ بنهی بدون
حق بجز باز ننگرند و باین. پا: از هر دو کون پیش اِیْشَانُ داری نیارند نگرستن و بدین. کر: بر هر دو کون نیارند نگرستن
و بدین. تا: اگر دو کون در پیش اِیْشَانُ بنهی بآن نیارند نگرستن باین. • ما، پا، کر: صلی الله علیه وسلم. قل، حر:
علیه السلام. تا: ندارد.
- ۶ - ما، قل: تختار ان تکون عبدا نبیا او ملکا نبیا. حر: بان تختار ان یکون ملکا او عبدا نبیا. پا، کر: تختار آن (ان) تکون
نبیًّا او ملکًا نبیًّا. تا: آتختار ان یکون عبدا نبیا او ملکا نبیا. • ما: بل اکون. قل، حر، پا، کر، تا: بل.
- ۷ - ما، قل، پا، کر، تا: بندگی (بنده کی) بر مَلِکِ. حر: بندگی بر مَلِکِ.
- ۸ - ما، تا: برخزانه خود بود. قل، حر: برخزینه خویش بود (باشد). پا، کر: بر ملک خویش باشد. • ما: برخزانه
خداوند خویش. قل، حر، پا، کر: برخزینه (خزینه) خداوند. تا: برخداوند.

پس گفت: چون ملک باشم آنچه دارم سپری شود، و چون بنده باشم از آن تو بردارم، و خزانه تو سپری نگردد. و دیگر اعتماد ملک بر خویشتن باشد، و اعتماد بنده بر خداوند. و دیگر چون ملک باشم آنچه بامن کنی بر من منت باشد، و چون بنده باشم آنچه بامن کنی بر من منت نباشد. چون ۳ ملک باشم زیر منت بنده گردم، و چون بنده باشم بی منت آزاد گردم. و دیگر چون ملک باشم از من مکافات طلب کنند، و چون بنده باشم خداوند را بر بنده مکافات نباید. | و دیگر به چشم حقارت به کون نظاره کردن، که این کونک را چندان مقدار نیست که دو ملک باید، هزار چنین ۶ کون را تو ملک بسنده ای، این مقدار را هم تو ملک بسنده باشی. و دیگر به چشم شفقت بدین خلق نظاره کرد، و گفت: اگر من ملک گردم خلق هلاک شوند، که من از نگه داشت عاجز آیم، ملک تو ای که همه را نگه توانی داشت، و بر تو احوال و اسرار ایشان پوشیده نگردد، و همه دانی، و همه توانی، ۹

ما - ۳۸

- ۱ - ما: بس گفت. قل، حر، پا، کر، تا: بس. • ما، تا: باشم آنچه (آنچه) دارم سپری (سپری) شود. قل، پا، کر: باشم آنچه (آنچه) دارم سپری (سپری) کردد. حر: باشد آنچه دارم سپری کردد. • ما، قل، پا، کر: باشم از آن تو بردارم. حر: باشد از خزینه حق بردارذ. تا: باشم از خزانه تو می بردارم.
- ۲ - ما، قل، حر، پا، کر: بر خویشتن. تا: بر ملک خویشتن. • ما، قل: بنده بر خداوند. حر: بنده بر خدای. پا، کر: بنده بر خداوند باشد. تا: بر بنده خداوند. • ما، قل، تا: و دیگر چون ملک. حر: یعنی چون بنده. پا، کر: ولیکن چون ملک.
- ۳ - ما، حر، پا، کر، تا: آنچه (آنچه) بامن کنی. قل: آنچه بر من کنی. • ما، پا، کر، تا: و چون بنده باشم آنچه (آنچه) بامن کنی بر من منت نباشد. قل، حر: ندارد.
- ۴، ۳ - ما، قل، پا، کر، تا: چون (تا: و دیگر چون) ملک باشم (پا، کر: اگر ملک نباشم) زیر منت بنده گردم و چون بنده باشم. حر: و چون ملک باشم.
- ۵ - ما، قل، حر، پا، تا: و چون بنده. کر: و بنده. • ما، قل، کر، تا: بر بنده مکافات نباید (تا: نباید). حر: بر من مکافات نباید. پا: بنده مکافات نباید.
- ۶ - ما: نظاره کردن که این کونک را چندان. قل، پا، کر: نظاره کرد که مرین کونک را (پا، کر: کون را) چندین (چندین). حر: نظاره کردند که این کون را چندین. تا: نظاره کرد که این دنیا را چندان. • ما، قل، پا، کر، تا: که (کی) دو. حر: که ویرا دو.
- ۷، ۶ - ما، قل: هزار چنین کون را تو ملک بسنده ای (بسنده) این مقدار را هم (این مقدار را) تو ملک بسنده باشی. حر: هزار چندین کون را تو ملک بسنده باشی این مقدار را نیز هم تو تمام و بسنده. پا، کر: هزار کون چنین را تو ملک بسنده. تا: هزار چندین دنیا را ملک تو بسنده این قدر را هم تو ملک بسنده.
- ۷ - ما، قل: بدین خلق. حر، تا: باین خلق. پا، کر: برین خلق.
- ۸ - ما، پا، کر: و کفت (کفت) اگر ملک من کردم. قل، حر: و کفت (کفت) اگر من ملک کردم. تا: کفت اگر من ملک باشم.

مَلِكٌ چون تو باشد نه چون من ، که من خویشتن را نگاه نتوانم داشتن ، غیر خویش را چگونه نگاه
توانم داشتن؟ و در زیر این سری دیگر است ، که از مَلِكِ بزرگ بنده را مَلِكِ دادن بزرگ نه است ،
۳ لَكِنْ هرگاه که بنده دست پیش کند و منشورِ مَلِكِ بستاند ، مَلِكِ یابد ، وَلَكِنْ حضرت مَلِكِ
برهاند ، پس بندگی باقرب مَلِكِ و اندر حضرت مَلِكِ برتر از مَلِکی و از حضرت غایب گشتن .
پس عارفان چون اسرار بدیدند در اختیارِ مُصْطَفَى ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، راه او برگرفتند ، هرچه
۶ پیش ایشان نهادند چشم فرو گرفتند ، که اگر مُصْطَفَى ، عَلَيْهِ السَّلَام ، به مَلِكِ دنیا چشم باز کردی ،

← ۹، ۸ - ما : که من از نکه داشت عاجز ایم ملک تو ای که همه را نکه توانی داشت و . قل : کی من از نگاه داشت
عاجز م ملک تو ای که همه را نگاه توانی داشتن و . حر : که من از نگاه نگاه داشت عاجز ایم ملک تو ای که همه را نگاه
توانی داشت . پا ، کر : که (که من) از نگاه داشت عاجز ایم ملک تو ای که همه را نگاه توانی داشتن و . تا : که من از نگاه
داشت ایشان عاجز ایم ملک تو بیکه همه را نگاه توانی داشتن و . ما ، تا : احوال . قل ، حر ، پا ، کر : احوال ایشان .
ما ، قل ، پا ، کر ، تا : وهمه دانی . حر : ندارد .

۱ - ما ، قل ، پا ، کر ، تا : چون (چون) تو باشد . حر : چون تو باید . ما ، حر : که من خویشتن را . قل ، پا ، کر : که
خویشتن را . تا : که من چون خود را . ما ، قل ، حر ، پا ، کر : نگاه نتوانم داشتن . تا : نگاه نتوانم داشت . ما ، قل ،
کر : غیر خویش را چگونه نگاه توانم داشتن (کر : توانم نگاه داشتن) . حر : غیر خویش را چگونه نگاه دارم . تا :
غیر خود را چگونه نگاه توانم داشت . پا : ندارد .

۲ - ما : و در زیر این سری دیگر است . قل ، پا ، کر : و اندر زیر این نیز سری دیگر است . حر ، تا : و در زیر این نیز (این)
سریست (سر دیگر است) و آن آنست . ما ، حر : بزرگ بنده (بنده) را . قل ، پا ، کر : بزرگ من بنده (بنده) را .
تا : اعظم بنده را . ما : بزرگ نه است لکن هرگاه که بنده . قل : بزرگست ولیکن هرگاه کی بنده . حر : بزرگت
ولیکن هرگاه که بنده . پا ، کر : بزرگت ولیکن هرگاه . تا : بزرگت و هرگاه که بنده .

۳ - ما ، قل ، حر ، پا ، کر : پیش (پیش) کند . تا : پیش دارد . ما ، قل : ولیکن (ولیکن) حضرت ملک برهاند . حر :
ولیکن حضرت برهاند . پا ، کر : ولیکن حضرت یله کند . تا : لکن حضرت ملک بگذارد .

۴ - ما ، حر ، تا : باقرب ملک است (ملک) و در . قل : باقرب ملک و اندر . پا ، کر : باقرب ملک با . ما ، قل : برتر
از مَلِکی . حر : برتر که مَلِکی . پا ، کر : برتر چون مَلِکی . تا : برتر از مَلِکی باشد . ما ، قل : و از حضرت غایب گشتن .
حر ، تا : و از حضرت ملک غایب گشتن . پا ، کر : و از حضرت غایب .

۵ - ما : عارفان چون اسرار بدیدند در اختیارِ مُصْطَفَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راه او برگرفتند . قل ، حر : عارفان چون این
اسرار بدیدند اندر (در) اختیار (اختیار) مُصْطَفَى عَلَيْهِ السَّلَام راه او برگرفتند . پا ، کر : چون عارفان این سررا بدیدند
اندر اختیارِ مُصْطَفَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راه او برگرفتند . تا : چون عارفان این اسرار را بدیدند و در اختیارِ مُصْطَفَى
مُصْطَفَى راه او برگرفته اند و متابعت او نموده اند . ما ، پا ، کر : هرچه (هرچه) . قل : هر چه . حر : هر چه . تا : و هر چه در .

۶ - ما : فرو گرفتند که . قل : فراز کردند که . حر ، کر : فراز کردند . پا : فراز کردند . تا : برهم نهادند . ما : اگر
مُصْطَفَى عَلَيْهِ السَّلَام . قل : اگر مُصْطَفَى صلوات الله علیه . حر : اگر مُصْطَفَى . پا ، کر : اگر . تا : اگر مُصْطَفَى ←

پیش از مرگ به عقبی نرسیدی ، و اگر به عقبی چشم باز کردی ، به قَابِ قَوْسَيْنِ اَوْ اَذْنِي نرسیدی .
 در حکایت آورده اند : که یکی از مُلُوكُ بفرمود تا بنده او را شراب دهند ، نگرفت ،
 حاجب را بفرمود تا بدهد ، نگرفت ، بفرمود تا وزیر بدهد ، نگرفت ، به دست خود بداد ، نگرفت ،
 ۳ برپای خاست تا مگر فرا گیرد ، هم نگرفت . وزیر او را گفت : چرا از دست خداوند فرانگیری ؟
 گفت : ناگرفتن ما است که خداوند را پیش ما برپای کرده است ، هر کسی که او از خداوند خویش
 چیزی دست پیش کند و بستاند ، بیم زوالِ صُحْبَتِ خداوند باشد . پس مَلِكُ نه آن باشد که ۶
 دُنْیَا و عُقْبِي دارد ، مَلِكُ آن باشد که قُرْبِ مَوْلِي دارد و باحق ، تَعَالٰی ، آشنایی دارد . قَوْلُهُ :
 نَزَّاعُ قَبَائِلٍ - بیرون کردگانِ قبیلها اند .

← علیه سلام الله . ما ، قل ، حر ، پا ، تا : باز کردی . کر : باز کردندی .

- ۱ - ما : و اگر بعقبی چشم . قل ، حر ، تا : و اگر چشم بعقبی . پا ، کر : و اگر بعقبی نظر . ما ، قل ، تا : او ادنی نرسیدی .
 حر ، پا ، کر : نرسیدی .
- ۲ - ما ، تا : در (ودر) حکایت . قل : و بحکایت . حر : و حکایت . پا ، کر : حکایت . ما ، تا : ملوک بفرمود تا بنده
 او را . قل ، حر : ملوک بنده خویش را بفرمود . پا ، کر : ملوک (ملوک) بنده را بفرمود تا .
- ۳ - ما ، تا : حاجب را بفرمود تا دهد (بدهد) . قل ، حر ، پا ، کر : فرمود (کر : تا فرمود) تا حاجب بدهد (دهد) .
 ما ، تا : بفرمود . قل ، حر ، پا ، کر : فرمود (فرمود) . ما ، قل ، تا : بدهد . حر ، پا ، کر : دهد . ما ، تا : بدست
 خود بداد . قل ، حر ، پا ، کر : خود بدادش (بدادش) .
- ۴ - ما ، تا : برپای خاست (خواست) تا مگر فرا گیرد (بستاند) . قل ، حر ، پا ، کر : بیاء (بیای) خاست تا مگر بگیرد .
 ما ، قل ، تا : هم نکرقت . حر ، پا ، کر : نکرقت . ما ، حر ، تا : او را . قل ، پا ، کر : مرورا (مراورا) . ما ، حر ،
 تا : چرا (چرا) از . قل ، پا ، کر : چرا (چرا) همی از . ما ، تا : فرانگیری . قل ، پا ، کر : نگیری . حر : نمی گیری .
- ۵ ، ۶ - ما ، تا : ما برپای (برپای) کرده است هر کس که (و هر کسکه) دست بیش (پیش) کرد (داشت) و از خداوند (واز
 خدای وند) خویش چیزی بستد . قل ، پا ، کر : ما (من) برپای (برپای) کرد هر (و هر) کسی که او از (که از) خداوند
 خویش چیزی دست بیش (پیش) کند و (بستاند) . حر : ما بهای کرد هر که دست بیش کند و چیز از خداوند بگیرد .
- ۶ - ما ، حر : باشد بس (بود) ملک نه ان باشد که (باشد) . قل ، پا ، کر : باشد نه ملک ان باشد که . تا : باشد و ملک
 نه ان باشد که .
- ۷ - ما ، قل ، پا ، کر ، تا : و عقبی . حر : باعقبی . ما : ان باشد که قرب مولى دارد و باحق تعالی آشنایی دارد قوله . قل ،
 حر : ان بود که قرب حق دارد و باحق صحبت کند قوله (کند) . پا ، کر : ان باشد که مولى و قرب حق دارد و باوی
 صحبت کند . تا : آن باشد قرب مولى دارد و باحق سبحانه صحبت دارد .
- ۸ - ما ، قل ، حر ، پا ، کر : قبائل (قبایل) . تا : قبائل . ما ، حر : بیرون (کفت بیرون) کردگان قبیلها اند . قل ، پا ،
 کر : بیرون کردها (بیرون کردها) قبیلها اند . تا : بیرون کردها کان قبیلها اند .

ایشان خود گریزان باشند از قبیله‌ها و آبادانی‌ها، از بیم آنک، نباید که خلق ما را مشغول گردانند، که در آن ساعت که به خلق مشغول گردیم از حق و از مانیم. چنانک ابراهیم ادهم، رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، گوید: که سخت‌ترین حالی که مرا پیش آمد آن بود، که به هر جای که در آمدی تا خلق مرا نشناختندی، به هر مهمتی که بودی، مرا اگر رفتندی، و چون بشناختندی مرا، مشغول کردندی از وقت خویش، ببایستی گریختن. ندانم کدام صعب‌تر بودی، به وقت نشناختن ذل کشیدن، یا به وقت شناختن از عز گریختن؟

یا از قبیله‌ها رفتن، بدین معنی باشد که یاد کردیم، یا بدان معنی باشد که خلق با ایشان نیارامند، و ایشان را از خویشتن دور دارند، و از ایشان بگریزند، و از وطن‌ها بیرون کنند. از بهر آنک، ایشان قدم بر بساط حقیقت نهاده‌اند، و خلق بر بساط مجاز. اهل مجاز با اهل حقیقت

۱ - ما، قل، حر، پا، کر: ایشان خود (با خود ایشان - یا خود ایشان) گریزان باشند از قبیله‌ها و آبادانی‌ها (آبادانیها) از بیم آنکه (از بیم آنکه). تا: و ایشان خود از قبیله‌ها و آبادانی‌ها گریزان باشند از بیم آنکه. ما، قل، حر، تا: نباید. پا، کر: نیاید. ۲، ۱ - ما، تا: مشغول گردانند که در آن ساعت که (و در آن ساعت که). قل: مشغول کنند بدان ساعت کی. حر: مشغول کند بان ساعت که. پا، کر: مشغول کنند بدان ساعت که.

۲ - ما، تا: از حق و از مانیم (باز مانیم). قل: از حق عز وجل بمانیم. حر، پا، کر: از حق بمانیم. ما: ابراهیم ادهم رحمه الله علیه گوید که. قل: ابراهیم ادهم گوید رحمت الله علیه. حر: ابراهیم بن آدم گفت. پا، کر: ابراهیم بن آدم گوید. تا: ابراهیم ادهم رحمه الله گوید.

۳ - ما، تا: که بهر جای که (که بهر جای که) در آمدی. قل، پا، کر: که بهر جای اندر آمدی (آمدی). حر: که هر جا که در آمدی. کر: که بهر جایی که اندر آمدی.

۳، ۴ - ما، قل، حر: تا خلق مرا نشناختندی. پا، کر: تا مرا خلق نشناختندی. تا: تا خلق مرا نه بشناختی.

۴ - ما: که بودی مرا اگر رفتندی و. قل، پا، کر: مرا اگر رفتندی و (پا، کر: مرا اگر رفتندی). حر: مرا بگر رفتندی. تا: مرا می‌گر رفتندی. ما، قل، پا، کر: بشناختندی مرا مشغول کردندی از وقت خویش (پا، کر: خویش باز). حر: بشناختندی مرا از وقت خویش مشغول کردندی و. تا: مرا بشناختندی از سر وقت خود مرا مشغول گردانیدندی و.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر: ندانم. تا: ندانم تا. ما، قل، پا، کر، تا: نشناختن. حر: نشناختن.

۶ - ما، تا: بوقت. قل، حر، پا، کر، تا: یا (ویا) بوقت. ما، قل، پا، کر، تا: از عز. حر: از.

۷ - ما، قل، حر: یا از قبیله‌ها. پا، کر، تا: از قبیله‌ها (از قبیله‌ها). ما، قل، پا، کر: بدین معنی (بدین معنی). حر، تا: باین معنی. ما، قل، پا، کر: یا بدان معنی (بدان معنی) باشد. حر، تا: یا بآن معنی (معنی باشد). ما، تا: که خلق با ایشان (با ایشان). قل، حر، پا، کر: کی (که) خلق خود با ایشان.

۸ - ما، قل، حر، تا: دور دارند. پا، کر: دور کنند. ما، حر، پا، کر: و از وطنها بیرون کنند. قل: و از وطنهاشان بیرون کنند. تا: و از وطنهاشان دور کنند.

۹ - ما، قل، پا، کر، تا: نهاده‌اند. حر: نه‌اند. ما، قل، حر، کر، تا: اهل (تا: و اهل) مجاز. پا: ندارد.

صُحِبَتْ نَتَوَانِدْ كَرْدَنْ ، از بهر آنك ، مجازُ با حقیقتِ ضِدِّیْنِ اَنْد ، وَضِدِّیْنِ بَه یَكْ جَاى صُحِبَتْ نَكُنْد . ایشاَنُ از خَلْقِ كَرِیْزَان ، از بهر آنك ، حَالِ خَلْقِ دَانَنْد وَطَاقْتِ صُحِبَتْ خَلْقِ نِدَارَنْد ، وَخَلْقِ از ایشاَنِ كَرِیْزَان اَنْد ، از بهر آنك ، از حَالِ ایشاَنِ خَبَر نِدَارَنْد . گروهِی ایشاَنِ را دیوانه خوانند ، ۳ و گروهِی ایشاَنِ را اَبَلَهْ خوانند ، و گروهِی ایشاَنِ را بی دین خوانند ، و ایشاَنُ از همه خَلْقِ عَاقِلِ تَرِ وَزیركِ تَرِ وَبَادِیْنِ تَرِ . لَكِنْ خَلْقِ بَدَانِیْچِ كَفْتَنْدْ مَعذُور اَنْد ، از بهر آنك ، از مَعْدِیْنِ دُور اَنْد .

۳۹- ما

حَسِیْنِ مَنْصُورِ را چُونِ بَرْدَارِ كَرْدَنْد وَبِكُشْتَنْد ، شَبِیْلِ ، رَحِمَةُ اللهِ ، اُورَا خُوابِ دِید ، كَفْت : ۶
حَقِّ ، تَعَالَى ، بَاتُو چِه كَرْد ؟ كَفْت : مَرَا فُرُودِ آوَرْدِ وَا كَرَامِ كَرْد . كَفْت : بَه كَدَامِ مَحَلِّ فُرُودِ آوَرْد ؟
كَفْت : « فِی مَقْعَدِ صِدْقِ عِنْدَ مَلِیْكَ مُقْتَدِرِ . » . كَفْت : بَا اِیْنِ خَلْقِ چِه كَرْد ؟ كَفْت : هَر دُو كَرُوهِ را
بِیَا مُرْزِید ، هَم اَنْ رَا كِه بَر مَن شَفَقَتِ بُرْد ، وَ هَم اَنْ رَا كِه بَر مَن عَدَاوَتِ كَرْد ، زِیْرَا كِه ، اَنْ رَا كِه ۹

۱ - ما ، قَل : صَحِبَتْ نَتَوَانِدْ كَرْدَنْ . حَر : صَحِبَتْ نَتَوَانِدْ كَرْد . پَا ، كَر : نَتَوَانِدْ صَحِبَتْ كَرْدَنْ . تَا : نَتَوَانِدْ صَحِبَتْ كَرْد .

• ما : بِيَكْ جَاى . قَل ، حَر ، پَا ، كَر ، تَا : بِيَكْجَا (بِيَكْ جَا) .

۲ - ما ، قَل ، حَر ، پَا ، كَر : اِیْشَاَنِ . تَا : وَاِیْشَاَنِ . • ما ، قَل : كَرِیْزَانِ . حَر ، پَا ، كَر : كَرِیْزَانِ (كَرِیْزَانِ اَنْد) . تَا : كَرِیْزَانِ
بَاشَنْد . • ما : وَطَاقْتِ . قَل ، حَر ، پَا ، كَر : وَقْتِ . تَا : وَسَرِ .

۳ - ما ، حَر : كَرِیْزَانِ اَنْد . قَل ، پَا ، كَر ، تَا : كَرِیْزَانِ . • ما ، قَل ، پَا ، كَر : از حَالِ اِیْشَاَنِ . حَر : از حَالِ خُویْشِ . تَا : از اِیْشَاَنِ .
• ما ، حَر ، پَا ، كَر ، تَا : هَم جَا ، اِیْشَاَنِ را (اِیْشَاَنِ را) . قَل : هَم جَا ، مَرَا اِیْشَاَنِ را . - دَر دُونِ سَخَهْ پَا وَكَر : از ، وَكَرُوهِی
اِیْشَاَنِ را اَبَلَهْ ، تَا ، وَاِیْشَاَنِ از همه خَلْقِ ، نِیَا مَدَهْ اَسْت .

۴ ، ۵ - ما ، حَر ، تَا : خَلْقِ عَاقِلِ تَرِ (عَاقِلِ تَرِ) وَزیركِ تَرِ (وَزیركِ تَرِ) . قَل : خَلْقِ عَاقِلِ تَرِ اَنْد وَزیركِ . پَا ، كَر : خَلْقِ زِیركِ تَرِ
وَ عَاقِلِ تَرِ (زِیركِ تَرِ وَ عَاقِلِ تَرِ) .

۵ - ما ، حَر ، پَا ، كَر : لَكِنْ (وَلَكِنْ) خَلْقِ بَدَانِیْچِ (بَانِ كِه - بَدَانِ كِه) كَفْتَنْد . قَل : وَ لِيَكِنْ بَرَانِجِهْ كَفْتَنْد . تَا : وَ خَلْقِ بَا اِنِجِهْ
كَفْتَنْد . • ما ، قَل : مَعذُورِ نَد (مَعذُورِ اَنْد) از بهر اَنْكِ . حَر : مَعذُورِ نَد زِیرَا كِه . پَا ، كَر : مَعذُورِ نَد چُونِ كِه (چُونِ كِه) .
تَا : مَعذُورِ بَرَانِ كِه .

۶ - ما ، حَر ، پَا ، كَر : حَسِیْنِ مَنْصُورِ را چُونِ بَرْدَارِ (بَدَارِ) . قَل : حَسِیْنِ مَنْصُورِ را رَحْمَتِ اللهِ عَلَیْهِ خَلْقِ بَرْدَارِ . تَا : وَ چُونِ
حَسِیْنِ مَنْصُورِ را بَر دَرِخْتِ . • ما : شَبِیْلِ رَحْمَةِ اللهِ اُورَا خُوابِ . قَل : شَبِیْلِ رَحْمَةِ اللهِ عَلَیْهِ مَرُورَا بِنُخُوابِ . حَر ، پَا ، كَر ،
تَا : شَبِیْلِ اُورَا (مَرُورَا) بِنُخُوابِ .

۷ - ما : حَقِّ تَعَالَى . قَل : حَقِّ عَزَّ وَجَلَّ . حَر ، پَا ، كَر ، تَا : حَقِّ . • ما ، تَا : مَرَا فُرُودِ (فُرُودِ) اُورْدِ وَا كَرَامِ كَرْدِ (نَمُودِ)
كَفْتِ بَكَدَامِ . قَل : مَرَا فَرْمُودِ اُورْدَنْ وَا كَرَامِ كَرْدِ كَفْتِ بَكَدَامِ . حَر : مَرَا فُرُودِ آوَرْدِ كَفْتِ كِجَا . - دَر نَسَخَهْ حَر :
از ، وَا كَرَامِ كَرْدِ ، تَا . فِی مَقْعَدِ ، نِیَا مَدَهْ اَسْت . - دَر دُونِ سَخَهْ پَا وَكَر : از ، كَفْتِ مَرَا فُرُودِ اُورْدِ ، تَا ، هَر دُو كَرُوهِ را ،
نِیَا مَدَهْ اَسْت .

۸ - فِی مَقْعَدِ ... آيَهْ ۵۵ ، سُورَهْ ۵۴ (سُورَهْ الْقَمَرِ) . • ما ، قَل ، حَر : بَا اِیْنِ خَلْقِ . تَا : بَا اِیْنِ خَلْقِ . ←

بر من شَفَقَتُ بُرْدِ مراندانست، از بهر او بر من شَفَقَتُ بُرْدِ، و آنک بامَن عَدَاوَتِ کرد مراندانست، هم از بهر او بامَن عَدَاوَتِ کرد، هر دو معذور گشتند. پس هر که را صُحْبَتِ حَقِّ، تَعَالَى، بآید، دو چیز را دل بباید نهادن، بلائی حَقِّ را و جَفَاىِ خَلْقِ را، و اگر طاقَتِ نَدَارِدْ گِرْدِ دَرِ حَقِّ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، نباید گشت. قَوْلُهُ:

وَأَصْحَابُ فَضَائِلٍ - و خداوندانِ فضل هانند.

یعنی، ایشان را که از میانِ خَلْقِ بیرون می‌کنند نه به عیبی بیرون می‌کنند، لَکِنِ ایشان را فضل هاست که دیگران را نیست. طاقَتِ نَدَارِنْدِ با ایشان صُحْبَتِ کردن، نخواهند که ایشان عیب دیگران بینند و بدانند، از میانِ خودشان بیرون کنند، و به هر وقتی چنین بوده است. به اوّل

← ۹ - ما، تا: که بر من شفقت برد. قل: کی بر من شفقت کردند. حر، پا، کر: بر من (که بر من) شفقت کرد. ما، پا، کر: که بر من عداوت کرد زیرا که انرا که (زیرا که انکه). قل: کی بامَن عداوة کردند زیرا انکه. حر: که بامَن عداوت کرد از بهر انکه. تا: که بر من عداوت زیرا که آنکسکه.

۱ - ما: بر من شفقت برد مرا ندانست از بهر او بر من شفقت برد. قل، حر: بر من شفقت کرد مرا ندانست (بدانست) از بهر وی بامَن (بر من) شفقت کرد. پا، کر: شفقت کرد بر من مرا بدانست از بهر وی بر من شفقت کرد. تا: بر من شفقت برد مرا بدانست از جهت آن بر من شفقت نمود. ما، قل، حر، تا: بامَن عداوت. پا، کر: بر من عداوت. ۲ - ما: هم از بهر او. قل، حر، پا، کر: از بهر وی. تا: از بهر آن. ما، حر: هر دو. قل: و هر دو. تا: پس هر دو. پا، کر: ندارد. ما، تا: حق تعالی. قل: حق عزوجل. حر، پا، کر: حق. ۳ - ما، قل، حر، پا، کر: دو چیز را دل. تا: دل بر دو چیز. ما، قل، حر، پا، کر: بلاء حق را و جفای (قل: و جفاء. پا: او جفای) خلق را. تا: به بلائی حق و بر جفای خلق. ما، قل، حر، پا، کر: طاقَت. تا: طاقَت این. ۴، ۳ - ما: در حق سبْحانه و تعالی نباید کشت قوله. قل: در حق عزوجل نباید کشتن قوله. حر: در حق نباید کشتن و دعوی عارفی نباید کردن. پا، کر: حق نباید کشتن. تا: درگاه حق نباید کشت. ۵ - ما، قل، حر، پا، کر: خداوندان. تا: خداوند.

۶ - ما: یعنی ایشان را که از میان خلق بیرون می‌کنند نه به عیبی بیرون می‌کنند لکن. قل: یعنی ایشان را کی از میان خویش همی بیرون کنند نه به عیبی همی کنند ولیکن. حر: یعنی ایشان را که از میان خلق بیرون کنند نه به عیبی بیرون ولیکن. پا، کر: یعنی که ایشان را (ایشان را) از میان (از ادیان) خویش بیرون میکنند ولیکن. تا: یعنی ایشان را که از میان خویش بیرون میکنند نه به عیبی بیرون میکنند لکن.

۷ - ما، قل، حر، پا، کر: طاقَتِ نَدَارِنْدِ با ایشان صحبت کردن. تا: طاقَتِ صحبت کردن ایشان ندارند. ما، قل، حر: نخواهند که (کی) ایشان. پا، کر: نخواهد که ایشان. تا: و نخواهند که ایشان را.

۸ - ما: دیگران بینند و بدانند. قل، پا، کر، تا: این ذکران (دیگران) بینند (به بینند) و بدانند. حر: این دیگران بدانند و اگر بدانند. ما: خودشان. قل، پا، کر: خویش. حر: خویش. تا: خویشان. ما، قل، حر، پا، ←

اسلام، چون مسلمانان اسلام قبول کردند، کافران ایشان را از خان و مان بیرون کردند، تا ایشان فضل هجرت یافتند، چنانکه خدای تعالی، گفت در قصه لوط: «أَخْرِجُوهُمْ مِّنْ قَرِيْبَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَّتَطَهَّرُونَ». و در قصه ابراهیم خلیل، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام، یاد کرد، که پدر او را چنین گفت: «... يَا اِبْرَاهِيْمُ لَسْنَا لَمْ تَنْتَه لَارْجَمْنَاكَ وَ اَهْجُرْنِي مَلِيًّا». و نیز مصطفی را، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام، از مکه بیرون کردند، تا حق تعالی، از بهر حق او بر همه خلق، هجرت فریضه کرد، و هجرت را مُزدی بزرگ نهاد، و گفت: «... وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ ثُمَّ يَدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ»، و به آخر زمانه نیز همین است هر که اسلام را به حقیقت کار

← کر: و بهر. تا: و بهمه. ما، پا، کر، تا: جنین بوده است (بودست) باول. قل: بوده است همچین باول. حر: همچین بوده است باول.

- ۱ - ما: اسلام. قل، حر، پا، کر: اسلام را. تا: اسلام را آشکارا. ما، حر، پا، کر، تا: از خان و مان. قل: از خانها.
- ۲ - ما، قل، پا، کر، تا: یافتند. حر: بیافتند. ما: چنانکه خدای تعالی گفت در قصه لوط. قل، پا، کر: چنانکه خداوند عزوجل (چنانکه خدای) بقصه لوط علیه السلام (لوط) یاد کرد. حر: چنانکه خداوند عزوجل در قصه لوط یاد کرد. تا: چنانکه خدای در قصه لوط علیه السلام خبر میدهد.
- ۳، ۲ - اخرجوهم... آیه ۸۲، سوره ۷ (سورة الاعراف). و ما كان جواب قومه الا ان قالوا اخرجوهم من قريبتكم انهم اناس يتطهرون. - ما، قل، پا، کر، تا: من قريبتكم انهم اناس يتطهرون. حر: من قريبتكم الاية.
- ۳ - ما: و در قصه ابراهیم خلیل علیه الصلوة والسلام. قل، تا: و بقصه ابراهیم (و در قصه ابراهیم) علیه السلام. حر: و در قصه ابراهیم خلیل. پا، کر: و بقصه ابراهیم خلیل علیه السلام. ما، حر، تا: کی (که) بدر (بدر) او را. قل، پا، کر: که بدر (بدر) مرورا.
- ۴ - یا ابراهیم... آیه ۴۶، سوره ۱۹ (سورة مريم). قال اراغب انت عن الهنئ یا ابراهیم لئن لم تنته لارجمک و اهجرنی ملیّا. - ما، تا: یا ابراهیم (ابراهیم) لئن (لئن). قل، حر، پا، کر: لئن (لئن).
- ۴، ۵ - ما: را علیه الصلوة والسلام. قل: را علیه السلام. حر: را. پا، کر: را صلی الله علیه وسلم. تا: علیه السلام را.
- ۵ - ما: تا حق تعالی را از بهر حق او. قل، پا، کر: تا خداوند عزوجل حق او را (از بهر او). حر: تا خداوند عزوجل حرمت ویرا. تا: تا خدای از بهر حق و حرمت او.
- ۶ - ما، حر، پا، کر: و هجرت را مُزدی. قل: و هجرة را مُزد. تا: و هجرت مرا مُزد. ما، قل، حر، تا: و گفت. پا، کر: گفت. و من یخرج... آیه ۱۰۰، سوره ۴ (سورة النساء). و من یهاجر فی سبیل الله یجد فی الارض مراغما کثیرة و سعة و من یخرج من بیته مهاجرا الی الله ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله وکان الله غفورا رحیما. - ما، قل، پا، کر، تا: ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله. حر: ورسوله الاية.
- ۷ - ما، پا، کر، تا: زمانه نیز همین است (همینست) هر که. قل: زمانه همچین است هر کی. حر: زمان نیز همین است که هرک. ما، حر، پا، کر: اسلام را بحقیقت. قل: اسلام را نه حقیقت. تا: بحقیقت اسلام را.

بندد. آن کسان که ایشان به رسم و مجاز مشغول اند، از ایشان بگردند، و ایشان را از خود دور کنند. این است معنی قول پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، که گفت: «الْإِسْلَامُ بَدَأَ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ غَرِيبًا»،^۳ یعنی، بَدَأَ غَرِيبًا تَصْدِيقًا، وَسَيَعُودُ غَرِيبًا تَحْقِيقًا. پس آن کسان که بر مقام صدق اند، با کاذبان طاقتِ صُحْبَتِ ندارند، هم چنین نیز آن کسان که کاذبان اند، با صدیقان طاقتِ صُحْبَتِ ندارند، این از او گریزان، و آن از این گریزان، هر یک با جنسِ خود سازند. تاخیر پیغمبر است، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، که اگر مُنَافِقِ به مزکت در آید، و در مسجد همه مخلصان باشند، و یکی مُنَافِقِ بود، پس این مُنَافِقِ جز با آن مُنَافِقِ ننشیند، و اگر مؤمنی مخلص به مسجد در آید، و در مسجد همه منافقان باشند، و مؤمن خود یکی باشد، پس این مؤمن جز با آن مؤمن ننشیند. چون به اول

ما - ۴۰

- ۱ - ما، حر، پا، کر، تا: ان کسان که (انکسانکه) ایشان برسم و مجاز مشغولند (مشغولند - مشغول اند).
قل: انکسها کی ایشان برسم مجاز مشغول اند. • ما، پا، کر، تا: از خود. قل، حر: از خویشتن.
- ۲ - ما، قل، حر، تا: اینست (این است) معنی. پا، کر: اینست. • ما، پا، کر: بیغامبر (بیغمبر) صلی الله علیه وسلم.
قل، حر، تا: بیغامبر (بیغمبر) علیه السلام. • ما، حر، پا، کر، تا: وسیعود غریبا. قل: وسیعود غریبا فطوبی للغرباء.
- ۳ - ما، پا، کر، تا: ان کسان که (آنکسانکه). قل: انکسها کی. حر: انکسانی که. • ما، قل، پا، کر، تا: با کاذبان.
حر: با کاذبان.
- ۴ - ما، تا: همچنین نیز ان کسان که (آنکسانکه) کاذبان اند (کاذبند) با صدیقان. قل: همچنین نیز انکسها کی کاذب اند با صادقان. حر: همچنین آنان که کاذبان باشند با صادقان. در نسخه پا: از، هم چنین نیز، تا، این از او، نیامده است.
حر: همچنین آنکسانکه کاذبانند با صادقان.
- ۵ - ما، تا: این از او. قل، حر، پا، کر: این از ان. • ما، تا: هر یک (و هر یک) با جنس خود سازند. قل: هر یکی با جنس خویش سازند. حر، پا، کر: هر کسی با جنس خویش سازند (سازد).
- ۶، ۵ - ما: تاخیر بیغمبرست صلی الله علیه وسلم که اگر. قل: تاخیر بیغامبرست صلی الله علیه که اگر. حر: تاخیر است از بیغامبر علیه السلام که اگر. پا، کر: تاخیر بیغمبر صلی الله علیه وسلم است که اگر. تا: تاخیر بیغامبر علیه السلام که گفت اگر.
- ۶ - ما، تا: بمزکت (بمسجد) در آید و در مسجد (مزکت). قل، پا، کر: بمزکت (بمسجد) اندر آید و اندر مزکت (مسجد).
حر: بمسجد در آید و در مسجد. • ما: مسلمان باشند. قل، حر، پا، کر: مخلصان باشند. تا: مخلصان باشد.
- ۷، ۶ - ما: و یکی منافق بود بس. قل، تا: و یکی منافق باشد بس (و بس). حر: و یکی منافق باشد. پا، کر: و یک منافق پس.
- ۷ - ما، قل، حر، کر: با ان. پا، تا: بآن. • ما، قل، حر، تا: ننشیند (ننشینند). پا، کر: بنشینند. • ما، قل، پا، کر، تا: مؤمنی. حر: مؤمن.
- ۸، ۷ - ما، تا: بمسجد در آید و در مسجد (مزکت) همه منافقان باشند. قل: بمزکت اندر آید همه مزکت بر منافقان باشند.
حر: بمسجد در آید و همه مسجد منافق باشند. پا، کر: اندر آید همه مسجد بر منافق باشد.
- ۸ - ما: و مؤمن خود یکی. قل، پا، کر، تا: و مؤمن یکی. حر: و یکی مؤمن. • ما، حر، پا، کر، تا: بس این (این) مؤمن جز با ان (بآن). قل: و بس ان مؤمن جز با این.

اسلام غریب بود به تصدیق ، مسلمانان جز با مسلمانان نیار امیدند ، و چون امروز غریب گشت به تحقیق ، اهل تحقیق جز با اهل تحقیق نیار امیدند . غریب را اُنس با غریب بود . قَوْلُهُ :

وَأَنْوَارُ دَلَائِلٍ - ونورها دلیل ها اند .

معنی این سخن آن است ، که دلیل را نور خوانند ، بدان معنی که به وی راه بر نند . و عَرَفِ لُغَتُ این است ، که گم کردن راه را تاریکی خوانند ، و یافتن راه را نور خوانند . چون کار پوشیده گردد گویند این کار بر ما تاریک شد ، چون گشاده گردد گویند روشن شد . و دلیل چیزی باشد که به وی راه بر نند ، چنانکه خدای تعالی ، گفت : « وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ . » . پس هر که راه گم کرده باشد دست در دلیل زند ، تاراه بازیابد . و عارفان را دلیل بکار نیاید ، از بهر آنکه خود راه یافته باشند . آنچه خلق از دلیل طلب می کنند ، ایشان یافته اند ، و از دلیل مستغنی گشته . و آن راه که خلق می روند تابه معین رسند ، ایشان آن راه بریده اند و رسیده . پس دلیل

- ۱ - ما ، حر ، تا : مسلمانان جز با مسلمانان نیار امیدند (نیار امیدند) . قیل ، پا ، کر : مسلمان جز با مسلمان نیار امیدند (نیار امیدند) .
- ۲ - ما ، قیل ، حر ، کر ، تا : با اهل (با اهل) تحقیق . پا : با اهل . ما ، قیل ، حر ، پا ، کر : غریب . تا : و غریب . ما : بود قوله . قیل : باشد قوله . حر ، پا ، کر ، تا : باشد .
- ۳ - ما ، قیل : نورها دلیلها اند (دلیل ها اند) . حر : کفت نورها دلیل اند . پا ، کر : نورها (نورها) دلیلانند . تا : ونورهای دلیل ها اند .
- ۴ - ما ، حر ، پا ، تا : که دلیل را . قیل ، کر : کی (که) مردلیل را . ما ، قیل ، حر ، پا ، کر : بدان معنی . تا : بآن معنی . ما ، تا : که بوی . قیل ، حر ، پا ، کر : که بدو .
- ۵ - ما ، تا : لغت اینست (این است) که . قیل ، پا ، کر : لغت (لغت) اینست کی (که) . حر : خلق آنست که . ما ، قیل ، حر ، تا : راه را . پا ، کر : را . ما ، پا : چون کار . قیل ، حر ، کر : چون کاری . تا : و چون کار .
- ۶ - ما ، پا ، کر : چون (چون) . قیل ، حر ، تا : و چون . ما ، قیل ، پا ، کر ، تا : چیزی . حر : چیز .
- ۷ - ما : که بوی . قیل ، پا ، کر : که بدو . حر ، تا : که باو . ما ، حر : خدای تعالی . قیل ، پا ، کر : خدای عزوجل . تا : خدای . و علامات ... آیه ۱۶ ، سوره ۱۶ (سوره النحل) . ما ، قیل ، حر ، کر ، تا : و علامات . پا : علامات .
- ۸ ، ۷ - ما ، قیل ، حر ، تا : بس (پس) هر که . پا ، کر : هر که .
- ۸ - ما ، تا : دست در دلیل . قیل ، حر ، پا ، کر : جنک (چنک) بدلیل . ما ، قیل ، حر ، تا : تاراه . پا ، کر : تاراه را . در دونه نسخه پا و کر : از ، و عارفان را ، تا ، از دلیل ، نیامده است . ما ، قیل ، حر : نیاید . تا : ناید .
- ۹ - ما ، قیل ، حر : خود . تا : ایشان خود . ما ، تا : یافته باشند . قیل ، حر : یافته اند . ما ، قیل ، حر : انج . تا : آنچه . ما : از دلیل طلب می کنند . قیل : از دلیل طلب کنند . حر ، تا : از دلیل طلب کنند . پا ، کر : دلیل طلب همی کند (همی کنند) . ما ، حر : یافته اند و از . قیل ، پا ، کر : یافته اند از . تا : خود یافته اند و از .
- ۱۰ - ما ، حر ، تا : کشته . قیل ، پا ، کر : کشته اند . ما ، حر ، پا ، کر : خلق می روند (میروند) . قیل : خلق همی روند . ←

همه خلق را نور گشت، عارفان مردلیل را نور گشته اند، از بهر آنک، دلیل خود آن جا نرسد که ایشان رسیده اند.

۳ و شاید که معنی این سخن آن باشد، که چون ایشان از اسلام حقیقت برداشتند و مجاز یک سونهادند، ظاهر و باطن ایشان به حقیقت آراسته گشت، ایشان خود دلیل گشتند دیگران را. پس هر کس که به ایشان نگه کرد، از ظاهر و باطن ایشان مراد یافت و به مقصود رسید، که به راه نمودن و دلیل شان حاجت نیامد. چون به ذات خود دلیل گشتند از دلیل مستغنی گشتند، و دلیل را دلیل بکار نیاید. بدین معنی نور دلیل گشتند. قوله:

آذَانُهُمْ وَأَعْيَةُ: گوش های ایشان یاد دار است.

← تا: خلاق میروند. ما، قل، تا: رسند. حر، پا، کر: برسند. ما، تا: ان راه. قل، حر، پا، کر: راه. ما، حر: ورسیده. قل، پا، کر، تا: ورسیده اند.

۱ — ما، قل، پا، کر، تا: همه خلق را. حر: همه خلق. ما، قل، پا، کر: عارفان (و عارفان) مردلیل را. حر، تا: و عارفان دلیل را. ما: کشته اند. قل، حر، پا، کر، تا: کشتند. ما، حر، تا: دلیل خود اینجا. قل: دلیل خود اینجا. پا، کر: خود دلیل اینجا.

۳ — ما، قل، حر، پا، کر: و شاید. تا: وروا باشد. ما، تا: این سخن. قل، پا، کر: این. حر: ندارد. ما، قل، حر، تا: که چون. پا، کر: که. ما، حر، پا، کر، تا: حقیقت. قل: حقیقت اسلام.

۳، ۴ — ما: و مجاز یکسو. قل، حر: مجاز (و مجاز) بیکسو. پا، کر: مجاز یک سو (یکسو). تا: مجاز بایکسو. ۴ — ما، قل، حر، پا، کر: ظاهر. تا: و ظاهر. ما، قل، حر، تا: ایشان خود. پا، کر: خود. ما، قل، حر، تا: دیگران را. پا، کر: مردیکران را.

۵ — ما، تا: هر کس که (هر کسکه). قل، پا، کر: هر کسی که. حر: هر که. ما: نکه کرد. قل، حر، پا، کر، تا: نگاه کرد. ما، قل، پا، کر، تا: و باطن. حر: و از باطن. ما: مراد یافت. قل، حر، تا: مراد بیافت. پا، کر: راه یافت. ۵، ۶ — ما: رسید که براه نمودن و دلیل شان حاجت نیامد. قل: برسید کی براه نمودن و دلیل شان حاجت نیامد. حر: رسید براه نمودن و دلیل شان حاجت نیامد. پا، کر: رسید که براه نمودن (که براه نمودن) و دلیل شان حاجت نه آمد. تا: رسید که براه نمودن و دلیل شان حاجت نیست.

۶ — ما، حر: چون بذات خود. قل، پا، کر: چون (چون) بذات خویش. تا: بذات خویش. ما، قل، پا، کر، تا: از (تا: و از) دلیل مستغنی گشتند. حر: ندارد.

۶، ۷ — ما، قل، حر، تا: و دلیل (قل: کی مردلیل — حر: دلیل) را دلیل بکار نیاید. پا، کر: ندارد.

۷ — ما، قل، حر: بدین معنی نور دلیل گشتند (گشتند و). پا، کر: مردلیل را بدین معنی نور دلیل گشتند. تا: باین معنی نور دلیل گشتند.

۸ — ما: گوشه ایشان یاد دار است و از اینجا. قل: گوشه ایشان یاد داشت و از اینجا. حر: گفت گوشه ایشان یاد دار ←

و از آن جا گوشِ دل خواهد نه گوشِ سر. چه، حفظِ مر گوشِ سر را نیست، که حفظِ مر گوشِ دل را است. لکن چون سماع به گوشِ آرد، تا دل یاد گیرد، گوشِ سبب گشت حفظ را، و از بهر حفظ به گوشِ مُصاف کردند. و معنی این سخن آن است، که نگه دار باشد امرهایِ خدای را، عزوجل، تا امری از ایشان ضایع نگردد، و یاد دار باشند نهی هایِ او را، تا ارتکاب نیفتد، از بیم آن تا بی ادبی بر ما نرود که سببِ بُعد و قطیعت گردد، که بزرگان چنین گفته اند: همه امرها را بزرگ باید داشتن، که بنستوان دانستن که قرب در کدام امر است؟ و از همه نهی ها دور باید بودن، که بنستوان دانستن که بُعد در کدام نهی است؟ و یاد داشتن | امر از بزرگ داشت امر باشد. هر چند

ما-۴۱

← کشت از اینجا. پا، کر: کوشه‌ای ایشان راز دار است باز اینجا. تا: کوشه‌های ایشان یاد دار است و باین کوش.

۱ - ما، حر، پا، کر، تا: خواهد. قل: می خواهد. ما، پا، کر: چه حفظ (حفظ) مر گوش سر را. قل: چه حفظ مر گوش را. حر، تا: که حفظ (حفظ) گوش سر را.

۲، ۱ - ما: که حفظ مر گوش دل را است لکن. قل: حفظ مر دل راست ولیکن. حر، پا، کر: که (چه) حفظ گوش (مر گوش) دل راست (دل راست) ولیکن. تا: حفظ گوش دل را است لکن.

۲ - ما، پا، کر، تا: بکوش ارد (افتد) تادل. قل، حر: بکوش افتد دل (بدل). ما، حر، پا، کر، تا: گوش. قل: و گوش. ۳، ۲ - ما: کشت حفظ را و از بهر حفظ بکوش. قل، پا، کر: کشت مر حفظ را بکوش. حر: کشت حفظ را بکوش. تا: حفظ کشت و از حفظ بکوش.

۳ - ما، قل، پا، کر، تا: این سخن. حر: این.

۴، ۳ - ما: که نگاه دار باشند امرها خدای را عزوجل. قل: کی نگاه دار باشند مرا مرها خداوند را عزوجل. حر، پا، کر: که نگاه دار باشند (باشد) امر خداوند را عزوجل (مر امرها خداوند عزوجل). تا: که نگاه دار امرهای خدای باشند.

۴ - ما، قل، پا، کر، تا: تا امری. حر: تا امر. ما، قل، کر: نهیها او را (ورا). حر، تا: نهیهای او را. پا: به نهیهای او را. ما، قل، پا، کر: تا ارتکاب نیفتد. حر: تا ارتکاب نهی نیفتد. تا: تا ارتکاب نییند.

۵، ۴ - ما، قل، پا، کر: از بیم ان (انک - آن) تا بی ادبی بر ما نرود. حر: از بهر آن تا بی ادبی نرود بر ما. تا: از بهر آنکه نباید که بر ما بی ادبی رود.

۵ - ما، پا، کر، تا: که (چه) بزرگان. قل، حر: و بزرگان.

۶، ۵ - ما: گفته اند همه امرها را بزرگ باید داشتن که بنستوان دانستن که. قل: گفته اند کی همه امرها را بزرگ باید داشتن نتوان دانست کی. حر: گفته اند همه امرها را بزرگ باید داشتن. در نسخه حر: از، که بنستوان دانستن، تا، امر از بزرگ داشت، نیامده است. پا: گفته اند که امرها بزرگ باید داشتن تا توان دانستن که. کر: گفته اند که همه امرها بزرگ باید داشتن نتوان دانستن که. تا: گفته اند که همه امرها بزرگ باید داشتن نتوان دانستن که.

۶ - ما، تا: در کدام. قل، پا، کر: اندر کدام (کدام). ما، قل، پا، کر: نهیها. تا: نهی.

مه تر را به نزدیک که تر تعظیم بیش تر ، او امر اورا یاد دارنده تر .
 و شاید که معنی این سخن آن باشد ، که پیوسته گوش نهاده باشند ، تا فرمان چیست . و این
 ۳ بر دو وجه باشد ، یا حکم عبودیت باشد ، یا حکم محبت ، که در حکم عبودیت جز گوش بفرمان
 داشتن روی نیست ، و در حکم محبت آن است ، که هر که کسی را محب باشد آرزو مند باشد که
 خدمتی را از آن او بشاید . پس حکم محبت برتر از حکم عبودیت است ، از بهر آنکه ، بنده در خدمت
 ۶ مختار و مکره شاید ، و محب در خدمت جز مختار نباشد ، و بنده در خدمت گاه نازان و گاه نالان ،
 و محب در خدمت جز نازان نباشد ، و بنده در خدمت مکافات طلب کند ، و محب مکافات طلب
 نکند و منت پذیرد . قوله :

← ۷ - ما : که بتوان دانستن کی . قل : کی نتوان دانست کی . یا ، کر : نتوان دانستن که . ما ، تا : در کدام . قل ، یا ، کر :
 اندر کدام (کدام) . ما ، تا : ویاد داشتن امر از بزرگ داشت امر باشد . قل ، حر : ویاد داشتن امر (امر) از بزرگ
 داشتن امر باشد . یا ، کر : یاد داشتن امر بزرگ داشتن امر است .

۷ وسط اول این صفحه - ما ، حر ، یا ، تا : هر چند (و هر چند) مه تر را . قل : هر چند که مر مه تر را . کر : هر چند که تر با .

۱ - ما : او امر اورا یاد دارنده تر . قل : وی مر او امر ویرا یاد دار تر . حر : وی امر ویرا یاد دار تر . یا ، کر : مر امر اورا یاد
 دار تر . تا : او او امر اورا یاد آورنده تر .

۲ - ما ، قل ، حر ، یا ، کر : و شاید . تا : و روا باشد . ما ، قل ، یا ، کر ، تا : این سخن . حر : ندارد . ما ، قل ، یا ، کر ، تا : که
 (کی) پیوسته . حر : پیوسته .

۳ ، ۲ - ما ، قل ، حر ، تا : و این بر . یا ، کر : و این .

۳ - ما ، تا : باشد یا حکم (بحکم) عبودیت باشد یا حکم (بحکم) محبت که در . قل ، حر : بود یا (یا) بحکم عبودیت بود یا بحکم
 محبت کی اندر (که در) . یا ، کر : است یا بحکم عبودیت (عبودیت) یا بحکم محبت که اندر .

۴ - ما ، حر ، تا : و در حکم . قل ، یا ، کر : و اندر حکم . ما ، حر : که هر که کسی را . قل ، یا ، کر : کی هر که مر کسی را . تا :
 که هر کسکه کسی را . ما ، قل ، حر ، یا ، کر : آرزو مند . تا : آرزو مند آن .

۵ - ما ، حر ، تا : که خدمتی را (تا : که خدمتی) ازان او (وی) بشاید (تا : باشد) . قل ، یا ، کر : که مر خدمتی را ازان وی .
 ما ، قل ، حر ، یا ، کر : حکم محبت . تا : حکم . ما ، تا : عبودیت است . قل : عبودیت . حر ، یا ، کر : عبودیت آمد (آمد) .
 ما ، حر ، تا : در خدمت . قل ، یا ، کر : اندر خدمت .

۶ - ما ، قل ، یا ، کر : و مکره (و مکره) شاید . حر : و مکره هم تواند بود . تا : و مکره باشد . ما ، حر ، تا : و بنده در . قل ،
 یا ، کر : بنده اندر . ما : نازان و گاه نالان . قل ، حر ، یا ، کر : نازان (نادان - ناذان) باشد و گاه نالان . تا : ناز آن
 باشد و گاه نالان باشد .

۷ - ما ، قل ، حر ، کر ، تا : طلب کند و محب . یا : طلب نکند و محب اندر خدمت . ←

وَأَسْرَارُهُمْ صَافِيَةٌ - وَسِرِّهَائِي إِيشَانُ صَافِيٌّ اسْت .
 وپیش ازین گفته بودیم ، که صَفَوَاتِ سِرِّ چه باشد . لَكِنْ فَايِدَةُ این سخن آن است ، که
 از بهر آن آذَانِ إِيشَانُ واعی گشت که سِرِّ إِيشَانُ صَافِيٌّ گشت . چون سِرِّ إِيشَانُ از همه هَمَّتْ ها صَافِيٌّ ۳
 گشت ، جُزْ هَمَّتِ حَقِّ يَادِ دَارِ نَكَشْتِ حَقُّوْقِ حَقِّ رَا ، که فراموشی صِفْتِ سَرِي باشد که هَمَّتَشْ
 متفرَّق بُوَد ، و در تَفَرُّقِ هَمَّتْ به غَلَطِ أُفْتَدُ فَرَامُوشِ كُنْد . اَمَّا چُون همه هَمَّتْ ها يَكِي هَمَّتْ كَرْد ،
 دَر يَكِي ، غَلَطُ نِيْفْتَد ، فراموشی از میانه برخیزد . ۶
 و نیکوتر از این آن است ، که هر کس که با کَسِي صُحْبَتِ كُنْد از صفاتِ وِي خوی
 گیرد . پَسْ عَامُّ بَا خَلْقِ صُحْبَتِ كُنْد ، و صفاتِ إِيشَانِ نِسِيَانِ اسْت ، و از بهر نِسِيَانِش انسانی

← ۸، ۷ - ما، قل، حر، کر، تا: طلب نکنند. پا: طلب کند.

۸ - ما، قل: ومنت پذیرد قوله. حر، پا، کر: ومنت پذیرد (پذیرد) تا: ومنت دار شود.

۱ - ما: سرها ایشان صافیست. قل: سرهاشان صافی است. حر، تا: و سرها (سرهای) ایشان صافیست (صافی است).
 پا، کر: سرهای ایشان صافی گشت.

۲ - ما، تا: و پیش ازین گفته بودیم (گفته ایم) که صفوة (صفوت) سرجه باشد لکن. قل: و گفته بودم بیشتر که صفت
 هرجه باشد ولیکن. حر: و گفته ابو ذیم که صفوت سرجه باشد ولیکن. پا، کر: و گفته بودیم که صفوت (صفوة)
 سرجه باشد ولیکن.

۲، ۳ - ما، قل، حر، کر، تا: که از بهر. پا: از بهر.

۳ - ما، قل، پا، کر: صافی گشت. حر: صافی است. در نسخه تا، این جمله: که سر ایشان صافی گشت، نیامده است.
 ما: چون سر ایشان از همه همتها. قل، حر، تا: چون (و چون) سر (سر) از همه همتها. پا، کر: چون سر از همتها.

۳، ۴ - ما، قل، تا: صافی گشت جز همت حق (حق عز وجل) یاددار نکشت (تا: کشت) حقوق (مرحقوق) حق را. حر:
 صافی شود یاددار حقوق حق تعالی کردد. پا، کر: صافی گشت یاددار کشت مر حقوق حق را.

۴ - ما، حر، پا، کر، تا: که فراموشی. قل: کی فراموشی.

۵ - ما، حر: متفرق بود (متفرقست) و در. قل، پا، کر: متفرق است (متفرقست) اندر. تا: متفرق باشد و در. ما، تا:
 فراموش (و فراموش) کند اما. قل، پا، کر: فراموش کند. حر: و فراموش کند.

۵، ۶ - ما: همه همتها یکی همت کردد در یکی غلط نیفتد. قل، پا، کر: همه همتها یک همت کردد اندر یکی غلط نیفتد. حر:
 همه همتها یک همت کشت در یکی خطا نیفتد. تا: همتها همه یک همت کردد در یکی غلط نافتد.

۶ - ما، حر: فراموشی از میانه. قل: فراموشی از میانه. پا، کر، تا: فراموشی (تا: و فراموشی) از میان (تا: از میانه).

۷ - ما، قل، پا، کر، تا: و نیکوتر ازین. حر: و ازین نیکوتر. ما، تا: که هر کس که (که هر کسکه). قل: کی هر که.
 حر، پا، کر: که هر که (که).

←

نام کردند، چون با ایشان صحبت کرد نسیان صفت او گردد. اما خاص با حق صحبت کنند، و صفت حق نسیان نیست، همین خوی گیرند، چنانکه خدای تعالی، گفت مصطفی را، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «سُنُقِرْتُكَ فَلَا تَنْسَى!»، چو از ما گیری فراموش نکنی، لکن چون از فراموش کاران گیری فراموش کنی. و نبینی که چون مصطفی، عَلَيْهِ السَّلَام، به سِرُّ با حق، تعالی، صحبت کرد، و به چشم با خلق، خلق خُسبَنده بودند چشمش بخفت و حق، تعالی، ناخُسبَنده بود سِرُّش نخفت، تا گفت: «تَنَامُ عَيْنِي وَلَا يَنَامُ قَلْبِي». و نیز چون به سِرُّ با حق صحبت کرد، و صفت حق، تعالی،

← ۸۰۷ - ما، حر، تا: از صفات وی (او) خوی (خو) گیرد. قل: از صفات او خو گیرد. پا، کر: خوی وی گیرد.
 ۸ - ما، قل، حر، کر: صحبت کنند. پا، تا: صحبت کند. ما، قل، پا، کر: و از بهر. حر: از بهر. تا: و نسیان برایشان غالب است و از بهر.

۱ - ما، قل، پا، کر، تا: نام کردند (قل: نام کرده اند) چون با ایشان (تا: و چون با انسان) صحبت کرد. حر: نام کرده اند چون با ایشان صحبت کند. ما، تا: صفت او. قل، حر، پا، کر: صفت وی. ما، تا: اما خاص با حق صحبت کنند. قل: باز خاص با حق عزوجل صحبت کند. حر، کر: و باز خاص با حق صحبت کند (کنند) پا: و باز خلق با حق صحبت کند.

۲ - ما، تا: همین خوی. قل، حر، پا، کر: همین خو.

۳، ۲ - ما، حر: چنانکه (که) خدای تعالی گفت مصطفی را عليه الصلوة والسلام (عليه السلام). قل، پا، کر: چنانکه (چنانکه) خدای عزوجل گفت مر مصطفی را صلى الله عليه (عليه وسلم). تا: چنانکه خدای با مصطفی عليه السلام گفت.

۳ - سنقرتک... آیه ۶، سوره ۸۷ (سورة الاعلى). - ما، قل، حر، تا: فلا تنسى. پا، کر: فلا تنسى الاما شاء الله.

۴، ۳ - ما، تا: جو (چون) از ما گیری فراموش نکنی لکن چون از فراموش کاران گیری فراموش کنی. قل: از ما گیری فراموش نکنی و چون از فراموش کاران گیری فراموش کنی. حر: از ما یاد گیری فراموش نکنی چون از فرشتگان گیری فراموش کنی. پا، کر: از ما گیری فراموش (فراموش) نکنی. - در دو نسخه پاو کر: از، لکن، تا، و نبینی، نیامده است.

۴ - ما، حر، تا: عليه السلام. قل: صلى الله عليه. پا: صلى الله عليه وسلم. کر: را صلى الله. ما: با حق تعالی. قل، حر، تا: با حق. پا، کر: با خاص.

۵ - ما، پا، کر، تا: و بچشم (و بچشم) با خلق. قل: و بچشم با خلق. حر: و بچشم با خلق صحبت کرد. - در نسخه حر: از، خلق خُسبَنده بودند، تا، و صفت، نیامده است. ما، کر: خلق خُسبَنده بودند چشمش (چشمش). قل: خلق خُسبَنده بود جسمش. پا: چسپنده بودند چشمش. تا: خُسبیده بودند چشمش. ما: و حق تعالی ناخُسبَنده بود. قل، کر: و حق ناخُسبَنده (ناخُسبَنده) بود. پا: حق ناخُسبیده بود. تا: و حق سبَحانه و تعالی ناخُسبیده بود.

۶ - ما، پا، کر، تا: تا کی گفت. قل: تا کی گفت. ما: عینی. قل، کر، تا: عیناء (عینای). پا: عینائی. ما، قل، تا: بسر. پا، کر: سر. ما: حق تعالی. قل: حق عزوجل. حر، پا، کر، تا: حق.

ناخوردن است، دَهِهٔ آخِرِ مَهِ رَمَضانِ نَخورِ دُو گفتم: «... لَوَدَامَ الشَّهْرُ لَوَ اصْلَمْتُ»، اگر این ماهِ رَمَضان تا آخِرِ عُمَرُ بگشیدی نخوردمانی. معنی این سخن آن است، که ما خوردیم موافقت شمارا، و اگر دوست بر ما حکمِ ناخوردن کردی خلاف نکردمانی. قَوْلُهُ: ۳

وَنُعُوْتُهُمْ خَافِيَةً - وَنَعْتِ هَايِ اِيْشَانِ پِنهَانِ اسْتِ .

یعنی، آن صفت که حق، تعالیٰ، ایشان را کرامت کرده است از خلق پنهان است، کس بر سر ایشان مطلع نگردد، از آن عزیز تر دارند سرخویش را که با خلق نمایند. از بهر آنکه، هر که ۶ چیزی عزیز دارد بر آن چیز ضنین باشد. سبک داشتن نشانِ خواری است، و اُسْتُوار داشتن نشانِ عزیزی. آن چیز که او را صد هزار بدل است، چون کسی او را دوست دارد عزیز دارد، پس ۹ چیزی که او را بدل نیست خوار داشتن محال است.

ما- ۴۲

۱ - ما، حر، پا، کر: دهه (دهه). قل: ودَهِه. تا: دهیه. ما، قل، حر، تا: وگفت. پا، کر: گفت. ما، حر، تا: اگر این. قل، پا، کر: ازین.

۲ - ما: تا آخر عمر نکشیدی نخوردمانی. قل، پا، تا: تا آخر عمر ما کشیدی (بکشیدی) نخوردیم (نخوردمانی). حر، کر: تا با آخر (آخر) عمر ما بکشیدی نخوردیم (نخوردیم). ما: آنست که ما نخوردیم. قل: آنست که بخوردیم. حر: آنست که ما نخوردیم. پا، کر: آن باشد ما (که ما) بخوردیم. تا: آنست که ما.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر: شمارا. تا: شما کردیم و بخوردیم. ما، پا، کر، تا: بر ما حکمِ ناخوردن کردی خلاف نکردمانی. قَوْلُهُ (پا، کر: نکردیم). تا: نکردمانی. قل: بر ما حکمِ ناخوردن نخوردیم قَوْلُهُ. حر: باما حکمِ ناخوردن کردی خلاف نکردی.

۴ - ما، قل، حر، تا: و نعوتهم. پا، کر: نعوتهم. ما، تا: و نعتها (و نعتهای) ایشان پنهانست (پنهان است). قل، حر: گفت نعتها (نعتها) ایشان پنهان است (پنهانست). پا، کر: نعتها (و نعتها) ایشان پنهانست.

۵ - ما: آن صفت که حق تعالی ایشانرا. قل، پا، کر: آن (از) صفتی که حق مرایشان را (ایشانرا). حر: صفت آنکه حق عزوجل. تا: آن صفت که ایشانرا حق تعالی. ما، قل، حر، کر، تا: کرده است. پا: کردست.

۶ - ما، تا: سرخویش را که با خلق نمایند. قل، حر: سرخویش کی (که) بخلق بنمایند. پا، کر: که سرخویش بخلق نمایند.

۷ - ما، قل، حر، پا، کر: چیزی (چیزی). تا: چیزی را. ما، تا: بران (و بران) چیز. قل، حر: بروی. پا، کر: بوی. ما، قل، پا، کر: سبک. تا: و سبک. ما، قل، پا، کر، تا: خوار بست. حر: خور بست.

۸ - ما، حر: عزیزی. قل، پا، کر، تا: عزیزست (عزیزی است). ما، حر: آن چیز (آن چیزی) که او را. قل، پا، کر: آن چیز که (آن چیزیکه - آن چیزی که) مرورا (مرورا). تا: و چیزی او را که. ما، حر، تا: او را. قل، پا، کر: مرورا (مرورا).

۹ - ما، حر، پا، کر، تا: او را (مرورا - مرورا) بدل. قل: ویرا بدل. ما، قل، پا، کر، تا: خوار داشتن. حر: خور داشتن.

دیگر معنی آن است، که سِرِّ خویش پیدا کردن از دو بیرون نیست، یا پیشِ اهل پیدا کنند، یا پیشِ نااهل. اگر پیشِ اهل پیدا کنند، اهل خود ناپیدا کرده، دانند، پیدا کردن محال است، و اگر پیشِ نااهل پیدا کنند، بی حُرْمَتی باشد، آن سِرُّ برهاند و هرگز در نیابد. و هرک سِرِّ حَقِّ، تعالیٰ، با نااهل بگفت، هرگز حَقِّ، تعالیٰ، او را بر هیچ سِرِّ خویش ایمن ندارد. مثل این آن است، که چون مودِّعِ امینِ سِرِّ ودیعت است، اگر با نااهل آن سِرِّ بگوید، آن امانت از او ببرد، و نیز امانت را نشاید، و نیز چون راه نماید دزد را، بر امانت ضامن گردد. و از این معنی است که در شریعت آمده است، از آنک مرد زنی خود را پیش بیگانگان نستاید، یا زن شوی خود را پیش بیگانه نستاید، که برهاند و بیش نیاید. سِرِّ بستر با کس نمی شاید گفت، سِرِّ

۱ - ما، قل، حر، تا: دیگر (ودیکر) معنی. پا، کر: ودیکر. ما، قل، حر، پا، کر: خویش. تا: خویشتن.

۲، ۱ - ما: پیدا کنند. قل، حر، پا، کر، تا: پیدا کند.

۲ - ما، حر: ناپیدا کرده دانند (داند). قل: ناپیدا کرده اند. پا، کر: ناکرده داند. تا: پیدا کرده خود بداند.

۴، ۳ - ما: از سر برهاند و هرگز در نیابد و هرک سِرِّ حَقِّ تعالیٰ با نااهل بگفت. قل: آن سِرِّ برهاند و هرگز باز نکرده و هر کی سِرِّ حَقِّ با نااهل باز گفت. حر: آن سِرِّ برهاند و نیز باز نیاید و هر که سِرِّ حَقِّ با نااهل گفت. پا، کر: از سر باز ماند و هرگز باز نیابد (باز نیامد) و هر که سِرِّ حَقِّ با نااهل پیدا کند.

۴ - ما، تا: حق تعالیٰ (حق) او را بر هیچ. قل: حق مرورا بر هیچ. حر: حق تعالیٰ بر. پا، کر: مرورا بر هیچ. ما، پا، کر: مثل. قل، حر: و مثل. تا: و مثال.

۵ - ما، قل، حر: که (کی) چون. پا، کر، تا: که. ما، حر، کر، تا: اگر. قل: چون. پا، آ. ما، حر، پا، کر، تا: آن سر (سِرِّ). قل: سر.

۶، ۵ - ما: از او ببرند و نیز. قل: از وی ببرند بیش. حر: از او ببرند و از محل امانت بمحل خیانت آید و نیز. پا، کر: از وی ببرند و بیش. تا: از او ببرند او نیز.

۶ - ما: و نیز چون راه نماید دزد را بر امانت. قل: و نیز چون راه نماید دزدانرا. حر: و نیز چون امانت نماید دزدانرا بر امانت. پا، کر: و چون (و نیز چون) دزدانرا راه نماید بر امانت. تا: و اگر راه نماید دزدانرا امانت را.

۷ - ما: کی در شریعت آمده است از آنک مرد زنی خود را بیش بیگانگان. قل، حر، پا، کر: کی (که) بشریعت نهی آمده است از آنک (حر: که. پا، کر، تا: از آن که) مرد مرزن خویش را (خویش) بیش بیگانگان (بیگانه کان). ما: بستاید. قل، تا: بستاید، حر: بکشاید. پا، کر: بستاید. درد و نسخه پا و کر: از، یا زن، تا، که برهاند، نیامده است.

۸، ۷ - ما: شوی خود را بیش بیگانه نستاید که. قل: مرشوی خویش را بیش زنان بیگانگان بستاید کی باشد. حر، تا: شوی خویش (خود) را بیش بیگانگان بستاید که باشد.

۸ - ما: و بیش باید سربستر با کس نمی شاید گفت سِرِّ حَقِّ تعالیٰ با کس کی. قل: و بیش نباید سربستر با کسی می نشاید گفتن سِرِّ حَقِّ با کسی کی. حر: و نیز نباید بس چون سر زنان و شوی بیش کسی نشاید گفتن سِرِّ حَقِّ با کسی ←

حق، تعالی، با کس کی شاید گفتن؟

و نیز شاید که معنی این سخن آن باشد، که حق، تعالی، ایشان را پنهان دارد تا بیگانگان از سیر ایشان خبر ندارند، از بهر آنکه، چون خلق از سیر ایشان خبر یابند بر ایشان اقبال کنند،^۳ و ایشان را از حق، تعالی، مشغول کنند، و حق، عزوجل، نخواهد که ایشان را با غیر او مشغولی بود، که غیرت حق با اولیای خود بیش از غیرت خلق است. چنانکه پیغمبر صلی الله علیه و سلم، در حدیث سعد معاذ، رضی الله عنه، گفت، چون خدای تعالی، قاذف را حد فرمود اگر چهار^۶ گواه نیارد، چنانکه گفت: «وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً» . سعد معاذ رئیس انصار بود، و مردی غیور بود، گفت: یا رسول الله، اگر من

← جون. پا، کر: و بیش نباید پس سر بستر با کسی می نشاید گفتن سر حق با کسی کی. تا: و نیز نباید سر بستر با کس نمی شاید گفتن سر حق با کس چگونه.

۲ — ما، قل، پا، کر، تا: و نیز شاید که (کی). حر: و نیز شاید. ما، قل، حر، پا: سخن ان باشد. کر: سخن ان. تا: ان باشد. ما، تا: که حق تعالی (که حق) ایشانرا (ایشان را). قل: کی حق عزوجل مر ایشان را. حر: که ایشانرا. پا، کر: که مر حق ایشانرا.

۳ — ما، تا: خبر یابند (یابند) بر ایشان. قل، حر، پا، کر: خبر یابند با ایشان (با ایشان).

۴ — ما، قل، حر، تا: و ایشانرا (و ایشان را). پا، کر: ایشانرا. ما: از حق تعالی. قل، حر، پا، کر، تا: از حق. ما: و حق عزوجل نخواهد که ایشانرا با غیر او مشغولی بود که. قل، پا، کر: حق نخواهد که ایشان (که ایشان) با غیر وی مشغول گردند کی (که). حر، تا: و حق عزوجل (و حق) نخواهد که ایشان با غیر وی (او) مشغول گردند که.

۵ — ما، تا: حق با اولیای (اولیای) خود. قل، حر، کر: حق بر اولیای (بر اولیای) خویش. پا: بر اولیای خویش.

۶، ۷، ۵ — ما: چنانکه پیغمبر صلی الله علیه و سلم در حدیث سعد معاذ رضی الله عنه گفت چون خدای تعالی قاذف را حد فرمود اگر چهار گواه. قل: چنانکه پیغمبر صلی الله علیه و سلم گفت اندر حدیث سعد بن معاذ رضی الله عنهم چون خدای عزوجل حد فرمود مر قاذف را اگر چهار گواه. حر: چنانکه پیغمبر گفت علیه السلام در حدیث سعد معاذ چون خدای عزوجل حد فرمود مر قاذف را اگر چهار گواه. پا، کر: چنانکه پیغمبر صلی الله علیه و سلم گفت اندر حدیث سعد بن معاذ چون خدای عزوجل فرمود مر قاذف را اگر چهار گواه. تا: چنانکه پیغمبر علیه سلام الله در حدیث سعد بن معاذ گفت انگاه که خدای قاذف را حد فرمود اگر چهار گواه.

۷، ۸ — والذین... آیه ۴، سوره ۲۴ (سوره النور). والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمانین جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة ابدا واولئک هم الفاسقون. — ما، پا، کر، تا: جلدده (جلده). قل: جلدده الایه. در نسخه حر: از، ثم لم یأتوا، تا، جلدده، نیامده است.

۸ — ما: سعد معاذ. قل، پا، کر: سعد بن معاذ (معاذ). حر: اسعد. تا: و سعد بن معاذ. ما، قل، پا، کر: و مردی غیور بود (پا، کر: غیور) گفت یا رسول الله. حر، تا: و مرد غیور بود گفت یا رسول (رسول الله).

←

به خانه در آیم و مردی بازن من فجور می کند، اگر بروم تا گواه آرم، زن مرا آبتن کند و برود،
 و اگر سخن گویم تازیانه خورم، و اگر خاموش باشم در غم بمیرم، این چه حکمت است؟ پیغمبر را،
 ۳ عَلِيهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، خشم آمد، انصار بترسیدند که هر زمان از آسمان عذاب آید، گفتند:
 يَا رَسُولَ اللَّهِ! سَعْدٌ مُنَافِقٌ نَيْسَتْ، لَكِنْ مَرَدِي غَيُورٌ اسْت، هرگز زن روی گشاده به زنی نکرده است،
 از بهر آن که کسی او را نبسوده باشد، و هر زن که به زنی کرده است طلاق نداده است، تا کس او را
 ۶ نَبَسَايِدَ. خدای، تعالی، از دل سعد همین دانست، این حکم حد از میان زن و شوهر برداشت، و حکم
 لِعَانَ بِنَهَادِ، و پیغمبر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، چون دانست که خدای، تعالی، او را معذور داشت، او نیز

← ۸ وسط اول این صفحه — ما: اگر من بخانه درایم و مردی بازن من فجور می کند اگر بروم تا گواه. قل،
 پا، کر: من بخانه (بخانه) اندر ایم مردی بازن من فجور می کند (همی کند) اگر بروم تا گواه. حر: من بخانه در آیم
 مردی بینم که بازن من فجور کند اگر بروم تا گواهان. تا: اگر من در خانه روم مردی بازن من فجور میکند
 اگر بروم تا گواه.

- ۱ — ما، حر: زن مرا (مارا) آبتن کند و برود. قل: زن مرا آبتن کند. پا، کر: زن من آبتن کند. تا: زنم را آبتن کرده
 باشد و برفته.
- ۲ — ما، قل، حر، تا: سخن (سخنی) گویم. پا، کر: بگویم. ما، قل، پا، کر، تا: تازیانه خورم. حر: تازیانه خوارم.
 ما، تا: خاموش باشم (شوم) در غم. قل: خاموش باشم بغم. حر، پا، کر: خاموش (پا، کر: خامش) باشم از غم.
- ۳، ۲ — ما، حر، پا، کر: این چه حکمت است (حکمت است) پیغمبر (پیغمبر) را علیه الصلوة والسلام (علیه السلام) — صلی الله
 علیه وسلم). قل: این چه حکم است پیغمبر را علیه السلام از آن. تا: این چه حکم است پیغمبر علیه السلام را.
- ۳ — ما، پا، کر: بترسیدند (ترسیدند) که هر زمان از آسمان عذاب آید (آید). قل، حر: بترسیدند کی (که) از آسمان
 عذاب آید (آید). تا: ترسیدند که در زمان از آسمان عذاب آید.
- ۴ — ما: لکن مردی غیورست هرگز زن روی گشاده. قل: ولیکن مردی رشکن است از رشک هرگز زن روی گشاده.
 حر: ولیکن مردی رشکین است از رشک هرگز زنی روی گشاده. پا: ولیکن مردی رشکین است هرگز زن روی
 گشاده. کر: ولیکن مرد را شکینست هرگز زن روی گشاده. تا: مرد غیور است و هرگز زن روی گشاده را.
- ۵، ۴ — ما: نکرده است از بهر آن که کسی او را نبسوده باشد و هر زن که. قل: نکرده است از بهر آنکه ورا کسی بستوده
 باشد و هرگز زنی که. حر: نکرده است از بهر آن که کسی او را نبسوده باشد و هر زنی که. پا، کر: نکرده است از بهر آنکه
 کسی او را بسوده باشد و هر زنی که. تا: نکرده است از بهر آنکه نباید که دست کسی باو رسیده باشد و هر زنی که.
- ۶، ۵ — ما: طلاق نداده است تا کس او را نبساید خدای تعالی از دل سعد. قل، پا، کر: طلاق نداده است (ندادست)
 تا کسی ورا نبسود خداوند عزوجل از دل سعد بن معاذ (معاذ). حر: او را طلاق نداده است تا کسی ویرانه بساود
 و خداوند عزوجل از دل سعد. تا: هرگز طلاق نداده تا دست کس باو نرسد و خدای تعالی از دل سعد.
- ۶ — ما، قل، حر، پا، کر: این حکم حد. تا: پس حکم.
- ۷، ۶ — ما، تا: وشوهر (وشوی) برداشت و حکم لعان بنهاد و پیغمبر صلی الله علیه (پیغمبر علیه السلام) چون دانست. ←

خشنود گشت، وگفت: «أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ، وَاللَّهِ إِنِّي أَغْيَرُ مِنْ سَعْدٍ، وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنَّا، وَلِغَيْرَتِهِ حَرَمَ الْفَوَاحِشِ كُلِّهَا، مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ». از این معنی گفتیم، که خدای را، عَزَّ وَجَلَّ،
بر اولیای خود غیرت است، ایشان را به کس ننماید.

۳ جنید، رَحِمَهُ اللَّهُ، گوید: شبی خفته بودم، بیدار گشتم، سِرِّ مَنْ تَقَاضَا كَرَدَ كِهْ بِهْ مَسْجِدِ شُونِيزِي رَوْمَ، بر خاستم و رفتم، بَرْدَرِ مَسْجِدِ شَخْصِي دِيدِمْ هَايِلْ، | بترسیدم، مرا آواز داد که ای جنید! از من بترسیدی؟ گفتم آری، گفتم: اگر خدا را به سزا شناختی، جز از وی نترسیدی، گفتم: تو کیستی؟ گفتم: منم ابلیس، گفتم: مرا آرزوی بود که تو را ببینم، گفتم: آن ساعت که از من بیندیشیدی خدای را برهانیدی و تو را خبر نیست، اکنون از دیدن من تو را مُرَادُ چِهْ بود؟

ما - ۴۳

— قل، پا، کر: وشوی برداشت و حکم لعان (پا: حکم لعان - کر: حکم ایمان) نهاد بیغامبر (بیغمبر) علیه السلام (صلی الله علیه وسلم) چون (چون) دانست. حر: وشوی برداشت و حکم لعان نهاد چون دانست بیغامبر علیه السلام. ۷ - ما، حر، تا: که خدای تعالی (خدای تعالی - خدای) اورا. قل: کی خداوند تعالی سعد را. پا، کر: که خداوند مرورا. ۷ وسط اول این صفحه - ما: او نیز خشنود گشت و گفت. قل، حر، پا، کر: وی نیز خشنود گشت باز چنین (باز چنین) گفت (باز گفت). تا: او نیز خوشنود گشت و گفت.

۱ - ما: انی لا غیر. قل، پا، کر، تا: انی اغیر.

۲ - ما، قل، حر، تا: کلها. پا، کر: ندارد.

۳، ۲ - ما، تا: گفتیم که خدای را عزوجل (که خدای را) بر اولیاء خود غیرتست. قل، پا، کر: گفتیم (گفتم) کی (که) خداوند عزوجل را (خداوند را عزوجل) بر اولیاء (بر اولیای) خویش غیرتست. حر: گفتیم که خداوند عزوجل بر اولیا خویش غیور است.

۴ - ما، تا: جنید رحمه الله گوید. قل: حکایت از جنید می آید رحمه الله علیه گفت. حر، پا، کر: جنید گوید رحمه الله (رحمة الله علیه) که.

۵، ۴ - ما، تا: که بمسجد شونیزی روم برخاستم (برخواستم) و رفتم بدر. قل، حر: کی (که) بمسجد شونیزی روم (روم) برخاستم و رفتم بدر (بدر). پا، کر: که بمسجد شو (شوم) برخاستم و رفتم بدر.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر: شخصی. تا: شخصی را.

۶، ۵ - ما، تا: مرا آواز داد که ای (که یا) جنید. قل، حر، پا، کر: مرا بانگ کرد (کرد که) یا جنید.

۶ - ما، حر، پا، کر، تا: گفت. قل: گفتا. ما: خدا را بسزا بشناختی جز از وی. قل، حر، پا، کر: خدا را (خدا را) بسزا بشناختی از جزوی. تا: خدای را بسزای بشناختی جز از وی.

۷ - ما: تو کیستی گفت منم. قل، حر، پا، کر، تا: تو کیستی (حر: تو کی). پا، کر: تو که؟ گفت. ما: آرزوی بود. قل، حر، پا، کر، تا: آرزو بود. ما، قل: بینم. حر: بدیدی. پا، کر: دیدی. تا: بینم.

۸، ۷ - ما، قل: ان (این) ساعت که (کی) از من بیندیشیدی خدا را (خدا را) برهانیدی. حر: آن ساعت که از من

گفت: خواستم کز تو بپرسم که تو را بر فقرا هیچ دست باشد؟ گفت: نه، گفتم: چرا؟ گفت: از بهر آنک، چون خواهم که به دنیاشان بگیرم به عقبی گریزند، و چون خواهم که به عقبی شان بگیرم به مولی گریزند، و مرا آن جا راه نیست، گفتم: اگر بر ایشان دست نیابی، باری ایشان را هیچ بینی؟ گفت: بینم، آن گاه که ایشان را در سماع وجد افتد ایشان را بینم، یعنی، بر سر ایشان مطلع گردم، و بدانم که از کجا نالند. این سخن بگفت و ناپدید گشت. به مسجد در آمدم، ۶ سرى سقطى، رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، در بیغوله نشسته بود سر بر زانونهاد، سر برداشت و گفت: دروغ گفت آن دشمن خدای، که ایشان بر خدای عزیز تر از آنند که ایشان را به جبریل نماید، عَلَيْهِ

← اندیشیدی دگر خدا را برهانیدی. پا، کر: آن ساعت (آن ساعت) که از من اندیشیدی خدای برهانیدی. تا: آن ساعت که مراد یاد کردی خدای را راها کردی.

۸ — ما، قل، پا، کر، تا: اکنون. حر: ندارد. ما، قل: ترا مراد چه بود. حر، تا: ترا چه مراد (مراد بود). پا، کر: ترا چه بود.

۱ — ما، قل: گفت. حر، پا، کر، تا: کفتم. ما، تا: کز تو (که از تو) بپرسم که ترا بر فقرا. قل: که ترا بپرسم کی مر ترا برین فقرا. حر، پا، کر: تا ترا بپرسم که ترا برین فقرا.

۲ — ما، پا، کر، تا: از بهران که (از بهرانکه). قل، حر: از بهرانکه. ما، حر، تا: که بدنیاشان بکیرند (بکیرم). قل، پا، کر: کی (که) بدنیا بکیرمشان. ما، قل، حر، کر، تا: و چون. پا: چون.

۲، ۳ — ما، تا: کی بعقبیشان (که بعقبی شان) بکیرم. قل: کی بعقبی بکیرم. حر، کر: که بعقبی بکیرمشان. پا: که بعقبی بکیرم شان. ۳ — ما، قل، حر، تا: دست نیابی. پا، کر: دست بازی.

۳، ۴ — ما، حر، تا: باری ایشانرا (ایشان را) هیچ بینی گفت. قل: باری مرایشانرا هیچ بینی گفتا. پا، کر: بینی مرایشانرا گفت.

۴ — ما، تا: آنکه (انگاه) که ایشانرا در سماع وجد افتد ایشانرا (ایشان را) بینم. قل: انگاه که مرایشانرا اندر سماع و وجد افتاده بینم ایشانرا. حر: انگاه که ایشان در سماع و وجد افتند. پا، کر: آنکه مرایشانرا اندر سماع و وجد افتند. ما، قل، پا، کر، تا: بر سر. حر: بر سر.

۵ — ما، تا: و بدانم که از (کز). قل، حر، پا، کر: بدانم که از. ما، نالند. قل، حر، کر: می نالند. پا، تا: می نالند (مینالند). ما، قل، حر، پا، کر: بگفت. تا: گفت.

۵، ۶ — ما: بمسجد در آمدم سرى سقطى رحمة الله عليه در بیغوله نشسته بود سر. حر: بمسجد در آمدم سرى سقطى در مسجد نشسته بود سر. قل: بمنزکت اندر آمدم سرى السقطى اندر بیغوله منزکت نشسته بود سر. پا، کر: بمسجد اندر آمدم و سرى سقطى را اندر بیغوله مسجد نشسته دیدم سر. تا: بمسجد در آمدم سرى سقطى را دیدم در بیغوله مسجد نشسته بود سر.

۶ — ما، حر، تا: و گفت. قل، پا، کر: گفت.

۷ — ما، پا، کر، تا: ان دشمن خدای که (خدای). قل: ان دشمن خدای عزوجل کی. حر: آن کذاب آن دشمن خدای. ←

الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، پس ایشان را به ابلیس کی نماید؟ قَوْلُهُ:

صَفْوِيَّةٌ - ایشان صَفْوَى اند.

ایشان را صَفْوَى به دو معنی خوانند: یا از بهر صفای اسرار ایشان، یا از بهر آنک ایشان ۳

در صفِ اوّل باشند به همت، و این هر دو معنی پیش یاد کردیم. قَوْلُهُ:

صُوفِيَّةٌ - ایشان صوفی اند.

ایشان را صوفی بدان معنی خوانند، که ایشان لباسِ صوف اختیار کردند. و صوفِ لباسِ ۶

پیغام بران است، عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، و این به جای خویش بگوئیم، إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى. قَوْلُهُ:

نُورِيَّةٌ - ایشان نوری اند.

ایشان را نوری خوانند، از بهر پاکي مُعَامَلَاتِ ایشان و روشنی اسرار ایشان. و ابوالحسین ۹

← ۷ وسط اول این صفحه - ما: عزیزتر از آنند که ایشانرا بجزیریل نماید علیه الصلوة والسلام بس ایشانرا بابلیس کی نماید قوله. قل: ازان عزیزتراند که ایشانرا بجزیریل علیه السلام بنماید بس ابلیس لعنه الله کی نماید قوله. حر، پا، کر، تا: ازان عزیزترند که ایشانرا بجزیریل (بجزیریل) بنماید (نماید) ایشانرا (پس ایشانرا) بابلیس کی نماید.

۲ - ما، تا: ایشان صغوی اند. قل، حر، پا، کر: ندارد.

۳ - ما، حر، پا، کر، تا: بدو. قل: بردو. ما، قل، حر، تا: یا از بهر آنک (از بهر آنکه) ایشان. پا، کر: ویا (یا) از بهر آنکه.

۴ - ما، پا، کر: در (اندر) صف اول باشند بهمت. قل: اندر صف اولند. حر: در صفا صف اوّل باشند بهمه معنی. تا: بهمت در صف اولند. ما، قل، حر: و این هر دو معنی پیش یاد کردیم قوله (کردیم). پا، کر: و این همه را معنی پیش یاد کردیم. تا: ندارد.

۵ - تا: ایشان صوفی اند. ما، قل، حر، پا، کر: ندارد.

۶ - ما، تا: ایشانرا (وایشانرا) صوفی بدان (بآن) معنی خوانند که. قل، پا، کر: و مر (مر) ایشانرا صوفی بدان خوانند کی (که). حر: وایشانرا صوفی بدان خوانند که. ما، قل، پا، کر، تا: لباس. حر: لبس. ما: کردند. قل، حر، پا، کر، تا: کرده اند.

۷ - ما: علیهم السلام و این بجای خویش بگوئیم ان شاء الله تعالی قوله. قل: صلوات الله علیهم و این پیدا کنیم بجایگاه خویشتن. قوله. حر: و این پیدا کنیم بجای خویش. پا، کر: صلوات الله علیه و این پیدا کنیم بجایگاه خویش. تا: و این بجای خویش بگوئیم ان شاء الله تعالی وحده.

۸ - در هیچ یک از نسخ، ترجمه، نوریته، نیامده است. جمله، ایشان نوری اند، به اقتضای صاحب شرح اضافه شده است.

۹ - ما، حر، تا: ایشانرا. قل، پا، کر: مر ایشانرا. ما، قل، پا، کر: خوانند. حر: خوانند. تا: خوانند. ما، قل، حر،

تا: معاملات. پا، کر: معامله. ←

نوری را، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، کہ نوری خواندند، از بہرِ آن خواندند، کہ سخنانِ اوروشن بود، از بہرِ نورِ انفاسِ او نوری خواندندش. و گروہی گفتند، از بہرِ آن اورا نوری خواندند، کہ سرِ او چنان مُنور بود کہ از اسرارِ خلقِ چیزی براو پوشیدہ نگشتی. و گروہی گفتند، از بہرِ آن اورا نوری خواندند، کہ چون اوبہ شبِ تاریکِ سخنِ گفتی، نوری از دہانِ او بیرون آمدی چنانکِ خانہ روشن گشتی. قَوْلُهُ:

۶ صَفِيَّةٌ - ايشان صَفِيٌّ اند.

ایشان را صَفِيٌّ خواندند، از بہرِ آنک، اصحابِ صُفَّةِ پیغامِ بر، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، بودند. و صُفَّةِ پیغمبر، صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ، جایی است بہ مدینہ کہ آن جا را قُبَا خوانند، از مدینہ تا آن جا دو فرسنگ است، درویشانِ و یارانِ پیغامِ بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، آن جا وطنِ ساخته بودند،

← ۹، وسطِ اولِ این صفحہ - ما، تا: و ابوالحسنِ نوری را رضی اللہ عنہ کہ (رحمہ اللہ)۔ در حاشیہٴ نسخہٴ ما: مناقبِ ابوالحسنِ النوری. قل، پا: ابوالحسنِ النوری (نوری) را رحمۃ اللہ علیہ کی (کہ). حر: و ابوالحسنِ نوری را کہ. کر: ابوالحسنِ نوری را رحمۃ اللہ علیہ کہ.

- ۱ - ما: خواندند کہ سخنانِ او. قل، حر: خواندند از بہرِ آن (آن) خواندند کی (کہ) سخنانِ وی. پا، کر: خوانند از بہرِ آنست کہ سخنانِ او. تا: خواندند از بہرِ سخنانِ او.
- ۲ - ما، تا: انفاسِ او. قل، حر، پا، کر: انفاسِ وی. ما: از بہرِ آن اورا نوری خواندند کہ سرِ او. قل: از بہرِ آن اورا نوری گفتند کی سرِ وی. حر: اورا از بہرِ آن نوری خواندند کہ سرِ وی. تا: نوری از بہرِ آن خواندندش کہ سرِ وی۔ در دو نسخہٴ پا و کر: از، و گروہی گفتند، تا، و گروہی گفتند، نیامدہ است.
- ۳ - ما، قل، حر: از اسرار. تا: اسرار. ما، حر: چیزی براو (بروی) پوشیدہ نگشتی. قل: چیزی بروی پوشیدہ نگشت. تا: هیچ بروی پوشیدہ نگشتی. ما، تا: از بہرِ آن اورا. قل، حر: مرورا (ویرا) از بہرِ آن. پا، کر: از بہرِ آن.
- ۴ - ما، تا: کہ چون او. قل: کی چون. حر: کہ وی چون. پا، کر: کہ چون وی. ما، تا: نوری از دہنِ او بیرون آمدی چنانکِ (چنانکہ). قل، پا، کر: از دہانِ (دہن) وی نوری بر آمدی کہ. حر: از دہانِ وی نور بیرون آمدی کہ.
- ۵ - ما، قل: قولہ. حر، پا، کر، تا: ندارد.
- ۶ - در هیچ یک از نسخ، ترجمہ، صَفِيَّة، نیامدہ است. جملہ، ايشان صَفِيٌّ اند، بہ اقتضای صاحبِ شرحِ اضافہ شدہ است.
- ۷ - ما، تا: ايشانرا (ایشان را) صَفِيٌّ خواندند. قل، حر، پا، کر: مرایشانرا (ایشانرا) صَفِيٌّ خوانند.
- ۸، ۷ - ما: عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بودند. قل، پا، کر: بودند صلی اللہ علیہ (علیہ وسلم). حر: بودند. تا: علیہ سلام اللہ بودند.
- ۸ - ما، پا، کر: بیغمبر (بیغمبر) صلوات اللہ علیہ (صلی اللہ علیہ وسلم). قل: بیغمبر. حر، تا: بیغمبر علیہ السلام (علیہ سلام اللہ).
- ۸، ۹ - ما، قل، پا، کر: بمدینہ کہ (کی مر - کہ مر) انجا را (کر: آنجا را) قبا خوانند از مدینہ تا انجا دو فرسنگ ←

وازدُنیا إعراض کرده. تا در اخبار ایشان چنین آمده است، که روز بودی که ایشان به چهل تن يك خُر ما خوردندی، هریك بمزیدی و به یار خویشتن دادی. و بیش تر برهنه بودند، و خود را در میان ریگ پنهان کرده بودند، چون وقت نماز در آمدی، آن گروه که جامه داشتندی نماز ۳ کردند و در ریگ پنهان گشتندی، و جامه دیگران را دادندی تا نماز کردند، و بیش تر و صف ایشان از پس این بگویم، إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

۶ اصل مذهب تصوف از این جا گرفتیم: إعراض کردن از دنیا، و با خلق خصومت نکردن،

← است (فرسنگست). حر: بدو فرسنگی مدینه آنجا را قبا خوانند. تا: که آنجا را قبا خوانند و از مدینه تا آنجا دوفرسنگ است.

۹ — ما: درویشان و یاران بیغمبر صلی الله علیه و سلم آنجا وطن ساخته بودند. قل: درویشان یاران بیغمبر آنجا وطن کردند. حر: و درویشان یاران بیغمبر علیه السلام آنجا وطن کرده بودند. پا، کر: درویشان یاران بیغمبر صلی الله علیه و سلم (علیه) آنجا وطن کرده بودند. تا: و یاران بیغمبر علیه سلام الله از درویشان آنجا وطن ساخته بوده اند.

۱ — ما، حر، تا: کرده تادر. قل، پا، کر: کرده بودند تا اندر. ما: چنین آمده است که روز بودی که ایشان. قل: آمده است کی وقت بود که ایشان. حر: چنین آمده است که وقت بود که ایشان. پا، کر: چنین آمده است که وقت بود که. تا: آمده است که روزی بودیکه ایشان.

۲ — ما، تا: خوردندی هریک. قل، حر: خوردند هر کسی. پا، کر: خرده (خورده) بودند هر کسی. ما، قل، حر، کر، تا: بمزیدی. پا: بمزیدی. ما، تا: و بیار خویشتن دادی (میدادی) و بیشتر. قل، پا، کر: و یار خویش را دادی بیشتر (و بیشتر). حر: و بیار خویش دادی و بیشتر همه.

۲، ۳ — ما، تا: و خود را در. قل: و خویشتن اندر. حر: خویشتن در. پا، کر: خویشتن را در.

۳ — ما: کرده بودند. قل، پا، کر: کرده بودند. حر: کردند. تا: میکردندی. ما: در آمدی آن گروه که. قل، پا، کر: بیامدی (آمدی) آن گروه که. حر: شدی آن گروه که. تا: در آمدی آن گروه که.

۴ — ما، تا: کردند و در ریگ. قل: کردند و باز اندر ریگ. حر: کردند باز در میان ریگ. پا، کر: کردی باز اندر ریگ. ما، قل، تا: کشتندی. حر: کردندی. پا، کر: شدند. ما، قل، حر، پا، کر: دیگران را. تا: بدیگران. ما، قل، پا، کر، تا: نماز کردند. حر: تا نماز کردند تا ایشان نیز نماز کردند. ما، قل، حر، تا: و بیشتر (تا: و بیش تر) وصف. پا، کر: وصف (وصفت).

۵ — ما: از پیش این بگویم ان شاء الله تعالی. قل: از پس این بگویم. حر: فر و تر بگویم. پا، کر: سبب تر (سپس تر) بگویم. تا: پس از این بگویم ان شاء الله تعالی.

۶ — ما، قل، حر، تا: اصل (تا: و اصل). پا، کر: اهل. ما: از اینجا گرفتیم. قل، حر: از اینجا (از اینجا) گرفتند. پا، کر، تا: از اینجا (از اینجا) گرفته اند. ما، قل، حر: نکردن. پا، کر، تا: نا کردن.

- ۴۴- ما - و به یافته | قناعت کردن، و نایافته طلب نا کردن، و بر تو کُل زیستن، و به وقت خویش اختیار
 نا کردن، و بر خدای خویش از بهر نفس اعتراض نا کردن، و از وطن و اهل و دوستان بُریدن.
 ۳ این همه، صفات اصحابِ صُفّه مُصطَفی، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ، است. اصلِ مذهبِ شان این بود
 تا به گشتنِ روزگارِ تباه گشت، هم چنانک کارهای دیگر.
 در اصلِ مذهبِ طَعْن نیست، طَعْن در آن کس است که مذهب را خِلاف کُند، چنانک
 ۶ اگر بازرگان در بازرگانی خیانت کُند، اصلِ بازرگانی تباه نگردد، و اگر غازی غُلول کُند، اصلِ
 جهاد تباه نگردد، و اگر عالمِ دُنیا طلب کُند، شریعت تباه نگردد، و اگر سلطان جور کُند، اصلِ
 سُلطانی تباه نگردد. به هر روز گاری، هر گروهی، در خوریک دیگر باشند، چون صوفیان به اصلِ
 ۹ بر این طریق بودند، و این طریق اصحابِ صُفّه پیغام بر است، عَلَیْهِ السَّلَام. ایشان را صنی و صوفی
 خواندند. قَوْلُهُ:

- ۱ - ما، قل، حر، پا، کر: و نایافته. تا: و نایافته را. • ما، حر: و بوقت. قل، پا، کر: و بروقت. - در نسخه: تا: این جمله:
 و به وقت خویش اختیار نا کردن، نیامده است.
 ۲ - ما، تا: و بر خدای. قل، حر، پا، کر: و بر (وبا) خداوند. • ما: از بهر نفس اعراض (نسخه بدل: اعتراض). قل، پا،
 کر، تا: از بهر نفس اعتراض. حر: از بهر دنیا و نفس اعتراض.
 ۳ - ما، حر، تا: صفات اصحاب. قل: صفت اصحاب. پا، کر: صفات اهل. • ما: مصطفی صلوات الله علیه است. قل،
 حر: بیغامبر بود علیه السلام. پا، کر: بیغامبر بود صلی الله علیه و سلم. تا: بیغامبر است علیه سلام الله. • ما، تا: اصل
 (و اصل) مذهبشان. قل، حر: اصل مذهب. پا، کر: اهل مذهب.
 ۴ - ما، قل، پا، کر: تا بکشتن. حر: که بکشتن. تا: که یاد کردیم اما بکشتن. • ما، حر: همچنانک کارها (کارها) دکر
 (دیگر) در اصل. قل، پا، کر: همچنان چون کارها (کارهای) دیگر در اصل. تا: همچنانکه کارهای دیگر و در اصل.
 ۵ - ما، حر، تا: در آن کس است که. قل: اندران کسی است کی. پا، کر: اندران کس است که.
 ۶ - ما، تا: بازرگان (بازرگانی) در بازرگانی. قل، پا، کر: بازرگانی. حر: بازرگان. • ما، حر، پا، کر: اصل. قل: اصل
 مذهب. • ما، حر، پا، کر، تا: غازی غُلول (تا: علول). قل: غازی علول.
 ۷ - ما: شریعت. قل، حر، پا، کر، تا: اصل شریعت. • ما، حر، پا، کر، تا: سلطان. قل: سُلطانی.
 ۸ - ما، حر، پا، کر، تا: سُلطانی. قل: سُلطانی. • ما، حر، پا، کر: بهر روز کاری هر گروهی در خور. قل: هر روز کاری
 بر هر گروهی اندر خور. تا: و در هر روزی کار هر گروهی در خور.
 ۹، ۱۰ - ما، قل، حر: چون صوفیان باصل برین (حر: بر اصل این) طریق بودند و این طریق اصحاب صُفّه بیغامبرست
 (است) علیه السلام (صلی الله علیه) ایشانرا (مرا ایشانرا) صنی و صوفی خواندند قَوْلُهُ (حر: صوفی و صنی خواندند). پا،
 کر: چون صوفیان برین طریق (طریق بودند و این طریق) اصحاب صُفّه بیغامبرست صلی الله علیه و سلم مرا ایشانرا ←

وَدَائِعُ اللَّهِ بَيْنَ خَلِيقَتِهِ - زنهاریانِ خدای اند اندر میانِ خَلْقِ وی .
 ومعنی این سخن آن است، که ایشان را حقّ، تعالیٰ، در میانِ خَلْقِ زنهار نهاده است، تا خَلْقِ را
 به بَرَکَتِ ایشان از بلاها نگاه دارد. و در اخبار آمده است، که هیچ وقت این اُمت از چهار صد ۳
 مردِ ابدالِ خالی نباشد، در این چهار صد چهل اوتاد اند، یعنی میخ های زمین اند، چنانکه حقّ،
 تعالیٰ، کوه ها را میخ های زمین خواند و گفت: «وَالْجِبَالُ أوتَادًا». اگر کوه ها نیستندی زمین را
 آرام نبودی، و اگر این اوتاد نیستندی، از شومیِ معصیتِ عاصیانِ عالم ویران گشتی. و از این ۶
 چهل، چهار نُقبأند. و از این چهار، یکی قُطب است. سلامتِ کافران در بَرَکَتِ مؤمنان است،

← (مرایشانرا) صوفی خوانند. تا: چنانکه در اصل صوفیان برین طریق بوده اند و این طریق اصحابِ صفة بیغمبر است
 علیه سلام الله و ایشان را صوفی و صنی خواندند.

- ۱ - ما: تا: زنهاریانِ خدای اندر اند (خدای اند) میانِ خَلْقِ وی (او). قل، پا، کر: زنهاریانِ خدایند میانِ خَلْقِ وی (خلقان).
- حر: گفت زنهاری بار خدای اند میانِ خَلْقِ وی.
- ۲ - ما: تا: ومعنی. قل، حر، پا، کر: معنی. . ما، قل، حر: که ایشانرا حق تعالی (عزوجل) در میان (میان) خَلْقِ زنهار نهاده
 (نهاده) است. پا، کر: که ایشان را (ایشانرا) حق عزوجل میانِ خَلْقِ زنهار نهاده است. تا: که حق تعالی در میانِ خَلْقِ
 ایشانرا ودیعت نهاده است.
- ۳ - ما: نکه دارد. قل، حر، پا، کر، تا: نگاه دارد (نگاه دارد). . ما، تا: و در اخبار آمده است. قل:
 و باخبارها روایت آمده است. حر: چنانکه بخبرها روایت آمده است. پا، کر: باخبارها روایت آمده است.
- ۴ - ما، قل، حر، پا، کر: نباشد. تا: نباشند. . ما: درین چهار صد. قل: و ازین چهار صد مرد. حر، پا، کر، تا: و از آن
 (و ازین) چهار صد. . ما، قل، پا، کر: اوتادند. حر: اوتادان اند. تا: مرد از اوتادند. . ما: تا: یعنی میخها (میخهای)
 زمین اند. قل، حر: میخها (میخها) زمین اند. پا، کر: میخهای زمین خواند (خوانند). . در دو نسخه پا و کر، از،
 چنانکه، تا، و گفت، نیامده است.
- ۴، ۵ - ما: حق تعالی. قل، حر: خدای (خدا) عزوجل. تا: خدای.
- ۵ - ما، قل، حر: میخها (میخها). تا: میخ. . ما، پا، کر: و گفت. قل، حر، تا: گفت. . والجبال... آیه ۲۷، سوره
 ۷۸ (سورة النبأ).
- ۵، ۶ - ما، تا: اکر (واکر) کوهها نیستندی زمین را آرام نبودی و اکر این اوتاد نیستندی. قل، حر: و اکر (اکر) کوهها
 (کوههای) نیستی زمین را آرام نیستی و اکر این اوتاد نه اندی (نباشد). پا، کر: و اکر کوهها نیستی مر زمین را آرام
 نیستی و اکر اوتاد نیستندی.
- ۶ - ما، پا، کر: ویران گشتی. قل: خراب و ویران گشتی. حر: ویران شود. تا: خراب گشته استی.
- ۶، ۷ - ما، قل، حر، تا: و ازین (ازین) چهل چهار نقبأند. پا، کر: و ازین چهار نقبأند (نقبأند).

وسلامتِ عامهٔ مؤمنان در برکتِ ابدال است، وسلامتِ ابدال در برکتِ اوتاد است، وسلامتِ اوتاد در برکتِ نُقباست، وسلامتِ نُقبای در برکتِ قطب است. چون قطب را وفات رسد یکی را از نُقبا به جای او رسانند، و چون یکی را از نُقبا وفات آید یکی را از اوتاد به جای او رسانند، و چون از اوتاد یکی را وفات رسد یکی را از ابدال به جای او رسانند، و چون یکی را از ابدال وفات رسد از عامهٔ نیک مردان یکی را به جای او رسانند، بدین معنی ودایعِ خدای اند در میانِ خلق، که خلق را به برکتِ ایشان نگاه می‌دارد. مثل این چنان است، که اگر کسی را چیزی عزیز باشد، چون گوهر در صندوق، آن صندوق را نگه دارند نه قدرِ صندوق را، لکن قدرِ آن را که در صندوق است. و ملوک را چون در خانه خزانه باشد پاسبان را گردِ خانه بخوابانند نه قدرِ خانه،

← ۷ - ما، حر، پا، کر: سلامت کافران در برکه (در برکات - اندر برکه - اندر برکت). قل: سلامت کافرانرا اندر برکت. تا: وسلامتی کافران از برکت.

۱ - ما، پا، کر: وسلامه عامه (وسلامت عامه) مؤمنان در برکه (اندر برکت) ابدالست. قل: وسلامت عامه اندر برکت ابدالانست. حر: وسلامت عامه مؤمنان در برکات ابدالست. در نسخهٔ حر، همه جا، برکات، آمده است. تا: وسلامتی عامه مؤمنان از برکت ابدال است. ما، حر: ابدال در. قل، پا، کر: ابدالان اندر. تا: ابدال از. در نسخِ قل و پا و کر، همه جا، اندر، و در نسخهٔ تا، همه جا، از، آمده است.

۲ - ما، حر، پا، کر، تا: قطب است (قطبست). قل: این قطب است. ما: چون قطب را وفات رسد یکی را. قل، حر، پا، کر، تا: چون (وجون) قطب بمیرد (بمیرد) یکی را (یکی).

۳ - ما، قل، تا: بجای (بجاء) او. حر، پا، کر: بجای وی. ما: و چون یکی را از نقبا وفاه آید. قل، حر، پا، کر، تا: و چون از نقبا یکی (یکی از نقبا) بمیرد. ما، قل، تا: یکی را. حر، پا، کر: یکی.

۴ - ما، کر: و چون از اوتاد یکی را وفاه (وفات) رسد یکی را از ابدال بجاء او. قل، پا: و چون یکی از اوتاد بمیرد یکی را (یکی) از ابدالان بجاء او (بجای وی). حر، تا: و چون از اوتاد یکی بمیرد یکی را از ابدال (از ابدال یکی را) بجای وی (او).

۵، ۴ - ما: و چون یکی را از ابدال از عامه نیک مردان یکی را بجاء او. قل، پا، کر: و چون یکی از ابدالان (ابدال) بمیرد یکی را از (یکی از) عامه نیک مردان مؤمنان بجاء او (بجای وی). حر: و چون از ابدال یکی بمیرد یکی را از عامه مؤمنان نیک مردان بجای وی. تا: و چون از ابدال یکی بمیرد از نیک مردان یکی را بجای او.

۵ - ما، حر: بدین معنی ودایع خدای اند (خداند). قل، پا، کر: بدین معنی ایشان ودایع خدایند. تا: باین معنی ودایع حق اند.

۵، ۶ - ما: در میان خلق که خلق را برکه. قل، پا، کر: اندر میان خلق که مر خلق را برکت. حر: در زمین بمان خلق وی تا خلق را برکت دعا. تا: در میان خلق که خلق را خدای برکت.

۶ - ما، حر، پا، کر، تا: نگاه می‌دارد (نکاه میدارند - نگاه می‌دارند) مثل (ومثل) این. قل: نگاه همی دارد مثل ایشان. ←

ولیکن از بهر آنک در خانه است. و هم چنین خدای، تعالی، از هفت اندامِ مؤمنِ عاصی بلاهای گرداند
 نه قدرِ اندام را، لیکن در میان تن خزانۀ است، و آن دل است، و در آن خزانۀ عطایی است، و آن
 معرفت است، حرمت آن عطا را، ظاهر مؤمن را با هزار جفا از بلاها ننگه می دارد. و حکماً چنین^۳
 گفته اند: مثلِ دلِ مؤمن که در او معرفت باشد در تنی عاصی، چون فرزندی عزیز است در کنار
 داماد بدخوی، آر فرزند پیش پدر بنالد از شوی خویش، پدر جواب دهد که تا تو در کنار اوئی،

۴۵- ما

← ۶، ۷ - ما: عزیز باشد چون کوه در صندوقی آن صندوق را نکه دارند نه قدر صندوق را لکن قدر آنرا که در
 صندوق است. قل: باشد چون کوهی اندر صندوقی مران صندوق را نگاه دارند نه مر قدر صندوق را ولیکن مر قدر
 آنرا کی اندر صندوق مودع است. حر: عزیز باشد چنانکه کوهی در صندوقی آن صندوق را نگاه دارد نه قدر
 صندوق را چه قدر آنرا که در صندوق است. پا، کر: باشد چون کوهی اندر صندوق را (کر: مران کوه - نسخه
 بدل: مران صندوق را) نگاه دارند (نگاه دارند) نه مر قدر صندوق را ولیکن مر قدر آنرا که اندر صندوق مودع است
 تا: عزیز باشد چنانکه کوهی در صندوقی آن صندوق را نگاه دارد نه قدر صندوق را لکن قدر آنرا که در صندوق
 مودع است.

۷ و سطر اول این صفحه - ما، تا: و ملوک را چون در خانه خزانۀ باشد پاسبانرا کرد خانه بخوابانند نه قدر خانه ولیکن از
 بهر آنکه در خانه است (نه قدر خانه را). قل: و مر ملوک را چون اندر خانه خزینه باشد پاسبانان کرد خانه خوابانند
 نه مر قدر خانه را ولیکن از بهر آنکه در آن خانه است. حر: و اگر ملوک را در خانه خزینه باشد پاسبانان از بهر خزینه
 کرد خانه بخوابانند نه قدر خانه را قدر آنرا که در خانه است. پا، کر: و مر ملوک را چون اندر خانه خزانۀ باشد
 پاسبانان کرد (کر: کرد، ندارد) خانه خوابانند نه مر قدر خانه را.

۱ - ما، کر، تا: و همچنین (همچنین) خدای تعالی (عز وجل) از. قل، پا: و همچنین خداوند عز وجل اندر (از). حر: همچنین
 خداوند عز وجل از.

۲، ۱ - ما، تا: بلاهای گرداند (بلا میگرداند) نه قدر. قل، پا، کر: بلاها (بلا) همی گرداند نه مر قدر. حر: بلا باز
 می گرداند نه قدر.

۲ - ما، تا: لکن در. قل، پا، کر: ولیکن (ولکن) اندر. حر: ولیکن قدر آنرا که. ما، پا، کر، تا: خزانۀ (خزانۀ) است.
 قل، حر: خزینه (خزینه) است. ما، حر، پا، کر، تا: و در (و اندر) آن خزانۀ (خزینه). قل: و اندر آن خزینه. ما،
 قل: عطایی است (عطاییست) و آن. حر: عطاییست و آن کوه. پا، کر، تا: عطاییست (عطاییست) و آن.
 ۳ - ما، قل، پا، کر، تا: حرمة (حرمت) آن عطا را. حر: بحرمت آن عطا. ما: ظاهر مومن را با هزار جفا از بلاها نکه
 می دارد. قل: ظاهر مومن را با هزار جفا از بلا نگاه همی دارد. حر: مؤمن را از هزار بلا نگاه دارد. پا، کر: ظاهر
 مومن را با هزار جفا می نگاهدارد (نگاه دارد) از بلا. تا: ظاهر آن مومن را با هزاران جفا از بلاها نگاه میدارد.

۴ - ما، پا، کر، تا: مثل. قل، حر: کی (که) مثل. ما، تا: که در معرفت باشد در تنی (تن) عاصی چون فرزندی (فرزند).
 قل: که اندر وی معرفت است با تن عاصی چون فرزندی. حر: که در وی معرفت باشد با تن عاصی مثل فرزندی. پا،
 کر: که اندر (که اندر) معرفت باشد با تن عاصی چون فرزند. ←

اورا آزرده روی نیست ، هم چنین نیز چون آندام ها جفا کنند ، دل به خدای ، تعالی ، بنالد ، فرمان آید که تا تو در میان اوی ، مارا با او بد کردن روی نیست . تا بعضی از علما این خبر را که پیغمبر ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، گفت : « إِنَّ اللَّهَ ، تَعَالَى ، لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَلَا إِلَى أَعْمَالِكُمْ ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ . » ، تأویل این نهادند ، که دل به شبان روزی سیصد و شصت بار به خدای ، تعالی ، نالد از جفای نفس ، هر باری حق ، تعالی ، به وی نظر رحمت کند تا بیار آمد . اگر نظر رحمت نیستی ، دل بانفس نیار امید . این است معنی قول پیغام بر ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ لِلَّهِ ، تَعَالَى ، فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ، ثَلَاثِمِائَةٍ وَسِتِّينَ نَظْرَةً فِي قَلْبِ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ . »

← ۴ ، ۵ - ما : است در کنار داماد بدخوی ار . قل ، پا ، کر : است (پا ، کر : ندارد) اندر کنار دامادی (داماد) بد چون ان . حر : است در کنار ماذر چون آن . تا : است در کنار داماد بد چون آن .

۵ - ما ، قل ، پا ، کر : از شوی (شوهر) . حر : از ماذر . تا : از نوح شوی .

۵ وسط اول این صفحه - ما ، حر : که تا تو در کنار او ای اورا (کنار وی باشی ویرا) . قل ، پا ، کر : تا تو اندر کنار او ای (وی) مرورا . تا : که تا تو در کنار او ای .

۱ - ما ، قل ، حر ، پا ، کر : از رده . تا : آزرده او . ما ، قل ، پا ، کر : همچنین نیز . حر ، تا : همچنین . ما ، تا : بخدای تعالی (بخدای) . قل ، حر ، پا ، کر : بخداوند .

۲ - ما ، تا : که تا تو در میان اوی (اوی) مارا (مرا) با او بد کردن (بدی کردن) . قل : کی تا تو اندر میان اوی مرا با وی بد کردن . حر : که تا تو در میان وی باشی مارا با وی بد کردن . پا ، کر : تا تو اندر میان وی باشی بد کردن .

۲ ، ۳ - ما : از علما این خبر را که پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت . قل ، پا ، کر : از علما (علما) مر این خبر را کی پیغامبر (که پیغمبر) گفت علیه السلام (صلی الله علیه وسلم) . حر : از علماء این خبر که پیغامبر علیه السلام گفت . تا : از علما این خبر را که پیغامبر علیه السلام میگوید .

۳ - ما ، قل ، حر ، پا ، کر : و لا الی اعمالکم . تا : و اعمالکم .

۴ - ما ، حر : که دل بشبان روزی (بشبان روزی) . قل : کی دل بشبان روزی . پا ، کر : که بشبان روزی . تا : که دل در شبان روزی .

۵ - ما : بخدای تعالی نالد از جفای نفس هر باری حق تعالی بوی . قل : بخدای بنالد از جفا نفس هر باری حق عز وجل بوی . حر : بخداوند بنالد ازین نفس هر باری بوی حق تعالی . پا : بخداوند بنالد از جفای نفس هر باری حق جل و عز . کر : بنده بخداوند بنالد از جفای نفس هر باری جل و عز . تا : بخدای نالد از جفای نفس هر بار حق سبحانه بوی .

۶ - ما : اگر نظر رحمت نیستی دل بانفس . قل ، تا : و اگر نظر حق (حق سبحانه) نیستی دل بانفس . حر : و اگر نظر رحمت حق نیستی بانفس . پا ، کر : اگر نظرة (نظرت) حق نیستی دل بانفسی (بانفس) . ما ، قل ، حر ، پا ، کر : نیار امید (نیار امید) . تا : نیار آمدی . ما ، حر ، پا ، کر ، تا : پیغامبر (پیغمبر) صلی الله علیه وسلم (علیه السلام - علیه السلام که) . قل : پیغامبر صلی الله علیه .

۷ - ما ، قل ، حر : ان الله . پا ، کر : تا ان الله . ما ، قل ، حر ، تا : ولیلة . پا ، کر : ولیلة ينظر .

و خدای، تعالیٰ، فرزند را در رَحِمِ مادرِ ودیعت خواند، گفت: «... وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا»، گروہی گفته اند: مُسْتَقَرُّ پُشْتِ پِدْر است و مُسْتَوْدَعُ رَحِمِ مادر. و آن را بدان معنی
مُسْتَوْدَعُ خواند، کہ پدر آبِ خویش را آن جا ودیعت نہاد. پس اگر پارہٴ آبِ گندہ را کہ بہ مجرای ۳
بُولِ پِدْر بدر آمد، و در میانِ بُولِ روان گشت، و در مجرایِ بُولِ مادر آمد، و در میانِ بُولِ و دم قرار
گرفت، چندین حُرمت آمد کہ اورا نگہ باید داشتن از آفات، و حقّ، تعالیٰ، نپسندد کہ تا آن
ودیعت آن جا برجای است اورا آلمی رسد، یا رنجی باشد، یا کسی بر او دست یاود، آن ودیعت ۶
کہ پاک است، و بی عیب است، و نہندہٴ او حقّ است، و مستقرّ او دل است۔ و آن ودیعت معرفت

- ۱ — ما، تا: و خدای تعالیٰ (و خدای). قل، حر: و خداوند عزوجل. پا، کر: و خداوند. ما، حر، تا: در رحم. قل، پا، کر: اندر رحم (رحیم). ما، قل، پا، کر، تا: ودیعت خواند (تا: خواندو). حر: ودیعت نہاد و ودیعت خواند.
- ۲، ۱ — و يعلم... آیه ۶، سورہ ۱۱ (سورہ ہود). و ما من دابة فی الارض الا علی اللہ رزقها و يعلم مستقرها و مستودعها کل فی کتاب مبین.
- ۲ — ما: گفته اند. قل: گفتند. حر: گفتند کہ. پا: کر: چنین گفتند. تا: گفته اند کہ. ما: بذراست. قل، پا، کر، تا: بذراست (بذراست۔ بذراست). حر: بذراست. ما، حر، پا، کر، تا: ماذر (مادر). قل: ماذرست. ما: و انرا بدان معنی. قل، پا، کر: و مرانرا بدان (بدین) معنی. حر: آترا بدان. تا: و آن را بآن معنی.
- ۳ — ما، قل، پا، کر، تا: خواند. حر: خواند. ما، تا: خویش را. قل، حر: خویش. پا، کر: خویشتن.
- ۴، ۳ — ما، تا: کندہ را (کندہ) کہ بمجری (بمجرای) بول بدر بدر آمد (پدر آمد) و در میان بول روان گشت و در مجری (و بمجرای). قل: کندہ را کی بمجری بول بدر روان گشت و اندر مجری. حر: کندینہ بمجری بول بدر روان گشت و در مجری. پا، کر: کندہ کہ از مجری۔ در دو نسخہٴ پاو کر: از، بول پدر، تا: بول و دم، نیامدہ است.
- ۴ — ما، حر، تا: و در. قل: اندر.
- ۵، ۴ — ما، حر: و دم (و خون) قرار گرفت. قل، پا، کر، تا: و دم قرار یافت.
- ۵ — ما: کہ اورا نکہ باید داشتن از آفات. قل: کور انکاه بایست داشتن از آفات. حر: کہ ویرا نکاه باید داشتن از آفات. پا، کر: کہ اول نکاه بایستی داشتن از آفات. تا: کہ اورا از آفات نکاه بایست داشت.
- ۶، ۵ — ما: و حقّ تعالیٰ نپسندد کہ تا ان. قل، تا: و حقّ تعالیٰ (حق سبحانہ) نپسندید (نپسندید) کی (کہ) تا ان. حر: و حقّ نپسندد کہ تا آن. پا، کر: و حقّ نپسندید (نہ نپسندید) کہ تا آن وقت کہ.
- ۶ — ما: ان جا برجای است اورا المی رسد یا. قل: اندران جایست ورا المی رسد یا. حر: در آن جایست ویرا المی یا. پا، کر: در انجاست اورا المی رسد و یا (یا) اورا. تا: انجا برجائی است اورا المی یا. ما، قل، حر، پا، کر: باشد. تا: رسد. ما، تا: یا کسی برو دست یاود (یابد). قل: یا کسی بروی دستی یابد. حر، پا، کر: یا کسی بوی (و یا کسی بروی) دست یابد. ما، تا: ان (و آن) ودیعت. قل، پا، کر: ان ودیعتی. حر: پپس ودیعت.
- ۷ — ما، حر، پا، کر، تا: و نہندہٴ او (وی) حقست (حق است). قل: و نہندہٴ وی حق است عزوجل. ما، تا: و مستقر او. قل، حر، پا، کر: و مستقر وی. ما: و ان ودیعت. قل: و ودیعت. حر: و ودیعت کوہر ایمان و. پا، کر: ودیعت. تا: و آن.

است - کی روا دارد که او را ضایع بگذارد، تا تباه گردد، یا دشمن بر او راه یابد؟ قوله:

وَصَفْوَتُهُ فِي بَرِّيَّتِهِ - و گزیدگان او اندر میان خلق او.

۳ چون بیان کردیم، که ایشان ودیعت حق اندر میان خلق، درست شد که ایشان گزیدگان اند که چیز خوار را زهار نهند، همیشه عزیز را زهار نهند. و اگر گزیدگان نبودند سلامت دیگران در ایشان نبود. همیشه دوران را به شفاعت نزدیکان حاجت بود، و عام را به وسیلت خاص ۶ نیاز باشد، و نزدیکان نیابت دوران دارند، خاص پای مردمی عام کنند. مثل این چنان است، که حق، تعالی، هیچ جوهر نیافرید از آب لطیف ترازوی پاک تر، و حیات همه خلق به وی باشد، باز این همه پلیدی هارا سبب شستن او است، و اگر به ذات خویش پاک نبود پلیدی هارا

۱ - ما: کی روا دارد که او را ضایع بگذارد. قل، حر، پا، کر: کی روا باشد کی ورا (که ویرا - که او را) ضایع ماند. تا: که کی روا دارد که آنرا ضایع نکند. ما: برو. قل، حر، پا، کر: بروی. تا: باو. ما، قل: قوله. حر، پا، کر، تا: ندارد.

۲ - ما: و گزیدگان او اندر میان خلق او. قل، پا، کر: و گزیدگان وی اند (ویند) اندر میان خلق وی. حر: گفت گزیدگان وی اند در میان خلق وی. تا: و گزیدگان خدا اند در میان خلق او.

۳ - در دو نسخه پا و کر: از، چون بیان، تا، درست شد، نیامده است. ما، قل، حر: چون. تا: و چون. ما، قل، حر: که ایشان. تا: ایشان. ما، حر، تا: در میان. قل: اندر میان. ما، حر، پا، کر، تا: درست شد. قل: درست شود.

۴، ۳ - ما: گزیدگان اند که چیز. قل، پا، کر: گزیدگانند که مرغیزی (جیز). حر: گزیدگان حق اند و جیزی. تا: گزیده کنند چیز.

۴ - ما، تا: زهار (زهار) نهند همیشه. قل: زهار نهند همانا جیزی. حر، پا، کر: زهار نهند همواره چیز (و همواره مرغیزی). ما، قل، حر، پا: زهار نهند. کر: زهار نهند. تا: زهار نهند. ما: و کر گزیدگان. قل، حر، پا، کر: و اگر گزیدگان. تا: و اگر گزیدگان. ما، قل، حر، پا، کر: سلامت. تا: سلامتی.

۵ - ما، حر، تا: در ایشان (در ایشان). قل، پا، کر: اندر ایشان (اندر ایشان). ما، حر، پا، کر: همیشه. قل: که همیشه. تا: و همیشه. ما، حر، پا، کر، تا: بشفاعت. قل: شفاعت. ما، حر، تا: حاجت بود (باشد). و. قل، پا، کر: حاجت باشد و مر. ما، حر، تا: بوسیلت. قل، پا، کر: بوسیله (بوسیله).

۶ - ما، قل، حر: و نزدیکان. پا، کر: نزدیکان. تا: و نزدیکانرا. ما، حر، پا، کر، تا: خاص (و خاص) بای مردمی عام کنند (کنند). قل: و خواص بای مردمی عوام کنند. ما، قل، پا، کر، تا: مثل (تا: و مثل) این. حر: و مثل ان.

۷ - ما، تا: که حق تعالی. قل، حر، پا، کر: کی (که) حق عزوجل (جل و عز). ما: جوهر. قل، پا، کر، تا: جوهری. حر: کوهری. ما: و از آب. قل: و از وی. حر، پا، کر، تا: و. ما، قل، پا، کر: و حیوة (و حیات). حر: که حیوة. تا: از آب و حیوان.

۸، ۷ - ما: بوی باشد. قل، پا، کر: بدو بود. حر: بویست. تا: بآب باشد. ←

پاك نكردى، و پليدى ها به وى پاك نكشتى. پس هرك نزيك تر او پاك تر، و هرك دورتر او پليدتر. چون پاك پليدرا پاك نكند از پاكي او هيچ فايده پديد نيابد. از پاكي پاك، فايده، پاك كردن پليدان است، و از عز عزيز، فايده، عزيز كردن ذليلان است، و از غناي غني، فايده، ۳ كار ساختن فقيران است، و از كرم كريم، فايده، تجاوز عاصيان است. قوله:

و وصاياهُ لِنَبِيِّهِ - وصيت هاي خداوند، پيغمبر وى را، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

يعنى پيغمبر خويش را وصيت | کرده است نيكو داشتن درويشان. قصه اين آن است، ۶

ما - ۴۶

← ۸ - ما: بازين همه بليديها را سبب شستن اوست و اگر بذات خويش. قل: و بازمين پاك را سبب كرد شستن بليديها را اگر بذات خويش. حر: و بازمين پاك را سبب كرد شستن همه بليديها را كه اگر آب بذات خويش. پا، كر: باز مزين پاك را سبب كرد شستن بليديها را از آب (اگر آب). تا: بس اين پاك را سبب شستن بليديها كرد و اگر آب بذات خويش.

۸ و سطر اول اين صفحه - ما، تا: بليديها (بليديها) را پاك (پاك) نكردى (نكردانيدى) و بليديها بوى پاك نكشتى. قل، حر، پا، كر: بليديها (بليديها - بليديها) بوى پاك (پاك) نكشتى.

۱ - ما: بس هرك. قل، پا، كر، تا: بس (پس) هر كه. حر: هر كه. ما، تا: او. قل: وى. حر، پا، كر: ندارد. ما: و هرك. قل، حر، پا، كر، تا: و هر كى (و هر كه - هر كه).

۱، ۲ - ما: او بليدتر. قل، حر، پا، كر، تا: بليدتر (بليدتر - بليدتر). در نسخه حر: از، چون پاك، تا: از پاكي پاك، نيامده است. ۲ - ما، قل، پا، كر: چون. تا: و چون. ما، قل، حر، پا، كر: از پاكي پاك فايده. تا: فايده از پاكي.

۳ - ما، قل، پا، كر، تا: بليدانست (بليدانست - بليدان است). حر: پليديها است. ما، قل، حر، پا، كر: و از عز عزيز فايده عزيز كردن ذليلانست (حر: ذليل آنست). تا: و فايده از عز عزيز پاك كردن ذليلان است.

۳، ۴ - ما، حر، پا، كر: و از غنا (غنا) غني فايده كار ساختن فقيرانست (حر: فقير آنست). قل: و از غنا غني كار ساختن فقيرانست. تا: و فايده از غنا غني كار ساختن فقيران است.

۴ - ما، قل، حر، پا، كر: و از كرم كريم فايده. تا: و فايده از كرم كريم. ما، قل، پا، كر، تا: تجاوز عاصيانست (عاصيان است). حر: تجاوز كردن عاصيانست اما چون پاك پليدى را پاك نكند از پاكي وى فايده پديد نيابد. ما، قل: قوله وصايا. حر، تا: و وصايا. پا، كر: وصايا.

۵ - ما، پا، كر: وصيتها (وصيتها) خداوند پيغمبر وى را (مريغمبر را - مريغمبر را) صلى الله عليه وسلم. قل: وصيتها خدايند مريغمبر را صلى الله عليه. حر: كفت وصيتها خداى اند پيغمبر را عليه السلام. تا: عليه السلام وصيت هاي خداوند پيغمبر او را عليه السلام.

۶ - ما، حر، كر، تا: پيغمبر (پيغمبر - مريغمبر) خويش را. قل: مريغمبر خويش را. پا: مريغمبر خويش. ما: کرده است نيكو داشتن. قل، حر، پا، كر، تا: کرده است (پا: كردست) بنيكو (به نيكو) داشتن. ما، كر: قصه (قصه). قل، حر، پا، تا: و قصه.

که توان گران مگه چون: ابو جهل و عتبه و شیبه و ولید مغیره و لبید، نزدیک پیغمبر، صلی الله علیه و سلم، آمدند و گفتند: ما را ایمان آوردن به تو بازمی دارد، مگر آنکه گردبر گرد تو، همه،
 ۳ درویشان و ساسیان می باشند، ما را عار بود با ایشان نشستن، که از گند ایشان ما را نرسد. ایشان را از خود دور کن، تا ما به تو ایمان آریم. مصطفی، صلی الله علیه و سلم، از حرص او بر ایمان خلق،
 عمر خطاب را پیغام داد به درویشان، تا روزی چند کم تر آیند، تا مگر ایشان ایمان آرند. عمر،
 ۶ رضی الله عنه، سه گام پیش نرفته بود، که جبریل آمد، گفت: « وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، »، ایشان را مران که من ایشان را نرانده ام، این ها خوانندگان

۱ - ما، پا، کر: چون ابو جهل. قل، حر: چون ابو جهل. تا: چنانکه ابو جهل و بولهب.

۲، ۱ - ما، تا: و ولید مغیره و ولید نزدیک پیغمبر صلی الله علیه و سلم (علیه السلام) آمدند (آمدند). قل: و ولید بن المغیره علیهم اللعنة سوی بیغامبر علیه السلام آمدند. حر: و ولید بن مغیره سوی بیغامبر آمدند. پا، کر: و ولید بن مغیره و ولید سوی بیغامبر آمدند صلی الله علیه و سلم.

۲ - ما: ما را. قل، حر، پا، کر: ما را از. تا: که هیچ چیز ما را از. ما، قل، تا: بازمی دارد (نمی دارد - نمیدارد). حر: بازمی دارد. پا، کر: می بازمی دارد البته. ما، قل، حر، پا، کر: کرد بر کرد. تا: کردا کرد.

۳، ۲ - ما: همه درویشان و ساسیان می باشند ما را عار بود با ایشان. قل: همه درویشان و ساسیان ما را عار باشد با ایشان. حر: همه ساسیان و درویشان ما را عار باشد با ایشان. پا، کر: درویشان و ساسیان اند (سائلانند) ما را عار باشد بر ایشان. تا: درویشان و ساسیانند و ما را عار می آید با ایشان.

۳ - ما: که از کنند. قل، حر، پا، کر: و از کنند. تا: که از کنند کی لباس. ما، قل، حر، پا، کر: رسد. تا: میرسد.

۴، ۳ - ما: نشستن ایشانرا از خود دور کن. قل، حر، پا، کر: ایشانرا از خویشتن دور کن. تا: ایشانرا از نزدیک خود دور کردن.

۴ - ما، پا، کر، تا: ایمان آریم مصطفی صلی الله علیه و سلم (علیه السلام). قل: ایمان آریم مصطفی صلی الله علیه و سلم. حر: ایمان آریم بس مصطفی علیه السلام. ما، حر، پا، کر، تا: از حرص او (وی). قل: از حرصی او.

۵ - ما: عمر خطاب را پیغام داد بدرویشان تا روزی. قل، پا، کر: مر عمر خطاب (عمر بن الخطاب) را رضی الله عنه پیغام داد بدرویشان تا روزی. حر: عمر بن خطاب را رضی الله عنه به پیغام پیش درویشان فرستاد تا روزی که. تا: عمر خطاب رضی الله عنه را پیغام بدرویشان فرستاد که روز که.

۶، ۵ - ما، قل، کر، تا: عمر رضی الله عنه. حر: عمر خطاب. پا: عمر بن الخطاب رضی الله عنه.

۶ - ما: پیش نرفته بود که جبریل آمد گفت. قل: نرفته بود که جبریل علیه السلام آمد و گفت. حر: نرفته بود که جبریل آمده گفت. پا، کر: نرفته بود که جبریل علیه السلام آمد گفت. تا: پیش نرفته بود که جبریل علیه السلام آمد و گفت.

۶، ۷ - وَلَا تَطْرُدِ... آیه ۵۲، سوره ۶ (سوره الانعام). وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ. - ما، قل، پا، کر، تا: بریدون وجهه. حر: الآیه.

من اند، و آن‌ها راندگانِ من اند، خوانده ما را برانی، و رانده ما را بخوانی، خوب نباشد. اگر دعوی محبت ما داری، آن را خوان که ما خوانده‌ایم، و آن را ران که ما رانده‌ایم، که در محبت موافقت شرط است. باز گفت: «... یُریدونَ وَجْهَهُ»، ایشان مرا می‌خواهند، من ایشان را چرا نخواهم؟^۳ و آن دیگران بت را همی خواهند، من ایشان را چرا خواهم؟ رسول، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عمر را باز خواند، همین کافران باز آمدند و گفتند: اگر نمی‌رانی ایشان را، نوبت نه میان ما و میان ایشان، روزی ما را و روزی ایشان را. این، باری تفضیل مانباشد بر ایشان، چه این مساوات باشد، و مساوات^۶ عدل بود، اگر این بگنی ایمان آریم. مُصْطَفَى، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، عمر را، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، پیغام داد.

← ۷ — ما: ایشانرا مران که. قل، پا، کر: مران مرا ایشانرا کی (که). حر: یا محمد مران ایشانرا که. تا: مران ایشانرا که. ما، تا: نرانده‌ام (نرانده) اینها. قل، حر: نرانده‌ام ایشان (که ایشان). پا، کر: نرانده‌ام اینان. ما، قل، حر، پا، کر: خواندگان. تا: خوانده‌گان.

۱ — ما، قل: و آنها راندگان من اند. حر، پا، کر: و آنها (و آنان) راندگان من. تا: و آنها رانده‌گان من چون تو. ما، قل، حر، تا: مارا. پا، کر: ما. ما، قل، حر، پا، کر: و رانده. تا: اورانده.

۲ — ما، قل، حر: ماداری. پا، کر: داری. تا: ما می‌کنی. ما، قل، پا، کر: تا: خوانده‌ایم. حر: خواندیم. ما، قل، پا، کر: رانده‌ایم. حر: راندم. تا: اورا رانده‌ایم. ما، حر، تا: که در. قل، پا: که اندر. کر: اندر.

۳ — ما، قل، حر، پا، کر: باز گفت. تا: پس گفت. ما: ایشان مرا می‌خواهند من ایشانرا چرا نخواهم. قل: ایشان مرا همی خواهند من جز ایشانرا چرا خواهم. حر: ایشان مرا می‌خوانند و مرا می‌خواهند من چرا نخواهم ایشانرا. پا، کر: مارا می‌خواهند ما نیز (ما مر) جز ایشانرا چرا خواهم. تا: و ایشان ما را می‌خواهند من چرا ایشانرا نخواهم.

۴ — ما: و آن دیگران بت را همی خواهند من ایشانرا چرا خواهم. قل: و آن دیگران می‌بت را خواهند ایشانرا چرا خواهم. حر: و این دیگران بت را خواهند من چرا ایشانرا خواهم. پا، کر: و آن دیگران بت را خواهند ایشانرا (ایشانرا) چرا خواهم. تا: ندارد. ما، حر، پا، کر: رسول صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) عمر (مر عمر) را. قل: تا رسول مر عمر را. تا: رسول علیه السلام عمر را رضی الله عنه.

۵ — ما: اگر نمی‌رانی ایشانرا. قل: اگر نرانی مرا ایشانرا. حر: اگر ایشانرا نرانی. پا، کر: اگر نرانی. تا: اگر ایشانرا نیرانی. ما، قل، تا: نوبت نه (تا: نوبتی بنه) میان ما و میان ایشان. حر: نوبت نه میان ایشان و ما. پا: نوبت نه میان ما و آن ایشان. کر: نوبت نه میان ما و ایشان.

۶ — ما، قل، حر، پا: این باری. کر: این. تا: این باز.

۶، ۷ — ما، قل، کر: نباشد برایشان (برایشان نباشد) چه این مساواة (مساوات) باشد و مساواة (مساوات) عدل بود (عدلست). حر: برایشان نباشد و این مساواة عدلست. پا: برایشان نباشد چه این مساوات باشد عدلست. تا: نباشد برایشان مساوات باشد و مساوات عدلست.

جبریل آمد، عَلَيْهِ السَّلَام، وگفت: «وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ»، گفت: هم با ایشان باش، که من با ایشان ام، هر که را من بکار باشم با آن باش، که من با او ام، ۳ و روی بگردان از آنک من باوی نه ام. عمر را باز خواند. باز آمدند و گفتند: اگر میان ما نوبت ننهی روا داریم و با ایشان بنشینیم، لکن روی سوی ما دار تا ایمان آریم. مُصْطَفَى، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، عمر را پیغام داد تادل درویشان خوش کند به این. و کافران بدین مکر می کردند، تادل ۶ درویشان از مُصْطَفَى، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ، بیازارند تا تبرا کنند. چون مُصْطَفَى، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ،

← ۷ — ما، قل، پا، کر، تا: ایمان. حر: ما ایمان. ما، قل: صلی الله علیه عمر را رضی الله عنه. حر، تا: علیه السلام عمر را این (عمر را). پا، کر: صلی الله علیه وسلم مر عمر را.

۱ — ما: جبریل آمد علیه السلم و گفت. قل، پا، کر، تا: جبریل (جبریل) صلوات الله علیه (علیه السلام) آمد گفت (تا: و گفت). حر: خبر آمد و گفت. ما، قل: واصبر... آیه ۲۸، سوره ۱۸ (سوره الکهف). واصبر نفسک مع الذین يدعون ربهم بالغداة والعشی یریدون وجهه ولا تعد عینک عنهم ترید زینة الحیوة الدنیا ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذکرنا واتبع هواه وکان امره فرطا. — ما، قل، حر، تا: والعشی. پا، کر: والعشی یریدون وجهه.

۲ — ما، قل، حر، تا: با ایشان. پا، کر: برایشان (برایشان). ما: که من با ایشان ام. قل، پا، کر، تا: که من با ایشانم. حر: که ما با ایشان آیم.

۲، ۳ — ما: بکار باشم با آن باشد که من با او ام و روی بگرداند از آنک من باوی نه ام عمر را. قل: بکار بایم با آن باشد که من باویم و روی بگرداند از آنک من باوی نیم عمر را رضی الله عنه. حر: بکار باشم با آن باش که من باویم و روی بگردان از آن که من باوی نیم رسول عمر را. پا، کر: بکار باشم با آن باش که من باویم و روی بگردان (بگردانی) از آنکه من باویم (باویم) عمر را. تا: بکار آیم آن باشد که من اویم و روی بگردان از آنکه من با اویم بکار باشم عمر را رضی الله عنه. ۳ — ما، قل، حر، کر: باز آمدند (کر: و باز آمدند). پا: باز آمد. تا: دیگر بار باز آمدند. ما، قل، حر، پا، کر: اگر. تا: که اگر.

۴ — ما، حر، پا، کر: ننهی (کر: ننهی) رواداریم و با ایشان. قل: ننهی رواداریم با ایشان. تا: ننهی شاید که مانیز ایشان. ما، تا: لکن. قل، حر، پا، کر: ولکن. ما، قل: سوی مادار تا. حر: سوی مادار بسخن گفتن تاما. پا، کر، تا: بمادار تا. ۴، ۵ — ما، پا، کر، تا: مصطفی (پیغمبر) صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) عمر را. قل: مصطفی صلی الله علیه عمر را رضی الله عنه. — در نسخه حر: از، مصطفی، تا، و کافران، نیامده است.

۵ — ما، قل، کر، تا: تادل. پا: دل. ما: خوش کند باین و کافران بدین مکر می کردند. قل، حر: خوش کند و ایشان بدین (بدین) مکر همی کردند (می کردند). پا، کر: خوش کند و ایشان بدین همی مکر کردند. تا: باین خوش کند و کافران باین گفتن مکر میخواستند.

۶ — ما، قل: صلوات الله علیه (علیه السلام) بیازارند تا تبرا کنند. حر: علیه السلام بر گردانند و بدان آرند تا تبرا کنند. پا، کر: صلی الله علیه وسلم بیازارند تا پرا کنند. تا: علیه السلام بیازارد و پراکنده شوند. ما: صلوات الله علیه. ←

تنها مانند ایشان نیز بر گردند، باوی کس نماند. حق، عزوجل، سیر ایشان دانست، و مصطفیٰ، صلی الله علیه و سلم، ندانست. عمر را به درویشان پیغام داد، تادل ایشان نیازارد، و بدانند که این اعراض جفانیست، که اعراض دوست افزون کردن است. بدین مقدار حق، تعالیٰ، نپسندید، ۳ جبریل، علیه السلام، آمد و این آیت آورد: «... وَلَا تَعُدُّ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ»، چشم از ایشان بر مگیر، بدیشان نگر که من هم بدیشان نگرم. نزدیک خلق، درویش ایشان اند و توان گر این دیگران، و نزدیک من، توان گر آن ایشان اند و درویش این دیگران. از بهر آنک، توان گر نه آن است که ۶ دنیا دارد، چه توان گر آن است که مولیٰ دارد. چون من آن توان گران را نهام، توان گر کی اند؟

← قل: صلی الله علیه. حر، تا: علیه السلام. پا، کر: صلی الله علیه وسلم.

۱ - ما، تا: ایشان نیز بر گردند باوی کس نماند (تا کس با او نماند). قل، حر: ایشان نیز (ایشان) بر گردند تا باوی کس نماند. پا، کر: ایشان نیز پراکنده شوند تا باوی کس نماند. ما، قل، پا، کر: حق عزوجل (حق) سر ایشان دانست. حر: حق عزوجل چون دانست سر ایشان. تا: وحق سبحانه سرو مکر ایشان میدانست.

۲، ۱ - ما، قل، حر: و مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم (و مصطفیٰ) ندانست عمر را بدرویشان بیغام داد تا دل ایشان (حر: درویشان) نیازارد. پا، کر: و مصطفیٰ ندانست صلی الله علیه وسلم عمر را سوی ایشان بیغام داد تادل ایشان نیازارد. تا: و مصطفیٰ علیه السلام نمیدانست پس عمر را رضی الله عنه بیغام بزدیک درویشان فرستاد تادل ایشان بنیازارد.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر: که (چه - چه) اعراض دوست (پا، کر: دوستی) افزون (حر: بفزون) گردنست (کردن است) بدین. تا: اعراض زیادت گردانیدن دوستی است این. ما: حق تعالیٰ بپسندد. قل، تا: حق تعالیٰ نپسندید (نپسندید). حر: پا: حق نپسندید. کر: حق بنشیند.

۴ - ما: جبریل علیه السلام آمد و این آیت آورد. قل، تا: جبریل علیه السلام گفت (آمد و گفت). حر: جبریل آمد علیه السلام گفت. پا، کر: جبریل آمد گفت. و لاتعد... آیه ۲۸، سوره ۱۸ (سوره الکهف). قبلاً تمام آیه را در حاشیه ۱، صفحه ۱۸۴، ند کرده است. ما، قل، حر، پا، کر: عنهم. تا: عنهم ای سید. ما، قل، حر، پا، کر: بر مگیر. تا: مگردان.

۵ - ما: بدیشان نگر که من هم بدیشان نگرم. قل: بایشان بر مگیر بایشان نگر کی من بایشان همی نگرم. حر: بایشان نگر که من بایشان همی نگرم. پا، کر: بایشان نگر من بایشان همی نگرم. تا: و بایشان نگر که مرا نظر رحمت بایشان است.

۶، ۵ - ما، قل: درویش ایشان اند (ایشانند) و توانگر این دیگران و نزدیک من توانگران (توانگر) ایشانند و درویش این دیگران. حر: درویشانند و ایشان توانگر و باززد حق توانگر اینها اند و دیگران درویش. پا، کر: درویشان ایشانند و توانگران این دیگران نزدیک من توانگر آن (توانگران) ایشانند و درویشان (ودرویشان) آن دیگران. تا: ایشان درویشند و دیگران توانگر و نزدیک من توانگر ایشانند و دیگران درویش.

۷ - ما، قل، پا، کر: که (چه - چه). حر: بل. تا: ندارد. ما، قل، حر، پا، کر: چون. تا: و چون. ما: ان توانگر انرا نهام توانگر کی اند. قل: ان دیگرانرا نیم توانگر کی اند. حر: آن دیگرانرا نیم توانگر نیند بل که. پا، کر: آن دیگران نیم توانگر که اند. تا: ایشانرا نیم توانگر کی باشند.

درویش ترین خَلْقِ ایشان اند. | و چون من این درویشا را باشم، درویش کی باشد؟ تو ان گرتترین خَلْقِ ایشان باشند.

- ۳ تفسیرِ وصیّتِ کردنِ خدای، تعالیٰ، پیغامِ بر را، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ، از بهر درویشان این است: از پسِ آنک این امرها بیامد، چون مُصْطَفَى، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، درویشی را بدیدی، گفتی: «بِأَبِي مَنْ وَصَّانِي رَبِّي بِهِ.»، پدرِ من فدایِ آن کس باد که خداوندِ من اورا به من وصیّت کرد.
- ۶ چون عنایتِ حقّ، تعالیٰ، بدید در کارِ ایشان، چون همه دنیا بر او عرضه کردند، اعراض کرد و فقر اختیار کرد، تا گفت: «لِي حِرْفَتَانِ، الْفَقْرُ وَالْجِهَادُ.» و چون بزرگی محلّ فقرا بدید، به دعا درخواست، تاحقّ، تعالیٰ، اورا بر همان نگاه دارد، گفت: «اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَسْكِينًا، وَأَمِتْنِي مَسْكِينًا، وَأَحْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِينِ.» قَوْلُهُ:

- ۱ — ما، قل، پا، کر، تا: خلق ایشانند. حر: خلق اند. ما، تا: و چون من این درویشان را. حر: چون من آن درویشان. پا، کر: و چون من ایشان را. در نسخه قل: از، و چون من، تا، تفسیر، نیامده است. ما، تا: کی باشد (باشند). حر: کی باشند بل که. پا، کر: چه باشند که.
- ۳ — ما، حر، تا: خدای تعالیٰ (عزوجل - خدای) پیغامبر را صلوات الله علیه (علیه السلام) از بهر درویشان اینست. قل: خداوند عزوجل مر پیامبر را صلی الله علیه از بهر این درویشان اینست. پا، کر: پیغامبر صلی الله علیه وسلم از بهر این درویشان است.
- ۴ — ما، قل: از پس آنک این امرها بیامد. حر: از پس این که این امر آمد. پا، کر: از بهر آنکه امرها بیامد. تا: و پس از آن که این امرها بیامد. ما، حر، تا: صلوات الله علیه وسلم (علیه السلام) درویشی را. قل، پا، کر: صلی الله علیه (علیه وسلم) مردرویشی را. ما، قل، حر، پا، کر: گفتی. تا: گفت.
- ۵ — ما، قل، پا، کر، تا: بدر (بدر - بدر - پدر) من. حر: گفتی بدر من. ما: آن کس باد که خداوند من اورا بمن. قل، حر: آنکس باد (آنکس باذا) که خداوند من (من) مرا بوی. پا، کر: آنکسی (انکس) باد که خداوند مرا بوی. تا: آنکس باد که خدای مرا در حق او. ما، قل، حر، پا، کر: وصیت کرد. تا: وصیت کرده است.
- ۶ — ما: چون عنایت حق تعالی بدید در کار ایشان چون همه دنیا برو عرضه کردند. قل، پا، کر: چون بدید عنایت حق عزوجل (حق) بکار ایشان از همه (همه) دنیا بروی عرض کرد (کردند). حر: و چون بدید عنایت رب بکار ایشان از همه دنیا بروی عرضه کردند. تا: و چون عنایت حق بدید در کار ایشان آنکاه که همه دنیا برو عرضه کرده اند.
- ۷ — ما، حر، پا، کر، تا: تا گفت (و گفت) لی حرفتان. قل: تا گفت لی حرفتان. ما: و چون بزرگی محل فقرا. قل، حر، پا، کر: و چون (و چون) بزرگی محل فقرا. تا: و چون محل و درجه و بزرگی فقراء.
- ۸ — ما، تا: درخواست تاحق تعالی اورا. قل: بخواست تاحق عزوجل مرورا. حر: بخواست تاحق اورا. پا، کر: خواست تاحق مرورا. ما، قل: بر همان نگاه دارد گفت (و گفت) اللهم. حر: بر همان بدارد گفت اللهم. پا، کر: بر همان نگاه دارد (نگاه دارد) الهی. تا: بران نگاه دارد و گفت اللهم.

وَحَبَايَاهُ عِنْدَ صَفِيَّهِ - و نهانیانِ او اند نزدیکِ دوستِ او. - یعنی، پیغامِ بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. -
 معنی این سخن آن است، که خدای، تعالیٰ، این درویشان را به نزدیکِ پیغامِ بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، پنهان کرده است، و نزدیکِ وی زینهار نهاده است، و این دلیل باشد^۳ بر بزرگی محل و قدر ایشان، و خصوص ایشان، که پنهان نکنند مگر خاصگیان را، و به مقدار محل زینهار دار جویند، تا به نزدیکِ او زینهار نهند. هر چند زینهار عزیزتر، زینهار دار امین تر و بزرگ تر. و چون در دو جهان کس از مصطفیٰ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،^۶ بزرگ تر نبود، و از او عزیز تر و امین تر نبود، درویشان را به نزدیکِ او زینهار نهاد، و او را نصب کرد

← ۹ - ما، قل، حر، پا، تا: المساکین. کر: المسکین.

۱ - ما، قل: قوله وخبایاه عند صفيه. حر، پا، کر: وخبایاه عند صفيه. تا: وخبایاه عند حبيبه. ما: گفت نهانیان او اند نزدیکِ دوست او. قل: نهانیهای وی اندر نزدیکِ دوست وی. حر: گفت نهانیان اند نزدیکِ دوست وی. پا، کر: نهانیان ویند نزدیکِ دوست وی. تا: و نهانیان اویند نزدیکِ دوست او.

۲ - ما، حر، پا، کر، تا: یعنی (پا، کر: ندارد) بیغامبر صلی الله علیه وسلم (علیه السلام). قل: بیغامبر صلی الله علیه وسلم. ما، قل، حر، تا: این سخن. پا، کر: این.

۳، ۲ - ما، حر: که خدای تعالی (که خداوند عزوجل) این درویشانرا (درویشان را) بنزدیک بیغامبر صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) پنهان کرده است. قل: کی خداوند عزوجل مرین درویشانرا بنزدیک بیغامبر پنهان کرده است. پا، کر: که خداوند عزوجل مرین (مراین) درویشکانرا (درویشکان را) نزدیک بیغامبر (بیغامبر) صلی الله علیه وسلم پنهان کردست (کر داست). تا: که خدای درویشکان را نزدیک بیغامبر علیه السلام پنهان کردانیده است. ما، قل: و نزدیک (و بنزدیک) وی زینهار نهاده است. حر: و نزدیک وی زینهار نهاد. پا، کر: و نزدیک وی زینهار نهادست (نهادست). تا: و نزدیک او بزینهار نهاده است.

۴، ۳ - ما، قل، حر، پا، کر: دلیل باشد بر. تا: دلیل است.

۴ - ما: و قدر ایشان. قل، پا، کر: ایشان. حر: درویشان. تا: ندارد.

۵، ۴ - ما، قل: ایشان که پنهان نکنند مگر خاصگیانرا (خاصکانرا) و بمقدار محل زینهار (زینهار) زینهار دار. حر: ایشان پنهان نکنند مگر خاصانرا و بمقدار محل زینهار زینهار دار. پا، کر: ایشان که پنهان نکنند مگر خاصکان را (خاصکانرا) بمقدار محل زینهار زینهار دار. تا: ایشانکه پنهان نکنند مگر خاصه کانرا و بقدر محل زینهار دار.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: بنزدیک او (وی) زینهار (زینهار). ما: هر چند زینهار. قل، حر، تا: هر چند (و هر چند) زینهار. پا، کر: هر چند زینهار.

۶ - ما، قل، تا: زینهار دار. حر، پا، کر: زینهار دار.

۷، ۶ - ما، قل: و چون در (چون اندر) دو جهان کس از مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم (صلی الله علیه) بزرگتر نبود و از او (و از وی) عزیز تر و امین تر نبود. حر: چون در دو جهان کسی از مصطفیٰ علیه السلام عزیز تر نبود و از وی بزرگتر ←

به تیمار داشتن. و کار ایشان راست کردن دلیل گشت بر بزرگی جاه ایشان. قوله:
 هُمْ فِي حَيَاتِهِ أَهْلُ صُفْتِهِ - ایشان در زندگانی پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، اهل صُفْتَهُ
 ۳ او بودند.

و این اصلی است در شَرَفِ فُقَرَاءِ، که خَلَقَ ایشان را بدین طَعْنِ کنند که در خانگاهها
 نشسته اند و کاهلی پیشه کرده، و اصل این از اصحابِ صُفْتِهِ پیغام بر بود، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، که
 ۶ ایشان از همه عالم بریده بودند، چنانکه حق، تَعَالَى، گفت: «لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا
 مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ»، و روی از خَلَقِ به حق، تَعَالَى، آورده بودند، و طَمَعِ از خَلَقِ بریده بودند،

← نبود و امین تر. پا، کر: چون کسی اندر دو جهان از مصطفی عزیز تر و بزرگتر و امین تر نبود صلی الله علیه وسلم. تا: و چون
 در دو جهان از مصطفی علیه السلام کسی بزرگتر نبود و از او عزیز تر و امین تر نبود.

۷ وسط اول این صفحه - ما، تا: در ویشانرا (درویشان را) بنزدیک او زینهار (زینهار) نهاد و او را نصب کرد بتیمار داشتن.
 قل: مرد ویشانرا بنزدیک وی زینهار نهاد و مرورا صلی الله علیه بیا کرد بتیمار داشتن. حر: ایشانرا نزدیک وی زینهار
 نهاد و او را وصیت کرد تیمار داشتن. پا، کر: در ویشانرا بنزدیک وی زینهار نهاد و مرورا صلی الله علیه وسلم بیای کرد
 (کر دید) بتیمار (تیمار) داشتن.

۱ - ما، تا: و کار ایشان راست کردن (کردن لاجرم). قل، پا، کر: کار ایشان. حر: کار ایشان را و تیمار داشت او تا. ما،
 قل، پا، کر، تا: بر بزرگی. حر: بر بزرگی محل ایشان. ما، قل: قوله هم. حر، پا، کر، تا: هم.

۲ - ما، پا، کر، تا: ایشان در (اندر) زندگانی بیغامبر (بیغمبر) صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) اهل صُفْتِهِ (وی) بودند
 (تا: بوده اند). قل: ایشان اندر زندگانی بیغامبر صلی الله علیه اهل صُفْتِهِ وی بودند. حر: گفت ایشان بزندگانی بیغامبر
 علیه السلام اهل صُفْتِهِ وی بودند.

۴ - ما، حر، تا: در شرف. قل، پا، کر: اندر شرف. ما، قل، حر، تا: که (کی) خلق. پا، کر: که. ما: بدین طعن
 کنند که در خانگاهها. قل، پا، کر: بدین طعن کنند کی (که) اندر خانگاهها (خانگاهها). حر: بدین طعن زنده کویند
 در خانگاهها. تا: باین سبب طعن کنند و کویند در خانگاهها.

۵ - ما، قل، حر، کر، تا: و کاهلی. پا: کاهلی. ما، حر: کرده. قل، پا، کر: کرده اند. تا: گرفته. ما، قل، حر، تا:
 از اصحاب. پا، کر: ندارد. ما، قل، پا، کر: بیغامبر (بیغمبر) بود صلی الله علیه وسلم (صلی الله علیه). حر: بیغامبر
 علیه السلام گرفته اند. تا: بیغامبر علیه السلام بود.

۶ - ما، قل، حر، پا، کر: بریده بودند. تا: بریده بوده اند. ما: حق تعالی گفت. قل، حر: خدای عز و جل گفت. پا، کر:
 خدای گفت. تا: خدای تعالی میگوید.

۶، ۷ - للفقراء... آیه ۸، سوره ۵۹ (سوره الحشر). للفقراء المهاجرین الذین اخرجوا من ديارهم واموالهم یتغون فضلا
 من الله ورضوانا ینصرون الله ورسوله اولئک هم الصادقون. - ما، قل، پا، کر، تا: و اموالهم. حر: الآیه. ←

و پُشت به تو کُلُّ باز نهاده، و خوشنودیِ خدای را بر خوشنودیِ خَلْقِ بگزیده، چنانک خدای، تعالی، گفت: «... یَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا»، و هر چه خَلْقِ چنگ در اوزده بودند، ایشان دست خویش از آن کوتاه داشتند. اجتماع ایشان بر این معنی بود، نه بدان معنی که خَلْقِ گمان می برند. قوله: ۳ وَبَعْدَ وَفَاتِهِ خِيَارُ أُمَّتِهِ - و پس از مرگ پیغام بر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، به ترین امت او اند. از بهر آن معنی، که در هر عصری فقیران گزیدگانِ خَلْقِ باشند. نبینی، که چون اغنیا به بلا در مانند تَقَرُّبُ به فُقْرًا کنند، تا مگر حق، تعالی، آن بلا از ایشان بگرداند به بَرَكَتِ ۶ دُعایِ فقیران. و هرگز هیچ فقیر به توان گر تَقَرُّبُ نجوید، چون فقیر باشد نه گدا، و در فُقْرُ

← ۷ - ما: بحق تعالی آورده بودند. قل، حر، پا، کر: بحق آورده (آورده) بودند. تا: بحق سبحانه آورده بودند. ما، قل، حر، پا، کر: بریده بودند. تا: بریده.

۱ - ما، حر، تا: باز نهاده. قل، پا، کر: باز نهاده بودند. ما، تا: خوشنودی (و خوشنودی) خدای را. قل، حر: خوشنودی خدای تعالی. پا، کر: خوشنودی خدای عزوجل.

۲، ۱ - ما: بگزیده چنانک خدای تعالی گفت. قل، حر: اختیار کرده بودند (کرده) چنانک خدای عزوجل. پا، کر: اختیار کرده بوده اند (بودند) چنانکه گفت حق تعالی. تا: اختیار کرده چنانکه خدای میگوید.

۲ - ما: و هر چه خَلْقِ چنگ در زده بودند. قل: و هر چه خَلْقِ چنگ بدو اندر زده بودند. حر: و هر چه خَلْقِ چنگ بدو زده بودند. پا: و هر که خَلْقِ اندر چه چنگ زده بودند. کر: و هر که بر خَلْقِ اندر چنگ زده بودند. تا: و هر چه خَلْقِ در آن آویخته بوده اند.

۳ - ما: خویش از آن کوتاه داشتند. قل، حر، پا، کر: خویش از آنجا کوتاه داشته بودند. تا: خود از آن کوتاه میداشتند. ما، قل، تا: برین (باین) معنی بود نه بدان معنی (بآمعنی). حر: بدین معنی بود نه بدان. پا، کر: بدین معنی (بدین معنی) بود نه بدان معنی (بدان معنی). ما، قل: گمان می برند (همی برند) قوله و بعد. حر، پا، کر، تا: گمان می برند (برند) - میبرند) و بعد.

۴ - ما، پا، کر: و پس از (وازیس) مرگ بیغامبر (بیغمبر) صلی الله علیه وسلم بهترین امت او اند (ویند - وی اند). قل: و بعد از مرگ پیامبر بهترین امت وی اند. حر: از پس مرگ بیغامبر علیه السلام خیار امت وی اند. تا: و بعد از وفات بیغمبر علیه السلام بهترین امت اویند.

۵ - ما: از بهر آن معنی که در هر. قل، پا، کر: از بهر آن معنی (آمعنی) که بهر. حر: ازین معنی که بهر. تا: از بهر آنکه در هر. ما، قل، حر، پا، کر: فقیران کزیدگان. تا: فقرا کزیده کان.

۵، ۶ - ما، تا: باشند نبینی (نه بینی) که چون اغنیا ببلا در مانند. قل، حر: نبینی (نه بینی) کی (که) چون اغنیا ببلا اندر مانند (ببلا در مانند). پا، کر: نه بینی که چون اغنیا (انبیا) ببلا اندر مانند.

۶ - ما، حر: حق تعالی. قل، پا، کر: حق عزوجل (جل و عز). تا: حق.

۶، ۷ - ما، قل، حر: بر که دعاء (ببرکت دعا) فقیران. پا، کر: ببرکات دعاء فقرا. تا: ببرکت دعا فقراء. ←

صادق کاذب نباشد، که حقیقتِ فقیر آن است که در هر دو کون صادق باشد، و او را به هیچ چیز اعتماد نباشد، و به هیچ کس | ایشان را طمع نباشد، و بر خدای تعالی، بدَل نیارد. این فقیری ۴۸-ما
 ۳ باشد که عین فقر او غنا باشد. و اگر هیچ شرف نیستی فقر را و فقر را، مگر آنک که توان گرا به بند شهوت و مُراد بسته اند، تا بر درِ خداوند بیستاده اند، و در ویش را همه مُراد بسته اند، و بانی مُرادی بر دوست بدَل نیاورده است. و آن کسان از جمله فقرا که مطعون اند به نزدِ خلق، به ترین اهل
 ۶ عصرِ خویش اند، از بهر آنک، مُنزه اند از اسبابی که خلق بدان آلوده گردند. از ایشان کس عوان

← ۷ - ما: هیچ فقیر تقرب. قل: هیچ فقیر بتوان کر هیچ تقرب. حر: تا: هیچ فقیر بتوان کر تقرب (تقریب). پا، کر: هیچ فقیر به هیچ توان کر تقرب. ما، قل، پا، کر، تا: چون. حر: چون بحقیقت.
 ۷ و سطر اول این صفحه - ما: نه کدا و در فقر صادق کاذب نباشد. قل: نه کذاب باشد و اندر فقر صادق باشد نه کاذب باشد و نه کذاب. حر: نه کدا و در فقر صادق باشد و کذاب نباشد. پا، کر: نه کدا باشد و اندر فقر صادق باشد کاذب نباشد. تا: نه کذاب و در فقر صادق باشد نه کاذب.

۱ - ما: که حقیقت فقیر آنست که در هر. قل: کی حقیقت فقیری آنست کی اندر هر. حر: که حقیقت آنست که در. پا، کر: حقیقت فقر آنست که اندر هر. تا: که فقیر حقیقی آنست که در هر. ما: صادق باشد و او را به هیچ. قل، تا: ورا (او را) به هیچ چیز. حر، پا، کر: ویرا به هیچ (بر هیچ) چیز.
 ۲ - ما، تا: ایشانرا (او را) طمع نباشد. قل، حر، پا، کر: طمع نباشد. ما، حر: خدای تعالی. قل، پا، کر: خدای عزوجل. تا: خدای. ما، حر، کر: این. قل، پا، تا: و این.
 ۳ - ما، تا: فقر او. قل، پا، کر: فقر وی. حر: این فقر. ما، حر، تا: و اگر هیچ شرف نیستی فقر را و فقر را (فقر را و فقیر را - فقیر و فقر را). قل: و اگر هیچ شرف نیست مرفقرا را. پا، کر: و اگر هیچ شرفی نیست مرفقرا و مرفقرا را. ما، تا: توان کر را. قل: مرتوان کر را. حر: توان کر آن. پا، کر: مرتوان کر آنرا (مرتوان کران را).
 ۴ - ما: و شهوت و مراد بسته اند. قل، حر، کر: شهوت و مراد بسته اند (کر: به بسته اند). پا: که کر شهوت و مراد بسته اند. تا: مراد و شهوت بسته اند. ما: تا بر درِ خداوند بیستاده اند و در ویش را همه مراد بسته اند با بی مرادی. قل: تا بر درِ خداوند بسته است و مزدرویشانرا همه مراد ستانده اند با بی مرادی. حر: تا بر درِ خداوند نه ایستاده باشد و در ویش را همه مرادها بسته اند تا بی مراد. پا، کر: تا بر درِ خداوند بیستادند (به بیستادند) و مزدرویش را همه مراد بسته است و با بی مرادی. تا: تا بر درِ کاه خداوند ایستاده است و از در ویش همه مرادها بسته اند تا با بی مرادی.
 ۵ - ما: و آن کسان که از جمله فقرا که. قل: و آنکسها از جمله فقرا که. حر: تا مراد ایشانرا همه دوست کشته است و از جمله فقرا که. پا، کر: و آنکسانکه از جمله فقراء. تا: از جمله فقرا کسانیکه. ما، حر: بنزد. قل، پا، کر، تا: بنزدیک (به نزدیک).
 ۶، ۵ - ما، قل: بهترین اهل عصر. حر، پا، کر: بهترین عصر. تا: بهترین اهل عصر.
 ۶ - ما، پا، کر، تا: از. قل، حر: از آن. ما: بدان الوده گردند. قل، حر، پا، کر: بدو الوده گردند. تا: بآن الوده اند.

نباشد، و هرگز کس را سعایت نکنند، و با کس خصومت نکنند، و حاکمی ندارند، و وقف ندارند، و وصیّت ندارند، و مایه و دوکان ندارند، و دنیا جمع نکنند، و برایشان زکوة واجب نگردد، و به شرب خمر و زنا و لواط مشغول نگردند، و دنیا طلب نکنند، و آنچه دارند ایشار کنند. مطعونان ایشان چنین اند، خیارگان ایشان بنگر که چگونه باشند. قوله: **لَمْ يَزَلْ، يَدْعُو الْأَوَّلَ الثَّانِي، وَالسَّابِقُ التَّالِي، بِلِسَانِ فِعْلِهِ. أَغْنَاهُ ذَلِكَ عَنْ قَوْلِهِ -** همیشه دعوت می کرد اول ثانی را، و پیش رو پس رورا، به زبان کردار. بی نیاز کرده بود ۶ اورا آن از گفتار خویش.

معنی این سخن آن است، که مشایخ این طایفه مریدان خویش را به فعل دعوت کردند

۱ - ما، حر، تا: و هرگز. قل، پا، کر: هرگز. ما: و حاملی ندارند. قل، حر، پا، کر: و حاکمی ندارند (نکنند). تا: و حکم و قضا نکنند.

۲، ۱ - ما، پا، کر: و وقف ندارند. قل: و وقف ندارند. تا: و اوقاف ندارند. حر: ندارد.

۲ - ما، حر، تا: و وصیّت. قل، پا، کر: وصیّت. ما: و مایه و دوکان. قل: مایه و دوکان. حر: و خاتمان و مایه. پا، کر: مایه (مایه) دکان. تا: و پایه و دکان حمایتی. ما، حر: و دنیا. قل، پا، کر: دنیا. تا: و مال. ما، حر، تا: و بریشان (تا: و برایشان). قل، پا، کر: بریشان (برایشان).

۳، ۲ - ما، قل، پا، کر، تا: واجب نکرد. حر: واجب نیاید.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر: و بشرب. تا: و شرب. ما، قل: و لواطت. حر، پا، کر، تا: و لواطه. ما، حر، تا: و دنیا. قل، پا، کر: دنیا.

۴ - ما: مطعونان ایشان چنین اند خیارگان ایشان بنگر که چگونه باشند. قل، پا، کر: مطعون (مطعونان) ایشان چنین اند خیارگان ایشان چگونه باشند. حر: چون مطعونان ایشان چنین باشند خیار ایشان چگونه باشند. تا: مطعونان ایشان بدین صفت اند بنگر که خیار و کزیدگان چگونه باشند.

۵، ۴ - ما، تا: قوله (تا: ندارد) لم يزل يدعو الاول الثاني والسابق (السابق) التالى بلسان فعله اغناه ذلك عن قوله همیشه دعوت می کرد (می کرد) اول ثانی را و پیش رو (و پیش رو) پس رورا بزبان کردار بی نیاز (او بی نیاز) کرده بود اورا (بود) ان از گفتار خویش (از ان از گفتار او). قل: قوله لم يزل يدعو الاول الثاني همرا دعوت همی کرد اول مرثانی را قوله والسابق التالى و پیش رو و مرسبس رورا قوله بلسان فعله بزبان کردار قوله اغناه ذلك عن قوله بی نیاز کرده بود ان و را از گفتار. حر: لم يزل يدعو الاول الثاني كفت همواره دعوت می کند اول ثانی را و السابق التالى و پیش رو پس رورا بلسان فعله بزبان کردار اغناه ذلك عن قوله بی نیاز کرده بود و را از گفتار. پا، کر: لم يزل يدعو الاول الثاني همواره دعوة (دعوت) می کرد اول مرثانی را و السابق التالى (التالى) و پیش رو مرز پس رورا بلسان فعله بزبان کردار (کرد کار) اغناه ذلك (ذلك) عن قوله بی نیاز کرده بود آن اورا از گفتار.

۸ - ما، قل، حر، پا، کر: این سخن. تا: این سخنان. ما، قل، حر: مریدان. پا، کر: مریدان. تا: رحمه الله مریدان. ما، حر: دعوت کردند. قل، پا، کر، تا: دعوت کردند.

نه به قول، تاهر که با ایشان صحبت کردی، همه، راستی دیدی، همان آموختی و همان خوی کردی،
 و به بیان قول حاجت نیامدی، و اگر از مریدی اندکی کژی پدید آمدی تجاوز نکردی تا بی ادب
 ۳ نگشتی. و راستی ظاهر نشان درستی باطن است، هر چند باطن درست تر، ظاهر راست تر. چنین گفته اند:
 مَنْ كَانَ لَهُ بَاطِنٌ صَّحِيحٌ، كَانَ لَهُ ظَاهِرٌ مَلِيحٌ. و در حکایات ابو حفص حداد چنین آورده اند:
 که او به زیارت شبلی رفت، از نیشابور به بغداد با اصحاب خویش، و اصحاب خویش را
 ۶ به سیاست داشتی، شبلی اورا گفت: اَدَّبْتَ اَصْحَابَكَ اَدَابَ السَّلَاطِينِ. از بهر آنکه، اصحاب او
 پیش او سخن نیارستندی گفتن، و چشم به روی او باز نیارستندی کردن، و اگر پیش او ایستاده
 بودند بی امر او نیارستندی نشستن، و این آداب سلطانیان است. از این معنی گفت شبلی اورا:

- ۱ - ما، قل، حر، تا: همان آموختی (آموختی). پا: هم آموختی. کر: هم آن آموختی.
- ۱، ۲ - ما، قل: و همان خوی کردی و بیان (بیان). حر: و همان خو کردی بس ازرا. پا، کر: هم آن خو کردی بیان (به بیان). تا: و هم بان خوی کردی و بیان.
- ۲ - ما، قل، پا، کر، تا: اندکی کژی. حر: کژی. ما، حر، کر: تجاوز نکردی. قل، پا: تجاوز نکردی. تا: ازو تجاوز نکردی.
- ۳ - ما، قل، پا، کر، تا: درست تر (پا: درست تر). حر: راست تر. ما، قل، پا، کر، تا: چنین (تا: و چنین). حر: تا چنین.
- ۴ - ما، قل، پا، کر، تا: باطن صحیح کان له ظاهر ملیح. حر: ظاهر صحیح فله باطن صحیح. ما: و در حکایات ابو حفص. قل، حر: و در حکایتها (و بحکایتها) ابو حفص. پا، کر: بحکایت ابو حفص. تا: و در حکایت بو حفظ.
- ۴، ۵ - ما، تا: آورده اند که او. قل، حر: آورده اند که وی. پا، کر: آمده است که وی.
- ۵ - ما، قل: شبلی رفت از نیشابور ببغداد با اصحاب خویش و اصحاب (و مر اصحاب) خویش را. حر: شبلی رفت از نیشابور با اصحاب خویش را. پا، کر: شبلی رفت از نیشابور ببغداد با اصحاب خویش و مر اصحاب خویش را. تا: شبلی رحمه الله به بغداد آمد از پشاور با اصحاب خویش و اصحاب را.
- ۶ - ما: شبلی اورا گفت. قل، پا، کر: شبلی مرورا (مر اورا) گفت یا با حفص. حر: شبلی گفت یا با حفص. تا: و شبلی رحمه الله مرورا گفت.
- ۶، ۷ - ما: از بهر آنکه اصحاب او پیش او. قل، حر، پا، کر، تا: از بهر آنکه (از بهر آنکه) اصحاب وی پیش وی.
- ۷ - ما، حر: بروی او باز نیارستندی کردن. قل، پا، کر: بروی وی نیارستندی کردن. تا: بروی وی نیارستندی باز کردن.
- ۷، ۸ - ما، حر: و اگر پیش او (وی) ایستاده بودند (بر بای بودند) بی امر او نیارستندی نشستن (نشست). قل، پا، کر، تا: و بر (وا کر) پیش وی بر بای بودند و بی (بی) امر او نیارستندی نشستن.
- ۸ - ما، قل، پا، کر، تا: و این. حر: و آنرا. ما: سلطانیان است از این معنی گفت شبلی اورا. قل: سلطانیانست این معنی گفت شبلی مرورا. - در نسخه قل: این جمله، ادب اصحابک اداب السلاطین، نیامده است. حر: سلطانیانست از این معنی شبلی گفت اورا. پا، کر، تا: سلاطین است از این معنی (از این معنی) گفت شبلی مرورا (مر اورا).

أَدَّبْتَ أَصْحَابَكَ آدَابَ السَّلَاطِينِ. جواب داد: لَا يَا أَبَا بَكْرٍ، وَلَكِنْ صِحَّةُ الْعِنْوَانِ دَلِيلُ صِحَّةِ مَا فِي الْكِتَابِ، از عنوان دلیل توان کرد که در نامه چیست. و ظاهر خَلَقَ عنوانِ باطن است، روا باشد که ظاهری باشد آبادان و باطن ویران چون حالِ مُنَافِقَانِ، فَأَمَّا هِرْكَزٌ وَانْبِاشٌ ظَاهِرٌ وَوِيرَانٌ ۳ و باطن آبادان. این که یاد کردیم ظاهر است، و سِرٌّ این سخن آن است، که جَوَارِحُ تَبَعِ دَلِ اَنْدُودِ دَلِ مَلِكِ ايشان، و دَلِ تَبَعِ حَقِّ اسْتِ، هر گاه این مَلِكِ خُرْدَتَرِ مَلِكِ بَزْرِكِ را حُرْمَتِ دارد، رَعِيَّتِ او را حُرْمَتِ دارند. آندام ها به دَلِ نَگَرَنَدِ، و دَلِ بَهِ حَقِّ نَگَرَدِ. چون دَلِ رَاسْتِ باشد آندام ها با او رَاسْتِ باشند، و چون دَلِ كَجِ ۶ گردد آندام ها با او كَجِ گردند. و هر مقامی که دَلِ بدور سید، بر ظاهر همان احوال پیدا گردد. و نبینی که عُمَرُ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، چون خَوْفِ حَقِّ، تَعَالَى، بَرَسِرًا وَغَالِبِ كَشْتِ، آثارِ آن خَوْفِ بر ظاهر او پدید آمد، تا خَلَقَ را از | هَيْبَتِ او قرار نماند، و دِيُوُ چُونِ او را بَدِيدٌ بَتَرَسِيدِ. چُنَانِكَ پَيَغْمِبِرِ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ ۹ وَسَلَّمَ، كَفَتِ: مَا فِي السَّمَاءِ مَلَكٌ إِلَّا وَهُوَ يُوقِرُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَمَا فِي الْأَرْضِ

۴۹-۱۰

- ۱ - ما، قل، پا، کر، تا: لایا ابابکر (بابابکر). حر: یا ابابکر. ما، قل، تا: دلیل صحه. حر: صحه. پا، کر: دلیل علی صحه.
- ۲ - ما، حر: دلیل توان کرد که در. قل، پا، کر: دلیل توان کرد که اندر. تا: بتوان دانست که در. ما، قل، پا، کر، تا: و ظاهر. حر: ظاهر.
- ۳ - ما: بیران جون. قل، حر، پا، کر: ویران جون. تا: ویران چنانکه. ما، پا، کر: فاما. قل: واما. حر، تا: اما. ما: ظاهر بیران. قل، حر، پا، کر، تا: ظاهر ویران.
- ۴ - ما، پا، کر، تا: این که (اینکه). قل: اینک. حر: و این که.
- ۵ - ما: هر که. قل: هر گاه. حر، پا، کر، تا: هر گاه که (هر گاه که). ما، قل، حر، تا: خرد تر. پا، کر: خرد. ما: بزرگ را. قل، حر، پا، کر، تا: بزرگ تر را.
- ۶ - ما، قل، حر، کر، تا: اندامها. پا: اندامها. ما، قل، حر: بحق نکرد. پا، کر: بحق. تا: بحق تعالی و. ما، تا: با او. قل، حر، پا، کر: باوی.
- ۶، ۷ - ما، کر: کج کردد. قل، حر، پا، تا: کز کردد.
- ۷ - ما، پا، کر: با او (باوی) کج کردند. قل، حر، تا: باوی (با او) کز کردند. ما، قل، حر، پا، کر: و هر (هر) مقامی که. تا: و هر مقام که. ما، قل، پا، کر، تا: دَلِ بدو (تا: با او) رسید بر ظاهر همان احوال پیدا کردد (پیدا کردد - تا: پیدا کرد دانند). حر: دَلِ بدو رسد همان احوال بظاهر پیدا کردد.
- ۷، ۸ - ما: و نبینی که امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه. قل، حر، پا، کر، تا: نبینی که عمر را (عمر) رضی الله عنه.
- ۸ - ما، تا: حق تعالی (حق) بر سر او غالب کشت. قل، پا، کر: حق بر سر او غالب کشت (بود). حر: بروی غالب کشت. ما، تا: بر ظاهر او. قل، حر، پا، کر: بر ظاهر وی.
- ۹ - ما، تا: هیبت او. قل، حر، پا، کر: هیبت وی. ما، قل، پا، کر، تا: او را (ویرا) بدید بترسید. حر: وی را بدید بترسیدی.

شَيْطَانٌ إِلَّا وَهُوَ يَفْرَقُ مِنْ ظِلِّ عُمَرَ. وچون حق، تعالیٰ، را به نزدیک او توقیر بود اورا به نزدیک ملائکه توقیر افتاد، وچون اورا از حق، تعالیٰ، خوف بود شیطان از او خایف گشت. و هم چنین ۳ عُمَانُ بْنُ عَفَّانَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، چون اورا از خدای، تعالیٰ، شرم بود آن شرم بر ظاهر او اثر کرد، تا ملائکه از او شرم داشتند، و خدمت خود را در جنب خدمت عثمان تقصیر دیدند. معنی شرم این بود. از بهر این معنی گفتیم: که بدان مقدار که سر را با حق، تعالیٰ، راستی باشد بر ظاهر راستی ۶ پدید آید، و به مقدار پاکی سر، بر ظاهر پاکی پدید آید. و تعظیم و حرمت و خوف و دیگر صفات هم چنین باشد. چون حال چنین گردد ظاهر آن کس آینه خلق گردد، تا هر گاه که به وی درنگردد یا با وی صحبت کند، همه مراد بیابد، و از گفتار زبان مستغنی گردد، و به بیان حاجت نیاید، که

← ۹، ۱۰ - ما، قل، پا، کر: صلی الله علیه وسلم (صلی الله علیه) گفت. حر: گفت علیه السلام. تا: علیه السلام میگوید. ۱۰ - ما، پا، کر، تا: مافی السماء (السماء). قل: مافی السموات. حر: مافی السماء. ما، قل، حر، تا: وهو یوقر. پا، کر: هو (وهو) یوافق. ما، قل، حر، پا، کر: عمر بن الخطاب. تا: عمر.

- ۱ - ما، قل، حر: وهو یفر (یفر). پا، کر، تا: وهو یفرق. ما، قل، حر، پا، کر: عمر. تا: عمر رضی الله عنه.
- ۲، ۱ - ما، قل، حر، پا، کر: و چون (قل: چون) حق تعالی را (حق را) بنزدیک او (وی) توقیر بود اورا (حر: ویرا - قل: ورا) بنزدیک ملائکه توقیر افتاد (حر: توقیر بود). تا: و چون حق را بنزدیک ملائکه توقیر پدید آمد.
- ۲ - ما، پا، کر، تا: اورا از حق تعالی (از حق). قل، حر: مرورا (ویرا) از حق. ما، پا، کر، تا: ازو (تا: از او). قل، حر: از وی.
- ۳، ۲ - ما: و همچنین امیر المؤمنین عثمان. قل، حر، پا، کر، تا: و همچنین (و همچنین) عثمان بن عثمان (بن عثمان). عفا ن.
- ۳ - ما، تا: اورا از خدای تعالی (از خدای). قل: مرورا از خداوند. حر: اورا از خداوند عزوجل. پا، کر: از خداوند خویش اورا. ما، قل، حر، پا، تا: آن شرم بر ظاهر او (وی) اثر کرد. کر: بر ظاهر وی کرد.
- ۴ - ما، تا: از او شرم داشتند (داشتندی) و خدمت (و خدمت) خود را (خود را) در. قل، حر، پا، کر: از وی شرم داشتند و خدمت (پا، کر: خدمت) خویش را اندر (در). ما، قل، حر، پا، کر: عثمان. تا: عثمان رضی الله عنه.
- ۵ - ما، قل، پا، کر: از بهر این. حر: ازین. تا: و از بهر این.
- ۶، ۵ - ما، قل، پا، کر، تا: که بدان مقدار که (تا: که بمقدار آنکه) سر را با حق تعالی (قل: که مر سر را با حق) راستی باشد بر ظاهر راستی پدید (پدید) آید. حر: که بدان مقدار که سر را با حق راستی پدید آید.
- ۶ - ما، حر، پا، کر، تا: و بمقدار. قل: بمقدار. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و دیگر. پا: دیگر.
- ۷ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: همچنین (همچنین) چون (تا: و چون). ما، تا: چنین کرد ظاهر آن کس (انکس). قل، حر: این کرد (کرد) ظاهر آن کس (ان کس). پا، کر: این کرد. ما: ائنه. قل: ائنه. حر: ائنه. پا، کر، تا: آئنه. ما: تا هر گاه که بوی درنگردد. قل، پا: هر کی (هر که) بوی اندر نگردد. حر، کر: و هر که (هر که) بوی نکرد. تا: تا هر که درون نگردد.
- ۸ - ما، قل، حر، پا، کر: با وی. تا: با او. ما، تا: و از. قل، حر، پا، کر: از. ما: بر بیان حاجت نیاید که. قل، ←

بیان پوشیدہ را باید، ظاہر را بہ بیان حاجت نیاید.

و نیز شاید کہ معنی این سخن آن باشد، کہ ہم بدان مقدار کہ ایشان را بہ سِرُّ با حق، تَعَالَى، حُرْمَت و تعظیم بُود، بہ همان مقدار با مُریدان شَفَقَت و راستی بُود، راستی و شَفَقَت ایشان، ۳ مُریدان را چنان راست گرداند کہ بہ گفتارِ زبان حاجت نیاید. و اصلِ این آن است، کہ آنس، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، گفت: «... وَ اللهُ مَا مَسِسْتُ خَزًّا وَلَا حَرِيرًا أَلَيْنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللهِ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا شَمِمْتُ مِسْكًَا وَلَا عَبِيرًا أَطِيبَ مِنْ رِيحِ رَسُولِ اللهِ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا رَأَيْتُ أَحْسَنَ خُلُقًا مِنْهُ، خَدَمْتُهُ تِسْعَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي لَيْشِي فَعَلْتُهُ، لَمْ فَعَلْتُهُ؟ وَلَا لَيْشِي لَمْ أَفْعَلْهُ، أَلَا فَعَلْتُهُ؟». معنی این سخن آن است، کہ نیکو نظری مُصْطَفَى، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بہ وی اورا

← حر، پا: و بیان (و بہ بیان) حاجت نیاید کہ. کر: و بہ بیان حاجت. تا: بہ بیان حاجت نیاید کہ.

- ۱ - ما، حر: پوشیدہ را. قل، پا، کر: مر پوشیدہ (مر پوشیدہ) را. تا: چیزی پوشیدہ را. ما، حر، پا، کر، تا: ظاہر را (تا: و ظاہر) بیان (بیان - بہ بیان) حاجت نیاید (حر: نیاید). قل: ظاہر را بیان حاجت نباشد.
- ۲، ۳ - ما: کہ ہم بدان مقدار کہ ایشانرا بسر با حق تَعَالَى. قل، حر: کہ بہمان مقدار کی مر (کہ) ایشانرا بسر با حق، پا، کر: کہ بہمان مقدار مر ایشانرا بسر با حق. تا: کہ همان قدر کہ ایشان را بسر با حق.
- ۳ - ما، قل، حر، پا، کر: بہمان مقدار. تا: با مقدار. ما، قل، حر، تا: شَفَقَت و راستی. پا، کر: شَفَقَت راستی. ما، قل، پا، کر: راستی و شَفَقَت. حر، تا: و شَفَقَت.
- ۴ - ما، قل، حر، تا: مُریدان را (مُریدانرا). پا، کر: مر مُریدانرا. ما، حر، پا، کر: راست کر داند کہ. قل: راست کند کی. تا: راست گردانید کہ. ما، قل، پا، کر، تا: حاجت نیاید. حر: حاجت نبود.
- ۴، ۵ - ما، تا: کہ انس رضی اللهُ عنہ گفت و اللہ. قل، حر، پا، کی (کہ) انس گفت رضی اللهُ عنہ (حر: رضم) و اللہ. کر: آنس گفت رضی اللهُ تَعَالَى عنہ.
- ۵ - ما، قل، پا، کر، تا: و لا حریرا. حر: و لا دیباجا و لا حریرا. ما، قل، حر، پا، تا: الین. کر: آلہین.
- ۵، ۶ - ما، پا، کر: رسول اللہ صلی اللہ علیہ (علیہ وسلم). قل، حر، تا: رسول اللہ.
- ۶ - ما، قل، حر، پا، کر: مسکا و لا عنبرا. تا: مشکا و لا عبیرا. ما، قل، پا، کر: صلی اللہ علیہ وسلم (صلی اللہ علیہ). حر، تا: ندارد. ما، قل، حر، پا، کر: و لا رایت. تا: و ما رایت.
- ۷ - ما، قل، حر: لشی. پا، کر: فی شی (شیء). تا: بشی. ما، قل، حر، تا: لم فعلتہ. پا، کر: لم فعلت. ما، قل، حر، پا، کر: و لا لشی. تا: و لا بشی.
- ۸ - ما، قل، حر: الافعلتہ. پا، کر: هل لافعلت. تا: الا افعلتہ و. ما، پا، کر: انست (آنست) کہ نیکو نظری (کہ نظر) مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم (علیہ السلام) بوی اورا. قل: انست کی نیکو نظر مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم بوی ورا. حر: آن باشد کہ نظر نیکوئی مصطفی علیہ السلام بوی ورا. تا: آنست کہ نیکو نظری مصطفی علیہ السلام با او اورا.

چنان گردانیده بود که حاجت نیامدی، که چرا کردی و چرا نکردی؟ و از این معنی گفته‌اند بزرگان: که مرید بدان بزرگ نگردد که پیران را ببیند، چه بدان بزرگ گردد که پیران او را ببینند، چون پیران دیدند که ما بزرگ نه بدان گشتیم که حق را خواستیم، چه بدان بزرگ گشتیم که حق، تعالی، ما را خواست و به ما نظر کرد، با مریدان همین معامله کردند. شاگردی را فایده این بود، که با مریدان خود آن کنی که مراد با تو کرده است. چون نظر کردند به راستی به مریدان خویش، نیکویی نظر ایشان مریدان را چنان راست گردانید، که به تعلیم و پند حاجت نیامد. قوله:

حَتَّىٰ قَلَّ الرَّغْبُ وَفَتَرَ الطَّلَبُ - تَارَغَبَتْهَا كَمْ تَرَكْتُمْ وَطَلَبَ كَرْدَنْ سُسْتِ گشت .
یعنی، خَلْق رَغَبَتْ كَمْ تَرَكْتُمْ وَسُسْتِ گشتند در طَلَبِ حَقِیْقَتِ . و از کارها به مَجَاز

- ۱ - ما، قل، پا، کر: که حاجت نیامدی که چرا کردی و چرا نکردی. حر: که حاجت نیامدی بگفتن که چرا کردی. تا: که بآن حاجت نیامدیکه چرا کردی و چرا نکردی.
- ۲، ۱ - ما، قل، پا، کر، تا: گفته‌اند بزرگان که (قل: بزرگان کی - تا: بزرگانکه). حر: گفته‌اند که.
- ۲ - ما، پا، کر: چه (چه) بدان. قل: که بدان. حر: لکن بدان. تا: بآن. ما، پا، کر، تا: او را. قل، حر: ویرا.
- ۳ - ما، تا: چون پیران دیدند که ما. قل: چون پیران دیدند بزرگ کردند و پیران گفته‌اند که ما. حر: بزرگان چنین گفته‌اند که ما. پا، کر: و نیز پیران گفتند که ما. ما، قل، پا، کر، تا: نه بدان (تا: نه بآن) گشتیم که (قل: کی - پا، کر: که ما). حر: بدان نکشتیم که. ما: چه بدان بزرگ. قل: که بدان بزرگ. حر: چه بدان. پا، کر: بدان بزرگ. تا: بآن بزرگ.
- ۴ - ما: که حق تعالی. قل، حر، پا، کر، تا: کی (که) حق. ما، قل، حر، پا، کر: و بما. تا: و با ما. ما، حر: همین (همان) معامله. قل، پا، کر، تا: همین معامله.
- ۵ - ما، تا: این بود که. قل، پا، کر: این باشد کی (که). حر: همین باشد که. ما، قل: خود (خویش) ان کنی (انکنی) که مراد (مراد تو) باتو کرده است. حر، پا: خویش همان کنی که مراد تو باتو کرده است و (کردست). کر: خویش همان کنی که مراد تو کردست. تا: آن کنی که مراد تو باتو کرده است و. ما، قل، حر، پا، کر: نظر کردند بر راستی. تا: نظر بر راستی کردن.
- ۶ - ما، قل، پا، کر: نیکوی (قل: نیکوی - پا، کر: نیکویی) نظر. حر: نظر. تا: نیکو نظری. ما، تا: مریدانرا (مریدانرا) چنان راست گردانید که. قل، پا، کر: چنان راست گردانید مریدانرا کی (پا: مریدانرا که - کر: مریدانرا که). حر: چنان راست کرد مریدانرا که.
- ۷ - ما، قل: قوله حتی. حر، پا، کر، تا: حتی.
- ۸ - ما، قل، حر، پا، کر: و فطر. تا: و فطر.
- ۹ - ما، قل، حر، تا: کمتر کردند. پا، کر: کم کردند. ما، تا: سست گشتند در طلب. قل، حر، پا، کر: و سست گشتند اندر (در) طلب کردن. ما: بمجاز. قل، حر، پا، کر، تا: و از کارها بمجاز.

وَرَسْمٌ بَسَنَدَهُ كَرَدْنَا. وَايُنْ تَنَهَا دَرِ عِلْمٍ حَقِيقَتُهُ نِيَسْتُ، چَه دَر هِمَه اَسْبَابِ دِيْنِ هِمِيْنِ اَسْتُ، كِه هِر چَنَد رُوْز گَارُ اَز شَرِيْعَتِ دُوْر تَر گَر دُوْ بَه اَسْبَابِ دِيْنِ قُصُوْرُ بِيْش تَر دَر اَيْدِ، چَنَانَك پِيْغَمْبَر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَفْتُ: «خَيْرُ النَّاسِ | قَرْنِيَّ الَّذِيْنَ اَنَا فِيْهِمْ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ، ثُمَّ يَفْشُوْا الْكِذْبُ، حَتَّىٰ يَخْلِفُ الرَّجُلُ مِنْ غَيْرِ اَنْ يُسْتَحْلَفَ، وَيَشْهَدُ مِنْ غَيْرِ اَنْ يُسْتَشْهَدَ.» و نيز پيغام بر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَفْتُ: «طَبَقَاتُ اُمَّتِيْ خَمْسُ طَبَقَاتٍ، كُلُّ طَبَقَةٍ اَرْبَعُوْنَ سَنَةً»، پس هر طبقه را تفسير كرد و گفت: «... تَرْبِيَّةٌ جَرُوْ فِيْ ذٰلِكَ اَلْزَمَانِ خَيْرٌ مِنْ تَرْبِيَّةٍ وَّلَدٍ. وَاَنْ تَلِدَ الْمَرْءَةُ حَيَّةً خَيْرٌ مِنْ اَنْ تَلِدَ وَّلَدًا.» و نيز پيغامبر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَفْتُ: «يَأْتِيْ عَلَيَّ النَّاسُ زَمَانًا لَا يَسْلَمُ لِّلْمُؤْمِنِ دِيْنُهُ، حَتَّىٰ يَفِرَّ مِنْ شَاهِقٍ اِلَيَّ شَاهِقٍ، وَ مِنْ

ما-۵۰

۱ - ما، حر، تا: در علم. قل، پا، کر: اندر علم.

۱، ۲ - ما، پا، کر: چه در (چه اندر) همه اسباب (اسبابها - اسبابها) دین همین است (همینست) که هر چند (هر چند). قل: چه اندر همه اسبابها دین است همین است کی هر چند کی. حر: چه در همه اسبابها دین همین است که هر چند. تا: در همه اسباب دین همین است که هر چند که.

۲ - ما، پا، کر، تا: قصور در اید (اندر اید). قل: قصور بیشتر اندر اید. حر: قصور بیشتر آید.

۲، ۳ - ما، پا، کر: بیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت. قل: بیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت. حر: بیغمبر گفت علیه السلام. تا: بیغمبر علیه السلام میگوید.

۳، ۴، ۵ - ما: القرن الذين انا فيهم ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم ثم الذين يغشوا الكذب حتى يحلف الرجل من غير ان يستشهد ويشهد غير ان يستشهد و نيز بيغمبر صلی الله علیه وسلم. قل: القرن الذي انا فيهم ثم الذي يلونهم ثم الذي يلونهم ثم يغشوا الكذب حتى يحلف الرجل من غير ان يستشهد ويشهد من غير ان يستشهد و نيز بيغمبر صلی الله علیه وسلم. حر: قرنی الذين انا فيهم ثم الذين يلونهم ثم الذين يغشوا الكذب حتى يحلف الرجل من قبل ان يستحلف ويشهد من قبل ان يستشهد و نيز بيغمبر علیه السلام. پا، کر: القرن الذي انا فيهم ثم الذين يلونهم (در کر، جمله، ثم الذين يلونهم، دوبار آمده است) ثم يغشوا الكذب حتى يحلف (يحلف) الرجل من غير ان يستحلف (يستحلف) ويشهد من غير ان يستشهد نيز بيغمبر (بيغمبر) صلی الله علیه وسلم. تا: القرن الذي يلونهم ثم الذين يلونهم ثم يغشوا الكذب حتى يحلف الرجل من غير ان يستشهد ويشهد و نيز بيغمبر علیه السلام.

۶ - ما، قل، تا: اربعين. حر، پا، کر: اربعون. ما، تا: بس هر طبقه را تفسير كرد و گفت. قل، پا، کر: و مر هر طبقه (طبقه - طبقه) را تفسير كرد و باز گفت ثم (پا، کر: باز گفت). حر: باز هر طبقه را تفسير كرد و گفت علیه السلام ثم.

۶، ۷ - ما، قل، تا: في ذلك الزمان. حر، پا، کر: ندارد (نسخه بدل حر: تربية جر و في ذلك الزمان خير من تربية ولد).

۷ - ما، قل، پا، کر، تا: وان تلد المرأة (کر: المراءت. تا: المرأة). حر: وان لم يلد المرأة. ما، قل، پا، کر، تا: ان تلد. حر: ان يلد.

۷، ۸ - ما، قل، پا، کر: و نيز بيغمبر (بيغمبر) گفت صلی الله علیه وسلم. حر: و نيز گفت. تا: و نيز بيغمبر علیه السلام گفت. ←

جَبَلٍ إِلَى جَبَلٍ. « - وَفِي رِوَايَةٍ: مِنْ وَادٍ إِلَى وَادٍ - وَنِيزُ بِيغَمْبَرٍ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَفَت: «يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ صُفُوفٌ مِنَ النَّاسِ لَيْسَ فِيهِمْ مُؤْمِنٌ». «واین عصر ۳ آن عصر است که پیغمبر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بدان اشارت کرده است. پس حقیقت طلب کردن به اول اسلام غریب بود، امروز خود ایمان غریب است، از بهر آنکه، خَلَقَ رَاخُودَ شَرَمٍ نِيسْت. پیغمبر، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَفَت: «مَثَلُ الْحَيَاءِ مِنَ الْإِيمَانِ، كَمَثَلِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ. «، ۶ وَتَنْبِي سَرِّ بَقَا نِيَابِد. وَنِيزُ خَلَقَ رَا اَمَانَت نِيسْت، كَه بِيغَمْبَرٍ، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، كَفَت: «لَا إِيْمَانُ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ». وَنِيزُ اَز دَسْت وَزبَانِ يَك دِيكَرُ خَلَقَ رَا اِيْمَنِي نِيسْت، كَه بِيغَمْبَرٍ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَفَت: «الْمُؤْمِنُ، مَنْ أَمِنَ جَارَهُ بِوَأَثِقَهُ. وَالْمُسْلِمُ، مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ

← ۸ - ما، قل، تا: للمؤمن (للمؤمن) دينه. حر: المؤمن من دينه. پا: للمرء دينه. كر: للمرء دينه.

- ۱ - ما، قل، حر، پا، كر: من واد. تا: ومن واد. ما، قل، تا: ونيز بيغمبر (بيغامبر) صلى الله عليه وسلم (صلى الله عليه - عليه السلام) كفت. حر: ونيز كفت عليه السلام. پا، كر: ونيز بيغمبر كفت صلى الله عليه وسلم.
- ۲ - ما، قل، پا، كر، تا: على الناس زمان. حر: زمان على الناس.
- ۳، ۲ - ما، قل، پا، تا: واین عصر ان عصرست (است). حر: واین آن عصر است. كر: واین عصر است.
- ۳ - ما، تا: كه بيغمبر صلى الله عليه (عليه السلام) بدان (بآن) اشارت (اشاره) کرده است. قل، پا: كي (كه) بيغامبر عليه السلام (صلى الله عليه وسلم) اشارت كرد. حر: كه بيغامبر اشارت كرد. كر: كه بيغمبر عليه وسلم اشارت كرد.
- ۴ - ما، قل، حر، پا، كر: باول. تا: در اول. ما: خَلَقَ رَاخُودَ شَرَمٍ. قل، پا، كر: مرخَلَقَ رَا شَرَمٍ. حر: خَلَقَ رَا شَرَمٍ. تا: خَلَقَ رَا شَرَمٍ خُود.
- ۵ - ما: بيغمبر صلى الله عليه وسلم كفت. قل، پا، كر: وبيغامبر (وبيغمبر) كفت صلى الله عليه (عليه وسلم). حر: كه بيغامبر كفت عليه السلام. تا: وبيغامبر عليه السلام ميكويد.
- ۶ - ما، حر، تا: خَلَقَ رَا. قل، پا، كر: مرخَلَقَ رَا. ما: كه بيغمبر عليه الصلاة والسلام كفت. قل، پا، كر: وبيغامبر (وبيغمبر) كفت عليه السلام (صلى الله عليه وسلم). حر: جنانك مصطفي كفت عليه السلام. تا: كه بيغمبر عليه السلام ميكويد.
- ۷ - ما، قل، حر، پا، تا: لا ايمان لمن. كر: من لا ايمان له. ما، تا: زبان يكديگر خَلَقَ رَا. قل: زبان خلق مريكديگر ا. حر، پا، كر: زفان (زبان) خلق يكك ديكر (يكديگر) را.
- ۸، ۷ - ما: كه بيغمبر صلى الله عليه وسلم كفت. قل: بيغامبر صلى الله عليه كفت. حر، پا، كر: وبيغامبر (بيغمبر - بيغامبر) كفت صلى الله عليه وسلم. تا: كه بيغمبر عليه السلام ميكويد.
- ۸ - ما، قل، حر، تا: المؤمن (المؤمن) من امن. پا، كر: من آوى. ما، قل، حر، پا، كر: بوابقه. تا: بوابقه يعنى شره و نواله.

مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ. « پس اهل خیر صحابه رسول، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بودند، که شاهدِ وحی و تنزیل بودند، و با مُصطَفی، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صحبت کردند، و بِرَكَّتِ نُبُوتِ در ایشان اثر کرد، تا چون مُصطَفی، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، در گذشت، نقصان در ایشان پدید آمد، چنانکه در اخبار ۳ و روایت آمده است: « مَا سَوَّيْنَا التُّرَابَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى أَنْكَرْنَا قُلُوبَنَا. »، چون دل صحابه را حال این باشد با سابقه ایشان، دل دیگران را حال چگونه باشد؟ باز درجه ثانی، تابعین بودند، که بِرَكَّتِ صحابه در ایشان اثر کرده بود، تا غالب حال ایشان ۶ خیر بود. باز درجه ثالث، تبع تابعین بودند، که در عصر ایشان خیر و شر یافته شد، و بِرَكَّتِ خیر شومی شر از ایشان باز داشت. باز درجه رابع، کذابان آمدند، تا سَوَّگَنْدِ ناداده خوردند،

- ۱ — ما، قل، حر: من لسانه ویده. پا، کر، تا: من یده ولسانه. ما، قل، حر، پا، کر: اهل. تا: درجه اهل.
- ۲، ۱ — ما: صحابه رسول صلی الله علیه وسلم بود که شاهد وحی و تنزیل بودند و با مصطفی صلی الله علیه وسلم صحبت کردند. قل، حر: صحابه رسول بودند (بوذند) شاهد وحی و تنزیل بودند و با مصطفی صلی الله علیه وسلم صحبت کردند. پا: صحابه که بار رسول صحبت کرد صلی الله علیه وسلم رسول بودند صلی الله علیه وسلم صحبت کردند. کر: صحابه که بار رسول بودند صلی الله علیه وسلم صحبت کردند. تا: اول صحابه رسول بودند علیه السلام که و علیهم الرضوان که شاهد وحی و تنزیل بودند و با مصطفی علیه السلام صحبت داشتند.
- ۲ — ما، قل، تا: و برکت. حر، پا، کر: برکت. ما، حر، تا: در ایشان. قل، پا، کر: اندر ایشان.
- ۳ — ما، قل، پا، کر: تا چون. حر: باز چون. تا: و چون. ما، تا: صلی الله علیه وسلم (علیه السلام) در گذشت. قل، پا، کر: صلی الله علیه (علیه وسلم) بمرد. حر: علیه السلام از دنیا برقت. ما، حر، تا: در ایشان (در ایشان). قل، پا، کر: اندر ایشان.
- ۴، ۳ — ما: در اخبار و روایت. قل، پا، کر: باخبارها و روایت. حر: باخبار. تا: بروایت و اخبار.
- ۴ — ما، قل، پا، کر، تا: رسول الله صلی الله علیه وسلم (صلی الله علیه - علیه السلام). حر: رسول الله.
- ۵ — ما، قل، حر، پا، کر: قلوبنا. تا: قلوبنا یعنی رسول الله. ما، قل، پا، کر، تا: این باشد با سابقه (تا: باسابقه). حر: این جنین باشد با سابقه.
- ۶، ۵ — ما، قل، حر، پا، کر: حال چگونه باشد باز. تا: بنکر که حال چون باشد بس.
- ۶ — ما، قل، پا، کر، تا: که برکت (کی برکت - که برکت). حر: برکت. ما، حر، تا: در ایشان (در ایشان) اثر کرده بود. قل، پا، کر: اندر ایشان اثر کرد. ما، قل، حر، تا: تا غالب (تا: غالب) حال ایشان. پا، کر: تا غالب ایشان.
- ۷ — ما، قل، حر، پا، کر: باز درجه ثالث. تا: بس درجه. ما: تبع و تابعین. قل، پا، کر: تبع و تابعین. حر، تا: تبع و تابعین.
- ۸، ۷ — ما، تا: که در عصر ایشان خیر و شر یافته شد و برکت (برکت) خیر. قل، پا، کر: که اندر عصر (عمر) ایشان خیر بیافت (بیافت) و شر بیافت (بیافت) برکات خیر. حر: که در عصر ایشان خیر و شر م دریافت بود برکات خیر ایشان.
- ۸ — ما، قل، پا، کر: شومی شر از ایشان (از ایشان). حر: شومی شر ایشان. تا: شومی را از ایشان. ما، قل، حر، پا، کر: باز. تا: بس. ما: کدایان آمدند تا. قل، پا، کر: کدایان آمدند (آمدند). تا: کدایان آمده اند (آمده اند).

و گواهی ناخواسته دادند. باز هر چند روز گار بر آمد بتر گشت، چنانک پیغمبر، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، گفت: «الْآخِرُ شَرُّ». پس چون حال چنین گشت، خَلْقُ از آخِرَتِ روى به دُنیا آوردند، ۳ و از اخلاص به نفاق، و از طاعت به معصیت، و از حقیقت به مجاز، بیش حقیقت کس طلب نکرد، و اهل حقیقت در میان خَلْقِ پنهان ماندند. قَوْلُهُ:

فَصَارَ الْحَالُ أَجْوِبَةً وَمَسَائِلَ وَكُتُبًا وَرَسَائِلَ - حالها جواب و سؤال گشت و نامه

۶ و پیغام گشت.

معنی این سخن آن است، که اهل حقیقت را باطنها بود راست و ظاهرها پاک. چون رَغَبَتِ خَلْقِ در عِلْمِ حقیقت کم گشت، به سخن مشغول گشتند، و این عِلْمِ حقیقت را زبانه

۹ گردانیدند، و گفتند محبت چنین باشد، و خوف چنین باشد، و رجا چنین باشد، و اهل حقیقت را

۵۱-۱۰

۱ - ما: و گواهی. قل، حر، پا، کر، تا: و گواهی. ما: باز هر چند روز کار بر آمد. قل: تا هر چند گشت. حر: باز هر چند دور بر گشت. پا، کر: باز هر چند از بس تر (از پس تر) گشت. تا: بس هر چند که گشت.

۱، ۲ - ما، کر: پیغمبر صلی الله علیه و سلم گفت. قل، تا: پیغامبر علیه السلام گفت. حر: پیغامبر گفت. پا: گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم.

۲ - ما: الاخیر الشر. قل، پا، کر، تا: الاخیر شر. حر: الاخیر شر. ما، حر، پا، کر، تا: خلق ار (از) آخرت (پا: اخره). قل: کی خلق ار اخره. ما، قل، حر، پا، کر: روى بدنیا. تا: بدنیا روى.

۳ - ما، حر، تا: بنفاق، قل، کر: بنفاق آوردند (آوردند). پا: روى بنفاق آوردند. ما، حر، تا: بمعصیت. قل، پا، کر: بمعصیت آوردند (آوردند). ما، حر، تا: بمجاز. قل، پا، کر: بمجاز آوردند (آوردند). ما: بیش حقیقت کس. قل، پا، کر: بیش کس حقیقت را. حر: و بیش کس حقیقت. تا: و نیز کس حقیقت را.

۴ - ما، حر، پا، تا: اهل حقیقت در. قل، کر: اهل حقیقت اندر (در). ما، قل، حر، پا، کر: پنهان (پنهان). تا: پنهان. ما، قل: قوله فصار. حر، پا، کر، تا: فصار.

۵ - ما، تا: حالها (و حالها) جواب و سوال (و سؤال) گشت و نامه. قل: حالها جواب و سوال گشتند و کتاب. حر، پا، کر: گفت حالها (حالها) سوال و جواب گشت و کتاب.

۷ - ما: این سخن. قل، حر، پا، کر، تا: معنی (تا: و معنی) این سخن. ما، حر، تا: که. قل، پا، کر: کی (که) مر. ما، حر: باطنهای. قل، پا، کر، تا: باطنها. ما، قل، حر، تا: ظاهرها. پا، کر: وظاهری. ما، قل، جون. حر، تا: و جون. پا، کر: پس چون.

۸ - ما، حر، پا، کر، تا: در (اندر) علم حقیقت. قل: اندر علم. ما، حر، پا، کر، تا: مشغول گشتند. قل: مشغول گشت. ما، قل، تا: و این علم حقیقت را. حر، پا، کر: و این علم را.

۹ - ما، قل، پا، کر، تا: و گفتند. حر: و گفتند که. ما: و خوف چنین باشد و رجا چنین باشد و. قل، تا: و خوف چنین و رجا چنین. حر: و خوف و رجا چنین و. پا، کر: و خوف چنین باشد و رجا چنین.

بدین بیان حاجت نبود. چون حقیقت از میان برخاست، حال عبارت گشت و سر زبان گشت. مثل این چنان است، که هر که در گریبان مُشک دارد او را به گفتن که مُشک دارم حاجت نیاید. چون حال باطن دُرست باشد، دُرستی باطن ظاهر را خود راست دارد. آن دُرستی باطن مُشک است^۳ و آن راستی ظاهر بوی، هر که را حاسه شم دُرست بود بوی عطر بدانند. باز گروهی باشند که طیب از نتن باز دانند، لیکن میان طیب و طیب تمیز نکنند، مگر آنک او را در آن حرفت حقیقت باشد. پس اهل حقیقت چنین اند به راستی، و بدان محلّ اند که ذره ذره تمیز کنند، که برایشان^۶ هیچ چیز پوشیده نگردد، و از اینها خاص خاصّ اند. از ایشان فروتر خاصّ اند، که ایشان جمله

- ۱ - ما، قل، پا، کر: بدین بیان. حر، تا: باین بیان. ما، قل، حر، پا، کر: جون (چون). تا: وجون. ما، قل، حر، پا، کر: از میان (حر: از میانه) برخاست. تا: از میان برخواست.
- ۲، ۱ - ما، قل، حر، پا، کر: زبان کشت مثل. تا: زبان و مثال.
- ۲ - ما، حر، پا، کر، تا: که هر که در (اندر) کریبان. قل: کی هر کی اندر جیب. ما، پا، کر: او را بگفتن که. قل: و را بگفتن که من. حر: ویرا بگفتن که. تا: او را گفتند که. ما، قل، حر، تا: حاجت نیاید. پا، کر: حاجت نیست.
- ۳ - ما، پا، کر: جون (چون). قل: همچنین جون. حر، تا: وجون. ما، قل، تا: ظاهر را خود. حر: خود ظاهر را. پا، کر: مر ظاهر را. ما، قل، تا: درستی باطن مسک (مشک) است. حر: درستی مسک باطن است. پا: راستی باطن و درستی باطن مشک است. کر: راستی باطن مشک است.
- ۴ - ما، حر، پا، کر: بوی وی (حر: بوی وی). قل: بوی. تا: بوی او. ما، قل، حر، تا: حاسه. پا: خواست. کر: خاصیت. ما، قل، پا، کر، تا: درست بود. حر: درست است. ما، قل، حر، پا، کر: بدانند (پا، کر: دانند) باز گروهی. تا: دریابد و گروهی.
- ۵، ۴ - ما، تا: که طیب از نتن باز دانند لیکن (اما). قل: که طیب از نتن ندانند ولیکن. حر: که عطر را نتن بدانند ولیکن. پا، کر: که طیب را ارزش دانند ولیکن.
- ۵ - ما، حر: تمیز نکنند. قل، کر، تا: تمیز نکنند. پا: تمیز بکنند. ما، حر: مکرانک او را (ویرا) در آن حرفت حقیقت. قل: مکرانک او را اندر آن حرفت حقیقت. پا، کر: و او را (او را) اندر آن حرفت حقیقت. تا: مکر کسیکه در آن فرقه (نسخه بدل: حیرفت) استاد.
- ۷، ۶ - ما، قل: چنین اند بر راستی و بدان (بران) محلّ اند که ذره تمیز (که ذره ذره تمیز) تمیز کنند که برایشان (و برایشان) هیچ چیز (هیچ چیز) پوشیده نگردد. حر: بر راستی چنین اند بدان محلّ که ذره ذره تمیز کنند و برایشان پوشیده نگردد. پا، کر: چنین اند (چنین اند) بر راستی بدان محلّ که ذره ذره (ذره ذره) تمیز کنند و برایشان هیچ چیز پوشیده نگردد. تا: چنین اند و در راستی بدرجه اند که ذره ذره تمیز کنند و برایشان هیچ چیز پوشیده نماند.
- ۷ - ما: و ازینها خاص خاصّ اند. قل: و اینها خاص الخاصّ اند. حر: و اینها خاص خاصّ اند. پا، کر: و اینان خاص خاصّ (خاص) اند. تا: و اینها خاصند. ما: از ایشان فروتر. قل، حر، پا، کر، تا: و از ایشان فروتر (فروتر). ما، قل، حر، پا، کر: که (کی) ایشان. تا: ایشان.

طیب دانند، ولیکن تمیز کردن میان طیب و طیب ندانند. از ایشان فروتر عام اند، که محل ایشان محل ستوران است، که ستور را صفت دو باشد: نَهْمَت و شَهْوَت، و عام را صفت همین است، این کسانی اند که حقیقت و حال را یک سو نهاده اند، و به بیان سخن قناعت کرده اند، این آن را پرسد، و آن این را، از کتابها چیزی می گویند و از شنیده خبر می دهند، نه پرسنده را از معنی سؤال خبر، و نه جواب دهنده را از معنی جواب خبر. قوله:

وَالْمَعَانِي لِأَرْبَابِهَا قَرِيبَةٌ، وَالصُّدُورُ لِفَهْمِهَا رَحِيبَةٌ - معانی مر خداوندان معنی را نزدیک است، و دل های ایشان مر فهم را فراخ است.

یعنی، آن کسان که خداوندان این معانی اند، معنی این سخن را زود دریابند، از بهر آنکه،

- ۱ - ما، حر: طیب دانند ولیکن تمیز کردن. قل، کر، تا: طیب دانند ولیکن (تا: لکن) تمیز کردن. پا: طیب اند ولیکن تمیز کردن. ما، پا، کر: از ایشان فروتر عام اند (عامند). قل، حر، تا: و از ایشان فروتر (فروتر) عام اند (عامست - عامند).
- ۲ - ما: ستوان است که ستور را صفت دو باشد. قل: ستورانست و مر ستور را صفت دو باشد. حر: ستوران است ستور را صفت دو باشد. پا، کر: ستوران است (ستورانست) که هر (که مر) ستور را محل دو باشد. تا: ستوران است که ستور را صفت دوست. ما، حر، پا، کر، تا: و عام را. قل: عام را.
- ۳ - ما: این کسانی اند که حقیقت و حال را یکسو نهاده اند و بیان. قل: این کسه اند که مر حقیقت را و حال را یکسو نهاده اند و بیان. حر: انکسانی که حقیقت حال را یکسو نهاده اند به بیان. پا، کر: این کسانند که مر حقیقت را و حال را یکسو نهاده اند و به بیان (و بیان). تا: و این کسانی اند که حقیقت و حال با یکسو نهاده و به بیان.
- ۳، ۴ - ما، قل، پا، کر: کرده اند این را (برسد) و ان این را. حر: کردند آن ازین می برسد و این از آن. تا: کرده این از ان می برسد و آن ازین.

- ۴ - ما، حر: از (واز) کتابها خبری. قل، پا، کر: از کتابها (این از کتابها) چیزی. ما، قل، پا، کر، تا: و از شنیده خبر (تا: خبری). حر: و از شنوده خبر. ما، حر، تا: نه پرسنده (پرسنده) را. قل: و نه پرسنده را. پا، کر: نه پرسنده را.
- ۵ - ما، حر: خبر و نه. قل، پا، کر: خبر و نه مر. تا: خبر هست و نه. ما، قل: قوله فالمعانی. حر: و المعانی. پا، کر، تا: فالمعانی.
- ۶ - ما، قل، حر، کر، تا: و الصدور. پا: الصدور.

۶، ۷، ۸ - ما: معنی خداوند معنی این معانی اندر معنی این سخن را زود دریابند. قل: معانی مر خداوندان معنی را نزدیک است و دلها ایشان مر فهم را فراخ است یعنی انکسها کی خداوندان این معانی اند زود اندر یابند معنی این سخن را. حر: گفت معنی خداوندان معنی را نزدیکست و دلها ایشان فهم آنرا فراخست یعنی انکسان که خداوندان این معنی اند زود دریابند معنی این سخن را. پا، کر: معنی (پس معنی) مر خداوندان معنی را قریبست (نزدیکست) و دلهاشان (و دلهاشان) مر فهم را فراخست یعنی آنکسان که خداوندان معانی اند زود اندر یابند معنی این سخن. تا: و معانیها خداوندان معنی را نزدیک است و دلهای ایشان فهم آنرا فراخ است یعنی کسانیکه خداوندان این معانی اند این سخن زود دریابند.

هر که از حقیقت چیزی خبر دارد و را به بیان خبر حاجت بسیار نیاید، رمزی او را بسنده باشد. و این ظاهر است میان خلق، که هر گروهی از خلق که در صناعتی حذاقت دارند، به رموز در آن صِنَاعَت سخن گویند، که دیگران به بیان بسیار آن را فهم نکنند. قَوْلُهُ:

۳ إِلَىٰ أَنْ ذَهَبَ الْمَعْنَىٰ، وَبَقِيَ الْأِسْمُ، وَغَابَتِ الْحَقِيقَةُ، وَحَصَلَ الرَّسْمُ - تا معنی برفت، و نام بماند، و حقیقت برخاست، و رسم حاصل آمد.

معنی این سخن آن است، که رسم خلق را است و حقیقت حق را، معنی باطن را است ۶ و اسم ظاهر را. اهل حقیقت چنگ در حق زدند و رسم زیر قدم آوردند، و چون با حق راست توانستند بودن، از کژی رسم باک نداشتند، به باطن صدیق وار بزیستند، و به ظاهر نام ز ندیقی

۱ - ما، قل: ورا. حر: ویرا. پا، کر، تا: اورا. ما: خبر حاجت بسیار نیاید. قل، پا، کر، تا: ان چیز (آنچیز) بسیار حاجت نیاید (تا: نیاید). ما: اورا بسنده. قل، پا، کر: مرورا بسنده. حر: بسنده. تا: اورا بس.

۲ - ما، قل، حر، پا، کر: واین (این) ظاهر است (است) میان خلق. تا: ودر میان خلق این ظاهر است. ما، قل، تا: که هر. حر، پا، کر: هر. ما، حر، پا، کر: از خلق که در (اندر). قل: را از خلق که اندر. تا: از خلق که از.

۳، ۲ - ما، قل، حر، پا، کر: حذاقت (پا: حرفه - کر: بخرقه) دارند بر موز دران (قل: اندران - پا، کر: اندر) صناعت. تا: حاذق باشند دران صنعت بر موز.

۳ - ما، قل: انرا فهم نکنند قوله. حر، پا، کر: این (آنرا) فهم نکنند. تا: انرا فهم نتوانند کرد.

۴ - ما، قل، حر، پا، کر: و غابت الحقیقه. تا: غابت الحقیقت.

۵ - ما، قل، حر، تا: و حقیقت برخاست (تا: برخواست). پا، کر: حقیقت برخاست. ما، حر: حاصل آمد (آمد). قل، پا، کر، تا: حاصل ماند.

۶ - ما، حر، پا، کر، تا: حق را. قل: حق را عزوجل. ما، قل، حر، پا، کر: معنی. تا: و معنی.

۷ - ما: اهل حقیقت جنک در حق زدند. قل، پا، کر: اهل حقیقت جنک (چنک) بحق زدند. حر: اهل حقیقت جنک بحق زده اند. تا: و اهل حقیقت دست در حق زدند. ما، قل، حر، پا، کر: و رسم. تا: و رسم را. ما، قل، پا، کر، تا: آوردند (آوردند). حر: آورده.

۸، ۷ - ما، قل، تا: و چون با حق (قل: چون بحق) راست توانستند بودن. حر: چون با حق راست بتوانستند بودن. پا، کر: چون با حق توانستند بودن.

۸ - ما: باک نداشتند بباطن صدیق وار بزیستند و بظاهر. قل، حر، پا، کر، تا: باک نداشتند و معنی مر باطن را (باطن را) بود و اسم (کر: و رسم. نسخه بدل: اسم) ظاهر را چون (تا: و چون) باطنشان معنی تصوف (پا، کر: تصور) بجای آوردار (اگر) نام صوفی نبود باک نداشتند و (تا: نداشته اند) بباطن صدیق وار بزیستند (پا: پرستیدند - کر: برسیدند) بظاهر (حر، تا: و بظاهر).

روا داشتند. تا حال برگشت و خلق پدید آمدند، که از تصوف نام صوفی بسنده کردند، و گزدر باطن هیچ معنی نبود روا داشتند، و گز خلق ایشان را صدیق خواندند بسنده کردند، و در باطن ۳ زندق و از زندگانی کردند. قوله:

فَصَارَ التَّحْقِيقُ حَلِيَّةً، وَالتَّصَدِيقُ زِينَةً - تحقیق پیرایه گشت، و تصدیق آرایش گشت. یعنی، چنانک پیشینگان تحقیق باطن داشتند، حلیه و لباس چنان داشتند تا خلق از ۶ سر ایشان خبر ندارند. باز متأخران بیامدند، تحقیق به یک سو نهادند، و خویشان را به لباس بیاراستند، تا خلق ایشان را از جمله عارفان شمرند، و آنک بزُرگان بودند تکلف کردند، تا خلق از ایشان اعراض | کردند. تا فقیهی بود به اشتیخ، اورا ابوبکر اشتیخنی خواندندی.

۵۲-۱۰

- ۱ - ما، قل، حر، پا، کر: تا حال. تا: تا حال و حقیقت. ما، قل، حر، پا، کر: که از. تا: کر. ما، قل، حر، پا، کر: بسنده کردند. تا: بسنده کرده اند. ما، حر، تا: و کر (واکر) در. قل، پا، کر: واکر اندر.
- ۲ - ما، قل، حر، تا: هیچ معنی نبود روا داشتند. پا، کر: ندارد. ما: واکر خلق ایشانرا صدیق خواندند. قل، حر: واکر خلق مرایشانرا (ایشانرا) صدیق خوانند (خوانند بآن). پا، کر: ظاهر خلق مرایشانرا صدیق خواندند. تا: واکر ایشان را صدیق میخوانند. ما، حر، تا: و در باطن. قل، پا، کر: و اندر باطن.
- ۳ - ما، قل: زندگانی کردند قوله. حر: نزیستند و باک نداشتند. پا، کر: زندگانی کردند. تا: زندگانی میگردند.
- ۴ - ما، قل، پا، کر، تا: تحقیق. حر: التصدیق. ما، قل، پا، کر، تا: والتصدیق. حر: والتحقیق. ما، قل، پا، کر: تحقیق (قل: تا تحقیق) پیرایه (پا: پیرایه) گشت و تصدیق آرایش گشت. تا: کفت تصدیق (تا تحقیق) پیرایه (پیرایه) گشت و تحقیق (و تصدیق) آرایش. در حاشیه نسخه پا: آه از حقیقت حکایتی و معرفت رسمی این زمره شیشه پیدا گشت اخر حیف حیف.
- ۵ - ما، تا: چنانک بسنکان (چنانکه پیشینگان). قل، حر: چنانک پیشینان (پیشینان). پا، کر: پیشینان چنانکه. ما، قل، حر: تحقیق باطن. پا، کر: تحقیق بیاطن. تا: در باطن تحقیق. ما: حلیه و. قل، حر، پا: و حلیه و. کر: و حلیه و. تا: و حلیت و. ما، حر، پا، کر: چنان داشتند تا خلق (پا، کر: که خلق). قل، تا: اجناد (چنان) داشتند تا خلق.
- ۶ - ما: خبر ندارند باز. قل: خبر نیابد. یو، حر، پا، کر، تا: خبر نیابند (تا: نیابند). در نسخه یو: از صفحه ۱۰۷، سطر ۸ (فکانه زار العلم ومن زار العلم)، تا این صفحه، سطر ۶ (باز متأخران بیامدند)، افتاده است. ما، یو، قل، پا، کر: تحقیق (و تحقیق) بیکسو (بیکسو). حر: و تحقیق. تا: و تحقیق بایکسو. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و خویشانرا (و خویشان) بلباس. تا: و خود را بلباسی. در حاشیه نسخه پا: برعکس نهند نام زنی کافور.
- ۷ - ما، حر، تا: ایشانرا. یو، قل، پا، کر: ایشانرا. ما، حر: شمرند. یو، قل، پا، کر، تا: شمرند. ما، یو، قل، حر، پا: وانک (پا: وانکه). کر: و آن که. تا: و آنکه. ما، یو، قل، حر، پا، کر: بودند. تا: بوده اند. ما، یو، قل، حر، پا، کر: کردند. تا: کرده اند.
- ۸ - ما، یو، حر: اعراض کردند (کرد). قل، پا، کر، تا: اعراض کنند. ما، قل، حر، پا، کر، تا: تافقیهی. یو: فقیهی.

جاهی بزرگ داشت در میان خلق، بترسید که نباید که این جاه مرورا هلاک کند. از پیش آنک اندر سروی راستی پدید آمد، به سفری بیرون شد اندر ماه رمضان، و روزه بگشاد به حکم شریعت، و آن گاه به شهر اندر آمد و روزه گشاد، و خلق را از غدروی خبر نبود، و اندر شهر نان خورد میان ۳ بازار. خلق گرد آمدند و قفای وی اندر نهادند، و گفتند، که این مرد بی دین است، و را به کلیت بیرون دادند. بعضی از مردمان حقیقت آن ساعت که وی را قفا همی زدند نزدیک وی آمدند تا همی چه گوید. وی با خویشان همی گفت: خلق را پرستی، نه، و به جاه خلق مغرور گردی، نه، ۶

← ما: باشن اورا ابوبکر اسنحی خواندندی. یو: در اشتیخن ویرا ابوبکر اشتیخنی گفتندی. قل: بشتیخن ورا ابوبکر شتیخنی خواندندی. حر: باشتیخن که او را ابوبکر اشتیخنی خواندندی. پا: باشتخن (زیرا شتخن: نام جا) مرورا ابوبکر اشتیخنی خواندندی. کر: باشتیخن مرورا ابوشنخی خواندندی. تا: باشتیخن او را ابوبکر اشتیخنی خواندندی.

۱ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: جاهی بزرگ. تا: جاه و حرمت تمام. ما: داشت در میان خلق. یو، قل، حر، پا، کر، تا: داشت. ما، یو، قل، حر، کر، تا: بترسید. پا: ندارد. ما، یو، قل، پا، کر: که این جاه (کر: چاه) مرورا (قل: ورا - پا: مرورا). حر، تا: که آن جاه او را.

۱، ۲ — ما: از پیش آنک اندر سروی. یو، قل: از بس آنک اندر سرو (سروی). حر: بعد از آنک او را در سرو. پا، کر: از بسکه (از بس که) اندر سروی. تا: بس از آنکه در سرو.

۲ — ما، یو، قل، حر، کر، تا: بسفری. پا: بسوی. ما، یو، قل، پا، کر: اندر ماه. حر، تا: در ماه. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و روزه (روزه) بگشاد. حر: و افطار کرد.

۳ — ما: و انگاه بشهر اندر آمد و روزه گشاد. یو، قل: و انگاه از سفر باز آمد و بشهر (بشهر) اندر آمد و مفطر بود. حر: و انکه از سفر باز آمد و بشهر در آمد و مفطر بود. پا، کر: و انگاه از سفر باز آمد بشهر اندر مفطر بود. تا: انگاه از سفر باز آمد و بشهر در آمد مفطر بود. ما، یو، پا، کر: وی خبر (هیچ خبر) نبود و اندر (اندر). قل، حر: وی خبر نه و اندر (ودر). تا: خبر نبود در.

۳، ۴ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: نان خورد میان (یو، پا، کر: بمیان) بازار. تا: بمیان بازار او نان میخورد.

۴، ۵ — ما: و قفای وی اندر نهادند و گفتند که این مرد بی دین است و را بکلیت بیرون دادند بعضی از. قل، یو: و قفا اندر نهادند (نهادند و سیلیها زدند). و گفتند (و گفتندی) این بی دین است و را بکلیه (ویرا بکلیت) بیرون دادند بعضی (بعض) از. حر، پا، کر: و قفا در نهادند (اندر نهادند) و گفتند این بیدینست و ویرا (این بی ادبست او را) بکلیت بیرون دادند یکی از. تا: و او را میزدند و می گفتند این بی دین است و او را بکلی از دل بیرون نهادند یکی از.

۵، ۶ — ما: حقیقت آن ساعت که ویرا قفای زدند نزدیک وی آمدند تا همی چه گوید وی با خویشان همی گفت خلق را برستی و بجاه خلق مغرور گردی یانه. یو: حقیقت گفت آن ساعت که ویرا قفا می زدند نزدیکتر امدم تا چه می گوید با خویشان می گفت خلق برستی نه و بجاه خلق مغرور گردی نه. قل: حقیقت گفتند آن ساعت که ورا می قفا زدند ←

چگونه آوردمت، تاخدای پرستی نه خلق را؟ پس بزرگان چنین گفته اند: جَاهِ خَلْقِ زُنَارِ اسْتِ
 وَ هَوَايِ نَفْسِ بُتٍ، تا از بُتِ تَبَرًا نَكْنِي مُوَحَّدُ نَكْرَدِي، و تا زُنَارِ از میانِ نَكْشَايِ مَسْلَمَانِ نَكْرَدِي. قَوْلُهُ:
 ۳ وَ اَدْعَاةُ مَنْ لَمْ يَعْرِفْهُ، وَ تَحَلِّيَ بِهِ مَنْ لَمْ يَصِفْهُ - و دعوی کرد مر این مذهب را، آنک
 مر این مذهب را نشناخت، و خویشتن بدین مذهب بیار است، آنک و صفی این مذهب ندانست.
 و بیاید دانستن که هر گز مالک را دعوی بکار نیاید بی بینة. و چون دعوی بی بینة بود،
 ۶ همیشه مال اندر دستِ مُنْكَرَانِ باشد و باد اندر دستِ مُدَّعِيَانِ. و مُنْكَرَانِ قَوْلِ قَوْلِ وِی بُود، و قَوْلِ
 مُدَّعِي اگر حُجَّتِ نَدَارَدُ هَذِيَانِ بُود، و این باری حُكْمِ شَرِيعَتِ اسْتِ، چنانک پیغمبر، صَلَّى اللهُ

← نزدیک تر اندر آدمم تا همی جگوید با خویشتن می گفت خلق پرستی نه و بجاه خلق مغرور کردی نه. حر: حقیقت
 گفت که این ساعت که او را قفای زند نزدیک وی در آدمم تا چه می گوید با خویشتن می گفت تو خلق پرستی تو
 جاه پرستی بجاه خلق غره کردی. پا، کر: حقیقت گفت آنکاه که او را می قفا زدند (قفا می زدند) نزدیک تر آدمم
 تا همی چه گوید با خویشتن همی گفت خلق پرستی نه و بجاه (و بجاه خلق) مغرور کردی نه. تا: اهل حقیقت گفت در
 ان ساعت که او را قفا می زدند نزدیک تر آدمم تا با خویشتن چه می گوید می گفت نیز خلق را پرستی یا نه بجاه خلق مغرور
 کردی یا نه چنانکه.

- ۱ - ما، قل، حر، پا، کر: تاخدای. یو، تا: تاخدای را. ما، یو، تا: نه خلق را. قل، حر، پا، کر: نه خلق. ما، قل، پا،
 کر: گفته اند. یو، حر، تا: گفته اند کی (که).
- ۲ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: بت تا از بت تبراً (کر: تبراً) نکنی. حر: بت است تا که بت بیزاری نکنی. ما: نکسلی. قل،
 یو، حر، پا، کر: نکشای (نکشایی - نکشائی). ما، قل: قوله ادعاه (وادعاه). یو، حر، پا، کر، تا: وادعاه.
- ۳ - ما، یو، قل، حر، پا، و تحلی. کر، تا: و تحلی. ما، یو، قل، تا: و دعوی کردند مرین (کرد مرین - کرد این). حر:
 گفت دعوی کرد این. پا، کر: دعوی کرد مرین (مراین).
- ۴، ۳ - ما، قل، حر، تا: آنک مرین (حر: آنک این - تا: آنکه این) مذهب را نشناخت. یو: آنک نشناخت این مذهب
 را. پا، کر: کسی که نشناخت مرین (مراین) مذهب را.
- ۴ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بدین (بدین). پا: باین. ما، یو، قل: آنک. حر: که. پا، کر، تا: آنکه.
- ۵ - ما، قل، حر، پا، کر: و بیاید (حر: و بیاید) دانستن. یو: و بیاید دانست. تا: و بیاید دانستن. ما: بکار نیاید بی بینة
 و چون دعوی بی بینة بود همیشه. یو، قل: بکار نیاید همواره (همانا). حر، پا، کر: بکار نیاید (نیاید) همواره. تا:
 بکار نیاید همیشه.
- ۶ - ما، قل، تا: اندر (در) دست منکران باشد. یو: در دست منکر باشد. حر: در دست مالکان باشد. پا: اندر دست
 مدعیان. کر: اندر دست منکر بود. ما، یو، قل، حر، کر: و باد اندر. تا: و باز در. ما، قل، حر، کر، تا: مدعیان.
 یو: مدعی. در نسخه پا: جمله، و باد اندر دست مدعیان، نیامده است.
- ۷، ۶ - ما: و منکر را قول قول وی بود و مدعی را اگر حجت ندارد هذیان بود. یو، تا: و قول قول منکر باشد ←

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَفَت: «لَوْ تَرِكَ النَّاسُ وَدَعَوَاهُمْ، لَادَّعَى نَاسٌ دِمَاءَ قَوْمٍ وَأَمْوَالَهُمْ. وَلَكِنَّ الْبَيِّنَةَ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينَ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ.» پس حبه از دنیا به دعوی مجرد نمی توان یافت، حقیقت و حق به دعوی کسی توان یافتن؟ آنک خسیس تر آشیا است، و آن دنیا است، چون کسی دعوی^۳ کرد بی بینت استوار نداشتند، چون بینت نیاورد جز ندامت و ملامت هیچ چیز به خانه نبرد. و آنک صاحب ید بود به دعوی محتاج نگشت، یافتن مرورا از بینت مستغنی کرد، نه دعوی

← (بود) و قول مدعی اگر حجت نیارد هذیان باشد (هزیان بود). قل، پا، کر: و منکر را قول قول وی بود (وی) و قول مدعی اگر حجة (حجت) نیارد هذیان بود (باشد). حر: و قول مدعی اگر حجت نیارد هذیان بود.

۷ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: حکم. حر: بحکم.

۷ و سطر اول این صفحه - ما: بیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت. یو، پا، کر: مصطفی گفت علیه السلام (صلی الله علیه وسلم). قل، حر، تا: مصطفی علیه السلام گفت (تا: میگوید).

۱ - ما، یو، قل: و دعویهم لادعی (لادعی). حر: و دعویهم لادعی. پا، کر، تا: و دعواهم لادعی (تا: لادعا). ما، یو، پا، کر: و لکن. قل، حر، تا: لکن.

۲ - ما: ما انکر. یو، حر، پا، کر، تا: من انکر. قل: من انکره. ما، قل، حر، تا: بس حبه. یو: ذره ی. پا، کر: پس حبه (حبه). ما: بدعوی مجرد نمی توان یافت. یو، قل، پا، کر: بدعوی همی نتوان یافتن. (قل: نتوان همی یافتن). حر، تا: بدعوی نتوان (نمی توان) یافت.

۳، ۲ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: حقیقت و حق. تا: و حق و حقیقت را.

۳ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: توان یافتن. تا: توان یافت. ما: انک خسیس تر. یو، قل، حر، پا، کر، تا: وانک (انک - و آنکه - آنکه) خسیس ترین (خسیس ترین).

۳، ۴ - ما، قل: چون کسی دعوی کرد بی بینت (بی بینة ورا) استوار نداشتند. یو: چون دعوی کرد بی بینة مرورا استوار نداشتند. حر، پا، کر: چون کسی دعوی کند (کرد) بی بینت اورا (پا: مرورا. کر: مرورا) استوار ندارند (نداشتند). تا: چون کسی دعوی کرد بی بینت را استوار نمیدارند.

۴ - ما: چون بینت نیاورد جز ندامت و ملامت هیچ چیز بخانه نبرد. یو: اگر بینة نیارد جز ملامت و ندامت بخانه هیچ خبر نبرد. قل، پا، کر: واکر (اگر) بینة نیاورد جز ملامت و ندامت هیچ بخانه نبرد (هیچ نبود). حر: واکر بینة نیارد هیچ بخانه نبرد جز ملامت. تا: واکر بینت ندارد جز ملامت و ندامت بخانه نبرد.

۵ - ما، تا: وانک (و آنکه) صاحب ید بود. یو، قل، حر: وانک در (اندر) دست وی بود. پا، کر: واکر اندر دست بود. ما، یو، قل، حر، تا: محتاج نکشت. پا، کر: محتاج. ما، قل: مرورا از بینت (مرورا از بینة) مستغنی کرد. یو: مرورا مستغنی کرد. حر: اورا از بینة مستغنی کرد. پا، کر: مرورا (مرورا) مستغنی کرد. تا: اورا از بینت مستغنی کردانید.

بایست و نه بیست. آن چیزی را که شاید که خلق بروی مالک باشند و بروی مستولی گردند وزیر حکم مخلوقان اندر آید، به دعوی حاصل نمی آید، آنک نشاید که ملک بندگان گردد یا خلق
 ۳ بر او مستولی گردد یا وزیر حکم مخلوقان بود، به دعوی کی حاصل آید؟ دعوی اندر چیزی توان کرد که شاید که تور باشد، نه اندر چیزی که تو اورا باشی. مالک مدعی ملک باید، نه ملک مدعی مالک. خداوند مدعی بنده باید، نه بنده مدعی خداوند. قوله:

۶ وَأَنْكَرَهُ بِفِعْلِهِ، مَنْ أَقْرَبَ بِهِ بِلِسَانِهِ، وَكْتَمَهُ بِصِدْقِهِ، مَنْ أَظْهَرَهُ بِبَيَانِهِ - وَمُنْكَرَ كَشْتِ
 به فعل این را، آنک مقبر آمد به زبان که این حق است، و پنهان کرد مر این را به راستی، آنک ظاهر کرد اورا به بیان و عبارت.

۱ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بایست. تا: میبایست. ما، قل: ان چیزی را که (ان چیزی که). یو: وانج. حر: آن چیز که. پا، کر: آنچه (آنچه). تا: بس آنچه که. ما، پا، کر، تا: بروی (تا: برو) مالک باشند. یو، قل، حر: بروی (برو) مالک باشد. ما، پا، کر، تا: مستولی کردند. یو، قل، حر: مستولی کرد (کرد).

۲ - ما، یو، قل، حر: وزیر. پا، کر: یازیر. تا: و در تحت. ما، یو، قل، پا، کر: اندر اید (آیند). حر: در آید. تا: آید. - درد و نسخه پا و کر: از، به دعوی، تا، به دعوی، نیامده است. ما، حر، تا: حاصل نمی اید (نیاید - نمیاید). یو، قل: همی حاصل نیاید.

۳ - ما، قل، تا: برو. یو، حر: بروی. ما، یو، قل، حر: یازیر. تا: زیر. ما: بود. یو، قل: اندر اید. حر، تا: در آید (در آید).

۳، ۴ - ما، یو، پا، کر: اندر چیزی توان کرد. قل، حر: اندر (در) چیزی توان کردن. تا: در چیزی تواند کرد.

۴ - ما، قل، تا: که تو اورا (ورا) باشی. یو، حر: که تو ویرا باشی. پا، کر: که تو اورا نباشی.

۵، ۴ - ما، یو، قل، تا: مالک مدعی ملک باید (تا: باشد) نه ملک مدعی مالک. حر: مالک مدعی ملک باید نه مدعی مالک. پا، کر: ما ملک (مالک) مدعی باید نه ملک مدعی.

۵، ۷، ۶، ۵ - ما، یو، قل، پا، کر: قوله وانکره (یو، پا: وانکر) بفعله من اقر (قل: اقر به) بلسانه منکر کشت بفعال مرین را هر انکه (یو: این را انک - قل: مرین راه را انک - پا، کر: مر آنرا آنکه) مقر آمد (پا، کر: آمده) بزبان که این حقست (یو، قل: کی - که - این حق است - پا، کر: از انکه این حقست) و کتمه (یو: و کتم - قل: قوله و کتمه) بصدق من اظهره (یو، قل، پا، کر: اظهر) بیبانه و پنهان (پا: و پنهان) کرد مرین (کر: مر این) را براستی انک (پا، کر: آن که) ظاهر کرد مر اورا (یو، قل: اورا - پا، کر: مر ورا) بیبانه و عبارت (قل: و عبارت). حر: وانکره بفعله من اقره بلسانه و کتمه بصدق ظهره بیبانه منکر کشت بفعال این مذهب را آنک مقر آمد بزبان که این حقست و پنهان کرد این را براستی آنک ظاهر کرد ویرا بیبانه و عبارت. تا: وانکره بفعله من اقر بلسانه و کتمه بصدق من اظهره بیبانه و منکر کشت بفعال این را هر انکه مقر آمد بزبان که این حق است و پنهان کرد این را براستی آنکه ظاهر کرد آنرا به بیان و عبارت.

معنی این سخن آن است، که به زبان مُقِرّ آمدند که این مذهب حق است، و به فعل مذهب را کار نبستند. و خلق را پیدا کردند به بیان و گفتار، که راه حق این است، و صدق اندروی پنهان کردند، و بدین راه نرفتند. و اگر از مُقِرّ مطالبت آن فعل که به وی مُقِرّ آمد نبایستی، اقرار را ۳ هیچ فایده نبود، چنانکه اگر از خلق عمل نبایستی، علم را هیچ فایده نبود. اقرار به صدق بی تحقیق صدق فعل منافقان است، چنانکه خدای، عزوجل، گفت: «إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ»، و این قول از ایشان به ظاهر صدق بود، چنانکه خدای، تعالی، ۶ گفت: «... وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ»، لیکن چون صدق با این اقرار یار نبود، خدای، عزوجل، این صدق را کذب نام کرد، و صادقان را کاذبان خواند، گفت: «... وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ

۵۳-۱۰

- ۱ - ما، یو، قل، حر: معنی. پا، کر، تا: ومعنی. ما، یو، قل، پا، کر، تا: که بزبان. حر: که بزبان. ما، یو، قل، حر، تا: آمدند (آمدند). پا، کر: آمد.
- ۲ - ما، یو، قل، حر، تا: کار نبستند و خلق را (قل: وحق را - تا: و بر خلق). پا، کر: کار نه پسندد (نه پسندد) و خلق را. ما: و گفتار. یو، قل، حر، پا، کر، تا: گفتار. ما، یو، قل، حر، تا: حق. پا، کر: حق تعالی. ما، یو، قل، پا، کر: اندروی. حر: دروی. تا: درو.
- ۳ - ما، قل: و بدین راه نرفتند و اگر. یو، حر: و برین راه نرفتند اگر. پا، کر، تا: و بدین راه نرفتند و اگر. ما، یو، قل، تا: آن فعل که بوی (قل: بدو - تا: باو) مقرر آمد نبایستی اقرار را. حر: آن فعل نبایستی که بوی مقرر آمد در آن اقرار. پا، کر: فعل که بدو اقرار کرد نبایستی اقرار را.
- ۴ - ما، یو، قل، حر، پا: اگر از خلق. کر، تا: از خلق. ما، قل، پا، کر، تا: علم را هیچ. یو: اقرار را هیچ. حر: علم را. ما، یو، قل، حر، پا، کر: اقرار. تا: و اقرار.
- ۵ - ما، یو، قل، حر: خدای (خدای) عزوجل گفت. پا، کر: خدای (خدای) گفت عزوجل. تا: خدای گفت.
- ۶، ۵ - اذا... آیه ۱، سوره ۶۳ (سورة المنافقون). اذا جاءك المنافقون قالوا نشهد انك لرسول الله والله يعلم انك لرسوله والله يشهد ان المنافقين لكاذبون.
- ۶، ۷ - ما: از ایشان بظاهر صدق بود چنانکه خدای تعالی گفت. یو: از ایشان صدق بود چنانکه گفت. قل: از ایشان صدق بود بظاهر چنانکه خدای عزوجل گفت. حر: بظاهر از ایشان صدق بود چنانکه خدای تعالی گفت. پا، کر: از ایشان صدق بود چنانکه خدای عزوجل. تا: از ایشان صدق بود چنانکه خدای میگوید.
- ۷ - ما: لرسوله والله يشهد ان المنافقين لكاذبون لكن چون تصدیق. یو، قل، حر، پا، کر: لرسوله ولكن چون (چون) تصدیق. تا: لرسوله لكن چون تصدیق. ما، یو، پا، کر، تا: با این. قل: بدین. حر: با این.
- ۷، ۸ - ما، حر: یار نبود (نبود) خدای عزوجل این. یو، قل: یار نبود خداوند تعالی (عزوجل) مرین. پا، کر: یار (یاد) نبود خداوند مرین (مرین). تا: یار نبود خدای این.
- ۸ - ما، قل: و صادقانرا (و مرصادقانرا) کاذبان خواند. یو: و مران صادقان را کاذبان نام کرد. حر: و صادق را ←

لَكَاذِبُونَ. «گواهیِ خدای، عَزَّوَجَلَّ، دروغ نبود، خَلَقَ ایشان را بدین قَوْلُ صادق داشتند، و خدای، عَزَّوَجَلَّ، به کِذْبِ ایشان گواهی می دهد، کاشکی به نزدیکِ حقِّ صادق بودندی، ۳ و به نزدیکِ خَلَقِ کاذب. و نیز جایی دیگر مر قَوْلِی را که فعل بر آن قَوْلُ تصدیق نکرد، دشمنی، مُكَافَاتِ آن قَوْلُ کرد و گفت: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ. كِبْرَهُمُ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ.»، کاشکی گفتی دشمنی است، خود بزرگ بودی، بَلْ که گفت بزرگ دشمنی است. از صِدْقِ مُرَادِ مَحَبَّتِ است، چون عِدَاوَتِ بار آرد، آن صِدْقِ کجا بکار آید؟ و بدین معنی، خدای، عَزَّوَجَلَّ، عِتَابِ کرد مر عُلَمَاءَ را، چون خَلَقِ را راستی فرمودند و خود راست نباشیدند، گفت: «أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ»، پس هر کس که به چیزی اقرار

← نام کاذب داد. پا، کر: و مر صادقانرا کذابان نام کردو. تا: و صادقانرا کذابان خواندو. . ما، قل، حر، پا، کر، تا: ان المنافقين (تا: المنافقين). یو: انهم.

- ۱ — ما: کوای خدای عزوجل. یو: کوای خدای. قل، حر: گواهی خدای (خدای تعالی). پا، کر: گواهی خدا. تا: و گواهی خدای. . ما، قل، حر، پا، کر: ایشانرا بدین (حر: باین). یو: مریشان را بدین. تا: ایشان را باین.
- ۲، ۱ — ما، حر: داشتند و خدای عزوجل (تعالی) بکذب ایشان کوای می دهد (گواهی داد). یو: داشتند و خدای بریشان بکذب می گواهی دهد. قل، پا، کر: دانستند (داشتند) و خدای عزوجل (و خدای) بکذب ایشان می گواهی دهد (کر: همین گواهی دهد — نسخه بدل کر: همی گواهی دهد). تا: داشتند و خدای بر کذب ایشان گواهی میدهد.
- ۳، ۲ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: بودندی و بنزدیک (حر: ونزدیک). تا: شدندی و بنزدیک.
- ۳ — ما، یو: جایی دیگر مر. قل، پا، کر: جای دیگر مر. حر، تا: جای دیگر. . ما: فعل بران قول. یو، قل، حر، پا، کر: فعل مران (مر آن) قول را. تا: بفعل آن قول را.
- ۴ — ما، قل، تا: و گفت. یو، پا، کر: گفت. حر: ندارد.
- ۵، ۴ — یا ایها الذین. . دو آیه ۲ و ۳، سوره ۶۱ (سوره الصف). — ما، یو، قل، تا: مالا تفعلون کبر مقتا عندالله ان تقولوا مالا تفعلون. حر: مالا تفعلون الآیه. پا، کر: مالا تفعلون.
- ۵ — ما، حر: دشمن است. یو، قل، پا، کر، تا: دشمنی است. . ما، یو، قل، کر: بل که. حر، پا، تا: بلکه.
- ۶، ۵ — ما، قل، حر، تا: بزرگ دشمنی است. یو: دشمنی بزرگ است. پا، کر: دشمن بزرگ است.
- ۶ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: از صدق مراد. تا: و اگر مراد از صدق. . ما، قل، حر، تا: بار اردان (تا: بار آرد آن) صدق. یو: بار آوردان. پا، کر: بار آرد آن.
- ۷ — ما، یو، قل، پا، کر: و بدین. حر، تا: و باین. . ما، یو، قل، پا، کر، تا: خدای (خداوند) عزوجل (تا: تعالی). حر: خداوند جل جلاله. . ما، یو، قل، پا، کر: عتاب کرد مر علمارا. حر: عتاب کرد علما را. تا: با علما عتاب کرده است. . ما، یو، قل، حر، پا، کر: چون خلق را. تا: که خلق را. . ما، یو، حر، پا، کر: و خود. قل، تا: خود. ←

دَهْدُ وِبر آن کار کنند، نشانِ دُرُسْتیِ اِقرار است، و هر که بدانک اِقرار داد کار نکند، باتوانستن
نه کار کردن، نشانِ اِسْتِهْزَا باشد. و مُسْتَهْزِیُّ بِر خَلْقِ کارویِ مُخَاطَرَه باشد، آن کَس که اِسْتِهْزَا
بِر حَقِّ کُنْد کارویِ چگونگی باشد؟ قَوْلُهُ: ۳

وَأَدْخِلَ فِيهِ مَالِيَسَ مِنْهُ، وَنُسِبَ إِلَيْهِ مَالِيَسَ فِيهِ - و اندر آوردند بدین مذهب آنچه از
وی است، و به وی منسوب کردند آنچه اندر وی نیست.

یعنی، چون ناأهْلانِ دَعْوِيِ این مذهب کردند، و فعل را بازبانِ مخالف کردند تا به قَوْلِ ۶
خَلْقِ را صیْد کنند، و مُرَادِ خَوِيْشِ از خَلْقِ حاصل کنند، این مذهب به چیزی منسوب کردند

← ۸ - ما: نباشند. یو: حر: نبودند. قل، پا، کر: نباشیدند. تا: نبودند. * اتامرون... آیه ۴۴، سوره ۲ (سورة
البقرة). اتامرون الناس بالبر و تنسون انفسكم وانتم تتلون الكتاب افلا تعقلون. * ما: هر کس که. یو، قل، حر، پا،
کر: هر کسی که. تا: و هر کسی که.

۸، وسط اول این صفحه - ما، یو، حر: اقرار دهد و بران. قل: اقرار دهد و بران بر. پا، کر: اقرار دهد و بران. تا:
اقرار آرد و بران.

۱ - ما: و هر که بدانک اقرار داد. قل، پا، کر: و هر کی (که) بدانچه (بدانچه) اقرار داد. حر: و هر که بآنچه اقرار داد.
تا: و هر که بر آنچه اقرار آرد و بر آن.

۱، ۲ - ما: باتوانستن نه کار کردن. یو: باتوانستن کار ناکردن. قل: ناتوانستن کار کردن. حر: باتوانائی کار کردن. پا،
کر: باتوانستن کار کردن. تا: مع القدرة.

۲ - ما، یو، پا، کر: استهزا باشد. قل، حر: استهزی (استهزاء) باشد. تا: استهزا بود. * ما، قل، حر، پا، کر: تا: بر خلق
کاروی (تا: او). یو: که بر خلق کند بر.

۲، ۳ - ما، یو: انکس که (بس انک) استهزا برحق کند کاروی. قل: بس کسی که استهزا بر خدای عزوجل کند حال
وی. حر: بس کسی که استهزا باحق کند کاروی. پا، کر: پس هر که استهزا برحق کند کاروی. تا: بس کسی که
بحق سبحانه و تعالی استهزا کند.

۳، ۴ - ما، قل: قوله وادخل. یو، حر، پا، کر: تا: وادخل.

۴ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: ونسب. تا: وانسب.

۴، ۵ - ما، یو، قل، پا، کر: و اندر آوردند بدین مذهب آنچه (قل: آنچه - پا، کر: آنچه) نه از ویست و بوی (و بدو). حر:
و در آوردند باین مذهب آنچه از وی نیست و بدو. تا: و در آوردند درین مذهب آنچه نه از ویست و باو.

۵ - ما، یو، قل، پا، کر: آنچه (قل: آنچه - پا، کر: آنچه) اندر وی. حر: آنچه در وی. تا: آنچه درو.

۶ - ما، قل، حر، تا: دعوی این مذهب کردند. یو، پا، کر: دعوی کردند این مذهب را. * ما، یو، قل: و فعل را (یو:
و فعل) بازبان مخالف کردند. حر: و فعل را بزبان مختلف کردند. پا، کر: وصل بازمان (بازبان) مخالف کردند. تا:
فعل را بازبان مخالف کردند.

که مُرادِ خَلْقُ بود، تا خَلَقَ و عَشیرتُ مرایشان را بدست آید. و هر کس که خواهد که حق را صید کند اندر باطن، از خَلْقُ به کُلِّیتُ برهنه بایدش گشتن، چه حق و خَلْقُ به یک جای گردد نیایند، ۳ هر که را از حق خَبَر باشد از صَحَبَتِ خَلْقِ مَلال گیرد، و از خَلْقِ چنان گریزان گردد چنانکه از مار و کژدم، که نظاره خَلْقِ صد هزار کس را بی ایمان کرده است. پس این طایفه که نمایش کردند بینایی نداشتند، مر این مذهب را به قَوْل و قَضیبُ بر بستند، و به سَماع و شاهدُ بر بستند، و به رقص و لَهوُ بیالودند، و مر این را تَصَوُّفُ نام کردند، فاسق را نامِ اسلام نهادند، و زندقی را نامِ صِدِّیقِ

← ۷ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: صید کنند. حر: صید کردند. ما، یو، قل، پا، کر، تا: از خلق (پا، کر: ازان) حاصل کنند. حر: از خلق حاصل کردند. ما: این مذهب. یو، قل، حر، پا، کر، تا: این مذهب را.

۱ - ما، قل، حر، تا: که (کی) مراد خلق بود. یو، پا، کر: کی (که) خلق را ارزو بود. ما، یو: و عشرت مرایشانرا بدست آید و هر کس که. قل: و عشرت مرایشانرا بدست آید و هر کسی که. حر: و عشرت ایشانرا بدست آرند و هر کس که. پا، کر: و غیره (و عشرت) مرایشانرا بدست آید و هر کسی که. تا: و عشرت بدست آید ایشانرا و هر کس. ما: که حق را. یو، قل، حر، پا، کر، تا: کی (که) خلق را.

۲ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: اندر باطن. حر: در باطن. ما: از خلق بکلیت برهنه بایدش گشتن. یو، پا، کر: بکلیت از حق (حق تعالی) برهنه بایدش گشتن. قل، تا: بکلیت (بکلیت) از حق برهنه باید گشتن. حر: بکلیت از حق برهنه باید شدن. ما، قل: جبه حق و خلق بیک جای (بیکجا) کرد نیایند. یو، پا، کر: که حق و خلق بیکجا کرد نیایند (پا: کر نیاید). حر: که خلق و حق بیکجا کرد نیایند.

۳ - ما، حر: ملاک (ملال) کبیرد و از (کبیرد از) خلق جنان. یو: و برا ملال کبیرد از خلق هم جنان. قل: ملال کبیرد از صحبت خلق جنان. پا، کر: مرورا ملال کبیرد از خلق همچنان. تا: ملال خیزدش و از خلق جنان. ما: جنانک از. یو، حر، تا: کی (که) از. قل، پا، کر: چون از.

۴ - ما، قل، حر، تا: که (کی) نظاره. یو: نظاره ی. پا، کر: نظاره. ما، یو: کس را. قل، حر، پا، کر، تا: تن را. ما، حر، تا: کرده است. یو، قل، پا، کر: کردست (کر: کرد است). ما، یو، قل، تا: طایفه که (کی). حر: طایفه. پا، کر: طایفه.

۵، ۴ - ما: کردند بینای نداشتند مر این. یو: کردند و بینش نداشتند مرین. قل: کردند و بیش داشتند مر این. حر: کردند حقیقت نداشتند این. پا، کر: کردند و بیشتر نداشتند مرین (مر این). تا: کرده اند و بینایی نداشتند این.

۵ - ما: وقضیب بر بستند و سماع و شاهد بر بستند. یو، حر: وقضیب (وقضیت) بر بستند و بشمع و شاهد بر بستند. قل، کر: وقضیب بر بستند و بشمع و شاهد (و شاهد بر بستند). پا: وقضیب بر بستند و بشمع و شاهد بر بستند. تا: وقضیب بر بستند و بشمع و شاهد.

۶ - ما، حر، تا: ولهو. یو: و نبرد؟. قل، پا، کر: و بلهو. ما، یو، قل، پا، کر: و مر این را (و مرین را). حر، تا: و این را. ما، قل، حر، پا، کر: نام اسلام نهادند (دادند). یو: باسلام دادند. تا: نام اسلام داده اند.

نهادند، و این همه، دام گرفتنِ خَلْق است نه راهِ خدای جُستن. قَوْلُهُ :

فَجُعِلَ حَقُّهُ بَاطِلًا، وَ سُمِّيَ عَالِمُهُ جَاهِلًا - | پس (خَلْق) حقّ این مذهب را باطل گردانیدند،

ما - ۵۴

و عالم این مذهب را جاهل خواندند. ۳

از بهر آنکه، همه خَلْق جوینانِ حق بودند، و حق با اهلِ حقیقت توان یافتن. چون با این مَرْدَمَان صحبت کردند، تا مگر اندر ایشان اثر حقیقت بینند، همه، هوس دیدند و محال کردن، و با کس بوی حقیقت نیافتند، روی از ایشان بگردانیدند، و هر چند که این مذهب حق بود ۶ گفتند باطل است، و هر چند کسی را دیدند که اندر این مذهب عالم بود گفتند جاهل است. و خَلْق را اندر این گناهانه، گناه مر آن کس را که مذهب دعوی کرد، باز مذهب را خلاف کرد،

۱ - ما: دام گرفتن خلقتست نه راه خدای جستن. یو، حر، پا، کر، تا: دام خلق گرفتن بود نه راه حق (خدا - خدای) جستن. قل: دام خلق گرفتن بود نه راه خدای عزوجل جستن بود قوله. - در حاشیه نسخه پا: محبة العباد لربهم عزوجل طاعته و ابتغاء مرضاته وان لا يفعلوا ما يوجب سخطه و عقابه و محبة الله سبحانه و تعالی لعباده ان يثيبهم احسن الثواب على طاعتهم و يعظّمهم و يثني عليهم و يرضى عنهم و اما ما يعتقده اجهل الناس و اعدبهم للعلم و امقتهم للشرع و اسوأهم طريقتهم و ان كانت طريقتهم عند امثالهم من الجهلة و السفهاء شياً و هم الفرقة المتفعلة من الصوف و ما يدينون به من المحبة و العشق و التغنى على كراسيهم خربها الله و في مراقصهم عطلها الله و با بيات الغزل المقولة في المردان الذين يسمونهم شهداء و صعقاتهم التي اى صعقة موسى عند ذلك الطور فتعالى عنه علوا كبيرا و من كلماتهم كما انه يحبهم كذلك يحبون ذاته فان الهاء راجعة الى الذات دون النعوت و الصفات و منها ان الحب شرطه ان تلحقه سكرات المحبة فاذا لم تكن كذلك لم تكن له حقيقته. كشاف في تفسير المايده.

۲ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بس (پس). تا: و بس. ما، حر، تا: حق این مذهب را (تا: مذهب). یو: این مذهب را خود. قل: مرین مذهب را. پا، کر: خود این مذهب را.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: و عالم این مذهب را. یو: و عالم را. ما، یو، قل، پا، کر، تا: خواندند. حر: گردانیدند.

۴ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: توان یافتن. تا: توان یافت و. ما، پا، کر: جون (چون) این. یو، قل، حر، تا: جون با این.

۵ - ما، یو، قل، پا، کر: اندر ایشان (اندر ایشان). حر: از ایشان. تا: در ایشان.

۶، ۵ - ما، یو، حر: و محال کردن و با کس. قل، پا، کر: و محال کردن و با کسی. تا: و محال گفتند و با هیچ کس.

۶ - ما، حر: و هر چند که. یو، قل، پا، کر: و هر چند (چند). تا: و اگر چه.

۷ - ما، قل: و هر چند کسی را (کسی) دیدند. یو، حر، پا، کر: و هر چند (چند) کی (که) کسی دیدند (دیدند). تا: و اگر چه کسی را یافتند. ما: که اندرین. یو، حر، پا، کر: که بدین (بذین). قل: که وی بدین. تا: که باین.

۸ - ما، یو، پا، کر: اندرین کناه نه کناه مران کس را (پا: مرانکس). قل: اندرین کناه فی کناه مرانرا. حر: ازین

کناه نیست کناه آتراست. تا: درین کناه فی کناه آترا. ما، یو، قل، حر، تا: مذهب. پا، کر: مذهب خود را. ما:

باز مذهب را. یو، قل، پا، کر، تا: و مذهب را. حر: و بگردار مذهب را.

تا خلق را در غلط افکنند. و اندر این جای دو چیز اصل است: صدق انبیا و غرور شیطان. انبیا، بر صدق بودند و صدق فرمودند، هر که با ایشان صحبت کرد آن کس را نیک آمد. و شیاطین، ۳ صدق نمودند و دروغ فروختند، هر که با ایشان صحبت کرد هلاک گشت. پس متحققان بر راه انبیا اند، و متحلیان بی حقیقت بر راه شیاطین. قوله:

وَأَنْفَرَدَ الْمُتَحَقِّقُ فِيهِ ضَمًّا بِهِ، وَسَكَتَ الْوَاصِفُ لَهُ غَيْرَةً عَلَيْهِ - این کس ها که اهل حقیقت بودند اندر این مذهب، از خلق جفا کشیدند، و بخیلی کردند به پیدا کردن این مذهب، عزیز داشتند و را، و آن کس که این مذهب وصف دانست کردن، خاموش گشت و وصف نکرد از رشک، تا نااهلان از سر خبر نیابند.

۱ - ما: تا خلق را در غلط او کند و اندرین جای. یو، پا، کر، تا: تا خلق را بغلط افکند و اندر این جا (و اندرین جا - و درین جا).
قل: تا خلق بغلط افکند و اندرین جا. حر: تا خلق را بغلط افکند و درین باب. ما، یو، قل، پا، کر: شیطان. حر: شیاطین. تا: شیطان و.

۲ - ما، یو، قل، پا، کر: و صدق فرمودند. حر: بصدق فرمودند. تا: ندارد. ما، یو، پا، کر: هر که. قل، حر، تا: و هر کی (که).

۳، ۲ - ما، یو، قل، حر، تا: امد (تا: افتاد) و شیاطین صدق نمودند و دروغ. پا، کر: آمد (آید) و کاذبان بر غرور بودند و راه شیطان نمودند و می دروغ.

۳ - ما، یو، حر، پا، کر: هر که. قل: هر کی. تا: و هر که. ما: هلاک شود. یو، قل، حر، پا، کر، تا: هلاک گشت.

۴، ۳ - ما: متحققان بر راه انبیا اند علیهم الصلوة و متحلیان بی حقیقت بر راه شیاطین قوله. یو، قل، حر، پا، کر: متحققان (حر: محققان) بر راه انبیا اند و متحلیان (پا، کر: و مدعیان) بی تحقیق بر راه شیاطین قوله (یو: شیطان - حر، پا، کر: شیاطین). تا: متحققان بر راه انبیا اند و متحلیان بر راه بی تحقیق شیاطین.

۵ - ما، یو، قل، حر، کر، تا: و انفراد. پا: و انفراد. ما: به فضنا به. یو: ضنا به. قل، پا، کر، تا: فی ضنا به. حر: به ضنا به.

۶، ۵ - ما، یو، قل: این کسها کی (انکسها کی) اهل حقیقت بودند اندرین. حر: کفت انکسان که اهل تحقیق بودند درین. پا، کر: آن کسانیکه (آن کسانیکه) اهل حقیقت بودند اندرین. تا: و آنها که اهل حقیقت بودند درین.

۶ - ما، یو: جفا کشیدند. قل، حر، پا، کر، تا: جدا (حر: جدا) کشند. ما، یو، قل، حر: پیدا کردن. پا، کر: پیدا کردن. تا: به پیدا کردن.

۷ - ما: عزیز داشتند و را تا آن کس که این مذهب وصف دانست کردن. یو، پا، کر: عزیز ویرا (پا، کر: عزیز داشتند و را) و آن کسی که (کر: و آن کسی را که) وصف دانست کردن. قل: عزیز داشتند و را و آن کسی که وصف بدانست کردن. حر: و عزیز داشتند ویرا و آنکس که وصف توانست کرد. تا: از بهر عزیز داشتن آنرا و آنکس که وصف دانست کردن.

۸ - ما، یو، قل، تا: از سر خبر نیابند. حر: از سر خبر ندارند. پا، کر: مر سر این خبر نیابند.

معنی این سخن آن است، که چون مُتَحَقِّقَان بدیدند که این نااهلان مر این را دَعْوَى کردند، دریغ داشتند سخن به نااهلان دادن، که هر کس که چیزی به نااهل دهد، از دو معنی، یکی حاصل آید: یا خوار داشتن وی مر آن چیز را، یا اِسْتِخْفَافِ آن دیگران بدان چیز. اگر خوار ۳ داشت وی باشد، آن نعمت بروی زوال آید، و اگر اِسْتِخْفَافِ آن دیگران باشد، بدان استخفاف اندر دو جهان بدبخت گردد. پس اهل حقیقت سرخویش را پنهان دارند، یا نگاه داشت حرمت را، یا بر دیگران شفقت کردن را. این چنان است، که بزرگان گفته اند: لَا تَمْنَعُوا الْعِلْمَ أَهْلَهُ فَتَظْلِمُوهُ، ۶ وَلَا تَضَعُوا الْعِلْمَ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهِ فَتَظْلِمُوهُمْ. روزی سهل را گفتند، رَحِمَهُ اللَّهُ، ما را وصف صادقان

۱ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: معنی. تا: و معنی. ما، یو، قل، پا، کر: که (کی) چون متحققان بدیدند. حر: چون محققان بدیدند. تا: که محققان دیدند. ما: که این نااهلان مرین را. یو، قل، پا، کر: کی (که) نااهلان مرین (کر: مر این) را. حر: که نااهلان این مذهب را. تا: که نااهلان این را.

۲ - ما، یو، قل، حر: بنااهلان. پا، کر: بنااهلان. تا: بنااهل. ما: که هر کس که. یو، قل، که (کی) هر کسی که. حر: پا: که کسی که. کر: که کسی. تا: هر کسی که.

۳ - ما، یو، قل، پا، کر: وی مران. حر: وی ان. تا: او آن.

۳، ۴ - ما، قل: ان دیگران بدان (بدان) چیز اکر (از) خوار داشت وی باشد ان نعمت بروی. یو: از دیگران بدان چیز اکر خوار داشت باشد از نعمت بروی. حر: آن دیگر آن بر آن چیز بس اکر خوار داشتن وی باشد ان نعمت بروی. پا، کر: دیگران بدان چیز اکر خوار داشتن وی باشد آن نعمت بروی. تا: دیگران بآن چیز از خوار داشت او باشد آن نعمت را برو.

۴ - ما، یو، حر، پا، کر: و اکر. قل: او را. تا: و از. ما: از دیگران باشد بدان. یو: ان دیگر باشد بدان. قل، حر، پا، تا: ان دیگران باشد بدان (تا: بآن). کر: ان دیگران باشند آن.

۵ - ما، یو، قل، پا، کر: اندر. حر، تا: در. ما، یو، قل، پا، کر: بدبخت گردد. حر: بدبخت آید. تا: بدبخت کردند. ما، تا: سرخویش را (خویش) پنهان (پنهان) دارند. یو، قل، پا، کر: سرخویش پنهان (پنهان) داشتند (دارند). حر: نیز چون سر پنهان داشتند. ما، یو، حر، تا: یا نگاه داشت. قل: یا نگاه داشت. پا، کر: تا (یا) نگاه داشتن (نگاه داشتن).

۶ - ما: بر دیگران شفقت بردن و این. یو، قل، حر، پا، کر: بر دیگران شفقت کردن را و این (قل، پا، کر: این). تا: بر دیگران شفقت بردن را و این. ما، قل، حر، پا، کر، تا: گفته اند. یو: گفته اند کی. ما، قل، حر، پا، کر، تا: لا تمنعوا. یو: لا تمنع.

۶، ۷ - ما: فی تظلموهم ولا تضعوا العلم. یو، تا: فتظلموهم ولا تضعوه. قل، پا، کر: فتظلموه ولا تضعوه. حر: فتظلموه و نیز گفته اند ان من العلم کهیئة المکنون لا یعلمه الا العلماء فی الله فاذا نطقوا به لم یعرفه الا اهل المعرفة بالله یا ایها الذین امنوا لا تستلوا عن اشیاء ان تبدلکم.

۷ - ما: غیر اهاه فیظلموه. یو، قل، حر: غیر اهاه فیظلموه. پا، کر: غیر اهاه فیظلموهم (فتظلموهم). تا: غیره فتظلموه. ←

بگوی، گفت: هَاتُوا أَسْرَارَ الصَّادِقِينَ، حَتَّىٰ أَخْبِرَ كُمْ بِوَصْفِ الصَّادِقِينَ. وچون شبلی، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، این سخن را بر سرِ عام آشکارا کرد، اُستادِ وی جُنید، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اورا ملامت کرد و دُعایِ ۳ بد کرد، و گفت: يَا أَبَا بَكْرٍ! نَحْنُ حَبْرُنَا هَذَا الْعِلْمُ تَحْبِيرًا، ثُمَّ تَكَلَّمْنَا بِهِ فِي السَّرَادِيبِ، فَجِئْتَ أَنْتَ، فَأَفْشَيْتَهُ عَلَىٰ رُؤُسِ الْخَلَائِقِ، لَا بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ. و اگر بزرگانِ روا داشتندی آشکارا کردنِ سرِ پیشِ نااهلان، این عتابِ او دُعایِ بدرافایده نبود. شبلی جواب داد جُنید را، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، ۶ گفت: أَنَا أَقُولُ وَأَنَا أَسْمَعُ، فَهَلْ فِي الدَّارَيْنِ غَيْرِي؟ - گفت: گوینده منم و شنونده منم، اندر دو جهانِ خود جز من | کیست؟ - این سخن را دو معنی باشد: یکی آنک، شبلی را وقت غلبه کرده بود و مشغولِ خویش گشته بود، در غلباتِ وقتِ خویش آنچه می گفت خویشان را می گفت، و خود

ما - ۵۵

← ما: روزی سهل را گفتند رحمه الله مارا. یو، قل: روزی سهل بن عبدالله تستری (التستری) را رحمه الله علیه گفتند مارا. حر، پا، کر، تا: و روزی (کر، تا: روزی) سهل بن عبدالله التستری (تا: تستری) را گفتند که (پا، کر: که مارا. تا: مارا).

- ۱ - ما: وصف. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بوصف.
- ۲، ۱ - ما: رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ این سخن را بر سرِ عام. یو، قل، پا، کر: رحمه الله علیه بر سرِ عام این سخن. حر: بر سرِ عام این سخن. تا: رحمه الله این سخن بر سرِ عام.
- ۲ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: استادِ وی. تا: استادِ او. ما، تا: رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (رحمة الله) اورا. یو، قل: قدس الله روحه (رحمة الله علیه) مرورا. حر: اورا. پا، کر: مرورا.
- ۳، ۲ - ما، یو، قل، حر، تا: ودعا (قل: ودعاء) بد کرد (حر: بد کرد) و گفت (گفت) یا ابابکر (قل: یا ابابکر) نحن حبرنا هذا العلم تحبيرا. پا، کر: ودعایِ بد کرد گفت یا ابابکر نحن خبرنا (خبرنا) هذا العلم تحبيرا (تحبيرا).
- ۴ - ما، یو، قل، حر، پا، تا: فافشيت. کر: فافشيت. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و اگر بزرگان (و بزرگان اگر) رو داشتندی اشکارا کردن. یو: و بزرگان اگر مرورا رو داشتندی اشکارا.
- ۵ - ما، حر: را ودعا (ودعاء) بذرا فایده (فایده). یو، قل، پا، کر، تا: را و این (کر، تا: و این) دعای (دعا - دعاء) بدرافایده. ما: جواب داد جنید را رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. یو، قل، پا، کر: جواب داد مرجنید را (پا: راو). حر: جواب داد و. تا: جنید را جواب داد و.
- ۶ - ما: فهل ترى. یو، قل، حر، پا، کر، تا: فهل. ما، یو: و شنونده منم اندر. قل: و شنونده هم من اندر. حر: و شنونده من و در. پا، کر، تا: و شنونده (شنونده) هم منم اندر (و در).
- ۷ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: جز من. حر: جز از من. ما، یو، قل، حر، تا: این (یو: و این) سخن را. پا، کر: این سخن را خود. ما، حر، تا: یکی انک (آنکه). یو، قل، پا، کر: یا انک (پا، کر: یا آنکه).
- ۸ - ما، حر: و مشغولِ خویش گشته بود در غلباتِ وقتِ خویش. یو، قل، پا، کر: مشغولِ خویش گشته بود اندر ←

سَمَاعِی می کرد، و مُرَادِ او خَلْقُ نَبُود، خَلْقُ بَه طُفَیْلِ او سَمَاعِی می کردند. دیگر معنی آن است، که مگر شَبیلی از صفاتِ خویشتن فانی گشته بود، و مُجَرَّد گشته از مُرَادِ و اِخْتِیَارِ خویشتن و قایم گشته بود به صفاتِ حَقِّ، تاحقُّ بر او می راند آنچه می راند، زبانی شَبیلی آلت بود و راننده حَقِّ، و شَبیلی خود فانی، و او را از رانندگی خود خَبَر نه، و آنچه حَقُّ بر زبانی او می راند خَلْقِ را خَبَر نه. اِشَارَتُ هم آن جا کرد، و گفت: مَنْ نَه مَنْم، مَنْ وِی ام. یعنی، به صفاتِ خویشتن قایم نه ام، به صفاتِ او قایم ام، گوینده هم او است و شنونده هم او، ملامت بر من چرا است؟

← غلبات وقت خویشتن. تا: و در غلبات وقت خویشتن بخویشتن مشغول گشته بود. . ما، قل، کر، تا: خویشتن را. یو: خود را. حر، پا: خویشتن را.

۱ - ما، حر، تا: می کرد (می کرد) و مراد او (وی). یو، قل، پا، کر: همی کرد و (قل: می کرد) مراد وی. . ما، تا: بطفیل او سماع می کردند. یو، قل: بطفیل وی سماع کردند. حر، پا، کر: بطفیل وی سماع می کردند و (همی کردند). . ما، تا: معنی انست که مکر. یو، پا، کر: معنی ان بود کی (که) مکر. قل: معنی انکث مکر. حر: ان بود که.

۲ - ما: و مجرد گشته از مراد و اختیار خویشتن و مراد خویشتن قایم گشته بود. یو: و مجرد گشته از اختیار و مراد خود و قایم گشته. قل، تا: و مجرد گشته از اختیار و مراد خویشتن (خویشتن و) قایم گشته. حر: و مجرد گشته از اختیار و مراد خویشتن فانی گشته و قایم گشته. پا، کر: مجرد از اختیار و مراد خویشتن گشته بود قایم گشته.

۳ - ما، حر: تاحق برو (بروی) می راند آنچه می راند. یو، قل: تا (تاحق) بروی راند آنچه (انچه) می راند. پا، کر: یا حق (تاحق) بروی می راند آنچه همی راند. تا: تاحق سبحانه بروی میراند آنچه میراند. . ما، یو، قل، حر، پا، کر: الت. تا: آلت ترجمان. . ما، قل، حر: حَق. یو، پا، کر، تا: حَق بود.

۴، ۳ - ما، قل، تا: و او را (قل: او را) از رانندگی خود خَبَر نه (تا: خَبَر نبود) و آنچه (تا: آنچه). یو، پا، کر: و او را (و او را) از رانندگی خَبَر نه و از آنچه (و از آنچه - و از آنچه). حر: و او را از رانندگی خَبَر نه و از آنچه.

۴ - ما، تا: بزبان او می راند. یو، قل، حر: بزبان وی می راند (حر: راند). پا: بزبان وی همی راند. کر: بزبان او می راند. . ما: خَبَر نیست. یو، قل، حر، پا، کر: خَبَر نه. تا: خَبَر نبود. . ما: هم آن جا کرد و گفت. یو، حر، تا: هم آنجا کرد گفت (تا: و گفت). قل: همانجا کرد گفت. پا، کر: همه آنجا همی کرد گفت.

۵، ۴ - ما، قل، حر: نه منم من وی ام (ویم) یعنی. یو: نه منم ویم. پا، کر: منم من ویم. تا: نه منم من اویم یعنی.

۵ - ما، حر: نه ام بصفات او (وی) قایم ام. یو، قل، پا، کر، تا: نیم بصفات وی (تا: او) قایم (قل: قایم).

۶، ۵ - ما: گوینده هم او است و شنونده هم او ملامت بر من چرا است شیخ رضی الله عنه گفت روزی. یو: و گوینده و شنونده هم وی ملامت چراست روزی. قل، حر: گوینده هم ویست و شنونده هم وی ملامت بر من چراست قال الشیخ (قال الاستاد) رضی الله عنه روزی. پا، کر: و گوینده هم وی و شنونده هم وی ملامت بر من چراست روزی. تا: گوینده او است و شنونده هم او ملامت بر من چراست شیخ رضی الله عنه میگوید روزی.

شیخ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، گفت، روزی عبدُ الرَّحْمَنِ داودی مرا گفت: ای پسر! هر گه که تو را در سِرِّ چیزی پدید آید، که اگر از آن وقت نَفْسِ زَنِي، خَلَقُ در بلا اُفْتَنَدُ و تو در راحت، آن نَفْسِ رَافِر و خور و بِرِ خَلَقِ شَفَقَتِ كُن، تا خَلَقُ در راحت باشند و تو در بلا. و نیز روزی مرا گفت: ای پسر! نَكِرْ این عِلْمُ تو را زیان نگرَدْ چنانك مرا گشته است، که فَلَاحُ از تو بِرِ خِيَزْدُ و در دو جهان بدبخت گردی. پسر پنهان داشتنِ بزرگان این سِرِّ را معنی این است.

۶ و چون حسین منصور را، رَحِمَهُ اللهُ، بکشتند - بر آن وجه که یاد کنیم اِنْ شَاءَ اللهُ - شَبَلِي گفت: من به سِرِّ گورِ اورفتم، همه شب نماز کردم، چون سَحَرگاه گشت مناجات کردم و گفتم، اَللّهُمَّ! این بنده بود مؤمن و عارف و دوستِ تو و مَوْحِد، باید که بدانم که این بلا بروی چرا گماشتی؟ گفت خواب بر من غلبه کرد، چنان دیدم که قیامتستی، و از حق، تعالی، مرا فرمان آمدی

۱ - ما، یو، حر، پا، کر، تا: داودی. قل: داودی رحمه الله.

۱، ۲ - ما: ای پسر هر که کی ترا در سر چیزی. یو، قل، پا، کر: یا پسر هر وقتی (پا: هر وقت) که ترا اندر سر چیزی (کر: خبری). حر: ای پسر هر وقتی ترا در سر چیزی. تا: ای پسر هر وقتی که در سر تو چیزی.

۲ - ما، یو، قل، حر، تا: از آن وقت نفس زنی (تا: زانی). پا، کر: زان نفس. ما، حر، تا: در بلا افتند (افتند). یو، قل، پا، کر: اندر بلا افتند (افتند).

۳ - ما، یو، حر، تا: آن نفس را. قل: نفس را. پا، کر: آن نفس. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و بر خلق شفقّت کن. تا: و بر خلق و بر خلق خدای شفقّت بر. ما، حر، پا، کر، تا: در (پا، کر: اندر) راحت باشند. یو، قل: اندر راحت.

۳، ۴ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: مرا گفت ای (قل: یا) پسر. یو: گفت مرا.

۴ - ما: این علم. یو، قل، حر، پا، کر: تا این علم. تا: تا این عمل. ما، حر: مرا کشته است که. یو، پا، کر: مرا کشتست کی (که). قل، تا: مرا کشته است. ما، حر، تا: و در. یو، قل، کر: و اندر. پا: و اندر هر.

۵ - ما، یو، قل، حر، تا: بس. پا، کر: سر. ما، حر، تا: این سِرِّ (سر) را معنی. یو، قل: مرین سر را معنی (معنی). پا: مرین سر را معنی. کر: مرین را معنی.

۶ - ما: را رحمه الله. یو، قل، پا، کر: را رحمه الله علیه. حر: را. تا: رحمه الله را. ما: بکشتند که بر آن وجه که یاد کنیم ان شاء الله شَبَلِي. یو، قل، پا، کر: بکشتند بدان (بران) وجهی که یاد کنیم ان شاء الله (ان شاء الله) شَبَلِي (قل: شَبَلِي رحمت الله علیه). حر: بکشتند بدان وجه که یاد کنیم شَبَلِي. تا: بردرخت کردن بر آن وجه که بعد ازین یاد کنیم انشاء الله تعالی شَبَلِي.

۷ - ما: من پسر کوراو. یو، قل، حر، پا، کر: من پسر (پسر) کوروی. تا: پسر کوراو. ما، یو، حر، قل، پا، کر: همه شب (حر: و همه شب) نماز کردم. تا: و همه شب نماز میکردم و. ما، یو، قل، حر، پا، کر: کشت. تا: بود. ما، تا: و کفتم. یو، قل، حر، پا، کر: کفتم.

۸ - ما، قل، حر، پا، تا: این بنده (بنده). یو: این بنده‌ی. کر: بنده. ما، یو، قل، حر، پا، کر: باید. تا: میباید.

۸، ۹ - ما: بروی چرا کماشتی گفت. یو، قل، پا، کر: بروی (باوی) چرا کردی گفت. حر: باوی چرا کردی. ←

که: يَا أَبَا بَكْرٍ! أَكْرَمْنَاهُ بِسِرِّ مَن سِرَّنَا، فَأَبْدَاهُ لِغَيْرِنَا، فَأَنْزَلْنَا بِهِ مَاتَرِي. — اورا به سِرِّ خود راه دادیم، دیگران را از سِرِّ ما خَبَر کرد، این بلا بروی گماشتیم که می بینی. — آنک سِرِّ خَلْقِ بِرِ خَلْقِ نگاه ندارد، خَلْقِ باو ی صحبَت نکند، آن کس که سِرِّ حق را نگاه ندارد صحبَتِ حق را کی^۳ شاید؟ هر که يك سِرِّ آشکارا کرد از آن خَلْقِ، بیش خَلْقِ باو ی سِرِّ نگویند، هر که نیز سِرِّ حق آشکارا کند، بیش حق باو ی سِرِّ نگوید.

روزی مردی را خَبَر دادند: که در ابوالقاسم حکیم چندانی آدَبِ نَفْسِ است که چهل^۶ سال است تا پیش عیالِ خود بینی پاک نکرده است. این مرد قصد زیارت او کرد، چون بیامد

← تا: چرا برو کماشتی گفت.

۹ — ما: که قیامتستی و از حق تعالی. یو، پا، کر، تا: کی (که) قیامت استی و از حق. قل، حر: که قیامت استی و از حق تعالی (عزوجل).

۹ و سطر اول این صفحه — ما: آمدی که یا ابابکر اکرمنا به سِرِّ مَن سِرَّنَا. یو، تا: آیدی (آمدی) که یا ابابکر اکرمنا به سِرِّ مَن سِرَّنَا. قل: آیدی که یا ابابکر اکرمنا به سِرِّ مَن سِرَّنَا. حر، پا، کر: آمدی (آمدی) که یا ابابکر اکرمنا به سِرِّ مَن سِرَّنَا. (پا، کر: بسرنا).

۱ — ما، یو، پا، کر، تا: فائز لنا به. قل، حر: فائز لنا به.

۲۱ — ما: اورا بسرِّ خود راه دادیم دیگران را از سِرِّ ما خَبَر کرد این بلا بروی گماشتیم که می بینی انکث. یو: اورا بسرِّ خویش راه دادیم سِرِّ ما با جز ما بگفت کی این بلا بروی نازل کردیم انکه. قل، حر، پا، کر: اورا (ویرا) بسرِّ خویش راه دادیم سِرِّ ما با جز ما (پا: با غیر ما) بگفت این بلا کردیم باو ی (بروی) که همی بینی (که بینی) انکث (انکه). تا: اورا بسرِّ خود راه دادیم با دیگران در میان نهاد این بلا برو گماشتیم که می بینی القدر سر الله تعالی فلا تفشوه آنکه.

۲ — ما، قل، تا: بر خَلْقِ. یو، پا، کر: با خَلْقِ. حر: از خَلْقِ.

۳ — ما، یو، قل، پا، کر: خَلْقِ باو ی. حر: باو ی. تا: خَلْقِ باو. ما: نکند انکس که. یو، قل: نکند بس ان کی (انکث). حر: نکند بس انکس که. پا، کر: نکند پس انکه. تا: نکند آنکس که. ما، یو، حر، تا: حق را. قل: حق را تعالی. پا، کر: حق. ما، یو، قل، تا: حق را. حر: حق. پا، کر: ندارد.

۴ — ما، تا: هر که. یو، پا، کر: که هر کی (که). قل: هر کی. حر: هر کث. ما، یو، قل، حر، پا، کر: اشکارا کرد ازان خَلْقِ. تا: ازان خَلْقِ اشکارا کرد. ما: نیز باو ی سِرِّ نگویند. یو، قل، پا، کر: بیش خَلْقِ (پا، کر: با خَلْقِ) باو ی سِرِّ نگویند. حر: دیگر کس باو ی سِرِّ نگوید. تا: نیز باو سِرِّ نگویند. در نسخه های ما، پا، کر، تا: از، هر که، تا، روزی، نیامده است.

۵ — یو: بیش. قل: بیش حق. حر: نیز حق. یو: سِرِّ نگویند. قل، حر: سِرِّ نگوید.

۶ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: مردی را (تا: مردیرا). یو: مردی را. ما، تا: که در. یو، قل، پا، کر: کی (که) اندر. حر: در. ما، قل، پا، کر: حکیم چندانی. یو، تا: حکیم چندان. حر: جنید چندانی.

اورا به مزکت یافت، ببود تا از درس فارغ گشت و بر اثر او بر رفت، تا به خانه از او فایده گیرد،
 به راه در می رفت، در دل این مرد بگذشت: کاشک بدانستی آنچه مرا گفتند راست است یا دروغ،
 ۳ ابوالقاسم بدید، روی بگردانید و بینی پاک کرد، این مرد تعجب نمود و پرس بیندیشید، که آنچه
 مرا گفتند یا دروغ گفتند، یا این تازیانه است مرا تا دیگر بار سیر بزرگان نجوم، ابوالقاسم این
 نیز بدید، روی با پس کرد و گفت، ای پسر! تو را راست گفته اند، لکن اگر خواهی تا سیر همه
 ۶ خلق بر طبق نهند و به تو نمایند محال است، سیر خلق را بر خلق نگه دار، که هر که سیر بندگان

← ۶، ۷ - ما، تا: که جهل سالست تا. یو: کی جهل سال. قل، حر، پا، کر: کوی (که وی) جهل سال.

۷ - ما، یو، کر، تا: خود. قل، حر، پا: خویش. ما، قل، حر، تا: نکرده است. یو، پا، کر: نکر دست (نکر دست).
 در حاشیه نسخه پا: و این از جمله ادب است تا کسی را از اب بینی وی کراحت نیاید. ما، تا: زیارت او. یو، قل،
 حر، پا، کر: زیارت (پا: زیارت) وی.

۱ - ما، قل: اورا بمزکت. یو، حر، پا، کر، تا: ویرا اندر (وی را در - اورا در) مسجد. ما: ببود تا از درس. یو:
 صبر کرد تا آنکه کی از درس. قل: بباشید تا از درس. حر: قرار گرفت تا از درس. پا، کر: باشید تا آن وقت
 (که) وی از درس. تا: منتظر بود تا از درس. ما، قل، کر: و بر اثر او (وی). یو، حر، تا: بر اثر وی. پا: و بروی اثر وی.
 ما: از وی، قل، حر، پا، کر: از وی. تا: برود و از وی.

۲ - ما، تا: براه در (در راه) می رفت در دل. یو، حر: در راه (براه) که می رفت بر دل. قل، پا، کر: براه اندر که (براه اندر)
 همی رفت بر دل. ما: بگذشت کاشکی. یو، پا، کر: بگذشت کاشکی. قل، تا: بگذشت که کاشکی. حر: بر رفت
 که کاشکی. ما: آنچه. یو، قل، حر، پا، کر، تا: که آنچه (که آنچه).

۳ - ما، یو، قل، حر: بدید. پا، کر: را دیدم که. تا: بفراست دریافت و. ما، یو، قل، حر، تا: بگردانید. پا، کر:
 گردانید. ما، پا، کر: این مرد تعجب نمود و (داشت) بس بیندیشید. یو، قل: این مرد (مرد) تعجب داشت بسر
 (بسر). حر: این مرد تعجب کرد باز بانشیدید. تا: این مرد تعجب نمود و بسر اندیشه کرد.

۴ - ما، یو، قل، پا: گفتند یا دروغ گفتند. حر: گفتند یا دروغ است. کر: گفتند. تا: گفته اند یا دروغ گفتند. ما، تا:
 تازیانه است (حرکت تازیانه است) مرا تا دیگر بار سیر بزرگان. یو، پا، کر: تازیانه ایست (تازیانه ایست - تازیانه
 است) مرا تا پیش سیر بزرگان را. قل: تازیانه است مرا تا پیش سیر بزرگان را. حر: تازیانه است مرا تا پیش سیر بزرگان.
 ۵، ۴ - ما، قل، حر: ابوالقاسم (ابوالقاسم) این نیز. یو: ابوالقاسم نیز این سر. پا، کر: بلقاسم (نسخه بدل پا: ابوالقاسم) نیز
 این سر را. تا: ابوالقاسم این نیز هم.

۵ - ما، تا: روی بابس کرد و (کرد). یو: روی سبس کرد و. قل: هم روی سبس کرد و. حر: روی از بس کرد و. پا،
 کر: روی ز پس کرد و. ما، حر: ای بسر. یو، قل، پا، کر، تا: یا بسر (تا: یا بسر). ما، قل، حر، پا، کر، تا:
 گفته اند لکن (ولیکن - ولکن). یو: گفتند ولکن. ما، یو، قل، حر، پا، کر: خواهی تا. تا: میخواهی که.

۶، ۵ - ما، قل، حر، تا: همه خلق بر طبق. یو: خلق بر طبق. پا، کر: همه خلق بر طبق. ←

باز گوید نیز سِرِّمَلِکَانَ را نشاید. و نشانِ این در شریعتِ آن است، که هر کَس که سِرِّعاصیانِ آشکارا کند اورا تازیانه زنند و فاسق گردد، و گواهی از عاصی نپذیرند، و گواهی از پرده در نپذیرند. کسی که سِرِّعاصیانِ آشکارا کند اورا چنین پیش آید، آن کَس که سِرِّحَقُّ آشکارا کند اورا ۳ خود چه پیش آید؟ قَوْلُهُ:

فَنَفَرَتِ الْقُلُوبُ مِنْهُ ، وَأَنْصَرَفَتِ الْنُفُوسُ عَنْهُ - دل ها از این سخنان بر مید، و تن ها از

صحبتِ این طایفه برگشت. ۶

یعنی، چون خَلْقُ مُدَّعِیانِ ناهلان را بدیدند، از ایشان حقیقتِ طَلَبِ کردند و نیافتند، و آن کسان که اهلِ حقیقت بودند پنهان بودند، و آنچه داشتند پنهان کردند، و این مذهب را

ما- ۵۶

← ۶ - ما: و بتو نمایند محالست سر خلق را. یو، قل، حر، کر: و بتو نمایند سر (سر) خلق. پا: و بتو نمایند سر حق. تا: و بتو نمایند محال است سر خلق. ما: نکه دار که هر که سر بند کان. یو، قل، حر، پا، کر، تا: نگاه دار (پا: نگاه دار) هر کی (حر: هرک - پا، کر، تا: هر که) سر (سر) ملکان.

۱ - ما: نیز سر. یو، قل، حر، پا، کر، تا: سر (سر). ما، تا: و نشان این در شریعت انست که هر کس که (که هر کسکه) سر عاصیان. یو، پا، کر: نشان این بشریعت انست کی هر که (پا، کر: که هر کسی که مر) سر عاصیان را (عاصیانرا). قل، حر: نشان این بشریعت انست کی هر کسی که (که کسی که) سر (سر) عاصیان (عاصی).

۲ - ما، تا: اورا تازیانه زنند. یو، قل، حر، کر: تازیانه خورد. پا: مرورا چنین تازیانه خورد (نسخه بدل: مرورا هشتاد چنین تازیانه خورد). - در حاشیه نسخه پا: سرت خواهی سلامت سر نکهدار. ما: از عاصی. یو: از عاصی را. قل: عاصیان. حر: عاصی. پا، تا: آن عاصی. کر: آن فاسق (نسخه بدل: آن عاصی). ما: از پرده در نپذیرند. یو: ان کس که برده ی کسی نپذیرند. قل: برده دریده بنه پذیرند. حر: برده درنده نپذیرند بس. پا، کر: پرده درنده نپذیرند. تا: آن پرده در نه پذیرند.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: سر (سر). یو: مر سر. ما: کند اورا چنین پیش آید انکس که سر حق. یو: می کند اورا خود چنین پیش آید بس کسی که سر حق. قل: کند مرورا چنین پیش آید بس انکس که سر حق تعالی. حر: کند اورا چنین باشد و این پیش آید انکس را که سر حق. پا، کر: کند مرورا چنین است پس کسی که سر حق. تا: کند اورا چنین پیش آید اورا که سر حق.

۴، ۳ - ما، قل، پا، کر، تا: اورا خود. یو: ویرا خود. حر: ندارد.

۵، ۴ - ما، قل: قوله فنفرت. یو، پا، کر: باز گفت فنفرت. حر، تا: فنفرت.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر: دلها (حر: کفت دلها) ازین سخنان. یو، تا: دلها ازین سخنها.

۷ - ما، تا: مدعیان ناهلانرا (نااهلان را). یو، پا، کر: مرمدعیان ناهلانرا. قل: مرمدعیان ناهل را. حر: مدعیانرا

و ناهلانرا. ما، یو، قل، حر، تا: حقیقت. پا، کر: حق.

←

پیش کسی حقیقتی نیافتند، از بهر آنک، به اهلان راه نیافت، و بانا اهلان حقیقت ندید، طبعها از این مذهب گریزان گشت، و دلها اورا منکر گشت، و هرک ایشان را دید از ایشان بگریخت. ۳ و گفتند: این مذهب را اصل نیست، و این طریق را حقیقت نیست، اگر حقیقت استی، بر مدعیان بر، نشان پیدا استی.

روزی شبلی، رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، خبر یافت که جانی مردی بزرگ هست، به زیارت اورفت، چون اورا از دور بدید برگشت، و گفت: لَيْسَ مِنْ دَوَابِّ الْأَرْضِ طَبْلٍ - اسب آخری نیست. - معنی

← ۷، ۸ - ما، پا، کر، تا: و نیافتند و آن کسان که (و انکسانکه). یو، قل: و نیافتند و انکسها که. حر: نیافتند و آنان که. ۸ - ما، حر: بودند بنهان بودند و انج (و آنچه) داشتند. یو، قل: بودند بنهان بودند و انج (و آنچه) دانستند. پا، کر: بودند و آنچه دانستند. تا: بوده اند بنهان بوده اند و آنچه داشتند. ما، تا: و این. یو، قل، پا، کر: مرین (کر: مراین). حر: این.

۱ - ما، تا: حقیقتی نیافتند (نیافت) از بهر آنک (از بهر آنکه) با اهلان راه نیافت و با نا اهلان حقیقت ندید. یو: حقیقتی نیافت از آنک با اهلان راه نیافت و با نا اهلان حقیقت ندید. قل: حقیقتی نیافتند از بهر آنک با اهلان حقیقت ندید و با اهلان راه نیافت. حر: حقیقت نیافت از بهر آنک اهلانرا نیافتند و با نا اهلان حقیقت ندیدند. پا، کر: حقیقت نیافت (نیافتند) از بهر آنکه اهلان (با اهلان) نیافت و با نا اهلان حقیقت ندید.

۲ - ما، یو، قل، حر، تا: کشت. پا، کر: کشتند. ما، تا: اورا منکر کشت و هرک (و هر که) ایشانرا دید (دید). یو، قل، پا، کر: مر اورا (مرورا) منکر کشت هرکی (و هرکی - هر که) مرایشانرا (مریشانرا) دید. حر: ویرا منکر شد هرک ایشانرا بدید.

۳، ۲ - ما: بگریخت و گفتند این. یو: بگریخت و گفتند کی این. قل: بگریخت و گفتند مرین. حر، تا: بگریخت و گفت این. پا: گریزان شد و گفتند مرین. کر: گریخته شد و گفتند مراین.

۳ - ما، حر، تا: و این. یو، قل، پا، کر: و مرین (و مراین).

۴، ۳ - ما، یو، قل، پا، کر: اکر (یو: و اکر) حقیقتستی (حقیقت استی) بر مدعیان بر (بر مدعیان) نشان پیدا استی (بیداستی - بیداستی). حر: اکر حقیقت داشتی مدعیانرا نشان پیدا بودی. تا: اکر حقیقتستی بر مدعیان نشان پیدا استی.

۵ - ما، تا: شبلی رحمه الله علیه (رحمة الله) خبر یافت که جانی (جای) مردی (مرد) بزرگ هست (بزرگ است) زیارت او رفت. یو، حر، پا، کر: شبلی را رحمه الله (رحمة الله علیه) خبر دادند کی جای (دادند جانی - دادند که جانی) مردی بزرگ است (بزرگ است) زیارت وی رفت (برفت). قل: مر شبلی را رحمت الله علیه خبر دادند که جای مردی بزرگ است زیارت وی رفت.

۶ - ما، تا: چون اورا از دور بدید. یو، قل، کر: از دور چون ویرا (اورا) بدید. حر: از دور که اورا بدید. پا: چون اورا بدید. ما، قل، حر، پا، کر، تا: لیس. یو: لیس هذا. - در حاشیه نسخه پا: لطیفه. ما، قل، پا، کر: اسب آخری (پا: اسب آخری). یو: کفت این اسب آخری. حر: اسب آخر. تا: این اسب آخری.

این سخن آن است، کہ اسپہی کہ بران داغِ مَلِکِ ندارد، بر آخرِ مَلِکِ نَبَنَدَنَد. پس سُتوری کہ اورا داغِ مَلِکِ نیست سُتورگاہِ مَلِکِ را نشاید، کسی کہ اورا داغِ حقیقتِ نَبُودِ حق را کی شاید؟
 و ابویزید را، رَحِمَهُ اللهُ، خَبَر دادند کہ جایی مردی بُزُرگ است، قَصَدِ زیارتِ او کرد^۳ و دو ماہہ راہِ بَرَفَت. چون بدان مَرَدُ رسید، اورا یافت بانگِ نمازی گفت. بَسْرِ فید و خویو بر آورد و بینداخت. ابویزید ہم از آن جا باز گشت، تا بہ بِسْطامِ نیامد کَس با او سخن نیارست گفتن. چون بہ بِسْطامِ رسید، اورا گفتند: راہی بدین دوری بَرَفَتی، چرا آن مَرَد را نادیدہ باز گشتی؟^۶ گفت: آنچ مرا بایست دیدم، بی ادب است، و بی ادبان را باحق، تَعَالیٰ، صَحَبَتِ نَبُود. اگر

۱ — ما: انست کہ اسپہی کہ بران داغِ مَلِکِ ندارد بر آخرِ مَلِکِ نَبَنَدَنَد. یو، قل: انست کہ بر آخرِ مَلِکِ نَبَنَدَنَد اسپہی را کی ران (کہ بران) داغِ مَلِکِ ندارد. حر: انست بر آخرِ مَلِکِ نہ بنند ستور را کہ بر آن وی داغِ نَباشد. پا، کر: کہ باخر (باخر) نَبَنَدَنَد اسپہی کہ بران داغِ مَلِکِ نَبُود. تا: واللہ اعلم انست کہ اسپہی کہ بران داغِ مَلِکِ ندارد بر آخرِ مَلِکِ نَبَنَدَنَد.

۱، ۲ — ما، پا، کر، تا: بس سُتوری کہ (ستوریکہ - ستور را کہ - پس ستوریکہ) اورا.

۲ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: نیست. حر: نَباشد. ما، تا: نَباشد کسی کہ (کسیکہ) اورا. یو: نَباشد کسی کی مر اورا. قل، حر، پا، کر: نمی شاید کسی کہ مرورا (ویرا - اورا).

۳ — ما: و ابویزید را رحمة الله خبر دادند کہ جایی مردی. یو: ابویزید بسطامی را قدس الله روحه خبر دادند کی بفلان جای مردی. قل، پا، کر: و (و مر) ابویزید را خبر دادند رحمت الله (رحمة الله) علیہ کی (کہ) جای (کر: جایی) مردی. حر: و ابویزید را خبر دادند کہ فلان جای مردی. تا: و ابویزید را خبر دادند کہ جای مرد.

۳، ۴ — ما، قل، حر، تا: قصد زیارت او کرد و (وی کرد - وی کرد و) دو ماہہ راہ برفت. یو: زیارت وی رفت دو ماہہ راہ بود. پا، کر: قصد زیارت وی کرد یکماہ (ویک ماہ) راہ برفت.

۴ — ما، قل، تا: رسید اورا (ورا) یافت بانگ. یو: رسید دید کی بانگ. حر: رسید ویرا یافت کہ بانگ. پا، کر: رسید اورا یافت همی بانگ (همی باز). ما: می گفت بسرفید و خویو بر آورد. یو: می گفت در میان بانگ نماز بسرفید و خند و بر آورد. قل، پا، کر: کرد اندر میان بانگ نماز بسرفید و خویو (و خویو - و خوی) را بر آورد. حر: می کرد در میان بانگ نماز بسرفید و خویو بر آورد. تا: می گفت و بسرفید و خویو بر آورد.

۵ — ما، یو، قل، حر، تا: ابویزید. پا، کر: بایزید.

۵، ۶ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: تا (تا: تا: تا) بسطام نیامد (حر: نیامد - پا: بیامد) کس با او (وی) سخن نیارست گفتن چون بسطام رسید (پا: آمد) اورا (مرورا) گفتند (پا: پرسیدند - کر: ازان مَرَد را برسیدند) راہی (حر: راہ) بدین دوری (حر: بدین درازی). یو: تا بسطام رسید اورا برسیدند کی راہی بدین دوری.

۶ — ما، تا: چرا ان مَرَد را نادیدہ (نادیدہ). یو، قل، حر، پا، کر: ان (مران) مَرَد را نادیدہ (حر: نادیدہ - کر: ناندیدہ).

۷ — ما، قل، حر: آنچ (آنچہ) مرا بایست. یو، پا، کر: آنچ مرا (مر آنچہ) بایست دیدن. تا: آنچہ مرا میبایست. ما، حر، پا، کر، تا: و بی ادبان را باحق تَعَالیٰ (باحق). یو، قل: و مر بی ادبان را (و بی ادب انرا) باحق.

این مقدار بی ادبی، نزدیک بزرگان قطع صحبت بار می آرد، آن کس را که به همه عمر یک ادب بجای نیاورده است، طمع کردن به صحبت وی محال است. قوله:

۳ فَذَهَبَ الْعِلْمُ وَأَهْلُهُ، وَالْبَيَانُ وَفِعْلُهُ — این علم بر رفت و اهل این علم با این علم بر رفتند، و بیان این مذهب و کار کردن بدین مذهب از میان برخاست.

یعنی، چون آن کسان که اهل حقیقت بودند پنهان گشتند، و آنچه داشتند پنهان کردند، و آن کسان که خویشان را بدین مذهب موصوف کردند حقیقت نداشتند، خلق بیش از این مذهب جایی نشان نیافتند، مذهب مُندرس گشت، و از دل خلق یک بارگی برخاست، و آن کسان که اهل بودند از میانه بر رفتند، و علم با خود ببرند، کس نماند که این مذهب را بیان کردی، و فعل نیز از میانه برخاست، از بهر آنکه، فعل به بیان بجای توان آوردن، و بیان از علم توان کردن،

۱ — ما، تا: قطع صحبت بار می آرد (می آرد) ان کس (آنکس) را که بهمه (همه) عمر. یو: قطع صحبت می بار آرد بس ان کس کی اندر همه عمر. قل، پا: قطع صحبت بار آرد (آرد) مر انکس را کی اندر همه عمر (که اندر همه). حر: قطعیت بار آرد بس آنکس را که در عمر خویش. کر: قطع صحبت بار آرد مر آنکس را که اندر همه عمر.

۲ — ما، قل: نیاورده است طمع کردن. یو، پا، کر: نیاورد دست (نیاورد است) طمع کردن. حر: نیازد طلب کردن. تا: نیاورده است طمع. ما، قل: بصحبت وی. یو، پا، کر: بصحبت. حر: بصحبت حق. تا: بصحبت داشتن.

۳، ۲ — ما، قل: قوله فذهب. یو، حر، پا، کر، تا: فذهب.

۳ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: این (حر: کفت این) علم بر رفت. یو: این علم بر رفت و بیان این مذهب. ما، یو، قل، حر، کر، تا: با این. پا: باین. — در دو نسخه پاو کر: از، و بیان، تا، یعنی، نیامده است.

۴ — ما، یو، قل: بدین. حر، تا: باین. ما، حر، تا: از میان برخاست (تا: برخواست). یو، قل: از میانه برخاست.

۵ — ما، تا: ان کسان که (آنکسانکه). یو، قل: ان کسها کی. حر: آنان که. پا، کر: آنکسانی که. ما، یو، حر، پا، کر: و آنچه (و آنچه) داشتند. قل، تا: و آنچه (و آنچه) دانستند.

۶، ۵ — ما، تا: وان کسان که (و آنکسانکه) خویشان را بدین (با این) مذهب موصوف کردند حقیقت (حقیقتی) نداشتند یو: وان کسها کی خویشان بدین مذهب موصوف کردند حقیقت نداشتند. قل: وان کسها کی خویشان بدین مذهب منسوب کردند حقیقت نداشتند. حر: وان کسان که خویش باین مذهب منسوب کردند حقیقت نداشتند. پا، کر: و آنکسانکه خویشان بدین موصوف کردند حقیقت نداشتند.

۷ — ما، قل، پا، تا: جای. یو، حر: جایی. کر: جایی. ما، یو، قل، پا، کر، تا: مذهب. حر: و مذهب. ما، یو، قل، حر، پا، کر: و از دل خلق یکبارگی برخاست. تا: و یکبارگی از دل خلق برخواست. ما، تا: وان کسان که (و آنکسانکه). یو: ان کسها کی. قل: وان کسها که. حر: و آنان که. پا، کر: آنکسانکه.

۸ — ما، تا: بر رفتند و علم با خود. یو، قل، پا، کر: بر رفتند (کر: بر رفتن) علم با خویشان. حر: نرفتند و علم با خویشان. ما، یو، قل، حر، پا، کر: کس. تا: و کس. ما، قل، حر، تا: که این. یو، پا، کی (که) مرین. کر: که مر این. ←

و علم از اهل تو ان گرفتند. چون اهل شد علم شد، و چون علم شد بیان شد، و چون بیان شد فعل شد. و این تنها در علم حقیقت نیست، در علم شریعت نیز همین است، چنانکه پیغمبر، علیه السلام، گفت: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ أَنْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، فَإِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمٌ، اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤْسَاءَ جُهَلًا، فَسُئِلُوا، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا.»^۳ چون علم شریعت را حال این باشد، که هر گاه نااهلان جای اهلان بگیرند، خود گم گردند و خلق را گم گردانند، پس علم حقیقت خود چگونه باشد، که نااهلان دعوی حقیقت کنند، که حقیقت^۶ خاص را است و شریعت عام را. فوات علم عموم چنین کند، فوات علم خصوص چگونه کند؟

← ۹، ۸ - ما، تا: و فعل نیز از میانه برخاست (برخواست). یو، قل، حر، پا، کر: فعل نیز از میانه (کر: از میان) برخاست.

۹ - ما، یو، حر، تا: بجای توان (حر: تو آن) آوردن. قل، پا، کر: توان بجای آوردن (کر: آوردند - نسخه بدل: آوردن).
ما، یو، قل، پا، کر، تا: توان کردن. حر: توان کرد.

۱ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: چون (تا: که چون) اهل شد علم شد. حر: چون اهل شد. - در نسخه پا: همه جا، زیر شد، رفت، آورده است. - در حاشیه نسخه پا: خذوا العلم من افواه الرجال حیث یحکی...

۲ - ما، تا: در علم حقیقت. یو: علم حقیقت را. قل، حر، کر: بعلم حقیقت. پا: خاص بعلم حقیقت. ما، قل، تا: در علم (بعلم) شریعت نیز همین است. یو: بل علم شریعت را همین است. حر: که بعلم شریعت نیز همین است. پا، کر: بعلم شریعت همین است.
۳، ۲ - ما، پا، کر: پیغمبر علیه السلام (صلی الله علیه وسلم) گفت. یو: پیغمبر گفت صلی الله علیه وسلم. قل، حر: پیغمبر صلی الله علیه (علیه السلام) گفت. تا: پیغمبر علیه السلام میگوید.

۳ - ما، یو، حر، تا: ان الله تعالی. قل، پا، کر: ان الله. ما، قل، حر، پا، کر، تا: ینتزع (کر: بنزع) من الناس. یو: ینتزع. - در حاشیه نسخه پا: مفعول مطلق من غیر فعله او مقدم علی فعله.

۴ - ما، حر، عالم. یو، قل، پا، کر، تا: عالم. ما، قل، حر، پا، کر، تا: رؤسأ جهالا. یو: رؤسأ جهالا. - در حاشیه نسخه پا: وقال صلی الله علیه وسلم لم یزل امر بنی اسرسل مسهما حتی کثر فیهم اولاد السبایا فقاموا بما لم یکن بما قد کان فضلوا واضلوا وکل اولاد السبایا غیر رشید حدیث شرح البیق است بحال این مبتدعان.

۵ - ما: که هر که. یو: کی هر که کی. قل: کی هر که. حر: هر که که. پا، کر: که هر که که. تا: هر که که. ما، یو، قل، حر: بگیرند خود کم کردند. پا، کر: بگیرند خود کم کردند. تا: بگیرند هم خود را کم کنند. ما، یو، قل، پا، کر: وخلق را. حر: وحق را. تا: وهم خلق را.

۶ - ما، یو، حر، تا: بس علم (حر: علم) حقیقت خود چگونه باشد. قل: بس علم حقیقت را چگونه باشد. پا، کر: بس علم حقیقت خود چگونه بود.

۷ - ما، یو، حر، پا، کر: خاص را است (راست). قل، تا: خاص را. ما، یو، قل، تا: عام را. حر: عالم را چون. پا، کر: عوام را. - در حاشیه نسخه پا: و نیز چون شریعت از تو حید و معرفت صفات ثبوتی و سلبی خاص و عام مخاطب اند و بعض احکام شریعت نسبت بعام درو می روا بود. ما، یو، قل، پا، کر: چنین کند. حر: چنین می داند کردن. ←

علم شریعت شاید که فاسق بداند، و علم حقیقت جز صدیقان ندانند. آن علم که فاسقان شاید که بدانند، چون نااهلی در آن جا افتد ضال و مضل گردد، تا گم شود و خلق را گم گرداند، پس آن علم که جز نصیب صدیقان نیامده است، هر گاه نااهلی در آن جا خوض کند و خلق را بر آن دعوت کند، مخاطره باشد، که عالمی به سبب او بی راه گردد، و فتنه او در خلق بتراز فتنه ابلیس گردد. وَ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ خِذْلَانِ اللَّهِ، تَعَالَى قَوْلُهُ:

۵۷-۱۰

۶ فِدَاعَانِي ذَلِكَ إِلَى أَنْ رَسَمْتُ فِي كِتَابِي هَذَا وَصَفَ طَرِيقَتِهِمْ، وَبَيَّانَ نِحْلَتِهِمْ وَسِيرَتِهِمْ، مِنْ الْقَوْلِ فِي التَّوْحِيدِ وَالصِّفَاتِ وَسَائِرِ مَا يَتَّصِلُ بِهِ مِمَّا وَقَعَتْ فِيهِ الشُّبُهَةُ عِنْدَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْ مَذَاهِبَهُمْ، وَلَمْ يَخُدِّمْ مَشَائِخَهُمْ - گفت بخواند مرا آن، بدان که پدید کردم در کتاب خویش

← تا: چنین کنند. . ما، یو، قل، حر، پا، کر: چگونه کند. تا: چگونه کنند.

- ۱ - ما، قل، حر، پا، کر: علم شریعت شاید که فاسق (حر: که فاسق). یو: شریعت شاید که فاسق. تا: علم شریعت را روا باشد که فاسق. . ما، قل، حر: و علم حقیقت. یو، پا، کر: علم حقیقت. تا: و علم حقیقت را.
- ۱، ۲ - ما، پا، کر: آن علم که فاسقان (فاسقانرا) شاید که بدانند. یو، قل: آن علمی کی (که) فاسقان شاید کی بدانند. حر: آن علم که شاید که فاسق بداند. تا: آن علم که روا باشد که فاسقان بدانند.
- ۲ - ما، قل، تا: چون نااهلی در آنجا. یو: نااهلی در آن. حر: چون نااهلی در آن علم. پا، کر: نااهل اندر آنجا. . ما، قل، پا، کر: تا کم شود. یو: تا کم کردد. حر: تا کراه شود. تا: و کم شود.
- ۳ - ما، حر، تا: آن علم که جز. یو، پا، کر: آن علمی کی (که) جز. قل: این علم که. . ما، حر، تا: نیامده (نیامده) است. یو، پا، کر: نیامده است. قل: بیامده است. . ما، تا: هر گاه (هر گاه که) نااهلی در آنجا. یو، قل، پا، کر: هر گاه کی (هر گاه - هر گاه که) نااهلی (کر: اهلی) اندر آنجا. حر: هر گاه که نااهلی در آن جای.
- ۴ - ما، حر، تا: بران (بآن - با آن) دعوت کند. یو، قل، پا، کر: بدان دعوت کنند (کنند). . ما، تا: او بی راهی راه (بیراه) کردند و فتنه او در. یو، قل، پا، کر: وی بی راه (بیراه) کردد و فتنه وی (فتنه) وی اندر. حر: وی کم راه کردند و فتنه وی در. . ما، یو، قل، پا، کر، تا: بتراز. حر: چون.
- ۵ - ما، یو، حر، تا: و نعوذ. قل، پا، کر: نعوذ. . ما: الله تعالی. یو، قل، پا، کر، تا: الله. حر: الله عز وجل.
- ۵، ۶ - ما، قل: قوله فدعانی. یو، حر، پا، کر، تا: فدعانی.
- ۶ - ما، تا: آن وصفت (نسخه بدل ما: آن رسمت). یو، قل، حر، پا، کر: آن رسمت. . ما، قل، پا: تخلیهم (تخلیهم - نسخه بدل پا: تخلیهم). یو، حر: تخلیهم. کر: تخلیهم. تا: دین ملتهم.
- ۷ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: من القول. یو: عن القول. . ما، یو، حر، پا، کر، تا: وسائر (وسایر) ما. قل: وما.
- ۸ - ما، یو، حر: کففت (کفتا) بخواند مرا آن بدان که (کی). قل: کفتا بخواند مرا بان بیان. پا: بخواند مرا بدان آنکه. کر: بخواند مرا آن بدان که. تا: کففت بخواند مرا با آنکه. . ما، تا: در کتاب. یو، قل، پا، کر: اندر کتاب. حر: درین کتاب.

وصفِ راهِ ایشان، و بیانِ مذهبِ ایشان و سیرتِ ایشان، از آنچه گفته اند در توحید و صفات و دیگر چیزها که بدین پیوندند، از آنچه در او شبهت افتد نزدیک آن کس که مذهبِ ایشان نشناخته باشد، و پیرانِ ایشان را خدمت نکرده باشد.

۳ معنی این سخن آن است، که پدید می‌گردد که علت چه بود مرتصنیف کردن این کتاب را. و آن آن بود، که در پیش یاد کردیم، که چون نااهلانِ خویشان را بدین مذهب منسوب کردند، و اهلِ حقیقت آنچه داشتند پنهان کردند، نزدیک خلق چنان افتاد که این مذهب را اصل نیست، ۶ بیرون دادند این مذهب را و اهل این مذهب را. و این حال بدان آورد تا آن کتاب را جمع کردم، تا هر که در او نگردد داند که مذهبِ راست است، و کژی در مدعیان مذهب است نه در مذهب،

۱ - ما، یو، قل، تا: راه ایشان و بیان مذهب ایشان و سیرت ایشان. حر: راه و مذهب و سیرت ایشان. پا، کر: راه ایشان. ما، تا: در توحید و. یو، قل، پا، کر: اندر توحید و. حر: در توحید و در.

۲ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: که (کی) بدین. تا: که باین. ما، یو، تا: از آنچه (تا: و از آنچه) در (یو: در وی) شبهت افتد نزدیک آن کس که (ان کسی کی - آنکس که). قل: از آنچه اندر وی شبهت اید بنزدیک آنکس که. حر: از آنکس از وی شبهت افتد نزدیک آنکسی که. پا، کر: و آنچه اندر وی شبهه افتد نزدیک آنکسی که.

۳ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: خدمت (خدمت). تا: خدمت.

۴ - ما، حر: که بدید می‌کنند (می‌کنند) که. یو، قل، پا، کر: کی (که) همی پدید کند کی (که). تا: که پدید میکند. ما، یو، قل: چه بود مر. حر، پا، کر: تا: چه بود. ما، یو، قل، پا، کر: تا: این کتاب را (کتاب را). حر: این کتاب.

۵ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: وان. تا: و آن علت. ما، یو، حر، تا: که (کی) در پیش. قل، پا، کر: که اندر پیش (پیش). ما، قل، حر، پا، کر: تا: که (کی) جون. یو: جون. ما، یو، حر، تا: خویشان را (خویشان) بدین (باین) مذهب. قل: بدین مذهب خویشان. پا، کر: خویشان بدین.

۶ - ما، یو، تا: آنچه داشتند. قل، حر، پا، کر: آنچه (آنچه) دانستند. ما، قل، حر، تا: نزدیک (تا: نزدیک نزدیک خلق چنان افتاد که این (که مرین). یو، پا، کر: چنان (چنان) افتاد نزدیک خلق کی مرین (که مرین - که مرین). ما، یو، قل، پا، کر: تا: اصل. حر: اصلی.

۷ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: بیرون دادند این مذهب را (پا: مذهب) و اهل این مذهب را. تا: بترک این مذهب بگفتند و اهل این مذهب را التفات نکردند. ما: و این حال بدان آورد تا آن کتاب را. یو، قل، پا، کر: مرا بدان آورد (آورد) این حال تا این کتاب. حر: تا مریدان و اهل این مذهب را بدان آوردند تا این کتاب. تا: و این حال مرا بان آورد تا این کتاب را.

۸ - ما، حر، تا: تا هر که در (بوی) نکرد داند که. یو، قل، پا، کر: تا هر کی (هر که) بدو (بوی) اندر نکرد بدانند کی (داند که - بدانند که). ما، حر، تا: و کژی در. یو، قل، کر: کژی اندر. پا: کژی. ما: نه در. یو، پا، کر: نه اندر. قل، حر، تا: نه اندر (نه در) اصل.

تا اگر طعنی کند در کژی مدعیان کند نه در اصل مذهب، تادینِ او را زیان ندارد. و این چنان است، که اگر کسی از بازرگان خیانت بیند، طعنِ خاینان را کند نه اصل تجارت را. چه، اصل تجارت حق است و فرمان شریعت است، چنانکه خدای، تعالی، گفت: «... لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ»، چون غیر تجارت را باطل خواند و تجارت را از او مستثنی کرد، درست شد که تجارت حق است. و نیز گفت: «فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ»، بیش تر مفسران بر آنند که این فضلِ خدای، تعالی، کسب است، تا اهل سنت و جماعت بدین آیت حجت کردند که کسب فریضه است، تا خویشان را و بالِ خلق نکنند. چه، فریضه تر فریضه، بار کشیدن است و بار نماندن.

- ۱ — ما، یو، پا، کر، تا: کند در (اندر) کژی مدعیان کند نه در. قل: اندر کژی مدعیان کنند نه اندر. حر: در مدعیان کنند نه در. ما، پا، کر، تا: او را. یو، حر: ویرا. قل: ویرا. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و این. حر: این.
- ۲ — ما، پا، کر: از بازرگان خیانت بیند. یو، حر، تا: از بازرگانان خیانت (تا: خیانتی) بیند (حر: کند). قل: را از بازرگانان خیانت بیند. ما، حر، تا: خائنانرا (خاینانرا) کند. یو: خاینان را باید کرد. قل، پا، کر: خاینانرا باید کرد. ما، قل، پا، کر، تا: چه (چه). یو: جی. حر: که.
- ۳ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: و فرمان شریعت است (شریعتست). حر: بفرمان شریعت. ما، قل: خدای تعالی گفت. یو: خدای عزوجل گفت. حر: خداوند عزوجل گفت. پا، کر: خدای گفت عزوجل. تا: خدای میکوید.
- ۴، ۳ — لَا تَأْكُلُوا... آیه ۲۹، سوره ۴ (سورة النساء). یا ایها الذین ءامنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تكون تجارة عن تراض منکم ولا تقتلوا انفسکم ان الله کان بکم رحیماً. — ما، قل: لَا تَأْكُلُوا. یو، پا، کر: وَلَا تَأْكُلُوا. در نسخه حر، این قسمت: لَا تَأْكُلُوا اموالکم بینکم بالباطل، نیامده است. تا: یا ایها الذین ءامنوا لا تأکلوا.
- ۴ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: غیر تجارت (تجارة) را. حر: تجارة.
- ۵ — ما، تا: و تجارت (و تجارة) را از او مستثنی کرد درست شد که. یو، پا: و تجارة را (و تجارت) از وی مستثنی (مستثنی) کرد درست شد که (که). قل: و تجارت را از وی مستثنی کرد درست شود که. حر: و تجارة را از وی مستثنی کرد درست شود که. حر: و تجارت از وی مستثنی کرد درست که.
- ۶، ۵ — فاذا... آیه ۱۰، سوره ۶۲ (سورة الجمعة). فاذا قضيت الصلوة فانتشروا في الارض وابتغوا من فضل الله واذكروا الله كثيرا لعلکم تفلحون.
- ۶ — ما، یو، قل، حر، پا، تا: بیشتر. کر: بیشتر از. ما، قل، حر، پا، کر، تا: برانند که. یو: برانند که.
- ۷ — ما، حر: خدای تعالی. یو، قل، پا، کر: خدای (خدای). تا: الله. ما، یو، قل: بدین. حر، پا، کر، تا: باین. ما، یو، حر، پا، کر، تا: که (کی) کسب. قل: بدانکه کسب.
- ۸ — ما، یو، پا، کر: تا خویشان را. قل، حر: تا خویشان. تا: نزد حاجت تا خویشان را. ما: نکند چه فریضه تر فریضه. —

و نیز اگر کسی از اهل غزو در غزو و تقصیر بیند، عیب مقصّران را کند نه جهاد را، که جهاد برترین طاعت ها است از پس ایمان، چنانکه خدای، تعالی، گفت: «یا ایها الذین ءامنوا هل ادلکم علی تجارة تنجیکم من عذاب الیم. تؤمنون بالله ورسوله وجاهدون فی سبیل الله»، ۳ جهاد را قرینه ایمان کرد، از بهر آنکه، ایمان به جهاد برپای باشد، و چون جهاد برخیزد مسلمانی برخیزد. و نیز جهاد پیشه پیغمبر است، علیه السلام، چنانکه گفت: «لی حرفتان: الفقراء و الجهاد». و نیز اگر کسی از سلطانان جور بیند، طعن جور جابران را کند نه اصل سلطانی را، ۶

← یو، حر، پا، کر: نکند کی (که) فریضه ترین فریضه. قل: نکند که فریضه ترین فریضه ی. تا: نکند چه فریضه ترین فریضه. در حاشیه نسخه پا: و عیال شان نشود.
۸ و سطر اول این صفحه — ما: و بار نهادن و نیز اکر. یو، قل، حر، تا: و بار نهادن و نیز اکر (حر: و نیز). پا، کر: و بار نهادن و نیز اکر.

۱ — ما، تا: در غزو تقصیر بیند. یو، قل، پا، کر: اندر غزو و تقصیر کند (قل: بیند). حر: تقصیر بیند. ما، یو، تا: کند نه. قل، پا، کر: کند (کند) نه مر. حر: باید کرد نه.

۲، ۱ — ما، یو، حر، تا: که (کی) جهاد برترین (تا: برترین همه). قل: کی برترین. پا، کر: جهاد برتر.

۲ — ما، یو، قل، پا، کر: از پس (از پس). حر: بعد از. تا: پس از. ما، قل، حر، کر: خدای (خدای) تعالی (عزوجل) گفت. یو: خدای گفت عزوجل. پا: گفت عزوجل. تا: خدای میگوید.

۳، ۲ — یا ایها الذین... دو آیه ۱۰ و ۱۱، سوره ۶۱ (سوره الصف). یا ایها الذین ءامنوا هل ادلکم علی تجارة تنجیکم من عذاب الیم. تؤمنون بالله ورسوله وجاهدون فی سبیل الله باموالکم و انفسکم ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون. — ما، قل، تا: فی سبیل الله. یو، پا، کر: فی سبیل الله باموالکم و انفسکم. حر: تنجیکم الایة.

۴ — ما، قل، حر: از بهر آنکه. یو: از بهر آن کی. پا، کر، تا: از بهر آنکه. ما، یو، پا، کر، تا: برپای (برپای) باشد. قل، حر: برپای (ببای).

۵، ۴ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: و چون (چون) جهاد برخیزد مسلمانی برخیزد. حر: چون جهاد برخیزد.

۵ — ما: پیشه پیغمبرست علیه السلام چنانکه گفت. یو: پیشه پیغمبر است علیه السلام کی گفت. قل: پیشه پیغمبرست صلی الله علیه چنانکه گفت. حر: پیشه پیغمبر است چنانکه پیغمبر علیه السلام گفت. پا: پیشه و کار پیغمبر است صلی الله علیه و سلم چنانکه گفت. کر: پیغمبر است صلی الله علیه و سلم چنانکه گفت. تا: پیشه پیغمبر است چنانکه میگوید.

۶، ۵ — ما، یو، قل، حر، پا، تا: حرفتان الفقر و الجهاد (الجهاد و الفقر). کر: الحرفتان جهاد و الفقر.

۶ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و نیز اگر کسی (قل: و نیز کسی اکر) از سلطانان (کر: سلطان آن) جور بیند (کند). یو: و نیز اگر کسی از سلطان جور بیند. ما، قل، تا: طعن جور (مرجور) جابرانرا کند نه (نه مر). یو: طعن مرجور سلطانرا باید کرد نه. حر: طعنه جور جابرانرا کنند نه. پا، کر: طعن مرجور جائر (جابر) را باید کردن نه.

از بهر آنک، سلطان سایه خدا است، چنانک پیغمبر، علیه السلام، گفت: «السلطان ظلُّ الله في الأرض»، و خدای، تعالی، فرمود طاعت داشتن سلطان، چنانک گفت: «... أطيعوا الله وأطيعوا الرسول وأولى الأمر منكم»، «بیش تر مفسران بر آنند، که اولی الامر سلطان است. و نیز اگر کسی در فرزندان رسول، علیه السلام، محالی بیند، طعن در کننده محال کند نه در اصل قرابت رسول، که دین او را زیان دارد. که پیغمبر، علیه السلام، هم چنانک کتاب خدای را به امت زینهار نهاد، فرزندان خود را نیز زینهار داد و گفت: «... کتاب الله، تعالی، و عترتی.»

- ۱ - ما: سایه‌ی خدا است چنانک پیغمبر ان علیه السلام گفت. یو: سایه‌ی خدای است کی. قل: سایه خدایست عزوجل چنانک پیغمبر علیه السلام گفت. حر: سایه خدایست چنانک پیغمبر گفت. پا، کر: سایه عرش خدایست عزوجل چنانکه پیغمبر (پیغمبر) گفت صلی الله علیه وسلم. تا: سایه خدایست چنانکه پیغمبر علیه السلام گفت.
- ۲ - ما، قل: و خدای تعالی (عزوجل) فرمود طاعت داشتن سلطان چنانک گفت. یو: و خدای عزوجل بطاعت داشتن سلطان فرمود کی. حر: و خداوند عزوجل بفرمود طاعت داشتن سلطانرا چنانک گفت. پا، کر: خدای فرمود طاعت داشتن سلطانرا چنانکه گفت. تا: و خدای تعالی اطاعت داشتن سلطان فرموده است چنانکه میگوید.
- ۳، ۲ - اطیعوا... آیه ۵۹، سوره ۴ (سورة النساء). یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله و الی الرسول ان کنتم تؤمنون بالله و الیوم الآخر ذلك خیر و احسن تاویلا. - ما، یو، قل، حر، کر: اطیعوا. پا، تا: و اطیعوا. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و اولی الامر. یو: و اولوا الامر.
- ۳ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: بیشتر. حر: بیشترین. ما، یو، پا، کر، تا: که (کی) اولی الامر. قل: کی اولی الامر منکم. حر: که اولوا الامر.
- ۴ - ما، یو، قل، حر، تا: و نیز اکر. پا، کر: و نیز. ما، قل، حر، تا: در (اندر) فرزندان. یو، پا، کر: در (اندر) فرزند. ما، تا: علیه السلام (علیه السلام) محالی (محالی و ناشایستی) بیند طعن در کننده محال کند نه در. یو، قل: علیه السلام محال (محالی) بیند طعن مران کننده (کننده) محال را کند نه. حر: علیه السلام محالی بیند طعن ان کننده محال را کند نه. پا، کر: صلی الله علیه وسلم محال بیند مران کننده محال را (محالی را) عیب کنند نه مر (نه).
- ۵ - ما، تا: رسول. یو: سید را علیه السلام. قل: رسول را علیه السلام. حر: رسول را و اکر طعن کند اصل قرابت رسول را. پا، کر: رسول را. ما: که دین او را. یو: کی دین ویرا. حر: دین را. پا، کر: که مردین وی را. تا: که دین او مرا. - در نسخه قل: از، که دین، تا، هم چنانک، نیامده است. ما، یو: که (کی) پیغمبر (پیغمبر) علیه السلام (علیه السلام). حر: بیش که رسول علیه السلام. پا، کر: پیغمبر (پیغمبر) گفت صلی الله علیه وسلم. تا: ندارد.
- ۶، ۵ - ما: هم چنانک کتاب خدای را بامت زینهار نهاد. یو: هم چنان کی کتاب خدای را تعالی زینهار نهاد. قل، پا، کر: هم چنان (همچنان) چون کتاب خدای عزوجل را (عزوجل) بامت زینهار نهاد (نهاد با). حر: هم چنانک کتاب عزوجل بامت زینهار نهاد. تا: که هم چنانکه پیغمبر علیه السلام کتاب خدای بامت زینهار نهاد.
- ۶ - ما، تا: خود را نیز زینهار داد (نهاد) و گفت. یو، قل، حر، پا، کر: خود را هم (خویش را نیز هم - خویش را نیز) زینهار نهاد گفت. ما: الله تعالی. یو، قل، حر، پا، کر، تا: الله.

و نیز اگر کسی در علما محالی بیند، آن کُننده محال را عیب کُننده علم شریعت را، که اسلام به علم شریعت برپای است، و ستون دین علما اند، بدانک، علما شریعت را | خلاف کُننده شریعت ویران نگردهد. و جمله جواب آن است، که چون سلطان عمر خطاب باشد، و غازی علی بن ۳ اَبی طالب، و تاجر عبد الرحمن بن عوف، و فقیه عبد الله بن مسعود، و مقرئ ابی بن کعب، و اهل بیت حسن و حسین، لاجرم اهل تصوف سلمان و صهیب و بوذر و بلال باشند، رضی الله عنهم. چون سلطان جابر گردد، و تاجر خاین گردد، و علوی فاسق گردد، و عالم مرتشی گردد، و غازی ۶ اهل غلول گردد، لاجرم صوفی نیز سرودگویی و پای کوب بود، و اهل هر زمانی به هم ساخته اند.

۵۸-۱

۱ - ما، یو، قل، حر، تا: و نیز اکر. پا، کر: و نیز. ما: در علما محالی. یو، قل، پا، کر: اندر علما محالی (پا، کر: محال). حر: از ما عالمی محال. تا: در علما ناشایستی. ما، قل، حر، پا، کر: ان (مران) کُننده محال را. یو: مران محال کُننده را. تا: کُننده محال را. ما، یو، حر: کُننده علم (علم را) و شریعت را که (کی). قل، پا، کر: کند (کُننده) نه مر علم را و شریعت کی (و شریعت را که). تا: نه علم و شریعت که.

۲ - ما، یو، حر، پا، کر، تا: بعلم. قل: بر علم. ما، حر: بر بای است (بر بایست). یو، قل: بیای است (بیایست). پا: بیایست. کر: بیایست. تا: بر پاست. ما، قل: بدانک علما. یو: نه انک علما. حر: بانک علماء. پا، کر: بدانکه علماء. تا: و با آنکه علما. ما، قل، حر، پا، کر، تا: خلاف کُننده (کر: کُننده). یو: خلاف کند.

۳ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: ویران نکرده و جمله (حر: نکرده و جمله). یو: ویران کرده و جمله. ما، یو، قل، حر، کر، تا: که (کی) چون. پا: که. ما، یو، قل: عمر خطاب. حر، پا، کر: عمر بن الخطاب. تا: عمر ابن خطاب.

۴ - ما، حر: ابی طالب. یو، قل، پا، کر: ابی طالب باشد. تا: ابوطالب. ما، حر، تا: بن عوف. یو، قل، پا، کر: عوف (بن عوف) باشد. ما، حر: بن مسعود. یو: مسعود و عبد الله عمر باشند. قل، پا، کر: بن مسعود باشد. تا: مسعود. ما، قل: بن (ابن) کعب. یو، پا، کر: بن کعب باشد. حر: ابن ابی کعب. تا: کعب.

۵ - ما، تا: حسین (حسن) و حسین و اهل. یو، حر: حسن و حسین باشند لاجرم اهل. قل، پا، کر: حسن (کر: امام حسن) و حسین باشد. ما، یو، پا، کر، تا: و بوذر. قل، حر: و ابوذر. ما، تا: و بلال رضی الله عنهم. یو: و بلال باشد رضی الله عنهم. قل، حر، پا، کر: و بلال باشند رضی الله (کر: الله تعالی) عنهم اجمعین (حر: اجمعین و).

۶ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: جابر (جائر). تا: جابر. ما، یو، قل، پا، تا: و تاجر. حر: و بازرگان. کر: تاجر. ما: مرتشی. یو: و قاضی مرتشی شوند. قل، حر، پا، کر، تا: مرتشی گردد.

۷ - ما، تا: و صوفی. یو: کرده لاجرم صوفی نیز. قل: کرده و صوفی. حر، پا، کر: کرده (کرده و) صوفی نیز. ما، قل: سرودگویی و پای کوب کرده اهل هر زمانی (کرده هر زمانی) بیک جای (بیکجای) ساخته اند. یو: سرودگویی و پای کوب بود و اهل هر زمانه ی بهم ساخته اند. حر: قول کو و بای کوب کرده اهل هر زمانی بایکدیگر ساخته اند. پا، کر: شروی کوی (سرود کوی) و پای کوب کرده اهل هر زمانه همه بیک حال ساخته اند. تا: سرودگویی و رقص کرده و هر وقت بیکجای بسازند.

اصول همه راست است، اما مُتَحَدِّیانِ کُز گشته‌اند. آنک، هر طایفه عیبِ خود به یک سوی نهاده‌اند و به عیبِ دیگران مشغول گشته‌اند.

۳ شیخ، رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، گفت: چون در این زمانه کسان بودند که مذهب نشناختند، و پیران را خدمت نکردند، و اصول مذهب ندانستند، مردمان را در مذهب به غلط افکندند، ما این کتاب را تصنیف کردیم، تا اصول مذهب را بیان کنیم، تا کسی به گزاف چیزی نگوید که دینِ او را زیان دارد. قَوْلُهُ:

وَكَشَفْتُ بِلِسَانِ الْعِلْمِ مَا أَمَكْنَ كَشْفُهُ، وَوَصَفْتُ بِظَاهِرِ الْبَيَانِ مَا صَلَحَ وَصْفُهُ - وَكُشَادَهُ
کردم به زبانِ علم آنچه بتوانست گشادن، و وصف کردم به ظاهر بیان آنچه و وصف شایست کردن.

۱ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: اصول (تا: و اصول) همه. یو: اصول. ما: متحلیان کُز. یو: اما متحلیان کُز. قل، پا: متحلان کُز. حر: متحلیان کم. کر: منحلان کج. تا: متحلان کُز. ما، یو، حر: انکه. قل: انک. پا، کر، تا: انگاه (آنکاه).

۲، ۱ - ما، تا: عیب خود بیک سوی (بیکسو) نهاده‌اند. یو، قل، حر، پا، کر: عیب خویش (پا: خویش را) بیک سو (بیکسو) نهادند (نهاده‌اند).

۲ - ما: مشغول گشته‌اند. یو، قل، پا، کر: مشغول گشتند. حر: مشغول گشته. تا: مشغولند.

۳ - ما، پا، کر، تا: رحمة الله علیه (تا: رحمة الله) گفت (چنین میگوید رحمة الله علیه) چون درین زمانه (زمان) کسان (کسانی) بودند که. یو: رحمة الله علیه چنین میگوید کی چون بدین زمانه کسها بودند کی. قل: می چنین گوید رحمت الله علیه چون بدین زمانه کسها بودند که. حر: من چنین گفت رحمة الله که چون درین زمانه قومی بودند که.

۴، ۳ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: نشناختند (تا: نشناخته‌اند) و پیران را (تا: پیران را) خدمت نکردند (تا: نکرده‌اند). حر: نشناختند.

۴ - ما، قل، پا، کر: ندانستند. یو: نیز ندانستند. حر: مذهب ندانستند. تا: ندانسته‌اند. ما، یو، پا، کر: مردمان را در (اندر) مذهب بغلط او کنندند (افکندند). قل: مردمان ما اندر مذهب بغلط افکندند. حر: مردمان را بمذهب در غلط افکندند. تا: مردم را در مذهب بغلط افکندند.

۵ - ما، تا: این کتاب را. یو، قل، حر، پا، کر: این کتاب. ما، تا: مذهب را. یو، قل، پا، کر: مذهب. حر: این مذهب.

۶ - ما، حر، تا: که دین او را (ویرا). یو: کی مردین ویرا. قل، پا، کر: که مردین را (اورا).

۷، ۶ - ما، قل: قوله و کشف. یو، پا، کر: باز گفت و کشف. حر، تا: و کشف.

۸، ۷ - ما، قل: و کشاده کردم. یو، کر: و کشاده کردیم. حر: کشاده کردیم. پا: و کشادیم. تا: و روشن کردانیدم.

۸ - ما، یو، قل، پا، کر: آنچه (آنچه) بتوانست گشادن و وصف کردم (کردیم). حر: آنچه بتوانستیم گشادن و وصف کردیم. تا: آنچه روشن شایست کردانید و وصف کردم. ما، تا: بظاهر هر بیان آنچه (بظاهر بیان آنچه) وصف ساست (شایست) کردن. یو، قل، حر، پا، کر: بظاهر بیان (حر: بظاهر) آنچه (آنچه) خوب آمد (آمد) و وصف کردن.

معنی این سخن آن باشد - وَاللَّهُ أَعْلَمُ - که ما آن مقدار بیان کردیم که در وصف گنجید، و چندانی کشف کردیم که در عبارت گنجید. از بهر آنکه، آنچه مقتضی حقیقت حق است در بیان و عبارت نگنجد، که بیان مُعَبَّرٌ سِرٌّ است، و سِرٌّ مُشِيرٌ حقیقت است، و حقیقت صفت حق، ۳ و کمال حقیقت در سِرٌّ نگنجد. از حقیقت حق در سِرٌّ چندانی پدید آید که طاقت سِرٌّ است، اگر فزون از طاقت سِرٌّ مرسر را کشف افتد همه اسرار عالم زیر و زبر گردد. باز از سِرِّ زبان چندانی بیان کند که طاقت عبارت است، اگر کمال آنچه سِرٌّ بیند به مُشاهدت به بیان و عبارت پدید ۶ آید، مُسْتَمِعَانٌ در سَمَاعٍ هَلَاكٌ شَوْنَد.

تابعی از بزرگان چنین گفته اند: مثلی عبارت چون قی است، آنچه از غذا طبع را بشاید

- ۱ - ما، یو، پا، کر: ان باشد والله اعلم. قل، حر: انست والله اعلم. تا: والله اعلم آن باشد. ما، یو، قل، پا، کر، تا: بیان کردیم. حر: که بیان کردیم.
- ۲، ۱ - ما، حر، تا: که در وصف کنجید و چندانی (تا: و آن چندان) کشف کردیم که در عبارت کنجید. یو: کی اندر وصف کنجید. قل: که اندر وصف ما کنجید و چندان کشف کردیم که اندر بیان عبارت کنجید. پا، کر: که اندر عبارت کنجید.
- ۲ - ما، قل، پا، کر: از بهر آنرا (آنرا) که (کی) انج (آنچه - آنچه) مقتضی (پا، کر: مقتضای). یو: از بهر آن کی انج مقتضی. حر: از بهر آنکه انچه مقتضی. تا: از بهر آنکه آنچه مقتضی.
- ۳، ۲ - ما، حر، پا، کر، تا: در (اندر) بیان و عبارت. یو: اندر عبارت و بیان. قل: اندر بیان عبارت.
- ۳ - ما، قل، پا، کر، تا: که بیان معبر سرست (سیرست). یو: کی بیان معنی است. حر: که بیان معبر سرست. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و سر (وسر). حر: سرست. ما، یو، پا، کر، تا: حقیقتست (حقیقت است). قل، حر: حقیقت.
- ۴ - ما، تا: و کمال حقیقت در. یو، قل: کمال حقیقت اندر. کر: و کمال اندر. حر، پا: و کمال حق در (اندر). ما، یو، قل، حر، تا: از حقیقت حق و در (در - اندر) سر (سر). پا، کر: حقیقت حق اندر سر. ما، یو، قل، حر، کر، تا: که (کی) طاقت. پا: طاقت.
- ۵ - ما، تا: اگر فزون. یو، قل، حر، پا، کر: اگر فزون. ما، یو، قل، پا، کر: مرسر (سر) را. حر، تا: سر را.
- ۶، ۵ - ما، یو، قل: باز از سِرِّ زبان چندانی (قل: چندان) بیان (یو: عبارت) کند. حر: باز از سِرِّ زبان چندانی عبارت بدید آید. پا، کر: باز آن سِرِّ زبان چندان عبارت کند. تا: پس از سِرِّ زبان چندان بیان کند.
- ۶ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: اگر کمال انج سر (قل: انچه سِر - پا، کر، تا: آنچه سر) بیند بمشاهدت (پا، کر، تا: بمشاهده). ما، حر، تا: و عبارت. یو، قل، پا، کر: عبارت.
- ۷ - ما، حر، تا: مستمعان (و مستمعان) در سماع. یو، قل، پا، کر: مستمعان اندر سماع.
- ۸ - ما، قل، پا، کر: گفته اند. یو، حر، تا: گفته اند کی (که). ما، یو، قل، پا، کر، تا: قی است. حر: غذاست. ما، حر، تا: از غذا (حر: غذا) طبع را بشاید (شاید). یو، قل، پا، کر: از غذا مر طبع را بشاید.

باطبع قرار گیرد، و آنچه غذا را نشاید قذف کند. آنچه از مشاهده نیز سر را بشاید باسر قرار کند، و آنچه سر را نشاید عبارت گردد. اگر کمال غذا باطبع صحبت نکند طبیعت ویران گردد ۳ و هلاک شود، اگر نیز کمال مشاهده باسر صحبت نکند، چه همه عبارت گردد، سر ویران شود و هلاک گردد.

و نیکوتر از این مثال آن است، که مثل مشاهده سر مثل سوختن آتش است، اصل آتش مشاهده است، و زبانه زدن او چو جوشش اشتیاق است، خدره های او اشارت است، و دود او عبارت است. چون آتش قوی باشد هم خود را سوزد و هم اغیار را، و چون ضعیف گردد بر غیر قدرت نیابد و از خویشتن تعدی نکند. و چون قوی باشد به حرارت بسوزد و به ضیاء بنیاید،

۱ — ما، یو، پا، کر، تا: قرار گیرد. قل، حر: قرار کند. ما، حر، تا: غذا را. یو، قل، پا، کر: مرغذا (قل: غذا) را. ما، یو، حر: نیز سر را. قل، پا، کر: نیز سر را. تا: سر را.

۲، ۱ — ما، یو، حر: قرار کند و آنچه. قل، پا، کر: قرار کند (و آنچه) مر. تا: قرار گیرد و آنچه.

۳، ۲ — ما، قل، پا، کر، تا: ویران گردد (پا: شود) و هلاک شود (تا: گردد). یو، حر: ویران شود و او هلاک (و هلاک) گردد (کردن). — در نسخه حر: از، اگر نیز، تا، و نیکوتر، نیامده است.

۳ — ما، یو، تا: مشاهده. قل، پا، کر: مشاهده. ما، پا، کر: چه (چه) همه. یو: جی همه. قل: چون همه. تا: همه. ما، تا: و سر (وسر). یو، قل، پا، کر: سر (سر).

۴ — ما، تا: و هلاک گردد. یو: هلاک گردد. قل، پا، کر: و هلاک شود. — در حاشیه نسخه پا: عبارة و اشاره عرفا برای تربیت مبتدیان صالحه که راه است و آن حامل سر و معنی است پس این تشبیه در اینجا بسیع؟ بود.

۵ — ما، قل، حر، پا، کر، تا: و نیکوتر از این مثال (حر: مثل). یو: نیکوتر از این مثل. ما، حر، تا: که مثل مشاهده (مشاهده - مشاهده). یو، قل: کی مثل مشاهده (مشاهده). پا، کر: مثل مشاهده (مشاهده).

۶ — ما، یو: مشاهده است (مشاهدتست). قل، حر، پا، کر، تا: مشاهده (مشاهده) است. ما: و زبانه زدن او جو. یو: زفانه زدن وی. قل، حر، پا، کر، تا: و زبانه (پا، کر: زبانه) زدن وی (تا: او). ما: اشتیاقست خدره ها او. یو: اشتیاق است خدره ها وی. قل: اشتیاق است و خدره های وی. حر: اشتیاق و ضیاء (نسخه بدل: خدره ها) وی. پا، کر: اشتیاقست چندرهای (جندرهای) وی. تا: اشتیاق است و شراره های او.

۷، ۶ — ما: و دود او عبارتست. یو، قل، پا، کر: دود (قل: دود) وی عبارت است (عبارتست). حر: و دود عبارتست. تا: و دود او عبارت است.

۷ — ما، قل، حر، تا: قوی باشد. یو: قوی گردد. پا، کر: قوی تر گردد. ما، قل، حر، پا، تا: و هم. یو، کر: هم.

۸، ۷ — ما: و چون ضعیف گردد بر غیر قدرت ندارد از خود تعدی کند و چون قوی باشد هم خود را سوزد و هم اغیار را بحرارت بسوزد. یو، قل، حر، پا، کر: چون (حر، پا، کر: و چون) ضعیفی گیرد بر غیر قدرت (قل: قدره) نیابد از (حر: و از) خویشتن تعدی نکند و چون قوی باشد بحرارت بسوزد و ضیاء بنیاید. تا: و چون فاتر گردد بر غیر —

یکی از او نمایش بردارد و یکی از او سوزش بردارد، نمایش عام را است و سوزش خاص را. انک
نمایش بردارد به صفات خویش قائم است، و انک سوزش بردارد از صفات خویش فانی است،
سوخته را صفت نبود، هر چه را سوختند جوهری دیگر گردد جز آن جوهر که پیش از سوختن است. ۳
آمدیم به زبانه آتش. گفتیم زبانه آتش غلبات شوق است، هر چند آتش قوی تر زبانه او
صعب تر. از سیرها سیر است که ضیای آتش وی بیش از ساحت صدر را نور ندهد، چون چراغی که
بیش از خانه روشن نکند. و از سیرها سیر است که عالمی را روشن کند، چون آتش حریق. و از ۶
سیرها سیر است که زبانه او از عرش بگذرد. لکن بیاید دانستن که قوت ضیای زبانه آتش -

← قدره ندارد و از خود تعدی نکند و چون قوی باشد هم خود را سوزد و هم اغیار را بحرارة سوزد و چون ضیا بنماید.

- ۱ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: یکی از وی. حر: یکی از وی. ما، تا: یکی از وی. یو، قل، پا، کر: یکی سوزش بردارد. حر: یکی سوزش. ما، یو، قل، حر، پا، تا: عام. کر: مر عام. ما، حر، تا: خاص را انک (انکه - آنکه). یو، قل، پا: خاص راست ان کی (انک - انکه). کر: مر خاص راست آنکه.
- ۲ - ما، قل، حر، پا، کر: بصفات خویش. یو: بصفات خود. ما، قل، حر: وانک. یو: وانج. پا، کر، تا: وانکه (وآنکه).
- ۳ - ما، یو، قل، کر، تا: سوختند جوهری. حر: سوختند جوهر. پا: بسوزند جوهری. ما، تا: که پیش از سوختن است. یو، قل، حر، پا، کر: کی (که) بیش از سوختن بودست (بوده است - بوده است - بود است).
- ۴ - ما، تا: بزبانه (بزبانه) آتش و گفتیم. یو، قل، حر، پا، کر: بزبانه (بزبانه) آتش گفتیم (کر: گفتیم). ما، یو، قل، حر، کر، تا: غلیان. پا: غلبات.
- ۵، ۴ - ما، حر، پا، کر، تا: زبانه او (زبانه وی) صعب تر (صعبتر). یو: زبانه وی ضعیف تر. قل: زبانه وی قوی تر و هر چند آتش ضعیف تر زبانه وی ضعیف تر.
- ۵ - ما: سیر است که زبانه او از عرش بگذرد صدر را. یو، قل، حر، پا، کر: سیر است (سیری است - سیر است - سرست - سر است) کی (که) ضیا (ضیاء) آتش وی بیش از ساحت (یو: ساخت؟) صدر را (حر: صدر وی). تا: سرست که چون ضیای آتش وی بیش از ساحت صدر را.
- ۶، ۵ - ما، حر، تا: چراغی که (حر: چراغ که - تا: چراغی که). بیش از خانه روشن نکند. قل: چراغی که بیش از خانه روشنای ندهد. یو، پا، کر: چراغی کی (چراغی که) بیش از خانه (خانه) را روشن نکند.
- ۶ - ما، یو، پا، کر: سرست (سیر است) که عالمی را. قل: سیری است کی عالمی را. حر: سرست که زبانه وی عالمی را. تا: سرست که عالمی. ما، قل، پا، کر: چون آتش حریق. یو: چون آتش حریق کی در جای افتد. حر: و از عرش بگذرد. تا: چنانکه آتش حریق. - در نسخه حر: از، و از سرها، تا، لکن، نیامده است.
- ۷ - ما، یو، پا، کر، تا: سرست (سیر است - سرست - سیر است). قل: سیری است. ما، قل، تا: که زبانه (زبانه) او. یو: کی زبانه وی او. پا، کر: که زبانه وی. ما، تا: لکن. یو، حر، پا، کر: ولکن. قل: ولیکن. ما، قل، ←

به مقدار بلا - حُرقتِ جوهر باشد، آنک نظراره بود ضیا بیند | و از سوختنِ خیر ندارد. ما- ۵۹

آمدیم به وصفِ خدره آتش که بزند. آن خدره که بزند چون سوخته را بیند هم آن گه

۳ بگیرد، سوخته را بوی آتش بسنده باشد، و ناسوخته را آتش قوی باید تا بسوزد.

آمدیم به دود. گفتیم که دود عبارت است. از دود فایده حاصل نیاید جز دانستن که

از آن جا که دود آید در آن جا آتش است. دانستن آتش گرمی آتش نکند، دانستن حلاوت

۶ دهان را شیرین نکند، دانستن طعام شکم را سیر نکند، و دانستن آب تشنگی نبرد. و اگر همه

واصفان عالم گرد آیند تا چیزی را وصف کنند به عبارت، پیش کسی که او آن چیز را ندیده

باشد یا مثل آن ندیده باشد، هر چند وصف و عبارت بیش تر کنند کورت تر گردد. مثلاً، اگر

← حر: قوت ضیا زبانه (حر: وزبانه). یو: قوت ضیا زبانه ی. پا، کر: قوت ضیا زبانه (زبانه). تا: قوت ضیا زبانه.

۱ - ما، قل: بلا. یو، پا، کر: بلا. حر: بلا. تا: ندارد. ما، یو، قل، پا، کر، تا: باشد. حر: آتش باشد. ما، قل، حر: آنک نظراره (حر: نظراره). یو، کر: آن کی (که) نظراره. پا، تا: آنکه بنظراره (نظراره).

۲ - ما: جیده آتش که بزندان جیده کی بزند. یو: خیدر آتش کی بزند. قل: خیدره آتش از خیدره آتش کیرند. حر: خیدره آتش آن خیدر آتش که بزند. پا، کر: جندره (جندره) آتش شرر آتش که بزند. تا: شرر آتش که زند آن زبانه که بزند.

۳، ۲ - ما: چون سوخته را بیند هم آنکه. یو: چون سوخته بیاید هم آن ساعت. قل: چون سوخته بیاید همانکه بگیرد. حر، پا، کر، تا: چون سوخته را بیاید (پا: بیاید - تا: بیند) هم آنکاه (پا، کر: آنکاه) بگیرد (تا: در کیرد).

۳ - ما، قل، حر، تا: بسنده باشد و. یو، پا، کر: بسنده بود. ما، یو، قل، حر، پا، کر: تا بسوزد. تا: تا آنرا بسوزد.

۴ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: کی (که) دود (دود). یو: گفتیم کی دود. ما، یو، قل، حر، پا، کر: از. تا: واز. ما: فایده حاصل. یو، قل، حر، پا، کر، تا: فایده ی (فایده) حاصل نیاید (حر: نیاید).

۵، ۴ - ما، تا: که از آنجا که دود (دود) آید (آید) در آنجا. یو، قل، پا، کر: که از آنجا کی (که) دود آمد (آمد) آنجا (اندر آنجا). حر: که آنجا که دود آمد آنجا.

۵ - ما، یو، پا، کر: دانستن. قل، حر، تا: و دانستن.

۶، ۵ - ما، قل، تا: دانستن (و دانستن) حلاوت دهانرا (دهان). در نسخه حر: از، دانستن حلاوت، تا، دانستن طعام، نیامده است. یو، پا، کر: و دانستن حلاوت (پا: حلاوت) دهن.

۶ - ما، یو: دانستن. قل، حر، پا، کر، تا: و دانستن. ما، تا: شکم را. یو، قل، حر، پا، کر: شکم. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و دانستن آب تشنگی (پا، کر: تشنگی آب) نبرد (نبرد). یو: دانستن آب تشنگی را نبرد.

۷، ۶ - ما، قل، تا: و اگر همه و اصفان عالم. یو، پا، کر: اگر همه و اصفان. حر: اگر و اصفان عالم.

۷ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: تا چیزی را (تا چیزی را). حر: تا چیزی را.

- به زمینی همه غذاها تُرُش باشد و واصفان شیرینی گفتن گیرند، هرگز ایشان را معلوم نگردد.
- از این معنی گفت، که چندانی وصف کردیم که در بیان گنجید، و چندانی کشف کردیم که در زبانِ علم آمد، نه چندانی که مُقتَضی حقیقتِ حق است. قَوْلُهُ: ۳
- لِيَفْهَمَهُ مَنْ لَمْ يَفْهَمْ إِشَارَاتِهِمْ، وَيُدْرِكَهُ مَنْ لَمْ يُدْرِكْ عِبَارَاتِهِمْ - گفت این کتاب را از بهر آن جمع کردیم، تا فهم کنند این مذهب را آن کس که اشارات این طایفه را فهم نکرده باشد، و دریابد او را کسی که عبارات ایشان در نیافته باشد. ۶

← ۷، ۸ - ما: که او آن چیز را ندیده باشد یا مثل آن ندیده باشد. یو: بیش از آن کی وی آن خبر ندیدست یا مثل آن ندید است. قل: که وی آن چیز را ندیدست و یا مثل آن ندیدست. حر: که وی آن چیز ندیده باشد یا مثل آن ندیده. پا: کر: بیش از آنکه وی آن چیز را ندیده است یا مثال آن ندیده است. تا: بیش کسیکه آن چیز را ندیده باشد یا مثل آن ندیده باشد و.

۸ - ما، یو، قل، حر، تا: وصف. پا، کر: وصف کنند. ما، تا: بیشتر. یو، قل، حر، پا، کر: بیش. ما، یو، قل، حر، پا، کر: کورتر. تا: کور دل تر. ما، تا: مثلا اگر. یو، قل، پا، کر: اگر مثلا. حر: تا مثلا اگر.

۱ - ما، قل، حر، تا: همه (قل: که همه) غذاها. یو: همه غذاها. پا، کر: که همه غذاهاشان. ما: و واصفان. یو، پا، کر، تا: و واصفان (تا: و واصفان) وصف. قل: واصفان. حر: وصفان صفت. ما، قل، حر، تا: هرگز ایشانرا (مرایشان را). یو، پا، کر: مرایشان را (مرایشانرا). ما، یو، قل، حر، پا، کر: نکرده. تا: نکرده که شیرینی چگونه باشد.

۲ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: که (کی) چندانی. تا: که چندان. ما، قل، حر، تا: که در (که اندر) بیان کنجید. یو، پا، کر: که اندر بیان نکنجد (بکنجد - کنجد).

۲، ۳ - ما، حر، تا: و چندانی (تا: و چندان) کشف کردیم که در زبان (حر: زفان). یو، پا، کر: و چندانی کشف کردیم کی (که) اندر زبان. قل: و کشف کردیم چندانی که اندر زبان.

۳ - ما، قل، پا، کر: نه چندانی که مقتضی (کر: مقتضای). یو: نه چندان کی مقتضا. حر، تا: نه چندانکه مقتضی.

۳، ۴ - ما، قل: قَوْلُهُ لِيَفْهَمَهُ. یو، پا، کر: باز گفت لِيَفْهَمَهُ. حر، تا: لِيَفْهَمَهُ.

۴ - ما: گفت این کتاب را. یو، قل، حر، پا، کر: گفت (پا: گفته) این کتاب. تا: میگوید این کتاب را.

۵ - ما، حر: جمع کردیم تا فهم کنند این مذهب را. یو، قل، پا، کر: جمع کردیم تا (کر: جمع کردیم) فهم کنند مرین (کر: مرین) مذهب را (قل: مذهب). تا: جمع کردیم تا این معنی را فهم کنند.

۵، ۶ - ما، پا، کر، تا: انکس که (پا، کر: انکسی که. تا: انکسکه) اشارات این طایفه را فهم نکرده باشد و دریابد (واندر یابد - و اندر یابد) او را کسی که (تا: آنرا کسیکه) عبارت (پا، کر: عبارات - تا: عبارة) ایشان (تا: ایشانرا) در نیافته (اندر نیافته) باشد. یو: انکسی که اشارات این طایفه فهم نکرده باشد و اندر یابد ویرا کسی که عبارت ایشانرا اندر نیافته باشد. قل: انکس که اشارات این طایفه را فهم نکرده باشند و اندر یابد ویرا کسی که ←

معنی این سخن آن است - وَاللَّهُ أَعْلَمُ - که این طایفه هر چه گویند به اشارت گویند، که هر کس که در چیزی مُتَحَقِّقْ گشته باشد، او را اشارتی در آن چیز بَسَنَدَه باشد، به بیان و عبارت حاجت نیاید. و این چنان است، که مُتَعَارَف است میان خَلْق که چون کسی را با کسی دوستی باشد، به رمز و اشارت با وی سخن گویند که دیگران در نیابند. این طایفه نیز آنفاسِ خویش را بر رُموز و اشارات نهادند، تا اگر با اهل سخن گویند نا اهل ندانند که ایشان چه می گویند. آن کس که از این خَبَر ندارد ظاهر آن اشارت را بر نیفتد، به جهل منسوب کند و هذیان. شیخ، رَحِمَهُ اللهُ، گفت: ما این کتاب را از بهر آن تصنیف کردیم تا کسان در ایشان بدگمان نگردند، بدانند که

← عبارات ایشانرا اندر نیافته باشد. حر: آنکس که اشارات این مذهب را فهم نکند و در یابد کسی که عبارات ایشان در نه یافته است.

- ۱ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: معنی. تا: و معنی. ما، یو، قل، پا، کر: انست و الله اعلم که (کی). حر: انست که. تا: و الله اعلم انست که. ما، یو، حر، تا: با اشارت. قل، پا، کر: با اشارات.
- ۲ - ما: که هر کس که در چیزی متحقق گشته باشد او را. یو، قل، پا، کر: کی (که) هر کسی که اندر چیزی متحقق گشته باشد او را (مر او را). حر: که هر کسی که در چیزی محقق گردد او را. تا: که هر کس که در چیزی متحقق گشته باشد در آن چیز او را. ما، حر: در آن چیز (در آن چیزی) بسنده. یو، قل: اندران چیز بس. پا، کر: اندران چیز هم بس. تا: بسنده. ما: و عبارت. یو، قل، حر، پا، کر: بیان (پا: و بیان) و عبارت. تا: و عبارت.
- ۳ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: که متعارف است (متعارف است - متعارفست). حر: متعارفست. ما، یو، قل، پا، کر، تا: که (کی) چون کسی را (کر: که کسی را) با کسی. حر: چون کسی را.
- ۴ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: رمز. یو: بر موز. ما، یو، قل، حر، پا، کر: با وی. تا: با او. ما، یو، تا: کوید که (کی) دیگران در نیابند. قل، پا، کر: کوید (کوید که) دیگران اندر نیابند. حر: گفتن شاید تا دیگران در نیابند. ما، یو، قل، حر، تا: آنفاس. پا، کر: بانفاس.
- ۵ - ما، تا: را بر موز (بر موز) و اشارات. یو، پا، کر: را با اشارات (با اشارات) و موز. قل: با اشارات و موز. حر: با اشارت و رمز. ما، قل، حر، تا: تا اگر با اهل سخن گویند. یو: کی اگر با اهل سخن گویند. پا، کر: تا اگر با اهل سخن گویند. ما، یو، قل، حر، تا: ندانند که (کی). پا، کر: اندر نیابد که. ما، حر، تا: چه می گویند (چه میگویند). یو، قل، پا، کر: همی چه گویند (پا: همی چگویند).
- ۶، ۵ - ما، قل، حر، تا: آنکس (تا: و آنکس) که ازین خَبَر ندارد (حر: ندارد) ظاهر (تا: بظاهر بسر). یو: ان کسی که خَبَر ندارد ازین ظاهر. پا، کر: آنکسی که ازین خَبَر ندارد ازین ظاهر.
- ۶ - ما، قل: را بر نیفتد. یو: را بی نیفتد. حر: را نداند. پا: را بیفتد. کر: بر نیفتد. تا: نیفتد. ما، قل، تا: منسوب کند و هذیان (تا: و هزیان). یو، حر، پا، کر: و هذیان منسوب کند.
- ۷، ۶ - ما، قل: شیخ رحمه الله (رحمت الله علیه) گفت. یو: شیخ گفت. حر: شیخ گفت رحمه الله علیه. ←

اشارات ایشان محال نیست. قَوْلُهُ:

وَيَنْتَفِي عَنْهُمْ خَرُصُ الْمُتَخَرِّصِينَ، وَسُوءُ تَأْوِيلِ الْجَاهِلِينَ - و تا دور شود از ایشان

دروغ دروغ زنان، و تَأْوِيلِ بَدِ جَاهِلَانَ. ۳

یعنی، این کتاب را از بهر آن تصنیف کردیم، که هیچ طایفه نیستند که برایشان چندانی دروغ بستند که بر این طایفه، و چندانی زور و بهتان نهند که بر این طایفه. و آن از حسد بود، از بهر آنکه، هر که را نعمت بزرگ تر حاسد بیش تر، و از این معنی بود که پیغمبر، عَلَيْهِ السَّلَامُ، ۶ دُعا کردی و گفتی: «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مَحْسُودًا وَلَا تَجْعَلْنِي مَرْحُومًا». و نعمت این طایفه از آن همه خلق برتر است، از بهر آنکه، هر گروهی به چیزی سیر کردند، و این طایفه را هر دو کون

← پا، کر: شیخ چنین گفت. تا: و شیخ رحمه الله میگوید.

۷ - ما، پا، کر: کتاب را از بهر آن تصنیف کردیم تا کسان در (اندر). یو: تصنیف کردیم از بهر آن تا کسها در. قل: کتاب تصنیف از بهر این کردیم تا کسها اندر. حر: کتاب از بهر آن تصنیف کردیم تا کسی از. تا: کتاب را از بهر آن تصنیف کردیم که تا مردم در. ما، قل: نکردند بدانند که (کی) اشارات. یو، پا، کر، تا: نکردند بدانند (پا، تا: و بدانند) کی (که) اشارت. حر: نکرد و بدانند که اشارت.

۲، ۱ - ما، قل: قوله وینتی. یو: باز گفت وینتی. حر، پا، کر، تا: وینتی.

۲ - ما، یو، قل، حر، کر، تا: خرص المتخرصین (کر: المتخرصین). پا: خرص المتخرصین. ما، یو، قل، حر، کر، تا: الجاهلین. پا: المجاهلین. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و تا. حر: گفت تا.

۳ - ما، یو، قل، حر، کر، تا: دروغ دروغ زنان. پا: دروغ زنان. ما، یو، حر، پا، کر، تا: و تاویل بد (بد). قل: و تاویل.

۴ - ما، پا، کر، تا: این کتاب را (کر: کتاب را - این کتاب را) از بهر آن (آن) تصنیف کردیم (تا: کردم). یو، قل، حر: این کتاب از بهر این (حر: آن) تصنیف کردیم. ما، تا: که هیچ طایفه (طائفه) نیستند که. یو: کی هیچ طایفه نیندکی. قل، پا، کر: که هیچ طایفه (طایفه) نیند که. حر: که هیچ طایفه نهاند که.

۵ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: چندانی. یو: چندین. ما، یو، قل، پا، کر، تا: بستند که (کی) برین. حر: بسته اند که بدین. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و چندانی. حر: یا چندان.

۶ - ما، قل، حر: از بهر آنکه. یو: از بهر آن کی. پا، کر، تا: از بهر آنکه (آنکه). ما، یو، حر، پا، کر، تا: بزرگتر. قل: بیشتر و بزرگتر. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و از این معنی بود (بود) که پیغمبر (پیغامبر) علیه السلام (صلی الله علیه - صلی الله علیه وسلم) یو: و این معنی بود کی سید علیه السلام.

۷ - ما، حر، تا: و گفتی. یو: کی. قل، پا، کر: ندارد. ما، یو، قل، حر، کر: مرحوما. پا: مرحوما. تا: حاسدا ولا مرحوما. ما، یو، قل، حر، کر، تا: و نعمت. پا: و همت.

←

سیر نگر داند تا به حق نرسند. شبلی چنین گوید: اگر همه دنیا لقمه گردد و در دهان کودک شیر خواره نهند، مرا بر او رحم آید که گرسنه مانده است. و نیز شبلی گوید، رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ: اگر همه دنیا مرا باشد و به جهودی دهم، بزرگ منی داتم اورا بر خود، اگر آن از من بپذیرد. اورا که غنای به حق چنین باشد، که همت اورا بدین جای گاه رساند - و این خود کمترین مقام است - برابر آن نعمت چه باشد؟ از بهر این معنی محسود گشتند، تا خلق بر ایشان زور و بهتان نهند.

← ۸ - ما، تا: خلق بر تراست از بهر آنکه (آنکه). یو: خلق بر تو بزرگتر از بهر آنکه. قل، پا، کر: خلق بر ترا ز بهر آنکه (آنکه). حر: بزرگتر که.

۸ وسطراول این صفحه - ما، قل، حر، پا، کر، تا: و این (پا، کر: این) طایفه را هر دو کون سیر نکر داند (حر: نکند) تا بحق نرسند (پا، تا: نرسد). یو: این طایفه بهر دو کون سیر نکر دند تا بحق نرسند.

۱ - ما، قل: شبلی (شبلی رحمت الله علیه) چنین گوید. یو، پا، کر: شبلی رحمة الله (رحمة الله علیه). حر: شبلی چنین گویند.

تا: شبلی رحمة الله چنین میگوید که. ما، یو، حر، تا: اگر. قل، پا، کر: ار. ما، حر، تا: و در. یو، قل، پا، کر: واندر.

۲، ۱ - ما، یو، کر، تا: کودک شیر خواره. قل: کودک شیر خوار. حر: کوزگی شیر خوره. پا: کوزگی شیر خواره.

۲ - ما: بر او رحم آید. یو، قل، حر، پا، کر: بروی رحم آید. تا: برو شفقت آید. ما، قل، حر، تا: که گرسنه مانده است. یو: کی گرسنه ماندست. پا، کر: که هنوز گرسنه ماندست (مانداست).

۳، ۲ - ما، حر، پا، کر: و نیز شبلی گوید رحمت الله علیه (حر: کوید - پا، کر: کوید - کر: رحمة الله علیه) اگر همه دنیا. یو: و هم شبلی گوید کی اگر همه دنیا. قل: و نیز شبلی رحمت الله علیه گوید که اگر دنیا همه. تا: و نیز شبلی میگوید اگر همه دنیا.

۳ - ما، قل، حر، تا: و بجهودی (حر: و بجهودی). یو، پا، کر: بجهودی. ما، تا: بزرگ منی داتم اورا بر خود اگر ان (اگر او ان). یو: منی داتم ویرا بر خویشتن کی. قل، حر، پا، کر: بزرگ منی داتم ویرا (اورا) بر خویشتن که (که آن).

۴، ۳ - ما: بپذیرد اورا که. یو: بپذیرد ان کی ویرا. قل، حر: بپذیرد انک ورا (ویرا). پا، کر: بپذیرد انکه اورا (ورا). تا: قبول کند آنکسکه اورا.

۴ - ما، تا: غنا بحق جنین (جنان) باشد که همت اورا بدین جایگاه رساند (برساند) و این خود. یو: غنا بحق باشد هم جنین که همت ویرا بدین جایگاه رساند و این خود. قل: غنی بحق جنین باشد و همت اورا بدین جایگاه رساند و این. حر: غنا بحق بود جنین باشد که همت وی ویرا باین جایگاه رساند و این. پا، کر: غنا جنین باشد بحق که همت وی بدان جایگاه رسیده باشد و این خود.

۵ - ما، قل، پا: مقامست (مقام است) برابرا (این) نعمت. یو، کر، تا: مقامی است (مقامیست) برابرا این نعمت. حر: مقامیست بر ترا این نعمت. ما، یو، پا، کر، تا: از بهر این معنی. قل: از بهر این معنی را. حر: از این معنی.

و آن نیز که سخن خویش به رموز و اشارات گفتند، از بهر آن بود تا حاسد در نیابد، که پیغمبر، عَلَيْهِ السَّلَام، گفت: «إِسْتَعِينُوا عَلَىٰ إِنْجَاحِ الْحَوَائِجِ بِالْكِتْمَانِ، فَإِنَّ كُلَّ ذِي نِعْمَةٍ مَحْسُودٌ». و از این معنی است، که مُصْطَفَىٰ، عَلَيْهِ السَّلَام، چون او را مُرَاد بود گردانیدن^۳ قبله، به زبان نیاورد، از بهر آنکه، دل به حق، تَعَالَىٰ، از زبان نزدیک تر است. دور تر سخن | نزدیک تر گوید؟ محال است. عبارت زبان آن را باید که از سِرِّ خَبَر ندارد. تا بزرگان چنین گفته اند: أَلَسُّوَالُ بِاللِّسَانِ تُهْمَةٌ، وَ بِالْقَلْبِ حِجَابٌ، وَ بِالسِّرِّ شِرْكٌ. كَفَىٰ بِالسُّوَالِ عِلْمُهُ^۶ بِصَلَاحِ عَبْدِهِ. قَوْلُهُ:

ما - ۶۰

وَيَكُونُ بَيَانًا لِمَنْ أَرَادَ سُؤْلَكَ طَرِيقَهُ، مُفْتَقِرًا إِلَى اللَّهِ فِي بُلُوغِ تَحْقِيقِهِ - و نیز چنین

- ۱ - ما، قل، تا: وان نیز که. یو، پا، کر: و این نیز کی (که). حر: وانک.
- ۲، ۱ - ما، تا: گفت (گفتند) از بهر آن بود تا حاسد در نیابد که پیغمبر علیه السلام (علیه السلام) گفت (میگوید). یو: گفت از بهر این بود تا حاسد اندر نیابد کی پیغمبر علیه السلام چنین گفت. قل: گفت از بهر آنکه تا حاسد اندر نیابد که پیغمبر صلی الله علیه گفت. حر: گفتند از بهر این بود تا حاسدان در نیابند که پیغمبر علیه السلام. پا، کر: گفت (گفتند) از بهر این بود تا حاسد اندر نیابد چه پیغمبر گفت صلی الله علیه وسلم که.
- ۲ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: علی نجاج. تا: علی النجاج. ما، یو، قل، حر، تا: فان. پا، کر: وان.
- ۳ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: ذی نعمة. حر: نعمة. ما، قل، پا، کر: و از این معنی است (پا: و از این معنیست - کر: و از این معنیست) که (کی) مصطفی علیه السلام (صلی الله علیه - صلی الله علیه وسلم) چون او را (ورا). یو: و از این معنی بود کی چون سید را علیه السلام. حر، تا: و از این معنی است که چون مصطفی علیه السلام را.
- ۴، ۳ - ما، یو، قل، پا، کر: کردانیدن قبله. حر، تا: قبله کردانیدن.
- ۴ - ما: بزبان نیاورد. یو، قل، حر، پا، کر، تا: بزبان (بزبان) بر نیاورد. ما، قل: بحق تعالی (عزوجل) از زبان. یو، پا، کر، تا: بحق از زبان. حر: بحق از زفان.
- ۵، ۴ - ما، یو، قل، پا، کر: دور تر (کر: دور) سخن نزدیک تر (نزدیکتر) گوید (گوید) محالست. حر: محالست که دور تر آن سخن نزدیکان گویند که. تا: و محال است که دور تر سخن نزدیکتر گوید و.
- ۵ - ما، یو، حر، پا، کر، تا: خبر ندارد. قل: خبر ندارند.
- ۶، ۵ - ما، قل، حر، تا: بزرگان چنین گفته اند. یو، پا، کر: تا چنین گفته اند بزرگان. تا: و تا بزرگان گفته اند.
- ۶ - ما، یو، قل، حر، کر، تا: بالسؤال. پا: السؤال.
- ۸، ۷ - ما، قل: قوله ویکون. یو، پا، کر: باز گفت ویکون. حر، تا: ویکون.
- ۸ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: لمن اراد. تا: لمن ادرك. ما: الی الله عزوجل. یو، قل، حر، تا: الی الله. در دو نسخه پا و کر: این جمله، مفتقرا الی الله فی بلوغ تحقیقه، نیامده است.

می گوید: ما این کتاب را برای آن جمع کردیم، تا بیان گردد آن کس را که بدین راه بخواد رفتن، و نیازمند باشد به خدای و رسیدن به حقیقت.

۳ یعنی، این کتاب را از برای آن نهادیم، تا اگر کسی خواهد که بدین راه برود، و کسی را نیابد که او را راه نماید، کتاب ما او را راه نماید گردد، تا کسی به وی باز نخورد که او را از راه ببرد. چون طریقت و مذهب دانسته باشد بدین کتاب، اگر کسی او را تلبیسی کند و راهی نماید که راه این طایفه نیست قبول نکند.

و باز گفت: مُفْتَقِرًا إِلَى اللَّهِ، تَعَالَى. یعنی، بانگِ رستن در کتاب ما، باید که او را به خدای،

← ۸ وسط اول این صفحه - ما، یو، قل، تا: و نیز چنین می گوید (تا: میگوید که). حر: گفت. پا، کر: و باز گفت که.

- ۱ - ما، تا: این کتاب را (کتابرا) برای آن. یو، قل، حر، پا، کر: این کتاب برای آن (قل: بسوی آن).
- ۲، ۱ - ما، حر، پا، کر: تا بیان گردد آن کس (انکس - مر آنکس) را که بدین (بدان) راه بخواد رفتن (حر: خواهد رفتن). یو، قل: تا بیان گردد مر آن کسی را کی (که) بدین راه بخواد رفتن. تا: تاروشن گردد بر آنکس که باین راه خواهد رفتن.
- ۲ - ما، تا: برسیدن تحقیق (بتحقیق) این. یو، قل، پا، کر: بخدای برسیدن (برسیدن) بحقیقت این. حر: بخدای و رسیدن بحقیقت.
- ۳ - ما: یعنی این کتاب را از برای آن نهادیم. یو، قل: یعنی این کتاب از بهر آن نهادیم. حر: این کتاب برای آن جمع کردیم. پا، کر: معنی این کتاب از بهر آن نهادند. تا: یعنی این کتاب را از بهر آن جمع کردیم.
- ۴، ۳ - ما، تا: تا اگر کسی خواهد که بدین (باین) راه برود و کسی را نیابد که او را راه نماید. یو: تا اگر کسی خواهد که بدین راه برود و کس نیابد کی ویرا راه نماید. حر: تا بیان گردد آنکس را که باین راه رود و کس را نیابد که او را راه نماید گردد. قل، پا، کر: تا اگر کسی خواهد که بدین راه (پا: راه نماید) برود و کسی نیابد که ویرا راه نماید.
- ۴ - ما، تا، پا، کر: کتاب ما (پا، کر: من) او را راه نماید گردد. یو، قل: کتاب ما مر ویرا (مرورا) راه نماید گردد. حر: این کتاب ما ویرا راه نماید گردد. ما، قل، تا: باز نخورد که او را (ورا). یو، حر: باز نخورد (باز نخورد) کی (که) ویرا. پا، کر: بازی نخورد که ویرا (ورا).
- ۵ - ما، قل، حر، پا، کر، تا: طریقت و مذهب (حر: طریقت مذهب) دانسته باشد (قل: باشند) بدین (تا: ازین). یو: مذهب و طریقه دانسته بود بدین. ما: اگر کسی ویرا تلبیسی. یو، قل: اگر کسی مر او را تلبیسی. حر: اگر کسی ویرا تلبیس. پا، کر: کسی مر او را (مرورا) تلبیس. تا: و اگر کسی برو تلبیسی.
- ۶، ۵ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: و راهی نماید. حر: و راه نماید.
- ۷ - ما، قل، پا، کر: و باز گفت. یو: باز گفت. حر: باز گفت. تا: پس گفت. ما، تا: الی الله تعالی. یو، قل، حر: الی الله. پا: الی الله فی تحقیق. کر: الی الله تعالی فی بلوغ تحقیق. ما، قل، حر: بانگ رستن در (اندر) کتاب. یو: ←

تعالی، فقری بُود صادق، تاراه یابد که به کتاب خواندن و تعلم کردن بی صدقِ افتقار، به حق، تعالی، راه نیابد، بل، چون فقر صادق گردد بی کتاب و بی تعلم خود راه یابد. از بهر آنکه، خدای تعالی، گفت: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ». هر کسی را صفتِ خویش نیکوتر. چون صفتِ حق غناست، هرک به غیر این وصف داند کافر است. چون صفتِ بندگی فقر است، هرک خود را به غیر این صفت بیند ضال است. هرک چنان داند که یک ساعت، یا یک نفس، یا یک لحظه، یا یک خطر، یا نیز کم از این، از حق، تعالی، بی نیاز است، او هنوز ایمان نیاورده است. چون صحتِ ایمانِ افتقار باشد، هر چند بنده خویشتن را به فقر موصوف تر

— باز نکرستن اندر کتاب. پا، کر: بانکرستن اندر کتاب. تا: با وجود نکرستن او در کتاب.

۷ وسطر اول این صفحه — ما، قل، پا، کر: باید که او را بخدای تعالی (بخدای - بخدای عزوجل) فقری باشد (پا: فقری بود - کر: فقیری بود). یو، حر: کی ویرا بخدای (که ویرا بخدای) فقری باشد (بود). تا: باید که او را فقری بود.

۱ — ما، یو، قل، تا: بکتاب خواندن و تعلم (قل، تا: و بتعلم) کردن. حر: بخواندن کتاب و تعلم کردن. پا: بکتاب خواندن و بعمل کردن. کر: بکتاب خواندن و تعلم کردن.

۱، ۲ — ما، قل: بحق تعالی. یو، حر، پا، کر، تا: بحق.

۲ — ما، قل، پا، کر: بل چون: یو: چون. حر: بلکه چون. تا: بلی چون. ما، قل، حر، پا، کر، تا: خود راه یابد (حر: یابد - پا، کر: بیابد). یو: خود راه نماید.

۲، ۳ — ما، حر: خدای تعالی گفت. یو، قل: خدای عزوجل گفت. پا، کر: خدای گفت. تا: خدای میگوید.

۳ — یا ایها الناس... آیه ۱۵، سوره ۳۵ (سوره فاطر). ما، یو، قل، حر، پا، کر: هر کسی را. تا: و هر کس را.

۴ — ما، قل، تا: چون (تا: و چون) صفت حق غناست (غناست) هرک (هرکی - هرکه) بغیر این وصف داند. یو: چون صفت حق غناست هرکی غیر این وصف داند وی. حر: چون صفت حق عزوجل غناست هرکه بغیر حق این وصف داند. پا، کر: چون صفت حق نیکوتر غنی آمد (حق غنی آمد) هرکه ویرا بغیر آن وصف داند. ما، یو، قل، پا، کر: چون. حر، تا: و چون.

۵ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: بندگی. تا: بنده که. ما: هرک. یو، قل: هرکی. حر، پا، کر، تا: هرکه. ما، قل، تا: این صفت بیند. یو: این صفت داند. حر: این حق داند. پا، کر: این وصف داند. ما: هرک. یو، قل: هرکی. حر، پا، کر: هرکه. تا: و هرکه. ما، یو، قل، پا، کر، تا: که (کی) یک ساعت (تا: یکساعت). حر: که ساعت.

۶ — ما، یو، قل، پا، کر، تا: یا یک لحظه (لحظة - لحظت - تا: یا یک لحظه). ما، قل، تا: خطر (خطر ه). یو، حر، پا، کر: خطرت. ما، قل: کم ازین از حق تعالی. یو، پا، کر: کم ازین از حق. حر، تا: کمتر ازین از حق (حق تعالی). ما، تا: او هنوز. یو، قل، پا، کر: وی هنوز. حر: هنوز.

۷ — ما، یو، قل، حر، پا، کر: چون صحت (پا: چون صحت) ایمان. تا: و چون صحت. ما، قل، پا، کر: بنده خویشتن را. یو، حر: بنده خود را (خود را). تا: که بنده خویشتن.

داند، نزدیک تر شود. قَوْلُهُ:

بَعْدَ أَنْ تَصَفَّحْتَ كُتُبَ الْحُدَاقِ فِيهِ، وَتَتَبَعْتَ حِكَايَاتِ الْمُتَحَقِّقِينَ لَهُ، بَعْدَ الْعِشْرَةِ
 ۳ لَهُمْ وَالسُّؤَالَ عَنْهُمْ - گفت: این کتاب را از پس این تصنیف کردم، که کتاب های استادان را
 نیکو نگه کردم، و حکایت های ایشان را دم بردم، و با ایشان عشرت کردم، و از ایشان سؤال پرسیدم.
 معنی این سخن آن است، که اعتقاد ایشان از کتاب های ایشان برداشتم، که هر کسی
 ۶ اعتقاد خویش در کتب ها پدید کند. چون اعتقاد ایشان بدانستم تتبع حکایات کردم، تا رموز
 و اشارات ایشان فهم کردم، که رموز و اشارات در حکایات پدید آید. و با ایشان عشرت کردم
 تا خلق آموختم، که اخلاق در عشرت پیران مهذب گردد، هر چند پیر را یض تر مریدانش پاکیزه تر

۲، ۱ - ما، قل: قوله بعد ان تصفحت. یو: باز گفت بعد ان تفحصت. حر: تصفحت. پا، کر، تا: بعد ان تصفحت.

۲ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: الحداق فيه وتبعت حکایات المتحققین له. حر: الحداق وتبعت حکایات المتحققین له.

۳ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: گفت. تا: و میگوید. ما: کتاب را از پس این. یو، قل: کتاب را از پس ان. حر: کتاب
 را بعد از ان. پا، کر: کتاب از پس آن. تا: کتاب را پس از ان.

۴، ۳ - ما: که کتابها استادانرا نیکو نگه کردم و حکایات آنها ایشانرا تتبع کردم. یو، قل: کی کتابها (که کتابهای) استادان را
 (استادانرا) نیکو نگه کردم و حکایات آنها ایشانرا دم بردم (دم بردم). حر: که کتابها ایشانرا نیکو نگه کردم
 و حکایات آنها ایشانرا تتبع کردم. پا، کر: که کتابها استادان نکو نگه کردم و حکایات آنها (و حکایاتها) ایشان بخواندم.
 تا: که کتابهای استادانرا نیکو نگه کردم و حکایات آنها ایشانرا تتبع کردم.

۴ - ما، یو، پا، کر، تا: برسیدم (پرسیدم). قل: برسیدم من. حر: کردم و اشکال بر گرفتم.

۵ - ما، یو، قل، حر، پا، تا: این سخن. کر: این. ما، یو، حر، پا، کر، تا: که اعتقاد ایشان (حر: ایشانرا). قل: کی
 اعتقادهای ایشان. ما، قل، حر، پا، کر، تا: از کتابها (قل، حر: از کتابها - کر: از کتاب. نسخه بدل: از کتابها -
 تا: از کتابهای) ایشان. یو: از کتب ایشان.

۶، ۵ - ما: که هر کسی اعتقاد خویش در کتبها پدید کند چون اعتقاد ایشان بدانستم. یو: کی هر که اعتقاد خویش اندر
 کتب پدید کند چون اعتقادهاشان بدانستم. قل، پا: که هر کسی اعتقاد خویش اندر کتب خویش پدید (پدید) کند
 چون (چون) اعتقادهاشان بدانستم. حر: که هر کس اعتقاد خویش در کتاب خویش پدید کند اعتقادهای شان
 بدانستم. کر: که هر کسی اندر کتاب خویش اعتقاد خویش پدید کند چون اعتقادهاشان بدانستم. تا: که هر کس
 اعتقاد خویش در کتب های خویش پدید کند و چون اعتقاد ایشان بدانستم.

۶ - ما، یو، قل، حر، کر: حکایات. پا: حکایاتها. تا: حکایات ایشان.

۷ - ما، یو، قل، حر، پا، تا: اشارات. کر: اشارات. ما، حر، تا: در حکایات. یو، قل، پا، کر: اندر حکایات.

۸ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: تا خلق آموختم. حر: تا خلق ایشان بیاموختم. ما، تا: در عشرت پیران (پیران). یو، قل،
 پا، کر: اندر عشرت پیران. حر: در عشرت. ما، یو، قل، حر، پا، کر: پیر (پیر). تا: پیران. ما، یو، قل، پا، کر،
 تا: مریدانش. حر: مرید.

و اخلاق شان صافی تر. و سیاست و ریاضت پیران مُریدان را، از کمالِ شَفَقَتِ باشد، که نخواهند که بر مُریدانِ ایشان عیبی پدید آید، تا ایشان به شَفَقَتِ نا کردنِ مُتَّهَمِ نگرند، و حقِّ صَحْبَتِ گزارده باشند. و سؤال کردن برای حلِّ اشکالِ بایده، که تا مُرید بر سؤال کردن حریص نباشد^۳ اشکال هاش گشاده نگرده. اینک این چهار فصل بر این چهار ترتیب است که یاد کردیم: اعتقاد از کُتُب برداشتن، و اشارات در حکایات جُستن، و خُلُق در عشرتِ راست کردن، و اشکالها به سؤال بجای آوردن. تا این هر چهار جمع نگرده نامِ تَصَوُّفِ را اهل نگرده. این خود جُستنِ نام را است، تا آن گاه که از این جا بگذرد، تا کتاب و حکایات و عشرت و سؤال او را همه حجاب گردد، که این همه، صفاتِ مُریدان است، و ابتدایِ حالِ طالبان است. چون اثری از حقیقت و سیر او

- ۱ — ما، یو، قل، پا، تا: و اخلاق شان (پا، تا: و اخلاقشان). حر: و اخلاق ایشان. کر: و اخلاق. ما، یو، حر، پا، کر، تا: و ریاضت. قل: ریاضت. ما، حر، تا: مریدان را. یو، قل: مریدان را. پا، کر: ندارد. ما، یو، قل، پا، کر، تا: شفقت. حر: شفقت ایشان. ما، یو، حر، پا، کر، تا: که (کی) نخواهند. قل: که نخواهد.
- ۲ — ما، یو، پا، کر، تا: ایشان. قل: ایشان بر. — در نسخه حر: از، ایشان، تا، تا ایشان، نیامده است. ما، یو، قل، حر، پا، کر: متهم نکردند. تا: متهم کردند.
- ۳ — ما، تا: گزارده باشند. یو، قل، حر، پا، کر: بجای (پا: بجاء) آورده (آورده) باشند. ما، پا، کر، تا: اشکال (تا: مشکلات) بایده که تا مرید. یو، قل، حر: اشکال بایده (حر: باشد) تا مرید.
- ۴ — ما: اشکالهاش گشاده نکرده. یو، قل، پا، کر: اشکالهاش کشف نکرده. حر: اشکالها بروی کشف نکرده. تا: اشکالهاش روشن نکرده. ما، یو، حر، تا: برین. قل: بدین. پا، کر: بر. ما، یو، قل، حر، تا: ترتیب است. پا، کر: ترتیب. ما، قل، حر، پا، کر، تا: اعتقاد. یو: اول اعتقاد.
- ۵ — ما، قل، پا، کر، تا: و اشارات در (اندر). یو: دوم اشارات در. حر: و اشارات. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و خُلُق در (اندر). یو: سیم خُلُق اندر. ما، قل، حر، پا، کر، تا: و اشکالها. یو: چهارم اشکالها.
- ۶ — ما، قل، حر، تا: تا (تا: و تا) این هر چهار. یو: تا این چهار. پا، کر: تا این همه چهار. ما، حر، تا: نام. یو، قل، پا، کر: مر نام. ما، یو، قل، حر، پا، کر: اهل نکرده. تا: سزاوار نکرده.
- ۶، ۷ — ما، قل، حر، کر: این خود جستن (مرجستن) نام راست. یو: این خود مرجستن نام راست. پا: این خود مر نام جستن نام راست. تا: و این خود جستن نام است.
- ۷ — ما، تا: تا آنکاه که (تا آنکاه که) از اینجا. یو، قل، پا: تا آنکه کی (که) از اینجا. حر، کر: تا آنکه از اینجا. ما: یا کتاب. یو، قل، حر، پا، کر: تا کتاب. تا: کتاب. ما: و عشرت و سوال او را همه. یو: و عشرت و سوال او را همه. قل، پا: و عشرت و سوال همه مرورا. حر: و عشرت سوال و سوال همه او را. کر: و سوال مرورا. تا: و عشرت و سوال همه او را.
- ۸ — ما، یو، پا، کر، تا: که (کی) این همه (اینهمه). قل: کین. حر: این. ما، کر: مریدانست و ابتداء. یو، قل، پا: مریدانست و ابتداء. حر: مریدان و ابتداء. تا: مریدان است و ابتداء. ما، یو، قل، حر، پا، کر: طالبانست ←

پدید آید، این همه را خود با او نیاز افتد، و او را بدین چیزها نیاز نماند. قَوْلُهُ:

وَسَمَّيْتُهُ بِكِتَابِ التَّعْرِفِ لِمَذْهَبِ التَّصَوُّفِ - واین کتاب را این نام نهادم، کتاب
۳ تعریف کردن مذهب صوفیان است.

واین جستن مذهب است نه جستن حقیقت. مذهب هر کسی جوید و به جستن یابد،
و حقیقت هر کس نتواند جستن، و هر جوینده نیابد. قَوْلُهُ:

۶ إِنْخَبَارًا عَنِ الْغَرَضِ بِمَا فِيهِ.

بدین نام خواستم تا خبر کنم خلق را، که غرض ما در تصنیف این کتاب چیست؟ قَوْلُهُ:
وَبِاللَّهِ اسْتَعِينُ، وَعَلَيْهِ اتَّوَكَّلُ، وَعَلَى نَبِيِّهِ أَصَلِّي، وَبِهِ أَتَوَسَّلُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ -

← (طالبان است). تا: طالبان. ما، حر، تا: جون (و چون) اثری از حقیقت و سراو (بر سر وی - بر سر او). یو، قل،
پا، کر: جون اثر (اثری) حقیقت بر سر (سر) وی.

۱ - ما: خود با او. یو: بوی. قل، حر، پا، کر: خود بوی. تا: خود با او. ما، یو، قل، حر، پا، کر: افتد. تا: نیفتد. ما،
قل، پا، کر: و او را (و او را - او را) بدین. یو: ویرا بدان. حر: و ویرا باین. تا: و او را باین.

۲، ۱ - ما، قل: نیاز نماند (نیاز نیابد) قوله و سمیته بکتاب. یو، پا، کر: نیاز نماند باز گفت و سمیته کتاب (بکتاب). حر،
تا: نیاز نماند (نماند) و سمیته بکتاب.

۲ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: مذهب. حر: فی مذهب. ما، یو، حر: و این (این) کتاب را (کتاب را) این نام نهادم کتاب
(یو، حر: کی - که - این کتاب). قل، پا، کر: مرین (مراین) کتاب را (کتاب را) نام (این نام) نهادم که این کتاب.
تا: و این کتاب را نام این نهاده ام کتاب.

۳ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: صوفیانست (صوفیان است). تا: صوفیان. - در نسخه پا: بالای کلمه تعرف، شناختن،
آمده است.

۴ - ما، یو، قل، حر، پا، کر: و این. تا: این. ما، یو، قل، پا، کر: نه جستن حقیقت. حر: به جستن مذهب. تا: نه جستن
حقیقت مذهب است. ما، یو، حر، پا، کر: مذهب (پا: و مذهب را) هر کسی (حر: هر کسی که). قل، تا: مذهب
(و مذهب) هر کس. ما، یو، قل، پا، کر، تا: و جستن یابد. حر: و جستن نیابد.

۵ - ما، قل، تا: و حقیقت هر کس نتواند جستن و هر جوینده (جوینده). یو: اما حقیقت هر کسی نتواند جستن و هر جوینده ی.
حر: فاما بحقیقت هر کسی نتوان جستن و هر جوینده. پا: حقیقت را هر کسی نتواند جستن و هر جوینده. کر: حقیقت
را هر کسی جستن نتواند و هر جوینده.

۶، ۵ - ما، قل: قوله اخبارا. یو، پا، کر: باز گفت اخبارا. حر، تا: اخبارا.

۶ - ما، یو، قل، پا، کر، تا: فیه. حر: بما فیه.

۷ - ما، حر: در تصنیف کردن. یو: اندرین تصنیف کردن. قل، پا، کر: اندر تصنیف کردن. تا: در تصنیف. ←

وا از خدای، تَعَالَى، نیر و خواهم، و خویشتن را به وی سپارم، و بر پیغمبر او درود دهم، و به خدای، تَعَالَى، نزدیکی به وی جویم، و باز داشت نیست از معصیت، و قُرب نیست بر طاعت، مگر به خدای، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى.

۳

تمام شد چاپ جزء اول شرح تعرف، روز

شنبه ۱۷ دی ماه ۱۳۴۵ هجری شمسی

حسن مینوچهر

← ۸، ۷ - ما: قوله وبالله استعین وعلیه اتوکل و علی نبیه اصلی و به اتوسل و لاحول و لاقوه الابالله و از خدای تعالی نیر و خواهم و خویشتن را بوی سپارم و بر پیغمبر او درود دهم و بخدای تعالی نزدیکی بوی جویم و باز داشت نیست از معصیت و قرب نیست بر طاعت مگر بخدای سبحانه و تعالی. یو، قل، پا، کر، تا: وبالله (قل: قوله وبالله) استعین و از خدای تعالی (وا از خدای) نیر و خواهم و علیه (قل: قوله و علیه) اتوکل و خویشتن (و خویش) بدو سپارم و علی نبیه اصلی و بر پیغمبر او (پیغمبر وی) درود نهم (دهم) و به اتوصل (قل: قوله و به اتوسل - در همه نسخه ها، اتوسل، و در کر، اتوکل، آمده است) و بخدای (و بخدای عزوجل) نزدیکی جویم (قل: بوی جویم) و لاحول (قل: قوله و لاحول) و لاقوه الابالله و باز داشت نیست از معصیت و قوت نیست بر طاعت مگر خدای (بخدای) عزوجل (پا، کر: عزوجل اشهدان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله). حر: وبالله استعین و از خدای نیر و خواهم و علی نبیه اصلی و بروی اعتماد کنم و خویشتن بوی سپارم و بر پیغمبر وی درود دهم و به اتوصل و بخدای تعالی نزدیکی جویم و لاحول و لاقوه الابالله العلی العظیم و باز داشت نیست از معصیت و قوت نیست بر طاعت مگر بخدای تعالی و بتوفیق وی.

في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد
 في يوم الاثنين الثاني عشر من شهر ربيع الثاني
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

والله اعلم بالصواب
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

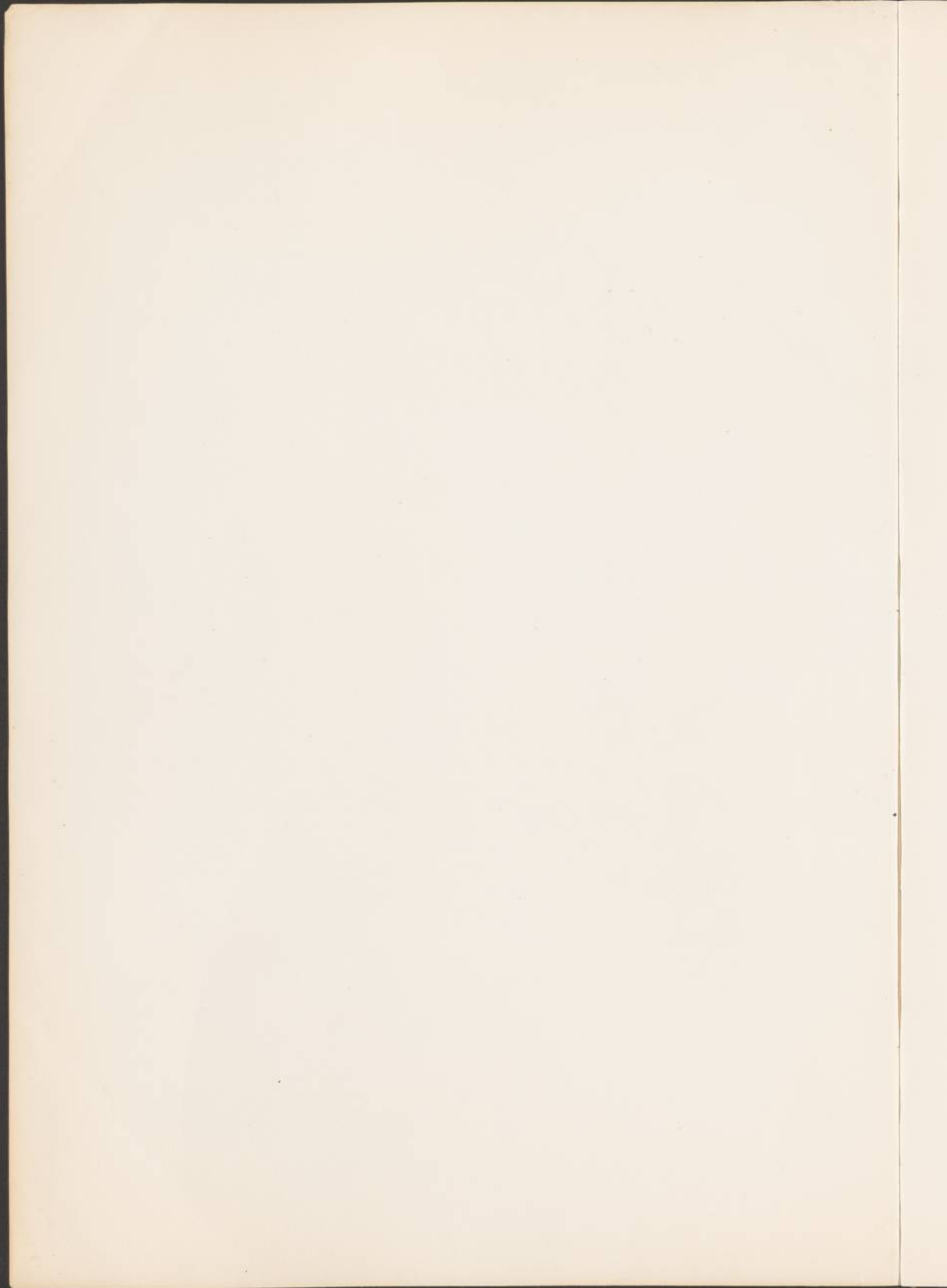
في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

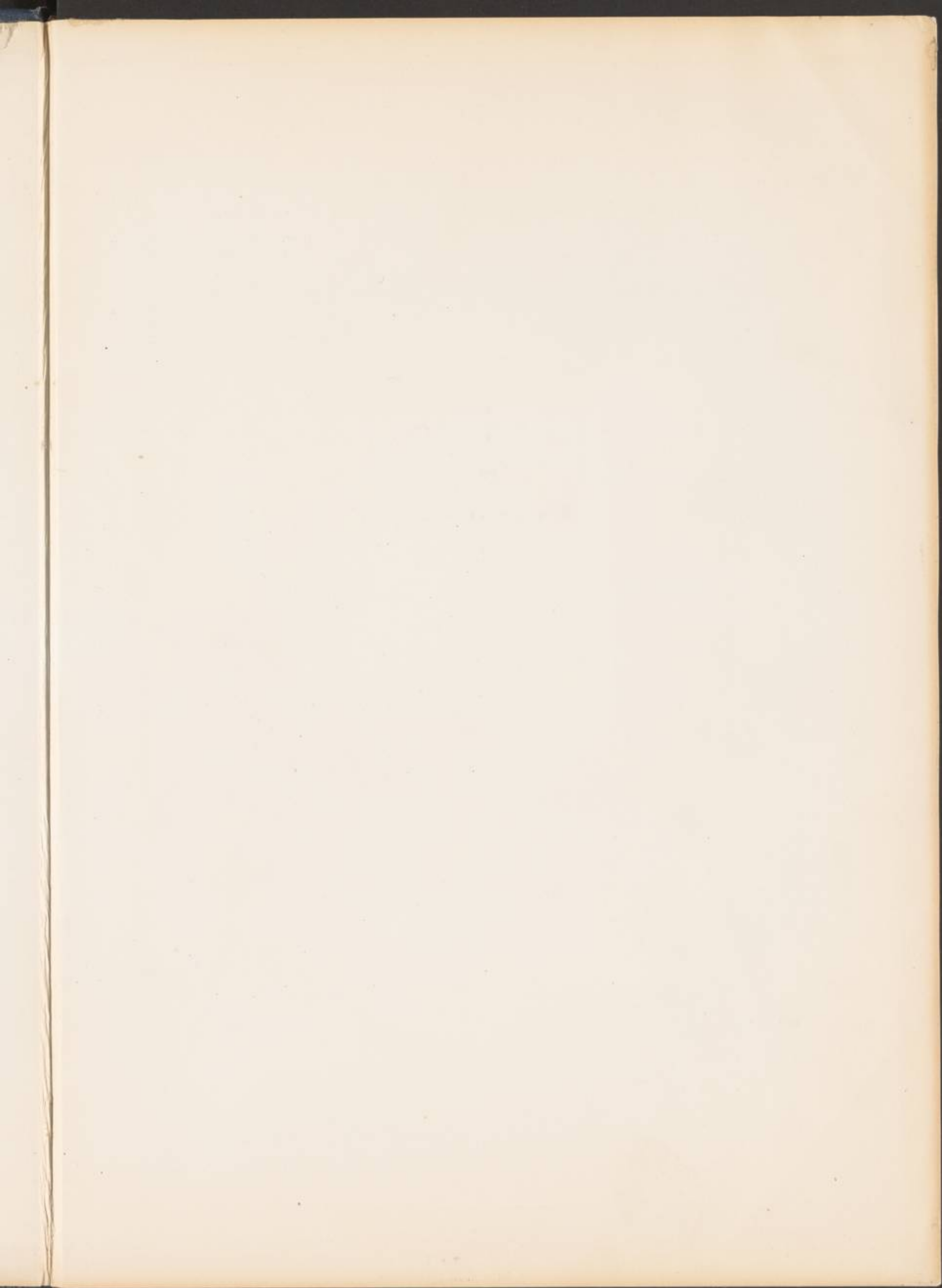
في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد
 في سنة ١٢٠٠ هـ الموافق ١٨١٥ م في مدينة بغداد

**Elmer Holmes
Bobst Library**

**New York
University**

انتشارات بنیاد فرهنگ ایران

بها ۳۰۰ ریال

ED